
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
12 G
48

AVLI GELLII

LVCVLENTISSIMI SCRIPTORIS

NOCTES ATTICAE:

NVNC DENVO AB INFINITIS, QVIbus *scatebant mendis, summa ac diligenti cura repurgatæ: atque pristinæ integritati restitutæ.*

Ex Libris Antonii Sepi

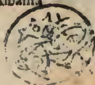
VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

VENETIIS *Ioan. Gryphius excudebat.*
M D L V I.

INDEX EORVM QVAE NOTATV DIGNA IN HISCE NOCTIBVS ATTICIS SVNT.

a 2 Alæ

Archi-

Ebrio-

Inanes

Irro-

PROVERBIA

Romphæa

Saffercatus,

Tingere

FINIS.

ALTER INDEX QVO QVICQVID IN VNAquaque re lector quæsierit, siue id ad grammaticen, siue ad alias artes pertineat, inuenire quàm facillime queat.

QVAE AD PHILOSOphiam de natura, & dialecticã, & medicinam, atque mathemathicam pertinent.

QVAE AD GRAMMAticam & rhetoricam attinent.

Leuitatem

An

QVAE AD MORES ueterum & historiam pertinent.

FINIS.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARII.

LIBER PRIMVS.

*Quali proportione, quibusque collectionibus Plutarchus ratiocinatum esse Pythagoram philosophum dixerit. *de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, cū uitam inter homines uiueret.* Cap. I. **in*

LVTARCHVS *in libro quem scribit* ὁπόση ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ τὴν φυὴν καὶ ἀρετὴν διαφορὰ, *scitè, subtiliterq́; ratiocinatum* Pythagoram *philosophum dicit in reperienda modulandaq́; status, longitudinisq́;* Herculis *præstantia. Nam cùm fere constaret curriculum stadij, quod est ** Pisis *apud* Iouem Olympium, Herculem *pedibus suis metatum, idq́; fecisse longum pedes sexcentos: cætera quoque stadia in terris* Græciæ, *ab alijs postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum, sed tamen esse* **Pisæ ad Iouis Olympij*

aliquantulum breuiora: facile intellexit modum, spatiumq; plantæ Herculis, ratione proportionis habita, tanto fuisse, quàm aliorum procerius, quāto Olympicū stadium longius esset, quàm cætera. Comprehensa autē mensura Herculani pedis, secundum naturalem membrorum omnium inter se competentiā modificatus est: atq; ita id collegit, quod erat consequens, tantum fuisse Herculem corpore excelsiorem, quàm alios, quanto Olympicum stadium cæteris pari numero factis anteiret.

*Alii aiūt uacare totam illam clausulā incipientem tanto adusque cōprehensa.

Ab Herode Attico consulari uiro tempestiue deprompta in quendam iactabundum, & gloriosum adolescentem, specie tantum philosophiæ sectatorem, uerba Epicteti Stoici: quibus festiuiter a uero Stoico, seiunxit uulgus loquacium nebulonum, qui se Stoicos nuncuparent. Cap. II.

HErodes Atticus uir & Græca facundia, & consulari honore præditus, accersebat sæpe nos cum apud magistros Athenis essemus, in uillas ei urbi proximas, me, & clarißimum uirum Seruilianum, cōpluresq; alios nostrates, qui Roma in Græciā ad capiendum ingenij cultum concesserant. Atq; ibi tunc cùm essemus apud eum in uilla, cui nomen est Cephisia, et æstu anni, & sidere autumni flagrantißimo, propulsabamus caloris incommoda, lucorum umbra ingentium longis ambulacris & mollibus, ædium posticum refrigerantibus lauacris nitidis, & abundis, & collucentibus, totiusq; uillæ uenustate aquis undique *canoris atq; auibus personante. Erat ibidem nobiscum simul adolescens, philosophiæ sectator disciplinæ, ut ipse dicebat, Stoicæ, sed loqua-

Cephisia

* canorisq;

loquacior impendio, et promptior. Is plerumque in cõuiuio sermonibus, qui post epulas haberi solent, multa atq; immodica de philosophiæ doctrinis intempestiuè, atq; insolitè disserebat: præq; se uno cæteros omnes linguæ Atticæ principes, gentemq; omnem togatam, totumq; nomen Latinum, rudes esse & agrestes prædicabat. Atque interea uocabulis haud facile cognitis, syllogismorum captionumq; dilecticarum laqueis strepebat: κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας, aliosq; id genus gryphos, neminem posse dicens, nisi se, dissoluere. Rē uero Ethicam, naturamq; humani ingenij, uirtutūq; origines, officiaq; earū confinia, aut contra morborū, uitiorūq; fraudes, animorumq; labes, ac pestilentias asseuerabat, nulla esse ulli magis ea omnia explorata, compta meditataq;. Cruciatibus aūt, doloribusq; corporis, & periculis mortē minitātibus, habitū statūq; uitæ beatæ, quā se esse adeptū putabat, neq; lædi, neq; imminui, existimabat: ac ne oris quoq;, et uultus serenitatē Stoici hominis, unquam ulla posse ægritudine obnubilari. Has ille inanes cùm *efflaret glorias, iamq; omnes finē cuperent: uerbisq; eius defatigati pertæduissent, tum Herodes Græca, cuius plurimus ei mos fuit, oratione utens: Permitte, inqt philosophorū amplissime, quo::iā respōdere nos tibi, quos idiotas uocas, nō quimus, recitari ex libro, quid de huiuscemodi magniloquentia uestra senserit, dixeritq; Epictetus Stoicorū maximus: iussitq; proferri dissertationū Epicteti digestarū ab Ariano primū librū, in quo ille uenerādus senex iuuenes, qui se Stoicos appellabāt, neq; frugi neq; operæ probæ, sed theorema

*flaret

tibus tantũ nugalibus, & puerilium isagogarum cõmẽtationibudilatrantes, obiurgatione iusta incessuit. Lecta igitur sũt ex libro, qui prolatus est, ea quæ addidit Quibus uerbis Epictetus seuere simul ac festiuiter se iunxit, atq; diuisit à uero, atq; syncero Stoico qui esset proculdubio ἀκώλυτος ἀνεν βίαστος, ἀπαρεμπόδιστος ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, uulgus aliud nebulonũ hominum, qui se Stoicos nuncuparent: ultroq; uerborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium iacta, sanctissimæ disciplinę nomen ementirentur.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.

Ἰλιόθεν μὲ φέρων ἄνεμος κικόνεσι πέλασσεν. Τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δὲ ἀδιάφορα· ἀγαθὰ μὲν οὖν, ἀρεταί. κακὰ δὲ, τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦτος, ὑγία, ζωὴ, θάνατος, ἡδονὴ, πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς, τί δὲ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν; ἢ ὅτι διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ χρύσιππος ἢ κλεάνθης. βεβασάνικας οὖν αὐτὸ, καὶ δόγμα σαυτοῦ πεποίησαι; δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγήσῃ, ἐάν σοί τις οὕτω πως παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοι σὺ ἃ πρῴην ἔλεγες. μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι; μὴ τῆς κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις; αὐτῷ τί ἡμῖν καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ ἐλθὼν παίζεις, ἐὰν δέ σε ὁ καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον.

Quod Chilo Lacedæmonius consilium anceps pro salute

lute amici cepit. Quódque est circunspectè & anxie considerandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando sit. Notatáque inibi, & relata quæ Theophrastus, & Marcus Cicero super ea re scripserunt. *Cap. III.*

CHilo, præstabilis homo sapientiæ, quoniam usque debuerit contra legem, contraq; ius pro amico progredi dubitauit, eaq; res in fine quoque uitæ ipso, animum eius anxit. Et alii deinceps multi philosophiæ sectatores (ut in libris eorum scriptum est) satis *inquit scite, satisq; solicitè quæsierunt, ut uerbis, quæ scripta sunt, ipsis utar: εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ, παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου καὶ ποῖα. Ea uerba significāt quæsisse eos, an contra ius, contráue morem faciendum pro amico sit, & in qualibus, & in quibus causis, & quemnam adusque modum. Super hac quæstione tum ab aliis (sicuti dixi) multis, tū uel diligentissimè à Theophrasto disputatur, uiro in philosophia Peripatetica modestissimo, doctissimoq;. Eaq; disputatio scripta est (si rectè meminimus) in libro eius de amicitia primo. Eum librū M. Cic. uidetur legisse, cum ipse quoq; librū de amicitia componeret: & cætera quidem, quæ sumenda à Theophrasto existimauit (ut ingenium facundiaq; eius fuit) sumpsit, & transposuit commodissimè, aptissimeq;. Hunc autē locum (de quo satis quæsitū esse dixi) omnium rerum aliarum difficillimū, strictim, atq; cursim transgressus est. Neq; ea, quæ à Theophrasto pensiculatè, atque enucleatè scripta sunt, executus est: sed anxietate illa, et quasi morositate disputationis præter

Chilo Lacedæmonius

*inquisitè

Amici causa an delinquendū aliquando sit.

missa, genus ipsum rei tantum paucis uerbis notauit. Ea uerba Ciceronis *(si recensere quis uellet) apposui.* His *igitur finibus utendũ esse arbitror, ut cum emẽdati mores amicorum sint, tum sit inter eos omnium rerum, cõsiliorum, uoluntatum sine ulla exceptione cõitas: ut etiã si qua fortuna acciderit, ut minus iustæ uolũtates amicorum adiuuandæ sint, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama, declinãdum sit de uia: modò ne summa turpitudo sequatur. Est enim quatenus amicitiæ uenia dari poßit. Cũ agetur, inquit, aut caput amici, aut fama, declinandũ est de uia, ut etiã nonnunquã uoluntatẽ illius adiuuemus. Sed cuiusmodi declinatio ista esse debeat, qualisq; ad adiuuandum digreßio, & in quanta uoluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid aũt refert scire me in huiusmodi periculis amicorũ, si non magna me turpitudo insecutura est, de uia recta esse declnãdũ? nisi id quoq; me docuerit, quã putet magnã turpitudinem? & cum decessero de uia, quousq; digredi debeam? Est enim, inquit, quatenus dari amicitiæ uenia poßit. Hoc immo ipsum est, quod maxime discendum est, quodq; ab ijs qui doceãt minime dicitur, quatenus, quaćq; fini dari amicitiæ uenia debeat. Chilo ille sapiens (de quo paulò ante dixi) conseruãdi amici causa de uia declinauit. Sed uideo quousq; progressus est: falsum enim pro amici salute consiliũ dedit. Idipsum tamen in fine quoq; uitæ, an iure posset reprehendi culpariq;, dubitauit. Contra patriã, inquit Cicero, arma pro amico sumenda non sunt. Hoc profecto nemo ignorauit: & priusq̃ Theognis, ut Lucilius ait nasceretur. Sed id quæro, id desidero cum*

pro amico contra ius, & contra q̄ licet, salua tamen li-bertate, atq; pace faciendū est: & cùm de uia (sicut ipse ait) declinādum est: quid & quantū, et in quali causa, et quonā usq; id fieri *debeat? Pericles ille Atheniensis egregius uir ingenio, bonisq; omnibus disciplinis orna-tus, in una quidē specie, sed planius, tamē, quid existima-ret, professus est. Nā cū amicus eum rogaret, ut pro re causaq; eius falsum deieraret, his ad eū uerbis usus est, *debet
Δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν.
Theophrastus in eo quem dixi libro, inquisitius quidē super hac re ipsa, & exactius pressiusq;, q̄ Cicero dis-seruit. Sed is quoq; in docendo, non de uno quoq; facto singillatim *existimat, neq; certis exēplorū documētis, sed generibus rerum summatim uniuersimq; utitur, ad hunc fermè modum: Parua, inquit, & tenuis uel turpi-tudo, uel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quæri potest. Rependitur quippe, & cōpensatur leue dānū delibatæ honestatis, maiore alia grauioreq; in adiuuādo amico honestate: minimaq; illa labes, et qua si *macula famæ imminētis, partarū amico utilitatū ra-tione solidatur: Neq; nominibus, inqt moueri nos opor tet, q, paria genere ipso non sunt, honestas meæ famæ, & rei amici utilitas. Pōderibus hæc .n. potestatibusq; præsentibus. non uocabulorum appellationibus, neq; di gnitatibus generū dijudicāda sunt. Nā cū in rebus aut paribus, aut nō longe secus, utilitas amici, & honestas nostra cōsistit: honestas proculdubio præpōderat. Cùm uero amici utilitas nimio est amplior, honestatis aūt no stræ in re nō graui leuis iactura est: tūc quod utile ami

*æstimat

*lasciuia

co est, id primum illo, quod honestum nobis est, fit plenius. sicuti magnum pondus æris, parua lamina auri fit preciosius. Verba adeò ipsa Theophrasti super ea re adscripsi Οὐκ οἶδ᾽ εἴπου τούτῳ τῷ γένει, τιμιώτερον ἤδη, ὅτι ἂν αὖ ἡ μέρος τούτου πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκεινόμενον αἱρετὸν ἔσται λέγω δ᾽ οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ. καὶ τηλίκον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλικὸν χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος. *Phauorinus quoque philosophus huiuscemodi indulgentiam gratiæ, tempestiuius laxato paulum,* Permissoq; subtili iustitiæ examine, his uerbis definiuit,* ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτο ἐστιν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι. *Post deinde idem Theophrastus ad hanc fermè sententiam disseruit: Has tamen, inquit, & paruitates rerum et magnitudines, atque has omneis officiorũ æstimationes, alia nonnunquam momenta extrinsecus, atque aliæ quasi appendices personarum, & causarum, & temporum & circunstantiæ ipsius necessitates, quas includere in præcepta difficile est, moderãtur & regũt, & quasi gubernant, et nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc talia quæ Theophrastus satis cautè, et solicitè, & religiosè, causa differendi magis, disputandiq; diligentia quàm cum decernendi sententia atque fiducia disseruit: quoniam profectò causas scientiæ, corporum uarietates, dissertationumq; & differentiarum ignorantes, directum atque perpetuum, distinctumq; in rebus singulis præceptum, quod ego in prima tractatus istius parte desiderare*

* *remissoq;*

rare dixeram, non capiunt. Eius autem Chilonis (à quo disputatiunculæ huius initium fecimus) cum alia quędã sunt monita utilia, atque prudentia, tum id maximè explorata utilitatis est, quod duas ferocissimas affectiones amoris atque odij, intrà modũ tantũ coercuit: Hac, inquit, fini ames, tanquã forte fortuna osurus: hac itidẽ tenus oderis, tanquã fortasse post amaturus. Super hoc eodem Chilone Plutarchus philosophus in li. περὶ ψυχῆς. uerbis ita scripsit: Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει, νομίζων ἐξ ἀνάγκης ἀπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίαις καὶ ἀπεχθείας.

Quam tenuiter, curiosèque explorauerit Anto. Iulianus in oratione M. Tullii uerbi ab eo commutati argutiam. Cap. IIII.

ANtonius Iulianus rhetor perquàm fuit honesti, atque amœni ingenii, doctrina quoque ista utiliore, ac delectabili, ueterumq; elegantiarum cura, & memoria multa fuit. Ad hæc, scripta omnia antiquiora tam curiosè spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimebatur, uti iudicium factum esse ad amußim diceres. Is Iulianus super eo enthymemate, quod est in oratione M. Tullii, quam pro Cn. Planco dixit, ita existimauit. Sed uerba prius, de quibus iudicium ab eo factum est, ipsa ponam: Quanquam dißimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. nam qui pecuniam dissoluit, statim nõ habet id quod reddidit. Qui aũt debet, æs retinet alienũ: Gratiam autem, & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quòd habet, refert. Neq; ego nunc Planco desinam de

bere, si hoc soluero: nec minus ei redderem uoluntate ipsa si hoc molestiæ non accidisset. Crispum sanè, inquit, agmen orationis rotundumq́; ac modulo ipso numerorum uenustum: sed quod cum uenia legendum sit, uerbi paulũ immutati, ut sententiæ fides sana esset. Nãq; debitio gratiæ & pecuniæ collata, uerbum debet utrobiq; seruari *possit. Ita enim rectè opposita inter sese gratiæ pecuniæq; debitio uidebitur: si et pecunia quidẽ deberi dicatur, et gratia. Sed quid eueniat in pecunia debita, solutá ue, quid cõtra in gratia debita, redditá ue debitionis uerbo utrinq; seruato differatur. Cicero aũt, inquit, cũ gratiæ pecuniæq; debitionẽ dißimilẽ esse dixisset, eiusq; sententiæ rationem redderet, uerbum, debet, in pecunia ponit, in gratia, habet subijcit pro debet. Ita enim dicit: Gratiã autem & qui refert habet, & qui habet in eo ipso quod habet, refert. Sed id uerbum habet, cum proposita comparatione non satis cõuenit. Debitio enim gratiæ, non habitio cum pecunia confertur. Atquè ideo consequẽs quidem fuerat sic dicere. Et qui debet, in eo ipso quod debet, refert: quod absurdùm & nimis coactum foret, si nondum redditam gratiam, eo ipso redditam diceret, quia debetur. Immutauit ergo, inquit, & subdidit uerbum ei uerbo: quod amiserat, finitimum: ut uideatur & sensum debitionis collatæ non reliquisse, et concinnitatem sententiæ retinuisse. Ad hunc modum Iulianus enodabat, dijudicabatq́; ueterum scriptorum sententias, quas apud eum adolescentes lectitabant.

*poscit

Quod Demosthenes rhetor cultu corporis, atque uestitu probris obnoxio, infamique munditia fuit, quódque

item

Item Hortensius orator ob eiusmodi munditias, gestumque in agendo histrionicum, Dionysiæ saltatriculæ, cognomento compellatus est. Cap. V.

DEmosthenem tradunt, & uestitu, cæteroq; cultu corporis nitido, uenusto, nimisq; accurato fuisse. Hinc etiam κόμψα illa χλανὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι, ab æmulis, aduersarijsq; probro * dati. hinc et turpibus indignisq; in eum uerbis nō temperatū: cum parū uir, ore quoque polluto diceretur. Ad eundem modum Hortensius omnibus fermè oratoribus ætatis suæ nisi M. Tullio clarior: qui cum multa munditia, & circunspecte compositeq; indutus, et amictus esset, manusq; eius inter agendū forent, argutæ admodum, et gestuosæ maledictis appellationibusq; * probrosis iactatus est: multaq; in eum, quasi in histrionem, in ipsis causis atq; iudicijs dicta sunt. Sed cum L. Torquatus subagresti homo ingenio, & infestiuo, grauius acerbiusq; apud concilium iudicum, cum de causa Syllæ quæreretur, non iam histrionem eum esse diceret, sed gesticulariam Dionysiamq; eum, notissimæ saltatriculæ nomine appellaret: tum uoce molli, atq; demissa Hortensius: Dionysia, inquit, Dionysia malo æquidem esse, quàm, quod tu Torquate, ἄμουσος, ἀγροδίαιτος καὶ ἀπρόσιτος.

Demosthenis cultus.

* datum

Hortēsius.

* propositis

L. Torquatus.

Dionysia.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in Censura, cum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob causam reprehensa, & quo contra modo defensa sit. Cap. VI.

MVltis & eruditis uiris audientibus, legebatur oratio Metelli Numidici, grauis ac deserti uiri

Metellus de uxore ducenda.

uiri, quam in Censura dixit ad populum, de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit: Si sine uxore possemus, Quirites, esse: omnes ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo uiui posit: saluti perpetuæ potius, quàm breui uoluptati consulendum. Videbatur quibusdam Metellum CENS. *cui consilium esset ad uxores ducendas populum hortari, non oportuisse nec de molestia, incommodisq; perpetuis rei uxoriæ confiteri: neque adhortari magis, quàm dissuadere, absterrereq;: Sed contra illud potius orationem debuisse sumi dicebant, ut & nullas plerunque esse in matrimoniis molestias asseueraret. & si quæ tamen accidere nonnunquam uiderentur, paruas & leues facilesq; esse toleratu diceret, maioribusq; eas emolumentis, & uoluptatibus obliterari: easdemq; ipsas neque omnibus, neque naturæ uitio, sed quorundam maritorum culpa, & iniustitia euenire. Titus autem Castritius rectè, atque condignè Metellum esse locutum existimabat. Aliter, inquit,* CENS. *loqui debet, aliter rhetor. Rhetori concessum est sententiis uti falsis, audacibus, subdolis. captiosis: si modo uerisimiles sint, & possunt ad mouendos hominum animos qualicunque astu irrepere. Propterea turpe esse ait rhetori, si quid in mala causa destitutum, atque impugnatum relinquat. Sed enim Metellũ inquit, sanctum uirum, illa grauitate, & fide præditũ; cum tanto honore, atque uitæ dignitate apud Populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quam*

quod

quod uerum sibi esse, atque omnibus uidebatur: præsertim cum super ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia, & communi, peruulgatoq; uitæ usu comprehenderetur. De molestia igitur cunctis hominibus notißima confessus, eaq; confeßione fidem sedulitatis, ueritatisq; commeritus: tum deniq; facile, et procliuiter, quod fuit rerum omnium ualidißimum, atq; ueri ßimum persuasit, ciuitatem saluam esse, sine matrimoniorum frequentia, non posse. Hoc quoq; aliud ex eadē oratione Metelli dignum esse existimauimus aßidua lectione, non hercle minus, quā quæ à grauissimis philosophis scripta sunt. Verba Metelli hæc sunt, Dij immortales plurimum possunt, sed non plus uelle debent nobis, quàm parentes: At parentes, si pergunt liberi errare, bonis exhæredant. Quid ergo nos à diis immortalibus diutius expectemus, nisi malis rationibus finē facimus? iisdem deos propitios esse æquum est, qui sibi aduersarii non sunt. Dii immortales uirtutem approbare, non adhibere debent.

In hisce uerbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, Hanc sibi rem sperant præsidio futurum neque mendā esse, nec uitium: Erraréq; istos, qui bonos uiolant libros, & Futuram scribunt. Atque ibi de quodam alio Ciceronis uerbo dictum, quod probe scriptum, perperā mutatur: & aspersa pauca de modulis, numerisque orationis, quos Cicero auide sectatus est. Cap. VII.

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem, libro spectatæ fidei, Tironiana cura atq; disciplina facto ita scriptus fuit: Homines tenues obscuro loco nati nauigāt adeuntq; ad eà loca, quæ nunquam antea adiuerant, ubi

neq;

neque noti essent, quo uenerunt, neq; semper cum cogni tioribus esse possunt. Hac una tantũ fiducia ciuitatis, nõ modo apud nostros magistratus, qui & legum, existimationis periculo continentur: neque apud ciues solum Romanos, qui & sermonis & iuris, & multarum rerum societate iuncti sunt, & fore se tutos arbitrantur: sed quocunque uenerint hanc sibi rem præsidio sperant futurum. Videbatur compluribus in extremo uerbo menda esse: debuisse enim scribi putabant, non Futurum, sed Futuram: neq; dubitabant, quin liber emendandus esset, ne ut in Plauti comœdia mœchus (sic enim mendæ suæ illudebant) ita in Ciceronis oratione solœcismus esset manifestarius. Aderat ibi forte amicus noster, homo lectione multa exercitus, cui pleraq; omnia ueterum literarum, quæsita, meditata euigilataq; erant. Is libro inspecto ait, nullum esse in eo uerbo neque mendum, neq; uitium. Ciceronem probe, ac uenuste locutum. Nam Futurum, inquit, nõ refertur ad rem, sicut legentibus temere & incuriose uidetur: neq; pro participio positũ est: sed uerbum est indefinitum quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neq; numeris, neq; generibus præseruiens, sed liberum undiq; & impromiscuum est. Quali C. Gracchus uerbo usus est in oratione, cuius titulus est de Q. Popilio circum conciliabula, in qua ita scriptum est: Credo ego inimicos meos hoc dicturũ. Inimicos, inquit dicturum, & non dicturos. Videtur ne ea ratione positum esse, apud Gracchum dicturum, qua est apud Ciceronem futurum? sicut in Græca oratione, sine ulla uitij suspicione, omnibus numeris generibus sine di-

scrimine

scrimine attribuuntur huiuscemodi uerba, ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, & similia. In Q. quoque quadrigarij tertio Annalı uerba hæc esse dixit: Dum ij conciderentur, hostiũ copias ibi occupatas futurum. In duodecimo annali eiusdem Quadrigarij principium libri sic scriptum: Si pro tua bonitate, & nostra uoluntate tibi ualetudo suppetit, est quod speremus deos bonis benefactu rum. Item in Valerij Antiatis libro quarto ẽt uicesimo simili modo scriptũ esse: Si hæ res diuinæ factæ recteq; perlitatæ essent, aruspices dixerunt omnia ex sententia processurum. Plautus etiam in Casina, cùm de puella loqueretur, occisurum dixit, non occisuram, his uerbis:

Etiam'ne habet Casina gladium? habet, sed duos,
Quibus altero te occisurum ait, altero uillicum.

Item Laberius in Gemellis:

Non putaui, inquit, hoc eam facturum. Non ergo isti omnes solœcismus quid esset, ignorauerũt: Sed & Gracchus, dicturum: & Quadrigarius, futurũ, et benefactu rum; & Plautus, occisurum: & Antias, processurum: et Laberius, facturum indefinito modo dixerunt. Qui modus neq; in numeros neq; in personas, neq; in genera, neque in tempora distrahitur, sed omnia isthæc una eademq; declinatione cõplectitur. Sicuti M. Cicero dixit futurũ non uirili genere, neq; neutro (solœcismus enim foret planè) sed uerbo usus est ab omni necessitate generum absoluto. Idem autem ille amicus noster in eiusdem M. Tullij Ciceronis oratiõe, quæ est de imperio Cn. Põpeij, ita scriptum esse a Cicerone dicebat, atq; ipse ita lectitabat: Cùm nostros portus, atq; eos portus quibus ui

tam ac spiritum ducitis in prædonum fuisse potestatem sciatis. Neq; solœcismum esse aiebat, in potestatē fuisse, ut uulgus semidoctum putat. sed ratione dictū certa & proba contendebat: qua & Græci ita uterētur & Plautus uerborum Latinorum conseruator elegātißimus in Amphitryone dixit: *Numero mihi in mentem fuit: nō (ut dici solitum est) in mente. Sed enim præter Plautū (cuius ille in præsenti exēplo usus est) multā nos quoq; apud ueteres scriptores locutionum talium copiam offendimus, atq; his uulgo annotamentis inspersimus. Vt rationem istam missam facias, et autoritates, sonus, qui εὐφονία tantum, & positura ipsa uerborum satis declarant, id potius ἐπιμελεία τῶν λέξεων modulamentis orationis M. Tullij conuenisse: ut quoniam utrumuis dici Latine posset, Potestatem dicere mallet, non Potestate. Illud enim sic compositum iucundius ad aurem conspectiusq;, insuauius hoc, imperspectiusq; est: si modò ita exploratu aure homo sit, non surda, nec iacenti: sicuti est hercle, quod Explicauit dice maluit, q̃ Explicuit, quod esse iā usitatius cœperat. Verba sunt hæc ipsius in exhortatione, quam de imperio Cn. Pompeii habuit: Testis est Sicilia, quam multis undique cinctam periculis: non terrore belli sed consilij celeritate explicauit. At si explicuit diceret, imperfecto, & debili numero uerborum sonus clauderetur.

In potestatem esse. *In mentem fuit.* **Non uero* *Euphonia* *Explicauit.*

Historia in libris Phocionis philosophi reperta, super Laide meretrice, & Demosthene rhetore. Cap. VIII.

PHociō ex Peripatetica disciplina, haud sanè ignobilis uir fuit. Is librum multæ uariæq; historiæ refertum

refertum cõposuit: cumq; inscripsit, κέρας ἀμαλθείας ea uox hoc ferme ualet, tanquam si dicas, Cornucopiæ. In eo libro super Demosthene rhetore, & Laide meretrice historia hæc scripta est: Lais, inquit, Corinthia ob elegantiam, uenustatemq; formæ grandem pecuniam demerebat conuentusq; ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neq; admittebatur, nisi qui dabat, quod poposcerat. poposcebat autẽ illa nimiam quantitatem. Hinc ait natum esse illud frequens apud Græcos adagiũ: οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς: quod frustra iret Corinthum ad Laidem, qui nõ quiret dare, quod posceretur. Ad hanc ille Demosthenes clanculum adit: & ut sibi sui copiam facere petit. At Lais μυρίας δραχμὰς, ἢ τάλαντον poposcit: hoc facit nũmi nostratis denarium decem millia. Tali petulantia mulieris, atque pecuniæ magnitudine ictus, expauidusq; Demosthenes auertit iter, & discedens: Ego, inquit, pœnitere tãti nõ emo. Sed Græca ipsa, quæ fertur dixisse, lepidiora sunt: οὐκ ὠνοῦμαι, inquit, μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Cornucopiæ.

Adagium.

Qui modos fuerit, quis ordo disciplinæ Pythagoricæ: quãtumque temporis imperatum obseruatumque sit dicendi simul ac tacendi. Cap. IX.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ successionis eius, recipiendi, instituendiq; discipulos, huiuscemodi fuisse traditur: Iam à principio adolescentes, qui sese ad discendum obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει. id uerbum significat, mores, naturasq; hominum, coniectatione quadam, de oris & uultus inge-

Pythagorica disciplina.

nio,deq; totius corporis filo atq; habitu sciscitari. Eum qui exploratus ab eo idoneusq; fuerat, recipi in disciplinā statim iubebat, & tempus certum tacere: non omnes idem, sed aliud alijs tempus pro æstimato captu solertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab alijs, audiebat: neq; percontari, si parum intellexerat: neq; cōmentari, quæ audierat, fas erat. Sed nō minus quisquam tacuit, quàm bienniū. Hi prorsus appellabantur, intra tempus tacendi audiendiq;, ἀκουστικοί. Ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere, audireq;, atq; esse iam cœperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία: tū uerba facere, & quærere, quæq; audißēt scribere, et quæ ipsi opinarētur exprimere potestas erat. Hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοὶ, scilicet ab ijs artibus, quas iam discere, atq; meditari incœptauerāt: quoniā geometriā, & gnomonicam, Musicam cæterasq; itē disciplinas altiores μαθήματα ueteres Græci appellabant: uulgus autem quos gentilitio uocabulo Chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit. Exinde his scientiæ studijs ornati, ad perspiciēda mundi opera & principia naturæ procedebant: ac tūc denique nominabātur φυσικοί. Hæc eadem super Pythagora noster Taurus cùm dixisset: Nunc autem, inquit, isti, qui repentè pedibus illotis ad philosophos diuertunt, non est hoc satis. quod sunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι: sed legem etiam dant, qua philosophari discant. Alius ait: Hoc me primum doce. Itē alius: Hoc uolo, inquit, discere, istud uolo. Hic à Symposio Platonis incipere gestit, propter Alcibiadis comessationem: Ille à Phædro

ἀκουστικοί.

Mathematici.

Chaldæi.

à Phædro, propter Lysiæ orationem. Est etiam inquit (proh Iupiter) qui Platonem legere postulet, non uitæ ornandæ, sed linguæ orationisq; comendæ gratia: nec ut modestior fiat, sed lepidior. Hæc taurus dicere solitus, nouitios philosophorum sectatores cum ueteribus Pythagoricis pensitans. Sed id quod nõ prætereundũ est, quod omnes simul qui à Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisq; familiæ, pecuniæ habebant in mediũ dabant, et coibatur societas inseparabilis: tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atque uerbo Romano appellabatur κοινόβιον.

Quibus uerbis compellauerit Phauorinus philosophus adolescentem uetuste nimis & prisce loquentem. Cap. X.

Phauorin in uetuste loquentes reprehensio.

PHauorinus philosophus adolescenti ueterum uerborum cupidißimo, & plerasq; uoces nimis priscas & ignotissimas, in quotidianis, communibusq; sermonibus, expromenti, Curius, inquit, & Fabritius, & Coruncanus antiquißimi uiri nostri, & his antiquiores Horatij illi trigemini planè, ac dilucidè cum suis fabulati sunt: neq; Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ uerbis locuti sunt: Tu autem perinde quasi cum matre Euandre nunc loquare, sermone ab hinc multis annis iam desito uteris, quod scire atque intelligere neminem uis, quæ dicas. Nõ'ne homo ineptè, ut quod uis abunde consequaris, taceres? Sed antiquitatẽ tibi placere ais, quòd honesta, & bona, & sobria, & modesta sit.

Viue ergo moribus præteritis:loquere uerbis præsentibus. Atq; id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ uiro in primo de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atq; in pectore:ut tanquã scopulum, sic fugias inauditum, atq; insolens, uerbum.

Quod Thucydides historiæ scriptor inclytus, Lacedæmonios in acie non tuba, sed tibiis esse usos dicit. Verbaque eius super ea re posita. Quodq; Herodotus Haylatten regem fidicinas in procinctu habuisse tradit, atque inibi quædam notata de Gracchi fistula concionatoria. Cap. XI.

Lacedæmoniorũ mos in certamine.

AVctor historiæ Græcæ grauißimus Thucydides, Lacedæmonios summos bellatores nõ cornuũ, tubarum'ue signis, sed tibiarum modulis in prælijs usos esse refert:non prorsus ex aliquo ritu religionum, neq; rei diuinæ gratia, neq; etiam ut excitarentur, atq; cuibrarentur animi:quod cornua, & litui moliuntur : sed contra, ut moderatiores, modulatioresq; fierent:quod tibicinis numeris temperatur. Nihil adeo in congrediendis hostibus, atque in principiis præliorum ad salutem, uirtutemq; aptius rati, quàm si permulcti sonis mitioribus, non immodicè ferocirent. Cum procinctæ igitur classes erant, et instructa acies, cœptumq; in hostẽ progredi, tibicines inter exercitum positi canere incœptabant. Ea ibi præcentione tranquilla & uenerabili, ad quandam quasi militaris musicæ disciplinam, uis & impetus militum, ne sparsi dispalatiq; proruerent, cohibebatur. Sed ipsius illius egregii scriptoris uti uerbis libet, quæ & dignitate, & fide grauiora sunt καὶ μετὰ

τὰ ταῦτα ἡ ξυνόδος ἦν ἀργεῖοι, μὲν, καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως, καὶ ὁρμῇ χωροῦντες Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλοῖς, πολλῶν ὁμοῦ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ ἡδέως χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις ὃ πρέπει ἀεὶ ποιεῖν μεγάλα στρατόπεδα ἐν ταῖς προσόδοις.

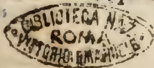
Cretenses quoq; prælia ingredi solitos memoriæ datum est, præcinēte ac præmoderante cithara greßibus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, *more atq; luxu barbarico præditus, cùm bellum* Milesiis *faceret (ut* Herodotus *in historijs tradit) concinnentes habuit fistulatores, et fidicines: atq; fœminas etiā tibicinas in exercitu atq; in procinctu habuit, lasciuientium delicias cōuiuiorum. Sed enim* Achæos Homerus *pugnam indipisci ait, non fidicularum, tibiarumq; concentu, uerùm conspiratu tacito nitibundos.*

Achæi ad pugnā taciti.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Quid ille uult ardentißimus clamor militum Romanorum, *quem in congreßibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memorauere? Cōtra'ne institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tū etiam gradu clementi & silentio est opus cum ad hostem itur in spectu longinquo procul distantem? Cùm uero propè ad manus uentum est, tum iam è propinquo hostis et impetu propulsandus, & clamore terrendus est? Ecce autem pro tibicina* Laconica, *tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem uenit, quam* C. Gracc*ho cum po*-

Romanorū ritus incertamine.

 pulo

C.Gracchi fistula.

pulo agente præisse, ac præmonstrasse modulos ferunt: Sed nequaquam sic est, ut à uulgo dicitur: canere tibia solitum, qui ponè eum loquentem staret, uarijsq; modis tum demulcere animum, actionemq; eius tum intẽdere. Quid enim foret ea re ineptius? si ut planipedi saltãti, ita Graccho concionanti numeros, & modos, & frequẽtamenta quædam uaria tibicen incineret? Sed qui hoc cõpertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circunstantibus dicunt occultius, qui fistula breui, sensim grauiusculum sonum inspiraret, ad deprimendum, sedandumq; impetum uocis eius. Referuescente nãq; impulsu, & instinctu extraneo, naturalis illa Gracchi uehementia indiguisse non (opinor) existimanda est. Marcus tamen Cicero fistulatorem istum utriq; rei adhibitum esse à Graccho putat: ut sonis tum placidis, tum citatis, aut demissam, iacentemq; orationem eius erigeret, aut ferocientẽ, sæuientemq; cohiberet. Verba ipsius Ciceronis apposui: Itaq; idem Gracchus, quod potes audire Catule, ex Licinio cliente tuo literato homine, quem seruũ sibi habuit ille ad manum, cum eburnea solitus est hærere fistula, qui staret post ipsum occulte cum concionaretur, peritum hominem, qui inflaret celeriter eum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælij, institutum esse à Lacedæmonijs, Aristoteles in libris Problematum scripsit: quo manifestior fieret, exploratiorq; militum securitas, & alacritas. Nam diffidentiæ, inquit, & timori cũ ingreßione huiuscemodi minime cõuenit: & mœsti, atq; formidantes ab hac tam

intrepida,

intrepida, ac tam decora incedendi modulatione alieni sunt. Verba pauca Aristotelis super ea re apposui: Διὰ τί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνωσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

Virgo Vestæ quid ætatis, & ex quali familia, & quo ritu, quibúsque cæremoniis, ac religionibus, ac cognomine a Pont. Max. capiatur: & quo statim iure esse incipiat simulátque capta est: quódque, ut Labeo dicit, nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres est. Cap. XII.

QVi de Vestali uirgine capiẽda scripserũt (quorum diligentissimè scripsit Labeo Antistius) minorem quàm annos VI. maiorẽ quàm annos X. natam, negauerunt capi fas esse. Item quæ non sit patrima, & matrima. Item, quæ lingua debili, sensu'ue auriũ diminuta, alia'ue quauis corporis labe insignita sit. Item quæ ipsa aut cuius pater emancipatus sit: etiam si uiuo patre in aui potestate sit. Item cuius parentes alter ambo'ue seruitutem seruierunt aut in negociis sordidis diuersantur.: Sed eam, cuius soror ad id sacerdotiũ lecta sit, excusationẽ mereri aiunt. Item cuius pater Flamẽ, aut Augur, aut *Quindecimuir sacris faciũdis, aut qui Septemuir epulonum, aut Salius est: sponsæ quoque pontificis, & tibicinis sacrorum filiæ uocatio à sacerdotio isto tribui solet. Præterea Capito Atteius scriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domicilium, in Italia non haberet: & excusandam eius, qui liberos treis non haberet. Virgo autem Vestalis simul atque capta, atque in atrium Vestæ deducta, & Pontificibus

Virginis Vestalis capiendæ modus.

Decem uir

*tificibus tradita est, eo statim tempore sine emancipatione, ac sine capitis minutione, è patris potestate exit: & ius testamenti faciundi adipiscitur. De more autem rituq; capiundæ uirginis, literæ quidem antiquiores non extant: nisi quod capta fuisse fertur, quæ capta prima est à numa rege. Sed Papiam legẽ inuenimus, qua cauetur, & Pontificis maximi arbitratu uirgines è populo uiginti legantur sortitoq; in concione ex eo numero fiat. Sed ea sortitio ex lege Papia nõ necessaria nunc uideri solet. Nã si quis honesto loco natus adeat Pontificem Maximum: atq; offerat ad sacerdotium filiam suã cuius duntaxat saluis religionum obseruationibus, ratio haberi possit, gratia *Popiliæ legis per se ratum fit. Capi autem uirgo propterea di*ci uidetur, quia Pontificis Maximi manu præhensa, ab eo parẽte, in cuius potesta te est, ueluti bello capta abducitur. In lib. I. Fabij Pictoris, quæ uerba Pontificẽ Maximũ dicere oporteat, cùm uirginem capit, scriptũ est. Ea huiuscemodi sunt: Sacerdotem Vestalem, quæ sacra faciat, quæ ius siet sacerdotem Vestalem, facere pro populo Romano Quiritibus uti, quod optima lege fiat, ita te Amata capio. Plerique autem Capi uirginem solam debere dici putãt. Sed flamines quoque Diales item Pontifices, & Augures capi dicebantur. L. Sylla rerum gestarum libro II. ita scripsit: P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impositum est, flamen Dialis captus, Marcus Cato de Lusitanis, cùm Ser. Galbam accusauit, cum dicit ius pontificium discere noluisse. Ego me nunc uolo ius pontificiũ optimè scire. Iam'ne ea causa Pontifex capiat? Si uolo*

* Papiæ

augurium

augurium optime tenere, ecquis me ob eam Augurem capiat? Praeterea in commẽtarijs Labeonis, quae ad duodecim tabulas composuit, ita scriptum est: Virgo Vestalis neq; haeres est cuiquã intestato: neq; intestatae quisquam sed bona eius in publicum redigi aiunt. Id quo iure fiat, quaeritur. Amata inter capiendum à Pontifice Max. appellatur: quoniã quae prima capta est, hoc fuisse nomen traditum est. *Amata prima uirgo Vestalis.*

Quaesitum in philosophia est quidnam foret in recepto mãdato rectius, id ne omnino facere, quod mãdatum est: an nonnunquam etiam contra, si id speres ei qui mandauit utilius fore superque ea quaestione expositae diuersae sententiae. Cap. XIII.

IN officijs capiendis, censendis, iudicãdisq;, quae Graecè καθήκοντα philosophi appellant quaeri solet, an negotio tibi dato, & quicquid omnino faceres, definito contrà quid facere debeas, si eo facto uideri poßit res euentura prosperius, exq; utilitate eius, qui id tibi negocium mandauit. Anceps quaestio, & in utranq; partem à prudenttbus uiris arbitrata est. Sunt enim non pauci qui sententiã suã una in parte defixerint, *& re semel statuta deliberataq; ab eo, cuius negocium id *potißimum esset, nequaquam putauerint cõtra dictũ eius esse faciendũ: etiã si repentinus aliquis casus rem cõmodius agi posse polliceretur: ne si spes fefellisset, culpa impatientiae, & poena indeprecabilis subeunda esset. Si res fortè melius uertisset, dijs quidem gratia habenda: sed exemplum tamen intromissum uideretur, quo bene consulta consilia religione mandati soluta corrumperentur. *ut * Pontificium

rentur. Alij *existimauerunt incommoda prius, quæ me tuenda essent, si res gesta aliter foret, quàm imperatum est cum emolumento spei pensitanda esse.* Et *si ea deuiora, minoraq́; utilitas autem cōtrà grauior, et amplior, spe quantum potest firma ostenderetur: tum posse aduersum mandata fieri, cēsuerunt: ne oblata diuinitus rei bene gerendæ occasio amitteretur.* Neque *timendum exemplum non parendi tradiderunt, si rationes huiusce modi duntaxat, non adessent.* Cum *primis autem respiciendum putauerunt ingenium, naturamq́; illius, cuius ea res, præceptumq́; esset, ne ferox, durus, indomitus, inexorabilisq́; sit: qualia fuerunt* Posthumiana *imperia: &* Manliana. Nam *si tali præceptori ratio reddenda sit: nihil faciendum esse monuerunt aliter, quàm præceptum est.* Instructius, *deliberatiusq́; fore arbitramur theorematium hoc de mandatis huiuscemodi obsequēdis: si exemplum quoque* P. Craßi Mutiani *clari, ac inclyti uiri apposuerimus.* Is Crassus *à* Sempronio Asellione, *& plerisq; aliis historiæ* Romanæ *scriptoribus traditur quinq; habuisse rerum bonarum maxima & præcipua: quòd esset ditißimus, quòd nobilißimus, quòd eloquentißimus, quòd iurisconsultißimus, quòd* Pontifex Max. Is *cum in consulatu obtineret* Asiam *prouinciā, & circūsedere, oppugnareq́;* Leucas *oppidum pararet, opusq́; esset firma ac procera trabe, qua arietem faceret, quo muros eius oppidi quateret: scripsit ad magistrum* ἀρχιτέκτωνα *molis* Atheniensiū *sociorum, amicorūq́; populi* Romani, *ut ex malis duobus, quos apud eos uidisset uter maior esset, eum mittēdum curaret.* Tum *magister*

gister ἀρχιτέκτων comperto quamobrem malum desideraret, non, uti iussus erat, maiorem, sed quem esse magis idoneum, aptioremq; faciendo arieti faciliorémq; portatu existimabat, minorem misit. Crassus eum uocari iußit, & cùm interrogasset, cur nō quem iusserat misisset, caussis, rationibusq́;, quas dictitabat spretis, uestimenta detrahi imperauit, uirgisq; multum cecidit. Corrumpi atq; dissolui officium omne imperantis ratus, si quis ad id, quod facere iussus est, non obsequio debito, sed consilio non considerato respondeat.

Quid dixerit, feceritque C. Fabricius magna uir gloria, magnísque rebus gestis, sed familiæ, pecuniǽque inops: cum ei Samnites, tanquam indigenti, graue aurum donarent. Cap. XIIII.

IVlius Higinus in lib. de Vita, rebusq; illustrium uirorum, sexto, Legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabricium imperatorem Pop. Rom. uenisse: & memoratis multis magnisq; rebus, quæ bene ac beneuolè post reddi tam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, orasseq; uti acciperet, uteretúrq;, atq; id facere Samnites dixisse, quòd uiderent multa ad splendorem domus, atq; uictus defieri, neq; pro magnitudine, dignitateq́; lautum paratumq́; esse. Tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, et infrà deinceps ad nares, & ad os, & ad gulam, atque inde porrò ad uentrem imum deduxisse, & legatis ita respondisse. Dum illis omnibus membris, quæ attigisset, obsistere, atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum, propterea pecuniam, qua nihil sibi esset, usus, ab ijs, quibus eam sciret usui esse, non accipere. C. Fabricius.

Quàm

Quam importunum uitium sit futilis, inanisque loquacitas: et quam multis in locis a principibus utriusque linguæ uiris detestatione iusta culpata sit. *Cap. XV.*

Qui sunt leues, & futiles, & importuni locutores quiq; nullo rerum pondere innixi, uerbis humidis, & lapsantibus defluunt, eorum orationem bene existimatum est in ore nasci nõ in pectore. Linguam autem debere aiunt non esse liberam, nec uagam: sed uinculis de pectore imo, ac de corde apertis moueri, & quasi gubernari. Sic enim uideas quosdam scatere uerbis, sine ullo iudicij negotio, cum securitate multa, & profunda: ut loquentes plerunq; uideantur, loqui sese nescire. Vlyssē contra Homerus uirum sapienti facundia præditũ, uocē mittere ait non ex ore, sed ex pectore. Quo scilicet non ad sonum magis habitumq; uocis, quàm ex sententiarum penitus conceptarum altitudine pertineret. Petulantiæq; uerborum coercendæq; uallum esse oppositum dentium, luculentè dixit: ut loquendi temeritas, nõ cordis tantum custodia, atq; uigilia cohibeatur, sed & quibusdam quasi excubijs in ore positis sepiatur. Homerica, de quibus supra dixi, hæc sunt:

Homerus de Vlysse.

Ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει

Τέκνον ἐμὸν ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

M. Tullij quoq; uerba posui, quibus stultam, & inanem dicẽdi copiã grauiter, & uerè detestatus est: Dummodo, inquit, hoc cõstet, neq; infantiam eius, qui rem norit, sed eam explicare dicendo non queat: neq; inscitiã illius, cui res non suppetat, uerba non desint, esse laudãdam: quorum si alterum sit optandũ, malim equidem in-

desertam

desertam prudentiam, quàm stultam loquacitatem. Itē, *in libro de* Oratore 1. *uerba hæc posuit:* Quid *enim est tam furiosum, quam uerborum uel optimorū et ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia: nec sciētia?* Cum *primis autē* M. Cato *atrocißimus huiusmodi uitij insectator est.* Nāq; *in oratione, quæ inscripta est:* Si se* Cæcilius *trib. pl. appellasset.* Nunquā, *inquit, tacet, quem morbus tenet loquendi tanquā ueternosum bibendi, atque dormiendi.* Quòd *si non conueniant, tū cōuocari iubet:* Ita *est cupidus orationis, ut conducat, qui auscultet.* Itaq; *auditis, non auscultatis: tanquam pharmacopolam.* Nam *eius uerba audiuntur: uerum ei se nemo committat, si æger est.* Idem Cato *in eadem oratione eidem* M. *Cæcilio Trib. *pleb. utilitatem opprobrās non loquendi tantum, uerùm etiam tacendi:* Frusto, *inquit, panis conduci potest, uel uti taceat, uel uti loquatur,* Neq; *non meritò* Homerus *unū ex omnibus* Thersitem ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον *appellabat: uerba illius multa,* ἄκοσμα *strepentiū sine modo graculorū similia esse dicit.* Quidenim *est aliud* ἀμετροεπῆ κολῳᾶν; Eupolidis *quoq; uersus de id genus hominibus consignatissimè factus est:* λαλεῖν ἄριστος ἀδυνατώτατος λέγειν. Quod Sallustius *noster imitari uolens, loquax, inquit, magis quàm facundus.* Quapropter Hesiodus *poetarū prudentißimus, linguam non uulgandam, sed recōdendam esse dicit, perinde ut thesaurum.* Eiusq; *esse in promendo gratiam plurimam: si modesta, & parca, & modulata sit.*

* Cælius

*Cælio

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
φειδω-

φειδωλῆς, πλείστη δ' χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicarmium quoque illud non inscite se habet:

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profectò sumptum est: Qui cum loqui non posset, tacere non poterat. Phauorinum ego audiui dicere uersus Euripidis, ἀχαλίνων στομάτων ἀνόμου τε ἀφροσύνας, τὸ τέλος δυστυχία, non de ijs tantũ factos accipi debere, qui impia, aut illicita dicerent, sed uel maxime de hominibus quoq; posse dici, stulta & immodicè blaterãtibus: quorũ lingua tã prodiga, infrenisq; sit, ut fluat semper, & æstuet colluuione uerborum teterrima. Quod genus homines à Græcis significantißimo uocabulo λάλους appellatos. Valeriũ Probũ Grãmaticũ illustrẽ, ex familiari eius docto uiro cõperi, Sallustianũ illud: Satis eloquẽtiæ, sapiẽtiæ parũ breui antequã uita decederet, sic legere cœpisse, et sic à Sallustio relictũ affirmasse, Satis loquẽtiæ, sapiẽtiæ parũ. Quòd loquentia nouatori uerborũ Sallustio maximè congrueret: eloquentia cum insipientia minimè conueniret. Huiuscemodi autem loquacitatem, uerborumq; turbam magnitudine inani uastam facetißimus Poeta Aristophanes insignibus uocabulis denotauit in his uersibus:

Satis loquentiæ, sapientiæ parum.

Ἄνθρωπον ἀγριοποιὸν αὐθαδόστομον

Ἔχοντα ἀχάλινον ἀκρατὲς, ἀπύλωτον,

Στόμα περιλάλητον, κομποφακελορρήμονα.

Neq; minus insigniter ueteres quoq; nostri, hoc genus homines in uerba prouectos, locutuleios, & blaterones & linguaces dixerunt.

Locutuleii Linguaces Blaterones.

Quod uerba istæc Quadrigarii ex annali tertio ibi,

Mille hominum occiditur, non licentia, neque de Poetarum figura: sed ratione certa, & proba Grammaticæ disciplinæ dicta sunt. Cap. VXI.

QVadrigarius in III. annalium ita scripsit, Ibi occiditur mille hominum. Occiditur, inquit, non occiduntur. Item Lucilius in III. Satyrarum:

Ad portam mille, à porta est exinde Salernum:

Mille, inquit, est, non mille sunt. Varro in* XVIII. Rerum humanarum: ad Romuli initium plus mille, & cētum annorum est. Cato in I. Originum: Inde est fermè mille* passus: Marcus Cicero in VI. in Antonium: Ita ne Ianus medius in L. Antonij clientela est? quis unquā in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nūmum ferret expensum? In his atq; multis alijs, mille numero singulari dictum est. Neq; hoc (ut quidam putant) uetustati concessum est, aut per figurarum concinnitatem admissum est, sed sic uidetur ratio poscere. Mille enim nō pro eo ponitur, quod Græcè χίλιοι dicitur, sed quod χιλιάς: et sicuti una χιλιάς, et duæ χιλιάδες, unū mille, et duo millia: certa atq; directa ratiōe dicitur. Quā obrem id quoq; rectè, & probabiliter dici solitum, mille denarium in arca est, & mille equitū in exercitu est. Lucilius aūt, præterq̄ quod superius posui, alio quoque in loco id manifestius demōstrat, Nā libro XV. ita dicit

Hunc milli passum qui uicerit, atq; duobus
Campanus sonipes, succussor nullus sequetur.
Maiore in spatio, ac diuersus uidebitur ire.

Item alio libro. IX.

*Mille die nummum potes uno quærere centum.

Mille

Mille homi num occiditur.

* XVII. Macrobius

*alias, passuum Macrob. li. 1. cap. 5.

*Tu mili nu.

*Mili *Mille passum dixit pro mille paßibus, et uno milli nũmum pro un's mille nummis: aperteq; ostendit mille & uocabulum esse, & singulari numero dici, eiusq; pluratiuũ esse millia, & casum etiam capere ablatiuum neq; cæteros casus requiri oportere, cùm sint alia pleraque uocabula, quæ in singulos tantum casus: quædam etiam quæ in nullum inclinentur. Qua propter nihil iam dubium est quin M. Cicero in oratione quam scripsit pro Milone, ita scriptum reliquerit: Ante fundum Clodij, quo in fundo, propter insanias illas substructiones, facile mille hominum uersabatur ualentium. Non uersabantur, quod in libris minus accuratis scriptum est. Alia enim ratione, mille hominum, alia mille homines dicendum est.

Quanta cum animi æquitate tolerauerit Socrates uxoris ingeniũ intractabile: atque inibi quid Marcus Varro in quadam Satyra de officio mariti scripserit. Cap. XVII.

XAntipe Socratis Philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur, & iurgiosa: irarumq; & molestiarum muliebrium, per diem, perq; noctẽ scatebat. Has eius intẽperies in maritum, Alcibiades demiratus, interrogauit Socratem, quænam ratio esset, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: Quoniam, inquit, Socrates, cùm illam domi talem perpetior, insuesco, & exerceor, ut cæterorum quoque foris petulantiam & iniuriam facilius feram. Secundum hãc sententiam quoque Varro in Satyra Menippea, quam de officio mariti scripsit: Vitium, inquit, uxoris aut tollendum,

Socratis patientia.

lendum, aut ferendum est: qui tollit uitium, uxorem cō modiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. Hæc *Verba Varronis* Tollere, & Ferre *lepido quidem composita sunt: sed tollere apparet dictum, pro corrigere.* Id *etiam apparet eiusmodi uitium uxoris si corrigi nō posset, ferendum esse* Varronem *censuisse: quæ ferri scilicet à uiro honestæ possunt.* Vitia *enim flagitijs leuiora sunt.*

Quod M Varro in libro de Ratione uocabulorum L. Lælium magistratum suum περὶ ἐτυμολογίας nonnullorum uerborum falsa dixisse reprehendit: quódque idem Varro in eodem libro furis ἐτυμολογίαν falsam dicit. Cap. XVIII.

IN *quarto decimo rerum diuinarum lib.* M. Varro *doctissimum tunc ciuitatis hominem* L. Lælium *errasse ostendit: quod uocabulum* Græcum *uetus traductum in linguam* Romanam *pro meraco, & quasi à se primitus* Latinè **fictum esset, resoluit in uoces* Latinas *ratione etymologica falsa.* Verba *ipsa super ea re* Varronis *posuimus:* In *quo* Lælius *noster literis ornatissimus memoria nostra errauit aliquoties.* Nā *aliquot uerborum antiquorum* Græcorum, *perinde atq; essent propria nostra, reddidit causas falsas.* Non *enim* Leporem *dicimus (ut ait) quod est leuipes, sed quod est uocabulum antiquum* Græcum. Multa *enim uetera illorum ignorantur, quòd pro ijs, alijs nunc uocabulis utuntur, & illorum esse plerique ignorent* Græcum, *quem nunc nominant* ἔλλυα: *puteum esse, quod uocant* φρέαρ: *leporem, quod* λαγωὸν *dicunt.* In *quo non modo* Lælij *in-*

* factum

Lepus.

genium non reprehendo, sed industriam laudo. Successum enim fortuna, experientiam laus sequitur. Hæc Varro in primore libro scripsit, de ratiōe uocabulorū scitißime, de usu utriusque linguæ peritißime, de ipso Lælio clementißime. Sed in posteriore eiusdē libri par

Fur. te dicit, Furem ex eo dictum, quòd ueteres Rom. furuū atrum appellauerint: et fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur. Non'ne sic uidetur Varro de fure errasse, tanquam Lælius de lepore? Nam quod à Græcis nunc κλέπτης dicitur antiquiore Græca lingua φῶρ est dictum: hinc per affinitatem literarum, quæ φῶρ Græcè est, Latinè Fur: Sed ea res fugerit'ne tunc Varronis memoriam, an cōra aptius & cohærentius putarit furem à Furuo, id est, nigro appellari: in hac re de uiro tam excellentis doctrinæ non meum iudicium est.

Historia super libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo Rege. Cap. XIX.

Libri Sibyllini. IN antiquis annalibus memoria super liber Sibyllinis hæc prodita est. Anus hospita, atq; incognita ad Tarquinium Superbum Regem adiit nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula: eos uelle dixit uenundare. Tarquinius precium percontatus est. Mulier nimium atque immensum poposcit. Rex quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit: & treis libros ex nouem deußit: et ec quid reliquos sex an eodem pretio emere uellet, Regem interrogauit. Sed enim Tarquinius id multò risit magis, dixitq; anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidē statim treis libros alios exußit, atq; id ipsum denuo placi

de

de rogauit, treis reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atq; attentiore animo fit: eam cõstantiam, confidentiamq; non insuper habendam intelligit: et libros treis reliquos mercatur nihilo minore pretio, quòd erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, postea nusquam loci uisam constitit, Libri tres in sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos quasi ad oraculum Quindecim uiri adeuut, cùm Dii immortales publicè consulendi sunt.

Quid Geometræ dicant Græci, quibu que omnia ista Latinis uocabulis appellentur. Cap. XX.

Figurarum, quæ σχήματα Geometræ appellant, genera sunt duo planum & solidum: hæc ipsi uocant ἐπίπεδον, καὶ στερεόν. Planum est, quod in duas partes solùm lineas habet, quà latum est, et qua longũ: qualia sunt triquetra, & quadrata, quæ in area fiunt, sine altitudine. Solidum est quando non lõgitudines modo, & latitudines planas numeri linearum efficiunt, sed etiã extollunt altitudines: quales sunt fermè metæ triãguli, quas pyramidas appellant: uel qualia sunt quadrata undiq;, quæ Κύβους illi, nos quadrãtalia dicimus. Κύβος enim est figura, ex omni latere quadrata, quales sunt (inquit M. Varro) tesseræ, quibus in alueolo luditur, ex quo ipsæ quoque appellatæ κύβοι. In numeris etiã similiter κύβος dicitur, cũ omne latus eiusdẽ numeri æqualiter in sese soluitur: sicuti fit cùm ter terna ducuntur. Atque idem ipse numerus triplicatur. Huius numeri cubum Pyhagoras uim habere lunaris circuli dixit: quod & luna orbem suum lustret septem

Planum *Solidum.* *Pyramides.* *Cubus.* *Tessera.*

& uiginti diebus, qui numero ternio, qui Græcè dicitur τϱίας, tantundem efficiat in cubo. Linea autem à

Linea. nostris dicitur, quam γϱαμμὴν Græci uocant. Eam

Ternio. M. Varro ita definit: Linea est, inquit, longitudo quædam sine latitudine, & altitudine: Εὐκλείδης autem breuius, prætermissa altitudine: γϱαμμή ἐστι, inquit, μῆκος ἀπλατές. quod exprimere uno Latinè uerbo non queas, nisi audeas dicere illatabile.

Quod Iulius Higinus affirmatissime contendit legisse se librum P. Vergilii domesticum, in quo scriptũ, esset: Et ora Tristia testantum sensu torquebit amaror: non quod uulgus legeret: Sensu torquebit amaro. Cap. XXI.

VErsus istos ex Georgicis Vergilij plerique omnes sic legunt:

At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Higinus autem, nõ hercle ignobilis grammaticus, in cõmentarijs, quæ in Vergilium fecit, confirmat & perseuerat, non hoc à Vergilio relictum: sed quod ipse inuenerit in libro, qui fuerat ex domo atq; familia Vergi-

Amaror. lij: & ora Tristia tentantum sensu torquebit amaror. Neq; id soli Higino, sed doctis quibusdam etiam uiris complacitum: quoniam uidetur absurdè dici, sapor sensu amaro torquet: cùm ipse (inquiunt) sapor sensus sit, non alium in semetipso sensum habeat: ac perinde sit quasi dicatur, sensus sensu amaro torquet. Sed enim cũ Phauorino Higini commentarium legissem atq; ei statim displicita esset insolentia & insuauitas amaroris:

Iouem

Iouem lapidem, inquit (quod sanctissimum iusiurandum est habitum) paratus sum ego iurare, Vergillũ hoc nunquàm scripsisse. Sed Higinum ego dicere uerum arbitror. Nõ enim primus finxit hoc uerbum Vergilius insolenter, sed in carminibus Lucretij inuentum non est aspernatus, auctoritate poetæ igenio & facundia præcellentis. Verba ex quarto Lucretii hæc sunt:

Proverbiũ Iouem lapidem iurare.

Deniq; in os salsi uenit hum r sæpe saporis,
Cùm mare uersamur propter, dilutaq; contrà
Cùm tuimur misceri absynthia, tangit amaror.

Non uerba autem sola, sed uersus propè totos, & locos quoque Lucretii plurimos sectatum esse Vergilium uidemus.

An qui causas defendit recte Latineque dicat Superesse id quod defendit: & superesse propriè quid sit. Cap. XXII.

IRroborauit, inueterauitq; falsa atq; aliena uerbi significatio, quod dicitur, Hic illi superest, cùm dicendum est, Aduocatum esse quẽ cuipiam: causamq; eius defendere. Atq; id dicitur nõ in compitis tantum, neq; in plebe uulgaria: sed in foro, & in comitio apud tribunalia. Qui integre aũt locuti, suat magnã partem superesse ita dixerunt: ut eo uerbo significarent superfluere, et superuacare, atq; esse supra necessarium modum. Itaq; M. Varro in Satyra, quæ inscripta est, Nescis quid uesper serus uehat. superfuisse dicit immodice & intempestiue fuisse. Verba ex eo libro hæc sunt: In conuiuia legi nec omnia debent, & ea potißimum quæ simul sunt βιωφελῆ, & delectant potius: ut id quoque uideadeatur non superfuisse. Memini ego prætoris docti hominis

Superesse.

minis tribunali me forte aßistere: atque ibi aduocatum non incelebrem sic postulare, ut quam causam diceret, remq́;, quæ agebatur, non attingeret. Tunc prætorē ei, cuia res erat, dixisse aduocatum cū non habere: & cùm is qui uerba faciebat reclamasset, ego illi uir clariß. superfum: respondisse prætorē festiuiter: Tu plane superes, non ades. Marcus autem Cicero in libro, qui inscriptus est de Iure ciuili in artem redigēdo, uerba hæc posuit: Nec uero scientia iuris maioribus suis Q. Helius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit. In quo loco superfuit, significare uidetur suprà fuit, & præstitit, superauitq́; maiores suos doctrina sua superfluenti tum, & nimis abundanti. disciplinas enim Tubero Stoicas et dialecticas percallauerat. In libro quoq; de republica secundo, idipsum uerbum Ciceronis nō temere transeundum. Verba ex eo libro hæc sunt: Non grauarer Læli, nisi & hos uelle putarem, & ipse cuperem, te quoq; aliquam partem huius nostri sermonis attingere: præsertim cùm heri dixeris, te nobis etiam superfuturum. Verùm si id quidem fieri non potest, ne desis, omnes te rogamus. Exquisitè igitur & comperte Iulius Paulus dicebat, homo in nostra memoria doctißimus, superesse nō simplici ratione dici tam Latinè quam Græcè. Græcos enim περιεῖναι etiam in utraq; parte ponere: uel quod superuacaneum esset, ac non necessarium: uel quod abundans nimis & affluens, & exuperās. Sic quoq; nostros ueteres superesse alias dixisse, pro superfluenti et super uacuo, neque admodum necessario: ita ut suprà posuimus Varronem dicere. Alias ita ut Cicero dixit. pro eo

quod

*quod copia*quidem & facultate cæteris anteiret: tum ſupra modũ, tum & largius prolixiusq; flueret quàm eſſet ſatis. Qui dicit ergo ſe ſupereſſe ei, quẽ defendit, nihil iſtorum uult dicere: ſed neſcio quid aliud indictum inſcitumq; dicit. At ne Vergilij quidem poterit auctori tate uti, qui in Georgicis ita ſcripſit:* *quadam

Primus ego in patriam mecum, modò uita ſuperſit:

Hoc .n. in loco Vergilius ἀκυρωτέρῳ uerbo uſus uide tur, ꝙ ſuperſit, dixit pro longinquius, diutiusq; adſit. Illud contrà eiuſdem Vergilij eſt aliquãto probabilius:

Florenteisq; ſecant herbas, fluuiosq; miniſtrant,
Farraq;: ne blando nequeant ſupereſſe labori.

Significat enim ſupra laborem eſſe, neq; opprimi à labore. An autem ſupereſſe dixerint ueteres pro reſtare, & perficiendæ rei adeſſe, quærebamus. Nã Salluſtius in ſignificatione iſta non ſupereſſe, ſed ſuperare dicit. Verba eius in Iugurtha: Is plerunque à Rege exercitũ ductare, & omneis res exequi ſolitus erat, quæ Iugurthæ feſſo, aut maioribus aſtricto ſuperauerant. Sed inuenimus in tertio Ennij Annalium in hoc uerſu: Superare Supereſſe.

Inde ſibi memorat unum ſupereſſe laborem:

Id eſt reliquũ eſſe & reſtare. Quod quidẽ diuiſè pronũciandũ eſt: non ut una pars orationis eſſe uideatur, ſed duæ. Cicero aũt in II. Antonianarum, quod eſt reliquũ, non ſupereſſe, ſed reſtare dicit. Præter hæc ſuper eſſe inuenimus dictum pro ſuperſtitẽ eſſe. Ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum M. Ciceronis ad L. Plancũ, et in epiſtola M. Aſinii Pollionis ad Ciceronem, uerbis his: Nam neque deeſſe reip. uolo, neque ſupereſſe. Reſtare

Per quod significat, si respublica emoriatur & pereat nolle se uiuere. In Plauti autẽ Asinaria manifestius id ipsum scriptum est in his uerbis, quæ sunt eius comœdiæ prima:

Sicut tuum uis unicum gnatum tuæ
Superesse uitæ sospitem, & superstitem.

Cauẽda igitur est nõ improprietas sola uerbi sed etiã prauitas omnis, si quis nunc senior aduocatus adolescenti superesse dicat.

Quis fuerit Papyrius Prætextatus, quæ ue istius causa cognomenti sit: historiaque ista omnis super eodem Papyrio cognitu iucunda. Cap XXIII.

Papyrius. Historia de Papyrio Prætextato dicta scriptaq; est à Catone in oratione, qua usus est ad milites contra Galbam, cùm multa quidem uetustate, luce, atq; munditia uerborum. Ea Catonis uerba huic prorsus commentario indidissem, si libri copia fuisset id temporis, cùm hæc dictabam. Quod si non uirtutes dignitatesq; uerborum, sed rem ipsam scire quæris, res fermè ad hunc modum est: Mos antea senatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis filijs introire tamen cum in senatu res maior quæpiam consultata, eaq; in diem posterum prolata est, placuit ut eam rẽ, super qua tractauissent, ne quis enunciaret, prius quàm decreta esset. Mater Papyrij pueri, qui cum parente suo in curia fuerat percontata est filium quid nam in senatu patres egissent. Puer respondit tacendum esse: neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: secretum rei, & silentium pueri, animum eius ad inquirendum euerberat,

Quærit igitur compreßius uiolentiusq́;. Tum puer matre urgente, lepidi atque festiui mendacij consilium capit: Actum in senatu dixit, ut num uideretur utilius, exq́; republica esse: unus ne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta esset. Hoc illa ut audiuit, animus compauescit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas peruenit. *Ad senatum postridie matrumfamilias caterua lachrymantes atque obsecrantes orant: una potius ut duobus nupta fieret, quàm ut uni duæ. Senatores ingredientes curiam, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio illa uellet, mirabantur. Puer Papyrius in medium curiæ progressus, quid mater audire institisset, quid ipse matri dixisset, rem sicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atq; ingeniũ pueri exosculatur: Consultum facit, uti posthac pueri cum patribus in curiã ne introeant, nisi ille unus Papyrius. Atq; puero postea cognomẽtum honoris gratia decreto inditum Prætextatus, ob tacẽdi loquẽdiq́; in ætate prætextata prudentiam.

Macro. Sat. lib. cap. 6.

*alias, ac

Prætextatus.

Tria epigrammata trium ueterum poetarum, Næuii, Plauti, Pacuuii: quæ facta ab ipsis, eorum sepulchris incisa sunt. Cap. XXIIII.

TRium poetarum illustrium epigrammata, Cn. Næuij, Plauti, M. Pacuuii, quæ ipsi fecerunt, & incidenda suo sepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia, & uenustatis, scribenda in his commẽtariis esse duxi. Epigrãma Næuii plenũ superbiæ Cãpanæ, quod testimoniũ esse iustũ potuisset, nisi ab ipso dictũ esset,

Næuii epigrammata.

Immortales mortales si foret fas flere,

Flerent diuæ camœnæ Næuium poetam.
Itaque postquam est Orchio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua Latina loquier

Epigramma Plauti quod dubitassem modo an Plauti foret, nisi à Marco Varrone positum esset, in libro de poetis primo:

Plauti epigramma.

Postquàm est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta:
Deinde risus, ludusq́;, iocusq́; & numeri
Innumeri simul omnes collachrymauerunt.

Epigramma Pacuuij uerecundissimum, & purissimum, dignumq́; eius elegantissima grauitate:

Pacuuii epigrāma.

Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias: deinde quod scriptum est, legas.
Hic sunt poetæ Pacuuij Marci sita
Ossa. hoc uolebam, nescius ne esses: uale.

Quibus uerbis M. Varro inducias definierit: quæsitumq́; inibi curiosius, quenam ratio sit uocabuli induciarum. Cap. XXV.

Induciæ.

DVobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui est de bello, & pace, induciæ quid sint definit: Induciæ (inquit) sunt, pax castrensis paucorum dierum. Item alio in loco: Induciæ (inquit) sunt belli feriæ. Sed lepidæ magis atque iucundæ breuitatis utraque definitio, quàm plena aut proba esse uidetur. Nā neq; pax est induciæ: bellum enim manet, pugna cessat. Neq; in solis, castris, neq; paucorum tantum dierum induciæ sunt. Quid enim dicemus, si indutijs in mensium aliquot factis, castris concedatur; non ne tum quoq; induciæ sunt? Aut

Aut rursus quid esse id dicemus, quod in primo Annalium Quadrigarij scriptum est, C. Pontium Samnitem à Dictatore Romano sex horarum indutias postulasse si indutiæ paucorum tantum dierum appellandæ sunt? Belli autem ferias festiuè magis dixit, quam apertè atq; definitè. Græci autem significantius consignantiusq; cessationem istam pugnæ pactitiã, ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera sonitus uastioris, & subiuncta lenioris. Nam quod eo tempore non pugnetur, & manus cohibeatur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profectò nõ id fuit Varroni negotiũ ut indutias superstitiosè definiret, & legibus rationibusq; omnibus definitionum inseruiret. Satis enim uisum est, eiusmodi facere demonstrationem. Quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quàm ὁρισμοὺς uocant. Indutiarum autẽ uocabulum, qua sit ratione factum. id diu est quod quærimus. Sed ex multis quæ iam audiuimus uel legimus, probabilius id quod dicam uidetur: Indutias sic dictas arbitramur, quasi tu dicas, inde uti iam. Pactum indutiarũ eiusmodi est, ut in diẽ certũ nõ pugnetur, nihilq; incommodi detur: sed ex eo die posteà uti iã omnia belli iure agãtur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactumq; fit, ut ante eum diem ne pugnetur: atque is dies ubi uenit inde uti iam pugnetur: idcirco ex ijs quibus dixi uocibus, quasi per quendam coitum & copulam nomen indutiarum connexum est. Aurelius autem Opilius in primo librorum, quos Musarum inscripsit: Indutiæ (inquit) dicuntur, cùm hostes inter se utrinque utroque alteri ad alteros impunè, & sine pugna incunt.

Inde

Inde ab eo (inquit,) nomen esse factũ uidetur, quasi initus atq; introitus. Hoc ab Aurelio scriptum propterea non præterij, ne cui harum Noctium æmulo, eo tantum nomine elegantius id uideretur: tanquam id nos originem uerbi requirentes, fugisset.

Quem in modum mihi Taurus philosophus responderit percontanti, an sapiens irasceretur. Cap. XXVI.

INterrogaui in diatriba Taurum, an sapiens irasceretur. Dabat enim sæpe post quotidianas lectiones, quærendi quod quis uellet, potestatem. Is cùm grauiter & copiose de morbo affectu'ue iræ disseruisset, quæ & in ueterum libris, et in *ipsis cõmentarijs exposita sunt: conuertitur ad me, qui interrogaueram: Et hæc ego (inquit) super irascendo sentio. Sed et quid Plutarchus noster uir doctißimus ac prudentißimus senserit, non ab re est, ut id quoq; audias. Plutarchus (inquit) seruo suo nequã homini & cõtumaci, sed libris disputationibusq; philosophiæ aures imbutas habenti, tunica detrahi ob nescio quod delictum, cædiq; eum loro iußit. cœperat uerberari, obloquebatur, non meruisse ut uapularet: nihil mali, nihil sceleris admisisse. Postremo uociferari inter uapulandum incipit: neq; iam querimonias aut gemitus eiulatusq; facere, sed uerba seria et obiurgatoria: Nõ ita esse plutarchum, ut diceret, philosophum irasci turpe esse: sæpe cũ de malo iræ dissertauisse. librũ quoq; περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conscripsisse. His omnibus, quæ in eo libro scripta sunt, nequaquam conuenire, quod prouolutus effususq; in iram, plurimis se plagis multaret. Tum Plutarchus lente & leniter: Quid autem,

*ipsius

autem inquit, uerbero, nunc ego tibi irasci uideor? ex uultu'ne meo, an ex uoce, an ex colore, an etiam ex uerbis correptum esse me ira intelligis? Mihi quidem neque oculi (opinor) truces sunt, neq; os turbidum? neq; immaniter clamo: neq; in spumam ruborem'ue efferuesco: neq; pudenda dico, aut pœnitenda: neq; omnino trepido ira, & gestio. hæc enim omnia, si ignoras, signa esse irarum solent. Et simul ad eum qui cædebat cõuersus: Interim, inquit, dum ego atq; hic disputamus, hoc tu age. Summa autem totius sententiæ Tauri hæc fuit: nõ idem esse existimauit ἀοργησίαν, & ἀναλγησίαν: aliudq; esse non iracundũ animum, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Nam ut aliorum omnium, quos Latini philosophi affectus, uel affectiones, Græci πάθη appellãt, ita huius quoq; motus animi, qui cùm est ulciscendi causa sæuior, ira dicitur: nõ priuationem esse utilem censuit, quã Græci στέρησιν dicunt. sed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

*

A. GEL.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER II.

Quo genere solitus sit philosophus Socrates exercere patientiam corporis: deque eiusdem uiri patientia. Cap. I.

Socratis patientia

NTER *labores uoluntarios, & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamētum id quoq; accepimus Socratē facere insueuisse. Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu perdius, atq; pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientē, inconiuens, immobilis, iisdem in uestigiis, & ore atq; oculis eundem in locū directis cogitabundus: tanquam quodam secessu mentis, atq; animi facto à corpore. Quam rē cùm Phauorinus de fortitudine eius uiri, ut pleraq; disserens attigisset:* πολλάκις, *inquit,* ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει, ἀστραβέστερον τῶν πρέμνων. *Tēperantia quoq; eū fuisse tāta, traditum est, ut omnia ferè uitæ suæ tempora à ualetudine inoffensa uixerit. In illius etiam pestilentiæ uastitate, quæ in bello Peloponnesiaco, in primis ipsam Athe-*

*Athenienſium ciuitatem, internecino genere morbi depopulata eſt; *is parcendi moderandiq; rationibus dicitur: & à uoluptatum labe cauiſſe, & ſalubritates corporis retinuiſſe: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.* **alias iis*

Quæ ratio obſeruatioq; officiorum eſſe debeat inter patres, filiosque, in diſcumbendo ſedendoq;: atque in id genus rebus, domi foriſq;, ſi filii Magiſtratus ſunt, et patres priuati: ſuperq; ea re Tauri philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Romana petitum. Cap. II.

AD philoſophum Taurum Athenas, uiſendi cognoſcendiq; eius gratia, uenerat uir clariſsimus Præſes Cretæ prouinciæ, & cum eo ſimul eiuſdem Præſidis pater. Taurus ſectatoribus commodum dimiſsis, ſedebat pra cubiculi ſui foribus: & cùm aſsiſtentibus nobis ſermocinabatur, introiuit prouinciæ Præſes & cũ eo pater. Aſſurrexit placidè Taurus, & poſt mutuam ſalutationem reſedit. Allata mox una ſella eſt, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, appoſita eſt. Inuitauit Taurus patrem Præſidis ut ſederet. Atque ille ait: Sedeat hic potius, qui Pop. Ro. Magiſtratus eſt. Abſque præiudicio, inquit Taurus, tu intereà ſede: dum inſpicimus quærimusq́;, utrum conueniat te ne potius ſedere, qui pater es: an filium qui Magiſtratus eſt. Et cum pater aſſediſſet, appoſitumq́; eſſet aliud filio quoque eius ſedile: uerba ſuper ea re Taurus facit, cum ſumma (dij boni) honorum, atq; officiorum perpẽſatione. Eorum uerborum ſententia hæc fuit: In publicis locis, atque muneribus, atq; actionibus patrum iura, cum *Filiorum in patres officium*

filiorum

filiorū,qui in Magistratu sunt potestatibus collata in terquiescere paululum & cōuenire. Sed cùm extra Rēpublicā in domestica re atq; uita sedeatur,ambuletur, in conuiuio quoq; familiari discumbatur;tum inter filium Magistratum,& patrem priuatum publicos honores cessare,naturales & genuinos exoriri. Hoc igitur, inquit,quòd ad me uenistis,quod colloquimur nūc,quòd de officijs disceptamus,priuata actio est. Itaque utere apud me ijs honoribus prius,quibus domi quoq; uestræ te uti priorem decet. Hæc atq; alia in eandem sententiā Taurus grauiter simul,& comiter disseruit. Quid autem super huiuscemodi patris, atq; filij officio apud Claudium legerimus,non ab re uisum est,ut ascriberemus. Posuimus igitur uerba ipsa Quadrigarij,ex annali eius VI.transcripta: Deinde facti consules Sempronius Gracchus iterum,Qu. Fabius Maximus,filius eius qui priore anno erat Consul. Ei Consuli pater Proconsul obuiā,in equo uehens, uenit:neq; descendere uoluit, quòd pater erat:& quòd inter eos sciebant maxima cōcordia conuenire,Lictores non ausi sunt,descendere iubere. Vbi iuxtà uenit,tum Consul ait, Descendere iube: quod postea quàm Lictor ille,qui apparebat,citò intellexit,Maximum Proconsulem descendere iussit. Fabius imperio paret,& filium collaudauit, cùm imperium, quod populi esset,retineret.

Qua ratione uerbis quibusdam,uocabulisque ueteres immiserunt h,literæ spiritum. Cap. III.

H litera HLitera,siue illam spiritum magis quàm literam dici oportet,inserebant eam ueteres nostri plerisque

risque uocibus uerborum firmandis roborandisq;, ut so *Vide Cæ-*
nus earum esset uiridior, uegetiorq;. Atq; id uidentur *lium lib. 7.*
fecisse studio & exemplo linquæ Atticæ. Satis notum *cap. 12,*
est Atticos ἰχθύν ἵερον, multa itidem alia, citra morem gentium. Græciæ cæterorum inspirantes primæ literæ dixisse. Sic Lachrymas: sic Sepulchrum, sic Ahenum, sic Vehemens, sic Inchoare, sic Heluari, sic Hallucinari, sic Honera, sic Honustum dixerunt. In his enim uerbis omnibus literæ, seu spiritus istius nulla ratio uisa est, nisi ut firmitas, & uigor uocis, quasi quibusdam neruis additis intenderetur. Sed quoniam Aheni quoq; exemplo usi sumus, uenit nobis in memoriam, fidum optatumq; multi nominis Romæ Grammaticum ostendisse mihi librum Aeneidos secundum mirandæ uetustatis, emptũ in Sigillarijs XX aureis, quem ipsius Vergilij fuisse credebat: in quo duo isti uersus cùm ita scripti forent,

Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat telis & luce coruscus aena.

additam suprà uidimus h literam, & ahena factum. Sic in illo quoq; Vergilij uersu in optimis libris scriptum inuenimus:

Aut folijs undam tepidi despumat aeni.

Quam ob causam C. Bassus genus quoddam iudicii Diuinationem appellari scripsit: & quam aliam causam esse eius uocabuli dixerunt. *Cap. IIII.*

Cum de constituendo accusatore quæritur, iudiciumq; super ea re redditur, cuinam potißimum ex duobus pluribusue accusatio, subscriptioue in reum permittatur: ea res, atque Iudicum Cognitio Diuinatio

 appella

appellatur. Id uocabulum quàm ob causam ita factũ sit, quæri solet. C. Bassus in tertio librorum, quos de origine uocabulorum composuit: Diuinatio, inquit, iudicium appellatur: quoniam diuinare quodãmodo iudicẽ oporteat, quam sententiam sese ferre par sit. Nimis quidem est in uerbis C. Basi ratio imperfecta, uel magis inops, & ieiuna. Sed uidetur eum significare uelle, idcirco dici diuinationem, quòd in alijs quidem causis iudex ea quæ dicit, quæq; argumentis uel testibus demonstrata sunt, sequi solet. In hac autem re, cùm eligendus accusator est, parua admodum, & exilia sunt, quibus moueri iudex posit, & propterea quinam magis ad accusandum idoneus sit, quasi diuinandum est: Hæc Bassus. Sed alij quidem diuinationem esse appellatam putant, quoniam cùm accusator & reus, duæ res quasi cognatæ cõiunctæq; sint, neque utra sine altera constare posit, in hoc tamen genere causæ reus quidem iam est, sed accusator nondum est: & idcirco quo adhuc usq; deest & latet, diuinatione supplendum est, quisnam sit accusator futurus.

Diuinatio.

Quam lepide designateque dixerit Phauorinus philosophus, quid intersit inter Platonis & Lysiæ orationẽ. C. V.

Plato. Lysias.

PHauorinus de Lysia & Platone solitus est dicere: Si ex Platonis oratione uerbum aliquod demas, mutes'ue, atque id commodißimè facias, de elegantia tãtùm detraxeris: si ex Lysiæ, de sententia.

Quibus uerbis ignauiter, & abiecte Vergilius usus esse dicatur, & quid iis qui id improbe dicunt, respondeatur.

deatur. Cap. VI.

NOnnulli grammatici ætatis superioris, in quibus est Cornutus Anneus, haud sane indocti, neque ignobiles, qui commentaria in Vergilium composuerũt reprehendunt, quasi incuriosè & abiectè uerbum positum in his uersibus: Anneus Cornutus.

Candida succinctam latrantibus inguina monstris Aecloga sexta
Dulichias uexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis.

Vexasse enim putant uerbum esse leue, & tenuis ac parui incommodi, nec tãtæ atrocitati congruere, cùm homines repentè à bellua immanissima rapti lanitatiq; sint. Item aliud huiuscemodi reprehendunt:

Omnia iam uulgata, quis aut Eurysthea durum,
Illaudati nescit Busiridis aras?

Illaudati parum idoneum esse uerbum dicunt, neq; id satis esse ad faciendam scelerati hominis detestationem, qui quod hospites omniũ gentium immolare solitus fuit non laude solum indignus, sed detrectatione, exercitatione; totius generis humani dignus esset.

Item aliud uerbum culpauerunt:

Per tunicã squallentem auro latus haurit apertum.

Tanquã non conuenerit dicere, auro squallentem, quoniam nitoribus splẽdoribusq; auri squaloris illuuies sit cõtraria. Sed de uerbo uexasse ita responderi posse credo. Vexasse graue uerbũ est: factũq; ab eo uidetur, q̃d est uehere, in quo inest iã uis quædã alieni arbitrij: Nõ enim sui potẽs est, qui uehitur. Vexare autẽ, quod ex eo inclinatũ est, ui atq; motu* proculdubio uehementiore Vehere. Vexare *distrahitur impellitur.

Taxare. Tangere. Iactare Iacere. Quassare. Quatere

est: Nam qui fertur & raptatur, atq; huc atq; illuc distrahitur, is uexari propriè dicitur: sicuti taxare pressius crebriusq; est, quàm tangere: unde procul dubio id inclinatum est: & iactare multo fusius largiusq; est, quàm iacere id unde uerbum traductum est: Et quassare, quam quatere grauius uiolentiusq; est. Non igitur quia uulgo dici solet, uexatum esse quem fumo, aut uento, aut puluere laborare uidemus, propterea debet uis uera atq; natura uerbi deperire, quæ à ueteribus (qui propriè atque signatè locuti sunt, ita ut decuit) conseruata est. M. Catonis uerba sunt ex oratione quam de Achæis scripsit: Cùmq; Annibal terram Italiam laceraret atque uexaret: Vexatam Italiam dixit Cato ab Annibale, quando nullum calamitatis, aut sæuitiæ, aut immanitatis genus reperiri queat, quod eo tempore Italia non perpessa sit. M. Tullij IIII in Verrē: Quæ ab isto sic spoliata atque direpta est ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem, & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur.

Illaudatus

De illaudato autem duo uidentur responderi posse. Vnum est eiusmodi: Nemo quisquam tam efferis est moribus quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid, quod laudari queat: unde hic antiquißimus uersus uice prouerbij celebratus est:

Πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed enim qui omni in re atq; omni tempore laudi omni uacat, is illaudatus est, isq; omnium pessimus deterrimusq; est: Sicuti omnis culpæ priuatio, inculpatum facit. Inculpatus autem instar est absolutæ uirtutis. Il-

Inculpatus

laudatus

laudatus igitur quoq; finis est extremæ malitiæ. Itaq; Homerus non uirtutibus appellandis, sed uitijs detrahẽdis laudare ampliter solet: hoc enim est:

Ηὔδα μάντις ἀμύμων. Et

Τὼδ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην. Et item aliud:

Ἔνθ' οὐκ ἂν ὑβρίζοντα ἴδοις ἀγαμέμνονα δῖον.

Οὐδὲ καταπτώσσοντ' οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoq; simili modo maximam uoluptatem, detractionem, priuationemq; omnis doloris definiuit his uerbis: ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idẽ Vergilius Inamabilem dixit Stygiã paludẽ. Nã sicut illaudatum κατὰ laudis στέρησιν, ita inamabilem κατὰ amoris στέρησιν detestatus est. Altero modo illaudatus ita defenditur. Laudare significat prisca lingua nominare appellareq;: sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. Illaudatus enim est quasi illaudabilis, & innominabilis, qui neq; mentione, aut memoria ulla dignus, neque unquam nominãdus est. Sicuti quondam à communi consilio Asiæ decretum est, uti nomen eius qui templum Dianæ Ephesiæ incẽderat, ne quis ullo tempore nominaret. Tertium restat ex ijs, quæ reprehensa sunt, quod tunicam squalentem auro dixit. Id aũt significat cõpiã, densitatemq; auri in squamarium speciẽ intexti. Squallere enim dictũ est à squamarum crebritate asperitateq;, quæ in serpentiumq; pisciumq; corijs uisuntur. Quam rem & alij, & hic quidem poeta locis aliquot demonstrat: Inamabilis Laudare. Squallere.

Quem pellis, inquit, ahenis

In plumã squamis auro cõserta tegebat. Et alio loco,

Iamq́; adeò rutilum thoraca indutus ahenis
Horrebat squamis.

Accius in Pelopidis ita scribit: Eius *serpentis squamæ squallido auro,& purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumq; aliqua re erat,& incuteret uisentibus facie noua horrorem,id squallere dicebatur:sic in corporibus incultis squamosisq; alta congerie sordiũ,squallor appellabatur.* Cuius *significationis multo aßiduoq́; usu totum id uerbum ita contaminatum est,ut iã squallor de re alia nulla,quàm de solis inquinamentis dici cœperit.*

De officio erga parentes liberorum,deque ea re ex philosophiæ libris,in quibus scriptum quæsitumque est, an semper in omnibus patris iussis obsequendum sit. C.VII.

Officia filiorum in patres.

QVæri *solitum est in philosophorum disceptationibus,an semper inq́; omnibus iußis patri parendum sit.Super ea re* Græci,*nostriq́; qui de officijs scripserunt,treis sententias esse,que spectandæ considerandæq́; sint,tradiderunt,easq́; subtilißimè dijudicauerũt.*Earũ *una est:*Omnibus *quæ pater imperat,parẽdũ.* Altera *est:*In *quibusdã parendũ,qbusdã nõ obsequẽdũ.* Tertia *est:*Nihil *necesßũ esse patri obsequi,et parere.* Hæc *sentẽtia quoniã primore aspectu nimis infamis est super ea quæ prius dicta sunt dicemus:* Aut *recte,inquiunt,imperat pater,aut perperam,*Si *recte imperat, nõ quia imperat parendũ,sed quoniã id fieri ius est,faciẽdum est:*Si *perperam,nequaquam scilicet faciendum quod fieri non oportet.* Deinde *ita concludunt:nunquam*

quam est igitur patri parendnm, quæ imperat. Sed neque istam sententiam probari accepimus. Argutiola quippe hæc, sicuti mox ostẽdemus, friuola et inanis est. Neque putem illa, quam primo in loco diximus, uera & proba uideri potest, omnia esse, quæ pater iusserit, parendum. Quid enim si proditiorem patriæ, si matris necem, si alia quædam imperarit turpia aut impia? Media igitur sententia optima atque tutißima uisa est: Quædam esse parendum, quædam non obsequendum. Sed ea tamen, quæ obsequi non oportet, leniter & uerecundè, ac sine detestatione nimia, sine opprobratione acerba reprehensionis declinanda sensim & relinquenda magis esse dicunt, quàm respuenda. Conclusio uero illa, qua colligitur (sicuti supra dictum est) nihil patri parendum, imperfecta est, refutariq; ac dilui sic potest: Omnia quæ in rebus humanis fiunt, ut docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia. Quæ sua ui recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, siue imperet pater, siue non imperet. Sed quæ his contraria, quæq; turpia, & omnino iniqua sunt, ea ne si imperet quidem. Quæ uero in medio sunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα, tum μέσα appellantur: ut in militiam ire, rus colere, honores capessere, causas defendere, uxorem ducere, uti iussum proficisci, ut accersitum uenire: quoniam & hæc & his similia per sese ipsa neque inhonesta sunt, neque turpia: sed perinde ut à nobis aguntur, ita ipsis actionibus aut probanda fiunt, aut reprehẽdenda. Propterea in eiusdem omnium rerum generibus, patri

parendum esse censent, ueluti si uxorem ducere imperet aut causas pro reis dicere. Quod enim utrunq; in genere ipso, per sese neq; honestum neq; turpe est idcirco si pater iubeat obsequendum est. Sed.n. si imperet uxorē ducere infamē, propudiosam, criminosam: aut pro reo Catilina *aliquo, aut* C. Bibulo, *aut* P. Clodio *causam dicere nō scilicet parendum: quoniam accedēte aliquo t ur pitudinis numero, desinunt esse per sese hæc media atq; indifferentia.* Non *ergo integra est propositio dicenda, aut honesta sunt, quæ imperat pater, aut turpia.* Neque ὑγιὲς νόμιμον δὲ ζευγμένον *uideri potest.* Deest *enim disiunctioni isti tertium: aut neq; honesta sunt, neq; turpia: quod si additur potest ita concludi:* Nonnunquam *est igitur patri parendum.*

Quod parum æqua reprehēsio Epicuri a Plutarcho per acta sit in syllogismi disciplina. *Cap. VIII.*

PLutarchus *secundo librorum quos de* Homero *cōposuit, imperfectè atque præposterè atque inscitè syllogismo esse usum* Epicurum *dicit.* Verbaq; *ipsa* Epicuri *ponit:* ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Nam *prætermisit, inquit, quod in prima parte sumere debuit:* ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. Tū *deinde eodē ipso, quod omiserat quasi posito concessoq;, ad confirmandum aliud utitur.* Progredi *autem hic, inquit, syllogismus nisi illo prius posito, non potest.* Verè *hoc quidem* Plutarchus *de forma & ordine syllogismi scripsit.* Nam *si (ut in disciplinis traditur) ita colligere & ratiocinari uelis, sic dici oportet:* ὁ θάνατος

ψυχῆς

ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις, τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναι= Mora.
σθητεῖ, τὸ δ' ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus cuiusmodi homo est, non inscitia uidetur partem illam syllogismi prætermisisse. Neque id ei negocium fuit syllogismum tanquam in scholis philosophorum cum numeris omnibus, & cũ suis finibus dicere: Et profecto quia separatio animi & corporis in morte euidens est, non est ratus necessariam esse eius admonitionẽ, quod omnibus prorsus erat obuium: sicuti etiam quod conclusionem syllogismi non in fine posuit, sed in principio. Nã id quoque non imperitè factum quis non uidet? Apud Platonem quoq; multis in locis reperias syllogismos repudiatos, conuersoq; ordine isto qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehensionis contentione positos esse.

Quod idem Plutarchus euidenti calumnia uerbum ab Epicuro dictum insectatus sit. Cap. IX.

IN eodem libro idem Plutarchus eundem Epicurum reprehendit, quod uerbo usus sit parum proprio & alienæ significationis. Ita enim scripsit Epicurus: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Non (inquit) παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, sed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ icere oportuit. Detractio enim significanda est doloris inquit, non dolentis. Nimis minutè ac propè etiam subfrigide, Plutarchus in Epicuro accusando λέξεις θηρᾷ. Has enim curas uocũ uerborũq; elegantias, non modo non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur.

Quid sint Fauillæ Capitolinæ, & quid super eo uerbo

M. Varro, S. Sulpicio quærenti rescripserit. Cap. X.

SEruius Sulpicius iuris ciuilis auctor, uir bene literatus scripsit ad M. Varronem, rogauitq́; ut rescriberet, quid significaret uerbum quod in censoriis libris scriptum esset, id erat Fauissæ Capitolinæ. Varro rescripsit, in memoria sibi esse, quod Quintus Catulus curator restituendi Capitolii dixisset, Voluisse se aream Capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conscenderetur, suggestusq́; pro fastigii magnitudine altior fieret, sed facere id non quisse, quoniam Fauissæ impendissent. Id esse cellas quasdam & cisternas, quæ in area sub terra essent, ubi reponi solerent signa uetera, quæ ex eo templo collapsa essent, & alia quædam religiose donariis consecratis. Ac deinde eadem epistola negat quidẽ se in literis inuenisse cur Fauissæ, dictæ sint. Sed Quintum Valerium Soranum solitum dicere ait, quos thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos Flauissas dixisse, quod in eos non rude æs, argentumq́; sed flata signataq́; pecunia conderetur. Coniectare igitur se detractam esse ex eo uerbo secundam literam. & fauissas esse dictas cellas quasdam & specus quibus æditui Capitolini uterentur ad custodiendas res ueteres religiosas.

Fauissæ Capitolinæ

Thesauri flauissæ.

De Sicinio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna. Cap. XI.

LVcium Sicinium Dentatum, qui tribunus plebis fuit Sp. Tarpeio. A. Thermo consulibus, scriptum est in libris Annalium, plus quam credi debeat, strenuũ bellatorem fuisse: nomenq́; ei factum ob ingentẽ fortitudinem,

Sicinnius. Dentatus.

dinem, appellatumq; esse Achillē Romanum. is pugnasse in hoste dicitur centum & XX præliis. Cicatricem auersam nullam. aduersas quinq; & quadraginta tulisse. Coronis esse donatum aureis octo, Obsidionali una, Muralibus tribus, Ciuicis quatuordecim, Torquibus tribus & octoginta, Armillis plus centum sexaginta, Hastis duodeuiginti. Phaleris item donatus est quinquies uitiesq;. Populi militaria* dōa habuit multijuga: in his prouocatoria pleraque. Triumphauit cum imperatoribus suis triumphos nouem. *Achilles Romanus.* * spolia

Considerata perpensaque lex quædam Solonis speciem habens primorem iniquæ iniustæque legis sed ad usum & emolumentum salubritatis penitus repertam. C. XII.

IN legibus Solonis illis antiquißimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasq; latas ab eo, Athenienses (ut sempiternæ manerent) pœnis & religionibus sanxerunt: legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam: Si ob discordiam dissensionemq; seditio atq; discessio populi in duas parteis fieret, & ob eam causam irritatis animis utrinq; arma caperentur, pugnareturq;: tum qui in eo tempore, in eoq; casu ciuilis discordiæ, non alterutra parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusq; à communi malo ciuitatis secesserit, is, domo patria, fortunisq; omnibus careto, exul, extorrisq; esto. Cum hanc legem Solonis singulari sapientia præditi legissemus, tenuit nos grauis quædā in principio admiratio, requirētes quam ob causam dignos esse pœna existimarit, qui se procul à seditione & ciuili *Solonis legis sententia.*

pugna remouissent. Tum qui penitus atque altè usum, ac sententiā legis inspexerat, nō ad augendam, sed ad desinendā seditionem, legem hanc esse dicebat. Et res prorsum se sic habent. Nam si boni homines, qui in principio coercendæ seditionis impares fuerint populumq; percitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint: tum eueniet, ut cum socij partis seorsum utriusq; fuerint, eoq; partes ab ijs, ut maiores auctoritatis uiris, temperari ac regi cœperint, concordia per eos potissimum restitui conciliariq; possit, dum & suos apud quos sunt, regunt atque mitificāt, aduersarios seruatos magis cupiunt quàm perditos. Hoc idem Phauorinus philosophus inter fratres quoq; , aut amicos dessidenteis oportere fieri censebat: ut qui in medio sunt utriusq; partis beneuoli, si in concordia amittenda parum auctoritatis, quasi ambigui amici habuerint, tum alter in alteram partem discedant. Ac per id meritum uiā sibi ad utriusq; cōcordiam muniant. Nunc autem plerique (inquit) partis utriusq; amici, quasi probe faciant, duos litigantes destituunt & relinquunt, deduntq; eos aduocatis maleuolis aut auaris, qui lites animasq; eorum inflamment, aut odij studio, aut lucri.

Libros in multitudinis numero etiam unum filium filiamue ueteres dixisse. Cap. XIII.

Liberi. ANtiqui oratores historiæq; aut criminum scriptores etiam unum filium filiam ue, liberos multitudinis numero appellarunt. Id quoque nos cùm in cō plurium ueterum libris scriptum aliquoties aduerteremus,

mus,nunc quoq; in libro Sempronij Asellionis rerum gestarum quinto ita positum esse offendimus. Is Asellio sub P. Scipione Africano Tribunus militum ad Numantiam fuit,resq; eas,quibus gerendis ipse interfuit, conscripsit. Eius uerba de Tiberio Graccho tribuno plebis, quo in tempore interfectus in Capitolio est, hæc sunt: Nam Gracchus domo cum proficisceretur,nunquam minus terna,aut quaterna millia hominũ sequebatur. Atque inde infra de eodem Graccho ita scripsit. Orare cœpit ut se defenderent,liberosq; suos, eum, quem uirilis sexus tum in eo tempore habebat produci iußit,populo commendauit prope flens.

Quod M. Cato in libro qui inscriptus est contra Tiberiũ exulem, stitisses uadimonium per i literam dicit,non stetisses, Eiusque uerbi ratio reddita. Cap. XIIII.

IN libro uetere M. Cato. qui inscribitur contra Tiberium exulem, scriptum quidem sic erat: Quid si uadimonium capite obuoluto stitisses? Rectè ille stitisses scripsit. sed falsi & audaces emendatores, è scripto, per libros stetisses fecerunt, tanquam stitisses uanum & nihili uerbum esset: quin potius ipsi nequam et nihili sunt qui ignorant stitisses dictum a Catone quoniam sisteretur uadimonium, non staretur.

Quod antiquitus ætati senectæ potißimum habiti sunt ampli honores, & cur postea ad maritos & patres iidem isti honores, delati sunt: atque ibi quædam de capite legis Iuliæ septimo. Cap XV.

APud antiquißimos Romanorum neque generi, neque pecuniæ præstantior honos tribui quàm

ætati

ætati solitus. Maioresq; natu à minoribus colebantur ad Deum propè & parentũ uicem: Atq; in omni loco, inq; omni specie honoris priores potioresq; habiti. A cõuiuio quoq; (ut scriptum est in antiquitatibus) seniores à minoribus domum reducebantur: cumq; morẽ accepisse Romanos à Lacedæmonijs traditum est: apud quos Lycurgi legibus maior rerum omnium honos maiori ætati habebatur. Sed postquàm soboles ciuitati necessaria uisa est, & ad prolem populi frequentandam præmiis, atq; inuitamentis usus fuit, tum antelati quibusdã in rebus, qui uxorem quiq; liberos haberent senioribus neq; liberos, neq; uxores habentibus. Sicuti capite septimo legis Iuliæ, priori ex cõsulibus fasces sumendi potestas fit, non qui plureis annos natus est, sed qui plureis liberos quàm collega, aut in sua potestate habet, aut bello amisit. Sed si par utriq; numerus liberorum est maritus, aut qui in numero maritorum est præfertur. Si uerò ambo & mariti, & patres totidem liberorum sunt tum ille pristinus honos instauratus, et qui maior natu est, prior fasces sumit. Super iis autem, qui aut cœlibes ambo sunt, aut parem numerum filiorum habẽt aut mariti sunt, & liberos non habent, nihil scriptum in lege de ea ætate est. Solitos tamen audio, qui lege potiores essent, fasces primi mensis collegis concedere, aut longe ætate prioribus: aut nobilioribus multo, aut secundum consulatum ineuntibus.

Quòd Cesellius Vindex a Sulpicio Apollinari reprehensus est in sensus Vergiliani enarratione. Cap. XVI.

Vergi-

VErgilij uersus sunt e libro sexto:

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,
Proxima sorte tenet lucis loca: primus ad auras
Aetherias Italo commistus sanguine surget
Syluius Albanum nomen, tua posthuma proles:
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem, regumq; parentem:
Vnde genus longa nostra dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam conuenire,

Tua posthuma proles, &
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis regem.

Nam si hic Syluius, ut in omnium fermè annalium monumentis scriptum est, post mortem patris natus est, ob eamq; causam prænomen ei impositum hoc fuit qua ratione subiectum est:

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educet syluis?

Hæc enim uerba significare uideri possunt, Aenea uiuo ac iam sene, natum ei Syluium & educatum. Itaq; hanc sententiam esse uerborum istorum Cesellius opinatus, in commentario lectionum antiquarum: Posthumia, inquit proles nõ eum significat qui patre mortuo, sed qui postremo loco natus est: sicuti Syluius qui Aenea iã sene tardo, seroq; partu est editus. Sed huius historiæ amorẽ nullũ idoneũ nominat. Syluium autem post Aeneæ mortẽ (sicuti diximus) natũ multi tradiderũt. Idcirco Apollinaris Sulpicius inter cætera, in quib. Ceselliũ reprehendit, hoc quoq; eius quasi erratũ animaduertit.

Errorisq;

Errorisq́; istius hanc esse causam dixit, quòd scriptum ita sit: Quem tibi longæuo, inquit, non seni (significatio enim est contra historiæ fidem) sed in longum iam æuũ & perpetuum recepto, immortaliq́; facto. Anchises.n. qui hæc dicit ad filium, sciebat eum, cùm ex hominum uita discessisset, immortalem indigetem futurum, & longo perpetuoq́; æuo potiturum. Hoc sanè Apollinaris argute. Sed aliud tamen est longum æuum, aliud perpetuum. Neq; Dij longæui appellantur, sed immortales.

Cuiusmodi naturam esse quarundam præpositionum M. Cicero animaduerterit, disceptatumque ibi super eo ipso quod Cicero obseruauerat. Cap. XXII.

In & con, Obseruatè curioseq́; animaduertit, M. Tullius, in, & con, præpositiones, uerbis aut uocabulis præpositas, tunc produci atque protendi, cùm literæ sequerentur, quæ primæ sunt in sapiente atque felice, in alijs autem omnibus correpte pronunciari. Verba Ciceronis hæc sunt: Quid uerò hoc elegantius quod non fit natura, sed quodam instituto? Inclytus dicimus breui prima litera, insanus producta, inhumanus breui, infelix longa. Et ne multis: Quibus in uerbis eæ primæ literæ sunt, quæ in sapiẽte atq; felice, productæ dicũtur: in cæteris uerò omnibus, breuiter. Itemq́; composuit, consueuit, concrepuit, confecit consule ueritatẽ* cõprehende, refer ad aureis, probabunt. Quære cur ita sit? dicent, probè se iuuari: uoluptati autem aurium morigerari debet oratio. Manifesta quidem ratio suauitatis est in eis uocibus, de quibus Cicero locutus est. Sed quid decemus de præpositione pro? quæ cum produci & cor

Inclytus
Insanus
Inhumanus.
Infelix.

**reprehẽdes*

Pro.

ripi

ripi soleat, obseruationem hanc tamen M. Tullij asper- nata est. Non enim semper producitur, cùm sequitur ea litere, quæ primo est in uerbo fecit, quàm Cicero hanc habere uim significat, ut propter eam rem, in, & con, præpositiones producantur. Nā proficisci, & profunde re & profugere & profanum & professum correptè dicimus: proferre autem, & profligare, & proficere, productè. Cur igitur ea litera, quam Cicero productio- nis causam facere obseruauit. non in omnibus consimili- bus eandem uim aut rationis, aut suauitatis tenet: sed aliam uocem produci facit, aliam corripi? Neq; uerò cō particula, tū solū producitur, cùm ea litera, de qua Ci- cero dicit, insequitur. Nam et Cato et Sallustius, fœno ribus, inquiunt, coopertus est. Propterea* colligatus et connexus, productè dicuntur. Sed tamē uideri potest in ijs quæ posui ob eā causam particula hæc produci, quo niam eliditur ex ea n litera. Nam detrimentum literæ, productione syllabæ compensatur. Quod quidem etiam in eo seruatur, quod est cogo. Neq; repugnat quod coe- gi correptè dicimus. Non enim salua συνωμέριον dici- tur à uerbo quod est cogo.

Proficisci. Profundere Profugere Profanum. Professum Proferre. Profligare. Proficere.

*coniugatus cœsus

Quod Phædon Socraticus seruus fuit, quodque item alii compluseuli Philosophi clari seruitutem seruierunt. Cap. XVIII

Phædon.

PHædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit, Socratiq; & Platoni per fuit familiaris. Eius no mini Plato illum librum diuinum de immortalitate ani mæ dedidit. Is Phædon seruus fuit forma atque inge- nio liberali, & (ut quidam scripserunt) à lenone do-

Cebes. *mino puer ad merendum coactus.* Eum Cebes *Socraticus hortante* Socrate *emisse dicitur, habuisseq; in* Philo*sophiæ disciplinis.* Atq; *is postea* Philosophus *illustris fuit sermonesq; eius de* Socrate *admodum elegantes leguntur.* Alii *quoq; non pauci serui fuerunt, qui post*
Menippus. Philosophi *clari extiterunt.* Ex *quibus ille* Menippus *fuit, cuius libros* M. Varro *in* Satyris *æmulatus est, quas alii* Cynicas, *ipse appellat* Menippeas. Sed *&* Teo*phrasti* Peripatetici *seruus* Põpilius, *et* Zenonis Stoici *seruus q* Perseus *uocatus est: et* Epicuri, *cui nomẽ* *Mus
*Irus *fuit,* Philosophi *non incelebres uixerunt.* Diogenes *etiã*
Diogenes. Cynicus. Cynicus *seruitutem seruiuit, sed is ex libertate in seruitutem uenum ierat: quem cùm emere uellet* Xeniades
Xeniades, Corinthius Corinthius, *& quis is artificii nouisset percontatus foret:* Noui, *inquit* Diogenes, *hominibus liberis impera*re. Tum Xeniades *responsum eiusdem miratus, emit, et manumisit: filiosq; suos ei tradens:* Accipe, *inquit, libe*
Epictetus. *ros meos, quibus imperes.* De Epicteto *autem philosopho nobili, quòd is quoq; seruus fuit, recẽtior est memoria, quàm ut scribi quasi obliteratũ debuerit.* Eius Epicteti *etiam de se scripti duo uersus feruntur, ex quibus latenter intelligas, non omnes modò* Diis *exosos esse, qui in hac uita ærumnarum uarietate luctantur: sed esse arcanas causas, ad quas paucorum potuit perueni*re *curiositas.*

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Rescire uerbum quid sit: & quam habeat ueram & propriam significationem. *Cap. XIX.*

Verbum

VErbum Rescire obseruauimus uim habere propriam quandam, non ex communi significatione cæterorum uerborum, quibus eadem præpositio, Re, imponitur. Neq; ut Rescribere, Relegere, Restituere dicimus, itidem Rescire. Nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum insperatumq; cognoscit, is dicitur proprie rescire. Cur autem in hoc uno uerbo Re, particula huius sententiæ uim habeat, equidem adhuc quæro. Aliter enim dictum esse Resciui, aut rescire apud eos, qui diligenter locuti sunt nondum inuenimus, quàm super his rebus, quæ aut occulto consilio latuerint, aut contra spem opinionemue usu uenerint: quanquam ipsum Scire de omnibus communiter rebus dicatur, uel aduersis, uel prosperis, uel inspiratis, uel expectatis. Næuius in *Triphalo ita scripsit: Rescire.

Si unquam quicquam filium resciuerò
Argentum amoris causa sumpsisse mutuum:
Ex templo illò te ducam, ubi non despuas.

*Bap. Pius Ityphalo legit.

Claudius Quadrigarius in I. annali, Ea Lucani ubi resciuerunt, sibi per fallacias uerba data esse. Idem Quadrigarius in eodem libro in re tristi, & inopinata, uerbo isto ita utitur: Id ubi resciuerunt propinqui obsidium, quos Pontio traditos suprà demonstrauimus: eorum parentes cum propinquis, capillo passo in uiam pouolarunt. M. Cato in IIII Originum deinde Dictator iubet postridie Magistrum equitum arcessi. Mittam te si uis (inquit) cum equitibus. Serò est, inquit Magister equitum, iam resciuere.

Quæ uulgo dicuntur Viuaria, id uocabulum ue-

teres non dixisse & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum quid postea M. Varro in libris de Re rustica dixerit: usurpatum. Cap. XX.

Viuaria. Leporaria. Ornithones. Viuaria quæ nunc dicuntur septa quædam loca, in quibus feræ uiuæ pascuntur, M. Varro in libro de Re rustica III. dicit Leporaria appellari. Verba Varronis, subieci: Villaticæ pastionis genera sunt tria, ornithones, leporaria piscinæ. Nũc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes uillæ solent pasci. Leporaria te accipere uolo, non ea quæ tritaui nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia septa *[*affixa]* ædificia uillæ, quæ sunt & habent inclusa animalia quæ pascũtur. Is item infrà in eodem libro ita scribit. Cùm emisti fundum Tusculanum à M. Pisone, in leporario apri fuere multi. Viuaria autem quæ nunc uulgus dicit, sunt quos παραδείσους Græci appellãt, quæ autẽ leporaria Varro dicit, haud usquam memini apud uetustiores scriptũ. Sed quod apud Scipionem, omnium ætatis suæ purissime locutum legimus. *Roboraria* Roboraria, aliquot Romæ doctos uiros dicere audiui id significare, quod nos uiuaria dicimus: appellataq; esse à tabulis roboreis, quibus septa essent: quod genus septorum uidimus in Italia locis plerisq;. Verba ex oratione eius, cõtra Claud. Asclliũ, quinta hæc sunt ubi agros optimè cultos, & uillas expolitissimas uidisset in his regionibus excelcelsissimo locorum murum statuere aiebat: inde corrigere uiam, alijs per uineas medias, alijs per roborarium atq; piscinam, alijs per uillam. *Piscinæ.* Lacus uero, & stagna, quæ piscibus uiuis coercentur clausa, suo atque proprio nomine piscinas

tias nominauerunt. Apiaria quoque uulgus dicit loca, in quibus siti aluei apum: sed neminem eorum fermè qui incorrupte locuti sunt, aut scripsisse memini, aut dixisse. Marcus autem Varro de Re rustica III. μελισσῶνες, ut ἀμπελῶνες, id est, δαφνῶνες, inquit, ita facere oportet, quæ quidem mellaria appellabant. Sed hoc uerbum quo Varro usus est, Græcum est: nam μελισσῶνες ita dicuntur. Apiaria. Melissones. Mellaria.

Super co sidere, quod Græci ἅμαξαν, nos Septentriones uocamus: ac de utriusque uocabuli ratione, & origine. Cap. XXI.

AB Aegina in Piræum compusculi earundem disciplinarum sectatores Græci, Romaniq; homines eadem in naui transmittebamus. Nox fuit, & clemens mare, & anni æstas, cœlumq; liquidè serenum. Sedebamus ergo in puppi simul uniuersi: & lucenta sydera considerabamus. Tum quispiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἅμαξα esset, quid ἄρκτος, quid βοώτης, & quænã maior ἄρκτος, & quæ minor: & cur ita appellata: & quã in partem procedentis noctis *spatium moueretur, & quamobrem Homerus solam eam non occidere dicat; cùm & quædã alia scite, tum ista omnia, ac peritè disserebat: Hic ego ad nostros iuuenes cõuertor, &, Quid inquam, uos opici dicitis mihi? quare quod ἅμαξαν Græci uocãt, nos Septentriones uocamus? Non enim satis est, quod septẽ stellas uidemus, si quidem hoc totum, quod septẽtriones dicimus, significet scire (inquam) id prolixius uolo. Tum quispiam ex iis, qui se ad literas memoriasq; uete- *spatio Septẽtriones.

Triones. res dediderat: Vulgus inquit, Grammaticorum septentriones à solo numero stellarum dictum putat. Triones enim per sese nihil significare aiunt, sed uocabuli esse supplementum: sicut in eo, quod Quinquartus dicamus quod quinque ab Idibus dierum numerus sit atrus nihil. sed ego quidem cum Lælio & M. Varrone sentio: qui Triones rustico uocabulo boues appellatos scribūt, quasi quasdam teriones: hoc est, arandæ colēdæq; terræ idoneos. Itaque hoc sydus, quod à figura posituraq; ipsa quia simile plaustri uidetur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt: nostri quoque ueteres, à bubus iunctis, Septentriones appellarunt: id est à septem stellis, ex quibus quasi iuncti triones figurātur. Præter hāc, inquit, opinionē, id quoq; Varro addit dubitare sese, an propterea magis hæ septē stellæ Triones appellatæ sint, quia ita sunt sitæ, ut ternæ stellæ proximæ quæq; inter sese faciāt trigona, id est, triquetras figuras. Ex his duabus rationib. quas ille dixit, quod posterius est, subtilius elegātiusq; uisū est. Intuētibus enim nobis illud, ita prope modū res erat: ut ea forma esset ut triquetra uideretur.

Quinquartus.

De uento Iapige, deq; aliorum uentorum uocabulis regionibusq;, accepta a Phauorini sermonibus. Cap. XXIII.

Apud mensam Phauorini in conuiuio familiari legi solitum erat aut uetus carmen Melici Poetæ aut historia partim Græcæ linguæ, alias Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino ἰαπυξ uētus: quæsitumq; est, quis hic uentus & quibus ex locis spiraret, & quæ tam infrequentis uocabuli ratio esset. Atque iam petebamus, ut super cæterorum nominibus, regionibusq;

Iapix.

nibusq́; ipse nos docere uellet: quia uulgò neq; de appel lationibus eorum, neq; de finibus, neq; de numero conue niret. Tum Phauorinus ita fabulatus est: Satis, inquit, notum est, limites, regionesq́; esse cœli quatuor: exortum, occasum, meridiem, septentrionem. Exortus, & oc casus mobilia, & uaria sunt: Meridies, septentrionesq́; statu perpetuo stant, & manent. Oritur enim sol non indidē semper sed aut æquinoctialis oriens dicitur, cùm in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινὸς: aut solstitialis, aut brumalis, quæ sunt θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Itē cadit sol nō in eundem semper locū: fit enim similiter occasus eius, aut æquinoctialis, aut solstitialis, aut brumalis. Qui uentus igitur ab oriente uerno, id est, æquinoctiali uenit, nominatur Eurus ficto uocabulo. ut isti ἐτυμολογικοὶ aiũt, ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. Is alio quoq; à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis Subsolanus cognominatur. Sed qui ab æstiua, & solstitiali orientis meta uenit, Latine Aquilo, βορέας Græcè dicitur, eumq́; propterea quidā dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς: quoniam sit uiolēti flatus & sonori. Tertium uentum, qui ab oriente hyberno spirat, Vulturnum Romani uocant. Eum plerią; Græci misto nomine, quod inter Notū, & Eurū sit, εὐρόνοτον appellāt. Hi sunt igitur tres uēti orientales, Aquilo, Vulturnus, Eurus, quorū medius Eurus est. His oppositi & contrarij sunt alii tres occidui, Caurus, quē solēt Græci ἀργέστην uocare: is aduersus Aquilonē flat Item alter Fauonius, qui Græcè uocatur ζέφυρος: is ad

Ventorum descriptio. *Eurus.* *apeliotes.* *Subsolanus aquilo.* *Boreas.* *Vulturnus* *Euronotus* *Caurus.* *argestes.* *Fauonius* *Zephyrus*

Africus Libs. *uersus Eurum flat.* Tertius *Africus, qui Græce uocatur* λίψ: *is aduersus Vulturnū flat.* Eæ *duæ regiones cœli orientis, occidentisq; inter sese aduersæ sex habere uentos uidentur.* Meridies *autem quoniam certo atq; fixo limite est: unum meridionalem uentum habet, is Latinè* Auster, *Græcè* νότος *nominatur, quoniā est nebulosus, atque humectus:* νοτὶς *enim Græcè humor nominatur.* Septentriones *autem habent ob eandem causam unum: is obiectus directusq; in* Austrum, *Latinè* Septentrionarius, *Græcè* ἀπαρκτίας *appellatur.* Ex *hisocto uentis, alij quatuor detrahunt uentos: atq; id facere se dicunt* Homero *auctore, qui solos quatuor uentos nouerit,* Eurum, Austrum, Aquilonem, Fauonium, Versus Homeri *sunt.*

auster. Notus.

Septētrionarius. ἀπαρκτίας

Ξὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε ζέφυρός τε νότος τε δυσαὴς
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

A quatuor cœli partibus, quas quasi primas nominauimus, oriente scilicet atq; occidente latronibus atq; simplicibus, non tripartitis. Partim *autē sunt, qui pro octo* XII. *faciunt inter hos, quatuor in media loca inserentes. cùm meridie septentriones, eadem ratione, qua secūdi quatuor intersiti sunt inter primores duos apud oriētem occidentemq;.* Sunt *porrò alia quædā nomina quasi peculiarium uentorum, quæ incolæ in suis quique regionibus fecerunt: aut ex locorum uocabulis, in quibus colunt: aut ex aliqua causa, quæ ad faciendum uocabulum acciderat.* Nostri *nanque* Galli *uentum ex sua terra flantem, quem sæuißimum patiuntur,* Circium *appellant, à turbine (opinor) eius ac uertigine:* ἰάπυγα

ex

ex ipsius Apuliæ oræ proficiscentem quasi finibus. Apuli eodē quo ipso nomine Iapigem dicūt. Eum esse propemodum Caurum existimo. Nam & est occidentalis, & uidetur aduersus Eurum flare. Itaque Vergilius Cleopatram è nauali prælio in Aegyptum fugientem, uento Iapige ferri ait: Equum quoq; Appulum eodem quo uentum uocabulo Iapigem appellauit. Est etiam uentus nomine Cæcias, quem Aristoteles ita flare dicit ut nubes non procul propellat: sed ut ad sese uocet, ex quo uersum istum prouerbialem factum ait: Circius. Iapix. Caurus. Cæcias.

Κακὰ ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς ὁ καικίας νέφος,

Præter hos autem, quos dixi, sunt alii plurifariam uēti commentitii, suæ quisq; regionis indigenæ, ut est Horatianus quoque ille Atabulus, quos ipse quoque executurus fui addidissemq; eos, qui Etesiæ et Prodromi appellantur qui certo tempore anni, cùm Canis oritur, ex alia atque alia parte cœli spirant, rationesq; omnium uocabulorū (quia plus paulò adbibi) effudissem: nisi multa iam prorsus omnibus uobis reticentibus uerba fecissem: quasi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. In cōuiuio autem frequenti loqui solum unum, neque honestū est (inquit) neque commodum. Hæc nobis Phàuorinus in eo quod dixi tempore, apud mensam suam, summa cum elegantia uerborum, totiusq; sermonis comitate atque gratia denarrauit. Sed quod ait uentum, qui ex terra Gallia flaret, Circium appellari, M. Cato in libris Originum eum uentum Cercium dicit, non Circium. Nam cùm de Hispanis Alpinis scriberet qui circa Iberum colunt, uerba hæc posuit: Sūt in his regionibus ferrariæ, Atabulus. Etesiæ. Prodromi.

Argentifodinæ

argentifodinæ pulcherrimæ: Mons ex sale mero magnus quantum demas, tantum accrescit. Ventus Cercius cùm loquare, buccam implet armatum hominem, plaustrum oneratum procellit. Quod supra autem dixi ἐτησίαι est alia, & alia parte cœli flare, haud scio an secutus opinionem multorum temere dixerim. Publij Nigidij in II. librorum, quos de uento composuit, uerba hæc sunt:

Et Austri anniuersarij secundo sole flant. Considerandum igitur est, quid sit, secundo sole.

Consultatio diiudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri, & Cæcilii, quæ Plotium inscripta est. Cap. XXIII.

COmœdias lectitamus nostrorum poetarum sumptas ac uersas de Græcis, Menandro, ac Posidio aut Apollodoro, aut Alexide, & quibusdam item alijs comicis. Atqui cũ legimus eas, nihil sane displicẽt, quin lepidè quoq; & uenustè scriptæ uideantur: prorsus ut melius posse fieri nihil censeas. At enim si conferas & componas Græca ipsa, unde illa uenerunt, ac singula cõsiderate atq; aptè iunctis, & alternis lectionibus committas: oppidò quàm iacere, atq; sordere incipiunt quæ Latina sunt: ita Græcorum, quas æmulari nequiuerunt facetiis atq; luminibus obsolescũt. Nuper adeo usus huius rei nobis uenit. Cæcilij plotiũ legebamus: haud quaquam mihi, & qui aderant, displicebat. Libitum est Menandri quoq; Plotium legere, à quo istã comœdiam uerterat. Sed enim postquàm in manus Menander uenit, à principio statim (dij boni) quantum stupere, atq; frigere,

Plotiũ comœdia.

re, quantumq; nutare à Menandro Cæcilius uisus est. Diomedis hercle arma & Glauci, non dispari magis pretio æstimata sunt. Accesserat dehinc lectio ad eũ locum, in quo maritus senex super uxore diuite atq; deformi querebatur, quod ancillam suam, nõ inscito puellam ministerio, et facie non illiberali, coactus erat uenũdare: suspectam uxori, quasi pellicem. Nihil dicam ego quantum differat uersus utriusq; eximius: sit satis, alijs ad iudicium faciendum exponi. Menander sic:

Ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἡ μέλλει καθευδήσειν
Κατεργάσασα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
Ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
Ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ κρεωβύλης πρόσωπον,
Ἥ γ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα.
Καὶ τὴν ὄψιν ὣν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
Τὶ τὸ λεγόμενον ἐστὶ δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
Τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν.
Οἴμοι κρεωβύλην λαβεῖν ἐμὲ, καὶ δέκα τάλαντα, *Fortassis.* γυναι-
* Γίναικον οὖσα πηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα κῶν.
Εἴ πως ἀνυπόστατον. διὰ τὸν ὀλύμπιον,
Ὃ ἀθῶον οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὴν δὲ
Λόγου τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγάγοι.

Cæcilius autem sic.

SENEX. Is demum miser est, qui ærumnã suam nequit
Occultare. MA. Ferre ita me uxor forma, et factis facit
Si taceam, tamen indicium est, quæ nisi dotem, omnia
Quæ nolis, habet: qui sapit de me discet, qui quasi
Ab hoste captus liberè seruio salua urbe atq; arce.
Quæ *mihi quicquã placet, eo priuatũ, uin' me seruatũ? *nihil
Dum

Dum eius mortem inhio, egomet uiuo mortuus
Inter uiuos, Ea me, clam se, cum mea ancilla ait
Consuetum, id me arguit: ita plorando, orando
Instando, atq; obiurgando me obtudit, uti eam
Venundarem nunc credo inter suas æquales,
*nostrũ Et cognatas sermonem serit: Quæ*nostrarum fuit
Integra ætatula: quæ hoc itidem à uiro
Impetrarit suo, quod ego anus modò
Effeci, pellice ut meum priuarem uirum?
Hæc erunt concilia hodie differor sermone miser.

Menandrũ Cæcilio præfert.

Præter uenustatem autem rerum, atq; uerborũ in duobus libris nequaquam parem in hoc equidem soleo animum attendere: quod quæ Menander præclare & apposite & facetè scripsit ea Cæcilius nequaquam potuit, & quidem conatus, enarrare: sed quasi minime probanda prætermisit, & alia nescio quæ nimica inculcauit: & illud Menandri, de uita hominum media sumptum simplex, & uerum & delectabile, nescio quo pacto omẽ sit. Idem enim ille maritus senex cum altero sene uicino colloquens, & uxoris locupletis superbiam deprecãs hæc ait:

Fortassis, ἀπολλῶν

Ἔχω δ' ἐπίκληρον Λαμίαν οὐκ εἴρηκά σοι
Τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας, καὶ τῶν ἀγρῶν,
Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν* ἀφ' ὅμων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον, ἅπασι δ' ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ
υἱῷ πολὺ μᾶλλον θυγατρί. πρᾶγμα
Ἄμαχον λέγεις εὖ οἶδα.

Cæcilius uerò hoc in loco ridiculus magis, quàm personæ isti, quam tractabat, aptus atque conueniens uideri maluit.

maluit. sic enim hæc corrupit.

SE. *Sed tua morosa ne uxor quæso est?* MA. *Quam rogas?*

SE. *Qui tãdẽ?* MA. *Tedet mẽtionis: quæ mihi ubi domũ Adueni, ac sedi, extemplo suauium datat, ieiunia anima*

SE. *Nihil peccat de suauio, ut deuomas uolt, quod foris potaueris.*

Quid de illo quoq; loco in utraq; comœdia posito æstimari debeat manifestum est. Cuius loci hæc ferme sententia: Filia hominis pauperis in peruigilio uitiata est. Ea res clam patre fuit, & habebatur pro uirgine. Ex eo uitio grauida mensibus exactis parturit. Seruus bonæ frugi, cùm pro foribus domus staret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino uitium esse oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ, in puerperio enitentis: timet, irascitur, suspicatur, miseretur dolet. Hi omnes motus eius affectionesq; animi in Græca quidem comœdia mirabiliter acres et illustres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia uacua sunt. Post ubi idem seruus percũctando quid acciderat reperit: has apud Menandrũ uoces facit:

Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις ὢν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγισος ἐς' ἀνήρ.
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει
Εἰ μήτ' * ἀνατειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου
Ἐπαμφιέσασθαι δύναται τοῦτο χρήμασιν.
Ἀλλ' ἐν ἀνακαλύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ,
Χειμαζόμενος ζῇ τῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέρος,

Fortassis, ἀναλχύσῃ

Ἁπάν-

Ἀ πάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλέγχων, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad horum autem ſynceritatem ueritatemq; uerborum, an ſpirauerit Cæcilius conſideremus. Verſus ſunt hi Cæcilii, trunca quædam ex Menandro dicentis, & conſarcinantis uerba tragici tumoris,

Is demum infortunatus eſt homo pauper,
Qui educit in egeſtate liberos: cui fortuna
Et res eſt ut continuò pateat. nam opulento famam
Facilè occultat factio.

Itaq;, ut ſupra dixi, cùm hæc Cæcilii uerba ſeorſum lego, neutiquam uidentur ingrata ignauaq;. cum autem Græca comparo, & contendo: non puto Cæcilium ſequi debuiße, quod aſſequi nequiret.

De uetere parſimonia, deque antiquis legibus ſumptuariis. Cap. XXIIII.

PArſimonia apud ueteres Romanos, & uictus atque cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſeruatione ac diſciplina, ſed publica quoq; animaduerſione, legumq; complurimum ſanctionibus cuſtodita eſt. Legi adeo nuper in Capitonis Acteii collectaneis Senatus decretum uetus, C. Fannio, & M. Valerio Meſſala COSS. factum in quo iubentur principes ciuitatis qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutitarent, id eſt, mutua interſeſe conuiuia agitarent, iurare apud COSS. uerbis conceptis nõ amplius in ſingulas cœnas ſumptus eſſe facturos, quàm cẽtenos uicenosq; æris, præter holus & far, & uinum: neq; uino alienigena, ſed patrio uſuros: neq; argenti in conuiuio plus pondo, quam libras

Mutito.

Vinum alienigena.

centum illaturos. Sed post id Senatuscon. lex Fannia lata est, quæ ludis Romanis, item ludis, plebeijs, & Saturnalibus & aliis quibusdam diebus in singulos dies centenos æris insumi concessit, decemq; aliis diebus in singulis mensibus tricenos: cæteris autem omnibus diebus denos. Hanc Lucilius poeta legem signat, cum dicit: Fannialex

Fanni centussisq; misellos.

In quo errauerunt quidam cōmētariorum in Luciliū scriptores, q. putauerunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus cōtentos æris statutos: Centum. n. æris Fannius cōstituit, sicuti suprà dixi, festis quibusdā diebus, eosq; ipsos dies nominauit. Aliorum autē dierū omnium in singulos dies sumptus inclusit, intra æris alias tricenos, alias denos. Lex deinde Licinia rogata est: quæ cùm certis diebus sicuti Fannia centenos æris impendi permisisset, nuptijs ducentos indulsit, cæterisq; diebus statuit æris tricenos: cùm & carnis aridæ, & salsamenti certa pondera in singulos dies constituerit. Sed quicquid esset tum è terra, uite, arboreq;, promiscuè atq; indefinitè largita est. Huius legis Lælius poeta meminit in* Crotopægniis. Verba Lælii hæc sunt quibus indicat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimissum, cœnāq; ita ut lex Licinia sanxisset, pomis holeribusq; instructam: Lex Licinia, inquit, introducitur, lux liquida hœdo redditur. Lucilius quoq; leegis istius meminit in his uerbis. Legem uitemus Licini. Posteà L. Sylla Dictator, cum legibus istis situ atque senio obliteratis, plerique in patrimonijs amplis heluarentur, & familiam pecuniamq; suam prandiorum gurgitibus proluissent,

* Erotopægniis.

ſent legem ad populum tulit: qua cautum eſt, ut calendis, idibus, nonisq; diebus ludorum & ferijs quibuſdam ſolennibus H S tricenos in cœnam inſumere, ius poteſtasq; eßet: cæteris autem alijs diebus omnibus, non amplius ternos. Præter has leges, Aemiliam quoque legem inuenimus: qua lege non ſumptus cœnarum, ſed ciborum genus, & modus præfinitus eſt. Lex deinde Antia præter ſumptum æris id etiam ſanxit, ut qui Magiſtratus eſſet, Magiſtratum ue capturus eßet, ne quò ad cœnam, niſi ad certas perſonas, itaret. Poſtremo lex Iulia ad populum præuenit Cæſare Auguſto imperāte qua profeſtis quidem diebus ducenti finiuntur: Calendis, Idibus, Nonis, & alijs quibuſdam feſtiuis trecenti: nuptijs autem, & repotijs H S millies eſſe. Etiam dicit Capito Atteius edictum, diui'ne Auguſti an Tiberij Cæſaris non ſatis commemini: quo edicto per dierum uarias ſolennitates, à CCC H S aduſq; duo millia ſumptus cœnarum propagatus eſt: ut his ſaltem finibus luxuriæ efferueſcentis æſtus coerceretur.

Aemilia lex. *Antia lex* *Iulia lex.*

Quid Græci ἀναλογίαν: quid contra ἀνωμαλίαν uocent. Cap. XXV.

IN Latino ſermone, ſicut in Græco, alij ἀναλογίαν ſequendā putauerunt: alij ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία eſt ſimilium ſimilis declinatio: quam quidā Latine Proportionem uocant. Ἀνωμαλία eſt inæqualitas declinationum conſuetudinem ſequens. Duo autem Græci grāmatici illuſtres, Ariſtarchus & Crates, ſumma ope ille ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defenſitauit: M. Varronis liber ad Ciceronem de lingua Latina octauus, nullam

Analogia. *Anomalia.*

eſſe

esse obseruationem similium docet: itaq; in omnibus pene uerbis consuetudinem dominari ostendit. Sicuti cùm dicimus, inquit, Lupus lupi, Probus probi, & Lepus leporis. itē Paro * paraui. Lauo laui. Pungo pungi. Tundo tutudi. & Pingo pinxi. Cumq;, inquit, à cœno, & Prandeo & Poto, & cœnatus sum, & pransus sum, & potus sum dicamus: & Astringor, tum & Extergor, & Lauor, astrinxi, & extersi, & laui dicimus. Item cùm dicamus ab Osco, Thusco, Græco, Oscè, Thuscè, Græcè. à Gallo tamen & à Mauro Gallicè & Mauricè dicimus. Item à Probus probè, à Doctus doctè: sed à Rarus non dicitur rare, sed alij raro dicunt, alij rarenter. Idem M. Varro in eodem libro: Sentior, inquit, nemo dicit, & id per se nihil est: Assentior tamen ferè omnes dicunt. Sisenna unus assentio in Senatu dicebat, & eum postea multi secuti: neq; tamen uincere consuetudinem potuerunt. Sed idem Varro in alijs libris multa pro ἀναλογία tuenda scripsit. Sunt igitur hi tanquam loci quidā communes contra ἀναλογίαν dicere: & itē rursus pro ἀναλογία.

*nauo nauui. | Raro. Rarenter. | Assentio.

Sermones M. Frontonis & Phauorini Philosophi de generibus colorum, uocabulisque eorū Græcis & Latinis, atque inibi color Spadix, & cuiusmodi sit. Cap. XXVI.

PHauorinus philosophus, cùm ad M. Frontonem consularem pedibus ægrum uiseret: uoluit me quoque ad eum secum ire. Ac deinde cum ibi apud Frontonem plerisq; uiris doctis præsentibus, sermones de coloribus uocabulisq; eorum agitarentur: quod mul-

tiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: Plura sunt, inquit Phauorinus, in sensibus oculorum, quàm in uerbis uocibusq; colorum discrimina. Nam ut alias eorum concinnitates omittamus, simplices isti, Rufus & Viridis colores singula quidem uocabula, multas autem species differentes habent. Atque eam uocum inopiã in lingua magis Latina uideo, quam Græca. Quippe qui Rufus color, à rubore quidem appellatus est. Sed cùm aliter rubeat ignis, aliter sanguis aliter ostrum, aliter crocus, has singulas Rufi uarietates Latina oratio singulis proprijsq; uocabulis non demonstrat: omniaq; ista significat una ruboris appellatione. Quum tamen ex ipsis rebus uocabula colorum mutuantur, & igneum aliquid dicit, & flammeum, & sanguineum, & croceum, & ostrinum, & aureum, Rufus enim color, & Ruber nihil à uocabulo *Rubei differunt: neque proprietates eius omnes declarant. ξανθὸς ῇ καὶ πυῤῥὸς, ἐρυθρὸς, καὶ φοινικὸς. Sed habere quasdam distantias coloris Rufi uidentur uel augentes eum, uel remittentes, uel mista quadam specie temperantes. Tum Fronto ad Phauorinum, Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu uidere legisse, prolixior, fusiorq; sit quàm nostra: sed in ijs tamen coloribus, quibus modò dixisti, designandis, non perinde inopes sumus, ut tibi uidemur. Non enim hæc sunt sola uocabula Rufum colorem demonstrantia, quæ tu modò dixisti, Rufus & Ruber: sed alia quoque habemus plura, quàm quæ dicta abs te Græca sunt. Fuluus enim, & Flauus & rubidus, & Phœniceus, & Rutilus,

Rufus color.

Ruber

*Rufi

Flauus. Phœniceus. Rutilus.

tilus, & Luteus, & Spadix appellationes sunt Rufi coloris: aut acuentes eum, quasi incendentes: aut cum colore uiridi miscentes, aut nigro infuscantes, aut uirẽti sensim albo illuminantes. Nam Phœniceus, quem tu Græce Φοίνικα dixisti, noster est: & Rutilus, & Spadix Phœnicei συνώνυμα, qui factus Græcè, noster est exuberantiam splendoremq; significat ruboris, quales fructus palmæ arboris, non admodum sole incocti, unde Spadicis & Phœnicei nomen est. Spadica enim Dorici uocant auulsum è palma termitem cum fructu. Fuluus autem uidetur de rufo atque uiridi mistus, in aliis plus uiridis, in aliis plus rufi habere. Sic poeta uerborum diligentissimus, fuluam aquilam dicit & iaspidem, fuluos galeros, & fuluum aurum, & arenam fuluam, & fuluum leonẽ. Sicq; Ennius in annalibus Fuluo ære dixit. Flauus contrà uidetur ex uiridi, & rufo, & albo concretus. Sic flauentes comæ: & quod mirari quosdam uideo, frondes olearũ à Vergilio dicuntur flauæ. Sic multò ante Pacuuius Aquã flauã dixit, et Flauũ pulerẽ cuius uersus (quoniam sunt iucundissimi) libens cõmemini.

Spadix.

Flauus.

Cede tamen pedẽ lymphis flauis, flauũ ut puluerem,
Manibus iisdem, quibus Vlissi sæpe permulsi, abluã,
Lassitudinemq; nimiam manuum mollitudine.

Rubidus autem est rufus atrore & nigrore multo mistus. Luteus contrà rufus color est dilucidior, unde eius quoq; nomẽ esse factũ uidetur. Nõ ergo, inquit, mi Phauorine species Rufi coloris plures apud Græcos, quàm apud nos nominantur. Sed ne uiridis quidẽ color pluribus ab illis, q̃ à nobis uocabulis dicitur. Neq; nõ potuit

Rubidus

Luteus.

Viridis coloris species. Caeruleus. Glaucus. Caesia. Glaucopis.

Verg. colorem equi significare uiridem uolens caeruleum magis dicere equum, quam glaucum: sed maluit uerbo uti notiore Graeco, quàm inustato Latino. Nostris autẽ Latinis ueteribus Caesia dicta est, quae à Graecis γλαυκῶπις: ut Nigidius ait, de colore cœli, quasi cœlia. Postquàm haec Frõto dixit, tũ Phauorinus sciẽtiam rerum uberem, uerborumq; eius elegãtiam exosculatus: Absq; te, inquit, uno forsitã lingua profecto Graeca longe anteisset: sed tu mi Fronto, quod in uersu Homerico est, id facies.

Καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήεισον ἔθηκας.

Sed cum omnia libens audiui, quae peritissime dixisti, tũ maxime quod uarietatẽ flaui coloris enarrasti fecistiq; ut intelligerem uerba illa ex annali XIIII Ennij amœnissima, que minime intelligebam:

Verrunt extemplò placide mare marmore flauo.

Caeruleũ spumat sale cõferta rate pulsũ Per mare.

Non enim uidebatur caeruleum mare cum marmore flauo conuenire. Sed cùm sit ita ut dixisti, Flauus color Viridi & Albo mistus, pulcherrime prorsus spumas uirentis maris, flauo marmore appellauit.

Quid T. Castritius existimauerit, super Sallu. uerbis, & Demosthenis, quibus alter Philippum descripsit, alter Sertorium. *Cap. XVII.*

VErba sunt haec grauia atq; illustria, de rege Philippo, Demosthenis: ἑώρων δ' αὐτὸν Φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν, ὑπὲρ ἀρχῆς, καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅτι ἂν βουλη-

λησθῆ μέρος ἢ τῦ σώματος παρελέσθαι τῦτο ποιούμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν.
Hæc æmulari uolens Salluſtius de Sertorio duce in biſtorijs ita ſcripſit: Magna gloria *tribus millibus in Hiſpaniam T. Didio imperante magno uſu bello Marſico paratu militum & armorum fuit. Multaq; tum ductu eius, quæ rapta primo per ignobilitatem deinde per inuidiam ſcriptorum celebrata ſunt quæ eminus faciem ſuam oſtentabant, aliquot aduerſis cicatricibus, & effoſſo oculo. Quo ille dehoneſtamento corporis maxime lætabatur. Neq; illis anxius, quia reliqua glorioſius retinebat. De utriuſq; his uerbis T. Caſtritius cum penſitaret: Non'ne, inquit, ultra naturæ modum humanæ eſt, dehoneſtamento corporis lætari? Siquidem Lætitia dicitur exultatio quædam animi, cũ gaudio efferuentiore, euentu rerum expetitarum. Quanto illud ſyncerius, & humanius, magisq; omnibus conueniens: πᾶν ὅτι ἂν βȣ λησθῆ μέρος ἢ τύχη τῦ σώματος παρελέσθαι, τῦτο ποιούμενον. Quibus uerbis, inquit, oſtẽditur Philippus nõ ut Sertorius, corporis dehoneſtamento lætus, quod eſt, inquit, inſolẽs, & immodicũ: ſed præ ſtudio laudis, & honoris, iacturarũ, damnorumq; corporis contemptor: qui ſingulos artus ſuos fortunæ prodigẽdos daret quæſtu atq; compendio gloriarum.

*tribunus militum in Hiſpania.

Lætitia.

Non eſſe compertum, cui deo rem diuinam fieri oporteat, cum terra mouetur uiribus. Cap. XXVIII.

QVænam eſſe cauſa uideatur, quamobrem terræ motus fiant, non modo his communibus homi-

Terra motus ratio.

num sensibus, opinionibusq; compertum non est: sed ne inter physicas quidem philosophias satis cōstitit: uentorum ne ui accidant, specus hiatusq; terrae subeūtium: an aquarum subter in terrarum cauis undantiū fluctibus, pulsibusq;: ita uti uidentur existimasse antiquissimi Graecorum, qui Neptunū ἐννοσίγαιον, καὶ σεισίχθονα appellarunt: an cuius aliae rei causa, alterius'ue Dei ui ac numine, nondum etiam (sicut diximus) pro certo creditum. Propterea ueteres Romani cū in omnibus alijs uitae officijs, tum in constituendis religionibus, atque in Dijs immortalibus animaduertendis castissimi cautissimiq;: ubi terra mouisse senserant nunciatum'ue erat: ferias eius rei causa edicto imperabant. Sed Dei nomē, ita uti solet, cui seruari ferias oporteret, statuere & edicere quiescebant: ne alium pro alio nominando, falsa religione populū alligarēt. Eas ferias si quis polluisset, piaculóq; ob hāc rem remotum esset: hostiam si deo deae immolabat. Idq; ita ex decoris Pontificum obseruatū esse, M. Varro dicit: quoniam et qua ui, & per quem deorū dearū'ue terra tremeret, incertū esset. Sed de lunae motibus, solisq; defectionibus, nō minus in eius rei causa reperienda sese exercuerunt. Quippe M. Cato, uir in cognoscendis rebus multi studij, incerta tamen causa]et in curiosa, super ea re opinatus est. Verba Catonis ex originum quarto haec sunt: Non libet scribere quod in tabula apud Pont. Max. est: quoties annona cara, quoties lunae aut solis lumini caligo, aut quid obstiterit. Vsque adeo parui facit rationes ueras solis & lunae deficientium, uel scire, uel dicere.

Ennosigaeus, id est quassator terrae.
Sisichthon, id est, motor telluris.

Apologus Aesopi Phrygis memoratu non inutilis. Ca. XXIX.

AEsopus ille è Phrygia fabulator, haud immeritò sapiens existimatus est, cùm quæ utilia moni tu, suasuq; erant, non seuerè, non imperiosè præcepit, et cẽsuit, ut philosophis mos est: sed festiuos, delectabilesq; apologos cõmentus, res salubriter, ac prospiciẽter animaduersas in mentes, animosq; hominum cum audiendi quadã illecebra *induit. Velut hæc eius fabula de auicu læ nidulo lepidè atq; iucundè præmonet, spem fiduciãq; rerum, quas efficere quis poßit, haud unquam in alio, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est Caßita: habitat nidulaturq; in segetibus: id ferme temporis, ut appetat meßis, pullis iamiam plumantibus. Ea caßita in semẽtes fortè *concesserat tẽpestiuiores. *Proptereà frumẽtis flauescentibus pulli etiã tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, ut si quid ibi rei nouæ fieret, diceretur ue, animaduerterent, idq; uti sibi, ubi redisset, re nunciarent. Dominus posteà segetum illarum filiũ adolescentem uocat: & Vides ne, inquit, hæc ematuruisse, et manus iam postulare? iccirco die crastino, ubi primùm diluculabit, fac amicos adeas, & roges, ueniant operamq; mutuam dent, & messem hanc nobis * adiuuẽt. Hæc ille ubi dixit, discesßit. Atque ubi rediit caßita, pulli trepiduli circunstrepere, orareq; matrem, ut statim iam properet, atque alium in locum sese asportet, nã dominus, inquiũt misit, qui amicos rogaret uti luce oriente ueniant, & metãt. Mater iubet eos a metu otio

Aesopi apologus.

*induxit

*Cõsederat

* Præterea.

Diluculo.

* aduuẽt.

ſos eſſe. Si enim dominus, inquit, meſſem ad amicos reiicit, craſtino ſeges nõ metetur: neq; neceſſe eſt, hodie uti uos auferam. Die igitur poſtero mater in pabulum uolat: dominus, quos rogauerat, opperitur: ſol feruit, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rurſum ad filiũ. Amici iſti, inquit magnam in partem ceſſatores ſunt: quin potius imus, et cognatos, affines, uicinosq́; noſtros oramus, ut adſint cras tempori ad metendum? Itidem hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur: ut tũ quoq; ſine metu, ac ſine cura ſint: cognatos, affinesq́; nullos ferme tam eſſe obſequibiles ait ut ad laborem capeſſendum nihil cunctentur, & ſtatim dicto obediant: Vos modò (inquit) aduertite, ſi modo quid denuo dicatur. Alia luce orta, auis in paſtũ profecta eſt: cognati et affines operam, quam dare rogati ſunt, ſuperſedent. Ad poſtremum igitur dominus filio: Valeant, inquit, amici cùm propinquis: Afferes prima luce falces duas, unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram, & frumentum noſmetipſi manibus noſtris cras metemus. Id ubi ex pullis dixiſſe dominum mater audiuit, Tempus, inquit, eſt cedendi, & abeundi, fiet tunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipſo enim iam uertitur, cuia eſt res: non in alio, unde petitur. Atque ita caſsita nidum migrauit & ſeges à domino demeſſa eſt. Hæc quidem eſt Aeſopi fabula de amicorum & propinquorum leui, & inani fiducia. Sed quid aliud ſanctiores libri philoſophorum moneat, quàm ut in nobis tantum ipſis nitamur? Alia autem omnia, quæ extra nos, extraq; noſtrum animum ſunt, neque pro noſtris, neque pro nobis ducamus.

Tempori, aduerbium

Hunc

Hunc Aesopi Apologum Q. Ennius in satyris, scitè ad modum & uenustè uersibus quadratis composuit, quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi et memoriæ operæ pretium esse hercle puto:

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situ:
Ne quid expectes amicos, quod tute agere poßies.

Quid obseruatum sit in undarum moribus, & quæ in mari alio atque alio modo fiunt Austris flantibus Aquilonibúsque. Cap. XXX.

Undarum motus rii.

Hoc sæpenumero in undarum motu obseruãdum est, quas Aquilones uenti, quiq; ex eadem cœli regione aer fluit: quas'ue faciunt in mari austri atque Africi. Nam fluctus, qui flante Aquilone maximi ac creberrimi excitantur, simul ac uentus posuit, sternuntur, & conflaccescunt, & mox fluctus esse desinunt. At non item fit flante Austro uel Africo: quibus iam nihil spirantibus, undæ tamen factæ diutius tument, & à uento quidem iandudum tranquillæ sunt: sed mare est etiã atque etiã undabundum. Eius rei causa esse coniectatur, q, uenti à Septentrionibus ex altiore cœli parte in mare incidentes, deorsum in aquarum profunda quasi præcipites deferuntur, undasq; faciunt non prorsus impulsas, sed ui intus commotas: quæ tantisper erutæ uoluuntur, dũ illius infusi desuper spiritus uis manet. Austri uerò & Africi, ad meridianum orbis circulum, & ad partem Axis infimã depreßi: inferiores et humiles per suprema æquoris eũtes, protrudũt magis fluctus, quàm eruunt: & idcirco non desuper læsæ, sed propulsæ in aduersum aquæ, etiam desistente flatu, retinent ali-

quantisper de pristino pulsu impetum id autem ipsum, quod dicimus, ex illis quoq; Homericis uersibus, si quis non incuriose legat adminiculari potest. Nā de Austri flatibus ita scripsit:

Ἔνθα νότος πόντοιο λωδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ.

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Ab Aquilonibus enim qui alti superniq; sunt fluctus excitatos quasi per prona uolui dicit. Ab Austris autem ijs, qui humiliores sunt maiore ui quadam propelli sursum atq; subijci. Id enim significat uerbū λάαν ὠθεῖ: sicut in alio loco, λάαν ἄνω ὠθεῖ. Id quoq; e peritissimis rerū philosophis obseruatū est: Austris spirantibus mare fieri Glaucū, et cæruleū: Aquilonibus obscurius, atrius q;. Cuius rei causam, cūm Aristotelis libros problematū percerpsimus, notaui cur Austro spirante, mare cæruleum fiat: Aquilone obscurius atrius q;. An propterea q̄ Aquilo minus mare perturbat? omne autem quod tranquillius est, atrum esse uidetur.

Maris colorem a uento mutari.

*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER III.

Quaesitum, ac traditum quam ob causam Sallustius auaritiam dixerit non animum modo uirilem, sed corpus quoque ipsum effoeminare. Cap. I.

YEME iam discedente, apud Balneas Sicias in area sub calido Sole cum Phauorino philosopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Sallustij, quem in manu amici conspectum legi iusserat. Cumq; haec uerba ex eo libro lecta essent: Auaritia pecuniae studium habet, quam nemo sapiens concupiuit: ea quasi uenenis malis imbuta, corpus animumq; uirilem effoeminat: semper infinita, & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur. Tum Phauorinus me aspiciens: Quo, inqt, pacto corpus hominis auaritia effoeminat? Quid enim istuc sit, quòd animum uirilem ab ea effoeminari dixit, uideor ferme assequi: sed quonam modo corpus

Sallustius in Catilina

corpus quoque hominis effœminet; nondum reperio. Et ego, inquam, longe iandiu in eo ipso quærendo fui: ac nisi tu occupasses, ultro te hoc rogassem. Vix ego hæc dixeram cunctabundus, atq; inibi quispiā de sectatoribus Phauorini qui uidebatur esse in literis ueterator, Valerium, inquit, Probum audiui hæc dicere, usum esse Sallustium circumlocutione quadam poetica: & cum dicere uellet hominem auaritia corrumpi, corpus & animam dixisse, quæ duæ res hominem demonstrarent. Nanque homo ex anima, & corpore est. Nunquam, inquit Phauorinus, quod equidem scio, tā importuna, tamq; audaci argutia fuit noster probus, ut Sallustiū uel subtilissimum breuitatis artificem, periphrasin poetarum facere diceret. Erat tum nobiscum in eodem ambulacro homo quispiam, sane doctus: is quoq; à Phauorino rogatus, ecquid haberet super ea re dicere, huiuscemodi uerbis usus est, Quos, inquit, auaritia minuit & corrumpit, quiq; sese quærenda undiq; pecunia dediderunt, eos plerosque tali genere uitæ occupatos uidemus, ut sicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque uirilis exercendiq; corporis studium relictum sit. Negotijs se plerunque umbraticis, & sellularijs quæstibus intentos habent in quibus omnis eorum uigor animi corporisq; elanguescit, & quod Sallustius ait, effœminatur. Tum Phauorinus legi denuo uerba eadē Sallustij iubet, atq; ubi lecta sunt, Quod igitur (inquit) dicemus, quod multos uidere est pecuniæ cupidos, & eosdem tamen corpore esse uegeto ac ualēti? Tum ille ita respondit, non hercle inscite, Quisquis est, inquit, pecuniæ cupiēs, & cor

pore

pore tamen est bene habito, ac strenuo, aliarum quoque rerum uel studio, uel exercitio eum temeri necessarium est, atq; in sese colendo non æquè esse parcum. Nam si auaritia sola sũma, omnes hominis partes affectionesq; occupet: & si ad incuriam usq; corporis grassetur, ut per illam unam, neq; uirtutis, neq; uirium, neq; corporis, neq; animi cura aßit, tum deniq; is uere dici potest effœminato esse, & animo, & corpore, qui neq; sese, neque aliud curet, nisi pecuniam. Tum Phauorinus, Aut hoc, inquit quod dixisti, probabile est, aut Sallustius odio auaritiæ, plus quàm potuit, eam criminatus est.

Quemnam esse natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam sextam, post ue eam nati sunt, atque mihi de temporibus terminisque dierum qui ciuiles nominantur, & usquequaque gentium uarie obseruantur: & preterea quid Q. Mutius scripserit super ea, quam maritus non iure usurpauisset, quod rationem ciuilis anni non habuerit. Cap. II.

Quæri solitũ est, qui noctis hora tertia quartaue siue qua alia nati sunt uter dies natalis haberi appellariq; debeat: is ne, quem nox ea consecuta est an qui dies noctem consecutus est. M. Varro in lib. rerum humanarum, quem de diebus scripsit: Homines inquit, qui media nocte ad proximam mediã noctẽ in his horis XXIII nati sunt una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse: ut qui post solem occasum ante mediam noctem, natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contrà uerò qui in sex horis posterioribus nascatur, eo die

Macrob. li. 1. cap. 3.

die uideri natum, qui post eam noctem diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit: eosq; à sole occaso, ad solem iterum occidentem, omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios porrò aliter: A sole enim exorto, ad exortum eiusdem incipientem, totum id spatium unius diei nomine appellare. Multos uero in terra Vmbria unũ & eũdem diem esse dicere, à meridie, ad insequẽtem meridiẽ. Quod quidem, inquit, minus absurdum est. Nam qui calendarum hora sexta natus est apud Vmbros, dies eius natalis uideri debebit & calendarũ dimidiarum, et qui est post calendarum dies, ante horam eiusdem sextã. Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies singulos annumerare, à media nocte usque ad mediam proximam multis argumentis ostẽditur. Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna, sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adiiciũtur, nõ noctibus. Quæ igitur sed posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur qui proximus eam noctem illucesßit. Ad hoc ritus quoq;, & mos auspicãdi eandem esse obseruationem docet. Nam magistratus quando una die eis auspicandum est, & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & *post exortum solẽ agunt Auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur. Præterea Tribuni plebeii, quos nullum diem abesse Roma licet, cùm post mediam noctem proficiscuntur, et post primam facem ante mediam sequentem reuertuntur nõ dicuntur abfuisse unum diem: quando ante oculos horam noctis sextam regreßi, partẽ aliquam illius in urbe Ro-

Dierum obseruatio

* alias, post meridiem Sole magno auspicatiq; esse.

ma sunt. Quintum quoq; Mutium Iurisconsultum dicere solitum Lege non esse usurpatã mulierem, quæ cùm calendis Ianuariis apud uirũ causa matrimonij esse cœpisset, ante diem quartam Calendas Ianuarias sequentes usurpatum isset: Non enim posse impleri trinoctium, quod abesse à uiro usurpandi causa ex XII tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex calendis. Isthæc autem omnia de dierum tẽporibus, & finibus ad obseruationẽ disciplinamq; iuris antiqui pertinẽtia, cum in libris ueterum inueniremus, nõ dubitamus, quin Vergilius quoque id ipsum ostenderit: non expositè atque apertè, sed (ut hominem decuit poeticas res agentem) recondita, & quasi operta ueteris ritus significatione. *Vsurpandi lex*

Torquet, inquit, medios nox humida cursus,
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

His enim uersibus obliquè (sicuti dixi) admonere uoluit, diem, quem Romani ciuilem appellauerunt, à sexta noctis hora oriri. *Dies ciuilis.*

De noscendis explorandisque Plauti comœdiis; quoniam promiscue ueræ atque falsæ nominæ eius inscriptæ feruntur: atque inibi quod Plautus pristino, & Næuius in carcere fabulas scriptitarint. Cap. III.

Plautus. VErũ esse comperior, quod quosdã bene literatos homines dicere audiui, qui plerasq; Plauti comœdias curiosè atq; cõtentè lectitauerũt, nõ indicib. Helij Sedigiti, nec Claudij, nec Aurelij, nec Accij, nec Manilij super his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, sed ipsi Plauto moribusq; ingenij, atq; linguæ eius. Hac. n.

iudicij

iudicij norma Varronem quoq; usum uidemus. Nã prae ter illas unam & uiginti, quae Varronianae uocantur, quas iccirco à caeteris segregauit, quoniam dubiosae non erant, sed consensu omnium Plauti esse cēsebantur, quasdam item alias probauit adductus stylo atq; facetia sermonis Plauto cõgruentis, easq; iam nominibus aliorum occupatas Plauto uindicauit: sicuti istam quam nuperrimè legebamus, cui est nomen Boeotia. Nam cùm in illis una & uiginti non sit & esse Aquilij dicatur, nihil tamen Varro dubitauit, quin Plauti foret: neq; alius quisquam non infrequens Plauti lector dubitauerit, si uel hos solos uersus ex ea fabula cognouerit: qui quoniam sunt, ut de illius Plauti more dicam, Plautinissimi, propterea & meminimus eos, et ascripsimus. Parasitus ibi esuriens haec dicit:

Dubiosus.

Boeotia comoedia.

Vt illum dij perdant, primus qui horas reperit,
Quiq; adeò primus statuit hic solarium.
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uterus hic erat solarium
Multo omnium istorum optumum & uerissimum:
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur nisi soli lubet.
Itaq; adeo iam oppletum'st oppidum solarijs,
Maior pars populi aridi reptant fame.

Phauorinus quoq; noster cùm *Neruulariã Plauti legerem quae inter incertas est habita, & audisset ex ea comoedia uersum hunc,

*alij legunt Aulularíam.

Neruularia comoedia.

Scraptae, scrupeae, stratiuolae, sordidae.

Delectatus faceta uerborũ antiquitate meretricũ uitia atque

atq; deformitates significantiam, Vel unus hercle, inquit, hic uersus Plauti esse hanc fabulam satis potest fidei fecisse. Nos quoque ipsi nuperrime, cum legeremus Fretum (nomen est id comœdiæ, quam Plauti esse quidã non puta t) haud quicquam dubitauimus, quin et Plauti foret, & omnium maxime genuina. Ex qua duos hos uersus exscripsimus, ut historiam quæreremus oraculi Arietini. Nunc illud est, quod Arietini responsum magnis ludis dicitur: Fretum comœdia | Arietinum oraculum

Peribo si non fecero:

Si faxo, uapulabo. Marcus autem Varro in libro de comœdijs Plautinis primo actu uerba hæc ponit: Nã nec Gemini, nec Leones, nec * Condaliũ, nec Anus Plauti, nec Bis compreßa, nec Bœotia unquam fuit: neque adeò ἄγροικος, neq; Commorientes: sed M. Acutici. In eodem libro Var. id quoque scriptum etiam Plautium fuisse quempiam poetam comœdiarum: cuius quoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent acceptas esse quasi Plautinas: cùm essent non à Plauto Plautinæ, sed à Plautio Plautianæ. Feruntur autẽ sub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque XXX. Sed homo eruditißimus Lælius quinque & XX. esse eius solas existimauit. Non tamen dubium est, quin ista, et quæ scripta à Plauto nõ uidentur, & nomini eius adijciuntur ueterum poetarũ fuerint, & ab eo retractatæ, expolitæq; sint, ac propterea recipiant stylum Plautinum. Sed enim Saturionẽ & Aditum, & tertiam quandam cuius nũc mihi nomẽ non suppetit, in pristino eum scripsisse Varro, & plerique alij memoriæ tradiderunt: cùm pecunia omni * Cordolium | Plautius poeta

quam in operis artificũ scenicorum pepererat, in mercationibus perdita inops Romam redisset: & ob quaerendum uictum ad circum agendas molas, quae trusatiles appellantur, operam pistori locasset. Sicuti de Naeuio quoq; accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Ariolum, & Leontem, cùm ob aßiduam maledicẽtiam, & probra in principes ciuitatis, de Graecorũ poetarum more dicta, in uincula Ro. à Triumuiris coniectus esset: unde post à Tri. Ple. exemptus est, cùm in ijs quas suprà dixi fabulis, delicta sua & petulantias dictorum, quibus multos ante laeserat diluißet.

Molae trusatiles

Quod P. Africano & aliis tũc uiris nobilibus ante aetatẽ senectam, barbam & genas radere moris fuit. Cap. III.

IN libris quos de uita P. Scipionis Africani compositos legimus, scriptũ esse animaduertimus P. Scipioni Pauli filio, postquàm de Poenis triumphauerat. Censorq; fuerat eidem diem dictum esse ad populũ à Clau. Asellio Trib. pleb. cui equũ in censura ademerat. Eumq; cum esset reus, neq; barbam desisse radi, neque candida ueste uti neq; fuisse cultu solito reorum. Sed cũ in eo tẽpore Scipionem minorem XL. annorum fuisse constaret, quod de barba rasa ita scriptum esset, mirabamur. Comperimus autẽ caeteros quoq; in ijsdem temporibus nobiles uiros, barbam in eiusmodi aetate rasitauiße. Iccirco plerasq; imagines ueterum non admodum senum, sed in medio aetatis, ita factas uidemus.

Radendae barbę mos.

Deliciarum uitium. & mollities oculorum & corporis ab Archesilao philosopho cuidam opprobrata, acerbe simul

simul & festiuiter. Cap. VI

PLutarchus refert Archesilaum philosophum uehementi uerbo usum esse, de quodam nimis delicato diuite, qui incorruptus tamen, et * castus, et per integer dicebatur. Nam quum uocem eius infractam capillumq; arte compositum, & oculos ludibundos, atque illecebræ uoluptatisq; plenos uideret: Nihil interest, inquit, quibus membris cinædi sitis posterioribus, an prioribus.

Archesila uerbum.

** castitatis perintegræ*

Dictum in molles.

De ui atque natura palmæ arboris, quod lignum ex ca ponderibus impositis renitatur. Cap. VII.

PErhercle rem mirandam Arist in VII. Problematum, & Plutarchus in VII. Symposiacorum dicit. Si supra palmæ (inquit) arboris lignum, magna pondera imponas: ac tam grauiter urgeas oneresq;, ut magnitudo oneris sustineri non queat: non deorsum palma cedit, nec intra flectitur: sed aduersus pondus resurgit, & sursum nititur, recuruaturq;. Propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam signum esse placuit uictoriæ: quoniam ingenium eiusmodi ligni est, ut urgentibus, opprimentibusq; non cedat.

Palmæ natura.

Historia ex annalibus sumpta de Q. Ceditio Tribuno militum: uerbaque ex Originibus M Catonis apposita quibus Ceditii uirtutem cum Spartano Leonida æquiparat. Cap. VII.

PVlchrum Dij boni facinus, Græcarumq; facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato libris Originum de Q. Ceditio Tribuno militum scriptum reliquit. Id profecto est ad hãc ferme sententiam: Imperator Pœnus in terra Sicilia bello Carthaginiẽsi primo,

Ceditius Tribunus.

obuiam Romano exercitui progredietur: colles locosq; idoneos prior occupat. Milites Romani (uti res narrata est) in locum insinuant fraudi, et perniciei obnoxiũ. Tribunus ad Consulem uenit, ostendit exitium de loci importunitate, & hostiũ circunstantia. Maturum censeo, inquit, si rem seruare uis, faciundũ, ut CCCC. aliquos milites ad uerrucam illam (sic enim M. Cato locũ editum asperumq; appellat) ire iubeas: eamq; uti occupent, imperes, horterisq;. Hostes profecto ubi id uiderint, fortissimus quisq;, & promptissimus ad occursandum pugnandumq; in eos præuertentur: unoq; illo negotio sese alligabunt, atque illi omnes CCCC. proculdubio obtruncabuntur. Tu interea occupatis in ea cædæ hostibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. Alia, nisi hæc salutis uia nulla est. Consul Tribuno respondit, consilium quidem fidum atq; prouidens sibi uiderier: sed istos (inquit milites CCCC. ad eum locum in hostium cuneos quisnam erit, qui ducat? Si alium, inquit Tribunus, neminem reperis, me licet ad hoc periculum utare: Ego hanc tibi & Reip. animam do. Consul Tribuno gratias laudesq; egit. Tribunus, & CCCC. ad moriendum proficiscuntur. Hostes eorum audaciam demirantur quorsum ire pergant in expectando sunt. sed ubi apparuit ad eandem uerrucam occupandam iter intendere, mittit aduersum illos Imperator Carthaginiensis peditatum equitatumq;, illos quos in exercitu uiros habuit strenuissimos. Romani milites circumueniuntur, circumuenti repugnant. Fit prælium diu anceps, tandem superat multitudo. Quadringenti

Verruca.

genti omnes tum una perfoßi gladijs aut mißilibus operti, cadunt. Consul interibi dum ea pugna fit, se in locos tutos, atq; editos subducit. Sed quod illi Tribuno duci militum quadringentorum diuinitus eo prælio usu uenit, non iam nostris, sed ipsius Catonis uerbis subiecimus. Verba Catonis: Dii immortales Tribuno militum, fortunam ex uirtute eius dedere. Nam ita euenit, cùm saucius multifariam ibi factus esset, tum uulnus capiti nullum euenit. Eumq; inter mortuos defatigatum uulneribus, atq; spirantem, quòd sanguẽ defluxerat, cognouere: eum sustulere: isq; conualuit: sæpeq; post illam operam Reipub. fortem atq; strenuam perhibuit: illoq; facto, quod illos milites subduxit, exercitum cæterum seruauit. Sed idem benefactum loco in quo ponas, nimium intereſt. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui simile apud Thermopylas fecit. Propter eius uirtutes omnis Græcia gloriam, atq; gratiam præcipuam claritudinis inclytißimæ decorauere monimentis, signis, statuis, elogiis, historijs, alijsq; rebus gratißimum id eius factum habuere. At Tribuno militum parua laus pro factis *relicta, qui idem fecerat, atq; Rempub. seruauerat. Hanc Q. Ceditij uirtutem M. Cato tali suo testimonio decorauit Cl. autem Quadrigarius annalium tertio, non Ceditio nomen fuisse refert, sed Laberio.

Sanguen.

Leonidas.

*alias, reddita

Literæ eximiæ Consulũ C. Fabritii & Aemilii ad Regem Pyrrhum, a Q. Claudio scriptore historiarum in memoriam datæ. Cap. VIII.

CVm Pyrrhus Rex in Italia esset, & unam atque alteram pugnam prospere pugnasset, sa-

Pyrrhus.

Timochares, Fabricius. tisq; augerentur Romani, & plerisq; italia ad Regem desciuisset: tum Ambraciensis quispiam Timochares Regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium Consulẽ furtim uenit, ac præmium petiuit: & si de præmio conueniret, promisit Regem uenenis necare: idq; facile esse factu dixit, quoniam filij sui pocula in conuiuio Regi ministrarent. Eam rem Fabricius ad Senatum scripsit. Senatus Legatos ad Regem misit: mandauitq; ut de Timochare nihil proderent, sed monerent, uti Rex circunspectius ageret, atque à proximorum insidijs salutem tutaretur. Hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiatis historia scriptum est. Quadrigarius autem in libro tertio, non Timocharem, sed Niciam adisse ad Cõsulem, scripsit. Neq; Legatos a Senatu missos, sed à Consulibus: & Regem populo Rom. laudes atq; gratias scripsisse, captiuosq; omnes quos tum habuerit, restituisse & reddidisse. Consules tum fuerunt C. Fabritius atq; Aemilius. Literas quas ad Regem Pyrrhum super ea causa miserunt, Cl. Quadrigarius scripsit fuisse hoc exemplo: Consules Romani salutem dicunt Pyrrho Regi. NOS pro tuis iniurijs continuo animo strenuè commoti inimiciter tecum bellare studemus. Sed communis exempli, & fidei ergo uisum est, uti te saluum uelimus: ut esset, quem armis uincere possimus. Ad nos uenit Nicias familiaris tuus, qui sibi pretium à nobis peteret, si te clam interfecisset. Id nos negauimus uelle: ne ue ob eam rem quicquam cõmodi expectaret: & simul uisum est, ut te certiorem faceremus: ne quid eiusmodi si accidisset; nostro consilio ciuitates putarent factum: & quod nobis non placet

placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Tu, nisi caueas, iacebis.

Quis & cuiusmodi fuerit, qui in prouerbio fertur, Equus Seianus: & qualis color equorum sit, qui Spadices uocantur: deque istius uocabuli ratione. Cap. IX.

CAius Bassus in commentarijs suis, itē Iulius Modestus in secundo Quæstionum confusarum, historiam de equo Seiano tradunt, dignam memoria atq; admiratione Cneum Seium quempiā scribunt fuisse, eūq; habuiße equum natum Argis in Terra Græcia, de quo fama constans eßet, tanquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuissent, quos Hercules, Diomede ociso, è Thracia Argos perduxisset. Eum equū fuisse dicūt magnitudine inusitata, ceruice ardua, colore Phœniceo, flaua & comāti iuba: omnibusq; alijs equorum laudibus *quoq; longè præstitisse. Sed eundē equum tali fuisse fato, siue fortuna, ferunt: ut quisquis haberet eum, poßideretq;, is cum omni domo, familia fortunisq; omnibus suis ad internecionem deperiret. Itaq; primum illum Cneum Seium dominum eius, à Marco Antonio, qui postea Triumuir Reipub. constituendæ fuit, capitis damnatum, miserando supplicio affectū esse. Eodem tempore Corn. Dolabellam Consulem in Syriam proficiscentem, fama istius equi adductum Argos diuertisse, cupidineq; habendi eius exarsiße, emisseq; eum H S. centum millibus: sed ipsum quoq; Dolabellam in Syria bello ciuili obsessum, atq; interfectū esse. Mox eundem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Caßium, qui Dolabellam obsederat, adduxisse: Quem Caßium

Equus Seianus.

Equi Diomedis.

*alias, quoscunque

postea satis notum est, uictis Parthis *fusoq; exercitu suo miseram mortem oppetijsse*. Deinde Antoniū, *post interitum* Caßij, *parta uictoria, equum illum nobilem* Caßij *requisisse: & cum eo potius esset ipsum quoque postea uictum atq; desertum, detestabili exitio interisse*. Hinc *prouerbium de hominibus calamitosis ortū, diciq; solitum*: Ille *homo habet equum* Seianum. Eadē *sententia est illius quoq; ueteris prouerbij, quod ita dictū accepimus*: Aurum Tolosanum. Nam *cum oppidum* Tolosanum *in terra* Gallia, Q. Cepio *consul diripuisset, multumq; auri in eius oppidi templis fuisset, quisquis ex ea direptione aurum attigit, misero cruciabiliq; exitu perijt*. Hunc *equum* C. Bassus *uidisse se* Argis *refert, haud credibili pulchritudine: uigoreq;, & colore exuberantißimo*. Quem *colorem nos (sicut i dixi) puniceum*, Græcē *partim*, φοίνικα, *alij* σπάδικα *appellant quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu auulsus, spadix dicitur*.

Aurum Tolosanū.

Puniceus color Spadix.

Quod est quædam Septenarii numeri uis, & facultas in multis naturæ rebus animaduersa: de qua M. Varro in Hebdomadibus disserit copiose. Cap. X.

MArcus Varro *in primo librorum, qui inscribuntur* Hebdomades, *uel de* Imaginibus, *Septenarii numeri (quem* Græci ἑβδομάδα *appellant) uirtutes, potestatesq; multas uariasq; dicit*. Is *nanq; numerus, inquit, Septentriones maiores minoresq; facit in cœlo*. Item Vergilias, *quas* πλειάδας *uocant*. Facit etiā *stellas, quas alij erraticas*, P. Nigidius Errones *appellat*. *Circulos quoque ait in cœlo circum longitudinem axis*

Septenarius numerus.

Vergiliæ. Pleiades. Errones.

axis septem esse, e queis duos minimos qui axem extimum tangunt, πόλους appellari dicit: sed eos in sphæra quæ κρικωτὴ uocatur, propter breuitatem non inesse. Atq; neq; zodiacus septenario numero caret. Nam in septimo signo fit solstitium à bruma, in septimo bruma à solstitio. In septimo æquinoctiũ ab æquinoctio: Dies deinde illos, quibus Halcyones hyeme anni in aqua nidulantur, eos quoque septem esse dicit. Præterea scribit lunæ curiculum confici integrum, quater septenis diebus. Nam duodetricesimo luna, inquit, ex quo uestigio profecta est, eodem redit: auctoremq; opinionis huius Aristidem esse Samium. In qua re non id solum animaduerti debere dicit quod quater septenis, id est, octo, & uiginti diebus, conficeret iter luna suum, sed quòd is numerus septenarius, si ab uno profectus, dum ad semetipsum progreditur, omneis, per quos progressus est numeros comprehendat, ipsumq; se addat, facit numerum octo & uiginti quot dies sunt curriculi lunaris. Ad homines quoque nascendos uim numeri istius porrigi, pertinereq; ait. Nam cum in uterum, inquit, mulieris genitale semẽ datum est, primis septem diebus conglobatur, coagulaturq;: fitq; ad capiendam figuram idoneum. Pòst deinde quarta hebdomade, quod eius uirile fœtus futurum est, caput, & spina quæ est in dorso informatus. Septima autem fere hebdomade, id est, nono & quadragesimo die, totus, inquit, homo in utero absoluitur. Illam quoque uim numeri huius obseruatam refert, quod ante mensem septimum, neque masculus, neque fœmina, salubriter ac secundum naturam

Zodiacus.

Halcyones

nasci potest: quod ij qui iustißime in utero sunt, post ducentos septuagintatres dies, postquam sunt concepti, quadragesima deniq; hebdomade ita nascuntur. Pericu-

Climacte-res.

la quoq; uitæ fortunarumq; hominum, quæ climacteras Chaldæi appellant, grauißima quæq; fieri affirmat septenarijs. Præter hæc, modum esse dicit summum adolescendi humani corporis septē pedes: quod esse magis uerū arbitramur, quàm quod Herodotus homo fabulator,

Herodotus fabulator. Orestis corporis lōgitudo

in I. Historiarum inuentum esse sub terra scripsit Orestis corpus, cubita longitudinis habens septem, quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: Nisi si (ut Homerus opinatus est) uastiora prolixioraq; fuerint corpora hominum antiquorum, & nunc quasi iam mundo senescente, rerum atq; hominum decrementa fiut. Dentes quoq; & in septē primis mensibus, & septenos ex utraque parte gigni ait, & cadere annis *septenis, & genuinos annasci annis ferè bis septenis. Venas etiam in hominibus, uel potius arterias, medicos Musicos dicere ait, numero moueri septenario, quod ipsi appellāt τὴν διὰ τεοσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarij numeri. Discrimina etiam periculorū in morbis maiore ui fieri putant in diebus, qui conficiūtur ex numero septenarij. Eosq; dies omnium maxime, ita ut medici appellāt κρισίμους ἢ κρισιμώς cuiquā uideri primā hebdomadam & secundam & tertiam. Nec non id etiā est ad uim, facultatesq; eius numeri augendas quòd quibus inedia mori consilium est septimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro, de numero septenario scripsit admodum conquisitè. Sed alia quoq; ibidem congerit frigidiuscula:

*septimis

gidiuscula: ueluti septem opera esse in orbe terrarum miranda: & sapientes item ueteres septem fuisse: et curricula ludorum Circensium solennia septem esse: ad oppugnãdas Thebas duces septem delectos. tum ibi addit, se quoq; iam duodecimam annorum hebdomadã ingressum esse: & ad eum diem septuaginta hebdomadas librorum conscripsisse. Ex quibus aliquandiu cùm proscriptus esset, direptis bibliothecis suis, non comparuisse.

Quibus, & quam friuolis argumentis Accius in didascalicis utatur, quibus docere nititur Hesiodum esse, quàm Homerum, natu antiquiorem. Cap. XI.

SVper ætate Homeri, atq; Hesiodi non consentitur, Alij Homerum, quàm Hesiodum, maiorem natu fuisse scripserunt: in queis Philochorus, & Xenophanes. Alij minorem, in queis L. Accius poeta, & Ephorus historiæ scriptor. Marcus autem Varro in I. de Imaginibus, uter natus prior sit, parum constare dicit: sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem uixerint: idq; ex epigrammate ostendit, quod in tripode scriptum est qui in monte Helcione ab Hesiode positus traditur. Accius autem in I. didascalico leuibus admodum argumentis utitur, per quæ ostendit Hesiodum natu priorem: Quòd Homerus, inquit, cùm in principio carminis Achillem esse Filium Pelei diceret, quis esset Peleus nõ addidit: quam rem procul, inquit, dubio dixisset, nisi ab Hesiodo iam dictum uideretur. De Cyclope itidem, inquit uel maximè quòd unoculus fuit rem tam insignẽ non præterisset, nisi æquè prioris Hesiodi carminibus uulgatum esset. De patria quoque Homeri multo maximè

Homeri, Hesiodiq; ætas.

xime dissensum est: Alij Colophonium, alij Smyrnæum sunt qui Athenienſem: sunt qui Aegyptium dicant fuisse. Aristoteles tradit in insula *Io natum. M. Varro in libro de Imaginibus I. Homeri imagini hoc epigramma apposuit.

De patria Homeri cōcertatio.

*alias Chio

Capella Homeri candida hoc tumulum indicat,
Quòd ariete mortuo faciunt sacra.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν, σαλαμὶν, χίος, ἄργος, ἀθῆναι.

Largum atque auidum bibendi, a P. Nigidio, doctissimo uiro, nouo & propemodum absurdo uocabulo Bibosum dictum Cap. XII.

Bibendi auidum. P. Nigidius in commentarijs grāmaticis, Bibacem & Bibosum dicit. Bibacem ego ut Edacem, à plerisq; alijs dictum lego: Bibosum dictū etiam nusquam reperi nisi apud Laberium. Neq; aliud est, quod simili inclinatu dicatur. Non enim simile est, ut Vinosus, aut Vitiosus, cæteraq; quæ hoc modo dicuntur: quoniam à uocabulis, non à uerbis inclinata sunt. Laberius in Mimo lib. I. qui Salinator inscriptus est, uerbo hoc ita utitur:

Bibax. Bibosus.

Non mammosa, non annosa, non bibosa, non procax.

Quòd Demosthenes etiam tum adolescens, cum Platonis philosophi discipulus foret, audito forte Callistrato rhetore in concione populi, destitit a Patone, & sectatus est Callistratum. Cap. XIII.

Hermippus hoc scriptum reliquit: Demosthenem admodum adolescentem uentitare in Academiā, Platonemq; audire solitum. Atque is inquit: Demosthenes

Demosthenes

sthenes domo egressus, ut ei mos erat, cùm ad Platonem pergeret, complureisq; populos concurrentes uideret, percontatur eius rei causam. Cognoscitq; currere eos auditum Callistratum. Is Callistratus Athenis orator in repub. fuit, quam illi δημαγωγὸν appellāt. Visum est paulum diuertere, expeririq;, an ad digna auditu tāto properatum studio foret. Venit inquit, atque audit Callistratum, nobilem illum τὴν περὶ ὠρόπου δίκην dicentem. Atq; ita motus, & demulctus, & captus est, ut Callistratum iam inde sectari cœperit, Academiam cum Platone reliquerit.

Callistratus.

Dimidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui aliaque huiuscemodi qui dicat, uitiose dicere, eiusque uitii causas reddere M. Varronem; nec quenquam ueterum iisce uerbis ita usum esse. Cap. XIII.

Dimidium librum legi, aut Dimidiam fabulam audiui, uel quid aliud huiuscemodi, male ac uitiosè dici existimat Varro. Oportet enim (inquit) dicere Dimidiatum librum, non Dimidium, et dimidiatam fabulam, non Dimidiam. Cōtrà autem, si è sextario hemina fusa est, Dimidium non Dimidiatum sextarium fusum dicendū est. Et qui quoq; ex mille nummum, quod ei debebatur, quingentos recipit, non dimidiatum recepisse dicemus, sed Dimidium. At si scyphus (inquit) argenteus mihi cum alio communis, in duas partes dissectus sit, Dimidiatum eum dicere esse scyphum debeo, non Dimidium. Argenti autem quod in eo scypho inest, Dimidium meum esse, non Dimidiatum, disserit: ac diuidit subtilissimè, quid Dimidium Dimidiato intersit: & Q.

Dimidiatum Dimidium.

Ennium

Ennium scienter hoc in annalibus dixisse ait:

Sicuti si quis ferat uas uini dimidiatum.

Sic pars quæ deest à uase, non Dimidiata dicēda est, sed Dimidia. Omnis autē disputationis *eius, quā subtiliter quidem sed subobscure explicat, summa hæc est: Dimidiatū est, quasi dismediatum, et in partes duas pares diuisum. Dimidiatum ergo nisi ipsum quod diuisum est, dici haud conuenit: Dimidium uero est, non quod ipsum Dimidiatum est, sed quæ ex Dimidiato pars altera est. Cum igitur partem libri Dimidiam legisse uolumus dicere, aut partem Dimidiam fabulæ audisse, si Dimidiā fabulam, aut dimidium librum dicemus, peccabimus. Totum enim ipsum, quod dimidiatum atq; diuisum est, Dimidium dicis. Itaq; Lucilius eadem secutus:

*huius

Vno oculo (inquit) pedibúsq; duobus dimidiatus
*Vt porcus. Et alio loco:
Quid ni? et scruta quidē ut uēdat, scrutarius laudat.
Præfractam strigilem. soleam improbus dimidiatā.

* Particula, Vt, non est in antiquo codice.

Iam in uigesimo manifestus Dimidiam horā dicere studiose fugit. Sed pro Dimidia Dimidium ponit in hisce uersibus:

Tempestate sua, atq; eodem uno tempore, & horæ,
Dimidio & tribus confectis duntaxat eandem:
Et quartam.

Nam cum obuium proximumq; esset dicere: Et hora dimidia & tribus confectis: uigilate atq; attente uerbum non probum mutauit. Per quod satis apparet ne horā quidem Dimidiam recte dici, sed uel Dimidiatam horā, uel Dimidiam partē horæ. Propterea Plautus in Bacc.

Dimidium

Dimidium auri dicit, non Dimidiatum aurum. Item in Aulularia dimidium obsonij, non Dimidiatum obsoniũ in hoc uersu:

Ei adeò obsonij hinc iußit dimidium dari.

In Menæchmis autem Dimidiatum diem, non Dimidiũ, in hoc uersu:

Dies quidẽ iã ad umbilicũ dimidiatus mortuus est.

M. Cato in libro, quem de agricultura cõscripsit. Semen cupreßi serito crebrũ, ita uti linum seri solet: eo crebro terrã insternito dimidiatum digitum: iam id bene tabulis, aut pedibus, aut manibus complanato. Dimidiatũ inquit digitum, non Dimidium. Nam digiti quidem Dimidium, digitum autem ipsum Dimidiatum, dici oportet. Item M. Cato de Carthaginiẽsibus ita scripsit: Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemq; circumposuerunt, ita interfecerunt. Neq; quispiam omnium qui probe locuti sunt, his uerbis secus, quàm dixi usus est.

Extare in literis, perque hominum memorias traditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens insperatum interclusa anima, & uim magni nouiq; motus non sustinente. Cap. XV.

Gaudium enecat Polycrata

COgnitio repente insperato gaudio, expirasse animam refert Aristoteles philosophus Polycratam nobilẽ fœminã è Naxo insula. Philippides quoq; comœdiarum poeta, haud ignobilis ætate iã ędita, cùm in certamine poetarum præter spẽ uicisset, & lætißimè gauderet: inter illud gaudium repente mortuus est. De Rhodio etiam Diagora celebrata historia est. Is Diagoras tres filios adolescentes habuit, unũ pugilem, alterũ pancratiasten, tertiũ luctatorẽ, eosq; omnes uidit uincere, corona-

Philippides.

Diagoras.

coronariq; eodem Olympiæ die. Et cum ibi eum tres adolescentes amplexi coronis suis in caput patris positis suauiarentur: cùmq; populus gratulabundus flores undique in eum iaceret: ibi in stadio inspectante populo in oculis, atq; in manibus filiorum animã efflauit. Præterea in nostris Annalibus scriptum legimus, qua tempestate apud Cannas exercitus Pop. Ro. cæsus est, anũ matrem, nuncio de morte filij allato, luctu atque mœrore affectam esse. Sed is nuncius non uerus fuit: atque is adolescens non diu post ex ea pugna in urbem rediji. anus repẽtè filio uiso, copia atq; turba, & qua ruina incidentis inopinati gaudij, oppressa exanimataq; est.

Temporis uarietas in puerperis mulierum quænam sit a medicis & philosophis tradita: atque inibi poetarum quoque ueterum super eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna uerbaque ipsa Hippocratis medici, ex libr. illius sumpta, qui inscriptus est περὶ τροφῆς id quoque esse a grauissimis uiris memoriæ mandatum. Cap. XVI.

Tempus partus humani.

ET medici, & philosophi illustres de tempore humani partus quæsiuerũt, πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος: & multa opinio est, eaq; iam pro uero recepta: Postquam mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem septimo rarenter, nunquàm octauo, sæpe nono, sæpenumero decimo mense. Eumq; esse hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. Idq; Plautum ueterem poetam dicere uidemus in comœdia Cistellaria his uerbis;

Tum illa, quam compresserat,

Decumo

Decimo post mense exacto, hic peperit filiam.

Hoc itidem tradit etiam Menander *poeta uetustior, humanarum opinionum uel peritißimus.* V*ersus eius super ea re de fabula Plotio posui:*

Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.

Sed noster Cæcilius faceret eodem nomine, & eiusdem argumenti comœdiam ac pleraque à Menandro sumeret, in mensibus tamen genitalibus nominandis, non prætermisit octauum, quem prætererat Menander. C*æcilij uersus hi sunt:*

Insolet ne mulier decimo mense parere?

Pol nono, etiam septimo, atque octauo.

Eam rem Cæcilium non inconsiderate dixisse, neque temere à Menandro, *atque à multorum opinionibus desciuisse,* M. Varro *uti credamus facit.* Nam *mense nonnunquam octauo editum esse partum in lib.* XIIII. *rerum diuinarum scriptum reliquit: Quo in libro etiam* XI. *mēse aliquando nasci posse hominem dicit.* E*iusq; sentētiæ, tam de* VIII. *quàm de* XI. *mense,* A*ristotelem laudat au- ctorem. Sed huius de mense* VIII. *dissensionis causa cognosci potest in libr.* Hippocratis, *qui inscriptus est* περὶ τροφῆς. *Ex quo libro uerba hæc sunt.* ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένεσις. *Id tam obscure, atq; præcisè, tam aduersè dictum* Sabinus *medicus, qui* Hippocratem *commodißimè commentatus est, his uerbis enarrauit:* ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα, καὶ ἔστιν οὖν φαντασία μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. A*ntiquos autem* Romanos V*arro dicit non recipisse hu-*

Laudare auctorem pro citare

iuſcemodi quaſi mõſtroſas raritates ſed nono menſe aut decimo: neque præter hos alio partionem mulieris ſecũdum naturã fieri exiſtimaſſe. Iccircoq; eos nomina parcis tribus feciſſe à pariendo, & à nono atq; decimo menſe. Nam Parca, inquit immutata litera una, à partu nominata. Item Nona & Decima à partus tempeſtiui tẽpore. Ceſellius autem Vindex in lectionibus ſuis antiquis, Tria, inquit, nomina Parcarum ſunt: Nona, Decima, *Morta, & uerſum hunc Liuij antiquiſſimi poetæ ponit ex ὀδυσσείᾳ. Quando dies aduenict, quem profata Morta eſt? Sed homo minime malus Ceſellius, Mortam quaſi nomen accepit, cùm accipere quaſi μοῖραν deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ ſcripta in libris legi, hoc quoque ueniſſe uſu Romæ comperi: Fœminam bonis, atque honeſtis moribus, non ambigua pudicitia in XI. menſe, poſt mariti mortem, peperiſſe: factumq; eſſe negocium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo, poſtea concepiſſet: quoniam Decemuiri in *decimo menſe gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent. Sed diuum Hadrianum cauſa cognita, decreuiſſe in XI. quoque menſe partum edi poſſe: idq; ipſum eius rei decretum nos legimus. In eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit requiſitis ueterum philoſophorum, & medicorum ſententijs. Hodie quoq; in ſatyra forte M. Varronis legimus, quæ inſcribitur Teſtamentum, uerba hæc: Si quis mihi filius unus pluresúe in decẽ mẽſibus gignũtur: ij ſi erunt ὄνοι λύρας, exhæredes ſunto. Quòd ſi quis undecimo menſe, κατ' Ἀριστοτέλην natus *eſto: Accio idem quod Titio ius eſto apud me.

Mœra

Sunt qui μοῖρα legũt Vide Cælium l. 12. cap. 13.

*decẽ mẽſibus

*alias, eſt.

me. Per *hoc uetus prouerbium* Varro *significat sicuti uulgo dici solitum erat, de rebus inter se nihil distantibus, idẽ* Accij *quod* Titij, *ita pari eodẽq; iure esse in* X. *mensibus natus, & in* XI. Quod *si ita, neq; ultra decimum mensem fœtuli mulierum protolli potest : quæri oportet, cur* Homerus *scripserit* Neptunũ *dixisse puellæ à se recens compressæ:*

Χαῖρε νῦν φιλότητι, περὶ πλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
 Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα, ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
 Ἀθανάτων

Id *cùm ego ad complureis grammaticos attulissem, partim eorum disputabant,* Homeri *quoq; ætate sicuti* Romuli, *annum fuisse non* XII *mensium, sed* X. *Alij conuenisse* Neptuno *maiestatiq; eius dicebant, ut longiore tẽpore fœtus ex eo grandesceret.* Alij *alia quædam nugalia.* Sed Phauorinus *mihi ait,* περὶ πλομένου ἐνιαυτοῦ, *nõ confecto esse anno, sed affecto.* In *qua re usus est uerbo nõ uulgariæ significationis.* Affecta *enim(sicuti* M. Cicero, *& ueterum elegantißimi locuti sunt) ea propriè dicebantur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime finem progressa deductáue erant.* Hoc *uerbum ad hanc sententiam in* Ciceronis *oratione fuit, quam dixit de prouincijs consularibus.* Hippocrates *autem in eo libro (de quo suprà scripsi) cum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulum conformatur, & tempus ipsius portione nono aut decimo mense definisset : neque id tamen semper eadem esse fini dixisset, sed alias ocyus fieri, alias serius, hisce ad postremum uerbis usus est :* γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω, καὶ

Affecta quæ sunt.

ἐλάσσω, καὶ ὅλως τὸ μέγεθος τὸ ἔπιμεν δὲ τὸ πλείω πλειόνων, τὸ ἐλάσσω ἐλασσόνων. Quibus uerbis significat quod aliquando ocyus fieret, non multò tamen fieri ocyus, neque quod serius, multo serius. Memini ego Romæ accusatè hoc, atq; sollicitè quæsitum negocio nõ rei tunc paruæ postulante, an VIII. mense infans ex utero unius editus, & statim mortuus, ius trium liberorũ suppleuisset: cum abortio quibusdam, non partim uideretur mensis octaui intempestiuitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu, ac de XI. mense diximus quæ cognoueramus: uisum est non prætereundum, quod in Plinij Secundi lib. VII. naturalis historiæ legimus. Id autem quia extra fidem esse uideri potest, uerba ipsius Pl. posuimus: Massurius auctor est, L. Papyrium Prætorẽ secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, quum mater partum se XII. mensibus tulisse diceret quoniam nullum certum tempus pariẽdi statutum ei uideretur. In eodem libro Plinij Secũdi uerba sunt: Oscitatio in enixu letalis est sicut sternuisse à coitu abortiuum.

Ius trium liberorum.

libr. 7. c. 5.

Quod tres libros Plato Philolai Pythagorici, & Aristoteles pauculos Speusippi philosophi mercati sunt pretiis fidem non capientibus. Cap. XVII.

MEmoriæ mandatum est, Platonem philosophum tenui admodum pecunia familiari fuisse. *atque cum tamen treis Philolai Pytagorici libros decem millibus denarium mercatum. Id ei pretium donasse quidam scripserunt, amicum eius Dionem Syracusanum. Aristotelem quoq; traditum libros pauculos Speusippi philoso-

**al. atqui*

philosophi post mortem eius, emisse talentis Atticis tribus: ea summa fit nummi nostri H S duo & LXX millia. Τίμων amarulentus librum maledicentißimum conscripsit, qui σίλλος inscribitur. In eo lib. Platonem philosophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse, contumeliosè appellat, quod impenso pretio librum Pythagoricæ disciplinæ emisset, exq; eo Timæum nobilem illum dialogum continuisset. Versus super ea re Τίμωνος hi sunt:

Καὶ σὺ Πλάτων καὶ γὰρ σὲ μαθηταὶ ὁ πόθος ἔσχεν.
Πολλῶν δ' ἐξγυείων ὀλίγην ἤλλαξαο βίβλον
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γρχάφειν ἐδιδάχθης.

Quid sint pedarii senatores, & quam ob causam ita appellati. Quamque habeant originem uerba hæc ex edicto tralatitio consulum, Senatores quibusq; in Senatu sententiam dicere licet. Cap. XVIII.

Non pauci sunt qui opinantur pedarios senatores appellatos, qui sententiam in senatu non uerbis dicerent, sed in alienam sententiam pedibus irent. Quid igitur cum SENA. Consul. per discessionem fiebat, non ne uniuersi senatores sententiam pedibus ferebant? Atqui hæc etiam uocabuli istius ratio dicitur, quam C. Bassus in cōmentarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicit in ueterum ætate, qui curulem magistratum geßissent, curru solitos honoris gratia in curiam uehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellaretur. Sed eos senatores, qui magistratum curulem nondum ceperant, pedibus itauisse in curiam. Propterea senatores nondū *De pedariis senatoribus.*

maioribus honoribus functos, pedarios nominatos. M. aūt Varro in satyra Menippea, quæ ἵπποκύον inscripta est, equites quosdam dicit pedarios appellatos. Videturq; eos significare, qui nondum à CENS. in senatū lecti senatores quidem non erāt: sed quia honoribus populi usi quidē erant in senatum ueniebant, & sententiæ ius habebant. Nam et curulibus magistratibus functi qui nondum à Censoribus in senatum lecti erant, Senatores non erant. Et quia in postremis scripti erant, non rogabantur sententias: sed quas principes dixerāt, in eas descendebant. Hoc significabat edictum, quo nunc quoq; COSS. cùm senatores in curiàm uocant, seruandæ consuetudinis causa, translatitio utuntur. Verba edicti hæc sunt: Senatores quibusq; in senatu sententiam dicere licet. Versum quoq; Liberij, in quo id uocabulū positum est, notari iußimus, quem legimus in Mimo, qui Scriptura inscriptus est:

Caput sine lingua pedaria sententia est.

Hoc uocabulum à plerisq; barbare animaduertimus, nā pro pedarijs pedaneos appellant.

Qua ratione C. Bassus scripserit, parcum hominem appellatum, & quam eius uocabuli causam putarit, & contra quem in modum: quibusque uerbis Phauorinus hanc traditionem eius eluserit. Cap. XIX.

C. Bassus. APud cœnam Phauorini philosophi cum discubitum fuerat, cœptusq; erat apponi cibus, seruus aßistens mensæ eius legere inceptabat, aut Græcarum quid literarum aut nostratium: uelut eo die, quo affui ego, legebatur C. Baßi eruditi uiri liber de origine uerborum,

borum, et uocabulorum: in quo ita scriptũ fuit: Parcus composito uocabulo dictus est, quasi par arcæ: quãdo sicut in arca omnia reconduntur, eiusq; custodia seruantur & continentur, ita homo tenax paruoq; contentus omnia custodita & recõdita habet sicuti arca: quam ob causam parcus, quasi par arcæ nominatus est. Tum Phauorinus ubi hæc audiuit, superstitiosè, inquit, et nimis molestè atque odiosè confabricatus cõmolitusq; magis est originẽ uocabuli C. iste Bassus, quàm enarrauit. Nã si licet res dicere commentitias, cur non probabilius uideatur, ut accipiamus parcum ob eam causam dictum, quod pecuniam consumi atque impendi arceat & prohibeat, quasi pecuniarcus? Quin potius quod simplicius, inquit, ueriusq; est id dicimus? Parcus.n. neq; ab arca, neq; ab arcẽdo, sed ab eo quod est parum & paruum denominatus est. Parcus. Pecuniarcus.

*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER IIII.

Sermo quidam Phauorini philosophi cum grammatico iactantiore factus in Socraticum modum: atque ibi in sermone dictum, quibus uerbis Penus a Q. Scæuola definita sit, quódque eadem definitio culpata reprehensaque sit. Cap. I.

N VESTIBVLO ædium Palatinarum omnis fere ordinum multitudo opperientes salutationem Cæsaris constiterant: atque ibi in circulo doctorum hominum Phauorino Philosopho præsente ostentabat quispiam grammaticæ rei doctor, scholica quædam nugalia, de generibus & casibus uocabulorum differens, cùm arduis superciliis uocisq; & uultus grauitate composita, tanquam interpres & arbitrer Sibyllæ oraculorum. Tum aspiciens ad Phauorinum (quanquàm ei etiam nondum satis notus esset.) Penus quoque, inquit, uarijs generibus dictum, & uarié declinatum est: Nam & hoc penus,

& hæc penus, & huius peni, & peniris, & penitiris & penoris ueteres dictitauerunt: Mundum quoque muliebrem Lucilius in satyrarum X V I. non uirili genere, ut cæteri, sed neutro appellauit his uersibus:

Legauit quidam uxori mundum omne, penumq;.

Quod mũdum? *atq; penũ? nam qui dijudicet istuc? Atque omnium horum & testimonijs & exemplis constrepebat. Cumq; nimis ociosè sibi placeret, intercessit placidè Phauorinus: Et iam bonæ, inquit magister, quicquid est nomen tibi abunde multa docuisti, quæ quidem ignorabamus, & scire haud sane postulabamus. Quid enim refert mea eiusq; qui cum loquor, quo genere penum dicam, aut in quas extremas literas declinem, si nemo id nimis barbare ferit? Sed hoc plane indigeo discere, quid sit penus, & quo sensu id uocabulum dicatur, ne rem quotidiani usus, tanquàm qui in uenalibus Latinè loqui tentant, alia quam oportet, uoce appellem. Quæris, inquit, rem minime obscuram. Quis adeo ignorat penum esse, uinum, & triticum, & oleum, & lentem, & fabam, atque huiuscemodi cætera? Etiam'ne, inquit Phauorinus, milium, & panicum, & glans, & hordeum penus est? sunt enim propemodum hæc quoq; eiusmodi. Cumq; ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc iã labores, an ista quæ dixi, penus appellẽtur: sed potes'ne mihi non speciem aliquam de penu dicere, sed definire, genere proposito, & differentijs appositis, quid sit penus? Quot sint penus genera, quas differentias dicas, non hercle, inquit intelligo. Rem, inquit Phauorinus

Mundum omne.

*quid, penum?

Penus quid sit.

*uorinus, plane dicam. Postulas quod difficilius est dici planius. Nam hoc quidem peruulgatum est, definitionem omnem ex genere & differentia consistere. Sed si item me tibi*præmandere (quod aiunt) postulas, faciam sane id quoq; honoris tui habendi gratia: atque deinde ita exorsus est: Si (inquit) ego te nunc rogem, uti mihi dicas, & quasi circunscribis uerbis quid homo sit, non opinor respondeas hominem esse te atque me. Hoc enim quis homo sit, ostendere est, non quid homo sit, dicere. Sed si (inquam) peterem, ut ipsum illud quod homo est, definires, tum profecto mihi diceres hominem esse mortale animal rationis & scientiæ capiens: uel quo alio modo diceres, ut eum à cæteris animalibus omnibus separares. Proinde igitur nunc te rogo, ut quid sit penus dicas, non ut aliquid ex penu nomines. Tum ille ostentator, uoce iam molli atque demissa: Philosophias (inquit) ego non didici, nec discere appetiui. Et si ignoro an hordeum ex penu sit, aut quibus uerbis penu definiatur, nõ ea re literas quoq; alias nescio. Scire (inquit ridens iam Phauorinus) quid penus sit non ex nostra magis est philosophia, quam grammatica tua. Meministi enim credô, quæri solitum quid Vergilius dixerit penum instruere, uel longam, uel longo ordine. Vtrunque enim profecto scis legi solitum. Sed ut faciam æquiore animo ut sis, ne illi quidem ueteris iuris magistri, qui sapientes appellati sunt, definisse satis recte existimantur, quid sit penus. Nam Q. Scæuola ad demonstrandum penum his uerbis usum audio: Penus est, inquit, quod esculentum aut poculentum est. Quod enim ipsius patrisfamilias*

*Locus restitutus ab Erasmo in adagio præmansum in os inserere.

Penus.

aut

aut liberorum patrisfamilas,eiusq́; familiæ quæ circũ eos aut liberos eius est, & opus non facit causa, paratum est(ut Mutius ait)penus uideri debet. Nam quæ ad edendum bibendumq́; in dies singulos prandij aut cœnæ causa parantur,penus nõ sunt:sed ea potius,quæ huiusce generis longæ usionis gratia contrahuntur & reconduntur,ex eo quod non in prompta sint,sed intus,et penitus habeantur,penus dicta sunt. Hæc, inquit, cùm philosophiæ me dedissem,non insuper tamẽ habui disce re:quoniã ciuibus Romanis Latine loquentibus,rẽ non suo uocabulo demonstrare, non minus turpe esset,quàm hominem non suo nomine appellare. Sic Phauorinus sermones in genus commune,à rebus paruis et frigidis, abducebat ad ea quæ esset magis utile audire ac discere, non allata extrinsecus,non per ostentationem, sed indidem nata,acceptaq́;. Præterea de penu adscribendum hoc etiam putaui,Ser. Sulpicium in reprehensis Scæuolæ capitibus scripsisse, Seio Helio placuisse,nõ quæ esui tantum & potui forent,sed thus quoque & cæreos in penu esse,quodq́; esset eius ferme rei causa cõparatum. Massurius autem Sabinus in iuris ciuilis secundo etiam quod iumentorum causa apparatum esset,quibus dominus uteretur,penori attributum dicit. Lingua quoq: & uirgas: & carbones quibus conficeretur penus,quibusdam ait uideri esse in penu. Ex ijs autem quæ promercalia & usuaria in locis ijsdem essent,ea sola esse penoris putat,quæ sint usui annuo.

Quid differat morbus & uitium, & quam uim habeant uocabula ista in edicto Aedilum, & an eunuchus & .

steriles

sterilis mulieres redhiberi possint, diuersæque super ea re sententiæ. *Cap. II.*

IN edicto Aedilium curulium, qua parte de mãcipijs uendundis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus seruorum singulorũ ut scriptus sit curator, ita ut intelligi recte posit, quid morbi uitijq; cuique sit: Quis fugitiuus erro ue sit: noxá ue solutus non sit. Præterea quæsierunt iureconsulti ueteres, quid mancipiũ morbosum, quid ue uitiosum recte diceretur: quantum morbosus à uitio differret, Cæcilius Sabinus in libro quem de edicto ædilium curulium composuit, Labeonẽ refert, quid esset morbus hisce uerbis definisse: Morbus est habitus cuiusq; corporis contra naturam, qui usum eius facit deteriorem. Sed morbũ alias in toto corpore accidere dicit: alias in parte corporis. Totius corporis morbũ esse, ueluti sunt φθίσις, aut febris: Partis autem ueluti cæcitatis, aut pedis debilitas. Balbus autem, inquit: & * atypus, uitiosi magis, quàm morbosi sunt: et equus mordax aut calcitro, uitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, is etiam uitiosus est. Neque id tamen contrà sit. Potest enim qui uitiosus est, non morbosus esse. Quamobrem cùm de homine morboso ageretur, nequaquã (inquit) ita diceretur, Quanto ob id uitium minoris erit. De eunucho quidem quæsitum est, an contra edictũ ædilium uideretur uenundatus, si ignorasset emptor eum eunuchum esse. Labeonem respondisse aiunt, redhiberi posse quasi morbosum. Sues autem fœminas si steriles essent, & uenum issent, ex edicto ædilium posse agi Labeonẽ scripsisse. De sterili autem muliere, si natiua sterilitate

Morbus.

* Bal. Egnatius aphthiphum legit

rilitate

rilitate sit, Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt. Nam cùm redhiberi eam Labeo, quasi minus sanam putasset non oportere aiunt Trebatium ex edicto appofuisse, si ea mulier à principio genitali in sterilitate esset: At si ualetudo eius offendisset, exq́; ea uitium factum esset ut concipere fœtus non posset, tum sanam non uideri et esse in causa redhibitionis. De myope quoque qui luscitiosus Latine appellatur, & πόδι νωδὸς quoque dissensum est. Alij enim redhiberi omnino debere, alij contrà, nisi id uitium morbo contractū esset. Eũ uero cui dens deesset, Seruius redhiberi posse respondit Labeo in causa esse redhibendi negauit. Nam & magna (inquit) pars dente aliquo carent. Neque eo magis plerique homines morbosi sunt. Et absurdum admodum est dicere, non sanos nasci homines, quoniam cùm infantibus non simul dentes gignuntur non prætereundum est id quoq;, in libris ueterum iuris præteritorum scriptũ esse, morbum & uitium distare: quòd uitium perpetuũ, morbus cum accessu discessuq; fit. Sed hoc si ita est, neq; cæcus, neque Eunuchus morbosus est, contra Labeonis (quàm supra dixi) sententiam. Verba Massurij Sabini apposui, ex libro iuris ciuilis. II. Furiosus, mutus ue cui ue quod membrum lacerum læsumq́; est, aut obest quo ipse minus aptus sit, morbosi sunt. Qui non longe uidet tam sanus est, quàm qui tardius currit.*

* necesse aiunt.

Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carbilianum diuortium, atque inibi quid sit proprie pellex, quæque eius uocabuli ratio sit. Cap. III.

Memoriæ

Diuortium primum Romæ factum.

MEmoriæ traditum est, quingentis ferè annis post Romam conditam, nullas rei uxoriæ neque actiones, neque cautiones in urbe Roma, aut in Latio fuisse: quia profectò nihil desiderabantur, nullis etiam tũc matrimonijs diuertentibus. Ser. quoque Sulpicius in libro quem composuit de dotibus, tum primum cautiones rei uxoriæ necessarias esse uisas scripsit, cùm Sp. Carbilius cui Ruga cognomentum fuit, uir nobilis, diuortium cũ uxore fecit, quia liberi ex ea corporis uitio non gignerentur, anno urbis conditæ DXXIII. M. Attilio, P. Valerio consulibus. Atque is Carbilius traditur uxorem, quam dimisit, egregie dilexisse, charißimamq; morum eius gratia habuisse, & iusiurandi religionem animo atque amori præuertisse, quod iurare à censoribus coactus erat, uxorem se liberorum quærẽdorum gratia habiturum. Pellicem autem appellatã, probrosamq; habitam, quæ iuncta consuetaq; esset cum eo, in cuius manu mancipioq; alia matrimonij causa foret, hac antiquißima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus

Pellex. Pellex ædem Iunonis non tangito, si tangit, Iunoni crinibus dimißis agnum fœminam cædito. Pellex autẽ quasi πάλλαξ, id est quasi παλλακίς, ut pleraq; alia, ita hoc quoq; uocabulum de Græco flexum est.

Quid Ser. Sulpicius in libro qui est de dotibus, scripserit de iure atque more ueterum sponsaliorum. Cap. IIII.

Sponsalia quomodo fiebant.

SPonsalia in ea parte Italiæ, quæ Latium appellatur, hoc more atq; iure solita fieri scripsit Ser. Sulpicius in libro quem scripsit de dotibus: Qui uxorem (inquit)

(inquit) ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat stipulabatur eã in matrimonium ductum iri: qui daturus erat itidem spondebat. Is contractus stipulationem sponsionumq; dicebatur sponsalia. Tunc quæ promissa erat spõsa appellabatur: qui spopõderat ducturum sponsus. Sed si post eas * stipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur: ab eo qui stipulabatur ex sponsu agebat, iudices cognoscebant. Iudex quamobrem data, accepta ue non esset uxor, quærebat. Si nihil iustæ causæ uidebatur, litẽ pecunia æstimabat. Quan iq; interfuerat eam uxorem accipi aut dari, eum qui spoponderat, aut qui stipulatus erat condemnabat. Hoc ius sponsaliorum obseruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas uniuerso Latio lege Iulia data est. Hæc eadem Neratius scripsit in libro quem de nuptijs composuit. Sponsus. Sponsa * sponsiones

Historia narrata de perfidia aruspicũ Hetruscorũ quodque ob eã rẽ uersus hic a pueris Romæ urbe tota cãtatus est: Malum consilium consultori pessimum est. Cap. V.

STatua Romæ in comitio posita Horatij Coclitis fortissimi uiri cœlo tacta est. Ob id fulgur piaculis luendum aruspices ex Hetruria acciti inimico atque hostili in popu. Ro. animo instituerant eam rem contrarijs religionibus procurare. Atq; illam statuam suaserunt in inferiorem locum perperam trãsponi, quem sol opositu circum undique aliarum ædium nunquam illustraret. Quod cùm ita fieri persuasissent, delati ad populũ, proditiq; sunt. Et cùm de perfidia cõfessi essẽt, necati sunt. Cõstititq; eã statuã (perinde ut ueræ rationes post Hor. Cocles. Aruspicũ fraus.

post comperta monebant) in locum editum subducendam: atque ita in area Vulcani sublimiori loco statuendam. Ea res bene & prospere Reip. cessit. Tunc igitur quòd in Hetruscos aruspices male consulentes animaduersum uindicatumq; fuerat, uersus hic scite factus cautusq; esset pueris urbe tota fertur,

Malum consilium consultori pessimum est.

Ea historia de aruspicibus, ac de uersu isto senario scripta est in annalibus maximis libro XI. & in Verrii Flacci lib. I. rerum memoria dignarum. Videtur autem hic uersus de Græco illo Hesiodi uersu expressus:

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Verba ueteris senatusconsulti ista: quo decretum est hostiis maioribus expiandum, quod in sacrario hastæ Martiæ mouissent. Atque ibi enarratum: quid sint hostiæ succidaneæ: quid item tempora præcidanea. Et quod Capito Atcius ferias quasdam præcidaneas appellauit. Cap. VI.

VT terram mouisse nunciari solet, eaq; res procuratur ita in ueteribus memorijs scriptum legimus, nunciatum esse senatui in sacrario, in regia hastas Martias mouisse. Eius rei causa senatusconsultum factum est M. Antonio, A. Posthumio consulibus, eiusq; exemplum hoc est: Quod C. Iulius L. Filius Pontif. nunciauit in sacrario in regia hastas Martias mouisse, D. E. R. I. C. ut M. Antonius consul hostijs maioribus Ioui & Marti procuraret: quod & cæteris dijs (quibus uideretur) placandis, uti procurasset, satis habendum censuerunt. Si quid succidaneis opus esset Robigus

D.E.R.I.C. hoc est de ea re ita cēsuerunt,

accederet.

accederet. Quod succidaneas hostias senatus appellauit, quæri solet quid uerbum id significet. In Plauti quoque comœdia quæ Epidicus inscripta est, super eodem ipso uerbo requiri audio, in his uersibus.

Men' piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
Vt meũ tergũ stultitiæ tuæ subdas succidaneũ? Succidaneæ autem hostiæ dicuntur, e, litera per morem cõpositi uocabuli in, i, literam commutata. Nam quasi succædaneæ appellatæ: quoniam si primis hostijs litatũ nõ erat, aliæ post easdẽ ductæ hostiæ cedebantur: quæ quasi prioribus iam cæsis, luendi piaculi gratia subdebantur, & succidebantur: ob id succidaneæ nominatæ, litera, i, scilicet tractim pronunciata. Audio enim quosdam eam literam in hac uoce barbarè corripere. Eadẽ autem ratione uerbi præcidaneæ quoq; hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cedũtur. Porca etiã præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgauerant, aut aliter eam rẽ quàm oportuerat, procurauerant. Sed porcam, & hostias quasdam præcidaneas (sicuti dixi) appellari uulgò notũ est. Ferias præcidaneas dixi, id (opinor) à uulgò remotum est: propterea uerba Atteij Capitonis ex quinto librorum, quos de Põtificio iure composuit, scripsi. Ibi cornucario Pont. Max. feriæ præcidaneæ in atrum diẽ inauguratæ sunt. Collegiũ decreuit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ essent.

Succidaneæ hostiæ

Præcidaneæ hostiæ

De epistola Val. Probi grammatici ad Marcellum scripta super accentu nominum quorundam Punicorum. Cap. VII.

Val. Probus

VAlerius Probus grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit. Is Annibalẽ & Asdrubalem, & Hamilcarem ita pronunciabat, ut penultimã circũflecteret, ut testis est epistola eius scripta ad Marcellum: in qua Plautum, & Ennium multosq; alios ueteres eo modo pronunciasse affirmat: solius tamẽ Ennij uersũ unum ponit, ex libro qui Scipio inscribitur. Eum uersum quadrato numero factum subiecimus, in quo nisi tertia syllaba de Annibalis nomine circumflexè ponatur, numerus claudus est. Versus Ennij, quẽ dixit ita ẽ,

** consederant*

Qui propter Anibalis copias*considerant.

Quod C. Fabricius de Cornelio Rufino homine auaro dixerit: quem cum odisset, inimicusque esset designandum tamen eum consulem curauit. Cap, VIII.

Fabritius. Rufinus.

FAbritius Lucinus magna gloria uir, magnisq; rebus gestis fuit. P. Cornelius Rufinus manu quidẽ strenuus, & bellator bonus, militariq; disciplina peritus admodum fuit, sed furax homo & auaritia acri erat. Hunc Fabritius non probabat, neq; amico utebatur osusq; eum morum causa fuit. Sed cum tẽporibus Reip. difficillimis Cõsules creandi forent, & is Rufinus peteret consulatum, competitoresq; eius essent imbelles quidem & futiles, summa ope adnisus est Fabritius, uti Rufino consulatus deferretur. Eam rem plerisq; admirantibus, quod hominem auarum, cui esset inimicissimus, creari consulem peteret, quem hostiliter oderat: Fabritius inquit, Nihil est, quod miremini, si malui compilari, quàm uenire. Hunc Rufinum postea bis

consu

Cõsulatu & Dictatura functũ, censor Fabritius senatu mouit ob luxuriæ notam, quod decem pondo argenti factitaret. Id autem quod suprà scripsi, Fabritium de Cor. Rufino (ita in pleraque historia scriptum est) dixisse, M. Cicero non alijs à Fabritio, sed ipsi Rufino gratias agenti, quod eius gratiam dedignatus non esset dictum esse refert in libro II. de Oratore. Verba Ciceronis hæc sunt: Arguta etiam significatio est, cum parua re & sæpe uerbo res obscura & latens illustratur, ut cum C. Fabritio P. Cornelius homo (ut existimatur) auarus & furax, sed egregiè fortis & bonus imperator, gratias ageret quod se homo inimicus consulem fecisset, bello præsertim magno & graui. Nihil est, quo mihi gratias agas inquit, si malui compilari, quàm uenire.

Quid significet proprie religiosus. Et in quæ diuerticula significatio istius uocabuli flexa sit, et uerba Nigidii Figuli ex commentariis eius super ea re sumpta. Ca. XI.

Nigidius Figulus homo (ut ego arbitror) iuxta M. Varronem doctissimus, in undecimo commentariorum grammaticorum uersum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum, *Nigidius Figulus.*

Religentem esse oportet, religiosum nefas.

Cuius autem id carmen sit, non scribit. Atq; in eodem loco Nigidius: hoc inquit inclinamentũ semper eiuscemodi uerborũ, ut uinosus, mulierosus, religiosus, nũmosus, signat copiã quandã immodicam rei super qua dicitur. Quocirca religiosus is appellabatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligauerat. Eaq; res uitio *Osus finita religiosus.*

aßignabatur. Sed præter iſta quæ Nigidius dicit, alio quodam diuerticulo ſignificationis, religioſus pro caſto atq; obſeruanti, cohibentiq; ſeſe certis legibus finibusq; dici cœptus. Simili autem modo, illa quoq; uocabula ab eadem profecta origine, diuerſum ſignificare uidentur religioſi dies, & religioſa delubra. Religioſi enim dies dicuntur triſti omine infames impeditiq;, in quibus & res diuinas facere, & rem quampiam nouam exordiri, temperandum eſt: quos multitudo imperitorum praue & perperam nefaſtos appellant. Itaq; M. Cicero in libro epiſtolarum nono ad Atticum: Maiores (inquit) noſtri funeſtiorem diem eſſe uoluerunt Allienſis pugnæ, quàm urbis captæ, quod hoc malum ex illo. Itaq; alter religioſus etiam nunc dies, alter in uulgus ignotus. Idē tamen M. Tullius in oratione de accuſatore conſtituendo, religioſa delubra dicit, non ominoſa, nec triſtia, ſed maieſtatis uenerationisq; plena. Maſſurius autem Sabinus, in commentariis quos de indigenis compoſuit: Religioſum (inquit) eſt, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt. Verbum à relinquendo dictū, tanquam ceremoniæ a carendo. Secundū hanc Sabini interpretationē, templa quidē ac delubra, quia horum cumulus in uituperationem non cadit, ut illorū quorū laus immodeſta eſt, quæ nō uulgo ac temere, ſed cum caſtitate ceremoniaq; adeunda: & reuerenda, & reformidanda ſunt, magis quàm inuulgāda. Sed dies religioſi dicti, quos ex contraria cauſa propter ominis diritatem relinquimus. Iccirco ait Terentius in Heaut.

Religioſi dies

Tum quod dem ei, rectè eſt.

Nam

Nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Quòd si (ut ait Nigidius*) omnia istiusmod inclinamenta, nimium ac præter modum significant, & iccirco in culpas cadunt ut uinosus, & mulierosus, uerbosus, morosus, famosus, cur ingeniosus, & formosus, & officiosus, & speciosus, quæ pariter ab ingenio, & forma, & officio inclinata sunt cur etiam disciplinosus, consiliosus, uictoriosus, quæ* M. Cato *ita affigurauit, cur itē facundiosa, quod* Sempronius Asellio XIII. *rerum gestarum ita scripsit:* Facta *sua spectare oportere, dicta non si minus facundiosa essent: cur, inquam ista omnia nunquàm in culpam, sed in laudem dicuntur? quāquàm hæc quoque incrementum sui nimium demonstrent? an propterea quia illis quidem, quæ supra posui, adhibendus est modus quidā necessarius?* Nā *& gratia, si nimia atque imodica: & mores, si multi atq; uarij, & uerba, si perpetua, atq; infinita, & obtundentia: & fama, si magna: & inquieta, & inuidiosa, fit, neque laudabilia, nec utilia sunt.* Ingenium *autē, & officiū, & forma, & disciplina, & cōsilium, et uictoria, et facundia, sicut ipsæ uirtutū amplitudines, nullis finibus cohibentur, sed quāto maiora auctioraq; sunt, etiā tantò laudatiora sunt.*

Quid obseruatum de ordine rogandarum sententiarum iurgiorumque in senatu C. Cæsaris consulis, & Marci Catonis diem dicendo eximentis. Cap. X.

A*Nte legem, quæ nunc de senatu habendo obseruatur, ordo rogandi sententias uarius fuit: Alias primus rogabatur qui à* CENS. *princeps in senatum lectus fuerat: alias qui designati* C O S S. *erant. Quidam*

Rogandi senatus ordo.

dam è COSS. studio aut necessitudine aliqua adducti quem iis uisum erat honoris gratia extra ordinem sententiam primum rogabant. Obseruatum tamen est, cum extra ordinem fieret, nequis quenquam ex alio, quam ex consulari, loco sententiam primum rogare. C. Cæsar in consulatu, quem cum M. Bibulo gessit quatuor solos extra ordinem rogasse sententiam dicitur. Ex ijs quatuor principem rogabat M. Crassum sed postquam filiam Cn. Põpeio despõderat, primum cœperat Põpeiũ rogare. Eius rei rationẽ reddisse eũ Senatui, Tiro Tullius M. Ciceronis libertus, refert: itaque se ex patrono suo audisse scribit. Id ipsum Capito Atteius in libro, quẽ de officio senatorio cõposuit, scriptum reliquit. In eodẽ lib. Capitonis, id quoq; scriptum est: Caius, inquit, Cæsar Consul M. Catonem sententiã rogauit: Cato, rẽ *quæ consulebatur, quoniã nõ è Rep. uidebatur, pfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione utebatur eximebatq; dicendo diẽ. Erat enim ius Senatori, ut sententiã rogatus, diceret ante quicquid uellet alius rei, & quoad uellet. Cæsar COS. uiatorẽ uocauit eũq;, cùm finẽ non faceret, prehendi loquentẽ, & in carcerem duci iussit. Senatus consurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem. Hac inquit, inuidia facta, Cæsar destitit, & mitti Catonem iussit.

*quã consuleb.

Quæ qualiaque sint, quæ Aristoxenus, quasi magis cõpertã de Pythagora memoriæ cõmendauit, & quæ item Plutarchus in eũdẽ modũ, de eodem Pythagora scripserit. C. XI.

Pythago. Pręcibus.

Opinio uetus falsa occupauit, & conualuit, Pythagoram philosophum nõ esitauisse ex animalibus: item

item abstinuisse fabulo, quē κύαμον Græci appellant. Gelluis fabulum, pro faba uertit
Ex hac opinione Callimachus poeta scripsit:
Καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιῶντος ἐδεστοῦ
Κ'ἀγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Ci. in lib. de Diuinatione i. hæc uerba posuit: Iubet igitur Plato sic ad somnum ꝓficisci corporibus affectis, ut nihil sit; quod errorē animis ꝑturbationēq; afferat. Ex quo etiā Pythagoreis interdictū putatur, ne faba uescerentur: quæ res habet inflationē magnā. Is cibus tranquillitatem mētis quærentibus constat esse contrarius. Hæc quidē M. Cicero. Sed Aristoxenus musicus, uir literarum ueterum diligentissimus, Aristotelis philosophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo sæpius legumēto Pythagorā dicit usū, quā fabis. quoniā is cibus et subduceret sensim aluum, & leuigaret. Verba *ista Aristoxeni subscripsi *ipsa.
Fabæ inflant.

Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν. κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικὸν, διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ.

Porculis quoq; minusculis, & hœdis tenerioribus uictitasse idē Aristoxenus refert. Quam rem uidetur cognouisse ex Xenophilo Pythagorico, familiari suo, & ex quibusdā alijs natu maioribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. Ac de annimalibus Alexis etiā poeta in comœdia, quæ Pythagoris uita inscribitur docet. Videtur aūt, de κυάμῳ nō esitato causa erroris fuisse, quia in Empedoclis carmine, qui disciplinas Pythagoræ secutus est, uersus hic inuenitur:
Δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι.

Legumentum. Opinati enim sunt pleriq; κυάμον legumentum uulgò dici. Sed qui diligentius scitiusq; carmina Empedoclis arbitrati sunt, κυάμους hoc loco testiculos significare dicũt. eosq; more Pythagoræ opertè atq; symbolicè κυάμους appellatos: quod sunt εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν. Idcircoq; in Empedoclis uersu isto non à fabulo edendo, sed à rei ueneree proluuio, uoluisse homines deducere. Plutarchus quoque homo in disciplinis graui auctoritate in primo librorum, quos de Homero composuit, Aristotelem philosophum scripsit, eadem ipsa de Pythagoricis scripsisse, quòd non abstinuerunt edundis animalibus, nisi pauca carne quadam. Verba ipsa Plutarchi (quoniã res inopinata est) subscripsi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης. καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς πυθαγορικοὺς χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη autem est animal marinum, quod urtica appellatur. Sed & piscibus nonnullis abstinere Pythagoricos Plutarchus in Symposiacis dicit: Pythagoràm uerò ipsum, sicut celebre est, Euphorbum primo, se fuisse dictitasse: ita hæc remotiora sunt ijs, quæ Clearchus, & Dicæarchus memoriæ tradiderunt. fuisse eum postea Pyrandum, deinde Callideam, deinde fœmineam pulchra facie meretricem cui nomen Alce.

Alce meretrix

Notæ, & animaduersiones Censoriæ in ueteribus monimẽtis reperta memoria dignæ. Cap. XII.

Si quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumq; indiligenter curabat, ac neque arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam, uineamq; habuerat

rat derelictui: non is sine pœna fuit: sed erât opus censorium, Censoresq; ærarium faciebât. Itê si quis Eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum uisus erat, impolitiæ notabatur. Id uerbum significat, quasi tu dicas incuriæ. Cuius rei utriusque auctoritates sunt, & M. Cato id sæpenumero attestatus est.

Quod incensiones quædam tibiarum certo modo factæ, ischiacis mederi possint. Ca. XIII.

Ischiacis tibicinem mederi.

CReditum hoc à plerisque est, & memoriæ mandatum, ischiaci cum maxime doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat minui dolores. Ego nuperrimè in lib. Theophrasti scriptum inueni, uiperarum morsibus tibicinen scitè modulateq; adhibitum mederi. Refert & Democriti liber, qui inscribitur περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν* κακῶν. In quo docet plurimis hominũ morbis, medicinam fuisse incentiones tibiarũ, tanta prorsus est affinitas corporibus hominum mẽtibusq;, et propterea quoq; uitijs, aut medelis animorum et corporũ.

* Fortassis κακῶν

Narratur historia de Hostilio Mancino Aedili, & Manilia meretrice, uerbaque decreti Tribunorum, ad quos a Manilia prouocatum est. Cap. XIIII.

CVm librum VIII. Attei Capitonis collectaneorum legeremus, qui inscriptus est, de Iudiciis publicis: decretum Tribunorum uisum est grauitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus: idq; ob hanc causam, & in hanc sententiam scriptum est: A. Hostilius Mancinus Aedilis curulis fuit. Is Maniliæ meretrici diem ad populum dixit: quod de ambulacro eius noctu lapide ictus esset: uulnusq; ex eo lapide ostẽdebat. Manilia

Hostilii postulatio.

Manilia meretrix.

ad Trib.pl.prouocauit; apud eos dixit comessatorem Mancinum ad ædes suas uenisse: eum sibi recipere* non fuisse in æde sua: sed cum ui irrumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt, Aedilem ex eo loco iure deiectum quò eum uenire cum coronario non docuisset: propterea ne cum populo Aedilis ageret, intercesserunt.

*uisum non fuisse

Defensa a culpa sententia ex Historia Sallustii, quam inimici eius, cum insectatione, maligne reprehenderunt. Cap. XV.

ELegantia orationis Sallustii uerborumq; facundia, & nouandi studium cum multa prorsus inuidia fuit, multiq; non mediocri ingenio uiri conati sunt reprehendere pleraq;, & obtrectare: in quibus plura inscitè aut malignè uellicant. Nonnulla tamen uideri possunt, non indigna reprehensione: quale illud in Catilinæ historia repertum est: quod habeat eam speciem, quasi parum attentè dictum. Verba Sallustij hæc sunt: At mihi quidem tametsi haud quaquam par gloria sequatur scriptorem, & auctorem rerum, tamen in primis arduum uidetur res gestas scribere. Primum, quod facta dictis exæquanda sunt, deinde quòd plerique quæ delicta reprehenderis, maleuolentia, et inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute, atq; gloria bonorum memores, quæ sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit: suprà ea ueluti ficta pro falsis ducit. Proposuit inquiunt, dicturum causas quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere, atque ibi non primum causas, sed querelas dicit. Non enim causa uideri debet, cur historiæ opus ardum sit: quòd ij qui legunt, aut ini-

què

que interpretantur quæ scripta sunt, aut uera esse non credant. Obnoxiam quippe, & obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam magis aiũt, quàm arduã quia quod arduum est, sui operis difficultate est arduũ, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi maleuoli reprehensores dicunt. Sed arduum Sallustius, non pro difficili tantum, sed pro eo quoq; ponit, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellãt: quod est cum difficile, tũ molestum quoq; & incommodum, et intractabile. Quorum uerborum significatio à sententia Sallustij suprascripta non abhorret. Arduum.

De uocabulis quibusdam a Varrone, & Nigidio contra quotidiani sermonis consuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam, cum exemplis ueterum relata. Cap. XVI.

MArcum Varronem, & P. Nigidium uiros Romani generis doctissimos, comperimus non aliter locutos esse, & scripsisse, quàm Senatuis, & Domuis, & Fluctuis: qui est patrius casus ab eo, quod est Senatus, Domus, & Fluctus; huic Senatui, Domui, Fluctui; cæteraq; his consimilia pariter dixisse. Terentij quoq; comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est: Senatuis. Domuis. Fluctuis.

Eius anuis opinor causa, quæ est mortua,

Hanc eorum auctoritatem quidam è ueteribus grammaticis ratione etiã firmare uoluerunt: qꝺ omnis datiuus singularis, litera finitus i, si non similis est genitiui singularis s, litera addita genitiuũ singularẽ facit: ut Patri patris, Duci ducis, Cædi cædis. Cũ igitur inquiũt, in casu dãdi huic Senatui di[illegible] genitiuus ex eo singularis

laris Senatuis est; & non Senatus. Sed non omnes concedunt in casu datiuo Senatui magis dicendum, quàm Senatu: sicut Lucil. in eodem casu, Victu, & Anu dicit, non Victui, & Anui, in hisce uersibus:

Quod sumptũ atq; epulas uictu præponis honesto.

Et alio in loco:

Anu noceo inquit.

Verg. quoq; in casu dãdi Aspectu dicit, non Aspectui:

Teq; aspectu ne subtrahe nostro. Et in Georg.

Quod nec concubitu indulgent.

C. etiam Cæsar, grauis auctor linguæ Latinæ, in Anticatone: Vnius, inquit; arrogantiæ superbiæq; dominatuq;. Item in *Dolabella: Actionis illibuisti: quorum in ædibus fanisq; posita, & honori erant, & ornatu. In libris quoq; Analogicis omnia istiusmodi, sine i, litera, dicenda censet.

*Dolobella

De natura quarundam particularũ, quæ præpositæ uerbis intendi, atq; produci barbare, atque inscite uidentur, exẽplis rationibusque plusculis disceptarũ. Cap. XVII.

Lucilij ex undecimo uersus sunt:

Scipiadæ magno improbus obijciebat asellus:
Lustrum illo Censore, malum, infelixq; fuisse.

Obijciebat o, litera producta multos legere audio: idq; eò facere dicunt, ut ratio numeri salua sit.

Idem infrà: Et iam
Conijcere in uersus dictum præconis uolebam
Graii. In hac quoq; prima uerbi præpositione ob eandem causam producunt, Item XV.
Subiicit hinc humilem, & *suffercatus posteriorem.

*Fortassis suffectus

Subi-

Subijcit, u, litera longa legunt, quia primā syllabā breuem esse in uersu heroico non conuenit. Item apud Plautum in Epidico, *con, syllabam productam pronunciant*
Age nunc iā orna, te Epidice et palliū in collū conijce,
Apud Vergilium quoq; subijcit uerbum produci à plerisq; audio. Etiam Parnaßia laurus
Parua sub ingenti matris se subiicit umbra:
Sed neq; Ob, neq; Sub Præpositio producēdi habet naturam: neq; item Con, nisi cùm eam literæ sequuntur quæ in uerbis Constituit, & Confecit, secundum eam primæ sunt: uel cùm eliditur ex ea n, litera, sicut Sallustius: Fœnoribus, *inquit coopertus.* In iis autem, *quæ suprà posui, & metrum esse integrum potest, & præpositiones istæ possunt non barbare protēdi.* Secunda enim *litera in his uerbis per duo ii, non per unum scribenda est.* Nam *uerbū istud, cui supradictæ particulæ præpositæ sunt, non* Icio *est, sed* Iacio, *& præteritum nō* Icit *sed* Iecit. Idq; *ubi compositum est, ex a, litera, in i, mutatur: sicut fit in uerbis* Insilio, *& incipio: atq; ita uim cō sonātis capit.* Et *idcirco ea syllaba productius latiusq; paulo pronunciata, priorem syllabam breuem eße non patitur: sed reddit eam positu longam.* Proptereaq; *& numerus in uersu, & ratio in pronunciatu manet.* Hæc *quæ diximus, eo etiam conducunt, ut quod apud* Vergilium *in sexto positum inuenimus:*
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Injice. *Sic esse inijce, ut suprà dixi, & scribendū & legendum sciamus.* Nisi *quis tam indocilis est, ut in hoc quoq; uerbo,* In, *præpositionē metri causa protēdat*

Quærimus igitur in Obijcibus, o, litera, qua ratione intendatur: cùm id uocabulum factum sit à uerbo Obijcio & nequaquam simile sit, quod à uerbo Moueo Motus, o, litera lõga dicitur. Equidẽ memini Sulpicium Apollinarem, uirum præstanti literarum scientia, Obijces, et Obijcibus, o, littera correpta dicere: in Vergilio quoque sic eum legere:

Qua ui maria alta tumescant

Obijcibus ruptis. Sed ita ut diximus, i, literam, *quæ in uocabulo quoq; gemina esse debet, paulo uberius largiusq́; pronunciabat. Congruens igitur est, ut Subiices etiam quod perinde ut Obijces compositum est, u, litera breui dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inscribitur Subijces pro aëre alto ponit, qui cœlo subiectus est, in his uersibus:*

Ergo Deum sublimes subijces humidus

Vnde oritur imber, sonitu sæuo, & strepitu.

*Plerosq; omnes tamen legere audias, u, litera producta. Id ipsum autem uerbum. M. Cato sub alia præpositione dicit in oratione, quam de Cõsulatu suo habuit. Ita hos inquit refert uẽtus ad priorem Pyrenæũ, quos proijcit in altum. Et Pacuuius item in Anchise: Id promontorium, cuius*lingua in altum proijcit.*

*ligna

De Africano superiore sumpta quædam ex Annalibus, memoratu dignissima. Cap. XVIII.

Scipionis Africani altitudo animi.

SCipio Africanus antiquior, quanta uirtutum gloria præstiterit, et q̃ fuerit altus animo, atq; magnificus, & qua sui conscientia subnixus pluribus rebus, quæ dixerit, quæq́; fecerit, declaratũ ẽ. Ex quibus sũt

hæc

hæc duo exempla eius fiduciæ, ac exuperantiæ ingẽtis. Cùm M. Neuius Trib. pleb. accusaret eum ad populum diceretq; accepisse à Rege Antiocho pecuniã, ut conditionibus gratiosis & mollibus pax cum eo pop. Rom. nomine fieret, & quædã itẽ alia crimini daret, indigna tali uiro: tũ Scipio pauca præfatus, quæ dignitas uitæ suæ, atq; gloria postulabat: Memoria, inquit, Quirites, repeto diem esse hodiernũ, quo Annibalẽ Pœnum imperio nostro inimicißimum magno prælio uici in terra Africa, pacẽ & uictoriã uobis peperi insperabilẽ. Non igitur simus aduersum Deos ingrati sed censeo relinquamus nebulonem hunc, eamusq; nunc protinus Ioui Optimo Maximo gratulatũ. Id cùm dixisset auertit, et ire in Capitoliũ cœpit. Tũ cõcio uniuersa, quæ ad sẽtentiam de Scipione ferendã conuenerat, relicto Tribuno, Scipionẽ in Capitolium comitata. atque inde ad ædes eius cũ lætitia & gratulatione solenni prosecuta est. Fertur etiã oratio, quæ uidetur eo die habita à Scipione: & qui dicunt eã non uerã, non eunt inficias, quin hæc quidẽ uerba fuerint quæ dixi, Scipionis. Itẽ aliud ẽ factum eius præclarum: Petilij quidã Tri. pleb. à Marco, ut aiunt Catone inimico Scipionis, comparati in eũ atque immißi desiderabant in Senatu instantißimè, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæq; quæ in eo bello capta erat, rationẽ redderet. Fuerat enim L. Scipioni Asiatico fratri suo impatori in ea ꝓuincia Legatus. Ibi Scipio exurgit: et ꝓlato è sinu togæ libro, ratiões in eo scriptas eẽ dixit omnis pecuniæ, omnisq; prædæ. Illatũ, ut palã recitaretur ad ærariũ deferetur. Sed. n. id iã nõ faciã,

inquit

inquit, nec me ipse afficiam contumelia. Eumq; librum statim discidit suis manibus, & concerpsit: ægrè passus quòd cui salus imperij ac Reipublicæ accepta ferri deberet, ab eo ratio pecuniæ prædatitiæ posceretur.

Quid M Varro in Logistorico scripserit de moderando uictu puerorum impubium. Cap. XIX.

Crapula ingenio officit.

PVeros impuberes compertum est, si plurimo cibo nimioq; somno uterentur, hebetiores fieri, aduertimusq; hi c eiici, tarditatem, corporaq; eorum improcera fieri, minusq; adolescere. Idem pleriq; alij medicorum Philosophorumq;, & M. Varro in Logistorico scripsit, quæ inscripta est Capys, aut de liberis educandis.

Notati a Censoribus, qui audientibus eis dixerunt ioca quædam intempestiuiter: ac de eius nota deliberatum, qui steterat forte apud eos oscitabundus. Ca. XX.

Censoriæ notæ.

INter Censorias seueritates tria hæc exempla in literis sunt castigatissimæ disciplinæ. Vnum est huiusmodi: CENS. agebat de uxoribus solenne iusiurandum. Verba erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Qui iurabat, cauillator quidã, & canicula, & nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi ioci di cendi ratus, cùm ita, uti mos erat, CENS. dixisset, Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem inquit, uxorem: sed non hercle ex animi tui sententia. Tum CENS. eum, quod intempestiue lasciuisset, in ærarios retulit, causamq; hanc ioci scurrilis apud se dicti subscripsit. Altera seueritas eiusdem

Iocus intẽpestiuus.

sectæ

sectæ, disciplinæq; est. Deliberatum est de nota eius, qui ad CENS. ab amico aduocatus est, & in iure stās, clare nimis ac sonorè oscitauit: atq; inibi propè ut plecteretur, fuit: tanquam illud indicium uagi animi foret, et hallucinantis, & fluxæ atq; apertæ securitatis. Sed cū ille deierasset inuitissimum sese ac repugnantem oscitatione uictum teneriq; eo uitio, quod Oscedo appellatur: tum notæ iam destinatæ exemptus est. P. Scipio Africanus Pauli filius utranque historiam posuit in oratione, quam dixit in Censura, cùm ad maiorum mores populum hortaretur. Item aliud refert Sabinus Massurius in septimo memorabilium seuere factū: CENS. inquit, P. Scipio Nasica, & M. Pompilius, cùm equitum censum agerent, equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius uberrimum & habitissimum uiderunt. Et cur inquiūt, ita est, ut tu sis, quàm equus curatior? Quoniam, inquit ego me curo, equū Statius meus. Visum est parum reuerens esse responsum, relatusq; in ærarios, ut mos est. Statius autem seruile nomen fuit. Pleriq; apud ueteres serui eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarū poeta inclytus seruus fuit & propterea nomē habuit Statius. Sed postea uersū est quasi in cognomentum, appellatusq; est Cæcilius Statius.

Oscedo. Equus strigosus. Statius.

*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER V.

Quod Musonius philosophus reprehendit, improbauitq;' laudari philosophum disserentem a uociferantibus, tibus, & in laudando gestientibus. Cap. I.

Musonius.

VSONIVM *philosophum solitum dicere accepimus: Cùm philosophus, inquit, hortatur, monet, suadet, obiurgat aliud'ue quid disciplinarum disserit: tum qui audiunt, si de summo, & soluto pectore obuias, uulgatasq; laudes effutiunt, si clamitant etiam, si gestiunt, si uocum eius festiuitatibus, si modulis uerborum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouentur, exagitantur, & gestiunt, tum scias, & qui dicit, & qui audit, frustra esse: neque illic philosophum loqui, sed tibicinem canere.* *Animus is, inquit, audientis philosophum (quæ dicuntur utilia, ac salubria sunt, quæq; & errorum, atque uitiorum medicinas ferunt,) laxamentum atque ocium prolixe profuseq; laudandi non habet. Quisquis ilic est qui audiuit, nisi ille est plane*

*Amicus enim

nè perditus, inter ipsum philosophi orationem & perhorrescat necesse est, & pudeat tacitus, & pœniteat, et gaudeat, & admiretu :uarios adeò uultus disparilesq; sensus gerat, perinde ut eum conscientiamq; eius effecerit, utrarumq; animi partium aut syncerarū, aut ægrarum philosophi pertractatio. Præterea dicebat, magnā laudem non abesse ab admiratione: admirationem autē quæ maxima est, non parere uerba, sed silentium. Icirco, inquit, poetarū sapientißimus auditores illos Vlyßi labores suos illustrißimè narrantis, ubi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec uociferari facit sed consuluisse uniuersos dicit, quasi attonitos, & obstupidos, delinimentis aurium ad origines usque uocis permanantibus.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalus appellatus est. *Cap. II.*

EQuus Alexandri regis, & capite, & nomine Bucephalus fuit. Emptū Cares scripsit talentis XIII. & regi Philippo donatum: æris nostri summa est HS CCCXII. Super hoc equo dignum memoria uisum: q, ubi ornatus erat, armatusq; ad prælium, haud unquā inscendi sese ab alio nisi à rege passus sit. Id etiam de isto equo memoratum est: Quod cùm in eo insidens Alexander bello Indico, *et facinora faciēs fortia, in hostiū cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectisq; undiq; in Alexandrum telis, uulneribus altis in ceruice atque latere equus perfossus est: moribundus tamē, ac prope iā exāguis, e medijs hostibus regē uiuacißimo cursu retulit:

Bucephalus,

*se

retulit:atq; ubi eum extra tela extulerat, ilico concidit. & *deinde iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio expirauit. Tum rex Alexander, parta eius belli uictoria oppidum in iisdem locis condidit: atque ob equi honores Bucephalon appellauit.

* domini

Bucephalon oppidum.

Quæ causa, quodque initium fuisse dicatur Protagoræ ad philosophiæ literas adeundi. Cap. III.

PRotagoram uirum in studijs doctrinarum egregium, cuius nomen Plato libro suo illi inclyto inscripsit adolescentem aiunt, uictus quærendi gratia in mercede missum, uecturasq; onerum corpore suo factitauisse: quod genus Græci βαστάζοντας uocãt, Latine Baiulos appellamus. Is de proximo rure in Abderam oppidum, cuius popularis fuit caudices ligni plurimos funiculo breui circundatos portabat. Tum forte Democritus ciuitatis eiusdem ciuis, homo ante alios uirtutis & philosophiæ gratia uenerandus, cùm egrederetur extra urbem, uidet eum cum illo genere oneris tam impedito, ac tam incohibili, facilè atque expedite incedentẽ. Et prope accedit, et iuncturam, posituramq; ligni scitè periteq; factã considerat: petitq; ut paulum acquiescat. Quod ubi Protagoras, uti erat petitũ, fecit: atq; itidẽ Democritus aceruũ illum, & quasi orbẽ caudicum breui uinculo compressum, ratione quadã quasi geometrica librari, contineriq; animaduertit: interrogauit, quis id lignum ita composuisset. Et cùm ille à se compositum dixisset: desiderauit uti solueret, ac denuo in modum eũdem collocaret. At postquam ille soluit, ac similiter cõposuit: tum Democritus animi aciem, solertiamq; hominis

Protagoras.

Baiulus.

Abdera democriti oppidum.

nis,non docti,demiratus. Mi *adolescens:inquit,cùm ingenium benefaciēdi habeas,sunt maiora melioraq́;,quæ facere mecum poßis.* Abduxitq́; *eum statim,secumq́; habuit,& sumptum ministrauit,& philosophias docuit: & esse eum fecit,quantus posteà fuit.* Is tamen Protagoras *insyncerus quidem philosophus,sed acerrimus sophistarum fuit.* Pecuniam *quippe ingentem cùm à discipulis acciperet annuam,pollicebatur se id docere, quanā uerborum industria,causa infirmior,fieret fortior,* Quam rem Græce *ita dicebat,* τὸν ἥττω λόγον, κρείττω ποιεῖν.

De uerbo Duo & uicesimo, quod uulgo incognitum, a uiris doctis multifariam in libris scriptum est. Cap. IIII.

APud Sigillaria *forte in libraria ego &* Iulius Paulus *poeta,uir memoria nostra doctisßimus, consederamus:atq; ibi expositi erant* Fabii *annales,bonæ atq; syncerœ uetustatis libri, quos uenditor sine mēdis esse contendebat.*Grammaticus *autem quispiam è nobilioribus ab emptore ad spectandos libros adhibitus, reperisse unum in libro mendū dicebat.* Sed *cōtra librarius in quoduis pignus uocabat,si in una uspiam litera delictum esset.*Ostendebat *grammaticus ita scriptū in lib.*IIII. Quapropter *tum primū ex plebe alter* COS. *factus est,duo & uicesimo anno postquàm* Romā Galli *ceperunt:*Non *inquit,*Duo *& uicesimo,sed* Duodeuicesimo *scribi oportuit.* Quid *enim est* Duo et *uicesimo?* Alio *quoq; loco hic ita scripsit:*Mortuus *est anno* Duo *& uicesimo,*Rex *fuit anno uicesimo primo.*

Iulius paulus

Duodeuicesimo,

Cuiusmodi ioco cauillatus sit in Antiochum regẽ Pœnus Annibal. Cap. V.

Annibalis cauillatio in Antiochum. Macrob. li. 2. cap. 2.

IN libris ueterum memoriarum scriptum est Annibalem Carthaginensem apud regem Antiochum facetissime cauillatum esse. Ea cauillatio huiuscemodi fuit: Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingenteis, quas bellum Pop. Rom. facturus comparauerat: conuertebatq; exercitum insignibus argenteis & aureis florẽtem. Inducebat etiam currus cum falcibus, et elephantos cum turribus, equitũq; frænis, ephippijs, manilibus, phaleris præfulgentem. Atq; ibi rex contemplatione tanti, ac tam ornati exercitus gloriabundus Annibalem aspicit: &, Putas'ne, inquit, conferri posse: ac satis esse credis Romanis hæc omnia? Tum pœnus eludens ignauiam imbelliamq; militum eius pretiosè armatorum: Satis planè, inquit, satis esse credo Romanis hæc omnia: etiã si auarißimi sunt. Nihil prorsum, neque tam lepide, neque tã acerbè dici potest. Rex de numero exercitus sui, ac de æquiparatione æstimanda quæsierat: Respondit Annibal de præda.

Imbellia, genere fœminino.

De coronis militaribus, quæ sit earũ Triumphalis, quæ Obsidionalis, quæ Ciuica, quæ Muralis, quæ Castrensis, quæ Naualis, quæ Oualis, quæ Oleaginea. Cap. VI.

Coronæ militares.

MIlitares coronæ multifariæ sunt: Quarum quæ nobilisſimæ sunt, has ferme esse accepimus triumphalem, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem, naualem. Est ea quoq; corona, quæ Oualis dicitur. Est itẽ postrema Oleaginea, qua uti solent qui in prælio non fuerunt,

fuerunt, sed triumphum procurant. Triumphales *coronæ sunt aureæ, quæ* Imperatoribus *ob honorem triumphi mittuntur.* Id *uulgo dicitur* Aurum *coronariũ.* Hæ *antiquitus e lauro erant: post fieri ex auro cœptæ.* Obsidionalis *est, quam ij qui liberati sunt obsidione, dant ei duci qui liberauit.* Ea *corona graminea est: obseruariq; solitum, ut fieret è gramine quod in eo loco generatum esset, intra quem clausi erant qui obsidebãtur.* Hãc *coronam gramineam* S.P.Q.R.Q.*Fabio* Maximo *dedit, bello* Pœnorum *secundo, quòd urbem* Romam *obsidione hostium liberasset.* Ciuica *corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio, testem uitæ salutisq; perceptæ, dat.* Ea *fit è fronde querna: quoniam cibus, uictusq; antiquissimus querceus capi solitus sit.* Fit *etiã ex ilice, quod genus superiori proximum est: sicuti scriptum est in quadã comœdia Cæcilij*

Coronæ triumphales.

Obsidionalis.

Graminea.

Ciuica.

Aduehũtur, inquit, cùm ilignea corona, et chlamyde
Dij uostram fidem.

Massurius *autẽ* Sabinus *in* XI. *librorum memorabiliũ* Ciuicam *coronam tum dari solitã dicit, quum is qui ciuem seruauerat, eodem tempore etiam hostẽ occiderat, neq; locũ in ea pugna reliquerat, aliter ius ciuicæ coronæ negat concessum.* Tiberium *tamen* Cæsarem Consul*tum, an ciuicam coronam capere posset, qui ciuẽ in prælio seruasset, & hostes ibidem duos interfecisset, sed locum in quo pugnabat, nõ retinuisset, eoq; loco, hostes potiti essent, rescripsisse dicit, eum quoq; ciuica dignũ uideri: quòd appareret, è tam iniquo loco ciuẽ ab eo seruatũ ut etiã à fortiter pugnantibus retineri nõ quiuerit.*

Hac corona ciuica L. Gellius uir Censorius in Senatu Ciceronē Consulē donari à republica censuit: quòd eius opera esset atrocissima illa Catilinæ coniuratio dete-

Muralis. cta, uindicataq;. Muralis est corona, qua donatur ab imperatore, qui primus murum subijt, inq; oppidum hostium per uim ascendit. Idcirco quasi muri pinnis deco

Castrensis rata est. Castrensis est corona, qua donat eum Imperator, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Ea

Naualis. corona insigne ualli habet. Naualis est, qua donari solet maritimo prælio, qui primus in hostium nauem ui armatus transiliuit. Ea quasi nauium Rostris insignita est. Et muralis autem, & castrensis naualis fieri ex au-

Oualis. ro solent. Oualis uero corona myrtea est. Ea utebantur Imperatores, qui ouantes introibant Vrbem. Ouandi autem, ac non triumphandi causa est, cùm aut bella non rite indicta, neq; cum iusto hoste gesta sunt: aut hostium nomen humile, & non idoneum est, ut seruorum,

*cū sine piratarumq;: aut deditione repentè facta, * impuluere (ut dici solet) incruentaq; uictoria obuenit. Cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt: quod non Martius, sed quasi Venereus quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Crassus cum bello fugitiuorum confecto, ouans rediret, insolenter aspernatus est: Senatusq; consultum faciundum per gratiā curauit, ut lauro, nō myrto coronaretur. Marcus Cato obiecit M. Fuluio Nobiliori, quòd milites, per ambitionem, coronis leuissimis de causis donasset: de qua re uerba ipsa apposui Catonis, Nam principiò, quis uidit corona donari quenquam, cùm oppidum captum non esset? aut castra

hostium

hostium non incensa essent? Fuluius autem, in quem hoc à Catone dictũ est, coronis donauerat milites, quia uallum curauerant, aut quia puteum strenuè foderãt. Prætereundum nõ est, quod ad ouationes attinet, super quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Partim enim scripserunt, quàm ouarent, introire solitum equo uehentes. Et Sab. Massurius pedibus ingredi ouantes dicit, sequẽtibus eos, non militibus, sed uniuerso Senatu.* *scio.

Personæ uocabulum quam lepidè interpretatus sit quamque esse uocis eius originem dixerit C. Bassus. Cap. VII.

Lepide me hercules, & scite C. Bassus in libris quos de origine uocabulorum composuit, unde appellata Persona sit, interpretatur. A personãdo enim id uocabulum factum esse coniectat. Nam caput, inquit, et os, cooperimento personæ tectum undiq;, unaq; tantum uocis emittendæ uia peruium, quod non uaga neq; diffusa est, in unum tantummodo exitum collectam coactãq; uocem, & magis claros canorosq; sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris clarescere, & resonare uocem facit: ob eam causam Persona dicta est, o, litera propter uocabuli formam productiore.* * quà

Defensus error a Vergilii uersibus quos arguerat Iulius Higinus grammaticus: & ibidem quid sit Lituus, atque de etymologia uocis eius. Cap. VIII.

Ipse quirinali lituo, paruaq; sedebat
Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat.

In his uersibus errasse Vergilium Higinus scripsit, tanquã non animaduerterit deesse aliquid hisce uerbis:

Ipse quirinali lituo. Nam si nihil, inquit, deesse animad-
Lituus. uertimus: uidetur ita dictum, ut fiat lituo, & trabea succinctus: quod est, inquit, absurdissimum. Quippe cùm lituus sit uirga breuis, in parte qua robustior est, incurua, qua Augures utuntur: quonam modo succinctus lituo uideri potest? Imò ipse Higinus parum animaduertit sic hoc esse dictum, ut pleraq; dici per defectionem solēt: ueluti cùm dicitur, M. Cicero homo magna eloquētia, & Roscius histrio summa uenustate: nō plenū hoc utrunq;, neq; perfectū est: sed enim pro pleno, atq; perfecto auditur, ut Vergilius alio in loco:

Victorem Buten, immani corpore.

Id est, corpus immane habentem. Et item alibi:

In medium geminos immani pondere cæstus
Proijcit. Ac similiter:
Domus sanie, dapibusq; cruentis
Intus opaca ingens.

Sic igitur id quoq; uideri dictū debet: Picus Quirinali lituo erat: sicut dicimus, statua grādi capite erat. Est autē, et Erat, & Fuit, plerūq; absunt cū elegantia, sine detrimēto sententiæ. Et quoniam facta litui mētio est, nō prætermittendum est, quod posse quæri animaduertimus
Tuba. utrum lituus auguralis à tuba, quæ lituus appellatur, an tuba à lituo Augurum lituus dicta sit. Vtrunq; enim pari forma, & pariter in capite incuruū est. Sed si (ut quidā putāt) tuba à sonitu lituus appellata est, ex illo Homerico uersu λίγξε βιός, necesse est ita accipi ut uirga auguralis à tubæ similitudine lituus uocetur. Vtitur autem uocabulo isto Verg. & pro tuba: ut ibi,

Et

Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.

Historia de Crœsi filio sumpta ex Herodoti libris. Cap. IX.

*Filius Crœsi regis, cùm iam per ætatem fari posset, infans erat: & cum iam multum adoleuisset, item nihil fari quibat. Mutus autem & elinguis diu habitus est. Cùm uerò in patrem eius bello magno uictum, & urbe, in qua erat, capta, hostis gladio *deducto, regẽ esse ignorans inuaderet: diduxit adolescens os, clamare nitens: eoq́; nixu atque impetu spiritus uitium, nodũq; linguæ rupit, planeq́; & articulate elocutus est clamãs, in hostẽ, ne rex Crœsus occideretur. Tũ & hostis gladiũ reduxit, & rex uita donatus est, & adolescens loqui prorsus deinceps incœpit. Herodotus in historijs huius memoriæ scriptor est, eiusq́; uerba sunt, quæ prima dixisse filiũ Crœsi refert, ὤνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed & quispiã Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, cùm antea nõ loquẽs fuisset, ob similẽ dicitur causam loqui cœpisse. Nã cùm in sacro certamine sortitio inter *ipsos, & aduersarios non bona fide fieret, & sortem nominis falsam subijci animaduertisset: repente in eum, qui id faciebat, sese uidere quid faceret magnum inclamauit. Atq; is oris uinculo solutus, per omne inde uitæ tempus, non turbidè, neq; adhæsè locutus est.*

Crœsi filius ex muto uocalis

* educto

Her. in Clio.

Aegles Samius.

*ipsum

De argumentis, quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellantur, a nobis Reciproca dici possunt. Cap. X.

Inter uitia argumẽtorum, longè maximũ esse uitiũ uidetur eorũ, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. Ea quidam ex nostris, non hercle nimis absurdè reciproca appellauerunt. Id autem uitium accidit hoc modo: Cùm argu-

Antistrephonta.

argumentum propositum referri, contra, conuertiq; in eum potest, à quo dictum est, & utrunque pariter ualet quale est peruulgatum illud, quo Protagoram sophista rum acerrimum, usum esse ferunt aduersus Euathlum discipulum suum. Lis nanq; inter eos, & controuersia super pacta mercede haec fuit: Euathlus adolescens diues, eloquentiae discendae, causarumq; orandi cupiens fuit. Is in disciplinam Protagorae sese dedit: daturumq; promisit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiuerat. Dimidiumq; eius dedit iam tunc statim prius, quàm disceret. Pepigitq; ut reliquum dimidium daret, quo primo die causam apud iudices orasset & uicisset. Posteà quum diutilè auditor assectatorq; Protagorae fuisset: & in studio quidem facundiae abundè promouisset, causas tamen non reciperet, tēpusq; iam longum trāscurreret, et facere id uideretur, ne reliquum mercedis daret: capit consilium Protagoras, ut tum existimabat, astutum. Petere instituit ex pacto mercedem. Litem cum Euathlo contestatur. Et cùm ad Iudices conijciendae consistendaeq; causae gratia uenisset, tum Protagoras sic exorsus est: Disce, inquit, stultissime adolescens utroq; id modo fore uti reddas quod peto: siue contra te pronunciatū erit, siue pro te. Nam si cōtra te lis data erit, merces mihi ex sentētia debebitur, quia ego uicero: Sin uero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debebitur, quia tu uiceris. Ad ea respondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuae tam ancipiti captioni isse obuiā si uerba ipse non facerem, sed alio patrono uterer. Sed *magis mihi in ista uictoria proludium est: cùm te nō

Protagore et Euathli pactio.

*maius Proludiū.

in

in causa tantum, sed in argumento quoq; isto uinco. Di*sce igitur tu quoq; magister sapientissime, utroq; modo fieri, uti non reddam quod petis: siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro me.* Nam *si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sentẽtia debebitur, quia ego uicero. Sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non uicero.* Tum *iudices dubiosum hoc inexplicabileq; esse, quod utrinq; dicebatur ratione sententia sua utramcunq; in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet: rem iniudicatam reliquerũt, causamq; in diem longissimam distulerunt.* Sic *ab adolescente discipulo magister disciplina eloquentiæ inclytus suo sibi argumento confutatus est, & captionis uersute excogitatæ frustratus fuit.* Dubiosus.

Biantis de re uxoria syllogismũ, nõ posse uideri ἀντιστρέφοντα. Cap. XI.

EXistimauit *quidam etiam illud* Biantis, *uiri sapientis, ac nobilis responsum consimile esse, atque est* Protagorion *illud, de quo dixi modo* ἀντιστρέφον. Nam *cum rogatus esset à quodam* Bias, *deberet ne uxorem ducere, an uitã uiuere cœlibem:* ἤτοι, *inquit*, καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλήν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν, οὐ ληπτέον ἄρα. *Sit autem hoc responsum conuertunt*, εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν· γαμητέον ἄρα. *Sed minime hoc esse uidetur* ἀντιστρέφον: *quoniam ex altero latere conuersum, frigidius est infirmiusq;.* Nam Bias *proposuit non esse ducendam uxorem: propter alterutrum incommodum* Biantis argumentum

dum, quod necessariò patiēdū erit ei, qui duxerit. Qui conuertit autem, nō ab eo se defendit incommodo, quod abest, sed carere se altero dicit, quod non adest. Satis est autem tuendæ sentētiæ, quam Bias dixit, quòd eum qui duxit uxorem, pati necesse est ex duobus incommodis alterū, ut aut κοινὴν habeat, aut ποινήν. Sed Phauorinus noster quū facta esset fortè mentio syllogismi istius, quo Bias usus est, cuius prima πρότασις, ἤτοι καλλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν, non ratum id neq; iustum disiunctū esse ait: quoniam nō necessum est alterum ex duobus, quæ disiunguntur uerū esse, quod in proloquio disiunctiuo necessarium est. Eminentia enim quadam significari formarum turpes & pulchræ uidentur. Est autē, inquit, tertium quoq; inter duo ista, quę disiungūtur: cuius rationem prospectumq; Bias nō habuit. Inter enim pulcherrimam fœminam, & deformissimam, media quædam forma est: quæ à nimiæ pulcritudinis periculo, & à summo deformitatis odio uacat. Qualis à Q. Ennio in Menalippa perquàm eleganti uocabulo Stata dicitur, quæ neq; κοινὴ futura sit, neque ποινή: quàm formam modicam & modestam Phauorinus non mehercle inscitè appellabat uxoriam. Ennius autem in ista (quam dixi) tragœdia, eas ferè fœminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata forma forent.

Protasis.

Stata forma.

Uxoria forma.

De nominibus deorum populi Romani Diiouis, & Veiouis. Cap. XII.

IN antiquis spectationibus nomina hæc Deorum inesse animaduertimus, Dijouis, & Veiouis. Est autem etiam

Diiouis.

etiam ædes Veionis Romæ, inter arcem, et Capitolium. Veiouis. Iupiter.
Eorum nominum rationem esse hanc cōperi: Iouem Latini ueteres à iuuando appellauere: eundemq; alio uocabulo iuncto, Patrem dixerunt. Nam quod est in elisis aut immutatis quibusdam literis Iupiter id plenū atq; integrum est. Iouis paer. Sic & Neptunus pater coniuncte dictus est, & Saturnus pater, & Ianus pater, et Marspater: hoc enim est Marspiter. Item Iouis Despiter appellatus, id est, diei & lucis pater. Idcircoq; simili nomine Dijouis dictus est, & Lucetius: quòd nos die & luce quasi uita ipsa afficeret, & iuuaret, Marspiter Diespiter. *Lucetium autem Iouem Cn. Næuius in libris belli Punici appellat.* Lucetius. *Cùm Iouē igitur & Dijouē à iuuando nominassent, eum quoque contrà deum qui non iuuandi potestatem, sed uim nocendi haberet (nam deos quosdam, ut prodessent, celebrabant: quosdam, ne obessent, placabant) Veiouem appellauerunt: dempta, atque detracta iuuandi facultate. Væ enim particula, quæ in alijs atque alijs uocabulis uariatim per has duas literas cum à litera media immissa dicitur, duplicem significatum, eundemq; inter se diuersum cadit. Nam & augendæ rei, & minuendæ ualet: sicuti aliæ particulæ plurimæ propter quod accidit ut quædam uocabula, quibus particula ista præponitur, ambigua sint, & utroque uersum dicantur: Væscum, Væhemens, & Vægrande: de quibus alio in loco uberiore tractatu facto admonuimus. Vesanos autem et Vecordes ex una tantùm parte dici, quæ priuatiua est: quam Græci στερητικὸν μόριον dicunt. Simulacrum igitur dei Veiouis, quod est in æde, de qua suprà dixi, sagittas* Væ, aut ue. Væscum. Vahemēs. Vagrāde. Vesanus. Vecors.

gittas tenet, quæ sunt uidelicet paratæ ad nocendum. Quapropter eum deum plerique Apollinem esse dixerunt. Immolaturq; illi ritu humano capra: eiusq; animalis figmentum iuxta simulacrum stat. Propterea Vergilium quoq; aiunt, multæ antiquitatis hominem, sine ostẽtationis odio peritum, numina læua in Georgicis deprecari: significantem, quandam uim esse huiuscemodi deorum in lædendo magis quàm in iuuando potentem.

Versus Vergilij hi sunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria: si quem
Numina læua sinunt, auditq; uocatus Apollo.

In istis autem Dijs, quos placari oportet, uti mala à nobis, uel à frugibus natis amoueantur, Auerruncus quoq; habetur, & Rubigus.

Auerruncus. Rubigus.

De officiorum gradu atque ordine, ex moribus populi Romani obseruato. Cap. XIII.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atque in morum disciplinarumq; ueterum doctrina memoriaq; præstantium, disceptatio quædam fuit, præsente & audiente me, de gradu, atque ordine officiorũ. Cũq; quæreretur, quibus nos ei prioribus potioribusq; facere oporteret, si necesse esset in opera danda faciundoq; officio alios alijs anteferre: non constabat. Conueniebat autem facilè, constabatq; ex moribus Populi Romani, primum iuxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæq; nostræ creditos: secundum eos, proximum locum clientes habere, qui sese itidem in fidem patrociniumq; *nostrorum dederunt: tum in tertio loco esse hospites: postea esse cognatos affinesq;. Huius moris

* nostrũ

moris obseruationisq; multa sunt testimonia, atque documenta in antiquitatibus perscripta ex quibus unum hoc interim de clientibus cognatisq;, quod prae manibus est, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud CENSS. in Lentulum, ita scripsit: Quod maiores sanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere: aduersus cognatos pro cliente testatur: testimoniū aduersum clientem nemo dicit. Patrem primum, postea patronum proximum nomen habere. Massurius autem Sabinus in lib. Iuris ciuilis III. antiquiorem locum hospiti tribuit quàm clienti. Verba ex eo libro haec sunt: In officijs apud maiores ita obseruatum est, primum tutelae, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini: de qua causa foeminae uiris potiores sunt habitae pupillarisq; tutela muliebri praelata etiam aduersus quem affuissent eius filii tutores relicti, in eadem causa pupillo aderant. Firmum atque clarum isti testimoniū rei perhibet auctoritas C. Caesaris Pont. Max. qui in ratione quam pro Bithyniis dixit, hoc principio usus est: Vel pro hospitio regis Nicomedis, uel pro horum necessitate quorum res agitur, refugere hoc munus Mumi non potui. Nam neq; hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neq; clientes, sine summa infamia, deseri possunt, quibus etiam à propinquis nostris opem ferre instituimus.

Quod Appion doctus homo, qui Polybistor appellatus est, uidisse se Romae scripsit recognitionē inter sese mutuam, ex uetere notitia hominis, & leonis. Cap. XIIII.

Appion polybistor.

APpion qui Polyhistor appellatus est, literis homo multis præditus, rerumq; Græcarum & plurima, atq; uaria scientia fuit. Eius libri non incelebres ferũtur, quibus, *omnibus fermè, quæ mirifica in Aegypto uisuntur audiunturq;, historiam comprehendit. Sed in ijs quæ audisse uel legisse sese dicit, fortasse à uitio studioq; ostẽtationis fit loquacior. Est enim sane quàm in prædicandis doctrinis suis uẽditator. Hoc autẽ quod in lib. Aegyptiacorum V. scripsit, neq; audisse neq; legisse, sed ipsum sese in urbe Roma uidisse oculis suis confirmat. In circo maximo, inquit, uenationis amplißimæ pugna populo dabatur. Eius rei (Romæ cùm fortè eßẽ) spectator, inquit, fui. Multæ ibi sæuientes feræ magnitudine bestiarum excellentes, omniumq; inusitata aut forma erat, aut ferocia. Sed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros, unius. Is unus leo corporis impetu, uastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicũ fluctuantibus, animos oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus erat inter complureis cæteros ad pugnam bestiarum Dacus seruus uiri consularis. Ei seruo Androdus nomen fuit. Hunc ille leo ubi uidit procul repente, inquit, quasi admirans stetit: ac deinde sensim atque placide, tanquam noscitabundus ad hominẽ accedit. Tum caudam, more atq; ritu adulantium canum, clemẽter, & blandè mouet: hominisq; sese corpori adiungit: cruraq; eius, & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demulcet. Homo Androdus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat: paula-

** omniũ*

Androdus Dacus seruus

paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos uideres, hominem, & leonem. Ea re prorsus tā admirabili, maximos populi clamores excitatos dicit, arcessitumq; à Cæsare Androdum quæsitāq; causam, cur ille atrocissimus leonum uni parsisset. Androdus rem mirificam narrat, atq; admirandam: Cùm prouinciam, inquit, Africam procōsulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis eius, & quotidianis uerberibus ad fugam sum coactus: & ut mihi à domino terræ illius: præside tutiores latebræ forent, in campanorum, & arenarum solitudines concessi: ac si defuisset cibus consilium fuit mortem aliquo pacto quærere. Tum sole, inquit medio rapido, & flagranti, specum quandā nactus remotam latebrosamq;, in eam me penetro, et recondo: neq; multò pòst ad eandem specum uenit hic leo debili uno, & cruento pede gemitus edens, & murmura dolorem cruciatumq; uulneris commiserantia. Atq; illic primo quidem conspectu aduenientis leonis territum sibi, & pauefactum animum dixit: sed postquàm introgressus, inquit, leo (uti re ipsa apparuit) in habitaculum illud suum, uidet me procul delitescētem, mitis & mansuetus accessit, & sublatum pedem ostendere mihi & porrigere, quasi opis petendæ gratia uisus est. Ibi, inquit, ego stirpem ingētem uestigio pedis eius hærentem reuulsi, conceptamq; saniem uulnere intimo expressi: accuratiusq;, sine magna iam formidine, siccaui penitus, atque detersi cruorem. Ille tunc mea opera, & medela leuatus, pede in manibus meis posito re-

Leonis & serui innouata notitia.

cubuit, & requieuit: atq; ex eo die triennium totū ego & leo in eadem specu, eodemq; uictu uiximus. Nā quas uenabatur feras, membra opimiora ad specum mihi suggerebat: quæ ego, ignis copiam non habens sole meridiano torrens edebam. Sed ubi me, inquit, uitæ illius ferinæ iam pertæsum est, leone in uenatū profecto reliqui specum: & uiam ferme tridui permēsus, à militibus uisus apprehensusq; sum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. Is me statim rei capitalis damnandum, dandumq; ad bestias curauit. Intelligo autem, inquit, hunc quoq; leonem me tunc separato captum, gratiam nunc mihi beneficij, & medicinæ referre. Hæc Appion dixisse Androdum tradit. Eaq; omnia scripta, circūlataq; tabella populo declarat. Atq; ideo cunctis petentibus, dimissum Androdum, & pœna solutum leonēq; ei suffragijs populi donatum. Posteà, inquit uidebamus Androdum, & leonem loro tenui reuinctum, urbe tota rircum tabernas ire: donari ære Androdum, floribus spargi leonem, omnesq; fere ubique obuios dicere: Hic est leo, hospes hominis, hic est homo, medicus leonis.

Corpus'ne sit uox, an ἀσώματον, uarias esse philosophorū sententias. *Cap. XV.*

VEtus atque perpetua quæstio inter nobilißimos philosophorum agitata est: corpus'ne sit uox, an incorporeum. Hoc enim uocabulum quidam finxerunt proinde, quod Græce dicitur ἀσώματον. Corpus autē est, quod aut efficiens est, aut patiens: id Græce dicitur *Corpus.* τὸ δρώμενον, ἢ πάσχον σῶμα ἐστί. Quam definitionem significare uolens Lucretius, ita scripsit:

Tangere

Tãgere enim aut tãgi, nisi corpus, nulla potest res. Alio quoq; modo corpus esse Græci dicunt, τὸ τριχῆ διαστατόν. Sed uocem Stoici corpus esse contendũt, eãq; esse dicunt ictum aera, Plato autem non esse uocem corpus putat. Nõ enim percussus, inquit, aer, sed plaga ipsa atq; percußio, uox est, οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος, καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ καὶ σφόδρα, καὶ τόση δ' ὡς πρὸς ἀκουστὴν γενέσθαι.

Democritus, ac deinde Epicurus ex indiuiduis corporibus uocem constare dicunt: eamq; (ut ipsis eorũ uerbis utar) ῥεῦμα λόγον appellant. Hos aliosq; tales argutæ, delectabilisq; desidiæ aculeos cùm audiremus, uel lectitaremus, neque in his scrupulis, aut emolumentum aliquod solidum, ad rationem uitæ pertinens aut finem ullum quærendi uideremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profectò ita ait: Philosophandum est paucis: nam omnino haud placet.

De ui oculorum, deque uidendi rationibus. Cap. XVI

De uidendi ratione, deq; cernendi natura, diuersas esse opiniones philosophorum animaduertimus. Stoici causas esse uidendi dicunt, radiorũ ex oculis in ea quæ uideri queant emißionem, aerisq; simul intentionem. Epicurus affluere semper ex omnibus corporibus simulacra quædam corporum ipsorum, eaq; sese in oculos inferre, atque ita fieri sensum uidendi putat. Plato existimat genus quoddam ignis, lucisq; de oculis

Videndi causæ, Macrob. lib. 7. cap. 14.

exire: idq; coniunctum continuatumq; uel cum luce solis, uel cùm alterius ignis lumine, sua ui & extrema nixum, efficere, ut quæcũq; offenderit illustraueritq; cernamus. Sed & hic ea quæ disserimus imaginandum: eiusdemq; illius Enniani Neoptolemi, de quo supra scripsimus, consilio utendum est: qui degustandum ex philosophia censet, non in eam ingurgitandum.

Quam ob causam dies primi post calẽdas, nonas, idus atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante calẽdas uel nonas, uel idus quasi religiosum plerique uitant. Cap. XVII.

Atri dies. VErrius Flaccus in quarto de uerborum significatione, dies qui sunt postridie calendas, nonas, idus, quos uulgus imperitè nefastos dicit propter hanc causam dictos habitosq; atros esse scribit: Vrbe, inquit, à Gallis Senonibus recuperata, L. Attilius in Senatu uerba fecit, Q. Sulpicium Trib. militum ad Alliam aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratia postridie idus fecisse. Tum exercitum popu. Ro. occidione occisum, & post diem tertium eius diei urbẽ præter Capitolium captam esse. Compluresq; alij senatores recordari sese dixerunt, quoties belli gerendi gratia res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus à magistratu populi Rom. facta esset eius belli proximo deinceps prælio rem male gestam esse. Tum Senatus eam rem ad pontifices reiecit: ut ipsi quod uideretur statuerent. Pontifices decreuerunt, nullum ijs diebus sacrificium recte futurum. Ante diem quoque quartum Calendas, uel Nonas, uel Idus, tanquam inominalem diem plerique

rique nitant. Eius obseruationis an religio ulla sit tradita, quæri solet. Nihil super ea re scriptum inuenimus nisi quod * Claudius Annalium quinto cladem illam pugnæ Cannensis uastißimam, factam dicit ante diẽ quartum Nonas Sextileis. *Q. Claudius.

In quo, & quantum differat Historia ab Annalibus: superque ea re, uerba posita, ex libro rerum gestarum, Sempronii Asellionis, primo. Cap. XVIII.

Historiam ab Annalibus quidam differre eò putant, quòd cùm utrunq; sit rerum gestarum narratio earum tamen propriè rerum sit Historia, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret: eamq; esse opinionem quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de significatu uerborum quarto: ac se quidem dubitare super ea re dicit. Posse autem uideri putat nonnihil esse rationis, in ea opinione, quòd Historia Græce significat rerũ cognitione præsentium. Sed nos audire soliti sumus, Annales omnino id esse, quod Historiæ sint: Historias non omnino esse id, quod Annales sint. Sicuti, q̃d est homo id necessario animal esse: quod est animal, non id necesse est, hominẽ esse. Ita historias quidnã esse aiũt rerum gestarum uel expositionem, uel demonstrationẽ uel quo alio nomine id dicendum est: Annales uerò esse cùm res gestæ plurimum annorũ obseruato cuiusq; anni ordine, deinceps componũtur. Cùm uerò non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea Historia Græco uocabulo ἐφημερὶς dicitur: cuius Latinum interpretamentum scriptũ est in libro Sempronij Asellionis primo, ex quo libro plura uerba adscripsimus: Historia. Annales. Ephemeris.

ut simul ibidem, qui ipse inter Res gestas & Annales esse dixerit, ostenderemus. Verùm inter eos (inquit) qui Annales relinquere uoluissent, & eos qui Res gestas à Romanis perscribere conati essent, omnium rerum hoc interfuit. Annales libri tantummodo quod factum quo que anno gestum sit, id demonstrabant. Id eorũ est, qua si qui diarium scribunt, quam Græci ἐφημερίδα uocãt

Diarium.

Nobis non modo satis esse uideo, quod factum esset id pronunciare: sed etiam quo consilio, quaq; ratione gesta essent, demonstrare. Paulò pòst idem Asellio in eodẽ libro: Nam neq; alacriores ad rempublicam defendendã, neque segniores ad rem perperam faciundam Annales libri commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum, quo initum Consule, & quo modo confectum sit, et *quis triumphans introierit, exq; eo libro quæ in bello gesta sint iterare: non prædicare autem interea quid Sebatus decreuerit, aut quæ lex rogatio'ue lata sit, neque quibus consilijs ea gesta sint iterare, id fabulas pueris est narrare, non historias scribere.

*qui

Quid sit Adoptatio, quid item sit Arrogatio: quantũque hæc inter se differãt: uerbaq; eius quæ qualiaq; sint, qui in liberis arrogandis super ea re populum rogat. Cap. XIX.

Adoptio.

CVm in alienam familiam, inq; liberorum locum extranei sumuntur, aut per prætorem fit, aut per populũ. Quod per prætorem fit adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum à parente, in cuius potestate sunt, tertia *mancipatione in iure ceduntur: atq; ab eo qui adoptat, apud eum quẽ

* mancipatione iure cedũtur.

legis

legis actio est, uindicātur. Arrogātur ij, qui cùm sui iuris sint, in alienā sese potestatē tradunt: eiusq; rei ipsi autores fiūt. Sed arrogatiōes nō temere, nec inexploratè cōmittūtur. Nā comitia arbitris ēt Pōtificibus præbētur, quæ curiata appellātur. Aetas quoq; eius, qui arrogare uult, an liberis *potius gignūdis idonea sit: bonaq; eius q arrogatur, ne insidiosè appetita sint, cōsideratur Iusq; iurandum Q. Mutio Ponti. Maximo conceptū dicitur, quod in arrogādo iuraretur. Sed arrogari nō potest, nisi iam uesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationē fit. Eius rogationis uerba hæc sunt: Velitis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius siet, quàm si ex eo patre matreq; familias eius natus esset: utiq; ei uitæ necisq; in eum potestas siet, uti pariendo filio est: hoc ita, ut dixi, ita uos Quirites rogo. Neq; pupillus autem, neq; mulier quæ in parētis potestate est, arrogari possunt. quoniam & cum fœminis nulla comitiorum cōmunio est: & tutoribus in pupillos tantā esse auctoritatem potestatemq; fas non est, ut caput liberū fidei suæ commissum alienæ ditioni subijciant. Libertinos uerò ab ingenuis adoptari quidem iure posse, Massurius Sabinus scripsit. Sed id neq; permitti dicit, neque permittendum esse unquam putat: ut homines libertini ordinis, per adoptionem in iura ingenuorū inuadāt. Alioqui (inquit) si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per Prætorem dari in adoptionem potest. Idq; ait plerosque iuris ueteris auctores posse fieri, scripsisse. Animaduertimus in oratione P. Scipionis,

Arrogatio

Curiata.

*postea

Vesticeps.

quàm Censor habuit ad populum de moribus, inter ea quæ reprehendebat, quòd contra maiorum instituta fierent, id etiam eum culpauisse, quod filius adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Verba ex ea oratione hæc sunt. In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si senatum habeat. Absentis censeri iubere, ut ad censum nemini necesse sit uenire.

Quod uocabulum Latinum solœcismo fecerit Capito Asinius: quid ipsum appellauerint ueteres Latini, quibusque uerbis solœcismum definierit idem Asinius. Cap. XX.

Solœcismus. Imparilitas. Stribiligo.

SOlœcismus Latino uocabulo, ab Asinio Capitone, eiusdemq; ætatis alijs Imparilitas appellatus, à uetustioribus Latinis Stribiligo dicebatur, à uersura uidelicet & prauitate tortuosæ orationis, tanquam sterobligo quædam. Quod uitiũ Asinius Capito in literis, quas ad Clodium Tuscũ dedit, hisce uerbis desinit: Solœcismus est (inquit) impar & incõueniens compositura partium orationis. Cùm Græcũ autẽ uocabulũ sit solœcismus, an Attici homines qui elegantius locuti sunt, usi eo sint, quæri solet: Sed nos neq; solœcismum, neq; barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nam sicut βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt. Nostri quoq; antiquiores, solœcum facile, solœcismum haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græco neq; in Latino solœcismus probe dicitur.

Barbarum. Solœcum.

Pluria qui dicat & Compluria, & Compluries non barbarè dici, sed Latinè. Cap. XXI.

PLuria fortè quis dixit sermocinans, uir apprime doctus meus amicus: non hercle studio feruens osten-

ostentandi, neq; quo Plura *dicendum non putaret.* E*st enim doctrina homo seria, & ad uitæ officia deuincta, ac nihil de uerbis laborante.* S*ed opinor aßidua ueterũ scriptorum tractatione inoleuerat linguæ illius uox, quam in libris sæpe offenderat.* A*derat cùm ille hoc dixit, reprehensor audaculus uerborum: qui perpauca eademq; à uulgo protrita, legerat.* H*abebatq; nonnullas disciplinæ grammaticæ inaudatiunculas, partim rudeis inchoatasq;, partim non probas: easq;, quaßi puluerem ob oculos, cũ adortus quẽq; fuerat, aspergebat: sicut tũc amico nostro:* B*arbarè (inquit) dixisti* P*luria.* N*ã neq; rationem* **uerborum hoc, neq; auctoritatẽ habet.* I*bi ille amicus ridens:* A*mabò te (inquit) uir bone, quia nunc mihi à magnis, serijsq; rebus etiam est, uelim doceas nos cur* P*luria siue* C*ompluria (nihil enim differt) non* L*atinè, sed barbare dixerint* M. C*ato, &* Q. C*laudius,* V*alerius* A*ntias, &* L. L*ælius,* P. N*igidius, &* M. V*arro: quos subscriptores approbatoresq; huius uerbi habemus, præter* P*oetarum,* O*ratorumq; ueterum multam copiam.* A*d quæ ille nimis arroganter:* T*ibi (inquit) habeas auctoritates istas, ex* F*aunorũ &* A*boriginum seculo repetitas, atq; huic rationi respondeas.* N*ullum enim uocabulum neutrum comparatiuũ, numero pluratiuo, casu recto, ante extremum a, habet i, literam, sicuti* M*eliora,* M*aiora,* G*rauiora proinde igitur* P*lura, & non* P*luria dici* **conuenit: ne contra formam perpetuam in comparatiuo, i, litera sit ante extremum a.* T*um ille amicus noster, cùm hominem confidentem pluribus uerbis non dignum existimaret:* A*sinij, inquit,* C*apitonis,*

*uerbum

*consueuit

Capitonis, doctißimi uiri, epistolæ sunt uno in libro multæ, opinor, positæ in templo Pacis. Primaq; epistola scriptū est ad Pacuuiū Labeonē, cui titulus præscriptus est: Pluria, non plura dici debere. In ea epistola rationes Grammaticas posuit, per quas docet Pluria Latinum esse, Plura barbarum. Ad Capitonem igitur te dimittimus. Ex eo id quoque simul disces, si modo assequi poteris, quod in ea epistola scriptum est. Pluria siue Plura absolutum esse, siue simplex: non (ut tibi uidetur) cōparatiuum. Huius opininionis Asinianæ id quoq; adiumentum est, quod Compluries cùm dicimus non comparatiuè dicimus. Ab eo autem quod est Compluria aduerbium est factum Compluries. Id quoq; quoniam minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi ex comœdia quæ Persa inscribitur:

Compluries.

Quid metuis? Metuo hercle uero. Sēsi ego cōpluries.

Item M. Cato in IIII. Originum, eodem in loco ter hoc uerbum posuit: Compluries eorum milites mercenarij inter sese multi, alteri alteros occidere: compluries multi simul ad hostes transfugere: compluries in Imperatorem impetum fecere.

*

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER VI.

Quem in modum responderit Chrysippus, aduersus eos qui Prouidentiam consistere negauerunt. Cap. I.

ATVRA *stulte homines fecisse dicitur, tantam uim esse ærumnarum, & malorum. Aduersus ea Chrysippus, cùm in libro* περὶ προνοίας *quarto dissereret: Nibil est prorsus istis, inquit, insipidius, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent itidem mala. Nam quum bona malis contrariae sint, utraque necessarium est opposita inter sese, & quasi mutuo * aduersoq; fulta nisu consistere. Nullum adeò contrarium esse sine contrario altero. Quo enim pacto iustitiæ sensus esse posset, nisi essent iniuriæ? aut quid aliud iustitia est, quàm iniustitiæ priuatio? Qui item fortitudo intelligi posset, nisi ex ignauiæ oppositione? qui continentia, nisi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia esset, nisi foret contrà imprudentia*

De prouidentia.

**aduerso quæque*

*tia? Proinde, inquit homines stulti, cur non hoc etiam desiderant, ut ueritas sit, & non sit mendacium? Nanque itidem sunt bona & mala, felicitas & infortunitas, dolor & uoluptas. Alterum enim ex altero (sicuti Plato ait) uerticibus inter se cõtrarijs *deliquatum est. Si tuleris unum, abstuleris utrunq;. Idem Chrysippus in eodem libro tractat, consideratq;, dignumq; esse id quæri putat, εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται, id est, natura ne ipsa rerum uel prouidentia, quæ compagem hanc mundi, & genus hominum fecit, morbos quoq; & debilitates, & ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. Existimat autem non fuisse hoc principale naturæ consilium, ut faceret homines morbis obnoxios. Nunquam enim hoc conuenisse, naturæ auctori, parentiq; rerum omniũ bonarũ. Sed cùm multa, inquit, atq; magna gigneret, parereq; aptissima & utilissima: alia quoq; simul agnata sunt incommoda ijs ipsis, quæ faciebat cohærentia: eaq; nõ per naturam, sed per sequelas quasdã necessarias facta dicit, quod ipse appellat κατὰ παρακολούθησιν. Sicut, inquit cùm corpora hominum natura fingeret, ratio subtilior & utilitas ipsa operis postulauit, ut tenuissimis minutisq; ossiculis caput cõpingeret. Sed hanc utilitatem rei maioris alia quædam incommoditas extrinsecus cõsecuta est: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus, offensionibusq; paruis fragile: proinde morbi quoq;, & ægritudines partæ sunt, dum salus paritur: Sic hercle, inquit, dum uirtus hominibus, per consilium naturæ gignitur: uitia itidem per affinitatem contrariam nata sunt.*

Infortunitas.

*alias, deligatum

Quo

Quo itidem modo & uim necessitatémque fati constituerit: & esse tamen in nobis consilii, iudiciique nostri arbitrium confirmauerit. Cap. II.

FAtum, quod Graeci πεπρωμένην, uel εἱμαρμένην uocant, ad hanc fermè sententiam Chrysippus stoicæ princeps Philosophiæ definit: Fatum est, inquit, sempiterna quædam, & indeclinabilis series rerum & catena: uoluens semetipsa sese, & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta, connexaq; est. Ipsa autem uerba Crysippi, quantum ualui memoria, adscripsi: ut si cui meum istud interpretamentum uidebitur esse obscurius, ad ipsius uerba animaduertat. In lib. .n. περὶ προνοίας quarto, εἱμαρμένην esse dicit φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ αἰδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς. Aliarũ autem opinionũ disciplinarũq; auctores huic definitioni ita obstrepunt: Si Chrysippus, inquiũt, fato putat omnia moueri & regi, nec declinari, trãscendiq; posse agmina fati, & uolumina: peccata quoq; hominum & delicta *nõ sustentanda, neque inducenda sunt ipsis, uoluntatibusq; eorum: sed necessitati cuidam, & instantiæ, quæ oritur ex fato, omnium *quæ sit rerum domina et arbitra, per quam necesse sit fieri quicquid futurum est. Et propterea nocentium pœnas legibus inique constitutas, si homines ad maleficia, non sponte ueniunt sed fato trahuntur. Contra ea Chrysippus tenuiter multa, & argutè disseruit: sed omnium ferè, quæ super ea re scripsit, sententia huiuscemodi est: Quanquam ita sit, inquit, ut ratione

Fatum.

* alias. non subsistendasue que condicenda.

*q;

Chrysippus de fato.

** alias principali necessario coacta & c.*

*tione quadam*necessaria principali, & coacta, atq; cõnexa sint fato omnia: ingenia tamen ipsa mentium nostrarum perinde sunt fato obnoxia, ut proprietas eorũ est ipsa qualitas. Nam si sunt per naturam primitus salubriter utiliterq; ficta: omnem illam uim quæ de fato extrinsecus ingruit, inoffensius, tractabiliusq; trãsmittunt. Sin uerò sunt aspera, & inscita, & rudia, nullisq; artiũ bonarũ adminiculis fulta, etiam si paruo siue nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur sua tamen leuitate, & uoluntario impetu, in aßidua delicta, & errores ruunt. Idq; ipsum ut ea ratione fiat naturalis illa & necessaria rerum consequentia efficit. quæ Fatũ uocatur. Est enim genere ipso quasi fatale, & consequens ut mala ingenia peccatis, & erroribus non uacent. Huius deinde rei exemplo non hercle nimis aliene, neque illepide utitur: Sicut, inquit, lapidem cylindrum si per spatia terræ prona, atque dirupta iacias: causam quidẽ ei, & initiũ præcipitantiæ feceris: mox tamen ille præceps uoluitur, non quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius, et formæ uolubilitas habet: sic ordo, & ratio et neceßitas fati, genera ipsa, & principia causarum mouet: impetus uero consiliorum, mentiumq; nostrarum, actionesq; ipsas, uoluntas cuiusq; propria, & animorum ingenia moderãtur. Infert deinde uerba hæc ijs quæ dixi, congruentia:*

Mala ingenia peccatis non uacant.

Διὸ ὑπὸ τῶν πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήμαθ' ἔλοντας.

Ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε, καὶ βλαπτομένων,

πομένων, ἐπὶ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. *Propterea negat, oportere ferri, audiriq; homines aut nequam, ignauos, & nocentes, & audaces: qui cùm in culpa, & in maleficio reuicti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum: & quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt.* Primus autem Homerus *sapientissimus, & antiquissimus* Poetarum *dixit in hisce uersibus:*

Ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται,
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

*Itaq; M. Cicero in libro, quem de fato conscripsit, cùm quæstionem istam diceret obscurissimam esse, & implicatissimam, Chrysippum quoq; Philosophum non expedisse se, in ea, refert his uerbis: Chrysippus æstuans, laborans, quonam pacto explicet, & fato omnia*fieri, et esse aliquid id nobis, intricatur hoc modo.*

Historia sumpta ex libris Tuberonis, de serpente inusitatæ longitudinis. Cap. III.

Tubero in historijs scriptum reliquit, bello primo Punico Attilium Regulum Cōsulem in Africa castris apud Bagradam *flumen positis, prælium grande atq; acre fecisse, aduersus unum serpentem, in illis locis stabulantem, inusitatæ immanitatis: cumq; magna totius exercitus cōflictatione, ballistis, atque catapultis diu oppugnatum: eiusq; interfecti lōgum corium pedes* *C. & XX. *Romam misisse.* *Serpens inusitatæ magnitudinis.*

**alias,* C. & XII.

Quid idē Tubero in historiis de Attilio Regulo a Carthaginensibus capto literis mandauerit: quid etiam Tuditanus super eodem Regulo scripserit. Cap. IIII.

QVod satis celebre de Attilio Regulo, id nuperrime legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum ad ea, quæ in Senatu Romæ dixit suadens ne captiui cum Carthaginensibus permutarentur: id quoq; addidisse uenenum sibi Carthaginenses dedisse non præsentaneum, sed eiusmodi, quod mortem in diem proferret: eo consilio, ut uiueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim ueneno cor tabesceret. Eundem uero Regulum Tubero in historijs redisse Carthaginem, nouisq; exemplorū modis excruciatum à Pœnis dicit: In atras, inquit, & profundissimas tenebras eum claudebāt ac diu pòst ubi erat uisus sol ardentißimus, repentè educebant, & aduersus ictus solis oppositum continebant, atq; intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoq; eius ne conuenire posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atq; ita uita priuatum refert. Idq; ubi Romæ cognitum est, nobilißimos Pœnorū captiuos liberis Reguli à Senatu deditos & ab ijs in armario muricibus præfixo destitutos, eademq; in somnia cruciatos interisse.

Attilii Reguli constātia.

Quòd Alphenus Iureconsultus in uerbis ueteribus interpretandis errauit. Cap. V.

ALphenus Iureconsultus, Ser. Sulpicij discipulus, rerumq; antiquarum non incuriosus. in libro Digestorum

gestorum XXX. & IIII. Collectaneorum autem secundo: In fœdere, inquit, quod inter po. Ro. & Carthaginẽses factum, & scriptum inuenitur, ut Carthaginenses quotquot annis darent po. Rom. certum pondus argenti puri puti: quæsitumq; est, quid esset Argentum purũ putum, Respondi ego, inquit, esse Purum putum ualde purum, sicut Nouum Nouitium dicimus; & proprium propitium augere atq; intendere uolentes noui & proprij significationem. Hoc ubi legimus, mirabamur eandem affinitatem uisam esse Alpheno Puri & Puti, quæ sit Noui & Nouitij. Nam si esset Puritium, tum sanè uideretur dici, quasi Nouitium. Id etiam mirum fuit, quòd Nouitium per augendi figuram dictum existimauit: cùm sit Nouitium non quod magis nouum sit, sed quod à nouo dictum inclinatumq; sit. Iis ergo assentimus, qui Putum esse dicunt à putando dictum: & ob eam causam prima syllaba breui pronunciant, non longa: ut existimasse Alphenus uidetur, qui à Puro id esse factum scripsit. Putare autem ueteres dixerunt, uacantia ex quaque re, ac non necessaria, aut etiam obstantia, & aliena auferre, & excidere: & quod esset utile, ac sine uitio uideretur relinquere. Sic nanque Arbores & Vites, & sic etiam Rationes dictæ Putari. Verbum quoque ipsum Puto, quod declarandæ sententiæ nostræ causa dicimus, non signat profectò aliud, quàm id agere nos in re dubia obscuraq;: ut decisis, amputatis falsis opinionibus, quod uideatur esse uerum, & integrum, & incorruptum, retineamus. Argentum ergo in Carthaginiensi fœdere Putum dictũ esse: quasi

Purum putum · *Nouitium.* · *Putum.* · *Putare.* · *Putum argentum.*

exputatum, excoctumq́; omniq́; aliena materia carens, omnibusq́; ex eo uitijs detractis, emaculatum, & candefactum. Scriptum est autem Purum Putum non in Carthaginensi solum fœdere, sed cùm in multis alijs ueterũ libris, tum etiam in Q. quoq; Ennij tragœdia, quæ inscribitur Alexander, et in Satyra M. Varronis, quæ inscripta est δὶς παῖδες οἱ γέροντες.

Temere inepteque reprehensum a Iulio Higino Vergilium, quod Præpetes Dædali pennas dixerit: atque ibi quid sint Aues præpetes: & quid illæ sint aues, quas Nigidius Inferas appellauit. Cap. VI.

Daedalus (ut fama est) fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enauit ad Arctos.

Præpetes aues. In his Vergilij uersibus reprehendit Higinus Præpetibus pennis, quasi impropriè et inscitè dictum. Nã Præpetes, inquit, aues ab Auguribus appellantur, quæ aut opportunè præuolant, aut idoneas sedes capiunt. Non aptè igitur usum uerbo augurali existimauit, in Dædali uolatu, nihil ad Augurum disciplinam pertinente. Sed Higinus nimis hercle ineptus est, cum quid Præpetes essent, se scire ratus est: Vergilium autem, & Tritium doctum uirum ignorasse, qui in secundo Iliadis uictoriam uolucrem Præpetem appellauit in hoc uersu

Dum dat uincenti præpes uictoria palmam. Quid? Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non ut Vergilius pennas Dædali præpetes, sed longè diuersius, inquit,

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu?

Et

Et si uim potius, naturamq; uerbi considerasset, neq; id solum, quod Augures dicerent: inspexisset: ueniam prorsus poetis daret, similitudine ac translatione uerborum non significationem utentibus. Nam *quoniam non ipsæ tantum aues, quæ prosperius præuolant: sed etiam loci, quos capiunt, quòd idonei felicesq; sunt præpetes appellantur: idcirco* D*ædali pennas* P*ræpetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora peruenerat.* L*ocos porrò præpetes & Augures appellant:* E*t Ennius in annalium primo dixit:* *Præpetes loci.*

Præpetibus hilares sese, pulchrisq; locis dant.

Auibus autem Præpetibus contrarias, aueis I*nferas appellari* N*igidius Figulus in lib. primo augurij priuati ita dicit:* D*iscrepat dextra sinistræ: præpetibus inferæ.* *Inferæ aues.*
E*x quo est coniectare,* P*ræpetes appellatas, quæ altius sublimiusq; uolitent: cùm differre à Præpetibus Nigidius Inferas dixerit.* A*dolescens ego Romæ, tum cum etiã ad Grãmaticos ita rem, audiui Apollinarem Sulpicium, quem in primis sectabar, cùm de iure * augurio quæreretur, & mentio Præpetum auium facta esset,* L. C*laro Præfecto urbis dicere, Præpetes sibi uideri esse alites, quas Homerus* τανυπτέρυγας *appellauerit.* Q*uoniam istas potissimum Augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ, atq; porrectæ * præuolarent.* A*tq; ibi hos* H*omeri uersus dixit.* **augurũ* **peruolarent*

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μεταςρέπομαι οὐδ' ἀλεγίζω,

De Acca Larentia, & Caia Tarratia, deque origine sacerdotii fratrum Arualium. *Cap. VII.*

Larentia. Tarratia Macrob. li. 1. cap. 5.

ACcæ Larentiæ, & Caiæ Tarratiæ, siue illa Suffetia est, nomina in antiquis annalibus celebria sunt. Earum alteræ post mortem, Tarratiæ autẽ uiuæ amplißimi honores á Po. Ro. habiti. Et Tarratiam quidem uirginem Vestæ fuiſſe, lex Horatia testis est: quæ super ea ad populum lata: qua lege ei plurimi honores fiunt: inter quos, ius quoq; testimonij dicendi tribuitur testabilisq; una omnium fœminarum ut sit, datur. Id uerbũ est ipsius legis Horatiæ. Contrarium est in XII. tabulis scriptum: Improbus intestabilisq; esto. Præterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire, ac nubere uoluiſſet, ius ei potestasq; exaugurandi, atq; nubendi facta est: munificentiæ & beneficij gratia, quod campum Tiberinum, siue Martium Pop. Rom. condonaſſet. Sed Acca Larentia Corpus in uulgus dabat: pecuniãq; emeruerat ex eo quæstu uberem. Ea testamento, ut in Antiatis historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam alij tradiderunt, Po. Ro. bonis suis hæredem fecit. Ob id meritum à Flamine Quirinali sacrificium ei publicè fit: & dies, é nomine eius, in fastos additus. Sed Sabinus Maſſurius, in primo memorabilium, secutus quosdam historiæ scriptores, Accã Larentiã Romuli nutricem fuiſſe dicit: Ea, inquit, mulier ea XII. filiis maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accæ Larentiæ sese filium dedit, seq; & cæteros eius filios fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore collegium mansit fratrum Arualium numero XII. cuius sacerdotij insigne est, spicea corona, & albæ insulæ.

Testabilis.

Innestabilis.

De Alexandro, & de P. Scipione memoratu digna

gna. Cap. VIII.

APpion Græcus homo, qui πολυΐστωρ est appellatus, facili atq; alacri facundia fuit. Is cùm de Alexãdri regis laudibus scriberet, Victi, inquit, hostis uxorem facie inclyta mulierem, uetuit in conspectum suum deduci: ut eam, ne oculis suis quidem contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, utrum uideri continẽtiorem par sit, Pubium'ne Africanum superiorem, qui Carthagine ampla ciuitate in Hispania expugnata, uirginẽ tempestiuam, forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captam, perductamq; ad se patri inuiolatam reddidit: an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eandẽq; eiusdẽ sororẽ prælio magno captam, quam esse audiebat exuperanti forma, uidere noluit, perduciq; ad sese prohibuit. Sed hanc utranq; declamatiunculam super Alexandro, & Scipione celebrauerint, quibus abũdè & ingenii, & ocii, & uerborum est. Nos satis habebimus, quod ex historia est id dicere, Scipionẽ istũ uero'ne an falso, incertum, fama tamen, cũ esset adolescẽs haud syncera fuisse: & propemodum constitisse hosce uersus à Cn. Næuio poeta, in eum scriptos esse: Lepida quæstio.

Etiam qui res magnas manu sæpe geßit gloriosè,
Cuius facta uiua nunc uigent, qui apud gentes solus
Præstat: cũ suus pater, cũ pallio uno, ab amica abduxit

His ego uersibus credo adductum Valerium Antiatem aduersus cæteros omnes scriptores, de Scipionis moribus sensisse, & eã puellã captiuã nõ redditã patri scripsisse (contrà quàm nos supra diximus) sed retentam à Scipione atq; in deliciis, amoribusq; ab eo usurpatam.

Locus exemptus ex Annalibus L. Pisonis, historiæ, et orationis lepidissimæ. Cap. IX.

QVod res uidebatur memoratu digna quàm fecisse Cn. Flauium Annij filium Aedilem Curulem, L. Piso in III. annali scripsit: eaq; res perquam purè & uenustè narrata à Pisone, locum istum totum huc, ex Pisonis annali, transposuimus: Cn. inquit, Flauius patre Libertino natus, scriptum faciebat: Isq; in eo tempore Aedili curuli apparebat, quo tempore Aediles subrogātur. Eumq; primæ Tribus Aedilem curulem renunciauerunt. At Aedilis, qui comitia habebat, negat accipere: neq; sibi placere, qui scriptum faceret, eum Aedilem fieri. Cn. Flauius Annij filius dicitur tabulas posuisse, scriptu sese abdicasse. Isq; Aedilis curulis factus est. Idem Cn. Flauius Annij filius dicitur ad collegam uenisse, uisere ægrotum. Et in conclaue postquàm introiuit, adolescentes ibi complures nobiles sedebant. Ii contemnētes eum, assurgere ei nemo uoluit. Cn. Flauius Annij filius Aedilis id arrisit. Sellam curulem iussit sibi afferri. Eam in limine apposuit: ne quis illorū exire posset: utiq; ij omnes inuiti uiderent sese in sella curuli sedentem.

Scriptum facere.

Scriptu se abdicare.

Cn. Flauii festiuum factum.

Historia super Euclide Socratico, cuius exēplo Taurus philosophus adortari adolescentes suos solitus est ad philosophiam gnauiter sectandam. Cap. X.

PHilosophus Taurus, uir memoria nostra in disciplina Platonica celebratus, cum alijs bonis multis salubribusq; exemplis, hortabatur ad philosophiam capessendam, tum uel maxime ista re animos iuuenum ex

pergebat,

pergebat, Euclidem quam dicebat Socraticũ factitauisse. Decreto, inquit, suo Athenienses cauerant, ut qui Megaris ciuis esset, si intulisse Athenas pedem prehensus esset, ut ea res ei homini capitalis esset: Tanto Athenienses, inquit, odio flagrabant finitimorum hominum Megarensium. Tum Euclides, qui* in diem Megaris erat, quiq; etiam ante id decretum & esse Athenis, & audire Socratem consueuerat, postquàm id decretum sanxerunt, sub noctem, prius quàm aduesperasceret, tunica lõga muliebri indutus, & pallio uersicolore amictus, & caput & ora uelatus, è domo sua Megaris Athenas ad Socratẽ commeabat: ut uel noctis aliquo tempore consiliorum sermonumq; eius fieret particeps. Rursusq; sub lucem millia passuum paulò amplius uiginti, eadem ueste illa tectus redibat. At nunc, inquit, uidere est philosophos ultro currere, ut doceãt, ad fores iuuenũ diuitũ. eosq; ibi sedere, atq; opperiri propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne uinum edormiant.

Ardor Euclidis ad audiendum Socratem

*indidem

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminisse, ad officium grauitatis, dignitatisque uitæ decentia. Cap. XI.

CVm inquinatißimis hominibus non esse conuicio decertandum, neq; in maledictis aduersus impudentes & improbos uelitandum (quia tantisper similis & compar eorum fias, dum patria & consimilia dicas atq; audias) non minus ex oratione Q. Metelli Numidici, sapientis uiri, cognosci potest: quàm ex libris, & disciplinis philosophorum. Verba hæc sunt Metelli aduer-

Non decertãdum conuicio cum malis.

*sus Cn. Manlium Tribunum plebis, à quo apud populũ in concione lacessitus, iactatusq; fuerat, dictis petulantibus: Nunc quod ad illum attinet Quirites, quoniam se ampliorẽ putat esse, si se mihi inimicum dictauerit, quẽ ego mihi neq; amicum recipio, *neq; inimicum: In eum ego non sum plura dicturus. nam eum indignißimum arbitror, cui à uiris bonis bene dicatur: tũ ne idoneũ quidem, cui à probis malè dicatur. Nam si in eo tempore huiuscemodi homunculum nomines, in quo punire non possis, maiore honore, quàm contumelia afficias.*

*alias neque inimicum respicio.

Quod neq; Testamentum, sicuti Seruius Sulpicius existimauit, neque Sacellum sicuti Trebatius, duplicia uerba sunt: sed a Testatione productum alterum, alterum a Sacro diminutum. Cap. XII.

Testamentum.

SEruius Sulpicius Iureconsultus, uir ætatis suæ doctissimus, in libro de testamentis secundo, qua ratione adductus, Testamentum uerbum esse duplex scripserit, non reperio. Nam compositum esse dixit, à mentis contestatione. Quid igitur Calceamentum? quid Paludamentum? quid Pauimentum? quid Vestimentum? quid alia mille, per huiuscemod formam producta? Etiam'ne ista omnia composita dicemus? Obrepsisse autẽ uidetur Seruio, uel si quis alius est, qui id prior dixit, falsa quidem, sed non abhorrens, neque inconcinna, quasi mentis quædam in hoc uocabulo significatio: sicut hercle C. quoq; Trebatio: eadem concinnitas obrepsit. Nam in libro de religionibus secundo: Sacellum est, inquit, locus paruus deo sacratus, cum ara. Deinde addit uerba hæc: Sacellum ex duobus uerbis arbitror compositum, Sacri

Sacellum.

& Cellæ,

& Cellæ, quasi sacra cella. Hoc quidem scripsit Trebatius. Sed quis ignorat Sacellum & simplex uerbum esse, & non ex Sacro & Cella compositum, sed ex Sacro diminutum?

De quæstiunculis apud Taurum philosophũ in conuiuio agitatis, quæ sympofiacæ uocantur. Cap. XIII.

FActitatum obseruatumq; hoc Athenis est, ab ijs, qui erant philosopho Tauro iunctiores: cùm domum suam nos uocaret, ne omnino (ut dicitur immunes & asymboli ueniremus, coniectabamus ad cœnulam, non cupedias ciborum, sed argutias quæstionũ. Vnusquisq; igitur nostrum commentus, paratusq; ibat, quod quæreret, Eratq; initium loquendi, *edundi finis. Quærebantur autẽ nec grauia, nec uerẽda, sed ἐνθυμήματα quædam lepida, & minuta, & florentem uino animum lacessantia: quale hoc ferme est subtilitatis ludicræ, quod dicam: Quæsitũ est, quãdo moriens moreretur: an cùm iam in morte esset, an tum etiam cùm in uita foret: Et, quando surgens surgeret: an cùm iam staret, an tũ etiã cùm sederet: Et, qui artem disceret, quando artifex fieret: an cùm iam esset, an tum cùm etiam non esset. Vtrũ enim horum dicas, absurdè atq; ridiculè dixeris: multoq; absurdius uidebitur, si aut utrunque esse dicas, aut neutrum. Sed ea omnia cum captiones esse quidam futiles, & inanes dicerent: Nolite, inquit Taurus, hæc quasi nugarum aliquem ludum aspernari. Grauißimi philosophorum super hac re serio quæsiuerunt. At alio moriendi uerbum, atque momentum, manente adhuc uita

*Eundiq; finis.
Lepida in conuiuio quærenda.

uita dici, atq; fieri putauerunt: alij nihil in eo tempore uitæ reliquerunt: totumq́; illud, quod mori dicitur, morti uindicauerunt. Item de cæteris similibus in diuersa tẽpora, & in contrarias sententias discesserunt. Sed Plato, inquit, noster, neq; uitæ id tempus, neq; morti dedit: idemq́; in omni consimilium rerum disceptatione fecit. Vidit quippe utrunq; esse pugnans: neque posse ex duobus contrarijs, altero manente, alterum constitui: quæstionemq́; fieri per diuersorum inter se finium, mortis & uitæ cohærentiã. Et idcirco peperit ipse, expreßitq́; aliud quoddam nouum in confinio tempus, quod uerbis proprijs, atq; integris τὴν ἐξαίφνης φύσιν appellauit. Idq́; ipsum ita, uti dico, inquit, in libro, cui παρμενίδης titulus est, scriptum ab eo reperietis: τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἕτερον. Talia apud Taurũ symbola, et alia quæ erant secundarum mensarum, ut ipse dicere solitus erat φαγήματα.

Puniendis peccatis treis esse rationes a philosophis attributas: & quamobrem Plato duarum tantum ex eis meminerit. Cap. XIIII.

Pœnæ ratio triplex

PVniendis peccatis, treis esse debere causas, existimatum est. Vna est, quæ νουθεσία, uel κόλασις, uel παραίνεσις dicitur: cùm pœna adhibetur castigãdi, atque emendandi gratia: ut is, qui fortuitò deliquit attentior fiat, correctiorq́;. Altera est, quam ij, qui uocabula ista curiosius diuiserunt, τιμωρίαν appellant. Ea causa animaduertendi est, cum dignitas, auctoritasq́; eius, in quem est peccatũ, tuẽda est: ne prætermissa animaduer

*ſto contemptum eius pariat & honorem*leuet. Idcir-coq; id ei uocabulum, à conſeruatione honoris, factum putant. Tertia ratio uindictæ eſt, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur: cum punitio, propter exemplum, eſt neceſſaria: ut cæteri à ſimilibus peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ, deterreantur. Idcirco ueteres quoq; noſtri, exẽpla, pro maximis, grauiſsimisq; pœnis dicebant. Quando igitur aut ſpes magna eſt, ut is qui peccauit, citra pœnam ipſe ſeſe ultro corrigat, aut ſpes contrà nulla eſt, emendari eum poſſe, & corrigi. aut iacturam dignitatis, in quàm peccatum eſt, metui non neceſſum eſt: aut non id peccatum eſt, cuius exemplum neceſſario metu ſanciendum ſit: tum quicquid ita delictum eſt, non ſanè dignum eſſe imponendæ pœnæ ſtudio uiſum eſt. Has treis ulciſcendi rationes, & philoſophi alij plurifariam, et noſter Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis compoſuit, ſcriptas reliquit. Plato autem ipſe uerbis apertis duas ſolas eſſe puniendi cauſas dicit: Vnam quam primo in loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum poſuimus. Verba ſunt hæc Platonis in Georgia: προσήκει δὲ παντὶ, μὲν τιμωρουμένῳ ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένου. βελτίων γίνεσθαι, καὶ ὀνήσασε ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. In hiſce uerbis facile intelligas τιμωρίαν Platonem dixiſſe, non ut ſupraſcripſi quoſdam dicere: ſed ita, ut promiſcuè dici ſolet, pro omni punitione. Anne autem quaſi omnino paruam, & contemptu di-*

*eleuet

Exempla.

gnam prætererit pœnæ ſumendæ cauſam, propter tuẽdam læſi hominis auctoritatem: an magis, quaſi ei, quam dicebat, rei nõ neceſſariam, prætermiſerit (quum de pœnis, non in uita, neq; inter homines: ſed poſt uitæ tempus capiendis ſcriberet) ego in medium relinquo.

De uerbo Quieſco, an e, litera corripi, an produci debeat. Cap. XV.

AMicus noſter homo multi ſtudij, atque in bonarum diſciplinarum opere frequẽs, uerbum Quieſcit, uſitatè e, litera correpta dixit. Alter item amicus homo: in doctrinis quaſi in præſtigijs mirificus, communiumq; uocum reſpuens nimis, & faſtidiens, barbarè eum dixiſſe opinatus eſt: quoniam producere debuiſſet, non corripere. Nam Quieſcit, ita oportere dici prædicauit, ut Caleſcit, Niteſcit, Stupeſcit, atque alia huiuſce modi multa. Id etiam addebat, quod Quies e, producto
Quieſco habet e correptam. *non breui diceretur. Noſter autem, qua eſt omnium rerum uerecunda mediocritate, ne ſi Helij quidem Cincij, & Satyri dicendum ita cenſuiſſent, obſecuturum ſeſe fuiſſe ait contra perpetuam Latinæ linguæ conſuetudinem. Neque ſe tam inſignite locuturum, abſona, aut inaudita ut diceret, Literas autẽ ſuper hac re fecit inter exercitia quædam ludicra, & Quieſco non eſſe his ſimile, quæ ſupra poſui, nec à Quiete dictum ſed ab eo quietem: Græcæq; uocis ἔχον καὶ ἔσκον, Ionicè à uerbo ἔχω ἴσχω, & modum, & originem uerbum illud habere demonſtrauit. Rationibusq; haud ſanè frigidis docuit, Quieſco e, litera longa dici non conuenire: ut di-*

ceret

ceret eiusmodi quispiam, qui tumultuarijs, & modicis linguæ exercitationibus ad famam se facundiæ* permiserat, neque orationis Latinæ modos usurpationes'ue ullas didicerat. *præmiserat

Notum uerbum Deprecor a poeta Catullo inusitate quidem, sed apte positum & proprie: deque ratione eius uerbi, exemplisque ueterum scriptorum. Cap. XVI.

CVm in Lycio forte uespera ambularemus, uir quidam ludo ibi nobis, & uoluptati fuit. Nam cùm esset uerbũ Deprecor doctiusculè positũ in Catulli carmine, quia id ignorabat, frigidißimos uersus esse dicebat omniũ quidẽ meo iudicio uenustissimos: quos subscripsi:

Lesbiam mi dicit semper male, nec tacet unquam
De me: dispeream, me nisi Lesbia amat.
Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi
Aßidue: uerum dispeream, nisi amo.

Deprecor hoc in loco uir bonus ita dictum esse putat, ut plerunq; à uulgo dicitur: quod significat, ualde precor, & oro, & supplico. In quo, De, præpositio adaugendũ, & cumulandum ualet. Quod si ita esset, frigidi sane uersus forent. Nunc enim contrà omnino est. Nam De, præpositio, quoniam est anceps, in uno eodemq; uerbo diuersitatem significationis capit. Sic enim deprecor à Catullo dictum est, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor. Contrà autẽ ualet, cùm Cicero pro P. Sylla ita dicit: Quàm multorũ hic uitam à Sylla deprecatus est. Item in dissuasione legis Agrariæ: Si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me à uobis deprecentur. Sed neque solus Catullus ita isto uerbo usus est. Deprecor.

Pleni

Pleni adeò sunt libri ueterum similis in hoc uerbo significationis, ex quibus unum & alterũ quæ suppetierãt, apposui. Qu. Ennius in Erechtheo non longe secus dixit quàm Catullus:

Quibus nunc, inquit, ærumna mea libertatẽ paro?
Quibus seruitutem mea miseria deprecor?

Significat abigo, et amolior, uel prece adhibita, uel quo alio modo. Item Ennius in Cresphonte:

Ego cùm meæ uitæ parcã, letum inimico deprecor.

Cic. in lib. VI. de Repub. ita scripsit: Quod quidem eo fuit maius, quia cùm in causa pari collegæ essent, non modo inuidia pari non erant, sed etiam Claudii inuidiam Gracchi charitas deprecabatur. Hic quoq; itẽ non est ualde precabatur, sed quasi propulsabat, & defensabat inuidiã: quod Græci propinqua significatione παρετοῦμαι dicunt. Item pro A. Licinio similiter Cicero uerbo isto utitur: Quid, inquit, huic homini facias? Nõne concedas interdum, ut excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium, deprecetur? Item in Verrẽ actionis secundæ proœmio: Nunc uerò quid facit Hortensius? auaritiæ'ne crimina frugalitatis laude deprecetur? an hominem flagitiosißimum, libidinosissimum, nequißimumq; defendat? Sic igitur Catullus eadem se facere dicit, quærens ueniam, quòd & malè diceret ei palam respueretq; & recusaret, detestaretúrq; aßidue, & tamen eam penitus deperiret.

Παρετοῦμαι

Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos: quantusque numerus fuerit Athenis, ante clades Persicas in bibliothecis publicorum. Cap. XVII.

Libros

Libros Athenis disciplinarum liberalium publicé ad legendum præbendos primus posuisse dicitur Pysistratus tyrannus. Deinde studiosius accuratiusq; ipsi Athenienses auxerunt. Sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa præter arcem incensa abstulit, asportauitq; in Persas. Hos porrò libros uniuersos multis pòst tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. Ingens postea numerus librorum in Aegypto à Ptolomæis Regibus, uel conquisitus, uel confectus est: ad millia ferme uoluminum septingenta. Sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte, neque opera consulta, sed à militibus forte auxiliarijs incensa sunt.

Opera consulta: pro, dedita opera.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER VII.

Admiranda quædam ex annalibus sumpta de P. Scipione Africano superiore. Cap. I.

VOD de Olympiade, Philippi regis uxore, Alexandri matre, in historia Græca scriptū est: idē de P. Scipionis quoq; matre, qui prior Africanus appellatus est, memoriæ datum est.

Nã & C. Oppius & Iulius Higinus, alijq; qui de uita et reb. Africani scripserũt, matrẽ eius diu sterilẽ existimatã tradũt. Publiũ quoq; Scipionem, cum quo nupta erat, liberos desperauisse. Postea in cubiculo atq; in lecto mulieris, cùm absẽte marito cubãs sola obdormisset, uisum repẽte iuxta eam cubare ingentẽ anguẽ: eũq;, iis qui uiderant territis & clamãtib. elapsum inueniri nõ quisse: id ipsum P. Scipionẽ ad Aruspices retulisse: Eos sacrificio facto respondisse, fore ut liberi gignerentur. Neq; multis dieb. posteaquàm ille anguis in lecto uisus est, mulierem concepisse: concepti fœtus signa, atq; sensum pati, exinde mense decimo peperisse: natumq; esse hunc P. Scipionem Africanũ, qui Annibalem, & Carthaginenses in Africa bello Punico secũdo uicit. Sed & eum impendio magis ex rebus gestis, quàm ex illo ostẽto, uirũ esse uirtutis diuinæ creditum est. Id etiã dicere haud piget, quod iidem illi, quos supra nominaui, literis mandauerint, Scipionẽ hunc Afrricanũ solitauisse noctis extremo, priusquàm dilucularet, in Capitolium uentitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, atq; ibi solum diu demorari, quasi consultantẽ de Republica cũ Ioue: Aedituosq; eius templi sæpe esse demiratos, q solum id tẽporis in Capitolium ingredietem canes semp in alios sæuientes, neq; latrarent eum, neque incurrerent. Has uulgi de Scipione opiniones confirmare, atq; approbare uidebantur dicta, factaq; eius pleraque admiranda. ex quib. est unum huiuscemodi: * Asidebat, oppugnabatq; oppidũ in Hispania; situ mœnibusq; ac defensoribus ualidũ, & munitum, re etiam cibaria copiosum: nullaq;

Scipio Africanus a serpentibus genitus.

Diluculo.

Cum Ioue consultabat.

**Obsidebat fortaßis.*

laq; eius potiundi spes erat. Et quodam die ius in castris sedens dicebat, atq; ex eo loco id oppidum procul uidebatur. Tum è militibus, qui in iure apud eũ stabant interrogauit quispiam ex more in quem diem, locumq; uadimonium promitti iuberet. Et scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens: Perendie, inquit, sese sistant illo in loco: atq; ita factum. Die tertio, in quem uadari iusserat, oppidum captum est. Eodem die in arce eius oppidi ius dixit.

De Cesellii Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris eius, quos inscripsit Lectionum antiquarum. Cap. II.

Turpe erratum offendimus in illis celebratißimis Commentoarijs Lectionum antiquarum Cesellij Vindicis hominis hercle pleraque haud indiligentis: quod erratum multos fugit, quãquam multa in Cesellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. Scripsit autem Cesellius, Q. Ennium in XIII. lib. Annalium Cor dixisse: Masculino genere. Verba Cesellii subiecta sunt: Masculino genere Cor, ut multa alia, enunciauit Ennius. Nam in XIII. Annalium, Quem Cor dixit. Ascripsit deinde uersus Ennii duos: *Cesellii erratum.*

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor?

Antiochus est, qui hoc dixit, Asiæ rex. Is admiratur, et permouetur, quòd Annibal Carthaginiensis bellum se facere Po. Ro. uolentem dehortetur. Hos autem uersus Cesellius sic accipit, tãquã si Antiochus sic dicat: Annibal me, ne bellum geram dehortatur. Quod cum facit,

æquale cor putat habere me ei, quàm stultũ esse me credit, cum id mihi persuadere uult. Hoc Cesellius quidem, sed aliud longe Ennius. Nam tres uersus sunt, non duo, ad hanc Ennij sententiam pertinentes, ex quibus tertiũ uersum Cesellius non respexit:

Annibal audaci dum pectore dehortatur,
Ne bellum faciam, quem credidit esse meum cor
Suasorem summum, & studiosum robore belli.

Horum uersuum sensus atque ordo sic opinor, est: Annibal ille audentißimus, atq; fortißimus: quem ego credidi, hoc enim est, Quem credidit esse meum cor: perinde atque diceret: quem ego stultus homo credidi fore summum suasorem ad bellandum, is me dehortatur, dissuadetq;, ne bellum faciam. Cesellius autem forte ἐαθυμότερον ἐαφῆ ista uerborũ captus, quem Cor dictum putauit, & quem accentu acuto legit, quasi ad Cor referatur, non ad Annibalem. Sed non fugit me, si aliquis sit tam inconditus, sic posse defendi Cor Cesellij masculinum: ut uideatur tertius uersus separatim atq; diuisim legendus: perinde quasi præcisis interruptisq; uerbis exclamet Antiochus, suasorem summum. Sed nõ dignũ est eis, qui hoc dixerint, responderi.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu dixit: & quid ad ea, quæ reprehenderat, responderimus. Cap. III.

Rhodos CIuitas Rhodiensis & insulæ opportunitate, & operum nobilitate, & nauigandi solertia, naualibusq; uictorijs celebrata est. Ea Rhodiensis ciuitas cùm

amica, atque socia populi Rom. *foret*, Persa *tamen* Phi*lippi filio* Macedonum *rege, cum quo bellum* Po. Rom. *fuit, amico usa est.* Connixiq; *sunt* Rhodienses *legationibus* Romam *sæpe missis, id bellũ inter eos cõponere. Sed ubi ista pacificatio perpetrari nequiuit, uerba à plerisq;* Rhodiensibus *in concionibus eorum ad populum facta sunt, ut si pax non fieret,* Rhodienses *regem aduersus populum* Rom. *adiutarent. Sed nullum super ea re publicum decretum factum est.* At *ubi* Perses *uictus, captusq; est,* Rhodienses *pertimuere, ob ea, quæ complu*ries *in cœtibus populi acta, dictaq; erant: legatosq;* Romam *miserunt, qui temeritatem quorundam populariũ suorum deprecarentur, & fidem, consiliumq; publicum expurgarent.* Legati *postquàm* Romam *uenerunt, & in senatum intromissi sunt, uerbisq; suppliciter pro sua causa factis, de curia excesserunt. Sententiæ rogari cœptæ. Cumq; partim senatorum de* Rhodiensibus *quærerentur, maleq; eos animatos fuisse dicerent, bellũq; illis faciendum censerent: tum* M. Cato *exurgit, & optimos fidißimosq; socios (quorum opibus diripiendis, poßidendisq;, non pauci ex summatibus uiris intenti, infensiq; erant) defensum, conseruatumq; pergit, orationemq; inclitam dicit, quæ & seorsum fertur, inscriptaq; est pro* Rhodiensibus, *& in quinto* Originum *libro scripta est.* Tiro *autem* Tullius, M. Ciceronis *libertus, fanè quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum, literarumq; ueterum indoctus. Eoq; ab incunte ætate liberaliter instituto, adminiculatore, & quasi administratore in studijs literarũ* Cicero *usus est. Sed*

Perses.

Tiro Tullius Ciceronis libertus.

Cicero usus est. Sed profectò plus ausus est, quàm ut tolerari, ignosciq; posit. Nanq; epistolam conscripsit ad Q. Axium familiarem patroni sui confidenter, & nimis callide, in qua sibimet uisus est orationē istam pro Rhodiensibus acri, subtiliq; ingenio & iudicio percensuisse. Ex ea epistola libitum forte nobis est reprehensiones eius quasdā attingere: maiore.s. uenia reprehensuri Tironem, quàm tam ille reprehenderit Catonem. Culpauit autem primum hoc, quod Cato inerudite & ἀναγώγως, ut ipse ait, principio nimis insolenti, nimisq; acri, et obiurgatorio usus sit: cū uereri sese ostendit, ne patres gaudio atq; letitia rerū gestarū prospere de statu mētis suæ deturbati non satis consiperent, neque ad rectè intelligendū, consulendumq; essent idonei. In principijs aūt, inquit, patroni qui pro reis dicūt, cōciliare sibi, & complacare iudices debent: sensusq; eorum expectatione causæ suspensos, rigentesq;, honorificis uerecundisq; sententijs cōmulcere: non iniurijs atq; imperiosis cōminationib. confricare. Ipsum deinde principiū apposuit, cuius uerba hæc sunt: SCIO solere plerisq; hominibus rebus secundis, atq; prolixis, atq; prosperis animum excellentem, atq; superbiam, atq; ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc mihi magnæ curæ est, quod hæc res tam secundè processerint, ne quid in consulendo aduersi eueniat, quod nostras secundas res confricet, ne'ue hæc lætitia nimis luxuriosè eueniat. Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia transuorsum trudere solent à rectè consulendo, atque intelligendo. Quo maiore

*iore opere dico, suadeoq;, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio, in potestatem nostram redeamus. Quæ deinde Cato iuxta dicit, ea (inquit) confeßionem faciunt, non defensionem: neque propulsationem, translationem'ue criminis habent, sed cum pluribus alijs communicationem: quod scilicet nihel ad purgandum est. Atque etiam, inquit, insuper profitetur, Rhodienses qui accusabantur, quòd aduersus Populum Roma. regi magis cupiuerint, fauerintq;, id eos cupiisse atq; fauisse utilitatis suæ gratia: ne Romani, Perse quoque rege uicto, ad superbiam, ferociamq; & immodicum modum insolescerent. Eaq; ipsa uerba ponit, ita ut infra scriptum est: Atque ego quidem arbitror Rhodienses noluisse nos ita depugnare, uti depugnatum est: neq; regem Persen uicisse, non Rhodienses id modo uoluere, sed multos populos ac multas nationes idem uoluisse arbitror. Atque haud scio an partim eorum fuerint, qui non nostræ contumeliæ causa id uoluerunt euenire: sed.n. metuere, si nemo esset homo, quem uereremur, quicquid liberet faceremus: ne sub solo imperio nostro in seruitute nostra essent, libertatis suæ causa in ea sententia fuisse arbitror. Atq; Rhodienses tamen Persen publicè nunquā adiuuere. Cogitate * quanto nos nostri natiui cautius facimus. Nā unusquisq; nostrū, si quis aduersus rem suam quid fieri arbitratur, summa ui contra nititur, ne aduersus eā fiat, quod illi tamen perpeßi. Sed qđ ad principium reprehēsum attinet, scire oportuit Tironē, defensos esse Rhodienses à Catone, sed ut à Senatore, & Consulari,*

* Quanto nos conster nati ui cautius fac.

Defenditur oratio Catonis.

& Censorio uiro, quod quidem optimum esse publicum existimabat, suadente: non (ut à patrono solet) causam pro reis dicente. Alia nanque principia conducunt, reos apud iudices defendēti, & clementiam misericordiā'q; undiq; indaganti: Alia cùm Senatus de republica consulitur, uiro auctoritate præstanti, sententijs quorundam iniquißimis permoto, & pro utilitatibus publicis, ac pro salute sociorum grauiter ac liberè indignāti simul ac dolēti. Quippe rectè & utiliter in disciplinis rhetorū præcipitur, iudices de capite alieno, deq; causa ad se se nō pertinēti cognituros: ex qua, præter officium iudicandi nihil ad eos simul periculi uel emolumenti, redundaturum est, conciliandos esse, ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter, & leniter existimationi salutiq; eius, qui apud eos accusatus est. At cū dignitas, et fides, & utilitas omnium communis agitur ob eamq; rē aut suadendum quid ut fiat, aut fieri, iam cœpto differēdum est: tum qui se in eiusmodi principijs occupat, ut beneuolos, benignosq; sibi auditores paret, ociosam operam in non necessarijs uerbis sumit. Iandudum enim negocia, periculaq; ipsa rerum communia, consilijs eos capiendis conciliant: & ipsi potius sibi exposcunt consultoris beneuolentiam. Sed quod ait, confessum Catonem noluisse Rhodiēses ita depugnare, uti depugnatum est, neq; regem Persen à Pop. Ro. uinci, atq; id eum dixisse non Rhodienses modò, sed multas quoq; alias nationes uoluisse: Sed id nihil ad purgandum, extenuandum'ue crimen ualere: iam hoc primum Tiro improbè mentitur. Verba ponit Catonis, & aliis tamen eum uerbis calumniatur.

Rhetoricorum præceptum.

luminatur. Non enim Cato confitetur Rhodienses *no-luisse uictoriam esse* Pop. Ro. *sed sese arbitrari dixit, id eos noluisse: quod erat proculdubio suæ opinionis pro-fessio, non* Rhodiensium *culpæ confessio.* In *qua re, ut meum quidem iudicium est, non culpa tantum uacat, sed dignus quoque laude, admirationeq́; est, & cùm inge-nuè, & religiosè dicere uisus est contra* Rhodienses, *quod sentiebat: & parta sibi ueritatis fide, ipsum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & transtu-lit: ut eos idcirco uel maximè æquum esset acceptiores, charioresq́; fieri* Pop. Rom. *quòd cùm & utiles essent, & uellent regi esse factum, nihil tamen adiuuandi eius gratia fecerint.* Postea *uerba hæc ex eadem oratione po-nit:* Ea *nunc derepente tanta nos beneficia, ultro citroq́; tantam amicitiam relinquimus? Quod illos dicimus uo-luisse facere, id nos priores facere occupabimus?* Hoc, *in-quit enthymema nequam, & uitiosum est.* Responderi *enim potuit occupabimus certè.* Nā *si non occupaueri-mus, opprimemur, incidendūq́; erit in insidias, a quibus antè nos non cauerimus.* Rectè, *inquit, hoc uitio dat* Lu-*cilius poeta* Euripidi, *quòd cùm* Polyphontes *rex pro-pterea se interfecisse fratrem diceret, quòd ipse antè con-siliū de nece eius cepisset,* Aerope *fratris uxor hisce cū uerbis eluserit:* Polyphontes rex.

Εἰ γὰρ σε ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς, κτείνειν πόσις
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος παρῆν δ᾽ ἤθεν.

At *hoc enim, inquit, plane stultitiæ plenum est, eo consi-lio, atq́; ea fini facere nolle aliquid, uti nunquam id fa-cias, quod uelis. sed uidelicet* Tiro *animum non aduer-*

 tit,

tit, non esse in omnibus rebus cauendis eandem causam, neque humanæ uitæ negocia, & actiones, & officia uel occupandi, uel differendi, uel etiam ulciscendi, uel cauendi, similia esse pugnæ gladiatoriæ. Nam gladiatori cõposito ad pugnandum pugnæ hæc proposita sors est: aut occidere, si occupauerit: aut occumbere, si cessauerit. Hominum autem uita non tam iniquis, neq; tam indomitis necessitatibus circũscripta est, ut idcirco prior iniuriam facere debeas quam nisi feceris, pati possis. Quod tantum aberat à Pop. Rom. mansuetudine occupare, ut sæpe iam in sese factas iniurias ulcisci neglexerit. Post deinde usum esse Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honestis, & nimis audacibus, ac non uiri eius, qualis fuit sed uafris, ac fallaciosis, & quasi Græcorum sophistarum solertijs. Nam cũ obijceretur, inquit, Rhodiensibus, quod bellum Po. Ro. facere uoluissent: negauit *pene. Sed ignosci poposcit, quia id non fecissent, etsi maximè uoluissent, induxisseq; eũ dicit, quam dialectici ἐπαγωγὴν appellant, rem admodum insidiosam, & sophisticam, neq; ad ueritates magis, quam ad captiones repertam: cum conatus sit exemplis decipientibus colligere, confirmareq;, neminem qui male facere uoluit, plecti æquum esse, nisi quod factum uoluit, etiam fecerit. Verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc sunt: Qui acerrimè aduersus eos dicit: ita dicit, hostes uoluisse fieri. Et quis est tãdem nostrorum qui quod ad sese attineat, æquum censeat quenquam pœnas dare ob eam rem, quod arguatur male facere uoluisse? Nemo opinor. Nam ego, quod ad me attinet, nolim.

Fallaciosus

*plenè

Res sophistica.

Deinde

Deinde paulò infra dicit: Quid nunc, & quæ tandem lex est tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere uoluerit, mille *nummis dimidium familiæ multa esto: Si quis plus quingenta iugera habere uoluerit, tāta pœna esto: Si quis maiorem pecudum numerum habere uoluerit, tātum damni esto. Atqui nos *omnia plura habere uolumus, & id nobis impunè est. Postea ita dicit. Sed si honorem non æquum est habere, ob eam rem, quod benefacere uoluisse quis dicit, neque fecit tantum, Rhodiensibus tale erit, non quòd male fecerunt, sed quia uoluisse dicuntur. His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere, & conficere dicit, Rhodiensibus quoque impunè esse debere, quòd hostes quidem Popu. Roma. esse uoluissent, & qui maximè non fuissent. Dissimulari autem non posse ait, quin paria, & consimilia non sint, plus quingenta iugera habere uelle, quod plebiscito colonis prohibitum fuit, & bellum iniustum atque impium Pop. Rom. facere uelle: Neque item inficiari posse quin alia causa in præmio sit, alia in pœnis. Nam beneficia, inquit, promissa opperiri oportet, neq; ante remunerari, quam facta sint: iniurias autem imminētes præcauisse, iustum est magis, quàm expectauisse. Summa. n. professio Stultitiæ, inquit, est non ire obuiam sceleribus cogitatis, sed manere oppeririq;, ut cum admissa, & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta sunt, infecta fieri non possunt, puniatur. Hæc Tiro in Catonem, non minus frigidè sanè, quam inaniter. Sed enim Cato non nudam, nec solitariam, nec improtectam hanc ἐπαγωγὴν, facit: Sed multis eam

*nummi

*omnes

modis

modis præfulcit, multisq; alijs argumentis conuelat. Et quia non Rhodiensibus magis, quàm Reipub. consulebat, nihil sibi dictu factuq; in ea re turpe duxit, quin omnium sententiarũ uia, seruatum ire socios niteretur. Ac primùm ea non incallide conquisiuit, quæ non iure naturæ, aut iure gentium fieri probibentur, sed iure legum, rei alicuius medendæ, aut temporis causa iussarum sicut est de numero pecoris, & de domino agri præfinito, aut eiusmodi aliquo: in quibus rebus quod prohibitum fieri per leges quidem non licet: uelle id tamen facere si liceat, inhonestum nõ est. Atq; eas res cõtulit, seorsum, miscuitq; cum eo, quod neque facere: neq; uelle per sese honestum est: tum deinde ne disparilitas collationis euidens fieret, pluribus id propugnaculis defensat. Neque tenues istas, & enucleatas uoluntatum in rebus illicitis reprehensiones, qualia in philosophorum ocio disputantur, magni facit: sed id solum ex summa ope nititur, at causa Rhodiensium, quorum amicitiam retineri ex Repub. fuit, aut æqua iudicaretur, aut quidem certè ignoscenda: atq; interim neq; fecisse Rhodienses bellum, neq; facere uoluisse dicit. Interim autem facta sola censenda dicit, atque in iudicium uocanda: sed uolũtates nudas inanesq;, neq; legibus, neque pœnis fieri obnoxias. Interdum autem quasi deliquisse eos cõcedat, ignosci postulat: & ignoscentias utiles esse rebus humanis docet: ac nisi ignoscant, *metus in republica rerum nouarum monet: sed enim contra si ignoscatur, conseruatum iri ostendit populi Rom. magnitudinem. Superbiæ quoque crimen, quod tunc præter cætera in Senatu

Ignoscentia.

*motus

Rhodiensibus obiectum erat, mirifica & propè diuina responsionis figura elusit, & eluit. Verba adeo ipsa po nemus Catonis, & quoniam Tiro ea prætermisit. Rho dienses superbos esse aiunt, id obiectantes, quod mihi è liberis meis minime dici uelim. Sint sane superbi, quid id ad nos attinet? Id ne irascimini, si quis superbior est, quàm nos? Nihil prorsus hac compellatione dici potest neque grauius, neque munitius, aduersus homines su-perbissimos facta, qui superbiā in sese amarent, in alijs reprehenderent. Præterea animaduertere est in tota ista Catonis oratione omnia disciplinarum rhetorica-rum arma, atque subsidia mota esse: sed non perinde, ut in decursibus ludicris, aut simulacris præliorum uolu-ptarijs fieri uidemus. Non inquam indistinctè nimis, ac comptè, atque modulate res acta est: sed quasi in ancipi ti certamine cùm sparsa acies est, multisq; locis Marte uario pugnatur: sic in ista tū causa Cato cùm superbia illa Rhodiensium famosissima multorum odio atque in uidia flagraret, omnibus promiscue tuendi atque propu gnandi modis usus est: & nunc ut optimè meritos com-mendat, nunc tanquam si innocentes purgat, et ne bona diuitiæ eorum expetantur, obiurgat: nunc etiam quasi sit erratum deprecatur: nunc ut necessarios reipub. ostē tat: nunc clementiæ, nunc mansuetudinis maiorum, nunc utilitatis publicæ commonefacit, eaq; omnia distinctius numerosiusq;, ac comptius fortasse dici potuerint: for-tius, atq; uiuidius potuisse dici non uidentur. Iniq; igi tur Tiro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tā opu-lentæ orationis aptis inter sese, & cohærentibus par-

uum

lata sit. Sed id magis uerum esse, quod supra dixi, Cato quoq; in libro, quē composuit de re militari, docet. Verba sunt hæc Catonis: ut populus sua opera potius ob rē bene gestam coronatus supplicatum eat, quàm re male gesta coronatus ueneat.

Historia de Polo Histrione memoratu digna. Cap. V.

Histrio in terra Græcia fuit fama celebri, qui gestu, & uocis claritudine, & uenustate cæteris antestabat: nomen fuisse aiunt Polum: Tragœdias poetarū nobiliū scite atq; assceuerate actitauit. Is Polus unicè amatum filium morte amisit: eum luctum quoniā satis uisus est eluxisse rediit ad quæstum artis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, gestare urnā, quasi cum Orestis oßibus, debebat. Ita compositum fabulæ argumentum est, ut ueluti fratris reliquias ferens, Electra cōploret commisereturq; interitum eius qui per uim extinctus existimatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus, ossa atq; urnā è sepulchro tulit filij: & quasi *Orestis amplexus oppleuit omnia, non simulacris, neq; imitamentis, sed luctu atq; lamētis ueris, & spirantibus. Itaq; cum agi fabula uideretur, dolor actitatus est.

Polus histrio.

Quoniam, pro quādo

* in Orestis amplexu

Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit. Cap. VI.

Ex quinque sensibus, quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu, gustu, tactu odoratu, quos Græci αἰσθήσεις, ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν, appellant: quædam animalium alia alio carent: & aut

*inodora aut cæca natura gignũtur, aut *inora, inaurita'ue. Nullum autem gigni animal Aristoteles dicit, quod aut gustus sensu careat, aut tactus. Verba ex libro eius, quem περὶ μνήμης composuit, hæc sunt: τὴν δὲ ἁφὴν, καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῆ ζώων.

An, Affatim, quasi admodum prima acuta pronunciandũ dum sit: & quædam itidem non incuriose tractata, super aliarum uocum accentibus. Cap. VII.

ANnianus Poeta præter ingenij amœnitates, literarum quoq; ueterum, & rationum in literis oppidò quàm peritus fuit: sermocinabatur mira quadam, & scita suauitate. Is Affatim, ut, Admodum, prima acuta, non media pronunciabat, atq; ita ueteres locutos cẽsebat. Itaq; se audiente Probum Grammaticũ hos uersus in Plauti Cistellaria legisse dicit:

Affatim.

Protin'es tu homo facinus facere strenuum?
Aliorum est affatim qui faciant.
Sanè ego me uolo fortem perhiberi uirum.

Causamq; esse huic accentui dicebat, quod Affatim non essent duæ partes orationis: sed utraq; pars in unã uocem coaluisset: sicuti in eo quoq;, quod Exaduersum dicimus, secundam syllabam debere acui existimabat: quoniam una, nõ duæ essent orationis partes. Atq; ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus:

In quo hæc discebat ludo, exaduersum loco
Tonstrina erat quædam.

Addebat etiam quòd, Ad prouerbium tum fermè acueretur, cùm significaret ἐπίτασιν, quam intentionem nos dicimus: sicuti Adfabre, & Admodum, & Adprobe dicuntur,

dicuntur. Cætera quidem satis commode Annianus: sed quod hanc particulam, Ad semper cùm intentionem significaret, acui putauit: non id perpetuum uidetur. Nã & ad potus cùm dicimus, & Adprimus, & Adprimè, intensio in his uerbis demonstratur, neq; tamẽ, Ad particula satis commode accentu acuto pronunciatur. Adprobus tamen quod significat ualde probus, nõ inficias eo quod prima syllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inscribitur Triumphus, uocabulo isto utitur,

Adfabre. Admodum Adprobe. Adprime. Adprobus

Hierocles hospes est mihi, adolescens adprobus.

Num igitur in istis uocibus, quas nos non acui diximus ea causa est, quod syllaba insequitur natura longior, quæ non ferme patitur acui priorem, in uocabulis syllabarum plurium quàm duarum? Adprimus autem longe primum L. Liuius in Odyssea dicit in hoc uersu:

Adprimus

Ibi deniq; uir summus adprimus Patroclus.

Idem Liuius in Odyssea præmodũ dicit quasi Admodũ

Parcentes, inquit, præmodum Quod significat supra modum, dictumq; est quasi præter modum, in quo scilicet prima syllaba acui debuit.

Præmodũ.

Res ultra fidem tradita super amatore delphino, & puero amato. *Cap. VIII.*

Delphinos uenerios esse, & amasios, non modo historiæ ueteres, sed recentes quoq; memoriæ declarãt. Nã et sub Cæsaribus in Puteolano mari, ut Appion scriptũ reliquit, & aliquot seculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amatores flagrantissimi *delphini cogniti, compertiq; sunt. Neque ij amauerunt quod sunt ipsi genus sed pueros forma liberali,

Delphini pisces ueneres & amicii.

* delphinorũ quidam cog.

in nauiculis forte, aut in uadis litorum conspectos, miris & humanis modis arserunt. Verba subscripsi Ἀππίων*, eruditi uiri ex* Aegyptiacorum *libro quinto quibus delphini amantis, & pueri non abhorrentis consuetudinis, lusus, gestationes, ac aurigationes refert: eaq́; omnia sese ipsum, multosq́; alios uidisse dicit:*

Καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχείαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ πρὸς παιδικὴν ἐπισημεῖον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς, ἀνεδέχετο σὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων ἵνα μὴ τὸν ποθούμενον χρῶτα ἀμύξειε, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων, ἐξεχεῖτο δ' ἄρα ἡ ῥώμη, καὶ πᾶσα ἡ ἰταλία θεάσασθαι ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος.

Delphinus amore periit.

Ad hæc adijcit rem non minus mirandam: Postea *inquit, idem, ille puer delphino amœnus, morbo affectus obijt suum diem. At ille amans, ubi sæpe ad litus solitum annauit, & puer, qui in primo uado aduentum eius opperiri consueuerat, nusquam fuit desiderio tabuit exanimatusq́; est: & in litore iacens, inuentus ab ijs qui rem cognouerant, in sui pueri sepulchro humatus est.*

Poposci, Memordi, Pepugi, Spepondi, et Occecurri, plerosq́; ueterum dixisse: non uti postea receptum est, dicere per o, aut per u, literam in prima syllaba positam, sed per e, atque id Græcæ rationis exemplo dixisse: præterea notatum, quod uiri non indocti neq́; ignobiles, a uerbo Descendo non Descendi, sed Descendidi dixerunt. Cap. IX.

Popo-

Poposci, Memordi, Pupugi, Cucurri probabiliter dici uidentur: atq; ita nunc omnes fermè doctiores huiusmodi uerbis utuntur: sed Q. Ennius in Satyris Memorderit dixit per e, literam, non Momorderit: Meum, inquit, non est, at si me canis memorderit. Item Laberius in Gallis: De integro patrimonio Meo centũ millia nummum memordi. Item idem Laberius in Coloratore: Itaq; leui Memordi.

Pruna percoctus: simul sub dentes mulieris
Veni, bis ter memordit.

Item Publius Nigidius de animalibus libro secundo:

Vt serpens si memordit, gallina deligitur, et opponi(tur.

Item Plautus in Aulularia:

Vt admemordi Hominem

Sed idem Plautus in Trigeminis, nõ præmordisse, neq; Præmomordisse dixit, sed Præmorsisse: Præmorsisse.

Ni fugissem, inquit, medium credo præmorsisset.

Item Accius in Conciliatrice:

Vrsum se memordisse autumat. Peposci quoq; non Poposci Valerius Antias lib. annalium XLV. scriptum reliquit: Deniq; Licinius Tribunus plebis perduellionem ei diem dixit, & comitiis diem à Q. Martio Prætore poposcit. Pepugero æque Accius in Aedilitia dicit Peposci.

Sed si pepugero, metuet. Pepugero

Heltumquoq; Tuberonem lib. ad C. Oppiũ scripto Occecurrit dixisse Probus annotauit: & hæc eius uerba apposuit: Si generalis species occecurrit. Idem Probus Valerium Antiatem libro Historiarum XII. Spepõderat scripsisse annotauit: uerbaq; eius hæc apposuit Occecurrit.

Tib. Gracchus, qui Quæstor C. Mancino in Hispania fuerat, & cæteri, qui pacem speponderant. Ratio autē istarum dictionū hæc esse uideri potest: quoniam Græci in quadam specie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, secundam uerbi literam in e, plerunq; uertunt, γράφω γέγραφα, ποιῶ, πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λύω λέλυκα. Sic ergo mordeo Memordi, posco Peposci, tendo Tetendi, tango Tetigi, pungo Pepugi, spondeo Spepondi curro Cecurri, tollo Tetuli facit. Sic & M.T. & C. Cæsar, mordeo memordi, pungo pepugi, spōdeo spepondi dixerunt. Præterea inueniri à uerbo scindo simili ratione non sciderat, sed sciderat dictum esse. L. Accius in Sotadicorum lib. I. Sciderat dicit. Verba eius hæc sunt: Nō ergo aquila, ita ut hi prædicant, sciderat pectus.

Secidere.

Ennius quoque, & Valerius Antias in Historiarum LXXV. uerba hæc scripsit:

Descendidit.

Deinde funere locato, ad forum descendidit,

Laberius quoq; in Catulario ita scripsit:

Ego mirabar quomodo mãmæ mihi descendiderant.

Vt Vsuscapio & coniunctè, & recto uocabuli casu dicitur: ita Pignoriscapio coniunctè, & eadem uocabuli forma dictum est. Cap. X.

Vsuscapio Pignoriscapio,

VT hæc Vsuscapio dicitur copulato uocabulo, a, litera in eo tractim pronunciata: Pignoriscapio iunctæ sunt partes, & productæ dicebātur. Verba Varronis sunt ex primo epistolicarum quæstionum: Pignoriscapio ob æs militare, quod æs à Tribuno ærario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit: per quod

dilu-

dilucet, hanc Capionem, posse dici, quasi hanc Captionem & in Vsu, & in Pignore. *Capionis.*

Neque Leuitatem, neque Nequitiam, ea significatione, qua in uulgi sermonibus dicuntur. Cap. XI.

LEuitatem plerunq; nunc pro inconstantia & mutabilitate dici audio: & Nequitiam pro solertia astutiaq;: sed ueterum hominum, qui propriè atq; integrè locuti sunt, Leues dixerunt, quos uulgò nunc uiles, & nullo honore dignos dicimus, & Leuitatem appellauerunt perinde quasi lenitatem. Et Nequam hominem, nihili, neq; rei, neq; frugis bonæ quòd genus Græci ferè ἄσωτον ἢ ἀκόλαστον, ἢ ἀχρεῖον, ἢ ἄχρηστον, ἢ κακότροπον, ἢ μιαρὸν dicunt. Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inueniet ea in M. Tullij secūda Antonianarum: nā cùm genus quoddam sordidißimum uitæ, atq; uictus M. Antonij, idem demōstraturus esset: quòd in caupona delitesceret, quod ad uesperum præpotaret, quòd ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur: hæc & alia eiusmodi cùm in eum dicturus esset: Videte, inquit, hominis leuitatem: tanquā prorsus ista dedecora hoc uitio in homine notaretur. At postea cùm in eundem Antonium probra quædam alia ludibriosa, & turpia ingeßisset, ad extremum hoc addidit. O hominē nequā: nihil enim magis propriè possum dicere. Sed ex eo loco Marci Tullij uerba complusculа libuit ponere: At uidet leuitatem hominis, cùm hora diei decima ferè ad Saxa rubra uenisset, delituit in quadam cauponula: atque ibi se occulens perpotauit ad uesperum. inde cisio celeriter ad urbem Ad-

Leuitas *Nequitia.* *Leuis.* *Nequam.*

uectus, domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat, Quis tu? A Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius causa uenerat deducitur, eiq; epistolam tradit. Quam illa cùm legeret flens (erat enim scripta amatoriè, caput autem literarum hoc erat, sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem abiecisse illius atq; in hanc transfudisse) Cùm mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit. Caput aperuit, in collum inuasit. O hominem nequam: nihil enim magis propriè possum dicere. Ergo ut te catamitum, nec opinato cùm ostendisses, præter spem mulier aspiceret: idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Consimiliter Q. quoq; Claudius in primo Annalium: Nequitiam appellauit luxum uitæ prodigum, effusumq;, in hisce uerbis: Persuadenti cuidam adolescenti Lucano, qui apprimè summo genere natus erat sed luxuria & nequitia pecuniam magnam consumpserat. M. Varro in libris de Lingua Latina: Vt ex Non, & Volo, inquit, Nolo fit: sic ex Ne, & quicquam, media extrita syllaba compositum est Nequam. P. Africanus, pro se contra Tib. Asellium de multa ad populum: Omnia mala probra, flagitia, quæ homines faciunt in duabus rebus sunt malitia, atq; nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiã? an utrunq; simul? Si nequitiã defendere uis, licet: Sed tu in uno scorto maiorẽ pecuniam absumpsisti, q̃ quãti omne instrumẽtũ fundi Sabini incẽsũ dedicauisti, Si hoc ita est, qui spõdet mille nummũ? Sed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidisti, atq; absumpsisti in flagitijs. Si hoc ita est, qui spõdet mille

Catamitus puer meritorius.

Nolo.

Nequam.

Malitia.

le nummum? non uis nequitiam? Age, malitiã saltem defende. Sed tu uerbis conceptis iurasti sciens, sciente animo tuo. Si hoc ita est, qui spondet mille nummum?

De tunicis, χειριδωτοῖς, quod earum usum P. Africanus Sul. Gallo obiecit, Cap. XII.

TVnicis uti uirum prolixis ultra brachia, & usq; in primores manus ac propè in digitos, Romæ atq; omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas Græco uocabulo nostri χειριδωτοὺς appellauerunt. Fœminisq; solis uestem longè lateq; diffusam indecorum existimauerunt, ad ulnas cruraq; aduersus oculos protegenda. Viri autem Rom. primò quidem sine tunicis, toga sola amicti fuerunt: postea substrictas, & breues tunicas citra humerũ desinẽtes habebãt, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli filius, uir omnibus bonis artibus atq; omni uirtute præditus, P. Sul. Gallo homini delicato, inter pleraque alia quæ oblectabat, id quoque probro dedit, quod tunicis uteretur manus totas operientibus. Verba sunt hæc Scipionis: Nam qui quotidie unguentatus aduersum speculum ornetur, cuius supercilia raduntur cuius barba uulsa, feminibusq; subuulsis ambulet: qui in conuiuijs adolescentulus cum amatore, cum chirodota tunica inferior acubuerit: qui nõ modò uinosus, sed uirosus quoq; sit, eum'ne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solẽt? Vergilius quoq; tunicas huiuscemodi: quasi fœmineas, ac probrosas criminatur:

Et tunicæ, inquit, manicas, & habent redimicula mitræ. Quintus quoq; Ennius Carthaginiensiũ tunicatã

Tunicæ manicatæ dedecores.

Exomides.

Tunica. chirodota.

iuuentutem non uidetur sine probro dixisse.

Quem Classicum dicat M.Cato, quem, infra classem. Cap. XIII.

Classici, infra classē.

CLaßici dicebantur, non omnes qui in claßibus erant, sed primæ tantum claßis homines: qui C. & XXV. millia æris, ampliusue, censi erant. Infra classem autem appellabantur secundæ claßis, cæterarumq; omnium claßium: qui minore summa æris quàm supra dixi, censebantur. Hoc eo strictim notaui quoniam in M. Ciceronis oratione, qua Voconiam legem suasit quæri solet quid sit Claßicus, quid Infra classem.

De tribus dicendi generibus, ac de tribus Philosophis qui ab Atheniensibus ad Senatum Romanum legati sunt. Cap. XIIII.

Tria dicē di genera.

ET in carmine, et in soluta oratione, genera dicendi probabilia sunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας uocant, nominaq; eis fecerunt ἁδρόν, ἰσχνόν, μέσον. Nosq; quem primum posuimus, Vberem uocamus: secūdum, Gracilem: tertium, Mediocrem. Vberi dignitas, atque amplitudo est: Gracili uenustas, & subtilitas: Medius in confinio est utriusq; modi particeps. His singulis orationis uirtutibus uitia agnata sunt, pari numero: quæ earum modum, & habitum simulacris falsis ementiuntur. Sic plerunque sufflati, atque Tumidi fallunt pro uberibus: Squallentes, & Ieiuni dicti pro gracilibus: *incerti, & Ambigui pro mediocribus. Vera autem & propria huiuscemodi formarum exempla, in Latina lingua M. Varro esse dicit: ubertatis, Pacuuium: gracilitatis, Lucilium: mediocritatis, Terentium.

Stylus uber. Gracilis, Medius.

* Inferti

tium. Sed ea ipsa genera dicendi iam antiquitus tradita ab Homero *sunt, tria, in tribus:* Magnificum, *in* Vlysse, *& uber est: subtile, in* Menelao, *& cohibitum: mistum, moderatumq;, in* Nestore. *Animaduersa eadem tripartita uarietas est in tribus philosophis, quos* Athenienses Romam *ad* Senatum *populumq;* Romanum *legauerant impetratum uti multam remitterent, quam fecerant propter* Oropi *uastationem.* Ea *multa fuerat talentum fere quingentum.* Erant, *isti philosophi,* Carneades, *ex* Academia: Diogenes, *Stoicus:* Critolaus, *Peripateticus.* Et *in Senatum quidem introducti, interprete usi sunt* *Cæcilio *Senatore. Sed ante ipsi seorsum quoque quisq; ostentandi gratia, magno conuentu hominũ dissertauerunt.* Tum *admirationi foisse aiunt* Rutilius, *&* Polybius, *philosophorum trium sui cuiusq; generis facundiam.* Violenta, *inquiunt, & rapida* Carneades *dicebat: scita, & teretia* Critolaus, Modesta Diogenes, *& sobria.* Vnumquodq; *autem genus, ut diximus, cùm castè, pudiceq; ornatur, fit illustrius: cùm fucatur, atque prælinitur, fit præstigiosum.* *Macrob, scriptũ habet Cælio, li. 1. ca. 5.

Quam seuere moribus maiorum in fures uindicatum sit: & quid scripsit Mutius Scæuola super eo: quod seruandum datum, commodatum ue esset. Cap. XV.

L*Abeo in libro de* XII. *tabulis secundo, acria, & seuera iudicia de furtis habita esse apud ueteres, scripsit.* Idq; Brutum *solitum dicere, furti damnatum esse, qui iumentum aliorsum duxerat, quàm quò utendum acceperat.* Item *qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat.* Itaq; Qu. *Scæuola in librorum, quos* Furtum.

 de iu-

de iure ciuili cõposuit, sextodecimo, uerba hæc posuit: Quid cui seruandum datum est, si id usus est: siue quod utendum acceperit, ad aliam rem atq; accepit usus est, furti se obligauit.

Locus excriptus e satyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inscripta est, de peregrinis ciborũ generibus: & appositi uersus Euripidis, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutauit. Cap. XVI.

VArro in Satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων, id est de cibis peregrinis, & lautitijs inscripsit, lepidè admodum, & scitè factis uersibus, cœnarũ, ciborũq; exquisitas delicias * cõprehendit. Nã pleraq; id genus, quæ heluones isti terra, & mari conquirunt, exposuit, conclusitq; in numeros senarios. Et ipsos quidem uersus cui ocium erit, in libro quo dixi, positos legat. Genera autem, nominaq; edulium, & domicilia ciborũ omnibus alijs præstantia, quæ profunda ingluuies uestigauit, quæ Varro approbrans executus est, hæc sunt fermè, quãtum nobis memoriæ est: Pauus è Samo: Phrygia Attagena, Grues Melicæ, Hœdus ex Ambracia, Pelamis Chalcedonia, Muræna Tartessia, Aselli Pessinuntij, Ostrea Tarentina, Pectunculus Chius, Elops Rhodius, Scari Cilices, nuces Thasiæ, Palma Aegyptia, Glãs Iberica. Hanc autẽ peragrantis gulæ, & in succos insuetos inquirẽtis industriã, atq; has undiq; uorsũ indagines cupediarũ, maiore detestatione dignas censebimus, si uersus Euripidis recordemur, quibus utebatur sæpissimè Chrysippus philosophus, tanquam edẽdi irritationes quasdam repertas esse, non per usum uitæ necessa-

** reprehendit*

Diuersi cibi ad regales, & pontificias mẽsas.

cessarium, sed per luxum animi, parata, atq; facilia fastidientis per improbam satietatis lasciuiam. Versus Euripidis adscribendos putaui:

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον
Δήμητρος ἀκτῆς, πώματος θ' ὑδροχόου,
Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα,

Sermo habitus cũ Grammatico insolentiarum & imperitiarum pleno, de significatione uocabuli, quod est Obnoxius: deque eius uocis origine. Cap. XVII.

PErcontabar Romæ quempiam grammaticum, primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi uel tentandi gratia, sed discendi magis studio, & cupidine: qd significaret Obnoxius, quæq; eius uocabuli origo ac ratio esset. Atq; ille aspicit me illudens leuitatem quæstionis paruitatemq;. Obscuram, inquit, sane rem quæris, multaq; prorsus uigilia indagandã. Quis adeò tam linguæ latinæ ignarus est, qui nesciat eum dici obnoxium, cui quid ab eo, cui esse obnoxius dicitur, incommodari, & noceri potest ei, qui habeat aliquem noxæ, id est, culpæ suæ consciũ? quin potius, inquit, hæc mittis, nugalia, & affers ea quæ digna quæri, tractariq; sint. Tum uerò ego permotus agendum iam obliq; ut cum homine stulto existimaui: Et cætera, inquã, uir doctißime, & grauiora, remotioraq;, si discere, & scire debuero, quando mihi usus uenerit, tum quæram ex te atque discam. Sed enim quia dixi sæpe obnoxius, & & quid dicerem, nesciui, didici ex te & scire nunc: cœpit, Obnoxius.

cœpi, quod non ego omnium solus, ut tibi sum uisus, ignoraui, sed (ut res est) Plautus homo linguæ, atq; elegantiæ in uerbis Latinæ princeps, quid esset obnoxius nesciuit. Versus enim est in Sticho illius, ita scriptus:

Nunc ego hercle perij planè, non obnoxie.

Quod minime congruit cum ista, quam me docuisti, significatione composuit enim Plautus tanquam duo inter se contraria, Planè, & obnoxiè: quod à tua significatione longe abest. At ille Grammaticus satis ridicule quasi Obnoxius, & Obnoxie, non declinatione sola, sed re atque sententia differrent: Ego, inquit, dixi quid esset Obnoxius non quid obnoxie. At tunc ego admiratus insolentis hominis inscitiam, mittamus, inquam, sicu ti uis, quod Plautus Obnoxiè dixit. Sed si id nimis esse remotum putas, atque illud quoque prætermittamus: quod Sallust. in Catilina scribit: minari etiam ferro, ni sibi obnoxia foret. Et quod uidetur uobis peruulgatius esse, id me doce. Versus enim Vergilij sunt notissimi:

Nam neq; tunc astris acies obtusa uideri,
Nec fratris radijs obnoxia surgere luna.

Quod tu ais culpæ suæ consciũ, alio quoq; loco Verg. uerbo isto utitur, à tua sententia diuersè, his uersibus:

Iuuat arua uidere,
Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.

Cura enim ꝓdesse aruis solet, nõ nocere: qđ tu de obnoxio dixisti. Iã uerò illud ēt Q. Ennij quo pacto cõgrue re tecũ potest? qđ scribit in Phœnice, in hisce uersibus:

Sed uirũ uera uirtute uiuere animatũ adiecit fortiter

Eumq; innoxium uocare aduersus aduersarios.
Ea libertas est, qui pectus purum et firmũ gestitat.
Aliæ res obnoxiæ nocte in obscura latent.

At ille oscitãs, & hallucinanti similis: Nunc inquit, mihi operæ nõ est: cũ ociũ erit, reuises ad me atq; disces, qd in uerbo isto & Verg. & Sallust. & Plaut. & Ennius senserint. Et nebulo qdẽ ille, ubi hoc dixi digressus est. Si quis autẽ uolet nõ originẽ solã uerbi istius, sed significationẽ quoq; eius, uarietatẽq; recensere, ut hoc etiam Plauti num spectet, adscripsi uersus ex Asinaria:

*optumitates, legitur apud Plautum

Maximas *optimas, & gaudio effertißimas
Suis heris ille mecum una pariet, gnatoq; & patri
Deuota ut ætate ambo ambobus nobis sint obnoxij.
Nostro deuincti beneficio.

Qua uero ille Grãmaticus finitiõe usus est, ea uidetur in uerbo tam multiplici, unam tantummodo usurpationem eius notasse: quæ quidem congruit cum significatu quo Cæcilius usus est in Chrysio, in his uersibus:

Quanquam ego mercede huc cõductus tua aduenio,
Ne tibi me esse ob eam rem obnoxium reare:
Audibis male dicis mihi.

De obseruata, custoditaque apud Romanos iusiurandi sanctimonia, atque inibi de decem captiuis, quos Annibal Romam, deiurio ab iis accepto, legauit. Cap. XVIII.

Iusiurandum Ro inuiolatum.

IVsiurandum apud Ro. inuiolatè, sancteq; habitum, seruatumq; est. Id & moribus, legibusq; multis ostenditur: & hoc, quod dicemus, ei rei non tenue argumentum esse potest. Prælio Cannensi Annibal Carthaginiensium Imperator, ex captiuis nostris electos,

decē Romā misit, mandauitq; eis pactusq; est, ut si Pop. Rom. uideretur, pmutatio fieret captiuorū: & pro ijs, quos alteri plures acciperēt, darent argenti pondo libram. s. & selibrā. Hos priusquàm proficiscerentur, iureiurando adegit, redituros eos esse in castra Punica, si Romani captiuos non permutarent. Veniunt Romā decē captiui: mandatū Pœni imperatoris in senatu exponunt. Permutatio Senatui non placita: parentes, cognati, affinesq; captiuorū amplexi eos, post liminio in patriam rediisse dicebant, statumq; eorum integrum, incolumenq; esse: ac ne ad hostes redire uellent orabant. Tū octo ex ijs, postliminium iustū non esse sibi respōderūt quoniam deiurio uincti forent: statimq; uti iurati, erāt ad Annibalē profecti sunt, duo reliqui Romæ manserūt solutosq; esse sese, ac liberatos religione dicebant: quoniā cùm egreßi castra hostium fuissent, cōmentitio consilio regreßi eodē die, tanquā si ob aliquā fortuitā causam issent: itaq; iureiurando satis facto, rursum iniurati abissent. Hæc eorum fraudulenta calliditas, tā esse turpis *æstimata est, ut cōtempti uulgo, * discerptiq; sint: CENS S. q; eos postea omnium notarū & damnis, & ignominijs affecerunt, quoniā quod se facturos *dictitauerant, non fecissent. Cornelius autem Nepos in libro exemplorū V. id quoq; literis mandauit, multis in senatu placuisse, ut ij, qui redire nollent, datis custodibus ad Annibalē deducerentur. Sed eā sententiā numero pluriū, quibus id non uideretur, superatā, eos tamen, qui ad Annibalē nō redissent, usq; adeò intestabiles, inuisosq; fuisse, ut tædiū uitæ ceperint, necemq; sibi consciuerint.

Deiurium.

* existimata

*despectiq;

*deierauerant.

Historia ex annalibus De Tiberio Sempronio Graccho sumpta, patre Gracchorũ Trib. plebis, atque inibi tribunitia pleb. decreta, cum ipsis uerbis relata. Cap. XIX.

Tiberii Sempronii Gracchi exemplũ.

PVlchrum atq; liberale, atq; magnanimum factum Tib. Sempronij Gracchi in exemplis repositum est. Id exemplum huiuscemodi est. Scipioni Asiatico, Scipionis Africani superioris fratri, *cui M. Minutius Augurinus Trib. pleb. multam irrogauit: eumq́; ob eã causam prædes poscebat. Scipio Africanus, fratris nomine: ad collegium Tribunorum prouocabat: petebatq;: ut uirum consularem, triumphalem à collegæ ui defenderent. Octo tribuni, cognita causa decreuerunt. Eius decreti uerba, quæ posui, ex annalium monumentis exscripta sunt: Quod P. Scipio Africanus postulauit pro L. Scipione Asiatico fratre, cum cõtra leges, cõtraq́; morem maiorum Trib. pleb. hominis accitis per uim inauspicatò sententiã de eo tulerit, multamq́; nullo exemplo irrogauerit, prædesq́; eum ob eam rem dare cogat: aut si non det, in uincula duci iubeat: ut eum à Collæge ui prohibeamus: & quod contra Collega postulauit, ne sibi intercedamus, quò minus suapte potestate uti liceat: de ea re nostrum sententia omnium data est: Si L. Cornelius Scipio Asiaticus, Collegæ arbitratu prædes dabit Collegæ, ne eum in uincula ducat intercedemus: si eius arbitratu prædes non dabit quo minus Collega sua potestate utatur, non intercedemus. Post hoc decretum, cum Augurinus Trib. pleb. L. Scipionem prædes non dantem prehendi, & in carcerem duci iußisset: tum Tiberius Sempronius Gracchus Trib. pleb.

*cùm

Decretum

pleb.Pater Tiberij,atq; C.Gracchorum,cum P.Scipioni Africano inimicus grauis,ob plerasq; in Repub. dissensiones esset,iurauit palam in amicitiam, inq; gratiam se cum P.Africano non rediisse,atque ita decretum ex tabula recitauit.Eius decreti uerba hæc sunt: Cum L.Cornelius Scipio Asiaticus triumphans,hostium duces in carcerem coniectauerit,alienum uidetur esse à dignitate Reipublicæ,in eum locum imperatorem Pop. Rom.duci,in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostium.Itaque L.Cornelius Scipionem Asiaticum à collegæ ui prohibeo. Valerius autem Ancias contra hanc decretorum memoriam,contráq; auctoritates ueterum annalium,post Africani mortem, intercessionem istam pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho dixit,neque multam irrogatam Scipioni,sed damnatũ eum cum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret,in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemptum.

Quod Vergilius a Nolanis ob aquam sibi non permissam sustulit e uersu suo Nola,& posuit Ora,atque ibi quædam alia,de consonantia literarum,iucunda. Cap. XX.

SCriptum in quodã cõmentario reperi uersus istos à Vergilio ita primum esse recitatos,atq; editos:
Talem diues erat Capua,& uicina Vesuuo
Nola iugo: Posteà Verg.petiisse à Nolanis aquam, uti duceret in propinquum rus.Nolanos beneficium petitum

titum non fecisse: poetam offensum, nomen urbis eorum, quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, Oraq́; pro Nola mutasse, atque ita reliquisse.

Et uicina Veseuo Ora iugo.

Ea res uera ne, an falsa sit, non laboro: quin tamen melius, suauiusq́; ad aures sit, quam Nola, Ora, dubium id non est. Nam uocalis in priore uersu extrema, eademq́; in sequenti prima, canoro simul atq; iucũdo hiatu tractim sonat. Est adeo inuenire apud nobiles poetas huiuscemodi suauitatis multa, quæ appareant nouata esse, non fortuita: sed præter cæteros omneis apud Homerum plurima. Vno quippe in loco tales tanquam hiatus, & sonitus in aßiduis uocibus pluribus facit:

Ηδ᾽ ἑτόρη θέρει προρέει εἰκῦια χαλάζῃ
Ηχιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ.

Atq; item alio loco:

Λᾶαν ἄνω ὠθεῖν ἔσκε ποτὶ λόφους,

Catullus quoq; elegãtisßimus poetarũ, in hisce uersibus

Minister ueteli puer falerni,
Ingere mi calices amariores,
Vt lex Posthumiæ iubet magistræ
Ebriosa acina ebriosioris.

Cùm ebrioso dicere posset, & quod erat usitatius, Acinum in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici suauitatem, Ebriosa dixit, propter consequentis literæ concentum. Qui Ebrios autem Catullum dixisse putant, aut Ebriosos (nam id quoque temere scriptum inuenitur) in libros scilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt. *Acinũ, neutrigeneris*

Quoad uiuet, & Quoad morietur, cur idipsum temporis significent, cum ex duobus sint facta contrariis. Cap. XXI.

Quoad uiuet. Quoad morietur.

Qvoad uiuet cum dicitur, item quoad morietur uidentur quidem duæ res dici contrariæ: sed idem atq; ullum tempus utraq; uerba demonstrant. Itē cùm dicitur, Quoad Senatus habebitur, & Quoad Senatus dimittetur tametsi haberi atq; dimitti contraria sunt unum atque idipsum tamen utroq; in uerbo ostenditur. Tempora enim duo cùm inter se opposita sunt, atq; ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio misceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium sequentis, locus ipse confinis demonstretur.

Quòd Censores equum adimere soliti sint equitibus corpulentis, et præ pinguibus: quæsitumq; utrum ea res cū ignominia, an incolumi dignitate equitum facta sit. Cap. XXII.

Nimis pingui homini, & corpulento CENS S. equum adimere solitos, scilicet minus idoneū ratos esse, cùm tanti ponderis corpore ad faciendum equitis munus. Non enim pœna id fuit, ut quidam existimāt sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio commisso scripsit obiicit hanc rem criminosius: uti magis uideri posset cum ignominia fuisse. Quod si ita accipias, id profecto existimādum est, non omnino inculpatum, neq; indesidem uisum esse, cuius corpus in tā immodicum modum luxuriasset exuberassetq;.

A. GELLII NOCTIVM ATTICArum liber octauus, hac ætate non reperitur: sed ex uetustissimo exemplari hæc capita excerpta sunt.

CAP. I.

Hesterna noctu recte, an cum uitio dicatur: & quænam sup istis uerbis grammatica traditio sit. Itemq; quod Decemuiri in XII. *tabulis* Nox *pro noctu dixerunt.*

CAP. II.

Quæ mihi decẽ uerba dederit Phauorinus, *quæ usurpẽtur quidẽ à* Græcis, *sed sunt adulterina, & barbara quæ item à me totidem accepit, quæ ex medio, communiq; usu* Latine *loquentium minimè* Latina *sunt, neq; in ueterum libris reperiantur.*

CAP. III.

Quem in modum, & quam seuere increpuerit, audientibus nobis, Peregrinus *philosophus adolescentem* Romanum, *ex equestri familia stantem segnem apud se, & aßidue oscitantem.*

CAP. IIII.

Quòd Herodotus *scriptor historiæ memoratißimus, parũ uerè dixerit,* Vnam, *solamq; pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex ijsdẽ radicibus pullulare: & quod idem de aqua pluuiali, & niue rem non satis exploratam, pro comperta posuerit.*

CAP. V.

Quid illud sit, quòd Vergilius, *Cœlum stare puluere, et quòd* Lucilius, *Pectus sentibus stare dixit.*

CAP. VI.

Cum post offensiunculas in gratiã redeatur, expostulationes

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER IX.

Quamobrem Qu. Claudius Quadrigarius in undeuicesimo annali scripserit, rectiores certiorésque ictus fieri, si sursum quid mittas: quam si deorsum. Cap. I.

VINTVS Claudius in undeuicesimo annali cùm oppidum à Metello Procons. oppugnari, cõtrà ab oppidanis desuperè muris propugnari describeret, ita scripsit: Sagittarius cũ funditore utrinq; summo studio *spargunt fortißime: sed sagittam atq; lapidẽ deorsum, an sursum mittas, hoc interest. Nam neutrũ potest deorsum uersum rectè mitti, sed sursum utrunq; optimè: quare milites Metelli sauciaban

*agunt

bantur multo minus, & quod maxime opus erat, à pinnis hostes *defendebant facillime. Percontabar ego Antonium Iulianum rhetorẽ, cur hoc ita usu ueniret, quod Quadrigarius dixisset, ut cõtigui magis, directioresq; ictus fiant, si uel lapidem, uel sagittam sursum uersus iacias, quàm deorsum: cũ procliuior, faciliorq; iactus sit ex supernis in infima, quàm ex infimis in superna. Tum Iulianus comprobato genere quæstionis: Quod de sagitta, inquit, & lapide dixit, hoc de omni fere missili telo dici p test. Facilior autẽ iactus est (sicuti dixisti) si desuper iacias, si quid iacere tantum uelis, non ferire. Sed cum modus, & impetus iactus temperandus, dirigẽdusq; est: tum si in prona iacias, moderatio atque ratio mittẽtis, præcipitantia ipsa & pondere cadentis teli corrumpitur. At si in editiora mittas, & ad percutiendum superne aliquid manum & oculos: collimes: quò *modus à te datus fuerit: eò telum ibit, quod ieceris. Ad hanc ferme sententiam, Iulianus super istis Qu. Claudij uerbis nobiscum sermocinatus est. Quod autem ait idem Qu. Claudius, A pinnis hostes defendebant facilimè: animaduertendum est, usum esse eum uerbo Defendebant nõ ex uulgari consuetudine, sed admodum propriè & Latinè. Nam Defendere, & Offendere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat, ἐμποδὼν ἔχειν: alterum ἐκποδὼν ποιεῖσθαι, quod hoc in loco a Q. Claudio dicitur.

* alias, defendebant facillime funditores. Percont. etc.

*motus

Defendere Offendere.

Quibus uerbis notarit Herodes Atticus falsò quempiam cultu, amictuque nomen habitumque philosophiæ mentientem. Cap. II.

Ad

AD Herodem atticum, Consularem uirum, ingenioq; amœno, & Græcâ facundia celebrem, adijt nobis præsentib. palliatus quispiam, et crinitus barbaq; prope ad pubem usq; porrecta: ac petit æs sibi dari, εἰς ἄρτους emendos. f. Tum Herodes interrogat quisnã esset. Atq; ille uultu, sonituq; uocis obiurgatorio, philosophum sese esse dicit & mirari quoque addit, cur quærẽdum putasset, quod uideret. Video, inquit, Herodes, barbam & pallium: philosophum nondum uideo. Quæso autem te cum bona uenia, dicas mihi quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus? Interibi aliquot ex ijs, qui cum Herode erãt, erraticum esse hominem dicere, & nullius rei, incolamq; esse sordentium ganearum: ac nisi accipiat, quod petit, cõuicio turpi solitum incessere. Atq; ibi Herodes, Demus, inquit, huic aliquid æris, * cuiusmodi est: tanquam homines, non tãquam homini. Et iussit dari precium panis XXX. dierum. Tum nos aspiciens, qui eum sectabamur, Musonius, inquit, æruscãti cuipiam id genus philosophum sese ostentanti dari iussit mille nummum, & cum pleriq, dicerent nebulonem esse hominem malum & malitiosum, & nulla re bona dignum: tum Musonium subridẽtem dixisse aiunt, ἄξιος οὖν ἐστιν ἀργυρίου. Sed hoc potius, inquit, dolori mihi, & ægritudini est, quòd istiusmodi animalia spurca atque probrosa nomen usurpet sanctissimum, & philosophi appellentur. Maiores autem mei Athenienses, nomina iuuenum fortissimorum Harmodij, & Aristogitonis: qui libertatis recuperandæ gratia Hyppiam tyrannũ interficere adorsi

*cuiuscuiusmodi est.

Mali argento digni.

Nomina fortium seruis non danda.

adorsi erant, ne unquam seruis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ deuota, seruili contagio pollui. Cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrißimum in hominibus deterrimis exordescere? Simili autẽ, inquit exemplo ex contraria specie, antiquos Romanorum audio prænomina patriciorum quorundam malè de Republica meritorum, & ob eam causam capite damnatorum, censuisse, ne cui eiusdem gentis patricio inderentur: ut uocabula quoq; eorum defamata, atq; demortua, cum ipsis uiderentur.

Epistola Philippi regis ad Aristotelem philosophum, super Alexandro recens nato. Cap. III.

PHilippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cuius uirtute, industriaq; Macedones locupletissimo imperio aucti, gentium, nationum multarum potiri cœperant: & cuius uim atq; arma toti Græciæ cauendam metuendamq;, inclytæ illæ Demosthenis orationes, concionesq; notificant. Is Philippus cum omni ferè tẽpore negocijs belli uictorijsq; affectus, exercitusq; esset, à liberali tamen Musa, & à studijs humanitatis nunquam abfuit. qui lepidè comiterq; pleraq; & faceret, & diceret. Feruntur adeò libri epistolarum eius, munditiæ, & uenustatis, & prudentiæ plenarum: uelut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nunciauit. Ea epistola, quoniam curæ diligentiæq; in liberorum disciplinas hortamentum est, exscribenda uisa est, ad commouendos parentum animos. Exponenda igitur est, ad hanc ferme

me sententiam: Philippus Aristoteli salutem dicit, Filium mihi genitum scito quod equidem dijs habeo gratiam: non proinde quia natus est, quàm pro eo, quod eum nasci contigit temporibus uitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus, eruditusq; abs te, dignus existat, & nobis & rerum istarum successione. Ipsius autem Philippi uerba hæc sunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι, ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis deque diris & exitiosis fascinationibus: atque inibi de fœminis uersis repente in mares. *Cap. IIII.*

Cum è Græcia in Italiam rediremus, & Brundusium iremus: egreßiq; è naui in terram, in portu illo inclyto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito uocabulo, Præpetem appellauit: fasces librorum uenalium expositos uidimus, atque ego statim auidè pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci miraculorum, fabularumq; pleni: res inauditæ, incredulæ, scriptores ueteres, non paruæ auctoritatis, Aristeas Proconnesius, & Isigonus Nicæensis, & Ctesias, & Onesicritus, & Polystephanus, & Hegesias. ipsa autem uolumina ex diutino situ squalebant, et habitu aspectuq; tetro erant. Accessit tamē, percontatusq; precium sum: & adductus mira, atq; insperata utilitate, libros, plurimos ære pauco emo: eosque *Græci historici.*

 omneis

omneis duabus proximis noctibus cursim transeo. atq;
in legendo carpsi exinde quædam, & notaui mirabilia
& scriptoribus fere nostris intentata, eaq; his cōmenta
rijs aspersi, ut qui eos lectitabit: is ne rudis omnino, &
ἀνήκοος in eiusmodi rerum auditionibus reperiatur:
Erant igitur in illis libris scripta huiuscemodi: Scy=
thas illos penitißimos, qui sub ipsis septētrionibus æta
tē agūt, corporibus hominum uesci, eiusq; uictus alimē
Antropophagi. to uitam ducere, & ἀνθρωποφάγους nominari. Item
esse homines sub eadē regione cœli, unū oculum haben=
Arimaspi. tes in frontis medio, qui appellātur Arimaspi: qua facie
fuisse κύκλωπας poetæ ferunt. Alios itē esse homines
Cyclopes. apud eandem cœli plagam, singularis uelocitatis: uesti
gia pedum habentes retrò porrecta, non ut cæterorum
hominum prospectantia. Præterea traditum esse memo
ratumq;, in ultima quadā terra, quæ Albania dicitur
Albania. gigni homines, qui in pueritia canescunt, & plus cer=
nunt oculis per noctem, quàm inter diem. Item esse com
pertum & creditum, Sauromatas, qui ultra Borysthe=
Sauromatæ nem fluuium longè colunt, cibum capere semper diebus
tertijs, medio abstinere. Id etiam in ijsdem libris scri=
ptum offendimus, quod postea quoq; in lib. Plinij Secū
Capite 2. di naturalis historiæ septimo *legi: esse quasdam in ter
**legimus* *Effascinantes.* ra Africa familias hominū, uoce atq; lingua effascinan
tium: qui si impensius forte laudauerint pulchras arbo
res, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios e=
quos, pecudes pastu atq; cultu opimas emoriantur re=
Aliæ pro alii pente hæc omnia, nulli aliæ causæ obnoxia. Oculis quo
que exitialem fascinationem fieri in ijsdem libris scri=

ptum

ptum est: traditurq; esse homines in Illyrijs qui interimant uidendo, quos diutius irati uiderint: eosq; ipsos mares fœminasq;, qui uisu, tam nocēti sunt, pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in montibus terræ Indiæ homines, caninis capitibus, & latratibus: eosq; uesci auium, & ferarum uenatibus. Atque item esse alia: apud ultimas Orientis terras miracula, homines qui *Monomeri appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes, uiuacissimæ pernicitatis. Quosdam etiam esse nullis ceruicibus, oculos in humeris habentes. Iam uero hoc egredictur omnem modum admirationis, quod ijdem illi scriptores gentem esse aiunt, apud extrema Indiæ corporibus hirtis, & auium ritu plumantibus: nullo cibatu uescentem; sed spiritu florum naribus hausto uictitantem. Pigmæos quoq; haud longe ab ijs nasci quorum qui longissimi sunt, non longiores esse quàm pedes duos & quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. Sed cùm ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium, nihil ad ornandum, iuuandumq; usum uitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus, uir in temporibus ætatis suæ ingenij dignitatisq; gratia, auctoritate magna præditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque uidisse, in libro naturalis historiæ VII. scripsit. Verba igitur hæc quæ infrà posui, ipsius sunt ex eo libro sumpta: quæ profectò faciunt, ut neque respuenda neq; ridenda sit notissima illa ueterum poetarū de Cæneide et Ceneo cantilena. Ex fœminis, inquit, mutari in mares, non est fabulosum. Inueni

Cynocephali

*Plinius scriptū habet li. 7. ca. 4 monosceli id est, unicrures.

Pygmæi.

Pli.l.7.c.4.

uenimus in annalibus Qu. Licinio Crasso, C. Caßio Lõgino Consulibus, Casßini puerum factum ex uirgine, sub parentibus: iussuq; Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum esse à se Argis Ariscontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam: mox barbam & uirilitatem prouenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marem diẽ nuptiarum L. Coßitium ciuem Tisdritanum, uiuebatq; cùm proderem hæc. Idem Plinius eodem in libro uerba hæc scripsit, Gignuntur homines utriusq; sexus, quos hermaphroditos uocamus: olim Androgynos uocatos & in prodigijs habitos, nunc uero in delicijs.

Herma phroditi seu Andro gyni

Diuersæ nobilium philosophorum sententiæ, de genere ac natura uoluptatis, uerbáque Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est. Cap. V.

Voluptas.

DE uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias tenuerunt: Atque Epicurus uoluptatem summum bonum esse ponit. Eam tamen ita definit: σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα. Antisthenes Socraticus summum malũ dicit. Eius nãq; hoc uerbum est: μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην. Speusippus, uetusq; omnis Academia, uoluptatem & dolorem, duo mala esse dicunt opposita inter se: bonum autem esse, quod utriusque medium foret. Zeno censuit uoluptatem esse indifferens, id est, neutrum, neque bonum, neque malum, quod ipse Græcò uocabulo ἀδιάφορον apellauit. Critolaus Peripateticus & malum esse uoluptatem ait: & multa alia mala parere ex sese, iniurias, desidias, obliuiones, ignauias. Plato

Plato ante hos omneis ita uariè & multiformiter de uoluptate disseruit, ut cunctæ istæ sententiæ, quas suprà posui, uideantur ex sermonum eius fontibus proflu xisse. Nam perinde unaquaque utitur, & ipsius uoluptatis natura fert, quæ est multiplex: & causarum quas tactat, rerumq; quas efficere uult, ratio desiderat Taurus *autem noster quoties facta mentio* Epicuri *esset, in ore atque in lingua habebat uerba hæc* Hieroclis Stoici, *uiri & sancti & grauis:* ἡδονὴ τέλος πόρνης δόγμα. ἀπέστω πρόνοια, οὐδὲν πόρνης δόγμα.

Verbum ab eo quod est Ago, frequentatiuum, in prima sylla-ba quonam sit modo pronunciandum. *Cap. VI.*

A Beo quod est Ago *&* egi, *uerba sunt quæ appellant grmmatici frequentatiua.* Actito, & actitaui. *Hæc quosdam non sanè indoctos uiros audio ita pronunciare, ut primam in his literam corripiant, rationemq; dicant: quoniam in uerbo principali quod est* Ago, *prima litera breuiter pronunciatur. Cur igitur ab eo quod est* Edo *&* Vngo, *in quibus uerbis prima litera breuiter dicitur,* Esito *&* Vnctito, *quæ sunt eorũ frequentatiua, prima litera longa promimus? & contrà,* Dictito *ab eo uerbo quod est* Dico, *correptè dicimus? Num ergo potius* Actito *&* Actitaui *producenda sunt? quoniam frequentatiua fermè omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur quo participia præteriti temporis: ex ijs uerbis unde ea profecta sunt, in eadem syllaba pronunciantur, sicut* Lego, lectus, lectito *facit:* Vngo, unctus, unctito: Scribo, scriptus, scriptito: Moneo

Actito

moni-

monitus,monito: Pendeo,pensus,pẽsito; Edo,esus, esito: Dico autem,dictus,dictito facit: Gero,gestus, gestito: Veho,uectus,uectito: Rapio raptus,raptito: Capio, captus,captito: Facio,factus,factito. Sic igitur Actito producte in prima syllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod est Ago & Actus.

De conuersione foliorum in arbore olea: brumali & solstitiali die: deque fidibus id temporis ictu alieno sonantibus. Cap. VII.

Folia olearum.

VVlgò & scriptum, & creditum est, folia olearũ arborum brumali & solstitiali die conuerti: & quæ pars eorũ fuerat inferior atq; occultior, eã suprà *fieri, atq; exponi ad oculos et ad solem. Quod nobis quoq; semel atq; iterum experiri uolentibus, ita esse propemodum uisum est. Sed de fidibus rarius dictu, & mirabilius est: quã rẽ & alij docti uiri, & Suetonius ẽt Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo, satis cõpertũ esse, satisq; super ea re cõstare affirmat: neruĩas in fidibus brumali die: alias digitis pelli, alias sonare.

*ferri.

Neruiæ.

Necessum esse, qui multa habeat: multis indigere: deque eã re Phauorini philosophi cum breuitate elegans sententia. Cap. VIII.

VErum est profectò, quod obseruato rerum usu sapientes uiri dixere, multis egere, qui multa habeat magnamq; indigentiam nasci, non ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multa, quæ habeas tuenda. Quisquis igitur multa habens cauere, atque prospicere uelit, ne quid egeat, ne'ue quid desit: iactura opus esse, non quæstu: & minus ha-

bene

bendum esse, ut, minus desit Hanc *sententiam memini à* Phauorino *inter ingentes hominum clamores detornatam, inclusamq́; uerbis his paucißimis:* τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι· οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ὧν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

*exornatam

Quis modus sit uerba uertendi in Græcas sententias, deq; iis Homeri uersibus, quos Vergilius uertisse aut bene apteq;, aut improspere existimatus est. Cap. IX.

Q*Vando ex poematis Græcis uertendæ mutãdæq́; sunt insignes sententiæ, non semper aiunt, enitendum, ut omnia omnino uerba in eum, inquem dicta sunt modum uertamus. Perdunt enim gratiam pleraq;, si quasi inuita & recusantia uiolentius trãsferantur. Scite igitur & considerate* Vergilius, *cùm aut* Homeri, *aut* Hesiodi, *aut* Apollonij, *aut* Parthenij, *aut* Callimachi, *aut* Theocriti, *aut quorundam aliorum locos effingeret, partem reliquit, alia expreßit. Sicut nuperrime apud mensam cum legerentur utraq; simul* Bucolica, Theocriti *&* Vergilij, *animaduertimus reliquisse* Vergilium, *quod Græcum quidem mirè quàm suaue est: uerti autem neq; debuit: neq; potuit. Sed enim quod substituit pro eo, quod omiserat, non abest quin iucundius, lepidiusq́; sit:*

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα Idil 4.
Τὰς αἶγας παρελῶντα καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει
Malo me Galatea petit, lasciua puella:
Et fugit ad salices, & se cupit antè uideri.

Illud

Illud quoque alio in loco animaduertimus cautè omissum, quod est in Græco uersu dulcissimum:

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν,
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

Quo enim pacto diceret τὸ καλὸν πεφιλαμένε? uerba hercle non translatitia, sed cuiusdam natiuæ dulcedinis. Hoc igitur reliquit, & cætera uertit non infestiuiter: nisi quòd caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellauit. Auctore enim M. Varrone is demum Latinè caper dicitur, qui excastratus est.

Tityre dum redeo, breuis est uia, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre, & inter agendum
Occursare capro (cornu ferit ille) caueto.

Caper. Et quoniam de transferendis sententiis loquor, memini audisse me ex Valerij Probi discipulis, docti hominis, et in intelligendis pensitandisq; ueteribus scriptis bene, calidi, solitum eum dicere: nihil quicquam tam improsperè Vergilium ex Homero uertisse, quàm uersus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

Οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεα ἰοχέαιρα,
ἢ κατὰ τηΰγετον περιμήκετον, ἢ ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο
Ἀγρονόμοι παίζουσι, γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ.
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει, ἠδὲ μέτωπα.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι,
Ὥς ἥγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής.

Qua

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetrã
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omneis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios instans operi regnisq; futuris.

Primum omnium diuersum esse dicebat Probus, quòd apud Homerum quidem uirgo Nausicaa, ludibunda inter familiares puellas in locis solis, rectè atque commodè confertur cum Diana, uenante in iugis montium, inter agrestes deas. Nequaquam autem conueniens Vergilium fecisse, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyros principes, cultu atque incessu serio, instans operi (sicut ipse ait) regnisq; futuris, nihil eius similitudinis capere posßit, quæ lusibus atque uenatibus Dianæ congruat. Tum postea, quòd Homerus studia atq; oblectamenta in uenando Dianæ, honestè apteq; dicit: Virgilius autem, cùm de uenatu deæ nihil dixisset, pharetrã tamen facit eam ferre in humero: tanquam si onus, & sarcinam. Atque illud impensè Probum esse demiratum in Vergilio dicebant: quòd Homerica quidẽ Λητὼ gaudium gaudeat genuinum, & intimum, atque in ipso penetrali cordis, & animæ uigens. Siquidem nõ aliud est γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ: ipse autem imitari hoc uolens, gaudia fecerit pigra, & leuia, & cunctantia, & quasi in summo pectore supernantia. Nescire enim sese, quid significaret aliud, Pertentant. Præter ista omnia, florẽ ipsius totius loci Vergilium uideri omisisse, quòd

Q hunc

hunc Homeri uersum exiguè secutus sit,

Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Quando nulla maior cumulatiorq; pulchritudinis laus dici potuerit, quam q. una inter omneis pulchras excelleret, una facile ex omnibus nasceretur.

Quod anneus Cornutus uersus Vergilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehensione insulsa, & odiosa inquinauit. Cap. X.

Annianus poeta.

Annianus poeta, & pleriq; cum eo eiusdem Musæ uiri, summis aßiduisq; laudibus hos Vergilii uersus ferebant. quibus Vulcanum & Venerem iunctos, mistosq; iure coniugii, rem lege naturæ operiendā, uerecunda quadam translatione uerborum, cum ostenderet demonstraretq;, protexit: Sic enim scripsit:

Ea uerba locutus,
Optatos dedit amplexus, placidumq; petiuit.
Coniugis infusus gremio per membra soporem.

Minus nutem difficile esse arbitrantur, ad istiusmodi reticēda, uerbis uti uno atq; altero, breui tenuiq; ea signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixerit,

Παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμόν,
Καὶ ἔργα φιλοτήσια

Τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρήτοισι κατεύνασαν ἐν λεχέεσσιν.

Tot uero & tā euidētibus, ac tā nō prætextatis, sed puris honestisq; uerbis uenerandum illud concubii pudici secretum neminem quenquam alium dixisse. Sed Anneus Cornutus, homo sane pleraq; alia non indoctus, neq; inprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sen-

ſententiarum compoſuit, egregiam totius iſtius uerecundiæ laudem, inſulſa nimis, & odioſa ſcrutatione uiolauit. Nam cum genus hoc figuræ probaſſet, & ſatis circunſpectè factos eſſe uerſus dixiſſet: Membra tamen, inquit, paulo incautius nominauit.

De Valerio Coruino: & unde Coruini ſit cognomentum. Cap. IX.

DE Maximo Valerio, qui Coruinus appellatus eſt, ab auxiliũ propugnationemq; corui alitis, haud quiſquam eſt nobilium ſcriptorum qui ſecus dixerit. Ea res prorſus admiranda, ſic profectò eſt in libris Annalibus memorata: Adoleſcẽs *tali genere editus, L. Furio, Claudio Appio Conſulib. fit Tribunus militaris Atq; in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrũ Pontinum inſederant: inſtruebanturq; acies à Conſulib. de ui ac multitudine hoſtium ſatagentib. Dux interea Gallorũ, uaſta & ardua proceritate, armisq; auro præfulgentib, gratia dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans, incedebat: perq; contẽptum & ſuperbiã circunſpiciens, deſpiciensq; omnia, uenire iubet & congredi, ſiquis pugnare ſecũ ex omni Ro. exercitu auderet. Tum Valerius Tribunus, cæteris inter metũ pudorẽq; ambiguis impetrato prius à C O S S. ut in Gallum tam immaniter arrogantẽ, pugnare ſeſe permitterent, progreditur intrepidè modeſtèq; obuiã, & congrediuntur & cõſiſtunt. Et cõſerebantur iã manus, atq; ibi uis quædã diuina fit, Coruus repẽte improuiſus aduolat, & ſuper galeam Tribuni inſiſtit, atq; in aduerſarii os atq;

Coruinus.

*Italo

oculos pugnare incipit: insibilat, obturbat, unguibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat. Atque ubi satis sæuierat, reuolabat in galeam Tribuni. Sic tribunus spectante utroque exercitu, & sua uirtute nixus, & opera alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum uicit, interfecitq;: atq; ob eā causam cognomen habuit Coruinus. Id factum est annis CCCC. & V. post Romam conditam. Statuam Coruino isti diuus Augustus in foro suo statuendam curauit. In eius statuæ capite corui simulacrum est, rei, pugnæq;, quam diximus, monimentum.

De uerbis, quæ in utranque partem significatione reciproca & aduersa dicuntur. Cap. XII.

Nomina in osus.

VT Formidolosus dici potest, & qui formidat, & qui formidatur: ut Inuidiosus, & qui inuidet, & cui inuidetur: ut Supiciosus, qui suspicatur, & qui suspectus est: ut Ambitiosus, & qui ambit, & qui ambitur ut item Gratiosus, & qui adhibet gratias, & qui admittit: ut Laboriosus, & qui laborat, & qui labori est: ut pleraq; alia huiuscemodi in utranque partem dicuntur: ita infestus, ancipiti quoque significatione est. Nam & is Infestus appellatur, qui malum infert cuipiam, & cōtrà, cui aliunde impendet malum, is qui infestus dicitur. Sed quod prius posui, profectò exemplis non indiget. Sic adeò multi loquuntur, ut infestum dicant inimicum atque aduersum. Alterum autem illud ignorabilius, obscuriusq; est. Quis enim è medio facile dixerit Infestū esse, cui alter infestus est? Sed & ueteres pleriq; ita dixerunt: & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco

Infestus.

co dixit, uocabulo hoc sic usus est: Dolebam, inquit, iudices, & acerbè ferebã, si huius salus ob eã ipsam causam esset infestior, q, is meam salutem atq; uitã sua beneuolentia, præsidio custodiaq; texisset. Nos igitur de origine, et ratione uerbi quærebamus: atq; ita in Nigidianis cõmentariis inuenimus scriptum infestum à festinando dictum: Nam qui instat, inquit, alicui, eũq; properãs urget opprimereq; eũ studet, festinatq;, aut contra de alicuius periculo & exitio festinatur: is uterq; Infestus dicitur, ab instantia atq; imminentia fraudis, quã uel facturus cupiã, uel passurus est. Ne quis aũt de suspicioso: q, supra posuimus: & de formidoloso, in eam partẽ, quæ minus usitata est, exẽplũ requirat: inueniet de Suspicioso apud. M. Catonem, de re Floria, ita scriptum: Sed nisi qui palàm corpore pecuniam quæreret: aut se lenoni locauisset, *& si famulosus ut suspiciosus fuisset, uim in corpus liberũ non æquũ censuere afferri. Suspiciosum. n. hoc in loco suspectũ significat, non suspicãtẽ. Formidolosum aũt qui formidatur. Sallustius in Catilina ita dicit: Igitur talib. uiris non labor insolitus, nõ locus ullus asper aut arduus erat, nõ armatus hostis formidolosus. Itẽ C. Caluus in poematis laboriosus dicit, nõ ut uulgò dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

*etsi aut famosus, aut suspiciosus

Durum, inquit, rus fugis sed laboriosom.

Eadem ratione Laberius quoq; in Sororibus:

Accastor, inquit, uultum somniculosum.

Et Cinna in poematis:

Somniculosam, ut Pœnus aspidem Psyllus.

Metus quoque & iniuria, atque alia quædam id genus,

sic utroq; uersum dici possunt. Nam metus hostiũ recte dicitur, & cum timent hostes, & cum timentur. Itaq; Sallustius in historia prima, metum Pompeij dixit, non quòd Pompeius metueret, quod est usitatius: sed qđ metueretur. Verba hæc Sallustij sunt. Id bellum excitabat metus Pompeij uictoris, Hiempsalem id regnum restituentis. Item alio in loco: Postquam remoto metu Punico, simultates exercere uacuum fuit. Iniurias itidem dicimus, tam illorũ qui patiuntur, quam qui faciunt. quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu. Illud etiã dictum à Vergilio eãdem habet formam, communicatæ ultro & citrò significationis.

Iniuria.

Et uulnere, inquit, tardus Vlyssi.

Cùm diceret uulnus, non quod accepisset Vlysses, sed qđ dedisset. Nescius quoq; dicitur tam is qui nescitur, quàm qui nescit. Sed super eo qui nescit, frequens huius uocabuli usus est: infrequẽs aũt de eo est, quod nescitur. Ignarus æque utroq; uersum dicitur, non tantum qui ignorat, sed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

Vulnus Nescius.

Quæ incolis nescius nescias possumus. Sallustius:
More humanæ cupidinis ignara uisendi. Verg.
Ignarum Laurens habet ora Numanta.

Ignarus.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis & hostis galli prouocatoris pugnam depinxit. Cap. XIII.

T.Manlius Torquatus.

Titus Manlius summo loco natus, apprimeq; nobilis fuit: ei Manlio cognomentum factum Torquato: causam cognomenti fuisse accepimus, torquis ex

auro

auro induuias, quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit: sed quis hostis, & quod genus, et quam formidandæ uastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Quintus Claudius primo Annalium purissimè atq; illustrissimè, simpliciq; & incompta orationis antiquæ suauitate descripsit. Quem locum ex eo libro Phauorinus philosophus cum legeret, non minoribus quati afficiq; animũ suum motibus, pulsibusq; dicebat, quam si ipse coram depugnantes eos spectaret. Verba Quinti Claudii quibus pugna ista depicta est, adscripsi: Cum interim Gallus quidam nudus præter scutum, & gladios duos, torque atque armillis decoratus processit: qui & uiribus, & magnitudine, & adolescentia, simulq; uirtute cæteris antestabat, is maximè prælio commoto, atq; utriusq; summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, utrique ut quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est. Extemplo silentio facto, cum uoce maxima inclamat, si quis secum depugnare uellet, uti prodiret. Nemo audebat, propter magnitudinem atque immanitatem facies. Deinde Gallus irridere cœpit, atque linguã exertare. Id subito perdolitum est cuidam Tito Manlio summo genere nato: tantum flagitium ciuitati accidere, è tanto exercitu neminem prodire. Is, ut dico, processit, neque passus est uirtutem Romanam à Gallo turpiter spoliari. Scuto pedestri, & Gladio Hispanico cinctus, contra Gallum constitit. Metu magno ea congressio in ipso ponte, utroq; exercitu inspectante facta est. Ita ut ante dixi constituerunt, Gallus sua disciplina,

Qu. Claudii uerba.

Facies in genitiuo.

Perdolitũ

ſcuto proiecto cantabundus, Manlius animo magis, quã arte confiſus, ſcutum, ſcuto percußit atq; ſtatum Galli conturbauit. Dum ſe Gallus iterum eodem pacto conſtituere ſtudet, Manlius iterum ſcuto ſcutum percutit, atque de loco certo hominẽ iterum deiicit: eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceßit, atq; hiſpanico pectus hauſit dein continuò humerũ dextrũ eodem cõcuſſu incidit, neq; receßit uſquam donec ſubuertit: ne Gallus impetũ icti haberet. Vbi eum euertit, capit præcidit, torquemq; detraxit, eamq; ſanguinolentam ſibi in collum imponit. Quo ex facto ipſe poſteriq; eius Torquati ſunt cognominati. Ab hoc Tito Manlio, cuius hanc pugnam Quadrigarius deſcripſit, imperia & aſpera immitia, Manliana dicta ſunt. quoniã poſtea bello aduerſum Latinos, cum eſſet COS. filium ſuum ſecuri percußit: qui ſpeculatum ab eo miſſus, ne pugnaret interdicto, hoſtem à quo prouocatus fuerat: occidit.

Icti in genitiuo.

Manlia imperia.

Quod idem Quadrigarius, huius facies, patrio caſu probe & latine dixit: & quædam alia appoſita de ſimilium uocabulorum declinationibus. Cap. XIIII.

QVod autem ſuprà ſcriptum eſt in Qu. Claudii uerbis: Propter magnitudinem atq; immanitatem facies, id nos aliquot ueteribus libris inſpectis explorauimus, atque ita eſſe, ut ſcriptum eſt, comperimus. Sic enim pleraque ætas ueterum declinauit hæc Facies huius facies quod nunc propter rationem Grammaticã Faciei dicitur. corruptos autem quoſdam libros reperi, in quibus Faciei ſcriptum eſt, illo quod ante ſcriptum erat obliterato. Meminimus etiam in Tyburtii bi-

Facies facies.

bibliotheca inuenire nos in eodem Claudij libro scriptum utrunq;, Facies *et faciei sed* Facies *in ordine scriptum fuit, & contrà per ij geminum,* Facij. *Neq; id abesse à quadam consuetudine prisca existimauimus. Nã & ab eo, quod est hic* Dies, *tam huius dies quàm dij: & ab eo quod est hæc* Fames, *tam huius fames quàm famij dixerunt:* Q. *Ennius in* XVI. *Annali* Dies *scripsit pro* Diei, *in hoc uersu:* Facii. Dies dii. Fames famii

Postremæ longinqua dies confecerit ætas. Dies in genitiuo.

Ciceronem *quoq; affirmat* Cesellius *in oratione, quam pro* P. *Sestio fecit,* Dies *scripsisse pro* Diei: *quod ego impensa opera conquisitis ueteribus libris plusculis, ita ut* Cesellius *ait, scriptũ inueni. Verba sunt hæc* Marci Tullij: *Equites uerò daturos illius dies pœnas. Quocirca factũ hercle est, ut facile ijs credã, qui scripserũt idiographũ librũ Verg. sese inspexisse, in quo ita scriptũ est:*

Libra dies somniq; pares ubi fecerit horas.

Id est libra diei somniq;. Sed sicut hoc in loco dies à Vergilio scriptum uidetur: ita in illo uersu non dubiũ est, quin Dij *scripserit pro* Diei: *Munera lætitiamq;.* Dij. *Quod imperitiores* Dei *legunt, ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. Sic autem* Diei dij *a ueteribus declinatum est: ut* Fames Famij, Pernicies Pernicij, Progenies progenij. Luxuries Luxurij, Acies Acij *M. enim Cato in oratione, quàm de bello Chartaginiensi composuit, ita scripsit Pueri atq; mulieres extrudebantur famii causa: Lucilius in* XII. *Rugosum atque famij plenum. Sisenna in historiarum libro* VI. *Romanos inferendæ pernicii causa uenisse. Paccuuius in* Paulo:

Pater supremæ nostræ progenij patris.

Cn. Matius in Iliadis XX.

Altera pars acij uitasse fluminis undas.

Idem Matius in tertiodecimo:

An maneat specii simulacrum, in morte silentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis: Ea luxurii causa aiunt institui. Et ibidem infrà ita scriptum est: nõ *est ea luxurii, quæ necessario parentur uitæ causa propter quod apparet, cum ab eo quod est Luxuries, luxurii patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius in oratione qua Sextum Roscium defendit Pernicii scriptum reliquit. Verba hæc sunt: Quorum nihil pernicii causa diuino consilio, sed ui ipsa & magnitudine rerum factum putamus, Aut facies ergo in casu patrio, aut facii, Quadrigarium scripsisse existimandum est. Faciei autẽ, in nullo ueteri libro scriptum reperi. In casu autem dandi qui purißimè locuti sunt, non faciei, uti dicitur nunc, sed facie dixerunt. Lucilius in Satyris:

*esse

Pernicii.

Facie in datiuo.

Et primum, inquit, facie honestas accedit.

Idem Lucilius in libro septimo:

Qui te diligit, ætati facieq; tuæ se
Fautorem ostendat, fere amicum pollicecatur.

Sunt autem non pauci, qui utrobiq; facii legant. Sed C. Cæsar in libro de Analogia secundo huius Die, & huius Specie dicẽdum putat. Ego quoq; in Iugurtha Sallustii, summæ fidei, & reuerendæ uetustatis libro, Die, casu patrio scriptum inueni. Verba hæc ita erant: Vix decima parte die reliqua. Non enim puto argutiolã istam recipiẽdã, ut die dictũ quasi ex die existimemus.

Die in genitiuo.

De ge-

De genere controuersiæ, quod Græce ἄπορον appellatur. Cap. XV.

CVm Antonio Iuliano Rhetore, per feriarum tēpus æstiuarum, decedere ex urbis æstu uolentes, Neapolim concesseramus: atq; ibi erat adolescens tūc quispiam ex ditioribus, cum utriusq; linguæ magistris meditans & exercens ad causas Romæ orandas eloquētiæ Latinæ facultatem: atque is rogat Iulianum uti se se audiat declamantem. It auditum Iulianus. imus quoq; nos cum eo simul. Introit adolescens, & præfatur arrogantius, & elatius, quàm ætatis eius decebat, ac deinde iubet exponi cōtrouersias. Aderat nobiscum ibi Iuliani sectator, iuuenis promptus, & proficiens: & offendens iam in eo, quod ille apud Iuliani aureis in præcipiti stare, & subitaria dictione periculum sui facere audebat. Exponit igitur tentamenti gratia controuersiam parum consistentem, quod genus Græci ἄπορον uocant: Latinè autem id non nimis incommode inexplicabil dici potest. Ea cōtrouersia fuit huiuscemodi: De reo septem iudices cognoscant: eaq; sententia sit rata, quàm plures ex eo numero dixerint. Cùm septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alij pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicitur. Hac ille audita, nec considerata, neq; alijs ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate, in eandem hanc controuersiam principia nescio quæ dicere, & inuolucra sensuum, uerborumq; uolumina, uocumq; turbas fundere: cæteris omnibus

Ant. Iulianus.

Aporon.

bus ex cohorte eius, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus: Iuliano autem male ac misere rubente & sudante. Sed ubi deblateratis uersuum multis millibus: finem aliquando fecit, egreßiq; inde sumus, amici familiaresq; eius Iulianum prosecuti: quidnã existimaret, percontati sunt. Atq; ibi Iulianus festiuißime

Amara irrisio.

Nolite quærere, inquit, quid sentiam: adolescens hic sine controuersia disertus est.

Quod plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque uitium argumenti, quod αἰτίστρεφον Græci dicunt. Cap. XVI.

Plinius secundus.

PLinius Secundus existimatus est esse ætatis suæ doctisßimus. Is libros reliquit, quos Studiosorum inscripsit, haud medius fidius usquequaque aspernandos. In iis libris multa uarie ad oblectandas eruditorum hominum aureis ponit. Refert etiam plerasque sententias quas in *declinandis controuersiis lepide arguteq; dictas putat: sicuti hanc quoq; sententiam ponit ex huiuscemodi controuersia: Vir fortis præmio, quod optauerit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorẽ in matrimonium, & accepit. Is deinde, cuius ea uxor fuerat fortiter fecit. repetit eandem, contradicitur. Eleganter, inquit, & probabiliter, ex parte posterioris, uiri fortis, uxorem sibi reddi postulantis, hoc dictũ est: Si placet lex, redde: si nõ placet, redde. Fugit autem Plinium, sententiolam istam, quam putauit esse argutissimam, uitio non carere, quod Græcè ἀντίστρεφον dicitur. Et est uitium insidiosum, & sub falsa laudis specie latens. Nihil enim minus conuerti ex contrario id ipsum

**declamãdis*

ſum aduerſus eundem poteſt, atq; ita à priore illo uiro forti dici: Si placet lex, nõ reddo: ſi nõ placet, nõ reddo.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER X.

Tertium ne Conſul, an Tertio dici oporteat: & quonam modo Cn Pompeius, cùm in theatro, quod erat dedicaturus, honores ſuos inſcriberet, quæſtionem ancipitem iſtius uerbi de Conſilio Ciceronis. Cap. I.

FAMILIARI meo cuipiam literas Athenis Romam miſi. In ijs ſcriptũ fuit, me illi iam Tertium ſcripſiſſe. Is ad me reſcripſit, petiuitq;, ut rationem dicerem, Cur Tertium, ac non Tertio: ſcripſiſſem. Id etiam adſcripſit, ut eadem, quid ſuper illo quoque mihi uideretur: facerem ſe certiorem: Tertium ne COS. & Quartùm, an Tertiò & Quartò dicendum eſſet: * quoniam Romæ doctum uirum dicere audiſſet, Tertiò & Quartò COS. non Tertium Quartumq;. Idq; in principio libri Cælium ſcripſiſſe: & Q. Claudium in lib. XIX. C. Marium creatum Septimo COS. dixiſſe. Ad hæc ego

Tertium conſul. Tertio conſul.

*cùm

ego rescripsi nihil amplius, quàm uerba M. Varronis hominis (opinor) quàm fuit Claudius cum Cælio, doctioris: quibus uerbis utrunq;, de quo ad me scripserat decideretur. Nam & Varro satis apertè, quid dici oporteret, edocuit: & ego aduersus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere absens nolui. Verba M. Varronis, ex libro disciplinarum quinto hæc sunt: Aliud est, Quartò Prætorem fieri, & Quartum, quòd Quartò locum adsignificat, ac tres ante factos: Quartum tempus adsignificat, & ter ante factum. Igitur Ennius rectè conscripsit:

Quarto prætor.
Quartum prætor.

Quintus pater quartùm fit Consul.

Et Pompeius timide, quod in theatro ne adscriberet cõsul Tertiùm aut Tertiò, extremas literas non conscripsit. Quod de Pompeio Varro breuiter & subobscurè dixit: Tiro Tullius Ciceronis libertus, in epistola quadam enarratius scripsit ad hunc ferme modum: Cum Pompeius, inquit, ædem Victoriæ dedicaturus foret, cuius gradus uicetheatri essent, nomenq; eius & honores inscriberentur: quæri cœptum est, utrum Consul Tertio inscribendum esset, an Tertium. Eam rem Pompeius exquisitissimè retulit ad doctißimos ciuitatis. Cũq; dissentiretur, & pars Tertiò, alij Tertiùm scribendum contenderent, rogauit, inquit Ciceronem Pompeius, ut quod ei rectius uideretur scribi iuberet. Tum Ciceronem iudicare de uiris doctis ueritum esse, ne quorum opinionem improbasset, ipsos uideretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neque Tertium neque Tertiò scriberetur: sed ad secundum usq; T. fierent literæ,

teræ, Tert. ut uerbo non perſcripto, res quidem demonſtraretur: ſed dictio tamen ambigua uerbi lateret. Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt, in eodem nunc theatro non eſt ita ſcriptum. Nam cùm multis annis poſtea ſcena quæ prociderat, refecta eſſet, numerus Tertii Conſulatus, nõ uti initio prioribus literis Tert. ſed tribus tantum lineolis III. inciſis ſignificatus eſt. In M. autem Catonis quarta Origine ita perſcriptum eſt: Carthaginienſis ſextum de fœdere deceſſere. Id uerbum ſignificat, quinquies ante eos feciſſe contra fœdus, & tũ. Sextum. Græci quoq; in ſignificandis huiuſmodi rerum numeris. τρί τον καὶ τέταρτον dicunt., quod congruit cum eo, quod Latinè dicitur Tertium Quartumq;.

Quid Ariſtoteles de numero puerperii memoriæ mandauerit. *Cap. II.*

ARiſtoteles philoſophus memoriæ tradidit, mulierem in Aegypto uno partu quinq; pueros enixam: eumq; eſſe finem dixit multiiugæ hominũ partionis, neq; plures unquam ſimul genitos compertum, hũc autem eſſe numerum ait rariſſimum. Sed & diuo Auguſto imperante, qui temporum eius hiſtoriam ſcripſerunt ancillam Cæſaris Auguſti in agro Laurente peperiſſe quinq; pueros dicunt, eosq; pauculos dies uixiſſe, matrem quoq; eorum non multo poſt, quàm peperit mortuam, monumentumq; ei factum, iuſſu Auguſti, in uia Laurentina: inq; eo ſcriptum eſſe numerum puerperij eius, de quo diximus. *Partus quinque puerorũ.*

Locorum quorundam illuſtrium collatio. contentioque facta ex orationibus C. Gracchi, & M. Cicer. & M. Catonis. *Cap. III.*

For=

C. Gracchus.

FOrtis, ac uehemens orator existimatur esse C. Gracchus: nemo id negat: sed quod nonnullis uidetur seuerior, acrior, ampliorq; esse M. Tullio, ferri id qui potest? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi, de legibus promulgatis, in qua M. Marium, & quosdam ex municipijs Italicis honestos uiros: uirgis per iniuriam cæsos à magistratibus Po. Ro. quanta maximè inuidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt quæ super ea re fecit. Nuper Theanum Sidicinum Consul uenit. uxorem dixit in balneis uirilibus lauari uelle. Quæstori Sidicino à M. Mario datum est negocium, uti balneis exigerentur: qui lauabantur. Vxor renunciat uiro, parum citò sibi balneas traditas esse, & parum lautas fuisse. Id circo palus * destitutus est in foro: eoq; adductus suæ ciuitatis nobilißimus homo M. Marius: uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Caleni ubi id audiuerunt, edixerunt, ne quis in balneis lauisse uellet, cùm magistratus Rom. ibi esset. Ferentini ob eandem causam Prætor noster Quæstores arripi iußit. Alter se de muro deiecit alter prehensus, & uirgis cæsus est. In tam atroci re, ac tam misera, atq; mœsta iniuriæ publicæ contestatione, ecquid est quod aut ampliter insigniterq; aut lacrymosè atque miseranter, aut multa copiosaq; inuidia, grauiq;, & penetrabili querimonia dixerit? Breuitas sanè & uenustas & mundicies orationis est, qualis haberi fermè in comœdiarum festiuitatibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dixit. Quanta libido, quantaq; intemperantia sit hominum adolescentium, unum exemplum uobis ostendam. His annis paucis ex Asia missus est,

* defixus

*est, qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur: ei obuiam bubulcus de plebe Venusina aduenit: & per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit, num mortuum ferrent. Vbi id audiuit, lecticam iussit deponi: struppis, quibus lectica deligata erat, usque adeò uerberari iussit, dum animum efflauit. Hæc quidem oratio super tam uiolento atque crudeli facinore, nihil profectò abest à quotidianis sermonibus. At cum in simili causa apud M. Tullium ciues Ro. innocentes uiri, contra ius contraq; leges uirgis cæduntur, aut supplicio extremo necantur: quæ ibi tunc miseratio? quæ cõprobatio? quæ totius rei sub oculos subiectio? quod, & quale inuidiæ, atque acerbitatis fretum efferuescit? Animum hercle meum, cum illa M. Cic. lego, imago quædam, & sonus uerborum, & uocũ: & eiulationum circumplectitur: uelut sunt ista, quæ de C. Verre dicit: quæ nos (ut in præsens potuimus) quantum memoria suppeditabat, adscripsimus, IPSE inflãmatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emanabat. Expectabãt omnes, qua tãdem progressurus, aut quidnam acturus esset: cũ repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. Iam hæc medius fidius sola uerba, nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet, tanti metus horrorisq; sunt, ut non narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus uideas. Gracchus autẽ noster, non quærentis neq; implorantis, sed nunciantis uice, Palus, inquit, in foro *destitutus est uestimenta detracta sunt, uirgis cæsus est. Sed enim M. Cic. præclarè,*

M. Ciceronus uehemẽ

* defixus

cum diutina repræsentatione, non Cæsus est, sed Cædebatur, inquit, uirgis in medio foro Messanæ ciuis Rom. cùm intereà nullus gemitus, nulla uox illius miseri inter dolorem crepitumq́; plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Ro. sum. Hac commemoratione ciuitatis, omnia uerbera depulsurum, cruciatumq́; à corpore deiecturũ arbitrabatur. Complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem, detestationemq́; apud ciues Ro. incensè, atq; acriter, atq; inflammanter facit, cum hæc dicit: O nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq́; Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Ro. Tribunitia potestas. Huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut ciuis Ro. in prouincia Po. Ro. in oppido fœderatorum, ab eo qui beneficio Po. Ro. fasces ac secureis haberet: deligatus in foro uirgis cæderetur? Quid, cum ignes, ardentesq́; laminæ, ceteriq́; cruciatus admouebantur? Si te acerba illius imploratio, & uox miserabilis non leniebat, ne ciuium quidem Ro. qui tum aderant, fletu, gemituq́; maximo commouebare? Hæc M. Tul. atrociter, grauiter, copiosè, apteq́; miseratus est. Sed si quis est tã agresti aure, ac tam hispida, quem lux ista, et amœnitas orationis uerborumq́; modificatio parum delectat: amat autẽ priora idcirco, quòd incompta, & breuia, & non operosa, sed natiua quadam suauitate sunt: quodq́; in ijs umbra, & color quasi opacæ uetustatis est: is si quid iudicij habet, consideret in causa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem, ad cuius uim & copiam Gracchus nec aspirauit: intelliget (opinor) Catonem contentum

M. Catonis excellens oratio.

elo=

eloquentia ætatis suæ non fuisse: & id iam tum facere uoluisse, quod Cicero posteà perficit. In eo nanq; libro, qui de falsis pugnis inscriptus est, ita de Quinto Thermo conquestus est: Dixit à Decemuiris parum sibi bene cibaria curata esse: iußit uestimenta detrahi, atque flagro cædi: Decemuiros Brutiani uerberauere, uidêre multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperiũ, quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc Rex ausus est facere. Ea'ne fieri bonis bono genere natis boni cõsulitis? Vbi societas? ubi fides maiorum? insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores atq; carnificinas, per deducus atq; maximã contumeliã (inspectantibus popularibus suis, atque multis mortalibus) te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumq; gemitũ: quid lachrymarum, quantumq; fletum factum audiui? Serui iniurias nimis ægrè ferunt: quid illos bono genere natos, magna uirtute præditos, opinamini animi habuisse, atque habituros dum uiuent? Quòd Cato dixit, Brutiani uerberauere: nequis fortasse de Brutianis requirat, id significat, Cùm Annibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, & aliquot pugnas Popu. Rom. aduersas pugnauisset, primi totius Italiæ Brutij ad Annibalem desciuerunt. Id Rom. ægrè paßi, pòstquam Annibal Italia deceßit, superatiq; Pœni sunt, Brutios ignominiæ causa non milites scribebant, nec pro socijs habebant: sed magistratibus in prouincias euntibus parêre, & præministrare seruorum uicem iusserunt. Itaque ij sequebantur magistratus, tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur Lorarij: & quos erant iußi, uinciebãt, aut

Brutiani.

Lorarij.

aut uerberabant. Quod autem ex Brutiis erant, appellati sunt Brutiani.

Quòd P. Nigidius argutissime docuit, nomina non positiua esse: sed naturalia. Cap. IIII.

NOmina uerbaq́;, non positu fortuito, sed quadam ui & ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis commentarijs docet. rem sanè in philosophiæ dissertationibus celebrem. Quæri enim solitum apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα. ἢ θέσει. In eam rē multa argumenta dicit, cur uideri possint uerba esse naturalia magis, quàm arbitraria, ex quibus hoc uisum est lepidum, & festiuum: Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi demonstratione utimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atq; animam porrò uersum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At contrà cum dicimus, Nos, neq; profuso intentoq́; flatu uocis, neq; proiectis labiis pronunciamus: sed & spiritum & labias quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit & in eo, quod dicimus, Tu, & Ego, & Tibi, & Mihi. Nam sicuti cū adnuimus, & abnuimus, motus quidem ille uel capitis uel oculorum, à natura rei, quam significat, non abhorret: ita in his uocibus quasi gestus quidam oris, & spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoque uocibus, quam esse in nostris animaduertimus.

Labiæ.

Auarus, simplex ne uocabulum sit, an compositum & duplex, sicut P. Nigidio uidetur. Cap. V.

AVarus nō simplex uocabulum, sed iunctum copulatumq́; esse Nigidius dicit in commentariorum

Auarus.

unde

undetricesimo: Auarus, inquit, appellatur, qui auidus æris est: sed in ea copula, E, inquit, litera detrita est. Itē Locupletē ait dictum, ex compositis uocibus, qui plera què loca, hoc est, qui multas possessiones tenet. Sed probabilius id firmiusq; est, quod de locuplete dicit: nam de Auaro ambigitur. Cur.n. non uideri possit ab uno solū uerbo inclinatū, qđ est Aueo? eadēq; esse fictura, qua est Amarus? de quo nihil dici potest, quin duplex non sit. Locules.

Multam dictam esse ab Aedilibus plebis Appij Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta esset petulantius. Cap. V.

NOn in facta modò, sed in uoces etiam petulantiores publicè uindicatum est. Ita enim debere esse uisa est Romanæ disciplinæ dignitas inuiolabilis. Appij nanq; illius Cæci filia, à ludis quos spectauerat, exiens turba undiq; confluentis fluctuantisq; populi iactata est: atq; inde egressa: cū se malè habitā diceret: Quid .n. in me tunc factum esset, inquit, quantoq; arctius pressiusq; conflictata essem, si P. Claudius frater meus naualí prælio classem nauium cum ingenti ciuium numero non perdidisset? certè quidem maiore nūc copia populi oppressa intercidissem. Sed utinā, inquit, reuiuiscat frater, aliamq; classem in Siciliā ducat, atq; istam multitudinem perditum eat, quæ me malè nunc miseram conuexauit. Ob hæc mulieris uerba, tam improba, ac tam inciuilia. C. Fundanius, & Tibi Sempronius Aediles plebi multā dixerunt & æris grauis XXV. millia. Id factū esse dicit Capito Atteius in commentario de iudicijs pu- Appii Cæci filiæ libertas punita.

blicis bello Punico primo, Fabio Licinio, & T. Acilio Crasso Consulibus.

Fluminum quæ intra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine esse Nilum, secunda Istrum, proxima Rhodanum; sicut M. Varronem memini scribere. Cap. VII.

Nilus. Istrus.

OMnium fluminum quæ in maria, quà imperium Romanum est, fluunt, quàm Græci τὴν ἔσω θάλασσαν appellãt, maximum esse Nilum cõsentitur: proxima magnitudine esse Istrum, scripsit Sallustius. Varro autem cùm de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis eius terræ fluminibus Rhodanũ esse ponit: per quod uidetur, eum facere Istro æmulum. Istrus enim quoq; in Europa fluit.

Rhodanus.

Inter ignominias militares quibus milites coercebantur, fuisse sanguinis dimissionem & quænam esse uideatur causa huiuscemodi castigationis. Cap. VIII

Sanguinis emissio ignominiosa.
* mitti

FVit hæc quoq; antiquitus militaris animaduersio, iubere ignominæ causa, militi uenam solui, & sanguinem *dimitti. Cuius ratio in literis ueteribus, quas equidem inuenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus, in militibus stupentis animi, atq; à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna, quam medicina uideretur. Posteà tamen ob pleraq; alia delicta, idẽ factitatum esse credo per consuetudinem, quasi minus sani uiderentur, omnes qui delinquerent.

Quibus modis, quoque habitu acies Ro. instrui solita sit: quæque earum instructionum sunt uocabula. Cap. IX.

Voca-

Vocabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet: frons, subsidia, cuneus orbis, globus, forfices, serra, alæ, turres. Hæc & quædã item alia inuenire est in libris eorum, qui de militari disciplina scripserunt. Trãslata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita propriæ nominãtur: earumq; rerum in acie instruenda sui cuiusque uocabuli imagines ostenduntur. *Vocabula militaria.*

Quæ eius rei causa sit, quod & Græci ueteres, & Romani annulum in eo digito gestauerunt, qui est in manu sinistra minimo proximus. Cap. X.

Veteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus: Romanos quoque homines aiunt, sic plerunque annulis usitatos. Causam esse huius rei Appiõ, in libris Aegyptiacis, hanc dicit: quod in sectis apertisq; humanis corporibus, ut mos Aegypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant repertum est neruum quendam tenuissimum, ab uno digito de quo diximus, ad cor hominis pergere ac peruenire. Propterea non inscitum uisum esse, eum potissimum digitum tali honore decorandum: qui continens, & quasi connexus esse cum principatu cordis uideretur. *Annuli gestatio Marcol 7.c.13.*

Verbum Mature quid significet, quæque uocis eius ratio sit: et quod eo uerbo uulgus hominum improprie utitur: atque inibi, quod Præcox declinatum, Præcocis facit; non Præcoquis. Cap. XI.

Mature, nunc significat propere, & cito, contra ipsius uerbi sententiam: aliud enim est Maturè, quàm quod dicitur Properè. P. Nigidius homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius: Maturè, *Mature. Macrob. li. 7.cap.1.*

 inquit

inquit, est, q. neq; citius est, neq; serius: sed mediũ quiddam, & tẽperatũ est. Bene atq; proprie Nigidius: Nã & in frugib. & in pomis matura dicuntur, quæ neque cruda & mitia sunt, neq; caduca & decocta, sed tẽpore suo adulta maturataq;. Quoniam autẽ id, quod non segniter fiebat, maturè fieri dicebatur, progressa plurimum uerbi significatio est: & non iam quod nõ segnius, sed quod festinantius fit, id fieri maturè dicitur: quando ea quæ præter sui tẽporis modum præparata sunt, immatura uerius dicantur. Illud uerò Nigidianũ rei atq; uerbi temperamentum, diuus Augustus, duobus Græcis uerbis elegantißimè exprimebat. Nam & dicere in sermonib. & scribere in epistolis solitũ esse aiunt, σπεῦδε βραδέως. Per qđ monebat, ut ad rẽ agendam simul adhiberetur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas: ex quib. duobus cõtrarijs fit maturitas: Vergilius quoq; (siquis animum attendat) duo ista uerba Properare & Maturare, tanquam planè resonantia contraria scitißimè separauit in hisce uersibus:

Matura.

Maturitas.
Maturare.

Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda sereno
Maturare datur.

Elegantißimè. ista duo uerba diuisit. nanq; in properatu rei rusticæ: per tempestates pluuiasq; cum ocium est maturari potest: per serenas, cum tempus instat, properari necessum est. Cum significandum autẽ est coactius quid factum, & festinantius, tum rectius præmaturè factum id dicitur, quàm maturè. Sicut Africanus dixit in Togata, cui titulus νόμ⊕ est:

Properare.
Prœmaturæ.

Ap-

Appetis dominatum demens præmature Præcocem. In quo uersu animaduertendum est, quòd Præcocem, in quit non Præcoquem. Est enim casus eius rectus, non Præcoquis, sed Præcox.

De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert: & ibidem de simulacro uolucri columbæ. Cap. XII.

Librum esse Democriti nobilißimi philosophorum, de ui & natura Chamæleontis, eúq; se legisse Plinius Secundus in naturalis historiæ XXVIII. refert: multaq; uana atq; toleranda auribus, deinde quasi à Democrito scripta tradi, ex quibus pauca hæc inuiti meminimus, quia pertæsum est: Accipitrem autem rapidißimã à Chamæleonte humi reptãte, si cum forte superuolet, detrahi, & cadere ui quadam in terram, cæterisq; auib. laniãdũ sese spõte sua obijcere & dedere. Itẽ aliud ultra humanam fidẽ: Caput & Collum Chamæleontis si uratur ligno quod appellatur Robur, imbres & tonitrua derepente fieri: idq; ipsum usu uenire, si iecur eiusdem animalis in summis tegulis uratur. Item aliud, quod hercle an ponerem dubitaui, ita est deridiculæ uanitatis nisi idcirco plane posui, quod oportuit nos dicere, quid de istiusmodi admirationũ fallaci illecebra sentiremus qua plerunq; capiuntur, & ad perniciem elabuntur ingenia maxima solertia, eaq; potissimum quæ discendi cupidiora sunt. Sed redeo ad Plinium: sinistrum pedem, ait, Chamæleontis, ferro ex igni calefacto torreri cum herba quæ appellatur eodem nomine Chamæleõ & utrunque macerari unguento; colligiq; in modum pastil

Chamæleõtis natura.

Ex plinio legendum uidetur, in furno igni calefacto li. 28. cap. 8.

pastilli, atque uas mitti ligneum: & eum qui id uas ferat, etiam si is medio palam uersetur, à nullo uideri posse. His portentis atq; præstigijs à Plinio Secundo scriptis, non dignum esse cognomine Democriti puto, uel illud quale est quod idem Plinius in decimo libro Democritum scripsisse asseuerat: Aues quasdam esse certis uocabulis, & earum auium confuso sanguine gigni serpētem: eum si quis ederit, linguas auium & colloquia interpretaturum. Multa autem uidentur ab hominibus malè solertibus huiuscemodi commēta in Democriti nomen data, nobilitatis auctoritatisq; eius perfugio utētibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentū esse atque fecisse traditur, neq; minus admirabile, neq; tamen uanum æquè uideri debet. Nam & pleriq; nobilium Græcorum & Phauorinus philosophus memoriarum ueterum exequentissimus, affirmatißimè scripserunt, simulacrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaq; mechanica factum uolasse: ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atq; occulta concitum. Libet hercle super re tam abhorrenti à fide ipsius Phauorini uerba ponere: Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὢν ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην, ἥτις εἴποτε καθήσειεν, οὐκ ἔτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

Memoriarum Columbæ ligneæ uolatus.

Cum partim hominum, qua ratione dixerint. Cap. XIII.

Partim hominum.
Cum partim hominum.

PArtim hominum uenerunt, plerunq; dicitur, quod significat, pars hominum uenit, id est, quidam homines. Nam partim hoc in loco aduerbium est, neque in casus inclinatur: sicuti cum partim hominū dici potest.

id

id est, cum quibusdam hominibus, & quasi cum quadā parte hominum. M. *Cato in oratione de re Floria ita scripsit: Ibi pro scorto fuit, in cubiculum subreptitauit e conuiuio: cum partim illorum iam sæpe ad eūdem modum erat. Imperitiores autem, cum partim, legunt tanquam declinatum sit quasi uocabulum, non dictum quasi aduerbium. Sed Q. Claudius* XXI. *annali insolentius paulo hac figura est ita usus. Eum enim cum partim copijs hominum adolescētium placentem sibi. Itē Q. Claudij in* XXIII. *annali, uerba hæc sunt: Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim magistratuū an auaritia, an calamitate* Po. Ro. *euenisse dicam, nescio.*

Iniuria mihi factum itur, quali uerborum ordine Cato dixerit. *Cap. XIIII.*

AVdio illi iniuriam factum iri, audio contumeliā dictum iri uulgò quoq; ita dicitur, & ista est uerborum figura iam in medio loquendi usu, idcirco exēplis supersedeo. Sed contumelia illi uel iniuria factum itur, paulò est remotius. Exemplum igitur ponemus: M. Cato pro se contra C. Casſium: Atq; euenit ita Quirites, uti in hac contumelia quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur, reī quoque publicæ mediusfidius miserear Quirites. Sicut aūt contumeliam factum iri, significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat contumelia: ita contumelia factum itur, casu tantum immutato idem dicit.

Iniuria factum itur.

De flaminis Dialis, deque flaminicæ ceremonijs, uerbaq; ex edicto prætoris apposita, quibus dicit, non coacturum se ad iurandum, neq; uirgines Vestæ, neque Diales. *Cap. XV.*

Cere-

Flaminis dialis ceremoniæ.

*Eremoniæ impositæ flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris qui de*sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabij Pictoris librorum primo scriptos legimus. Vnde hæc fermè sunt, quæ commeminimus: I. Equo Dialem flaminem uehi, religio est. II. Classem procinctam extra pomœriũ, id est, exercitum armatum uidere: idcirco rarenter flamen Dialis creatus consul est, cùm bella consulibus mandabantur. III. Item iurare Dialem fas nunquam est. IIII. Item annulo uti, nisi peruio cassoq́; fas non est. V. Ignem è flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi sacrũ efferri, ius non est. VI. Vinctum, si ædes eius introierit, solui necessum est, & uincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras in uiam demitti. VII. Nodum neque in apice neque in cinctu, neque in alia parte ullum habet. VIII. Si quis ad uerberandum ducatur, si ad pedes eius supplex procubuerit, eo die uerberari piaculum est. IX. Capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset. X. Capram & carnem incoctam, & ederam, & fabam, neque tangere Diali mos est, neque nominare. XI. Propagines è uitibus altius prætẽtis non succidet. XII. Pedes lecti in quo cubat, luto tenui circũlitos esse oportet, & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud eius lecti fulcrum, capsulam esse cum strue atque ferro oportet. XIII. Vnguium Dialis & capilli segmina, subter *arborem siliquam terra operiuntur. XIIII. Dialis quotidie festatus est. XV. Ac sine apice sub diuo esse licitum non est, sub tecto uti libet, & non pridem à*

** sacerdotalibus.*

** arborẽ felicem.*

pontificibus constitutum. Massurius Sabinus scripsit & alia quaedam remissa, gratiamq; aliquot ceremoniarum factam dicit XVI. *Farinam fermento imbutam attingere ei fas non est* XVI. *Tunicam intimam, nisi in locis tectis non exuit, ne sub coelo tanquam sub oculis Iouis nudus sit.* XVIII. *Super flaminem Dialem in conuiuio, nisi rex sacrificulus, haud quisquam alius accumbit.* XIX. *Vxorem si amisit, flaminio decedit.* XX. *Matrimonium flaminis nisi, morte dirimi non est ius.* XXI. *Locum, in quo bustum est, nunquam ingreditur.* XXII. *Mortuum nunquam attingit, funus tamen exequi non est religio. Eaedem fermè ceremoniae sunt, quas flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitate, ueluti est:* I. *Quòd bene nato operitur.* II. *Et quòd uirica surculum de arbore*sliqua habet.* III. *Et quòd scalas, quae Graece κλίμακες appellantur, eas ascendere ei plus tribus gradibus religiosum est.* IIII. *Atque etiam cùm it ad Argeos quod neque comit caput, neque capillum depectit. Verba praetoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de sacerdote Vestae adscripsi: Sacerdotem Vestalem & flaminē Dialem in omni mea iurisdictione iurare non cogam. Verba M. Varronis ex secundo rerum diuinarum super flamine Diali haec sunt: Is solus album habet galerum, uel quod maximus est, uel quòd Ioui immolata hostia albato fieri oporteat.*

Flaminicarum Dialiū cerimoniae.

** aliâs, felici.*

Argeos quid sit docet Beroald. in Anno.

Verba Varronis.

Quos errores Iul. Higinus in VI. Vergilij animaduerterit in historia Romana erratos. Cap. XV.

Repre-

Vergilium ab hac calumnia Pontanus in Antonio uindicat.

REprehendit Higinus Vergilium, correcturumq; eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptũ est: Palinurus est apud inferos, petens ab Aenea, ut suũ corpus requirendum & sepeliendum curet. Is hæc dicit:

Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Inijce (nanque potes) portusq; require Velinos.

Velinus portus.

Quo, inquit, modo aut Palinurus nouisse, aut nominare potuit portus Velinos? & Aeneas ex eo nomine locum inuenire? cum Velia oppidum, a quo portum qui in eo loco est, Velinum dixit, Seru. Tullio regnante Romæ, post annum amplius sexcentesimum, quam Aeneas in Italiam uenit, conditum in agro Lucano, & eo nomine appellatum sit? Nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto, ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Maßiliam condiderunt. Inscitißimè igitur petit, ut Aeneas portum Velinum requirat, cum id nomen eo tempore fuerit nusquam gentium. Neque simile, inquit, illud uideri debet, quod est in primo:

Italiam fato profugus, Lauiniaq; uenit
Littora.

Aut quod æque est in sexto libro:

Chalcidicaq; leuis tandem superastitit arce.

Quoniam poetæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit: sicut Vergilius sciuit de Lauinio oppido, & de Colonia Chalcidiensi. Sed Palinurus quî potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum diuinasse apud inferos putat, perinde ut animæ defunctorum solent? Sed & si ita accipias

pias, quanquam non ita dicitur, Aeneas tamen qui non diuinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinũ? cui nomen tunc (sicuti diximus) nullum usquam fuit. Item hoc quoque in eodem libro deprehendit, & correcturum fuisse Vergilium putat, nisi mors occupasset. Nam cum Thesea, inquit, inter eos nominasset, qui ad inferos adissent ac redissent, dixissetq́;

Quid Thesea? magnum

Quid memorẽ Alcidẽ? & mi genus ab Ioue summo est.

Postea tamen infert:

Sedet, æternumq́; sedebi

Infelix Theseus.

Quî autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud inferos sedeat, quem supra cum ijs nominat, qui descẽderint illuc, atq; inde rursum euaserint: præsertim cùm ita sit fabula de Theseo, atque sic Hercules eum euellerit è petra, & in lucem ad superos eduxerit? Item in his uersibus errasse Vergilium dicit:

Eruet ille Argos, Agamemnoniasq́; Mycenas,

Ipsumq́; Aeaciden genus armipotentis Achilli,

Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.

Confudit, inquit, & personas diuersas & tempora. Nã neque eodem tempore, neque per eosdem homines, cum Achæis & cum Pyrrho bellatum est. Pyrrhus.n. quem dicit Aeaciden, de Epiro in Italiam transgressus, cũ Romanis depugnauit aduersus Manium Curium, in eo bello ducem. Argiuum autem bellum, idest, Achaicum, multis post annis à L. Mummio Imperatore gestum est. Potest, inquit, igitur medius eximi uersus, qui de Pyrrho im-

importune immiſſus eſt, quem Vergilius proculdubio exempturus (inquit) fuit.

Quam ob cauſam, & quali modo Democritus philoſophus hominibus oculorum ſeſe priuauerit, & ſuper ea re uerſus Laberij, pure admodum & uenuſte facti. Cap. XVII.

Democriti excæcatio. DEmocritum philoſophum in monumentis hiſtoriæ Græcè ſcriptum eſt, uirum præter alios uenerandum, auctoritateq́; antiqua præditum, luminibus oculorum ſua ſponte ſe priuaſſe: quia exiſtimaret cogitationes, commentationesq́; animi ſui in contemplandis naturæ rationibus uegetiores & exactiores fore, ſi eas uidendi illecebris, & oculorum impedimentis liberaſſet. Id factum eius modumq́; ipſum quo cæcitatem facile ſolertia ſubtiliſsima conſciuit, *Laberius poeta.* Laberius poeta in Mimo quem ſcripſit Rectorem, uerſibus quidem ſatis mundè atq́; graphicè factis, deſcripſit: ſed cauſam uoluntariæ cæcitatis finxit aliam, uertitq́; in eam rem, quam tum agebat, non inconcinniter. Eſt enim perſona quæ hoc apud Laberium dicit, diuitis auari & parci, ſumptum plurimum ἀσωτίαν τε & propinationem adoleſcentis filij deplorantis. Verſus Laberiani hi ſunt:

Democritus Abderites phyſicus philoſophus, clypeū
Conſtituit contra exortum Hyperionis, oculos
Effodere ut poſſet ſplendore æreo, ita radijs
Solis aciem effodit luminis, malis bene
Eſſe ne uideret ciuibus: ſic ego
Fulgentis ſplendore pecuniæ uolo
Elucificare exitum ætatis meæ,

Ne

Ne in re bona uideam esse nequam filium.

Historia de Artemisia, deque eo certamine, quod apud Mausoli sepulchrũ à scriptoribus inclytis decertatum est. Cap. XVIII.

ARtemisia Mausolum uirum amasse fertur, supra omneis amorum fabulas, ultraq; affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ: ut quidam Græcarum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci uocant. Is Mausolus ubi fato perfunctus est, & inter lamenta & manus uxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans, ossa cineremq; eius mista odoribus, contusaq; in pulueris faciem, aquæ indidit, ebibitq;, multaq; alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoq; est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ causa, sepulchrum illud memoratissimum, dignatumq; numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monumentum Artemisia cum Diis Manibus sacris Mausoli dicaret, agona, id est, certamen, laudibus eius dicundis facit: ponitq; præmia pecuniæ, aliarumq; rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes dicertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio, atque lingua præstabili Theopompus, Theodectes, * Naucrites. Sunt etiam, qui Isocratem ipsum cum iis certauisse memoriæ mandauerint. Sed eo certamine uicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoq; Theodectis tragœdia, quæ inscribitur Mausolus, in qua eũ magis, quàm in prosa placuisse Higinus in exẽplis refert.

Artemisia Mausolus.

*Naucrates

S Non

Non purgari neq; leuari pecatū cū prætenditur peccatorum, quæ alij quoque peccauerunt, similitudo: atq; inibi uerba ex oratione super ea re Demosthenis. Cap. XIX.

INcessebat quempiam Taurus philosophus seuera atque uehementi obiurgatione adolescentem, à rhetoribus & facundiæ studio ad disciplinas philosophiæ transgressum, quòd factum quiddam esse ab eo diceret inhoneste & improbè. At ille non ibat inficias fecisse, sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinemq; delicti, exemplorum usu & consuetudinis uenia deprecabatur. Atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere iritatior: Homo, inquit, stulte & nihili, si te à malis exemplis auctoritates & rationes philosophiæ nō abducunt, ne illius quidem Demosthenis uestri sententia tibi in mētē uenit? quæ, quia lepidis & uenustis uocū modis uincta est, quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. Nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in priori pueritia legerim, uerba hæc sunt Demosthenis aduersus eum, qui (ut tu nunc facis) peccatis alienis exemptum purgatumq; ibat: σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράφει. Sic Taurus omnium suasionum admonitionumq; genere utens, sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæq; indolis ducebat.

Quid

Quid sit rogatio, quid lex, quid plebiscitum, quid priuilegium, & quantum omnia ista differant. Cap. XX.

QVæri audio quid lex sit, quid plebiscitũ, quid rogatio, quid priuilegium. Atteius Capito publici priuatiq; iuris peritißimus, quid lex esset, hisce uerbis definiuit: Lex, inquit, est generale iussum populi aut plebis, rogante magistratu. Ea difinitio, si probè facta est, neque de imperio Cn. Pompeij, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodij, quæstio, neque alia id genus populi plebis'ue iussa, leges uocari possunt. Non sunt enim generalia iussa, neque de uniuersis ciuibus, sed de singulis concepta: quocirca priuilegia potius uocari debent: quia ueteres priua dixerunt, quæ nos singula dicimus: quo uerbo Lucilius in primo satyrarum libro usus est. Lex. priuilegiũ Priua.

Abdomina thynnia uenientibus priua
Dabo, cephaleamq; carnem.

Plebem autem Capito in eadem definitione seorsum à populo diuisit, quoniam in populo omnis pars ciuitatis, omnesq; eius ordines contineantur. Plebs uerò ea dicitur, in qua gentes ciuium patriciæ non insunt. Plebiscitum igitur est (secundum eundem Capitonem) lex, quam plebs non populus accipit: sed totius huius rei iurisq;, siue cum populus, siue cum plebs rogatur, siue quod ad uniuersos pertinet, caput ipsum & origo, & quasi fons rogatio est. Ista enim omnia uocabula, censentur continenturq; rogationis principali genere & nomine. Nam nisi populus aut plebs rogetur, nullum plebis Populus. Plebs. Plebiscitũ. Rogatio.

aut populi iussum fieri potest. Sed quanq̃ hæc ita sunt, in ueteribus tamen scriptis non magnam uocabulorum istorum differentiam esse animaduertimus. Nam & plebiscita, & priuilegia translato nomine leges appellauerunt: eademq; omnia confuso & indistincto uocabulo, rogationes dixere. Sallustius quoque proprietatum in uerbis retinentißimus, consuetudini conceßit, & priuilegiũ quod de Cn. Pompeij reditu ferebatur, legem appellauit. Verba ex secunda eius historia hæc sunt: Nam Syllam cos. de reditu eius legem ferentem, ex composito tribuni plebis C. Herennius prohibuerat.

Quam ob causam M. Cicero his omnino uerbis, nouißime & nouißimus, uti obseruantißime uitarit. Cap. XXI.

Non paucis uerbis, quorum frequens usus est nunc, & fuit, M. Ciceronem noluisse uti, manifestum est, quod ea non probaret, uelut est Nouißimus, & Nouißime. Nam cum & M. Cato, & Sallustius, & alij quoque ætatis eiusdem, uerbo isto promiscuè usitati sint, multi etiam non indocti uiri in libris id suis scripserint, abstinuisse eo tamen, tanquam non Latino, uidetur. Quoniam qui doctißimus eorum temporum fuerat, Aelius, illo ut nouo & improbo uerbo uti uitauerat: propterea q; id M. quoque Varronis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem v. demonstrandum putaui: A quo etiam, inquit, extremum nouißimum quoque dici cœptũ uulgò: quod mea memoria, ut Aelius Gallus, sic senes aliquot, nimium nouum uerbum quòd esset, uitabant: Cuius origo, ut à uetere Vetustius, ac Veterrimum, sic à Nouo

Nouißimus Nouißime.

Nouo declinatum, Nouius, & Nouißimum.

Locus exemptus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temere incessuit, qui emolumenta ueræ philosophiæ ignorant. Cap. XXII.

Plato ueritatis homo amicißimus, eiusq; omnibus exhibendæ promptißimus, quæ omnino dici possint in desides istos ignauosq;, qui obtentu philosophiæ nominis, inutile ocium, & linguæ uitæq; tenebras sequuntur, ex persona quidem non graui, neque idonea, uere tamen, ingenueq; dixit. Nam & si Callicles, quem dicere hæc facit, ueræ philosophiæ ignarus, inhonesta, indignaq; in philosophos confert, perinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moneri intelligamus, ne ipsi quoq; culpationes huiuscemodi mereamur, ne ue inerti inaniq; desidia cultum & studium philosophiæ mentiamur. Verba ipsa super hac re Platonis, ex libro qui appellatur Gorgias, scripsi, quoniam uertere ea consilium non fuit: cùm ad proprietates eorum nequaquam poßit Latina oratio aspirare, ac multò minus etiã mea:

φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν ὦ Σώκρατες, χαρίεν, ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ. ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι, τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα· καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμ-

Platonis uerba.

συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ τῶν ἡδονῶν τε, καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν. καταγέλαστοι γίγνονται, ὥσπερ γε οἶμαι οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι, καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου, λαμπρός τέ ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ, καὶ ἐπὶ τοῦτ' ἐπείγεται, νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος, ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν. ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ. ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. ἀλλ' οἶμαι τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν. καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν. ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος, ἔτι φιλοσοφῇ. καταγέλαστον ὦ Σώκρατες τὸ χρῆμα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας. ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ. ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τί μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι. καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι. ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται καὶ ἄνανδρον καὶ πληγῶν ἄξιον. ταὐτὸν οὖν ἔγωγε

ταυτὸ πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας. παρὰ νέῳ μὲν γὰρ, μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν. ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα τοῦτον τὸν ἄνθρωπον, τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ ὅτε γενναίου πράγματος, ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ Σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων, ψιθυρίζοντα. ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι, ἐγὼ δὲ ὦ Σώκρατες πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω, καὶ φιλικῶς κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν ἀμφίονα Εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι. καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖ' ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὔθ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο, καί τοι ὦ φίλε Σώκρατες, καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας, νῦν

γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος ἢ ἄλλου ὁτουοῦν, τῶν τοιούτων εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅτι χρήσαιο σαυτῷ ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων, ὅτι εἴποις καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτο, ἐστὶν ὦ Σώκρατες. ἥτις εὐφυῆ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον βοηθεῖν. μηδ' ἐκ σῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν, ἀτεχνῶς δὲ, ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὸν τοιοῦτον. ἔτι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι, ἔξεστιν, ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ ἀγαθὲ ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων, πραγμάτων, δ' εὐμουσίαν ἄσκει. καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας. ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις. ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστὶ καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. Hæc Plato sub persona quidem sicuti dixi, non proba, sed cum sensu tamen intelligentiæq; communis fide, & cum quadam indissimulabili ueritate disseruit: non de illa scilicet philosophia, quæ uirtutum omnium disciplina est, quæq; in publicis simul & priuatis officijs excellit, ciuitatesq; & Rempublicam, si nihil prohibeat, constanter & fortiter & perite administrat: sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad uitam neque

Philosophia duplex.

tuen-

tuendam, neque ordinandam promouente, qua id genus homines consenescunt malè feriati, quos philosophos esse & uulgus putat, & is putabat ex cuius persona hæc dicta sunt.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum ueterum uictu & moribus. atque inibi quod fuerit ius marito in adulterio uxorem deprehensam necare. Cap. XXIII.

Abstemiæ mulieres Romæ.

Temetum.

QVi de uictu atque cultu po. Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem abstemias egisse, hoc est, uino semper, quod temetum prisca lingua appellabatur, abstinuisse dicunt: institutumq; ut cognatis osculum ferrent, reprehendendi causa, ut odor indicium faceret, si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream, passum, murinam, & quæ id genus optant, potu dulcia. Atque hæc quidem in ijs, quibus dixi, libris peruulgata sunt. Sed M. Cato non solum existimatas, sed multatas quoque à Iudice mulieres refert, non minus si uinum bibissent, quàm si probrum & adulterium admisissent. Verba M. Catonis adscripsi ex oratione, quæ inscribitur de dote, in qua id quoq; inscriptũ est: In adulterio uxores deprehensas ius fuisse maritis necare: Vir, inquit, cùm diuortium fecit, mulieri Iudex pro Censore est. Imperium quod uidetur habet. Si quid peruersè tetreq; factum est à muliere, multatur, si uinũ bibit: si cùm alieno uiro probri quid fecit, condemnatur. De iure autem occidenti ita scriptum est: In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impunè necares: illa te (si adulterares) digito non auderet contingere, neque ius est.

Adulterij lex iniqua.

Die pristini, & diecrastini, & diequarti, & diequinti, qui elegantius locuti sunt, dixisse, non ut ea uulgo dicuntur nunc. Cap. XXIIII.

Diequarto Diequinto.

DIe quarto, & die quinto, quod Graeci εἰς πτώρτην & πέμπτην dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur. Sed M. Tullij ætate, ac supra eam, non (opinor) ita dixerunt. Diequinte enim, & Diequinti pro aduerbio copulatè dictum est, & secunda in ea syllaba correpta. Diuus etiam Augustus memoriarum ueterum exequentißimus, linguæ Latinæ non nescius, munditiarum patris sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariã significatione ista dierum non aliter usus est. Id autem erit perpetuæ ueterum consuetudinis demõstrandæ gratia, uerba solennia Prætoris ponere, quibus more maiorum ferias concipere solet, quæ appellantur Compitalia. Ea uerba hæc sunt: Dienoni populi Romani Quiritibus compitalia erunt, quando concepta fuerint, nefas. Dienoni Prætor dicit, non die nono: neque Prætor solum, sed pleraque omnis uetustas sic locuta est. Venit ecce illius uersus Pomponiani in mentem, qui est ex Attellana, quæ Metui adscribitur:

Diequinte. Diequinti. Diuus Augustus. Dienoni.

Dies hic sextus, cùm nihil egi; die
Quarte moriar fame.

Suppetit etiam Cælianum illud ex libro historiarum secundo: Si uis mihi equitatum dare, & ipse cum cætero exercitu me sequi, die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta. Et historiam autem & uerbum hoc, sumpsit Cælius ex origine M. Catonis, in quo ita scri-

ſcriptum eſt: Igitur dictatorem Carthaginienſium magiſter equitum monuit: Mitte mecum Roma equitatum, diequinti in Capitolio tibi cœna cocta erit. Extremam iſtius uocis ſyllabam, tum per e, tum per i, ſcriptam legi. Nam ſanè quàm conſuetum ueteribus fuerat, literis plerunque uti indifferenter: ſicuti priſtini & priſtine, procliui & procliue, atque alia item multa hoc genus uariè dixerunt. Die priſtini quoque eodem modo dicebatur: quod ſignificabat die priſtino, id eſt priore: quod uulgò pridie dicitur, conuerſo compoſitionis ordine, quaſi priſtino die. Atque item ſimili figura diecraſtini dicebatur, id eſt, craſtino die. Sacerdotes quoque populi Romani tunc cum dicunt in diem tertium, dieperendini dicunt. Sed ut plerique diepriſtini, ita M. Cato in Oratione contra Furium, dieproximi dixit. Die quarto autem Cn. Matius, homo impensè doctus, in mimiambis pro eo dixit quod nudiuſquartus nos dicimus, in his uerſibus:

Dieprißini.

Diecraſtini.

Dieperendini.

Dieproximi.

Nuper diequarto ut recordor, & certè
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut die quarto quidem de præterito dicamus, die quarti aut quartè de futuro.

Telorum & iaculorum gladiorúmque uocabula: atque inibi nauium quoque genera, quæ ſcripta in ueterum libris reperiuntur. Cap. XXV.

TElorum, iaculorum, gladiorumq́; uocabula, quæ in hiſtorijs ueteribus ſcripta ſunt, item nauigiorum quoque genera & nomina, libitum fortè nobis eſt ſedentibus in Rheda conquirere, neque itidẽ aliarum ineptiarũ uacantẽ ſtupentemq́; animum occupare. Quæ tũ

Telorum nomina.

igitur suppetierant, hæc sunt: Hasta, pilum, phalarica, semiphalarica, soliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, falces, tragulæ, frameæ, mesanculæ, cateiæ, rhõpheæ, scorpius, scibones, scilices, ueruta, enses, sicæ, machæræ, spatæ, lingulæ, pugiones, climaculæ. De lingula, quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam ueteres dixisse gladiolum oblongum, in speciem linguæ factum, cuius meminit Næuius, in tragœdia Hesiona. Versum Næuij apposui:

Lingula.

Sine mihi gerere morem uidear lingua uerũ lingula.

Item rhomphæa genus teli est Thracæ nationis, postumq; hoc uocabulum in Q. Ennij Annalium XIIII.

Rhõphæa.

Nauium autem quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: Gauli, coruitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut Græci dicunt, κέλητες, lembus, oxiæ, remunculi, actuariæ quas Græci ἰσόπολα uocant; uel * ἐπακτρίδες. prosumiæ, uel gesoretæ, uel orioles, cattæ, scaphæ, pontones, nuctuciæ, mediæ, phaseli, parones, myoparones, lintres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.

Nauium nomina.

*Vel, ἐπακτεικέλητες βαρεῖς

Inscite ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium quod transfretationem transgressum dixerit, & transgressos qui transfretassent. Cap. XXVI.

Trangressus.

Asinio Pollioni in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam alijs C. Sallustius iniquè dignus nota uisus est, quod in primo Historiarum maris transitum transmissumq; nauibus factum, trãgressum appellauit: eosq; qui fretum transmiserant, quos transfretasse dici solitum est, transgressos dixit. Verba

ipsa Sallustij posui: Itaque Sertorius leui præsidio relicto in Mauritania, nactus obscuram noctem, æstu secundo, furtim aut celeritate uitare prælium in trangressu conatus est. Ac deinde infrà ita scripsit: Trangressos omnis recipit mons, receptus à Lusitanis. Hoc igitur & minus propriè & à nullo graui auctore dictum aiunt. Nã trunsgressus, inquit, & ingressus, à transgrediendo dicuntur, idq; ipsum ab ingressu & à pedum gradu appellatum est. Idcirco uerbum transgredi, conuenire non putauit, neque uolantibus, neq; serpentibus, neq; nauigãtibus sed ijs solis qui gradiuntur, & pedibus iter emetiuntur. Propterea negãt apud scriptorem idoneum, aut nauium transgressum reperiri posse, aut pro transfretatione transgressum. Sed quærò ego, cur non sicuti cursus nauium rectè dici solent; ita transgressus etiam nauibus factus dici poßit? præsertim cum breuitas tam angusti freti, quod terram Africam Hispaniamq; interfluit elegantißimæ transgreßionis uocabulo, quasi paucorum graduum spatium definita sit. Qui auctoritatẽ aut requirunt, & negant dictum ingredi transgredi ue in nauigantibus, uolo uti respondeant, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare. Atqui M. Cato in lib. de Re rustica: Fundus, inquit, eo in loco, habendus est, ut & oppidum prope amplum sit, & mare, aut amnis, qua naues ambulant. Appetit as porrò huiuscemodi translationes, habitasq; esse pro honestamentis orationis. Lucretius quoque testimonium in hac eadem uoce dicit. In quarto enim libro; clamorem per arterias & per fauces, gradientem dicit: quod est nimio confidentius, Transgredi,

quàm illud de nauibus Sallustianum. Versus Lucretij hi sunt:

Corpoream quoq; enim uocem constare fatendum est
Et sonitum quantum poßint impellere sensus.
Præterradit enim uox fauces sæpe: facitq;
Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Præterea Sallustius in eodem libro, non eos solum, qui nauibus ueherentur, sed & scaphas quoque nantes, progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: Earum aliæ paulum progressæ nimio simul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat deprimebantur.

Historia de populo Romano, déque po. Punico quod pari propemodum uigore fuerint æmuli. Cap. XXVII.

IN libris ueteribus memoria extat, quod par fuit quondam uigor, & acritudo, amplitudoq; P. R. atque Pœni, neque immerito existimatum. Nam cum alijs quidẽ populis de uniuscuiusque Reipub. cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Eius rei specimen est in illo utriusque populi uerbo factum, cum Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Carthaginenses epistolam, ibi scriptum fuit, P. R. misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo, belli aut pacis: exq; ijs utrum uellent, eligerent: quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginenses responderunt, neutrũ sese eligere: sed posse qui attulissent utrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. M. Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum, in altera simulacra hastæ fuerunt incisa.

De

De ætatum finibus: pueritiæ, iuuentæ, senectæ, ex Tuberonis historia sumptum. Cap. XXVIII.

TVbero in historiarum primo, scripsit Seruium Tullium regem P. R. cum illas quinque classes iuniorum census faciendi gratia institueret pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: Atque inde ab anno XVII. quos idoneos iam esse Reipu. arbitraretur, milites scripsisse: eosq; ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraq; eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notaui, ut discrimina, quæ fuerunt iudicio moribusq; maiorum pueritiæ iuuentæ, senectæ, ex ista censione Seruij Tullij prudentissimi regis noscerentur.

Quod particula, atque, non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam uariámq;. Cap. XXIX.

ATque particula, à Grammaticis quidem coniunctio esse dicitur connexiua, & plerunque sanè coniungit uerba & connectit. Sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in ueterum literarum tractatione atque cura exercitis. Nam & pro aduerbio ualet, cum dicimus, aliter ego feci, atque tu: significat enim aliter quàm tu. Et gemina si fiat, auget intenditq; rem de qua agitur, ut animaduertimus in Q. Ennij annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor:

Atque atque accedit muros Romana iuuentus.

Cui significationi contrarium est, quòd itidem à ueteribus dictum est, Deq;. Et præterea pro alio quoque aduerbio dicitur, idest statim. Quod in his Verg. uersibus existimatur obscure, et insequẽter particula ista posita, esse.

Sic

Sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri:
Non aliter quàm qui aduerso uix flumine lembum.
Remigijs subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM.

LIBER XI.

De origine uocabuli terræ Italiæ, déque ea Multa quæ suprema appellatur, déque eius nominis ratione, ac de lege Aterina. Et quibus uerbis antiquitus Multa Minima dici solita sit. Cap. I.

IMAEVS in historijs quas oratione Græca de rebus P. R. composuit, & M. Var. in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco uocabulo appellatam scripserunt: quoniam boues Græca ueteri lingua ἰταλοὶ uocitati sunt: quorum in Italia magna copia fuerit, buceraq; in ea terra gigni pasciq; solita sint compluria. Conectare autem ob eandem causam possumus, quòd Italia tunc esset armentosissima: Multamq; quæ appellatur supre

*suprema, institutam in singulos dies, duarũ ouium, triginta bouum, pro copia scilicet bouum, proq; ouium penuria. Sed cùm eiusmodi Multa pecoris armentiq; à magistratibus dicta erat *adigebantur boues ouesq;, aliâs pretij parui, aliâs maioris: eaq; res faciebat inæqualem Multæ punitionem. Idcirco postea lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem Multa est ouis unius. Suprema Multa est eius numeri cuius diximus: ultra quem Multam dicere in dies singulos ius non est: & propterea suprema appellatur, id est summa & maxima. Quando igitur nunc quoq; à magistratibus Po. Ro. more maiorum Multa dicitur uel minima uel suprema, obseruari solet, ut Oues genere uirili appellentur. Atque ita M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima Multa diceretur, cõcepit: M. Terentio, quando citatus neque respondit, neq; excusatus est, ego ei unum ouem Multam dico: ac nisi eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri multã. Vocabulum autem ipsum Multæ, idem M. Varro in undeuicesimo rerum humanarum, non Latinum, sed Sabinũ esse dicit. Idq; ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt a Sabinis orti. Sed turba Grãmaticorum nouitia, eam κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, ita hoc quoque dici tradiderunt. Cùm autem usus, & mos sermonum is sit, ut & ita nunc *loquamur ut plerique ueterum locuti sunt, Multam dixit, & Multa dicta est, non esse ab re putaui notare, quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originum uerba hæc sunt: Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum*

* addicebantur.

Lex Aterina.

Ouis unus.

* loquamur

*consulto elegantiæ

tum iuit, ei multam facit. Potest autem uideri *consulta elegantia uitasse uerbum, cùm in castris & in exercitu multa fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur.

Quod Elegans a apud antiquiores, non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu, atque uictu dicebatur: eáq; in uitio ponebatur. Cap. II.

ELegans homo non dicebatur cum laude: sed id ferè uerbum ad ætatem M. Catonis, uitij non laudis fuit. Est nanque hoc animaduertere, cum in quibusdam alijs, tum in libro Catonis, qui inscriptus est Carmen de moribus. Ex quo libro uerba hæc sunt: Auaritiam omnia uitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, uitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur. Ex quibus uerbis apparet elegantem dictum antiquitus, nõ ab ingenij elegantia, sed qui nimis læto amœnoq; cultu uictuq; esset. Postea Elegans reprehendi quidem desiit, sed laude nulla dignabatur, nisi cuius elegantia erat moderatissima. Sic M. Tullius L. Crasso & Q. Scæuolæ non meram elegantiam, sed multa parsimonia mistam laudi dedit. Crassus (inquit) erat parcissimus elegantium, Scæuola parcorum elegantissimus. Præterea ex eodem libro Catonis, hæc etiam sparsim & intercisè cõmeminimus: Vestri (inquit) in foro honestè mos erat, domi quod satis erat. Equos carius quàm coquos emebant. Poeticæ artis honos non erat. Si quis in ea re studebat, aut sese ad conuiuia applicabat, grassator uocabatur. Illa quoque ex eodem libro præclaræ ueritatis sententia est: Nam uita (inquit) humana propè uti ferrum est. Ferrum si exerceas, conteritur: si non exerceas, ta-

M. Cato de uita humana simili ferro.

men rubigo interficit. * Item homines exercendo uidemus conteri. Si nihil exerceas, inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quàm exercitatio. * Itidem

Qualis, quantaque sit Pro particulæ uarietas, déq; exemplis eius uarietatis. Cap. III.

QVando ab arbitris negocijsq; ocium est, & motandi corporis gratia aut spatiamur, aut uectamus, quærere nonnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi, paruas quidem minutasq;, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad ueterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias: uelut est, quod forte nuper in Prænestino recessu uespertina ambulatione solus ambulans considerabam, qualis quantaq; esset particularum quarundam in oratione Latina uarietas, quod genus est præpositio Pro. Aliter enim dici uidebam, Pontifices pro collegio decreuisse, aliter quempiam testem introductum pro testimonio dixisse, aliter M. Catonem in Originum IIII. prælium factum, depugnatumq; pro castris, scripsisse. Et item in V. Vrbes, insulasq; omneis pro agro Illyrico esse. Aliter etiam dici pro æde Castoris, aliter pro rostris, aliter pro tribunali, aliter pro concione, atque aliter Tribu. Plebis pro potestate intercessisse. Sed has omnes dictiones, qui aut omnino similes, & pares, aut usquequaque diuersas existimaret, errare arbitrabar. Nam uarietatē istam eiusdem quidem fontis & capitis, nō eiusdē tamen esse finis putabā. Quod profectò facile intelliget, si quis adhibeat

ad meditationem suam intentionem, & habeat ueteris orationis usum, atque notitiam celebriorem.

Quem in modum Q. Ennius uersus Euripidis æmulatus sit. Cap. IIII.

Euripidis uersus sunt in Hecuba, uerbis, sententia breuitate insignes illustresq;. Hecuba est ad Vlissem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκτ' ἀδοξούντων ἰὼν.
Κ' ἀκ τῶν δοκούντων, αὑτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

Hos uersus Q. Ennius, cũ eã tragœdiã uerteret, nõ sanè incõmode æmulatus est. Versus totidẽ Enniani hi sunt:

Hæc tu, & si peruersè dices, facilè Achiuos flexeris.
Nam cũ opulenti loquuntur pariter atq; ignobiles,
Eadem dicta, eademq; oratio æqua, non æquè ualet.

Bene (sicuti dixi) Ennius. Sed tamen ignobiles ἀντὶ ἀδοξούντων, & opulenti, ἀντὶ δοκούντων satisfacere sententiæ non uidentur. Nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι, neque omnes opulenti ἔνδοξοι.

De Pyrrhoniis philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia. Cap. V.

Pyrrhonei philosophi.

Qvos Pyrrhonios philosophos uocamus, ij Græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. Id fermè significat quasi quæsitores, & cõsideratores. Nihil.n.decernunt, nihil constituunt: sed in quærẽdo semper cõsiderandoq; sunt, quidnam sit omniũ rerũ, de quo decerni cõstituiq; posit. Ac nè uidere quoque planè quicquàm, neq; audire sese putant, sed ita pati

afficiq́;, quasi uideant uel audiant: eaq́; ipsa quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia & eiusmodi sint, contantur atque insistunt. Omniumq́; rerum fidem ueritatemq́;, mistis confusisq́; signis ueri atque falsi, ita incomprehensibilem uideri aiunt, ut quisque homo est non præceps, neque iudicij sui prodigus, his uti uerbis debeat, quibus auctorem philosophiæ istius Pyrrhonem usum esse tradunt οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. Indicia enim rei cuiusque, & synceras proprietates negant posse nosci & percipi, idq́; ipsum docere atque ostendere multis modis conantur. Super qua re Phauorinus quoque subtilissimè argutissimeq́; decem libros composuit, quos πυῤῥωνίων τρόπων inscribit. Vetus autem quæstio, & à multis scriptoribus Græcis tractata, an quid & quantum inter Pyrrhonios & Academicos Philosophos intersit. Vtrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ dicuntur, quoniam utrique nihil affirmant, nihilq́; comprehendi putant. Sed ex omnibus rebus perinde uisa fie ridicunt, quas φαντασίας appellant, non ut rerum ip sarum natura est, sed affectio animi corporis'ue est eorum, ad quos ea uisa perueniunt. Itaq; omnes omnino res, quæ sensus hominũ mouẽt, τῶν πρός τι esse dicũt. Id uerbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese cõstet, nec quod habeat uim propriam & naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaq́; uideri esse qualis sit eorum species dum uidentur: qualiaq́; apud sensus nostros quo peruenerunt, creantur non apud sese, unde profecta sunt. Cum hæc autem consimiliter tam

Academici

Pyrrhonij dicant quàm Academici, differre tamē inter sese & propter alia quædam, & uel maxime propterea existimati sunt, quòd Academici quidē ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendūt, & nihil posse decerni, quasi decernunt: Pyrrhonij ne id quidem ullo pacto uideri uerū dicūt, qđ nihil esse uerū uidetur

Quod mulieres Romæ per Herculem non iurauerint, neque uiri per Castorem. Cap. VI.

Hercules. Castor.

IN ueteribus scriptis, neque mulieres Romanæ per Herculem deierant, neque uiri per Castorem. Sed cur illæ non iurauerunt Herculem, obscurum non est. Nam Herculaneo sacrificio abstinēt. Cur autē uiri Castorem iurantes non appellarunt, non facilè dictu est. Nusquam igitur scriptum inuenire est apud idoneos quidem scriptores, aut mehercule fœminam dicere, aut mecastor uirum. Aedepol autem, quod iusiurandum per Pollucem est, & uiro et fœminæ commune est. Sed M. Varro asseuerat antiquissimos uiros neque per Castorem, neq; per Pollucem deierare solitos, sed id iusiurandum fuisse tantum fœminarum ex initijs Eleusinis acceptum. Paulatim tamen inscitia antiquitatis uiros dicere ædepol cœpisse, factumq́; esse ita dicendi morem. Sed mecastor à uiro dici, in nullo uetere scripto inueniri.

Aedepol.

Pollux.

Verbis antiquissimis relictisque & desitis minime utendum. Cap. VII.

Verba noua fugienda.

VErbis uti aut nimis obsoletis exculcatisq;, aut insolentibus nouitatisq; duræ & illepidæ, par esse delictum uidetur. Sed molestius equidem culpatiusq; esse arbitror, uerba noua, incognita, inaudita, dicere,

re, quàm inuulgata & sordentia. Noua autem uideri di*co, etiam ea quæ sunt inusitata & desita, tametsi sint ue*tusta. Et adeo id uitium plerunq; feræ eruditionis, quā Græci ὀψιμαθίαν appellant: quod nunquam didiceris, diu ignoraueris: cum id scire aliquando cœperis, magni facias, quo in loco cunque & quacunque in re dicere: Veluti Romæ nobis præsentibus, uetus celebratusq; homo in causis, sed repentina & quasi tumultuaria doctrina præditus, cum apud præfectum urbis uerba faceret, & dicere uellet, inopi quēdam miseroq; uictu uiuere, & furfureum panem esitare, uinumq; eructum & fœtidū potare. Hic inquit, eques Romanus apludā edit & floces bibit. Aspexerunt omnes qui aderant, alius alium, primo tristiores turbato & requirente uultu, quidnā illud utriusq; uerbi foret. Post deinde quasi nescio quid Tuscè aut Gallicè dixisset, uniuersi riserunt. Legerat aūt ille apludam ueteres rusticos frumēti furfurem dixisse. Idq; à *Plauto in comœdia (si ea *Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positū esse. Item floces audierat prisca uoce significare uini fæcē è uinaceis expressam, sicuti fraces ex oleis. Idq; apud Cæciliū ἐν τῷ Λιμένοις legerat, eaq; sibi duo uerba ad orationū ornamenta seruauerūt. Alter quoq; à lectionibus id genus paucis ἀπειρόκαλος, cū aduersarius causam differri postularet: Rogo prætor, inquit, subueni, succurre: quonam usq; nos bouinator hic demoratur? Atq; id uoce magna ter quater'ue inclamauit bouinator. Commurmuratio fieri cœpta est à plerisq; qui aderant, quasi mōstrū uerbi admirantibus. At illè iactans & gestiens: Non

Apluda.
* Pacuuio
* Pacuuii
Astraba.
Floces uini
Fraces olei
Bouinator.

Bouinator. enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiuersatorem bouinatorem dicit. Est autem in Lucilij undecimo uersus hic: Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus duro.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, uenia sibi ante eius linguæ imperitiæ petita, composuit. Cap. VIII

A. Albinus M. Cato. IVstè uenusteq; admodum reprehendisse dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitauit. In eius historiæ principio scriptum est ad hanc sententiã: Neminem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum compositè aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum (inquit) homo Romanus, natus in Latio: Græca oratio à nobis alienißima est. Ideoq; ueniam gratiamq; malæ existimationis, si quid esset erratũ, postulauit. Ea cùm legisset M. Cato, Ne tu, inquit, Aule nimium nugator es, cùm maluisti culpã deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cùm compulsi peccauimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelij Nepotis de illustribus uiris. Deprecari

Historia de legatis Mileti & Demosthene rhetore, in libris Critolai reperta. Cap. IX.

CRitolaus scripsit, legatos Mileto publicæ rei causa uenisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratia. Tum qui pro sese uerba facerent, quos uisum erat, aduocasse, aduocatos (uti erat mandatum) uerba pro Milesiis ad populum fecisse, Demosthenem Mile-

Milesiorum postulatis acriter respondisse, neq; Milesios auxilio dignos, neque ex Republica id esse cõtendisse. Rem in posterum diem prolatam, legatos ad Demosthenem uenisse, magnoq; opere orasse uti contrà ne diceret eum pecuniam petiuisse, & quantam petiuerat abstulisse. Postridie cùm res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum ceruicesq; circumuolutum, ad populum prodisse, & dixisse se συνάγχην pati, eò contra Milesios loqui non quire. Tum è populo unum exclamasse. Non συνάγχην quod Demosthenes pateretur, sed ἀργυράγχην esse. Ipse etiam Demosthenes ut idem Critolaus refert, non id postea concelauit, quin gloriæ quoque hoc sibi aßignauit. Nam cùm interrogasset Aristodemum actorem fabularum, quantum mercedis, uti ageret, accepisset, & Aristodemus talentum respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem. Demosthenes Aristodemus

Quod C. Gracchus in oratione sua, historiam supra scriptam Demadi rhetori, non demostheni attribuit, uerbáque ipsius C. Gracchi relata. Cap. X.

QVod in capite superiore à Critolao scriptum esse diximus super Demosthene id C. Gracchus in oratione qua legem Aufeiam dissuasit, in Demadem contulit uerbis hisce: Nam uos Quirites, si uelitis sapientia atque uirtute uti, & si quæritis neminẽ nostrũ inuenietis sine precio huc prodire, omnes nos qui uerba facimus, aliquid petimus. Neque ullius rei causa quisquam ad uos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse, qui apud uos uerba facio, uti uectigalia uestra augeatis quo facilius uestra commoda & Remp. administra

re posſitis, non gratis prodeo. Verùm peto à uobis, non pecuniam, ſed bonam exiſtimationem atque honorem. Qui prodeunt diſſuaſuri ne hanc legem accipiatis, petunt nõ honorem à uobis, uerum à Nicomede pecuniã. Qui ſuadent ut accipiatis, ij quoq; petunt non à uobis bonam exiſtimationem, uerum à Mithridate rei familiaris ſuæ precium & præmiũ. Qui autẽ ex eodẽ loco atq; ordine, tacẽt ij uel acerrimi ſunt. Nam ab omnibus precium accipiunt, & omnes fallunt. Vos cùm putatis eos ab his rebus remotos eſſe impertitis bonã exiſtimationem. Legationes autem à regibus, cum putant eos ſua cauſa reticere. ſumptus atq; pecunias maximas præbent, uti in terra Græcia. Quo in tempre tragœdus gloriæ ſibi ducebat, talentum magnum ob unam fabulã datum eſſe, homo eloquẽtiſsimus ciuitatis ſuæ Demades ei reſpondiſſe dicitur: Mirum tibi uidetur, ſi tu loquendo talentum quæſiſti? Ego ut tacerem, decem talenta à rege accepi. Itidẽ nunc iſti precia maxima ob tacendũ accipiunt.

Demades.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit, mentiri & mendacium dicere. Cap. XI.

VErba ſunt hæc ipſa P. Nigidij, hominis in ſtudijs bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenij doctrinarumq; nomine, ſummè reueritus eſt: Inter mendacium dicere & mentiri diſtat. Qui mentitur, ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit, ipſe fallitur. Item hoc addidit: Qui mentitur, inquit, fallit, quantum in ſe eſt. At qui mẽdacium dicit, ipſe non fallit, quantũ in ſe eſt.

Mentiri
Mendaciũ dicere.

est. Itē hoc quoq; super eadē re dicit: Vir bonus, inquit præstare debet ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat. Alterum incidit in hominem alterum nō. Variè mehercle, & lepidè Nigidius tot sentemtias in eandè rem, qua aliud, atque aliud diceret, disparauit.

Quod Chrysippus philosophus, omne uerbum ambiguum dubiúmque esse dicit. Diodorus contra, nullum uerbum ambiguum esse putat. Cap. XII.

CHrysippus ait, omne uerbum ambiguum natura esse, quoniam ex eodem duo uel plura accipi possunt. Diodorus autem, cui Crono cognomētum fuit: Nullum, inquit, uerbum est ambiguum, nec quisquam ambiguum dicit, aut sentit. Nec aliud dici uideri debet, quā quod se dicere sentit is qui dicit. At cum ego, inquit, aliud sensi, tu aliud accepisti, obscurè magis dictū, quàm ambiguè uideri potest. Ambigui enim uerbi natura illa esse debuit, ut qui diceret, duo uel plura diceret. Nemo autem duo uel plura dicit, qui se sentit unum dicere. *Diodorus Cronus.*

Quid T. Castritius de uerbis, déque sententia quadam C. Gracchi existimauerit. Quodque esse eam sine ullo sensus emolumento docuerit. Cap. XIII.

APud T. Crastitium disciplinæ rhetoricæ doctorem, graui atq; firmo iudicio uirum legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. In eius orationis principio, collocata uerba sunt accuratius modulatiusq;, quā ueterum oratorum consuetudo fert. Ea uerba, sicuti dixi, composita sunt hæc: Quæ uos cupidè per hosce annos appetistis atq; uoluistis: ea si temere repudiaritis; abesse nō potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nūc temere *T. Castritius* *Gracchi uerba.*

temere repudiasse dicamini. Cursus igitur hic, & sonus rotundæ uolubilisq; sententiæ, eximie nos, & unicè delectabat: tantò id magis, quod iam tunc C. Graccho uiro illustri & seuero, eiusmodi compositionem fuisse cordi uidebamus. Sed enim cùm eadē ipsa uerba sæpius petentibus nobis lectitarentur: admoniti à Castritio sumus, ut consideraremus, quæ uis, quod'ue emolumentum eius sententiæ foret: neque pateremur, ut aures nostræ cadentis apte orationis modis eblanditæ, animum quoque nobis uoluptate inani perfunderent. Cumq; nos admonitione ista attentiores fecisset: Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant uerba hæc, dicatq; mihi quæso aliquis uestrum, an sit ulla huiusce sententiæ aut grauitas, aut gratia: Quæ uos cupidè per hosce annos appetistis atque uoluistis: ea temere si repudiaritis, abesse nō potest quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini. Cui enim omnium hominum in mentem non uenit, id profectò usu uenire, ut quod cupidè appeti eris, cupidè appetisse: & quod temere repudiaueris, temere repudiasse dicaris? At si opinor, inquit, ita scriptum esset: quæ uos per hosce annos appetistis, atq; uoluistis, ea nūc si repudiaritis, abesse nō potest, quin aut olim cupidè appetisse, aut nunc temerè repudiasse dicamini: Si inquit, ita diceretur, grauior scilicet, solidiorq; fieret sententia: & acciperet aliquid iustæ in audiendo expectationis. Nunc autem uerba hæc, Cupidè et Temere, in quibus uerbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur: sed suprà quoque nondum desiderata ponuntur: & quæ nasci oririq; ex

ipsa rei conceptione debebant, antè omnino, quàm res postulat, dicuntur. Nam qui ita dicit, Si hoc feceris, cupidè fecisse dicêris: rem dicit sensus alicuius ratione collectam, & confectam, qui uerò ita dicit, Si cupidè feceris, cupidè fecisse diceris: non longè secus dicit, atque si diceret, Si cupide feceris, cupidè feceris. Hæc ego, inquit, admonui, nõ, ut C. Graccho uitio darem (dij enim mentem mulierem mihi: nam si quicquam in tam fortis facundiæ uiro uitij uel erroris esse dici potest, id omne & auctoritas eius exhausit, & uetustas consumpsit) sed uti caueretis, ne uos facilè perstringeret modulatus aliquis currentis facundiæ sonitus: atq; ut uim ipsam rerum, uirtutemq; uerborum prius pensitaretis: & si quidem grauis, atque integra, & syncera sententia diceretur, tum si ita uideretur, greßibus quoque ipsis orationis, & gestibus plauderetis. Si uerò frigidi & leues, et futiles sensus, in uerba aptè numeroséq; posita includerentur, non esse id secus crederetis, quàm cùm homines insigni deformitate, ad facienda ridicula imitantur histriones, & gestiunt.

Sobria & pulcherrima Romuli regis responsio circa uini usum. Cap. XIIII.

Simplicißima suauitate & rei, & orationis L. Piso Frugi usus est, in primo annali, cùm de Romuli regis uita atque uictu scriberet. Ea uerba, quæ scripsit, hæc sunt: Eundem Romulum dicunt ad cœnam uocatum, ibi non multum bibisse: quia postridie negocium haberet. Ei dicunt: Romule, si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Is respondit, Imò uerò carum, si quan=

Romuli sobrietas & lepidum responsum.

quantum quisq; uolet, bibat. nam ego bibi quantũ uolui.

De ludibundo & errabundo, atque id genus uerborũ productionibus: & quod Laberius sic amorabundam dixit ut dicitur ludibunda, & errabunda: atque inibi quòd Sisenna per huiuscemodi uerbum noua figura usus est. Cap. XV.

Amorabũdus.
Bundus finita.

LAberius in lacu Auerno mulierem amantem uerbo inusitatius ficto, Amorabundam dixit. Id uerbum Cesellius Vindex in commentario lectionum antiquarum * ex figura * scriptum dixit, qua ludibunda, ridibunda, & errabunda dicitur, ludens & ridens, & errans. Terentius autem Scaurus, diui Adriani temporibus grammaticus uel nobilissimus, inter alia, quæ de Cesellij erroribus composuit, in hoc quoque uerbo errasse eum scripsit, quòd idem esse putauerit, ludens, & ludibunda, errans, & errabunda, ridens, & ridibunda. Nã ludibunda, inquit, & ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem, uel ridentem, uel errantem, agit aut simulat. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cesellium in eo reprehenderet: non hercle reperiebamus. Nõ est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent, quod ea demõstrant, à quibus producuntur. Quid esset autem ludentem agere, uel imitari, non intelligere uideri maluimus, quàm insimulare eum, tãquam ipsum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cesellij criminantem, hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit: an quid, & quantulum differret à ludibundo ludens, & ridibundo ridens, & errabundo errans, cæteraq; horum similia: an à principalibus uerbis paululum aliquid distarent, &

*ea
* sumptũ
Terentius Scaurus.

quam

quam omnino uim haberent particula hæc extrema eiusmodi uocabulis addita. Hoc *enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in uinolento, & luculento, & turbulento, uacua'ne & inanis sit isthæc productio, cuiusmodi sunt quæ παραγωγὰς Græci dicunt, an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. Cùm reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quòd Sisenna in quarto historiarum eiusdem figuræ uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros, ad oppidum peruenit. Quod scilicet significat cùm agros popularetur: non (ut Scaurus in consimilibus uerbis ait) cùm populantem ageret, uel cùm imitaretur. Sed inquirentibus nobis quænam ratio & origo esset huiuscemodi figuræ, populabundus, & errabundus, & lætabundus, & ludibundus, multorumq; aliorum id genus uerborum: εὐστόχως hercle Apollinaris noster sibi uideri ait, particulam istam postremam, in quam uerba talia exeunt, uim & copiam & quasi abundantiam rei, cuius id uerbum esset, demõstrare: ut lætabundus dicatur, qui abunde lætus sit: & errabundus, qui longo, atque abundanti errore sit. Cæteraq; omnia ex ea figura ita dici ostendit: ut productio hæc & extremitas, largam & fluentem uim & copiam declaret.*

Letabũdus Errabundus.

Quòd Græcorum quorundam uerborum difficillima est in linguam Latinam mutatio: uelut quod Græcè dicitur, πολυπραγμοσύνη. *Cap. XVI.*

ADiecimus sæpe animum ad uocabula rerum non paucissima, quæ neque singulis uerbis, ut à Græcis:

Græca quædam uerti uix posse.

cis:neq; si maximè pluribus eas res uerbis dicamus, tam dilucide,tamq; aptè demonstrari Latina oratione possunt,quàm Græci ea dicunt priuis uocibus. Nuper etiã cùm allatus esset ad nos Plutarchi liber,& eius libri indicem legissemus,qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης, percontanti cuipiam,qui & literarum & uocum Græcarum expers fuit,cuiusnam liber,& qua de re scriptus esset:nomen quidem scriptoris statim diximus: rem,de qua scriptum fuit,dicturi hæsimus. Ac tum quidem primò,quia non satis commodè opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse de negociositate, aliud institui apud me exquirere,quod,ut dicitur,uerbum de uerbo expressum esset. Nihil erat prorsus,quod aut meminissem legere me: aut si etiam uellem fingere, quod non insigniter asperum,absurdum,durumq; esset, si ex multitudine & negocio uerbum unum compingerem:sicuti multiiuga dicimus,& multicoloria,& multiformia. Sed non minus illepidè ita diceretur,quam si interpretari uoce una uelis πολυφιλίαν,aut πολυτροπίαν,aut πολυσαρκίαν. Quamobrem cùm diutulè tacitus in cogitando fuissem: respondi tandem, non uideri mihi significari eam rem posse uno nomine. Et idcirco iuncta oratione, quid uellet Græcum id uerbum,paratam dicere. Ad multas igitur res aggreßio, earumq; omnium rerum actio,πολυπραγμοσύνη, inquã,Græcè dicitur: de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. Tum ille opicus uerbis meis inchoatis & inconditis adductus, uirtutem quidem esse πολυπραγμοσύνην. Hortatur,inquit,nos profectò nescio quis

quis hic Plutarchus ad negocia capessenda, & ad res, obeundas plurimas cum industria & celeritate:nomenq; ipsius uirtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommodè præscripsit. Minimè, inquam, uerò. Neque enim ista omnino uirtus est, cuius Græco nomine argumentum hoc libri demonstratur: neque id quod tu opinare, aut ego dicere me sentio, aut Plutarchus facit. Deterret enim nos hoc quidē in libro, quàm potest maximè, à uaria promiscuaq;, & non necessaria rerum eiusmodi plurimarum & cogitatione, & petitione. Sed huius, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia: qui ne pluribus quidem uerbis potuerim non obscurißimè dicere, quod à Græcis perfectißimè uno uerbo & planißimè dicitur.

Quid significat in ueteribus Prætorum edictis, quòd flumina retanda publicè redempta habent. Cap. XVII.

EDicta ueterum Prætorum, sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Traiani, & aliud quid requirentibus, cùm in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est. Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum inuenimus: Qui flumina retanda publicè redempta habent, si quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quod eum ex lege locationis facere oportuerit, non fecisse. Retanda igitur quid esset, quærebatur. Dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Caij de origine uocabulorum septimo legisse, retas uocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum *emi nerent, aut in alueis eorum extarent: appellatasq; esse à retibus, quòd prætereuntes naues impedirent, & Rete. * aliâs, corruerūt

Retanda flumina.

quasi irretirent. Idcirco sese arbitrari retanda flumina locari solita esse: id est, purganda: ne quid aut moræ, aut periculi nauibus in ea uirgulta incidentibus fieret.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit: & qua posteà Solon & qua item decem uiri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt: atq; inibi adscriptum, quòd apud Aegyptios furta licita et permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata, & pro exercitio utili celebrata: ac præterea M. Catonis de puniendis furtis digna memoria sententia. Cap. XVIII.

Draco legislator.
Furum punitio.

DRaco Atheniensis uir bonus, multaq; esse prudentia existimatus est, iurisq; diuini & humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem cuiuscunque modi furti, supplicio capitis puniendũ esse, & alia pleraq;, nimis seuerè censuit sanxitq;. Eius igitur leges, quoniam uidebantur impendio acerbiores, non decreto iussoq;, sed tacito illiteratoq; Atheniensium consensu obliteratæ sunt. Postea legibus alijs mitioribus à Solone compositis, usi sunt. Is Solon ex septẽ

Solon.

illis inclytis sapientibus fuit. Is sua lege in fures, non (ut Draco antea) mortis, sed dupli pœna uindicandum existimauit. Decemuiri autem nostri, qui post reges exactos, leges quibus Po. Ro. uteretur in XII. tab. scripserunt, neque pari seueritate in puniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nã furem, qui manifesto furto prehensus esset tum demum

occidi

occidi permiserunt: si aut cùm faceret furtum, nox esset: aut interdiu se telo, cùm prehenderetur, defenderet. Ex cæteris autem manifestis furibus liberos uerberari, adiciq; iusserunt ei, cui factum furtum esset: si modò id luci fecissent, neque se telo defendissent. seruos item furti manifesti prehensos uerberibus affici, & è saxo præcipitari: sed pueros impuberes Prætoris arbitratu uerberari uoluerunt, noxamq; ab his factam sarciri. Ea quoque furta, quæ per lancem liciumq; concepta essent, perinde ac si manifesta forent, uindicauerunt. Sed nunc à lege illa decemuirali discessum est. Nam si quis super manifesto furto, iure & ordine experiri uelit: actio in quadruplum datur. Manifestum autem furtum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur dum fit: faciendi finis est, cùm perlatum est, quò fieri cœperat. Furti concepti, item oblati, tripli pœna est. Sed quod sit oblatum, quod conceptum, & pleraque alia ad eam rem, ex egregijs ueterum moribus accepta, neque inutilia cognitu, neque iniucunda, qui legere uolet, inueniet Sabini librum, cui titulus est de furtis. In quo id quoque scriptum est, quod uulgò inopinatum: Non hominum tantum, neque rerum mouentium quæ auferri occulté & surripi possunt, sed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonũ qui fundo, quem conduxerat, uendito, possessione eius dominum interuertisset. Atq; id etiam (quod magis inopinabile est) Sabinus dicit: Furẽ esse hominis iudicatũ, qui cum fugitiuus præter oculos domini fortè iret, obtẽtu togæ tanq̃ se amiciẽs, ne uideretur à domino obstitisset.

Per lãcem liciumque.

ſet. Alijs deinde furtis omnibus, quæ nec manifeſta ap- pellantur, pœnam impoſuerunt dupli. Id etiam memini legere me in lib. Ariſtonis iureconſulti, haudquaquam indocti uiri: apud ueteres Aegyptios (quod genus hominum conſtat & in artibus reperiendis ſolertes extitiſſe, & in cognitione rerum indaganda ſagaces) furta omnia fuiſſe licita & impunita. Apud Lacedæmonios quoque, ſobrios illos & acres uiros, cuius rei non adeò ut Aegyptijs fides longinqua eſt, non pauci neque ignobiles ſcriptores, qui de moribus legibusq; eorum memorias condiderunt, ius atque uſum fuiſſe furandi dicunt: idq; à iuuentute eorum, non ob turpia lucra, neque ad ſumptum libidini præbendum, comparandum'ue opulentiam, ſed pro exercitio diſciplinaq; rei bellicæ factitatum: quòd & furandi ſolertia & aſſuetudo, acueret, obfirmaretq; animos adoleſcentium, & id inſidiarum aſtus, & ad uigilandi tolerantiam, & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus diuidunda ſcripſit uehementibus, & illuſtribus uerbis de impunitate peculatus, atque licentia conqueritur. Ea uerba, quoniam nobis impensè placuerunt, adſcripſimus: Fures, inquit, priuatorum furtorum, in neruo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura. Quàm caſtè autem, & quàm religiosè à prudentiſſimis uiris quid eſſet furtum definitum ſit, prætereundum non puto: ne quis eum ſolum eſſe furem putet, qui occultè tollit, aut clàm ſurripuit. Verba ſunt Sabini ex libro iuris ciuilis ſecundo: Qui alienam rem attrectauit, cùm id ſe inuito domino facere iudica-

Ariſton iurecõſultus. Aegyptijs furtum licitum, Lacedæmonijs laudatum.

Pulchra ſententia M. Catonis.

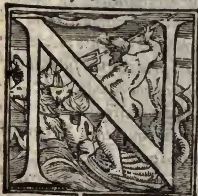
Furti qui teneantur, Sabino auctore.

iudicare deberet, furti tenetur. Item alio capite: Qui alieno tacens lucri faciundi causa sustulit, furti obstringitur: siue scit cuius sit, siue nescit. Hæc quidem sic in eo quo nunc dixi lib. Sabinus scripsit, de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea quæ suprà scripsi, furtum sine ulla quoq; attrectatione fieri posse: sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente. Quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui seruo suo uti furtum faceret, imperauit.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER XII.

Dissertatio Phauorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum, sed suo sibi lacte aleret. Cap. I.

VNCIATVM quondam est Phauorino philosopho, nobis præsentibus uxorem auditoris sectatorisq; sui paululum ante enixam, auctumq; eum esse nato filio. Eamus, inquit, & puerperam uisum, & patri gratulatũ. Is enim erat loci senatorij, ex familia nobiliori. Imus

una, & qui tù aderamus, prosecutiq; eum sumus ad domum quò pergebat, & cū eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem, congratulatusq; assedit: atque ibi percontatus est, quàm diutinum puerperium, & quàm laboriosi nixus fuissent: puellamq; ubi defessam labore ac uigilia, somnū capere cognouit, fabulari instituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito, quin filium lacte suo nutritura sit. Sed cùm mater puellæ parcendum esse ei diceret, adhibendasq; puero nutrices: ne ad dolores, quos in enitendo tulisset munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet: Oro te, inquit, mulier sine eam totam ac integram esse matrem filii sui. Quod est enim hoc cōtra naturam imperfectum atq; dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab sese abiecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid quod non uideret: nunc alere nunc suo lacte, quod uideat iam uiuētem, iam hominem, iam matris officia implorantem? An tu quoq;, inquit, putas naturam fœminis mammarum ubera quasi quosdam næuulos uenustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim quod à uobis scilicet abest, pleræq; istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctißimum corporis, generis humani educatorem arefacere, & extinguere, cum periculo quoque auersi corruptiq; lactis laborant: tanquam pulchritudinis sibi insignia deuenustet. Quod quidem faciunt eadem uecordia, qua quibusdam commentitiis fraudibus nituntur, ut fœtus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur: ne æquor illud uentris irrugetur, ac de grauitate oneris,

ris & labore partus fatiscat. Quod cùm sit publica de-testatione communiq; odio dignum, in ipsis hominem primordijs, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum iri: quantulum hinc abest, iam perfectum, iam genitum, iam filium proprij atque cogniti sanguinis alimonia priuare? Sed nihil interest (hoc enim dicitur) dum alatur & uiuat cuius id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit: si in capessendis naturæ sensibus tam absurduit: non id quoque nihil interesse putat cuius in corpore, cuiusq; ex sanguine concretus homo & coalitus sit? An qui à spiritu multo & colore exalbuit non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? Non'ne hac quoq; in re solertia naturæ euidens est, q, postea quã sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, aduentante iã partus tẽpore in supernas se parteis profert, et ad fouẽda uitæ atq; lucis rudimenta præsto est, & recens natis notũ & familiarem uictũ offert? Quamobrem non frustra creditũ est, sicuti ualeat, ad fingẽdas animi atq; corporis similitudines, uis & natura seminis: non secus ad eandẽ rẽ, lactis quoq; ingenia & proprietates ualere. Lactis uirtus & efficacia. Neq; in hominibus id solum, sed in pecudibus quoq; animaduersũ. Nã si ouiũ lacte hœdi, aut caprarũ agni alerentur: constat ferme in his lanã duriorẽ in illis capillũ gigni teneriorẽ. In arborius etiã et frugibus maior plerunque uis et potestas est, ad eorum indolẽ uel detractandã, uel augendam, aquarum atq; terrarũ quæ alunt quàm ipsius, quod iacitur seminis. Ac sæpe uideas, arborem lætam & nitentem, in locum alium transpositam,

deterioris terræ succo deperisse. Quæ(malum) igitur ratio est, nobilitatem istã nati modò hominis, corpusq; & animum benignẽ ingenitis primordijs inchoatum, in sitiuo degeneriq; alimento lactis alieni corrumpere? præsertim si ista, quam ad præbendum lac tunc adhibe bitis, aut serua, aut seruilis, &, ut plerunq; solet externæ atq; barbaræ nationis: si improba, si informis, si impudica, si temulenta est. Nam *plerunq; sine discrimine quæcunq; id temporis lactans est, adhiberi solet.* Patiemur'ne *igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici: & spiritum ducere in animũ atq; in corpus suum ex corpore & animo deterrimo?* Id *hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur quosdam pudicarum mu-*
Nacrob. li. *lierum liberos, parẽtum suorum neq; corporibus, neq;*
5. cap. 11. *animis similes existere.* Scitè *igitur & peritè noster* Maro, *quod cum uersus illos* Homeri *consectaretur:*

Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς,
Οὐδὲ Θέτις, μήτηρ γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα.
Πέτραι τ' ἠλίβατοι. ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής: *nõ partionem solam, tanquam illam quam ille sequebatur, sed alituram quoq; feram & sæuam criminatus est.* Addidit *enim hoc de suo:*

H*yrcanæq; admorunt ubera tigres.*

Q*uoniam uidelicet in moribus inolescẽdis, magnam ferè partem ingenium altricis et natura lactis tenet, quæ iam à principio imbuta paterni seminis cõcretione, ex matris etiam corpore, & animo recentem indolem configurat.* Et *præter hæc autem quis illud etiam negligere aspernariq; poßit, quod quæ partus suos deserunt*

able-

ablegantq; à ſeſe, & alijs nutriendos dedunt: uinculum illud, coagulumq; animi atque amoris, quo parentes cũ filijs natura conſociat, interſcindunt, aut certè quidem diluunt deteruntq;. Nam ubi infantis aliorſum dati, facta ex oculis amolitio eſt: uigor ille maternæ flagrãtiæ ſenſim atque paulatim reſtinguitur, omniſq; impatientiſsimæ ſolicitudinis ſtrepitus conſileſcit. Neque multo minor amandati ad nutricem aliam filij, quàm morte amiſsi obliuio eſt. ipſius quoque infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in ea ſola, unde alitur, occupatur: & proinde (ut in expoſitis uſu uenit) matris quæ genuit, neque ſenſum ullum neq; deſiderium capit. Ac propterea obliteratis, & abolitis natiuæ pietatis elemẽtis, quicquid ita educati liberi amare patrem atq; matrem uidentur, magnam ferè partem non naturalis ille amor eſt, ſed ciuilis & opinabilis. Hæc Fauorinum dicentem audiui Græca oratione: cuius ſententias communis utilitatis gratia, quantum meminiſſe potui, retuli. Amœnitates uerò, & copias, ubertateſq; uerborum, Latina omnis facundia uix quidem indipiſci potuerit: mea tenuitas nequaquam.

Quòd Anneus Seneca iudicans de Q. Ennio, deque M. Tullio, leui futilique iudicio fuit. Cap. II.

DE Anneo Seneca partim exiſtimant, ut de ſcriptore minimè utili: cuius libros attingere, nullum precium operæ ſit quod oratio eius uulgaris uideatur, & protrita: res atq; ſententiæ aut inepto inaniq; impetu ſint, aut leui, & quaſi dicaci argutia: eruditio autem uernacula et plebeia, nihilq; ex ueterum ſcriptis *Seneca taxatur.*

habens neq; gratiæ neq; dignitatis. Alij uerò elegantiæ quidem in uerbis parum esse non inficias eunt: sed & rerum, quas dicat scientiam doctrinamq; ei non deesse dicunt: & in uitijs morum obiurgandis, seueritatem grauitatemq; non inuenustam. Mihi de omni eius ingenio, deq; omni scripto, iudicium censuramq; facere nõ necessum est: sed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio, & P. Vergilio iudicauit ea res cuiusmodi sit, ad considerandum ponemus. In lib. enim XXII. epistolarum moraliũ, quas ad Lucilium composuit, deridiculos uersus Q. Ennium de Cethego antiquo uiro fecisse hos dicit.

Dictus ollis popularibus olim
Qui tum uiuebant homines, atq; æuum agitabant,
Flos *delibutus populi, suadæq; medulla.

* delibatus

Ac deinde scribit de ijsdem uersibus uerba hæc: Admiror eloquentissimos uiros, & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudasse. Cicero certè inter bonos eius uersus & hos refert. Atque id etiam de Cicerone dicit: Nõ miror, inquit: fuisse qui hos uersus scriberet, cum fuerit qui laudaret. nisi forte Cicero summus Orator agebat causam suã, & uolebat hos uersus uideri bonos. Postea hoc etiam addidit insulsissimè: Apud ipsum quoque, inquit, Ciceronem inuenies etiam in prosa oratione quædam, ex quibus intelligas, illum non perdidisse operam quòd Ennium legit. Ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendit quasi Enniana, quòd ita scripserit in libris de Republica, quòd Menelao Laconi quædam fuit suauiloquens iucunditas: &, quòd alio in loco dixerit, Breuiloquentiam in dicendo colat. Atque ibi nugatur homo,

mo, Ciceronis errores deprecatur: & non fuit, inquit, Ciceronis hoc uitium, sed temporis. Necesse erat hæc dici, cum illa legerentur. Deinde adscribit, Ciceronē hæc ipsa interposuisse, ad effugiendam infamiam nimis lasciuiæ orationis: & nitidæ. De Vergilio quoque eodem in loco uerba hæc ponit: Vergilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam uersus, & enormes, et aliquid supra mensuram trahentes interposuit, quàm ut Ennianus populus cognosceret in nouo carmine antiquitatis aliquid. Sed iam uerborum Senecæ piget. Hæc tamen inepti, & insipidi, & insulsi hominis iocosa non præteribo. Quidnam sunt, inquit tam magni sensus Q. Ennij: ut licet scripti sint inter hircosos, possunt tamen inter unguētatos placere. Et cùm reprehēdisset uersus, quos supra de Cethego posuimus: Qui huiusmodi, inquit, uersus amant, liceat sibi & eosdē admirari & Sotherici lectos. Dignus sanè Seneca uideatur lectione, ac studio adolescentiū: qui honorē, coloremq; ueteris orationis Sotherici lectis cōpararit: quasi minimæ scilicet gratiæ, & relictis iam contēptisq;. Audias autem cōmemorari ac referri pauca quædam, quæ ipse idem Seneca bene dixerit quale est illud, quod in hominē auarum et auidum & pecuniæ sitientem dixit: Quid enim refert quantum habeas? multò illud plus est, quod non habes. Bene hoc sanè, bene. Sed adolescentiū indolem non tā iuuant, quæ bene dicta sunt, quàm inficiunt, quæ pessimè: multoq; magis si & plura sint, quæ deteriora sunt. Et quædam in his non pro ἐνθυμήματι aliquo rei paruæ ac simplicis, sed in re ancipiti pro consilio dicuntur.

Licto-

Lictoris uocabulum qua ratione conceptum, ortumque sit: & super eo diuersæ sententiæ Valgii Rufi, & Tullii Ciceronis liberti acceptæ. Cap. III.

Valgius Rufus. VAlgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit à ligando appellatum esse: quòd cùm magistratus populi Romani uirgis quempiam uerberari iußissent, crura eius & manus ligari uincirique à uiatore solita sint: isque qui ex collegio uiatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus. Vtiturque ad eam rem testimonio M. Tullij, uerbaque eius refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio: Lictor, inquit, colliga manus. Hæc ita Valgius: & nos sanè cum illo sentimus. Sed, & Tiro Tullius, M. Ciceronis libertus, lictorẽ uel à lino, uel à licio dictum scripsit: Licio enim transuerso quod liniũ appellatur, qui magistratibus, inquit, præministrabãt, cincti erant. Si quis autem est, qui propterea putet probabilius esse, quod dixit Tiro quoniã prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, & in eo uerbo, quod est ligo, correpta est: nihil ad rem istam pertinet. Nam sic à ligando lictor, ut à legendo lector, & à * uincendo uictor, & à tuendo tutor, & à struendo structor, productis, quæ corripiebantur, uocalibus dicta sunt.

*uehendo uector

Ex Q. Ennii septimo Annalium uersus quibus depingitur, fingiturque ingenium, comitasque hominis minoris erga amicum superiorem. Cap. IIII.

DEscriptum definitumque est à Q. Ennio in Annalibus VII. graphicè admodum sciteque sub histo-

historia Gemini Seruilij, uiri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia, qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumq; ueterum, ac nouorum scientia, quantaq; seruandi tuendiq; secreti religione, qualibus deniq; ad minuendas uitæ molestias fomentis, leuamentis, solatijs amicũ esse conueniat hominis genere & fortuna superioris. Eos ego uersus non minus *frequenti aßiduoq; memoratu dignos puto, quàm Philosophorum de officijs decreta. Ad hæc * odor quidam uetustatis in his uersibus tam reuerẽdus est, suauitas tam impromiscua, tamq; ab omni fuco remota est: ut, mea quidem sententia pro antiquis, sacratisq; amicitiæ legibus obseruandi, tenendi, colendiq; sint. Quapropter adscribendos eos existimaui, siquis iam statim desideraret:* * color

Hocce locutus, uocat qui cùm bene sæpe libenter
Mensam sermonesq; suos, rerumq; suarum
*Comiter impertit, magna cum lapsa * diei* *dies iam
** Parte fuisset, de paruis, summisq; gerendis* *aliàs sic, Pars fo-
Consilio, induforo, lato, sanctoq;, Senatu ret è sum-
Cui res audacter magnas, paruasq;, iocumq; mis rebus
Eloquerer, quæ tincta malis, & quæ bona dictu paruisq;
Euomeret, si quid uellet, tutoq; locaret: regundis.
Quo cum multa uolup, ac gaudia, clamq; palamq;:
Ingenium cui, nulla malum sententia suadet
*Vt faceret facinus, * leuis, haud malus, idem* * lenis ta-
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoq; men
Contentus, scitusq; beatus secunda loquens in
Tempore, commodus, & uerborum uir paucorum,

Multa tenens antiqua, sepulta, & sæpe uetustas
Quæ facit, & mores ueteresq;, nouosq; tenentem,
Multorum ueterum leges, diuumq; hominumq;
Prudentem qui multa loqui'ue, tacere'ue posset,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

T. Aelium Scillonem dicere solitum ferunt, Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse: picturamq; istam morum, & ingenij ipsius Q. Ennij factam esse.

Sermo Tauri Philosophi de modo atque ratione toleran di doloris, secundum Stoicorum decreta. Cap. V.

Lebadia. CVm Delphos ad Pythia, conuentumq; totius ferme Græciæ uisendum Philosophus Taurus iret: nosq; ei comites essemus: inq; eo itinere Lebadiam uenissemus, quod est oppidum antiquum in terra Bœotiæ: affertur ibi ad Taurum, amicum eius quempiam nobilē in Stoica disciplina philosophum, ægra ualetudine oppressum decumbere, tunc omisso itinere, quo aliò maturandum erat, & relictis uehiculis, pergit eum properè uidere: nosq; de more, quem in locum cunque iret, secuti sumus. Et ubi ad ædes, in quibus ille ægrotus erat, peruenimus, uidemus hominem doloribus cruciatibusq; alla bi, quod Græci κωλὸν dicunt, & febri simul adrapida afflictari, gemitusq; ex eo compressos erumpere, spiritusq; & anhelitus è pectore eius euadere, non dolorem magis indicantes, quàm pugnā aduersus dolorem. Pòst deinde cùm Taurus & medicos accersisset, colloçutusq; de facienda medela esset, & eum ipsum ad retinendā pa tientiam testimonio tolerantiæ, quā uidebat, perhibito, *Patientiæ exemplum.*

stabi-

stabilisset, egreßiq; deinde ad uehicula, & ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sanè iucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes cōpugnantesq; Philosophum & dolorem. Faciebat uis illa & natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumq; membrorum: faciebat contrà ratio & natura animi, quod erat æquè suum, perpetiebatur, & cohibebat coercebatq; intra sese uiolentias effrænati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem uoces indecoras edebat: signa tamen quædam (sicut uidistis) existebant uirtutis & corporis, de posseßione hominis pugnantium. Tum è sectatoribus Tauri iuuenis, in disciplinis philosophiæ non ignarus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas est, ut contra uoluntatē, contraq; iudiciū animi nitatur, inuitumq; hominem cogat ad gemendū, cōfitendumq; de malo morbi sæuitis: cur dolor apud Stoicos indifferēs esse dicitur, nō malū? Cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere: cùm & dolorē Stoici nihil cogere, & sapientem nihil cogi posse dicāt? Ad ea Taurus, uultu iā propemodū lætiore (delectatus. n. iam uidebatur illecebra quæstionis) Si iā amicus, inquit, hic noster melius ualeret, gemitus eiusmodi necessarios à calumnia defendisset, & hanc, opinor, tibi quæstionem dissoluisset. Me autē scis cum Stoicis non bene cōuenire, uel Stoica potius disciplina. Est enim pleraque & sibi & nobis incongruens, sicut in libro quem super ea re cōposuimus, declaratur. Sed ut tibi à me mos geratur, dicam ego indoctius (ut aiūt) & apertius, quæ fuisse dicturum puto sinuosius atque solertius, si quis nunc

Dolor cur à Stoicis dicitur indifferens, & non esse malum.

nunc adesset Stoicorum. Nosti enim, credo, uerbum il*lud uetus & peruulgatum:* ἀμαθέστερον πῶς εἶπε, καὶ σαφέστερον λέγε. Atque hinc exorsus de dolore atque *gemitu Stoici ægrotantis, ita disseruit:* Natura, *inquit,* *killinitq;* *omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis * inoleuitq; in ipsis statim principijs, quibus nati sumus, amorem nostri & charitatem, ita prorsus, ut nihil quicquam esset, charius pensiusq; nobis, quàm nosmetipsi. Atque hoc esse fundamentum rata est conseruandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simulatq; editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemq; caperet, quæ à ueteribus philosophis* τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν *appellata sunt: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret.* Postea *per incrementa ætatis exorta è seminibus suis ratio est, & utendi consilij reputatio, & honestatis utilitatisq; ueræ contẽplatio, subtiliorq; & exploratior cõmodorum delectus: atq; ita præ cæteris omnibus enituit & præfulsit decori & honesti dignitas: ac si ei retinendæ obtinendæue incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est.* Neq; *aliud esse uerè & simpliciter bonum, nisi honestum: neq; aliud quicquam malum, nisi quod turpe esset, existimatum est.* Re*liqua omnia, quæ in medio forent, ac neq; honesta essẽt, neq; turpia, neq; bona esse, neq; mala decretum est.* Pro*ductiones tamen & relationes, suis quæq; momentis distinctæ, diuisæq; sunt: quæ* προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα *ipsi uocant.* Propterea *uoluptas quoque & dolor, quod ad finem ipsum bene beateq; uiuendi pertinet,* προηγμένα & ἀπροηγμένα.

& in

uiuendi pertinet, & in mediis relicta, & neq; in bonis neque in malis iudicata sunt. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris uoluptatisq;, ante consilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus est, & uoluptati quidem natura cõciliatus, à dolore autem, quasi à graui quodam inimico abiunctus alienatusq; est: idcirco affectiones istas primitus penitusq; inditas, ratio post addita, conuellere, extirpare, atq; extinguere uix potest. Pugnat autem cum iis semper, & exultanteis eas opprimit obteritq;, & parere sibi atque obedire cogit. Itaque uidistis philosophum ratione decreti sui nixum, cum petulantia morbi dolorisq; exultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confidentem, neque (ut pleriq; dolentes solent) eiulantem, atque lamentantem, ac miserum sese & infelicem appellantem: sed acres tantum anhelitus, & robustos gemitus edentem, signa atque indicia non uicti, neque oppressi à dolore, sed uincere eum atque opprimere enitentis. Sed haud scio, inquit, an dicat aliquis, ipsum illud, quòd pugnat, quòd gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere, & pugnare? Quia enim omnia quæ non sunt mala, molestia quoq; omni non carent: sed sunt pleraq; noxa quidem magna & pernicie priuata, quia non sunt turpia contra naturæ tamen mansuetudinem lenitatemq; opposita sunt, & infesta per obscuram quandam & necessariam ipsius naturæ consequentiam. Hæc ergo uir sapiens tolerare, & conari potest: non omnino sensũ sui amittere potest Ἀναλγησία.n.atq; ἀπάθεια, non meo tantum, inquit, sed quorundã etiam ex eadẽ porticu pru

*obstirpare

tentiorũ hominũ, sicuti iudicio Panætij grauis atq; docti uiri improbata abiectaq; est. Sed cur contra uoluntatẽ suam gemitus facere cogitur philosophus Stoicus: quem nihil cogi posse dicunt? Nihil sanè potest cogi uir sapiens, cùm est rationis obtinendæ locus. Cùm uerò natura cogit, ratio quoq; à natura data cogitur. Quare etiam, si uidetur, cur alicuius manu ad oculos suos repẽtè agitata, inuitus cõniueat? Cur fulgẽte cœlo à luminis iactu, nõ sua spõte et caput et oculos declinet? Cur tonitru uehemẽtius facto, sensim pauescat? Cur sternutamẽtis quatiatur? Cur aut in ardoribus Solis æstuet? aut cur in pruinis immanibus obrigescat? Hæc etenim, & pleraq; alia, non uoluntas nec consilium, nec ratio moderatur: sed naturæ necessitatisq; decreta sunt. Fortitudo autem non ea est, quæ contra naturam monstri uice nititur, ultraq; modum eius egreditur, aut stupore animi, aut immanitate, aut quadam misera & necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione: Qualem fuisse accepimus ferum quendam in ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cùm uulnera eius à medicis execabantur, ridere solitus fuit. Sed ea uera & proba fortitudo est, quam maiores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerandarum. Per quod apparet esse quædam intolerabilia, à quibus fortes uiri aut obeundis abhorreant, aut sustinendis. Cùm hæc Taurus dixisset, uidereturq; in eandem rem plura etiam dicturus, peruentum est ad uehicula, & conscendimus.

Fortitudo.

Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui scrupos appellauerunt. Cap. VI.

QVæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidã ex nostris ueteribus * scirpos appellauerunt: quale est quod nuper inuenimus, Perhercle antiquum, perq; lepidum, tribus uersibus senarijs compositum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentiũ coniecturas in requirendo acueremus.

Aenigma. * Scrupos legendum esse, Cælius lect. anti, li. 12. ca. 43. contendit.

Versus tres hi sunt.

Semel, minus'ne, an bis minus sit, non sat scio,
An utrunque eorum, ut quondam audiui dicier,
Ioui ipsi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud se quærere inueniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum secundo lib.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem ueneficij, confitentemque ad Areopagitas reiecerit. Cap. VII.

AD Cn. Dolabellam, proconsulari imperio prouinciam Asiam obtinentem, deducta mulier Smyrnæa est. Eadem mulier uirum & filium eodem tẽpore, uenenis clàm datis, uita interfecerat, atque id fecisse se confitebatur: dicebatq; habuisse se faciendi causam, quoniam ille idem maritus & filius alterum filium mulieris ex uiro priore genitum, adolescentem optimum & innocentissimum, exceptum insidijs occidissent. Idq; ita esse factum controuersia non erat. Dolabella retulit ad consilium. Nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat, quòd & confessum ueneficium, quo maritus & filius necati forent, nõ admittendum impunitum uidebatur: & digna tamen pœ

Areopagitarum iudicium,

na in homines sceleratos uindicatum fuisset. Dolabella eā rem Athenas ad Areopagitas, ut ad iudices grauiores exercitatioresq́;, reiecit. Areopagitæ cognita causa, accusatorem mulieris, & ipsam quæ accusabatur, centesimo anno adesse iusserunt. Sic neque absolutum mulieris ueneficium est, quod per leges non licuit: neq; nocens damnata punitaq́;: quæ digna uenia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerij Maximi, factorum & dictorum memorabilium octauo.

Reditiones in gratiam nobilium uirorum memoratu dignæ. Cap. VIII.

Publius Africanus superior, & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum gestarum, magnitudine, & honorum atque uitæ dignitate, illustres uiri, dissenserunt sæpenumero de republica: & ea, siue qua alia re non amici fuerunt. Ea simultas cùm diu mansisset, & solenni die Ioui epulum libaretur, atque ob id sacrificium senatus in Capitolio epularetur: fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi iunctim locarentur. Tum quasi dijs immortalibus arbitris, in conuiuio Iouis Opt. Max. dextras eorum conducentibus, repentè amicißimi facti, neq; solum amicitia incœpta, sed affinitas simul instituta. Nam P. Scipio filiam uirginem habēs iam uiro maturam, ibi tunc eodem in loco despōdit eam Tiberio Graccho, quem probauerat. elegeratq́;, exploratißimo iudicij tempore, dum inimicus est. Aemilius quoque Lepidus, & Fuluius Flaccus nobili genere, amplißimisq́; honoribus, & summo loco in ciuitate præditi, odio inter sese graui, & simultate diutina

con-

conflictati sunt. Postea populus eos simul CENSS. facit. Atq; illi, ubi uoce praeconis renunciati sunt, ibidem in campo statim nondum dimissa concione, ultro uterq; & pari uoluntate coniuncti complexiq; sunt: Exq; eo die, & in ipsa censura: & postea, iugi concordia fidissimè amicissimeq; uixerunt.

Quae dicantur uocabula ancipitia: & quod honoris quoque uocabulum ancipiti sententia fuerit. *Cap. IX.*

Est plurifariam uidere, atque animaduertere in ueteribus scriptis, pleraq; uocabula, quae nunc in sermonibus uulgi unam, certamq; rem demonstrent, ita fuisse media, & communia, ut significare & capere possent duas inter sese res contrarias. Ex quibus quaedam satis nota sunt: ut tempestas ualetudo, facinus, dolus, gratia, industria. Hac enim ferè iam uulgatum est, ancipitia esse, & utroq; uersus dici posse. Periculum etiam, & uenenum, & contagium, non uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta esse, multum exemplorum eiusmodi reperias. Sed honorem quoq; mediam uocem fuisse, & ita appellatum, ut etiam malus honos diceretur, & significaret iniuriam: id profectò rarissimum est. Quintus autem metellus Numidicus in oratione, quam de triumpho suo dixit, his uerbis usus est: qua in re quantò uniuersi me: unũ antestatis tãto uobis, quàm mihi maiorẽ iniuriã atq; cõtumeliã facit Quirites: Et quantò probi iniuriam facilius accipiunt, quàm alteri, tradunt, tãtò ille uobis, quàm gratiã mihi, peiorẽ honorẽ habuit. Nã me iniuriã ferre, uos facere uult Quirites,

Vocabula ancipitia.

Periculũ. Venenum. Contagiũ. Honos malus.

tes: ut hic cōquestio, istic uituperatio relinquatur. Honorem, *inquit, peiorem uobis habuit, quàm gratiam mihi: cuius uerbi sententia est, quam ipse quoq; suprà dicit, maiore uos affecit iniuria & cōtumelia, quam me.* Præter *huius autem uerbi notionem, adscribendam esse hāc sententiam ex oratione* Q. Metelli *existimaui, ut definiremus* Socratis *esse decretum:*

Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.

Quòd æditimus uerbum Latinum sit. Cap. X.

Aeditimus AEditimus *uerbum* Latinum *est, & uetus: ea forma dictū, qua* Finitimus *&* Legitimus. *Sed pro*

Aedituus. *eo à plerisque nunc æditiuus dicitur, noua & commentitia usurpatione, quasi a tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonēdi gratia dixisse, sed addatur id propter agrestes quosdam & indomitos certatores: qui nisi auctoritatibus adhibitis, non comprimuntur.* Marcus Varro *in lib.* 2. *ad* Marcellum *de* Latino *sermone, æditimū dici oportere censet magis quàm æditūū: quòd alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum.* Liuius *quoq; (ut opinor) in*

Liuium Andronicum poetam intellige. Protesilaodamia, *claustritimum dixit, qui claustris ianuæ præesset: eadem scilicet figura, qua æditimum dici uidebat, qui ædibus præest.* In Verrem M. Tullij *in exēplaribus fidelißimis, ita inueni scriptū:* Aeditimi, *custodesq; maturè sentiunt.* In *libris autem uulgarijs æditui scriptum est.* Pomponij *fabula* Attellana *est, quæ ita inscripta est,* Aeditimus: *in qua hic uersus est:*

Qui *postq̄ tibi appareo, atq; æditimor in tēplo tuo.*

Titus *autem* Lucretius *in carmine suo, pro æditiuis, ædi-*

æedituentes appellat: Oneratáq; paßim
Cuncta cadaueribus cœlestum templa manebant,
Hospitibus loca quæ complerant æedituentes.

Errare istos, qui spe & fiducia latendi peccent, cum latebra peccati perpetua nulla sit & super ea re Peregrini philosophi sermo, ex Sophoclis poetæ sententia. Cap. XI.

PHilosophum nomine Peregrinum, cui posteà cognomentum Proteus factum est, uirum grauem atq; constãtem uidimus, cùm Athenis essemus, diuersantem in quodam tugurio extra urbem. Cumq; ad eum frequẽter uentitaremus, multa hercle dicere eum utiliter, & honestè audiuimus: in quibus id fuit, quod præcipuum auditu meminimus: Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiam si peccasse eum dij atque homines ignoraturi forent. Non enim pœnæ aut infamiæ metu, non esse peccandum censebat: sed iusti, honestiq; studio, & officio. Siqui tamẽ non essent tali uel ingenio, uel disciplina præditi, uti se ui sua, ac sponte facilè à peccando tenerent: eos omneis tunc peccare procliuius existimabat, cùm latere posse id peccatum putarent, impunitatemq; ex ea latebra sperarent. At si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutius posse cælari, suppreßius prudenciusq; peccabitur. Propterea uersus istos, Sophoclis prudentißimi poetarum in ore esse habendos dicebat: *Peregrinus philosophus. Proteus.*

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος. *Veritas temporis filia.*

Alius quidã ueterum poetarum, cuius nomen mihi nũc

memoriæ nō est; Veritatem Temporis filiā esse dixit.

Faceta responsio M. Ciceronis, amolientis a se crimen manifesti mendacii. Cap. XII.

Rhetoricū præceptū.

HAec quoque disciplina rhetorica est, callidè, & cum astu res criminosas, citra periculum, confiteri: ut si obiectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione ioculari eludas, & rem facias risu magis dignam, quàm crimine: sicut fecisse Ciceronē scriptum est, cùm id, quod inficiari non poterat, urbano facetoq; dicto diluit. Nam cùm emere uellet in palatio domum, & pecuniam in præsens non haberet, à P. Sylla, qui tum reus erat, mutua H S. uicies tacitè accepit. Ea res tamen priusquam emeret, prodita est, & in uulgus exiuit: obiectumq; ei est, quòd pecuniam domus emēdæ causa, à reo accepisset. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepisse se negauit ac domum quoque se empturum negauit. Atq; adeò, inquit, uerum sit, accepisse me pecuniam, si domum emero. Sed cùm posteà emisset, & hoc mendacium ei in Senatu ab inimicis obiiceretur, risit satis: atq; inter ridendum, ἀκοινώνητοι, inquit, homines estis, cùm ignoratis prudentis, & cauti patris familias esse, quod emere uelit, empturum sese negare, propter competitores emptionis.

Intra calendas cum dicitur, quid significet, utrum ante calendas, an calendis, an utrunque. Atque inibi quid sit in oratione M. Tullii, intra Oceanum, & intra montem Taurū, & in quadam epistola intra modum. Cap. XIII.

Intra Calendas.

CVM Romæ à C O S S. iudex extra ordinem datus, pronunciare intra calendas iussus eſsē, Apollina-

linarem Sulpicium doctum hominem percontatus sum an his uerbis, Intra calendas, ipsæ quoq; calendæ tenerentur: Dixiq; ei, me uidelicet datũ iudicem, calendasq; mihi productas, ut intra eum diem pronũciarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quàm ex istis aliquem peritis studiosisq; * uiris, quos adhibere in consilium iudicaturi soletis? Tum illi ita ego respondi. si aut de uetere inquam iure, aut recepto, aut cõtrouerso, aut ambiguo, aut nouo, aut constituto discendum esset, issem plane sciscitatum ad istos quos dicis: sed cùm uerborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit, læuus profectò & cæcus animi forem, si cùm haberem tui copiam, issem magis ad alium, quàm ad te. Audi igitur, inquit, de ratione uerbi quid existimem: sed eo tamen, pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate disseruero, sed quod in ea re omnium pluriumue consensu obseruari cognoueris. Non enim uerborum tantum communium ueræ atque propriæ significationes longiore usu mutantur, sed legum quoque ipsarum iussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me & plerisque alijs audientibus, in hunc ferme modum: Cùm dies, inquit ita præfinita est, ut iudex * in calendas pronunciet, occupauit iam hæc omnes opinio, non esse dubium, quin ante calendas iure pronuncietur. Et id tantum ambigi uideo, quod tu quæris, an calendis quoque iure pronuncietur. ipsum autem uerbum sic proculdubio natum est, atque ita sese habet, ut cum dicitur. Intra cal. non alius accipi dies debeat, quàm solæ calendæ. Nam tres istæ uoces, intra, citra, ultra, quibus certi

* iuris

* intra

locorum fines demonstrantur, singularibus apud ueteres syllabis appellabantur, in, cis, uls. Hæ deinde particulæ, quoniam paruo exiguoq; sonitu obscurius pronunciabantur, addita est tribus omnibus eadem syllaba: & quod dicebatur, cis Tyberim, & uls Tyberim, dici cœptum est citra Tyberim, & ultra Tyberim, Item quod erat, in, accedente eadem syllaba, intra factum est. Sunt ergo hæc omnia quasi contermina, iunctis inter se finibus cohærētia intra oppidum, ultra oppidum, citra oppidum: ex quibus intra, in (sicuti dixi) significat. Nam qui dicit, intra oppidum, intra cubiculum, intra ferias: non dicit aliud, quam in oppido, in cubiculo, in ferijs. Intra cal. igitur non ante calē. est, sed in calendis: id est, eo ipso die, quo cal. sunt. Itaque secundum uerbi ipsius rationem, qui iussus est intra calend. pronunciare: nisi cal. pronunciet, contra iussum uocis facit. Nam si ante id fiat, non intra pronunciat, sed citra. Nescio autem quo pacto recepta uulgò interpretatio est absurdißima, ut intra cal. significare uideatur, etiam citra cal. & uel ante cal. Nihil enim ferme interest. Atq; insuper dubitatur, an calendis quoque pronunciari poßit, quando neq; ultra, neque citra, sed quod inter hæc medium est, intra calen. id est, calendis pronunciandum sit. Sed nimirum consuetudo uicit, quæ cum omnium domina rerum, tum maximè uerborū est. Ea omnia cùm Apollinaris scitè perquàm, atque enucleatè disputauisset, tum ego hæc dixi: Cordi, inquā, mihi fuit, priusquā ad te irem, quærere explorareq;, quonam modo ueteres nostri particula ista, qua de agitur usi,

In, Cis. Vls

Cōsuetudo

usi sint; atq; ita inuenimus Tullium in tertia in Verrē scripsisse. Est autē modo locus intra Oceanum iam nullus, neq; tam longinquus, neq; tam reconditus, quò non per hæc tempora nostrorum hominū libido iniquitasq; peruaserit. Intra Oceanum dicit cōtra rationem tuam. Non enim uult (opinor) dicere in Oceano. Terras enim demonstrat omneis, quæ Oceano ambiuntur, ad quas à nostris hominibus adiri potest, quæ sunt citra Oceanū, non in Oceano. Neq; enim uideri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa Oceani dicūtur. Tunc Sulpicius Apollinaris renidēs, Nō mehercle inargutè, inquit, nec incallidè opposuisti hoc Tullianū: sed Cicero intra Oceanū, nō (ut tu interpretare) circa Oceanū dixit. Quid enim potest dici citra Oceanū esse, cùm undiq; Oceanus circunscribat omneis terras, et ambiat? Nā citra quod est, id extra est. Qui aūt potest intra esse dici, quod extra est? Sed si ex una tantum parte orbis Oceanus foret, citra Oceanū esse dici potest, uel ante Oceanū. Cùm uerò omneis terras omnifariam et undiq; uersum circunfluat, nihil citra eum est: sed undarū illius ambitu terris omnibus cōuallatis, in medio eius sunt omnia, quæ intra oras eius inclusa sunt. Sicuti hercle sol non citra cœlum uertitur, sed in cœlo, et intra cœlū. Hæc tunc Apollinaris scitè acutéq; dicere uisus est. Sed postea in libro M. Tullij epistolarū ad Ser. Sulpicium, sic dictū esse inuenimus: intra modū ut intra Calendas dicunt, qui dicere citra Calendas uolunt. Verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: Sed tamē quoniam effugi eius * occasionem, qui fortaßè arbitrare- *offensionem.

* hanc Remp. non. Intra modum Modice,

traretur me * hanc rẽ imperitè non putare, si perpetuò tacerem modicè hoc faciam, aut etiam intra modum: ut & illius uoluntati, & meis studiis seruiam. Modicè dixerat hoc faciam, id est, cùm modo æquo & pari. Deinde quasi hoc displiceret, & corrigere id uellet, addidit: Aut etiam intra modum. Per quod minus sese ostendit id facturum esse, quàm quòd fieri modicè uideretur id est, non ad ipsum modum, sed retrò paululum, & citra modum. In oratione etiam, quam, pro P. Sestio scripsit, Intra montem Taurum sic dicit. ut non significet in monte Tauro, sed usque ad montem Taurum cum ipso monte. Verba sunt hæc ipsius M. Tullij ex ea quam dixi oratione: Antiochum magnum illum maiores nostri magna belli contentione, terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum multarunt, Attalo ut is in ea regnaret, condonarunt. Intra montem, inquit, Taurum regnare iusserunt: quod nõ perinde est, ut intra cubiculum dicimus: nisi uideri potest, id esse Intra montem, quod est Intra regiones, quæ Tauri montis obiecto separantur. Nam sicut qui intra cubiculum est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoq; parietes in cubiculo sunt: ita qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat: sed in iis etiam regionibus, quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur secundum istam uerborum M. Tul. similitudinem, qui iubetur, intra Calendas pronunciare: is & ante Calẽdas, & ipsis Calẽdis iure pronunciare potest? Neq; id fit quasi priuilegio quodam insci-

*inscitæ consuetudinis, sed certa rationis obseruatione: quòd omne tempus quod Calendarum die includitur, intra Calendas esse rectè dicitur. *insitæ

Saltem particula, quam uim habeat, & quam originem. Cap. XIIII.

SAltem particula, quam haberet principalem significationem, quæq; uocis istius origo esset, quærebamus. Ita enim primitus factam esse apparet, ut quæ uideatur sicuti quædam supplementa orationis, temere & incondite assumpta. Atque erat qui diceret legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidij, Saltem ex eo dictum, quòd esset, si aliter. Idq; possum dici solitũ per defectionem. Nam plenam esse sententiam, si aliter non potest. Sed id nos in iisdem commentariis Nigidii, cùm eos non (opinor) incuriosè legissemus, nusquam inuenimus. Videntur autem uerba ista, si aliter non potest, à significatione quidem uoculæ huius, de qua quærimus, non abhorrere: sed tot uerba tamen in paucißimas literas *cludere, improbæ cuiusdam subtilitatis est. Fuit etiã qui diceret, homo in libris atq; literis aßiduus, Saltem sibi dictum uideri, u, media litera extrita. Salutẽ enim antè dictum, quod nos saltem diceremus. Nam cùm alia quædam petita, & non impetrata sunt: tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minimè debeat, dicere, hoc saltem fieri aut dari oportere: tanquam salutẽ postremò petentes, quam & impetrari certè, & obtineri, sit æquißimum. Sed hoc itidem non illepidè quidem fictum, nimis tamen esse uidetur commentitium. Censuimus igitur amplius quærendum. *includere

Quòd

*Quòd Sisenna in libris historiarum aduerbijs huiusce-modi sæpenumero usus est, celatim, * uelitatim, saltuatim.* *Cap. XV.*

* uellicatim.

Aduerbia in in. Celatim. Velitatim. Saltuatim.

CVm lectitaremus historiam Sisennæ, aßiduè huiuscemodi figuræ aduerbia in oratione eius animaduertimus: cuiusmodi sunt hæc, cursim, properatim, celatim, uelitatim, saltuatim. Ex qbus duo prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebunt: reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt: quàm maximè celatim poterat: in insidijs suos disponit. Item alio in loco: Nos una æstate in Asia & Græcia gesta, idcirco literis continentia mandauimus, ne uelitatim aut saltuatim scribendo, lectorum animos impediremus.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM,

LIBER XIII.

Inquisitio uerborum istorum M. Tullij curiosior, quæ sunt in libro primo Antonianarum. Multa autem impendere uidentur, præter naturam etiam, prætérq; fatum tractatúmq; an idem duo ista significent, fatum, atque natura, an diuersum. *Cap. I.*

ARCVS Cicero in primo Antonianarum ita scriptum reliquit: Hunc igitur ut sequerer properaui, quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neq; enim sperabam id,

id nec præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere uidentur, præter naturam etiam, præterq; fatum) huius diei uocem, testem Reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se uoluntatis. Præter naturam, inquit, præterq; fatum. An utrunque idem ualere uoluerit, fatum atq; naturam, & duas res ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου, τὴν πεπρωμένην καὶ φύσιν posuerit: an uerò diuiserit separaritq;, ut alios casus natura ferre uideatur, alios fatum, considerandum equidem puto. Atque id maximè requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitus posse, præter fatum: quando sic ratio & ordo, & insuperabilis quædam necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sint: nisi illud sanè Homeri secutus est:

Præter naturam.

Præter fatum.

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium est, quin uiolentam & inopinatã mortem significauerit: quæ quidem potest rectè uideri accidere præter naturam. Sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, neque operis huius est explorare, neque temporis. Illud tamen non prætermittendũ est, quòd Vergilius quoque id ipsum quod Cicero de fato opinatus est: cùm hoc in quarto libro dixit de Elisa, quæ mortem per uim potita est:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Tanquam in faciendo fine uitæ, quæ uiolenta sunt, non uideantur è fato uenire. Demosthenis autẽ, uiri prudentia pari atq; facundia præditi, uerba idem ferè significantia de natura atq; fato M. Cicero secutus uidetur. Ita.n. scriptũ est in oratione illa egregia, cui titulus est

Demosthenes.

περὶ

περὶ στεφάνου, ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγενῆσθαι, τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει· ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. Quod Cicero fatum, atq; naturam uidetur dixisse, id multò antè Demosthenes τὴν πεπρωμένην. καὶ τὸν αὐτόματον, θάνατον appellauit. Αὐτόματος enim θάνατος, quasi naturalis & fatalis, nulla extrinsecus ui coactus uenit.

Super poetarum Pacuuij & Accij colloquio familiari in oppido Tarentino. *Cap. 11*

M. Pacuuius L. Accius.

Qvibus ocium & studium fuit, uitas atque ætates doctorum hominum quærere, ac memoriæ tradere, de M. Pacuuio, & L. Accio tragicis, poetis historiam scripserũt huiuscemodi: Cùm Pacuuius, inquiunt, grandi iam ætate, & diutino corporis morbo affectus, Tarentum ex urbe Roma concessisset, Accius tunc haud paruo iunior, proficiscẽs in Asiã, cùm in oppidum uenisset, diuertit ad Pacuuium, comiterq; inuitatus, plusculisq; ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui Atreus nomen est, desideranti legit. Tũ Pacuuium dixisse aiunt, sonora quidem esse quæ scripsisset, & grandia: sed uideri ea tamen sibi duriora paulùm & acerbiora. Ita est, inquit, Accius, uti dicis: neque id sanè me pœnitet. Meliora.n. fore spero quæ deinceps scribam. Nam quod in pomis, est, itidẽ, inquit, esse aiunt in ingeniis: quæ dura, & acerba nascuntur, pòst fiunt mitia, et iucunda. Sed quæ gignuntur statim uieta & mollia, atq; in principio sunt uiuida nõ matura mox fiunt

fiunt, sed putria. Relinquendum *igitur uisum est in ingenio, quòd dies atque ætas mitificet.*

An uocabula hæc, Necessitudo & Necessitas, differenti significatione sint. Cap. III.

RIsu *prorsus atque ludo res digna est, cùm plerique* Grammaticorum *assseuerant, necessitudinem & necessitatem mutare longè differreq́; ideo quòd necessitas sit uis quæpiam premens, et cogens: necessitudo autem dicatur ius quoddam & uinculum religiosæ coniunctionis: idq́; unum solitarium significet.* Sicut *autem nihil quicquam interest, suauitudo dicas an suauitas, sanctitudo an sanctitas, acerbitudo an acerbitas, acritudo an (quod* Accius *in* Neoptolemo *scripsit) acritas: ita nihil rationis dici potest, quî necessitudo & necessitas separentur.* Itaq; *in libris ueterum uulgò reperias necessitudinem dici, pro eo quod necessum est: sed necessitas sane pro iure officioq́; obseruantiæ affinitatis'ue infrequens est: quanquam qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatis'ue coniuncti sunt, necessarii dicuntur.* Reperi *tamen in oratione* C. Cæsaris*, qua* Plautiam *rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine, id est, iure affinitatis.* Verba *hæc sunt:* Equidem *mihi uideor pro nostra necessitate, non labore, non opera, non industria, defuisse.* Hoc *ego scripsi de utriusque uocabuli indifferentia, admonitus forte uerbi istius, cùm legerem* Sempronii Asellionis *ueteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de* P. Africano Pauli *filio ita scriptum est:* Nam *se patrem suum audisse dicere* L. Aemilium Paulum*, minus bonum* Imperatorem

Acerbitas. Acerbitudo. Acritas. Acritudo. Necessitudo, Necessitas.

fuissent. Erant tunc in eius ludo boni multi: sed praecipui duo, Theophrastus & Menedemus, ingenio ij atq; doctrinis caeteros praestabant. alter ex insula Lesbo, fuit, Medemus autem Rhodo. Aristoteles respondit, facturum esse quod uellent, cùm id sibi foret tempestiuum. Posteà breui tẽpore cùm ijdem illi, qui de magistro destinando petierant, praesentes essent: uinum, ait, quod tum biberet, non esse id ex ualetudine sua, sed insalubre esse atque asperum: ac propterea quaeri debere exoticũ, uel Rhodium aliquod, uel Lesbium. Id sibi utrunque ut curarent, petiuit: usurumq; eo dixit, quod sese magis iuuisset. Eunt, curant, inueniunt, adferunt. Tum Aristoteles Rhodium petit, degustat: Firmum, inquit, hercle uinum, & iucundum. Petit mox Lesbium, quo item degustato: Vtrunque inquit, oppidò bonum: sed ἡδίων ὁ λέσβιος. Id ubi dixit: nemini fuit dubium, quin lepidè simul & uerecundè, successorem illa uoce sibi, non uinum delegisset. Is erat è Lesbo Theophrastus, homo suauitate insigni linguae pariter atque uitae. Itaque non diu pòst Aristotele uita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

Theophrastus. Menedemus.

Vinũ Rhodium. Vinum Lesbium.

Aristotelis uerecundia in successore eligẽdo.

Quid ueteres Latini dixerunt, quas Graeci προσῳδίας appellant: & item quod uocabulum barbarismi non usurpauerint neq; Romani antiquiores, neq; Attici. Cap VI.

QVas Graeci προσῳδίας dicunt, eas ueteres docti, tum notas uocũ, tum moderamenta, tũ acc ẽtiunculas, tũ uoculationes appellabãt. Quod nunc autem barbarè quem loqui dicimus, id uitiũ sermonis, non barbarũ esse, sed rusticum: & cum eo uitio lo-

Accẽtus quorũdam nominum.

 quentes,

quentes rusticè loqui dictitabant. Publius Nigidius in Commētarijs grammaticis: Rusticus fit sermo, inquit, si aspires perperam. Itaque id uocabulum quod dicitur uulgò barbarismus, qui antè diui Augusti ætatem purè atque integrè locuti sunt, an dixerint, nondum equidem inueni.

Rusticæ loqui Barbarismus.

Diuersum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, & Herodotum in historijs. *Cap. VII.*

Leænæ partus.
Herodotus.

LEænas inter omnem uitam semel parere, eoq; uno partu nunquàm edere plures quàm unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα δὲ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας, τὸ δὲ αἴτιον τούτου, τοῦτ' ἐστὶν, ἐπεὶ ἂν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μήτρῃ ἐὼν ἄρχηται διακινεύμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας, αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐσικνέεται καταγράφων. πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστὶ, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδέν. Homerus autē leones (sic enim fœminas quoq; uirili genere appellat, quod grāmatici ἐπίκοινον uocāt) plures gignere atq; educare catulos dicit. Versus quibus hoc apertè demonstrat, hi sunt:

Εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν
ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem significat.

Πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος
ᾧ ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἁρπάσει ἀνὴρ
Ὕλης

Ὕλης ἐκ πυκινῆς. ὁ δέ τ' ἄχνυται ὕστερος ἐλθὼν
Πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἴχνι' ἐρευνῶν
Εἴποθεν ἐξεύροι μάλα γὰρ δριμὺς χόλος αἱρεῖ.

Ea nos dissensio atque diuersitas cùm agitaret, inclytissimi poetarum & historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissimè composuit: in quibus quod super ista re scriptum inueniremus, cùm ipsius Aristotelis uerbis in his commentarijs scriberemus. Verba Aristotelis hæc sunt ex lib. de histor. animalium VI.

Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται πρότερον, ὀχεύει δὲ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος, τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς * ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστίν. συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας. ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀχελώου καὶ τοῦ νέσσου ποταμῶν, τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις, τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν. ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄρρην ὁ λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο

* μήτρας

δὲ κάτωθεν, βάλλει δὲ ἐξάμλωσ ὢν τὴν ἡλικίαν.

Quòd Afranius poeta prudenter, & lepide, Sapientiam filiam esse usus & memoriæ dixit. Cap. VIII.

Sapientiæ parentes.

MAxime hoc atque uerißime Afranius poeta de gignenda comparandaq; Sapientia opinatus est: quod eam filiam esse usus & memoriæ dixit. Eo nanq; argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum humanarum uelit, non libris solis, neque disciplinis rhetoricis, dialecticisq; opus esse: sed oportere eum uersari quoque exerceriq; in rebus cominus noscendis periclitandisq;, eaq; omnia acta & euenta firmiter meminisse: *& perinde sapere ac consulere ex ijs, quæ pericula ipsa rerum docuerunt, nō quæ libri tantum aut magistri per quasdam inanitates uerborum & imaginum, tanquam in mimo aut in somnio delectauerint. Versus Afranij sunt in togata, cui Sellæ nomen est:

**ut proinde*

Vsus me genuit, mater peperit Memoria.
Σοφίαν uocant me Graij, uos Sapientiam.

Macedo philosophus

Item uersus est in eandem ferme sententiā Pacuuij: quē Macedo philosophus uir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:

Ego odi homines ignaua opa, & philosopha sentētia.

Ignaui philosophi.

Nihil enim fieri posse indignius, neq; intolerantius dicebat, quàm quòd homines ignaui ac desides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philosophiæ in linguæ uerborumq; artes conuerterent: & uitia facundissimé accusarent, intercutibus ipsi uitijs madentes.

Quid Tullius Tyro in commentariis scripserit de Suculis & Hyadibus, quæ sunt stellarum uocabula. Cap. IX.

Tul-

TVllius Tyro M. Ciceronis alumnus & libertus adiutorq; in literis studiorum eius fuit. Is libros complures de usu atque ratione linguæ Latinæ, item de uarijs atque promiscuis quæstionibus composuit. In ijs esse præcipui uidentur, quos Græco titulo πανδέκτας libros inscripsit: tanquam omne rerum atque doctrinarum genus continenteis. Ibi de ijs stellis, quæ appellantur Suculæ hoc scriptum est: Adeo, inquit, ueteres Ro. literas Græcas nesciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quòd eas ὑάδας Græci uocant: tanquàm id uerbum Latinum Græci uerbi interpretamentum sit, quia Græcè ὕες, sues Latinè dicantur. Sed ὑάδες, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri opici putauerunt: sed ab eo quod est ὕειν, appellantur. Nam & cum oriuntur, & cùm occidunt, tempestates, pluuias, largosq; imbres cient. Pluere autem Græca lingua ὕειν dicitur. Hæc quidem Tyro in Pandectis. Sed enim ueteres nostri, non usque eo opici & agrestes fuerunt, ut stellas hyadas idcirco suculas nominarent, quòd ὕες Latine sues dicantur: sed ut quod Græci ὑπὲρ, nos super dicimus: quod illi ὕπτιος, nos supinus: quod ὑφορβὸς, nos subulcus: quod item illi ὕπνος, nos primo sypnus, deinde per y Græcæ, Latinæq; o literæ cognitionem, sopnus: sic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo syades, deinde suculæ appellatæ. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tyro dicit (nullum enim uidetur præter eas stellas Tauri caput) sed eæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ

Tyro.

Pandectæ:

Suculæ. Hyades.

Opici.

Somnus.

locatæq; sunt, ut ex earum positu species quædam, & simulacrum esse uideatur Tauri capitis: sicuti cæteræ partes, & reliqua imago Tauri conformata, & quasi depicta est locis regionibusq; earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos Vergilias uocamus.

Quid sororis ἔτυμον dixerit Labeo Antistius, et quid fratris, Nigidius. Cap. X.

Labeo Antistius. *LAbeo Antistius, iuris quidem ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè responsitauit, cæterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam sese, atque dialecticam literasq; antiquiores altioresq; penetrauerat: Latinarumq; uocum origines rationesq; percalluerat: eaq; Præcipue scientia ad enodandos plerosque iuris laqueos utebatur. Sunt adeò libri post mortem eius editi, qui posteriores inscribuntur: quorum librorum tres continui tricesimusoctauus, tricesimusnonus, et quadragesimus, pleni sunt* *id genus rerum, ad enarrandam & illustrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictũ scripsit, multa posuit, partim lepidè partim argutè reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: Soror, inquit, appellata est, quasi seorsum nascitur separaturq; ab ea domo, in qua nata est, & in aliam familiam transgreditur. Fratris autem uocabulum P. Nigidius homo impensè doctus, nonminus arguto subtiliq; ἐτύμῳ interpretatur: Frater, inquit, est dictus, quasi ferè alter.*

**omne genus.*

Frater.

Quem M. Varro iustum aptumque esse numerum conuiuarum existimarit:

existimarit: ac de mensis secundis, & de bellariis. Cap. XI.

LEpidißimus liber est M. Varronis ex satyris Menippæis, qui inscribitur, Nescis quid uesper serus uehat; in quo disserit, de apto conuiuarum numero, deq; ipsius conuiuij habitu cultuq;. Dicit autem conuiuarũ numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & cõsistere in nouem. ut cùm paucißimi conuiuæ sunt, non pauciores sint quàm tres. cùm plurimi, nõ plures quàm nouem. Nam multos, inquit, esse non conuenit: quòd turba plerunque est turbulenta: * & Romæ quidem constat, sed & Athenis. Nusquam autem plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit, ex rebus quatuor, & tum denique omnibus suis numeris absolutum est: si belli homunculi collecti sunt: si lectus locus: si tempus lectum: si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem, inquit, conuiuas, nec mutos legere oportet: quia eloquentia in foro & apud subsellia, silentium uerò non in conuiuio, sed in cubiculo esse debet. Sermones igitur id tẽporis habendos censet, non super rebus anxijs, aut tortuosis: sed iucundos atque inuitabiles, & cum quadam illecebra, & uoluptate utiles: ex quibus ingenium nostrum uenustius fiat & amœnius. Quod profectò, inquit, eueniet, si de id genus rebus ad communem uitæ usum pertinẽtibus confabulemur, de quibus in foro, atque in negocijs agendis loqui non est ocium. Dominum autem, inquit, conuiuij esse oportet non tam lautum, quàm sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia

Idẽ Macr. lib 1 cap. 7

Cõuiuarũ numerus.

* ut

Cõuiuium ex quatuor constat.

Sermones cõuiuales.

debent sed ea potißimum, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neq; non de secundis quoq; mensis cuiusmodi esse eas oporteat, præcipit, His enim uerbis utitur: Bellaria inquit ea maxime sunt mellita, quæ mellita non sunt. πέμμασιν enim cum πέψει, societas infida. Quod Varro in hoc libro dixit bellaria, ne quis forte in ista uoce hæreat: significat id uocabulum omne mensæ secundæ genus. nã quæ τραγήματα Græci, aut πέμματα dixerũt: ea ueteres nostri bellaria appellauerunt. Vina quoq; dulciora est inuenire in comœdijs antiquioribus hoc nomine appellata, dictaq; esse ea Liberi bellaria.

Bellaria.

Tragemata.

Tribunos plebis prehensionem habere, uocationem non habere. Cap. XII.

Labeonis libertas.

IN quadam epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium, legum atq; morum Pop. Ro. iurisq; ciuilis doctum apprime fuisse. Sed agitabat inquit, hominem libertas quædam nimia atque uecors: usque eo, ut D. Augusto iam principe, & Remp. obtinente, ratum tamẽ pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum sanctumq; esse in Romanis antiquitatibus legisset. Ac deinde narrat, quid idẽ Labeo per uiatorem à Trib. plebis uocatus responderit: Cùm à muliere, inquit, quadam Tribuni plebis aduersum eum aditi, Gellianum ad eum misissent, ut ueniret, & mulieri responderet: iußit eum qui missus erat, redire, & Tribunis dicere, ius eos non habere, neque se, neque alium quenquam uocandi: cùm moribus maiorum Trib. plebis prehensionem haberent, uocationem non haberent: posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem

ius non habere. Cùm hoc in ea Capitonis epistola suble gissemus idipsum postea in M. Varronis *rerum humanarum uno & uicesimo libro enarratius scriptum inuenimus: uerbaq; ipsa super ea re* Varronis *adscripsimus:* In *magistratu, inquit, habent alij uocationem, alij præhensionem, alij neutrum.* V*ocationem, ut* COSS. *& cæteri qui habent imperium: præhensionē, ut* Trib. *pleb. & alij, qui habent uiatorem: neque uocationem, neque præhensionem, ut* Quæst. *& cæteri qui neque lictorem habent, neque uiatorem.* Qui *uocationem habent, iidem prendere, tenere abducere possunt: & hæc omnia siue adsunt quos uocant, siue acciri iusserunt.* Trib. *pleb. uocationem habent nullam.* N*eq; minus multi imperiti, perinde atque haberent, ea sunt usi.* Nam *quidam non modò priuatum, sed etiam* COSS. *in rostra uocari iusserunt.* Ego Triumuir *uocatus à* Porcio Trib. *pleb. non ibi, auctoribus principibus: & uetus ius tenui.* Item Tribunus *cum essem uocari neminem iußi, neque uocatum à collega parere inuitum.* Huius *ego iuris, quod* M. Varro *tradit,* Labeonem *arbitror, uana tunc fiducia, cùm priuatus esset, uocatum à* Trib. *non isse.* Quæ *(malum) autem ratio fuit uocantibus nolle obsequi, quos confiteare ius habere prehendendi?* Nam *qui iure prehendi, is etiam in uincula duci potest. Sed quærentibus nobis, quã ob causam* Trib. *qui haberẽt summã coercendi potestatem, ius uocandi non habuerint, illud occurit: q.* Trib. *pleb. antiquitus creati uidentur, non iuri dicundo, nec causis querelisq; de absentibus noscendis: sed intercessionibus faciendis, quib. præsentes fuißẽt*

ut

ut iniuria,quæ coràm fieret, arceretur. Ac propterea ius ad se uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, aßiduitate eorum,et præsentiū oculis opus erat.

Quòd in libris rerum humanarum M. Varronis scriptum est, Aediles & Quæstores Po.Ro.in ius priuato ad Prætorem uocari posse. Cap. XIII.

CVm ex angulis secretisq; librorum ac magistrorum in medium iam hominum et in lucē fori prodissem,quæsitum esse memini,in plerisque Romæ stationibus ius publicè docentium aut respondentiū,an Quæstor Pop.Ro.ad Præto.in ius uocari posset. Id autem non ex ociosa quæstione agitabatur: sed usus fortè natæ rei ita erat,ut uocandus esset in ius Quæstor. Non pauci igitur existimabāt,ius uocationis in eum Prætori non esse:quoniam magistratus Pop.Rom.proculdubio esset:& neque uocari,neque, si uenire nollet, capi atque prehendi,salua ipsius magistratus maiestate, posset. Sed ego qui tum aßiduus in libris M.Varronis fui, cùm hoc quæri dubitariq; animaduertissem, protuli unum & uicesimum rerum humanarum librum, in quo ita scriptum fuit: Qui potestatem neque uocationis populi uiritim habent,neq; prehensionis,eos magistratus à priuato in ius quoque uocari est potestas. M. Leuinius Aedilis curulis à priuato ad Prætorem in ius est *eductus:nunc stipati seruis publicis non modo prehendi non possunt,sed etiam ultro summouent populū. Hoc Varro in ea libri parte de Aedilibus. Suprà autem in eodem libro, QVAEST. neq; uocationē habere,neq; prehensionem dicit. Vtraq; igitur libri parte recitata

* deductus.

in

in Varronis omnes sententiam concesserunt: Quæstorq; in ius ad Prætorem uocatus est.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, & Consulem Prætoremq, collegas esse: & quædam alia de auspicijs. Cap. XIIII.

Pomœrium quid esset, Augures Pop. Rom. qui libros de auspicijs scripserunt istiusmodi sententia definierunt: Pomœrium est locus intra agrum effatũ, per totius urbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auspicij. Antiquißimum autem pomœrium quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquoties prolatum est, & multos editosq; colles circumplexum est. Habebat autem ius proferendi pomœrij, qui Po. Ro. agro de hostibus capto auxerat. Propterea quæsitum est, ac nũc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septẽ urbis montibus, cum cæteri sex intra pomœrium sint, Auentinus solus, quæ pars non longinqua nec infrequẽs est, extra pomœrium sit: neq; id Ser. Tullius rex, neq; Sylla, qui proferendi pœmerij titulũ quæsiuit, neq; postea D. Iulius, cùm pomœrium proferret, intra effatos urbis fines incluserint. Huius rei Messala aliquot causas uideri scripsit. Sed præter eas omnes ipse unã probat, quòd in eo mõte Remus urbis cõdẽdæ gratia auspicauerit, auesq; irritas habuerit, superatusq; in auspicio à Romulo sit. Idcirco, inquit, oẽs qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt: quasi auibus obscœnis ominosum. Sed de Auentino monte prætermittendum

Pomœriũ.

Auentinus mons.

dum non putaui, quod non pridem ego in Elidis Grammatici ueteris commentario offendi: in quo scriptum erat, Auentinum antea, sicuti diximus, extra pomœriū exclusum: pòst auctore D. *Claudio receptum, & intra pomœrij fines obseruatum.* In *edicto,* COSS. *quo edicunt quis dies comitijs cẽturiatis futurus sit, scribitur:* Ex *uetere forma perpetua, nequis magistratus minor de cœlo seruasse uelit.* Q*uæri igitur solet, quî sint magistratus minores. Super hac re meis uerbis nil opus fuit: quoniam liber* M*arci* M*essalæ* A*uguris de auspiciis primus, cùm hæc scriberemus, fortè adfuit: propterea ex eo libro uerba ipsius* M*essalæ subscripsimus:* P*atriciorum auspicia in duas sunt potestates diuisa.* M*axima sunt* C*onsulum,* P*rætorum,* C*ensorum.* N*eque tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis: ideo quòd collegæ non sunt* C*ensores* C*onsulum, aut* P*rætorum:* P*rætores* C*onsulum sunt.* I*deoneque* C*onsules aut* P*rætores* C*ensoribus, neque* C*ensores* C*onsulibus aut* P*rætoribus turbant, aut retinent auspicia.* A*t* C*ensores inter se, rursus* P*rætores* C*onsulesq; inter se & uitiant & obtinent.* P*rætor etsi collega* C*õsulis est, neq;* P*rætorem neque* C*onsulem iure rogare potest: ut quidem nos à superioribus accepimus, aut ante hæc tẽpora seruatum est.* E*t ut in commentario* XIII. C. T*uditani patet, quia imperium minus* P*rætor, maius habet* C*õsul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogari iure non potest.* N*os his temporibus* P*rætores* P*rætore creante ueterũ auctoritatẽ sumus secuti: neq; his comitiis in auspicio fuimus.* C*ensores æquè non eo*dem

Magistratus maiores

dem rogantur auſpicio atque Conſules & Prætores. Reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus, Tributis comitijs magiſtratus, ſed iuſtius curiata datur lege. Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus uerbis Meſſalæ manifeſtum fit, & qui ſint magiſtratus minores, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam eſſe PRAET. COS. docet: quòd eodem auſpicio creantur. Maiora autem dicuntur auſpicia habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, quàm aliorum.

Ibidem uerba eiuſdem Meſſalæ differentis, aliud eſſe Ad populum loqui, aliud Cum populo agere: & qui magiſtratus à quibus auocent comitiatum. Eiuſdem capitis XIIII. portio.

IDem Meſſala in eodem libro de minoribus magiſtratibus ita ſcribit: *COS. ab omnibus magiſtratibus, & comitiatum, & concionem auocare poteſt. Prætor & comitiatum & concionem uſquequaque auocare poteſt, niſi à COS. Minores magiſtratus nuſquam, nec comitiatum & concionem auocare poſſunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is rectè agit: quia bifariam cum populo agi non poteſt. Nec auocare alius alij poſſet, ſi concionem habere uolunt, uti ne cum populo agant: quamuis multi magiſtratus ſimul concionem habere poſſunt.* Ex his uerbis Meſſalæ manifeſtum eſt, aliud eſſe, Cum populo agere, aliud, Concionem habere. Nã cũ populo agere, eſt rogare qui populum, quod ſuffragijs ſuis aut iubeat, aut uetet. Concionem autem habere, eſt uerba facere ad populũ, ſine ulla rogatiõe. *Agere cum populo. Concionem habere.*

Humani-

Humanitatem non id significare, quod uulgus putat: sed eo uocabulo qui synceriter locuti sunt, magis proprie esse usos. Cap. XV.

Humanitas QVi uerba Latina fecerunt, quiq; iis probè usi sunt, Humanitatem non id solùm esse uoluerũt quod uulgus existimat, quodq; à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & significat dexteritatẽ quandam beneuolentiamq; erga omneis homines promiscuã: sed Humanitatem appellauerunt id propemodum, quod Græci παιδείαν uocãt, nos eruditionẽ institutionemq; in bonas arteis dicimus: quas qui synceriter cupiunt, appetuntq;, ii sunt uel maximè humanißimi. Huius enim scientiæ cura, & disciplina, ex uniuersis animantibus uni homini data est: idcircoq; humanitas appellata est. sic igitur eo uerbo ueteres esse usos & cum primis M. Varronẽ, Marcumq; Tullium omnes ferme libri declarant. Quàobrem satis habui, unum interim exemplum proponere. Itaq; uerba posui Varronis, è libro rerum humanarum primo, cuius principium hoc est: Praxiteles qui propter artificium egregiũ, nemini est paulùm

Humanior. modò humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita ut uulgò dicitur, facili & tractabili & beneuolo, tametsi rudis literarũ sit (hoc enim cum sententia nequaquam

* quis cõuenit) sed eruditori doctoriq;, qui Praxitelem, * quid fuerit, & ex libris, et ex historia cognouerit.

Quid apud Marcum Catonem significent uerba hæc inter os atque offam. Cap. XVI.

ORatio est M. Catonis Censorii de Aedil. uitio creatis: ex ea oratione uerba hæc sunt: Nunc

ita

ita aiunt, in segetibus & in herbis bona frumenta esse. Nolite ibi nimiam spem habere. Saepe audiui, inter os atq; offam multa interuenire posse. Verùm inter offam atque herbam, ibi uerò longum interuallum est. Erutius clarus, qui Praefectus urbi, & bis Consul fuit, uir morum literarumq; ueterum studiosissimus, ad Sulpicium Apollinarem scripsit, hominem memoriae nostrae doctissimum, quaerere sese, & petere, ut sibi rescriberet, quaenam esset eorum uerborum sententia. Tum Apollinaris nobis praesentibus (nam id temporis ego adolescens Romae sectabar eum, discendi gratia) rescripsit Claro, ut uiro erudito, breuißime: Vetus esse prouerbium, inter os & offam: idem significãs, quod Graecus ille παροιμιώδης uersus.

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου.

Platonẽ tribuere Euripidi Sophoclis uersum, & inueniri uersus uerbis iisdem aut paucis syllabis immutatis apud diuersos poetas temporibus uariis natos.
Cap. XVII.

VErsus est notae uenustatis senarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Eum uersum Plato in Theaetheto Euripidis esse dicit: quod quidem nos admodum miramur. Nam scriptum eum legimus in tragoedia Sophoclis, quae inscripta est, αἴας ὁ λοκρός. Prior autem natus fuit Sophocles, quàm Euripides. Sed etiã ille uersus non minus notus:

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ

Et in tragoedia Sophoclis scriptus est, cui titulus est φιλοκτήτης, & in Bacchis Euripidis: id quoq; animad

uertimus apud Aeschylũ, ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. Et apud Euripidem in tragœdia quæ inscripta est ἰνὼ eundem esse uersum absque paucis syllabis:

Aeschylus sic:

Σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.

Euripides ita:

Σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.

Fuit autem Aeschylus non breui antiquior.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ.
Cap. XVIII.

CVm in domus Tiberianæ bibliotheca sederemus ego & Apollinaris Sulpicius, & quidam alij mihi aut illi familiares: prolatus fortè liber est, ita inscriptus, M. Catonis Nepotis. Tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset Marcus Cato Nepos: Atq; ibi adolescens quispiam (quod ex eius sermonibus coniectare potui) non abhorrens à literis: Hic, inquit, est M. Cato, nõ cognomento Nepos, sed M. Catonis Censorij ex filio nepos: qui pater fuit M. Catonis Prætorij uiri, qui bello ciuili Vticæ necem sibi gladio manu sua consciuit: de cuius uita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur laus M. Catonis, quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis Censorii. Eius igitur, quem Cicero laudauit, pater hic fuit M. Cato: cuius orationes feruntur inscriptæ M. Catonis Nepotis. Tum Apollinaris (ut mos eius in reprehendendo fuit) placidè admodum leniterq;: Laudo, inquit, te mi fili, quòd in tantula ætate etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras, audaciuncula tamen quadam

M. Cato Nepos.

Porcia seu Catonũ familia.

de

de Catonis familia aſperſus es. Non unus autem, ſed cõplures M. illius Catonis Cenſorii nepotes fuerunt geniti, eodem patre. Duos enim M. ille Cato, qui & Orator & Cenſor fuit, filios habuit, & matribus diuerſos, & ætatibus longè diſpares. Nam iam adoleſcente altero, matre eius amiſſa, ipſe quoque iam multum ſenex, Salonii clientis ſui filiam uirginem duxit in matrimonium. Ex qua natus eſt ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit, à Salonio patre matris datum. Ex maiore autem Catonis filio, qui Prætor deſignatus patre uiuo mortuus eſt, & egregios de iuris diſciplina libros reliquit, naſcitur hic de quo quæritur M. Cato, M. filius, M. nepos. Is ſatis uehemens Orator fuit, multasq; orationes ad exemplum aui ſcriptas reliquit, & Conſul cum Q. Martio Rege fuit, inq; eo Conſulatu in Africam profectus, in ea prouincia mortem obiit. Sed is, non ita ut dixiſti, M. Catonis Prætorii uiri, qui ſe Vticæ occidit, & quem Cicero laudauit, pater fuit. nec quia hic nepos Catonis Cenſorii, ille autem pronepos fuit, propterea neceſſum eſt patrem hunc ei fuiſſe. Hic enim nepos, cuius hæc modò prolata oratio eſt, filium quidem maiorem Catonem habuit: ſed non eum, qui Vticæ periit: ſed qui cùm Aedilis Curulis & Prætor fuiſſet, in Galliam Narbonenſem profectus, ibi uita functus eſt. Ex altero autem uiro Cenſorii filio longè natu minore, quem Salonianum eſſe appellatum dixi, duo nati ſunt, L. Cato & M. Cato. Is M. Cato Tribunus Plebis fuit, & Præturam petens mortem obiit: exq; eo natus eſt M. Ca-

Cato Salonianus.

to Prætorius, qui se bello ciuili Vticæ interemit: de cuius uita laudibusq; cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis Censorij dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solùm generis ipsius tramitibus, sed temporum quoq; spatio differre. Nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit: prognati quoq; ab eo aliquantò posteriores fuerunt, quàm qui à maiore fratre eius geniti erant. Hanc quoq; temporum differentiam facilè animaduertetis ex hac ipsa oratione, cùm eam legetis. Hæc Sulpicius Apollinaris nobis audientibus dixit: quæ postea ita esse, uti dixerat, cognouimus: cùm & laudationes funebres, & librum commentariorum de familia Porcia legeremus.

Quòd à scriptoribus elegantissimis maior ratio habita sit sonitus uocum, atq; uerborum iucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ disciplina, quæ à grammaticis reperta est. Cap. XIX.

Accusatiuorū tertiæ inflexionis uarij fines.

INterrogatus est Probus Valerius, quod ex familiari eius quodam comperi. Has'ne urbis, an has urbes & Hanc turrem, an hanc turrim dici oporteret. Si aut uersum, inquit, pangis aut orationem solutam struis, atque ea uerba dicenda sunt: non finitiones illas prærancidas, neq; fœcutinas Grāmaticas spectaueris: sed aurē tuam interroga, quo quid loco conueniat dicere: quod illa suaserit, id profectò erit rectissimū. Tum is qui quæsierat, quonam modo, inquit, uis aurem meā interrogē? Et Probum ait respondisse, quo suam Vergilius percontatus est, qui diuersis in locis, urbes & urbis dixit: arbi

*trio consilioq; usus auris. Nam in primo Georgicω̃n, quem ego, inquit, librum manu ipsius*collectũ legi, urbis per i, literã scripsit. Verba è uersibus eius hæc sunt.* * correctum.

Vrbis'ne inuisere Cæsar,
Terrarumq; uelis curam,

Verte enim, & muta, ut Vrbes dicas: insipidius nescio quid facies & pinguius. Contrà, in tertio Aeneidos, urbes per e, literam dixit: Vrbis.

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut Vrbis dicas: nimis exilis uox erit, et exanguis. Tanta quippe iuncturæ differentia est, in cõsonantia uocũ proximarum. Præterea idem Vergilius Turrim dixit non Turrem, & Securim non Securem: Vrbes.

Turrim in præcipiti stantem. Et, Turrim.
Incertam excußit ceruice securim. Securim.

*Quæ sunt (opinor) iucũdioris gracilitatis, quàm si suo utrunq; loco per e, literã dicas. At ille qui interrogauerat rudis profectò, & aure agresti homo: Cur, inquit, aliud alio in loco * doctius rectiusq; esse dicas, non sane intelligo. Tum Probus iam cõmotior: Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere. Vrbis an Vrbes, Nam cùm id genus sis, quod uideo, ut sine iactura tui pecces: nihil perdes, utrum dixeris. His tum uerbis Probus et hac fini hominem dimisit, ut mos eius fuit erga indociles, propè inclemẽter. Nos autem aliud quoque postea consimiliter à Vergilio duplici modo scriptum inuenimus. Nam Tres & Tris posuit eodem in loco: ea iudicij subtilitate, ut si aliter dixeris inmutaueris q; & aliquid tamen auris habeas, sentias suauita-* *potius

 tem

tem sonitus diuidere. Versus ex decimo hi sunt:

Tres quoq; Threicios Boreæ de gente suprema,
Et tris, quos Idas pater, & patria Ismara mittit.

Tris. Tres hic, Tris illic, utrunque pẽsiculatè modulateq; reperies suo quidq; in loco sonàre aptissimè. Sed in illo quoque itidem Vergilij uersu:

Hæc finis. Hæc finis Priami fatorum,

Simul ut & Hic finis dicas, durum atque absonum ert, respuentq; aures quod mutaueris: sicut illud contrà eiusdem Vergilij insuauius facias, si mutes:

Quem finẽ. Quem das finem Rex magne laborum?

Nã si ita dicas, Quam das finem, iniucundũ, nescio quo pacto, et laxiorẽ uocis sonũ feceris. Ennius item rectos cupressos dixit, cõtra receptũ uocabuli genus hoc uersu:

*alias nutantibus. Capitibus *nutanteis pinos, rectosq; cupressos.

Firmior ei credo, & uiridior sonus esse uocis uisus est, rectos dicere cupressos, quam rectas. Contrà uerò idem Ennius in Annali XVIII. aere fulua dicit, non fuluo: nõ ob id solùm, quòd Homerus ἀέρα βαθεῖαν dicit, sed q; hic sonus (opinor) uocalior est uisus, et amœnior. Sicuti. n. M. Ciceroni mollius, teretiusq; uisum est in quinta in Verrem, Fretu scribere quàm Freto: Perãgusto. inquit, fretu diuisa. Erat. n. crassius uastiusq;, perãgusto freto dicere. Itidẽ in secũda simili usus modulamine: Manifesto Peccatu inquit, non Peccato. Hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. Verba sunt Ciceronis hæc: Nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars, summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur,

Acre fulua. Fretus. Peccatu.

ut

ut cùm impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. Huius aũt uocis cùm elegantior hoc in loco sonus, et tũ ratio certa et probata est. Hic enim Peccatus, quasi Peccatio, rectè Latinéq; dicitur: sicut hic incestus, non qui admisit, sed quod admissum est: & hic Tributus, quod tributũ nos dicimus, à plerisq; ueterum dicta sunt. Hic quoq; Allegatus, et hic Arbitratus, pro Allegatione, proq; arbitratione dicuntur. Qua ratione seruata, arbitratu, allegatu meo dicimus. Sic igitur In manifesto peccatu dixit, ut In manifesto incestu ueteres dixerunt. Nõ quin Latinũ esset Peccato dicere: sed quia in loco isto positũ peccatu subtilius ad aurem molliusq; est. Lucretius æquè auribus inseruiens, funem fœminino genere appellauit in hisce uersibus, *Incestus.* *Tributus.* *Allegatus.* *Arbitratus.*

Haud (ut opinor) enim mortalia secla supernè
Aurea de cœlo demisit funis in arua.

Cùm dicere usitatius, manente numero posset,

Aureus è cœlo demisit funis in arua. *Funis aurea.*

Sacerdotes quoq; fœminas M. Cicero Antistitas dicit, non secundum grammaticã legem Antistites. Nam cum insolentias uerborũ à ueteribus dictorum plerunq; respueret: huius tamẽ uerbi in ea parte sonitu delectatus Sacerdotes, inquit, Cereris atq; illius fani Antistitæ. Vsque adeo in quibusdam neq; rationem uerbi, neq; cõsuetudinem, sed solum aurẽ secuti sunt: suis uerba modulis pẽsitãtem. Quòd qui non sentiunt (inquit idem ipse M. Cicero, cùm de numerosa & apta oratione dissereret) quas aureis habeant, aut quid in ijs hominis simile sit, nescio. Illud uerò cum primis apud Homerum, ueteres *Antistita.*

Grammatici annotauerunt, quòd cum dixisset quodam in loco: κολοιὧς τε ψηρᾶς τε, alio in loco non ψηρῶν τε, sed ψαρῶν dixit.

Τῶν δ᾽ ὥστε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.

Secutus non communem, sed propriam in quocunque uocis situ iucunditatem. Nam si alterum in alterius loco ponas, utrunque feceris sonitu insuaue.

Verba Titi Castritii rhetoris ad discipulos adolescentes, de uestitu, atque calceatu non decoro. Cap. XX.

Titus Castritius rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi, & docendi, summa uir auctoritate grauitateq;, & à diuo Adriano ob mores atq; literas spectatus, cùm me præsente (usus sum enim eo magistro) discipulos quosdam suos senatores uidisset die feriato tunicis, & lacernis indutos, & gallicis calceatos: Equidem, inquit, maluissem uos togatos esse. Pigitum est cinctos saltem esse, & penulatos. Sed si hic uester huiuscemodi uestitus de multo iam usu ignoscibilis est: solatos tamen uos Po. Ro. senatores, per urbis uias ingredi nequaquam decorum est: non hercle uobis minus, quàm illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine obiectauit. Hæc me audiēte, Castricius & quædam alia, ad eam rem conducencia Romanè & seuerè dixit. Pleriq; autem ex ijs, qui audierant, requirebant, cur soleatos dixisset: qui gallicas, non soleas haberent. Sed Castritius profectò scitè atq; incorruptè locutus est. Omnia enim ferme id genus, quibus plantarũ calces tātũ infimè tegũtur, cætera propè nuda, & teretibus habenis *iuncta sunt, soleas dixerunt

Castritius.

Pigitũ est.

* iuncta.

non-

nonnunquam uoce Græca crepidulas. Gallicas autē uerbum esse opinor nouū, non diu ante ætatem M. Cic. usurpari cœptum. Itaq; ab eo ipso positum est in secūda Antonianarum: Cùm gallicis, inquit, et lacerna cucurristi. Neq; in ea significatione id apud quenquam alium scriptum lego, grauioris duntaxat auctoritatis scriptorē: sed (ut dixi) crepidas & crepidulas prima syllaba correpta, id genus calceamentum appellauerunt, quod Græci κρηπῖδας uocant: eiusq; calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quartodecimo: Crepidarium, inquit, cultellum rogauit à crepidario sutore.

Soleæ qui & Gallicæ.

Crepidulæ.

Crepidarii.

Comprecationes quæ ritu Romano fiunt diis, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt: & quid Neriene, seu Nerio nomen importet. Cap. XXI.

COmprecationes Deorum immortalium, quæ ritu Romano dijs fiunt. expositæ sunt in libris sacerdotum Po. Ro. & in plerisq; antiquis orationibus. In iis scriptū est, Laciam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, *Iurites Quiritij, Maiam Vulcani, Nerien Iunonis, Molas Martis, Nerienem quoq; Martis. Ex quibus id quod postremum posui, sic plerosq; dicere audio, ut primam in eò syllabam producāt, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας, maris deas. Sed qui probè locuti sunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. Est enim rectus casus uocabuli, sicut in libris ueterum scriptum est, Nerio: quāquàm M. Varro in satyra Menippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία uel κεραμαχία,

Comprecationes Deorum.

* Iuriten

Z 5

μαχία, non Nerio, sed Nerienes uocatiuè dicit in his uersibus.

Theanna, & Peranna, Pranda, Celato, Pales,
Nerienes, Minerua, Fortuna, ac Ceres.

Ex quo nominandi quoq; casum eundem fieri necessum est. Sed Nerio à ueteribus sic declinatur, quasi Anio: Nam perinde ut Anienem, sic Nerienem dixerunt, tertia syllaba producta. Id autem, siue Nerio, siue Nerienes est, Sabinum uerbum est: eoq; significatur uirtus, et fortitudo. Itaq; ex Claudijs, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atq; præstanti fortitudine, Nero appellatus est. Sed id Sabini à Græcis accepisse uidentur: qui uincula & firmamenta membrorū νεῦρα dicunt: unde nos quoq; Latinè neruos appellamus. Nerio igitur Martis uis & potentia, & maiestas quædam esse Martis demonstratur. Plautus autem in Truculento, coniugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc uersu:

Mars peregre aduenìens salutat Nerienem uxorem suam. Super ea re audiui non incelebrē hominē dicere, nimis comicè Plautū imperito & incondito militi falsam nouamq; opinionem tribuisse: ut Nerienem coniugem esse Martis putaret. Sed id peritè magis quàm comicè dictum intelliget qui leget Cn. Gellij annalē tertiū in quo scriptum est, Hersiliam, cum apud T. Tatiū uerba faceret, pacēq; oraret, ita precatam esse: Neria Martis, te obsecro pacē dare, ut liceat nuptijs proprijs & prosperis uti: quod de tui coniugis consilio contigit, uti nos itidē integras raperent, unde liberos sibi et suis po

Nerio.

Nerienes.

Claudii. Nero.

Cn. Gellius scriptor.

Hersiliæ precatio.

steris patriæ pararent. De tui(inquit)coniugis *consilio*, Martē.f.*significans.per q̄d apparet,non esse id poetice à* Plauto *dictū:sed eā quoq; traditionē fuisse,ut* Nerio *à quibusdā uxor esse* Martis *diceretur.* Inibi autem *animaduertēdū est,q̧* Gellius Neria *dicit per a,literā, nō* Nerio,*neq;* Nerienes. Præter Plautū *etiā,præterq́;* Gellium, Licinius Imbrex *uetus comœdiarum scriptor in fabula,quæ* Neæra *inscripta est,ita scripsit:* Nerio Martis uxor. Licinius Imbrex.

Nolo ego Neæran *te uocent,sed* Nerienem,
Cùm quidem Marti *es in connubium data.*

Ita *autem senarij numerus huiusce uersus habet,ut tertia in eo nomine syllaba, cōtrà quàm suprà dictū ē,corripienda sit.* Cuius *sonitus quanta apud ueteres indifferentia sit,notius est, quàm ut plura in id uerba sumenda sint.* Ennius *autem in* I. *annali,in hoc uersu:*

Nerienem Mauortis.

Et hercle,nisi quod minimè solet,numerū seruauit, primam syllabam intendit,tertiam corripuit. Ac *ne id quidem prætermittendum puto,cuiusmodi est quod in commentario quodam* Seruii Claudij *scriptum inueni,* Nerio *dictum,quasi neirio:hoc est,sine ira, & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumq́; fieri* Martē *precemur.* Ne *enim particula,ut apud* Græcos,*ita plerunque in* Latina *quoque lingua,priuatiua est.* Ne.

M.Catonis Consularis & Censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine,& non re. Cap. XXII

MArcus Cato Consularis, & Censorius, *publicis iam priuatisq́; opulentus rebus, uillas suas*

inexcultas

inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuisse dicit, ad annum usq; ætatis suæ LXX. atq; ibi postea his uerbis utitur: Neq; mihi (inquit) ædificatio, neq; uasum, neq; uestimentum ullum est in manu pretiosum: neq; pretiosus seruus, neq; ancilla. Si quid est (inquit) quo utar, utor: si nõ est, ego sum*, cuiq; per me uti, atq; frui licet. Tum deinde addit, Vitio uertunt, quia multa egeo: at ego illis, quia nequeunt egere. Hæc mera ueritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle commouet ad exhortandam parsimoniam, sustinendamq; inopiã, quàm Græcæ istorum præstigiæ, philosophari sese dicentium, umbrasq; uerborum inanes fingẽtium: qui se nihil habere, & nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt: cùm & habendò, & egendo, & cupiendo ardeant.

Vasum.

* cui per

Egeo multa.

Quæsitum tractatumque, quid sint manubiæ: atque inibi dicta quædam de ratione utendi uerbis pluribus idem significantibus. Cap. XXIII.

IN fastigijs fori Traiani simulachra sunt sita circum undiq; inaurata, equorum atq; signorum militariũ: subscriptumq; est, Ex manubijs. Quærebat Phauorinus, cùm in area fori ambularet, et amicũ suũ COS. operetur causas pro tribunali cognoscentem, nosq; tũc eum sectaremur: Quærebat, inquam, quid nobis uideretur significare propriè, manubiarum illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studijs doctrinæ multi atque celebrati nominis: Ex manubijs, inquit, significat, ex præda. Manubiæ enim dicuntur præda, quæ manu capta est. Etiamsi (inquit Phauorinus)

Manubiæ.

nus) opera mihi princeps, & propè omnis in literis disciplinisq; Graecis sumpta est: non usque eò tamen infrequens sum uocum Latinarum, quas succisiuo, atque tumultuario studio colo, ut hanc ignorem interpretationem uulgariam, quòd esse dicantur Manubiae praeda. Sed quaero an M. Tullius, uerborum homo diligentißimus, in oratione quam dixit de lege Agraria, Calendis Ianuarii contra Rullum, inani & illepida geminatione iunxerit Manubias & Praedam: si duo haec uerba idem significant, neque ulla re aliqua dißident. Atque (ut erat Phauorinus egregia quadam, uel diuina memoria) uerba ipsa M. Tullij statim dixit: Ea nos adscribimus hic Praedam, manubias, sectionem, castra denique Cn. Pompeij, sedente imperatore, decemuiri uendent. Ex infrà itidem duo haec simul iunctim posita dixit: Ex praeda, ex manubijs, ex auro coronario. Ac deinde ad eum conuertit, qui manubias esse praedam dixerat: Et uidetur ne tibi (inquit) utroq; in loco M. Cicero duobus uerbis idẽ, sicuti tu putas significãtibus, ineptè & frigidè esse usus? ac tali ioco dignus, quali apud Aristophanẽ facetißimũ comicorũ Euripides Aeschylum insectatus est? cum ait: Subcisiuũ studium.

Δὶς ταὐτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος,
Ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησὶ, καὶ κατέρχομαι,
Ἥκω δὲ ταὐτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι,
Νὴ τὸν Δί᾽ ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει, κάρδοπον.

Nequaquàm uerò, inquit ille, talia uidentur, quale est μάκτρα καὶ κάρδοπος quae à poetis uel oratoribus Graecis, nostrisq; celebrandae & ornandae rei gratia,

duobus eadem pluribus'ue nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Phauorinus, ualet hæc repetitio, instauratioq́; eiusdem rei, sub alio nomine in manubiis & in præda? Num ornat, ut alioqui solet, orationem? num eam modulatiorem aptioremq; reddit? num oneran di uel exprobrandi criminis causa, exaggerationem ali quam speciosam facit? sicuti in libro eiusdem M. Tullii, qui de constituendo accusatore est, una eademq́; res plu ribus uerbis uehementer, atq; atrociter dicitur: Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit. Nam cum urbes totas semel dixisset, sedes delubraq́; addidit, quæ sunt ipsa quoque in urbibus. Item in eodem libro simili modo: Siciliam, inquit, prouinciam C. Verres, per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. Ecquid uidetur, cum Siciliam prouinciam dixerit, atque etiam insuper ciuitates addiderit: domos etiam & fana, quæ infrà posuit, comprehendisset: uerba hæc item multa atque uaria, depopulatus esse, uastasse, exinanisse, spoliasse: non'ne unam & eandem uim in se habent? Sanè: sed quia cũ dignitate orationis, & cũ graui uerborum copia dicuntur, quanquàm eadem ferè sint & ex una sententia cooriantur, plura tamen esse existimantur: quoniam & aures & animum sæpius feriunt. Hoc ornatus genus, in crimine uno uocibus multis atque sæuis extruendo, ille iam tunc M. Cato antiquissimus in orationibus suis celebrauit: sicuti in illa, quæ inscripta est, De decem hominibus, cùm Thermum accusa uit,

uit, quòd decem liberos homines eodem tempore interefecisset: hisce uerbis eandem rem omnibus significantibus usus est. quæ quoniam sunt eloquentiæ Latinæ tunc primum exorientis lumina uerba quidem sublustria, libitum est ea mihi ἀπομνημονεύειν: Tuum nefarium facinus peiore facinore operire postulas, succidias humanas facis, decem funera facis, decem capita libera interficis, decē hominibus uitam eripis, indicta causa iniudicatis indēnatis. Item M. Cato in orationis principio, quā dixit in Senatu pro Rhodiensibus, cùm uellet res nimis prosperas dicere, tribus uocabulis idem sentientibus dixit. Verba eius hæc sunt: Scio solere plerisq; hominibus in rebus secundis, atq; prolixis, atq; prosperis animum excellere, atq; superbiam, atque ferocitatem augescere. Itidem Cato ex Originum septimo, in oratione quā contra Seruium Galbam dixit, complùribus uocabulis sup eadē re usus est: Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, uox, uires, senectus: uerū enimuero cū tātā Rēp. agier arbitrarer. Sed ante omneis apud Home. eiusdem rei atque sententiæ luculenta exaggeratio est:

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε ζεὺς, ἔκ τε κονίης;
Ἔκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοίμου

Item alio in uersu:

Ἰσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε:

Nā cū omnia ista utrobiq; multa, & continua nomina, nihil plus demonstret, q̄ prælium, huius tamen rei uaria facies, delectabiliter ac decore multis uariisq; uerbis depicta est. Neq; non ita quoque apud eundem poetā una in duobus uerbis sententia, cū egregia ratione repetita est.

est. Idæus enim, cùm inter Aiacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos uerbis usus est:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.

In quo uersu non oportet alterum uideri uerbum, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additum & consarcinatum. Est enim hoc inane admodum, & futile. Sed cùm in iuuenibus gloriæ studio flagrantibus, peruicaciam ferociamq́; & cupidinem pugnæ, leniter tamen ac placidè obiurgaret: atrocitatē rei, & culpam perseuerandi bis idem dicendo, alio atque alio uerbo auxit, inculcauitq́; duplexq́; eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. Nec illa quidem eiusdem significationis repetitio, ignaua & frigida uideri debet.

Μνηστῆρσιν δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ἤρτυον. *quòd bis idem dixerit,* θάνατον καὶ μόρον. *Indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamq́; iniustæ necis, miranda mortis iteratione defleta est. Cæterùm quis tam obtuso ingenio est, qui non intelligat,* πολεμίζετε καὶ μάχεσθον *uerba, idem duo significantia, non frustra posita esse, ut illa quoque.*

Βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε, & βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.

Neque ἐκ παραλλήλου, *ut quidam putant, sed hortamentum esse acre, imperatæq́; celeritatis. Verba quoq; illa M. Ciceronis in L. Pisonem trigemina, etiamsi dura auris hominibus non placent, non uenustatem modò numeris quæsiuere: sed figuram, simulationemq́; oris pluribus simul uocibus uerberauerunt: Vultus denique, inquit, totus, qui sermo quidam tacitus mētis est, hic in*

frau-

fraudem homines impulit:hic eos,quibus erat ignotus, decepit,fefellit,induxit. Quid igitur simile est, inquit, apud eundem in præda & manubijs? Nihil profectò istiusmodi. Nā neq; ornatius,fit,additis Manubijs neq, exageratius, modulatius'ue: sed aliud omnino præda est,ut in libris rerum uerborumq; ueterum scriptū est, aliud Manubiæ. Nā præda dicitur corpora ipsa rerū, quæ capta sunt: Manubiæ uerò appellatæ sunt pecunia à Quæst. ex uenditione prædæ redacta. Vtrunque ergo dixit M. Tullius cumulandæ inuidiæ gratia Decemuiros ablaturos,persecuturosq; prædam, quæ nondum esset uenundata,& pecuniam quæ ex uenditione prædæ percepta esset. Itaque hæc inscriptio,quam uidetis, ex Manubijs,non res corporaq; ipsa prædemonstrat(nihil enim captum est horum à Traiano ex hostibus) sed facta esse hæc,cōparataq; ex manubijs,id est,ex pecunia prædatitia declarat. Manubiæ enim sunt, sicuti iam dixi,non præda,sed pecunia per Quæst. Po. Ro. ex præda uendita contracta. Quod per Quæst. autem dixi,intelligi nunc oportet,Præfectum ærario significari. Nā cura ærarij à Quæst. ad Præfectum translata est. Est tamē non nusquā inuenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores,ut aut temere,aut curiose prædam non manubijs, & manubias pro præda posuerint:& tropica quadam figura mutationem uocabuli fecerint,quod facere cōcessum est,scite id peritēq; facientibus. Sed enim qui proprie atque signate locuti sunt,sicuti hoc in loco Marcus Tullius,manubias pecuniam dixerunt.

Præda. Manubiæ.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine Valeri in casu uocandi primam syllabam acuendam esse: & item alia ex eiusdem uerbis ad rectam scripturam pertinentia. *Cap. XXIIII.*

PVblij Nigidij uerba sunt, ex commentario um grammaticorum XXIIII. hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis: Deinde, inquit, uoculatio qui poterit seruari, si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi aut uocandi sint? (*Valeri.*) Nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est q̃ prima, deinde nouissima deijcitur. At in [illegible] uocandi summo tono est prima, deinde gradatim descendunt. Sic quidem. P. Nigidius dici præcipit. Sed si quis nunc Valerium appellans, in casu uocandi, secundum id præceptum Nigidij acuerit primam, non aberit, quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit: & quem accentum nos dicimus, uoculationem appellat: (*Voculatio*) & casum interrogandi eum dicit, quem nunc nos genitiuum dicimus. (*Casus interrogādi*) id quoque in eodem libro Nigidiano animaduertimus: Si huius, inquit, amici, uel huius magni scribas, unum i, facito extremū: Sin uero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recte, tum ante i; scribendum erit e: atq; id ipsum facies in similibus. Item si huius terrai scribas, i, litera sit extrema: Si huic terræ, per e scribendum est. Item mi qui scribit in casu interrogandi, uelut cùm dicimus mi studiosus, per i, unū scribat non per e, at cum mei, tum per e, & i, scribendū est (*Mi & mei*) quia dandi casus est. Hæc nos auctoritate doctissimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum scientiam quærunt, nō prætermittēda existimauimus.

De

De uersibus, quos Vergilius sectatus uidetur, Homeri ac Parthenii. *Cap. XXV.*

Parthenii poetæ uersus est:

Γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

Eum uersum Vergilius æmulatus est: itaq; fecit duobus uocabulis uenuste immutatis parem:

Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.

Sed illi Homerico non sané rem parem, neq; similem fecit. Esse enim uidetur Homeri simplicior, et syncerior: Vergilii autem νεοτερικώτερος, et quodam quasi ferrumine immisso, fucatior.

Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

De sententia Panætii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo, qua hortatur, ut homines ad cauendas iniurias in omni loco intenti paratique sint. *Cap. XXVI.*

Legebatur Panætii philosophi liber de officijs secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio, maximaq; opere æmulatus est. Ibi scriptum est, Cùm multa alia ad bonam frugem ducētia, tum uel maxime quod esse hærereq; in animo debet. Id autem est ad hanc fermè sentētiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac sibi suisq; esse usui uolunt: negocia periculaq; ex improuiso aßidua & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atque declinãda, perinde esse oportet animo semper prõpto atq; intẽto, ut sunt athletarũ, qui pãcratiastæ uocãtur. Nam sicuti illi ad certandum uocati, proiectis alte

Panætius.

Pancratiastæ.

brachijs consistunt, caputq; & os suum manibus opposi tis, quasi uallo præmuniunt, membraq; eorum omnia priusquã pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata, ita animus atque mens ui ri prudentis aduersus uim & petulantias iniuriarum, omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa, solida, expedita, nunquam cõniuẽs, nusquam aciem suam flectens: consilia cogitationesq; contra fortunæ uerbera, contraq; insidias iniquorum, quasi brachia, et manus protendens: ne qua in re aduer sa & repentina incursio, imparatis, improtectisq; nobis oboriatur.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus dixit: an quid, & quantum differret si dixisset, cum multis hominibus. Cap. XXVII.

VErba sunt Claudij Quadrigarii ex annalium eius XIII. Concione dimissa, Metellus in Capitolium uenit, cum multis mortalibus. Inde cùm domũ proficisceretur, tota ciuitas eum reduxit. Cum is liber eaq; uerba M. Frontoni, nobis ei ac plerisque alijs aßidentibus legerentur: & cuidam haud sane uiro indocto uideretur, multis mortalibus pro hominibus multis, inepte frigideq; in historia, nimisq;, id poeticè dixisse: tũ Fronto illi, cui hoc uidebatur: An tu, inquit, aliarum ho mo rerum iudicij elegantißimi mortalibus multis, ineptum tibi uideri & frigidum dicis? Nil autem arbitra re causæ fuisse, quod uir modestus, & puri atq; prope quotidiani sermonis mortalibus maluit, quàm hominibus dicere? eademq; credis futuram fuisse multitudinis de=

M. Frontino.

demonstrationem, si Cùm multis hominibus, ac non Cùm multis mortalibus diceret? Ego quidem, inquit, sic existimo (nisi me scriptoris istius, omnisq; antiquæ orationis amor, atq; ueneratio, cæco esse iudicio facit) longe lateq; esse amplius, prolixius, fusius in significanda totius prope ciuitatis multitudine, mortales quàm homines dixisse. Nanque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest. Multi autem mortales, nescio quo pacto, & quonam sensu inenarrabili omne ferè genus, quod in ciuitate est, & ordinum, & ætatum, & sexus comprehendunt. Quod scilicet Quadrigarius (ita ut res erat) ingentem atq; promiscuam multitudinem uolens ostendere, Cùm multis mortalibus Metellum in Capitolium uenisse dixit ἐμφατικώτερον, quam si Cum multis hominibus dixisset. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit cùm ita, ut par erat, non approbantes tantum, sed admirantes quoque audiremus: Videte tamen, inquit, ne existimetis semper atq; in omni loco mortales multos, pro multis hominibus esse dicendum: ne plane fiat Græcum illud de Var. satyra prouerbium, τὸν ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc iudicium Frõtonis etiam in paruis minutisq; uocabulis, non prætermittendum putaui, ne nos forte fugeret, lateretq; subtilior huiuscemodi uerborum consideratio.

Mortaleis

Non hactenus esse faciem, quæ uulgo dicitur.
Cap. XXVIII.

Animaduertere est, pleraque uerborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt

decesſiſſe, uel in aliam longe, uel in proximam, eamq́; dicesſionem factam eſſe conſuetudine, & inſcitia lemere dicentium, quæ cuiuſmodi ſint nõ didicerint: Sicuti quidam faciem eſſe hominis putant os tantũ, & oculos & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt, quãdo facies ſit forma omnis, et modus, et factura quædã corporis totius: à faciendo dicta, ut ab aſpectu ſpecies, & à fingẽdo figura. Itaq; Pacuuius in tragœdia, quæ Niptra inſcribitur, faciẽ dixit hominis pro corporis lõgitudine:

Species ab aſpectu. Figura a fingendo.

Aetate, inquit, integra, feroci ingenio, facie procera uirum. Non ſolum autem in hominũ corporibus, ſed etiam in rerum cuiuſque modi aliarum facies dicitur: Nam montis, & cœli, & maris facies, ſi tempeſtiue dicatur, probè dicitur. Salluſtij uerba ſunt ex hiſt. ſecũda Sardinia in Africo mari facie ueſtigij humani in oriẽtem, quam in occidentem latior prominet. Ecce autẽ id quoq; in mẽtem uenit, quod etiam Plautus in Pœnulo, faciem pro totius corporis colorisq́; habitu dixit.

Verba Plauti hæc ſunt:

POE. Sed earum nutrix qua ſit facie mihi expedi.
MIL. Statura haud magna, corpore aqlo: POE. ea'ſt.
MI. Specie uenuſta, ore paruo, oculis pernigris.
POE. Formam quidem hercle uerbis depinxit probe.

Præterea memini Quadrigarium in undeuiceſimo faciem pro ſtatura totiusq́; corporis figura dixiſſe.

Quid ſit in ſatyra M. Varronis caninum prandium. Cap. XXIX.

LAudabat, uenditabatq́; ſe nuper quiſpiam in libraria ſedens, homo inepte glorioſus: tanquam

unus esset sub omni cœlo satyrarum M. Varronis enarrator, quas partim Cynicas, alii Menipæas appellant. Et iaciebat idem quædam non admodum difficilia, ad quæ coniicienda aspirare posse neminem dicebat. Tum forte cum ego librum ex iisdem satyris ferebam, qui ὑδροκυὸν inscriptus est. Propius igitur accessi, & Nosti, inquam, magister uerbũ illud scilicet uetus, Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei? Oro ergo te, legas hos uersus pauculos: & prouerbij istius, quod in his uersibus est, sententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis: ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legère ego possum, quæ non assequor? Indistincta namq; fient, & confusa, quæ legero, et tuam quoq; impedient intentionem. Tunc alijs etiam qui ibi aderant compluribus idem cõprobantibus, desiderantibusq;, accipit à me librum ueterem, fidei spectatæ, luculente scriptum. Accipit autem inconstãtißimo uultu & mœstissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare, ut id credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si enm librum accepissent, non ij magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sententias intercidebat, & uerba corrupte pronũciabat. Reddit igitur mihi librum multis iam ridẽtibus: Et uides, inquit, oculos meos ægros, aßiduisq; lucubrationibus propè iã perditos? Vix ipsos literarũ apices potui comprehendere. Cùm ualebo ab oculis, reuise ad me, & librum istum tibi totum legam. Recte, inquam, sit oculis magister tuis. Sed in quo nihil opus est, id rogo te, dicas mihi: Caninum prandium in hoc loco, quem le-

gisti, quid significat? At ille egregius nebulo quasi difficili quæstione perterritus, exurgit statim: & abiens, Non, inquit paruam rem quæris talia ego gratis non doceo. Eius autem loci, in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt: Non uides apud Mnestheum scribi, tria genera esse uini, nigrum, album, *medium: quod uocant κίῤῥον, id est, giluum: & nouum, uetus, medium: & efficere nigrum *uires, album urinam, medium πέψιν: nouū refrigerare, uetus calefacere, mediū uero esse prandiū caninum. Quid significet prandium caninum, rem leuiculam diu & anxie quæsiuimus. Prādium autem abstemium, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur: quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neque nouum esset, neque uetus: & plerunque homines ita loquantur; ut omne uinum, aut nouum esse dicāt, aut uetus: nullā uim habere significauit neq; ueteris, quod medium esset: idcirco pro uino nō habendum: quia neque refrigeraret, neque calefaceret. Refrigerare id dicit, quod Græce dicitur ἀναψύξαι.

Vini genera,

*melinū

*al. uirtus.

Prandium caninum.

Abstemiū.

Refrigerare

A.GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER XIIII.

Dissertatio Phauorini philosophi aduersus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibúsque siderum & stellarũ, fata se hominum dicturos pollicentur. Cap. I.

DVERSVM *istos qui sese Chaldæos, seu Genethliacos appellant. ac de motu deq; positu, stellarum dicere posse quæ futura sunt, profitentur, audiuimus quondam Phauorinum philosophũ, Romæ Græce disserentẽ, egregia atque illustri oratione: exercendi ne aut ostentandi gratia ingenij, an quòd ita seriò iudicatoq; existimaret, non habeo dicere. Capita autem locorum argumentorumq; quibus usus est, quoad eius meminisse potui egressus ibi ex auditione propere annotaui: eaq; fuerunt ad hanc ferme sententiam: Disciplinam istam Chaldæorum tantæ uenustatis non esse, quantæ uideri uolunt: neq; eos principes eius auctoresq; esse, quos ipsi ferant. sed id præstigiarũ atq; offuciarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibũ quæstũq; ex mendacijs captantes, atq; eos, quoniam uiderẽt terrena*

Offucia. Aeruscatores.

quædam inter homines sita, cœlestium rerum sensu atque ductu moueri, quale est, quod oceanus, quasi lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq́; hinc uidelicet sibi argumentum ad persuadẽdum parauisse, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima tanquam stellis atq; syderibus euincta duci & regi. Esse autem nimis quàm ineptum absurdumq;, ut quoniam æstus oceani cum lunæ curriculo congruit, negocium quoque alicuius, quod ei forte de aquæductu cum riualibus, aut de communi pariete cum uicino apud iudicem est, ut existimemus id negocium quasi habena quadam de cœlo uinctum gubernari. Quod & si ui & ratione quapiam diuina fieri potest, nequaquam tamen id censebat, in tam breui exiguoq; uitæ spatio, quantouis hominis ingenio comprehendi posse & percipi. Sed coniectari pauca quædã, ut uerbo ipsius utar παχυμερέστερον nullo scientiarum fundo concepta, sed fusa, & uaga, & arbitraria, qualis longinqua oculorum acies est, per interualla media calingantiũ. Tolli enim quod maximũ inter deos atq; homines differt, si homines quoq; res omneis pòst futuras prænoscerent. Ipsam deinde syderũ stellarumq́; obseruationẽ, quã esse originẽ sciẽtiæ, suæ prædicarent, haud quaquã putabat liquide consistere. Nam si principes Chaldæi qui in patentis campis colebant stellarũ motus, & uias, & discessiones & cœtus intuentes, quid ex ijs efficeretur obseruauerũt. Procedat, inquit, hæc sane disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli, sub qua tũc Chaldæi fuerunt. Nõ enim potest (inquit) ratio Chaldæorũ obseruationis manere, si

*quis ea uti uelit sub diuersis cœli regionibus. Nã quanta, inquit, partium circulorũq; cœli, ex deuergentia et conuexionibus mundi uarietas sit, quis non uidet? Eædẽ igitur stellæ, per quas omnia diuina humanáq; *fieri cõtendunt: sicuti ne usquequaq; pruinas aut calores cient sed mutant, & uariant, tempestatesq; eodem in tempore alibi placidas, alibi uiolentas mouent: cur non euenta quoque rerum, ac negociorum, alia efficiũt in Chaldæis alia in Getulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit inconsequens, ipsum quidem corpus, & habitum tã profundi aeris sub alio, atque alio cœli curuamine nõ eundem manere: in hominum autem negociis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacunq; terra cõspexeris. Præterea mirabatur, id cuique pro præcepto liquere, Stellas istas quas à Chaldæis et Babylonijs siue Aegyptijs obseruatas ferunt, quas multi erraticas, Nigidius errones uocat, nõ esse plures q̃ uulgo dicerentur. Posse enim fieri existimabat, ut et ali quidam planetæ pari potestate essent, sine quibus recta atq; perpetua obseruatio perfici non quiret: neque eos tamen cernere homines possent, propter exuperantiã uel splendoris uel altitudinis. Nã et quædam, inquit, sidera e quibusdam terris conspiciuntur, earumq; terrarum hominibus nota sunt: sed eadem ipsa ex omni terra alia non uidentur, et sunt alijs omnino ignotissima. Atque ut uidemus, inquit, & has tantũmodo stellas, & ex una parte terræ obseruari debuisse quæ tandẽ finis obseruationis istius fuit, & tẽpora satis esse uisa sunt ad pcipiendũ, quid præmonstraret, aut cœtus stellarũ, aut circui-*

* ferri. agi

Stellæ erraticæ Errones

circuitus,aut transitus? Nã si isto modo cœpta fieri obseruatio est,ut animaduerteretur quo habitu,qua forma,quaq; positura stellarum aliquis nasceretur:tum deinceps ab ineunte uita,fortuna eius & mores,& ingenium,& circunstantia rerum negociorumq;, & ad postremum finis etiã uitæ spectaretur:eaq; omnia,ut usu uenerant,literis mandarentur:ac postea longis temporibus,cùm ipsæ illæ eodem in loco eodemq; habitu forent eadem cæteris quoque euentura existimarentur,qui eodem illo tempore nati fuissent. Si isto,inquit,modo obseruari ceptum est,exq; ea obseruatione composita quædam disciplina est,nullo id pacto potest procedere. Dicant enim quot tandem annis uel potius quot seculis orbis hic obseruationis perfici quiuerit. Constare quippe inter astrologos dicebat,stellas istas quas erraticas dicerent,quæ esse omnium rerum fatales dicerentur infinito prope & innumerabili numero annorum ad eundẽ locum,cùm eodem habitu simul omnes unde profectæ sunt, regredi:ut neq; ullus obseruationis tenor neque memoriæ ulla effigies literarũ tãto æuo potuerint edurare. Atq; illud etiam cuiusmodi esset considerandum putabat,quod aliud stellarum agmen foret, quo primũ tempore conciperetur homo in utero matris; aliud postea,cùm in decem mensibus proximis in lucem ederetur. Quærebatq; qui conueniret,diuersum super codẽ fieri demonstrationẽ:si,ut ipsi putarent,alius atq; alius earundem stellarum situs atque ductus,alias atq; alias fortunas daret? Sed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur,atque ipso etiam illo maris atque

fœmi

fœminæ coitu iã declarari oportere dicebat, certo quodam & necessario stellarum ordine, quales qualiq; fortuna homines gignerentur: ac multo etiam antè, quàm pater ipse, atque mater nascerentur, ex eorum genitura debuisse iam tum prospici, quinam olim futuri essent quos ij creaturi forent, & supra longè atque longè per infinitum: ut si disciplina ista fundamento aliquo ueritatis nixa est, centesimo usque abhinc seculo, uel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde iam deinceps continua significatione, quoties generis auctores eiusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis, qualiq; fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscuiusque stellarum formæ & positionis sortem atque fortunam, uni omnino homini certam destinatamq; esse? eamq; formam post longißima seculorum spatia restitui, si uitæ fortunarumq; eiusdem hominis indicia, in tam breuibus interuallis per singulos maiorum eius gradus, perq; infinitum succeßionum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter, eadem ipsa non eadem stellarum facie denotantur? Quod si id fieri potest, eaq; diuersitas atque varietas admittitur, per omneis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur exordia: imparilitas hæc turbat obseruationem: omnisq; ratio disciplinæ confunditur. Iam uero id minime ferendum esse cēsebat, q̃ nō modo casus & euenta, quæ euenirēt extrinsecus, sed consilia quoq; hominū ipsa, & arbitria, et uarias uolūtates appetitionesq;, & declinationes, & fortuitos, re Arbitrii libertatē defendit.

pentis

pentinosq; in leuißimis rebus animorum impetus recessusq; moueri agitariq; desuper è celo putarent: tanquam si forte ire in balneas uolueris, ac deinde uolueris atq; id rursū uolueris, nō ex aliqua dispari uariaq; animi agitatione, sed ex necessaria quadā errātiū siderū reciprocatione contigerit: ut planè homines, non quod dicitur λογικὰ ζῶα, sed ludicra, & ridenda quædam *νευρόσπαστα esse uideantur si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis & aurigantibus. Ac si, inquit, potuisse prædici affirmant, Pyrrhus ne rex an Manius Curius prætio uicturus esset: cur tādē non de alea quoq;, ac de calculis, & alueolo audeant dicere quisnā ibi ludentiū uincat? An uidelicet magna sciunt, parua nesciunt? et minora maioribus impceptiora sunt? Sed si magnitudines rerū sibi uindicant, magisq; esse pspicuas, & facilius cōprehendi posse dicunt: Volo, inquit, mihi respōdeāt, qd in hac totius mundi cōtemplatione præstantis naturæ operibus, in tam paruis atq; breuibus negocijs, fortunisq; hominum, magnū putent? Atq; id uelim etiā, inquit, ut respōdeant, si tā paruum, atq; rapidū est momentū tēporis, in quo homo nascēs fatū accipit, ut in eodē illo puncto sub eodē circulo cœli, plures simul ad eandē cōpetentiā nasci nō queant: & si idcirco gemini quoq; nō eadē uitæ sorte sunt, quoniā non eodē tēporis puncto editi sunt: peto, inquit, respondeant, cursum illum temporis trāsuolantis, qui uix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere & deprehendere: cùm in tam præcipiti dierum noctiumq; uer

*Cælius neurospasta legit li.4.c.6.

*uertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes? Ad postremū autem, et quid esset, quod aduersum hoc dici posset, requirebat quod homines utriusque sexus, omnium ætatum diuersis stellarum motibus in uitam editi regionibus sub quibus geniti sunt, longe distātibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in naui fluctu obruti, eodemq́; genere mortis, eodemq; ictu temporis interirent. Quod scilicet, inquit; nunquam eueniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodq; leges haberent. Quòd si quædam, inquit, in hominū morte atq; uita, etiam diuersis tēporibus editorū, p stellarū pares quosdā postea conuentus, paria nonnulla & consimilia posse dicuntur obtingere cur nō aliquando poßint omnia quoq; paria usu ueni re, ut existant p huiuscemodi stellarū concursiones & similitudines Socrates simul & *Antisthenes & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, uita omni, & morte pari? Quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest. Non igitur hac causa probe uti queunt aduersū hominū impares ortus, interitus pares. Illud autē cōdonare se ijs dicebat, q non id quoq; requirerent, si uitæ, mortisq́; hominū rerūq́; humanarū omniū tēpus & ratio, & causa in cœlo, & apud stellas foret: quid de muscis, aut uermiculis, aut echinis, multisq́; alijs minutißimis, terra mariq́; animantibus dicerent? an ista quoq; ijsdē quibus homines, legibus nascerentur, ijsdēq́; itidē extinguerētur: ut aut ranunculis quoq;, et culicibus nascēdi fata sint de cœlestiū siderū motibus attributa: aut*

* Aristones

si id

*si id putarent. *si id non putarent, nulla ratio uideretur, cur ea siderũ uis in hominibus ualeret, deficeret in cæteris. Hæc nos ficta, & incondita, & propemodum ieiuna oratione attigimus. At Phauorinus (ut hominis ingenium fuit, utq; Græcæ facundiæ copia simul & uenustas) latius ea, & amœnius, & splendidius, & profluentius exequebatur.

Profluentius.

Atque identidem commonebat, ut caueremus, nequa nobis isti sycophātæ, ad faciendam fidem, irreperēt, quod uiderentur quædam interdum uera effutire aut sparge re. Non enim cõprehensa, inquit, neq; definita, neq; percepta dicunt: sed lubrica atq; ambagiosa coniectatione nitentes, inter falsa atque uera pedetentim, quasi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tentando incidunt repente imprudentes in ueritatem, aut ipsorũ qui eos consulunt, multa credulitate ducente perueniunt callidè ad ea, quæ uera sunt: et idcirco uidētur tam in præteritis rebus, quam futuris, ueritatem facilius imitari. Ista tamē omnia, quæ aut temere, aut astute uera dicũt præ cæteris, inqu.t, quæ mentiũtur, pars ea nõ fit* millesima. Hæc autem, quæ dicentem Phauorinum audiuimus, multa etiam memini poetarum ueterũ testimonia confirmare, quibus huiuscemodi ambages fallaciosæ cõfutantur: ex quibus est Pacuuianum illud:

* Sunt qui legans multesima, referētes ad quæ eã dictionem. πολλοστη μέρειον

Nam si qui quæ euentura sunt, præuideant,
Aequiparent Ioui. Item Accianum illud:
Nihil, inquit, credo auguri. qui aures uerbis diuitãt
Alienas, suas ut auro locupletent domos.

Item Phauorinus deterrere uolens, & depellere adolescentes à genethliacis istis, & quibusdam aliis id genus, qui

qui prodigiosis artibus futura omnia dicturos pollicentur nullo pacto adeundos esse, consulendosq; huiuscemodi argumentis concludebat: Aut aduersa, inquit euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt miser fies frustra expectando. si aduersa dicunt, & mētiūtur: miser fies frustra timendo. Si uera respondent, eaq; sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. si felicia promittunt, eaq; euentura sunt: tum planè duo erunt incommoda: & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus.

Prognostici non sunt consulendi.

Quemadmodum disseruit Phauorinus consultus a me super officio iudicis. Cap. II.

QVo primum tempore à Prætoribus lectus in iudicem sum & iudicia quæ appellantur priuata susciperem: libros utriusque linguæ de officio iudicis scriptos conquisiui: ut homo adolescens à poëtarum fabulis, & à rhetorum epilogis ad iudicandas lites uocatus, rem iudiciariam, quoniam uocis (ut dicitur) uiuæ nimia penuria erat, ex mutis, quod aiunt magistris cognoscerem. Atque in rerum quidem diffusionibus, cōperendinationibus, & alijs quibusdam legitimis in rebus, ex ipsa lege Iulia, & ex Sabini Massurij, & ex quorundam aliorum Iurisperitorum commentarijs cōmoniti & adminiculati sumus in iis autem, quæ existere solent, negociorum ambagibus, & in ancipiti rationū diuersarum circūstantia, nihil quicquā nos huiusce modi libri iuuerūt. Nā etsi cōsilia iudicibus ex præsentium

Muti magistri libri.

tium causarũ statu capienda sunt: generalia tamen quædam præmonita et præcepta sunt, quibus ante causam præmuniri iudex prærarariq; ad incertos casus futurarum difficultatũ debeat: sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sentẽtiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataq;: sed qui petebat. neque tabulis, neque testibus id factũ docebat, & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed cum constabat, uirum esse ferme bonum, notæq; & expertæ fidei, et uitæ inculpatißimæ: multaq;, et illustria exempla probitatis, synceritatisq; eius expromebãtur. Illum autem, unde petebatur hominem esse nõ bonæ rei uitaq; turpi & sordida, conuictum uulgo in mendaciis plenumq; esse perfidiarum & fraudum ostẽdebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat, probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, expẽstlatione, mensæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obsignatione, testium intercesßione. Ex quibus omnibus si nulla reprobaretur: dimitti * iam sane oportere, & aduersarium de calumnia damnari. Quod de utriusq; autem uita atq; factis diceretur, frustra id fieri atq; dici. Rem enim de petenda pecunia apud Iudicẽ priuatum agi: non apud CENS. de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaueram in cõsilium, uiri exercitati, atq; in patrociniјs, & in operis fori celebres, semperq; se circum undiq; distrahentibus causis festinantes non sedendum diutius, ac nihil esse dubium dicebant, quin absoluendus foret, quem accepisse pecuniam illam nulla probatione solenni docebatur. Sed enim ego homines

* iam se oportere

cum,

cùm considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum spurcißimæq; uitæ ac defamatißimæ: nequaquam adduci potui ad absoluendum. Iußi igitur diem* diffundi, atque inde à subsellijs pergo ire ad Phauorinum Philosophum, quem*eo tempore Romæ plurimum sectabar: ac de hominibus quæ apud me dicta fuerant, uti res erat, narro omnia, ac peto, ut & ipsum illud, in quo hærebam & cætera etiam, quæ obseruanda mihi forent in officio iudicis, faceret me, ut earum rerum essem prudentior. Tum Phauorinus, religione illa cunctationis & solicitudinis nostræ comprobata: Id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, uideri potest specie tenui paruaq; esse: sed si de omni quoq; officio iudicis præire tibi me uis, nequaquā est uel loci huius, uel tēporis. Est enim disceptatio ista multiiugæ, & sinuosæ quæstionis: multaq;, & anxia cura, & circunspicientia indigens. Nāq; (ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam) iā omnium primū hoc de iudicis officio quæritur. Si Iudex fortè id sciat, super qua re apud eum litigatur: eaq; res uni ei, prius q̄ agi cœpta, aut in iudiciū deducta sit, ex alio quodam negocio, casuq; aliquo cognita liquido, et cōperta sit, neq; id tamē in agēdacausa probatur: oporteat ne eum secundum ea, quæ sciens, uenit iucare, an secundum ea quæ aguntur. Id etiam inquit, quæri solet an deceat atque conueniat iudicij causa iā cognita si facultas esse uideatur componendi negocij, officio paulisper iudicis dilato, cōmunis amicitiæ et quasi pacificatoris partes recipere. Atq; illud amplius ambigi, ac dubitari scio, debeat'ne Iudex inter cognoscēdum

*Ang. Polit. diffudi legit

*meo

officia Iudicis dubia

dum ea, quæ dicto quæsitoq́; opus est, dicere et quærere: etiam si cuius ea dici quæriq́; intersit, neq; dicat, neque postulet. Patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non iudicare. *Præter hæc super ea quoque re dissentitur, an ex usu exq́; officio sit iudicis, rem causamq́;, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareq́;, ut ante sententiæ tempus ex ijs, quæ apud eum in præsens cofusè uarieq́; dicuntur perinde ut quoque in loco, ac tempore mouetur, signa & indicia faciat motus atque sensus sui.* Nam qui iudices, inquit, acres atq; celebres uidentur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari cōprehendiq́; posse, nisi is: qui iudicat, crebris interrogationibus necessarijsq́; interlocutionibus, & suos sensus aperiat, & litigantium deprehendat. Cōtra autem qui sedatiores & grauiores putantur, negāt iudicem debere ante sententiam, dum causa utrinq; agitatur, quoties aliqua re proposita motus est, toties significare quid sentiat. Euenturum enim aiunt, ut quia pro uarietate propositionum argumentorumq́; alius atque alius motus animi patiendus est aliter atq; aliter eadē in causa, eodemq́; in tempore sentire, & interloqui uideatur. Sed de his, inquit, & cæteris huiuscemodi iudicialis officij tractatibus, & nos posthac cùm erit ocium dicere quid sentiamus, conabimur: & præcepta Aelij Tuberonis super officio iudicis, quæ nuperrimè legis recēsebimus. Quod autē ad pecuniā pertinet, quam apud iudicem peti dixisti: suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentissimi uiri cunsilio qui in oratione quā pro L. Turio, contra Cn. Gellium, dixit ita esse moribus maiorum

iorum traditum obseruatumq́; ait:ut si quid inter duos actum est, neq; tabulis neq; testibus planum fieri possit, tum apud iudicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis uir melior esset, quæreretur: & si pares essent, seu boni pariter seu mali. tum illi unde petitur, crederetur ac secundum eum iudicaretur. In hac autem causa, de *qua tu ambigis, optimus est, qui petit: unde petitur, deterrimus: & res est inter duos acta sine testibus.* Eas igitur, *& credas ei, qui petit: condemnesq́; eum, de quo petitur, quoniam sicuti dicis, duo pares non sunt: & qui petit, melior est.* Hoc *quidem mihi tum* Phauorinus, *ut uirũ philosophum decuit, suasit.* Sed *maius ego, altiusq́; id esse existimaui, quàm quòd meæ ætati, & mediocritati conueniret: ut cognouisse, & condemnasse de moribus non de probationibus rei gestæ uiderer: ut absolue rem tamen inducere in animum nõ quiui, & propterea iuraui mihi non liquere, atq; ita iudicatu illo solutus sum.* Verba *ex oratione* M. Catonis, *cuius commeminit* Phauorinus, *hæc sunt:* Atque *ego à maioribus memoriæ sic accepi, si quis quid alter ab altero peteret, si ambo pares essent, siue boni siue mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent: illi unde petitur ei potius credendum esse.* Nunc *si sponsionem fecisset* Gellius *cũ* Turio, *ni uir melior esset* Gellius, *quàm* Turius, *nemo opinor tam insanus esset, qui iudicaret meliorem esse* Gellium *quàm* Turiũ. Si *non melior est* Gellius Turio, *potius oportet credi unde petitur.*

An æmuli infensique inter sese fuerint Xenophon & Plato: Cap. III.

Platonis et Xenophontis æmulatio

QVi de Xenophontis Platonisq; uita & moribus pleraq; omnia exquisitissime scripsere, nõ abfuisse ab eis motus quosdam tacitos et occultos simultatis, æmulationisq́; mutuæ putauere, & eius rei argumenta quædam coniectatoriè, ex eorum scriptis protulerunt. Ea sunt profecto huiuscemodi, quod neq; à Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis: neque item contra ab eo Platonis, in suis libris: quanquam uterq;, ac maxime Plato complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commeminerit. *Id etiam esse non syncerae neq; amicæ uolũtatis indicium crediderũt, quòd Xenophon inclyto illi operi Platonis, quod de optimo statu Reipublicæ, ciuitatisq́; administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus ferè libris, qui primi in uulgus exierãt, opposuit cõtrà conscripsitq́; diuersum regiæ administrationis genus, quod παιδείας κύρου inscriptũ est. Eo facto scriptoq́; eius, usq; adeò permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mẽtione Cyri Regis habita, retractandi leuandiq́; eius operis gratia, uirum quidem Cyrum nauum & strenuum fuisse dixerit, παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. Hæc enim uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoque ad ista, quæ dixi, accedere, quod Xenophon in libris, quos dictorũ atque factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis rationibusq; unquam disputauisse: ac ne disciplinas quidẽ cæteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beateq; uiuendum non pertinerent, aut attigisse, aut comprobasse

* Id etiã non syncerae.

se. Idcircoq; turpiter eos mentiri dicit: qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent. Hæc autem, inquiunt, Xenophon cùm scripsit, Platonem uidelicet, notat, in cuius libris Socrates de Physica, & Musica, & Geometria disserit. Sed enim de uiris optimis & grauißimis, si credendum hoc aut suspicandum fuit, causam equidem esse arbitror non obtrectationis, neq; inuidiæ, neq; de gloria maiore parienda certationis. Hæc enim procul à moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium iudicio excelluerunt. Quæ igitur est istius opinionis ratio? Hæc profectò est, æquiparatio ipsa plerunq; & parilitas uirtutum inter se consimilium, etiã si contentionis studium & uoluntas abest, speciem tamẽ æmulationis creat. Nam cùm ingenia quædam magna duorum pluriumue in eiusdem rei studio illustriũ, aut pari sunt fama, aut proxima, oritur apud diuersos fautores eorum industriæ, laudisq; æstimandæ contentio. Tum postea, ex alieno certamine ad eos quoque ipsos contagium certationis adspirat: cursusq; eorum ad* eãdem uirtutis calcem pergentium, quãdo est compar uel ambiguus in æmulandi suspiciones non suo, sed fauentium studio delabitur. Proinde igitur & Xenophon et Plato Socraticæ amœnitatis duo lumina, certare æmulariq; inter sese existimati sunt: quia de ijs apud alios uter esset exuperantior certabatur, & quia duæ eminẽtiæ cùm simul iunctæ in arduum nituntur simulachrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

Parilitas ingeniorũ æmulationem parit.

*eundem uirtutis callem

Quod aptè Chrysippus & graphice imaginem Iustitiæ modulis, coloribusque uerborum depinxit. Ca. IIII.

Chrysippus. Iustitiæ imago.

Condigne mehercle & condecorè Chrysippus in librorum, qui inscribũtur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς *primo, os & oculos Iustitiæ, uultumq́; eius seueris atq; uenerandis uerborum coloribus depinxit. Facit quippe imaginem Iustitiæ, fieriq́; solitam esse dicit à pictoribus rhetoribusq́; antiquioribus, ad hunc ferme modum: Forma atque filo uirginali: aspectu uehementi, & formidabili: luminibus oculorum acribus: neq; humilis, neque atrocis, sed reuerẽdæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Ex imaginis aũt istius significatiõe intelligi uoluit, iudicẽ, qui iustitiæ antistes est, oportere esse grauẽ, sãctũ, seuerũ, incorruptũ, inadulabilẽ, cõtraq; improbos, nocẽtesq́; imisericordẽ, atq; inexorabilẽ, erectũq; et arduũ ac potentẽ, ui et maiestate æquitatis, ueritatisq; terrificũ. Verba ipsa Chrysippi de iustitia scripta hæc sunt:* Παρθένος δ' εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις. μὴ δὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως, καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα. ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις, προσάντους. *Hæc uerba Chrysippi eò etiã magis ponenda existimaui: ut prompta atq; exposita ad cõsiderandum, iudicandumq; sint. Quoniam legentibus nobis ea delicatiores quidam disciplinarũ Philosophi, Sæuitiæ imaginem istam esse, non Iustitiæ dixerunt.*

Lib

Lis atque contentio Grammaticorum Romæ illustrium, enarrata, super casu uocatiuo uocabuli quod est Egregius. Cap. V.

DEfessus ego quondam ex diutina commentatione, laxandi, leuandiq; animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos forte Grammaticos conspicatus, non parui in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ affui. cùm alter in casu uocatiuo, Vir egregi dicendum contenderet: alter, Vir egregie. Ratio autem eius, qui egregi oportere dici censebat, huiuscemodi fuit: Quæcunq;, inquit nomina, seu uocabula recto casu numero singulari, us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabã posita est, i, litera, ea omnia casu uocatiuo, i, litera terminantur: ut Cælius Cæli, modius modi, tertius terti, Accius Acci, Titius Titi, & similia omnia. Sic igitur Egregius, quoniam us, syllaba, in casu nominandi finitur, eãq; syllabã præcedit, i, litera: habere debebit in casu uocandi, i, literam extremam: & idcirco Egregi: non Egregie, rectius dicetur. Nam diuus, & riuus, & cliuus, non us, syllaba terminantur, sed ea quæ per duo u, scribenda est. Propter cuius syllabæ sonum declarandum, reperta erat noua litera, F, quæ digamma appellabatur. Hoc ubi alter audiuit: O, inquit, egregie Grammatice, uel si id mauis egregiissime: dic oro te, Inscius, & Impius, & Sobrius, & Ebrius, & proprius, & Propitius, & Anxius, & Contrarius. quæ us, syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam, i, litera est, quẽ casum uocandi habẽt? me enim pudor, & uerecundia tenet, pronunciare ea se-

Egregius.

Digamma.

cundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper oppositu horum uocabulorum cōmotus reticuisset, et mox tamen se collegisset, eandemq; illam quam definierat regulam, retineret & propugnaret: diceretq; & Propri & Propiti, & Anxi, & Contrari itidem in casu uocatiuo dicendum: quia, & Aduersarius & Extrarius ita diceretur, Inscium quoq; & Impium, & Ebrium, et Sobrium, insolentius quidem paulò sed rectius per i, literam, non per e, in casu eodem pronunciandum: eaq; inter eos contentio cùm longius duceretur, non arbitratus, ego operæprecium esse, eadem hæc ista diutius audire, clamantes compugnantesq; illos reliqui.

Cuiusmodi sint, quæ speciem doctrinarum habeant, sep neque delectent, neque utilia sint atque inibi de uocabulis singularum urbium, regionumque immitatis. Cap. VI.

HOmo nobis familiaris in literarum cultu non ignobilis, magnamq; ætatis partem in libris uersatus: Adiutum inquit ornatumq; uolo ire Noctes tuas & simul dat mihi librum grandi uolumine, doctrinis omnigenis (ut ipse dicebat) præscatentem: quē elaboratum sibi esse ait ex multis, & uarijs, & remotis lectionibus ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio cupidus et libens. tanquam si copiæ cornu nactus essem: & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ scripta erant prò Iupiter, mera miracula: Quo nomine fuerit, qui primus grāmaticus appellatus est: & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates, et cuiusmodi Homerus dicat in Vlysſis do

ſis domo σειρῆνες*:quam ob cauſam* Telemachus *cubans iunctum ſibi cubantem* Piſiſtratum,*non manu attigerit ſed pedis ictu excitarit* Εὐρύκλεια Telemachum *quo genere clauſtri incluſerit,& quapropter idem poeta roſam non norit,oleum ex roſa norit. Atque illud etiam ſcriptum fuit,quæ nomina fuerint ſociorũ* Vlyßis, *qui à* Scylla *rapti laceratiq; ſunt,utrũ* ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Vlyſſes *errauerit* κατὰ ἀρίσταρχον,ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. *Id etiam iſthic ſcriptum fuit,qui ſint apud* Homerum *uerſus* ἰσόψηφοι: *& quorum ibi nominum reperiatur* παρασιχὶς:*et quis adeo uerſus ſit,qui per ſingula uocabula ſingulis ſyllabis increſcat:ac deinde qua ratione dicit ſingulas pecudes,in ſingulos annos terna parere:et ex qnq; oprimẽtis,quibus* Achillis *clypeus munitus eſt,quod factũ ex auro eſt ſummũ ſit an medium:et præterea quibus urbibus regionibusq; uocabula iã mutata ſint : quòd* Bœotia *ante appellata fuerit* Aonia,*quod* Aegyptus Aeria *dicta eſt, quòd* Creta *eo dẽ quoq; nomine* Aeria *dicta eſt,quod* Attica ἀκτὴ,*et* Acta *apud poetam,quod* Corinthus Ephyre:*quod* Macedonis *ora* ἠμαθία.*quòd* Theſſalia αἱμονία,*quòd* Tyrus Sarra,*quod* Thracia *antè* Sithon *dicta ſit,quod* Seſton ποσειδώνιον. *Hæc atq; itẽ alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro fuerãt.Quem cùm ſtatim properãs redderem,*ὄναι ὅσον, *inquã,doctißime uirorũ,*ταύτης τῆς πολυμαθίας: *& librum hunc opulentißimũ recipe,nil prorſus ad noſtras paupertinas literas cõgruẽtẽ.Nã meæ Noctes,quas inſtructũ ornatũq; iſti,de uno maximè illo uerſu* Homeri *quærunt,quẽ* Socrates *præ omni-*

Aonia.
Aeria.
Ephyre.
Emathia.
Hæmonia.
Sarra.
Sithon.
Paupertinus.

omnibus semper rebus sibi esse cordi dicebat.
Οτι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Quod M. Varro Cn. Pompeio consuli primum designato commentariorum dedit, quem appellauit ipse Isagogicum de officio senatus habendi. Cap. VII.

* primū consul

CN. Pompeio*consulatus primus cū Marco Crasso designatus est. Eum magistratum Pompeius cùm initurus foret, quoniam per militiæ tempora, senatus habendi consulendiq; rerum expers humanarū fuit: M. Varronem familiarem suum rogauit, uti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν (sic enim Varro ipse appellat) ex quo disceret, quid facere dicereq; deberet, cùm senatum consuleret. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit, quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum IIII. In quibus literis, quoniam quæ ante scripserat non comparebant, docet rursum multa ad eam rem*ducentia. Primum ibi ponit, quæ fuerint, per quos more maiorū senatus haberi soleret, eosq; nominat Dictatorem, Consules, Prætores, Trib. Pleb. Interregem, Præfect. urbis: neque alij, præter hos ius fuisse dixit facere Senatusconsultum: Quotiesq; usu uenisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo suprà ordine scripti essent, qui eorum prior alijs esset, ei potißimū senatus consulendi ius fuisse. Addit deinde extraordinario iure Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent: item Decemuiros, quibus imperium cōsulare tum eßet: item Triumuiros reipub. constituendæ causa creatos, ius consulendi senatum

* conducentia

natum habuisse. Postea scribit de intercessionibus: dixitq; intercedendi, ne Senatusconsultum fieret, ius fuisse ijs solis, qui eadem potestate, qua ij, qui Senatusconsult. facere uellent, maiores'ue essent. Tum adscripsit de locis in quibus Senatusconsultum fieri iure posset: docuit confirmauitq; nisi in loco per Aug. constituto, quod templum appellaretur, Senatusconsul. factum esset, iustum id non fuisse propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & post in Iulia, cùm profana ea loca fuissent, templa esse per Augu. constituta, ut in ijs Senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Inter quæ id quoque scriptum reliquit, non omneis ædes, sacras templa esse: ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit Senatusconsul. ante exortum, aut post occasum solem factum, ratum non fuisse: opus etiam Censorium fecisse existimatos, per quos eo tempore Senatusconsul. factum esset. Docet deinde ibi multa: quibus diebus haberi Senatum ius non sit: immolareq; hostiam prius, auspicariq; debere qui Senatum habiturus esset: de rebus quoque diuinis prius, quàm humanis ad Senatum referendum esse, tum porrò referri oportere, aut infinitè de republi. aut de singulis rebus finitè: Senatusq; consul. fieri duobus modis: aut per discessionem, si consentiretur: aut si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim, incipiq; à consulari gradu: ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in Senatum lectus esset. Tum autem, cum hæc scriberet, nouum morem institutum refert.

Aug. idest, augures.

Templum.

Opus cēsoriū pro re animaduersione digna

fert, per ambitionẽ: gratiamq; : ut is primus rogaretur quem rogare uellet, qui haberet Senatum: dum is tamen ex gradu consulari esset. Præter hæc de pignore quoq; capiendo disserit: deq; multa dicenda Senatori, qui cum in Senatũ uenire deberet, non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro in epistola ad Oppianũ scripta executus est. Sed quòd ait senatusconsultum duobus modis fieri solere: aut conquisitis sententijs, aut per discessionem: parum conuenire uidetur cum eo, quod Atteius Capito in Coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro ducentesimo quinquagesimonono, Tuberonem dicere ait nullum senatusconsultũ fieri posse, non discessione facta quia in omnibus senatusconsultis, etiam in ijs, quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria: idq; ipse Capito uerum esse affirmat. Sed de hac omni re, alio in loco plenius, accuratiusq; nos memini scribere.

Quæsitum esse dissensumque an præfectus Latinarum causa creatus, ius senatus conuocandi consulendiq; habeat. *Cap. VIII.*

PRæfectum urbi, Latinarum causa relictum, Senatum habere posse Mutius negat, quoniam ne Senator quidem sit, neq; ius habeat sententiæ dicendæ: cùm ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria. Marcus autẽ Varro in quarto epistolicarum quæstionũ, et Atteius Capito in Coniectaneorum ducentesimo quinquagesimo nono, Ius esse prefecto Senatus habendi dicunt: deq; ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra

tra sententiam Mutii, refert. Nanq; & *Tribunis(inquit)plebis senatus habendi ius erat:quanquam Senatores non essent,ante Atinium plebiscitum.*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER XV.

Quod in Q.Claudii annalibus scriptum est lignū alumine illitum non ardere. Cap. I.

ECLAMAVERAT *Antonius* Iulianus *rhetor* *Ant.Iulianus* *præterquàm semper alias, tū uerò nimiū quàm delectabiliter,et feliciter.* Sūt *.n.ferme scholasticæ istæ declamationes,eiusdem hominis, eiusdēq; facundiæ: nō eiusdē tamē quotidie felicitatis.* Nos *ergo familiares eius circūfusi undiq;, eū prosequebamur domū:cùm deinde subeuntes montē* Ci*spiū,cōspicimus insulā quandā occupatā igni,multis arduisq; tabulatis editā, & propinqua iā omnia flagrare uasto incendio.* Tum *quispiam ibi ex comitibus* Iulia*ni:* Magni,*inquit,reditus urbanorū prædiorū, sed pericula sunt lōge maxima.* Si *quid autem posset remedij fore,ut ne tam aßidue domus* Romæ *arderent:uenum hercie*

Cispius mons.

cle dedissem res rusticas, & urbicas emissem. Atqui illi Iulianus, læta(ut mos eius fuit)inter fabulădum uenustate: Si annalem inquit, undeuigesimum Q. Claudij legisses, optimi & syncerißimi scriptoris, docuisset te profectò Archelaus, regis Mithridatis præfectus, qua medela, quaq; solertia ignem defenderes: ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atq; insinuata flammis, arderet. Percōtatus ego sum quid esset illud mirum Quadrigarij: Repetit: In eo igitur libro scriptum inueni, cùm oppugnaret L. Sylla in terra Attica Piræum: & contra Archelaus regis Mithridatis præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cùm ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quisse quòd ab Archelao alumine oblita fuisset. Verba Quadrigarij ex eo libro hæc sunt: Tum Sylla conatus est, & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unā, quam ille interposuit, ligneam incenderet. Venit, accesit, ligna subdidit, submouit Græcos, ignem admouit: satis sunt diu conati, nunquam quiuerunt incendere, ita Archelaus omnem materiam obliuerat alumine: quòd Sylla atq; milites mirabantur. Et postquàm non succendi, treduxit copias.

Alumiuis nis ignem depellit.

Quod Plato in libris quos de legibus composuit, largiores lætioresque in conuiuiis inuitatiunculas uini non inutiles esse existimauerit. Cap. II.

EX insula Creta quispiam ætatem Athenis agens, Platonicum esse se philosophum dicebat, & uideriergestiebat. Erat autem nihili homo, & nugator, atque in Græce facundiæ gloria iactabundus. Prætereà uini

Ebriosus philosophaster.

uini libidine adusq; ludibria ebriosus. Is in conuiuijs iuuenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solennẽ nobis fuit, simulatq; modus epulis factus, & utiles delectabilesq; sermones cœperã, tum silentio ad audiendum petito: loqui cœptabat. Atque id genus uili & incondita uerborum caterua, hortabatur omnes ad bibendum: Idq; se facere ex decreto Platonico prædicabat tanquam Plato in libris quos de legibus composuit, laudes ebrietatis copiosissime scripsisset utilemq; eam esse bonis ac fortibus uiris censuisset. Ac simul inter eiusmodi orationem, crebris & ingentibus poculis omne ingeniũ ingurgitabat: Fomitem esse quendam dicens, & incitabulum ingenij uirtutisq;, si mens & corpus hominis uino flagraret. Sed enim Plato in I. & in II. de legibus non (ut ille nebulo opinabatur) ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere et minuere hominum mẽtes solet laudauit: sed hanc largiorem paulo iucundioremq; uini inuitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris, et magistris conuiuiorum sobrijs, non improbauit. Nã et modicis honestisq; inter bibendum remissionibus, refici integrariq; animos, ad instauranda sobrietatis officia existimauit: reddiq; eos sensim lætiores, atque ad intentiones rursus capiendas fieri habiliores. Et simul si qui penitus in ijs affectionum cupiditatumq; errores inessent, quos aliquis pudor reuerens concelaret: ea omnia sine graui periculo, libertate per uinum data detegi, & ad corrigendum medendumq; fieri opportuniora. Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse, neque respuendas huiuscemodi* exhortationes, aduer- sum

Ebrietas qualis a Platone laudetur.

* exercitationes.

ſum propulſandam uini uiolentiam: Neque ullum unquam continentem prorſus ac temperantem ſatis fideliter uiſum eſſe, cuius uita uictusq; non inter ipſa errorum pericula, & in medijs uoluptatum illecebris explorata ſit. Nam cui Libentiæ Gratiæq; omnes cõuiuiorum incognitæ ſint, quiq; illarum omnino expers ſit, ſi eum forte ad participandas eiuſmodi uoluptates aut uoluntas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſsitas compulerit, deleniri plerunque & capi: Neque mentem animumq; eius conſiſtere, ſed ui quadam noua ictum labaſcere. Congrediendum igitur cenſuit, & tãquam in acie quadam cum uoluptariis rebus, cumq; iſta uini licentia cominus decernendum: ut aduerſum eas non fuga ſimus tuti, nec abſtinentia, ſed uigore animi, & conſtanti præſentia, moderatoq; uſu temperantiam continentiamq; tueamur: & calefacto ſimul, refotoq; animo, ſi quid in eo uel frigidæ triſtitiæ, uel torpentis uerecundiæ fuerit, diluamus.

Libentiæ.

Quid M. Cicero de particula iſtâ, au, ſenſerit ſcripſeritque præpoſita eſt uerbis aufugio & aufero: & an in uerbo autumo eadem iſta hæc propoſitio eſſe uideri debeat. Cap. III.

Legimus librum Ciceronis, qui inſcriptus eſt, Orator: in eo libro Cicero cùm dixiſſet uerba hæc, aufugio & aufero, compoſita quidem eſſe ex præpoſitione ab, & ex uerbis fugio & fero: ſed eam præpoſitionem, quo fieret uox pronuntiatu audituq; lenior, uerſam mutatamq; eſſe in au, ſyllabam, cœptumq; eſſe dici aufugio & aufero, pro abfugio & abfero: Cùm hæc, inquam

Aufugio.
Aufero.

inquam, ita dixisset, tum postea ibidem super eadē particula ita scripsit: Hæc inquit præpositio præter hæc duo uerba, nullo alio in uerbo reperitur. Inuenimus autem in commentario Nigidiano, uerbum autumo compositum ex ab præpositione, & uerbo æstumo: dictūq; intercise autumo, quasi ab æstumo, quod significaret totum æstumo tanquam abnumero. Sed (quod sit cū honore multo dictum. P. Nigidii hominis eruditißimi) audacius hoc argutiusq; esse uidetur quam uerius. Autumo enim non id solum significat: sed & dico, & opinor, & censeo: cum quibus uerbis præpositio ista neque cohærentia uocis, neque significatione sententiæ conuenit. Præterea uir accerrime in studio literarum licētiæ M. Tullius non sola esse hæc duo uerba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. Sed illud magis quæri, inspiciq; dignum est, uersa'ne sit & mutata ab, præpositio, in, au, syllabam, propter lenitatem uocis, an potius, au, particula sua sit propria origine, & *proinde ut pleræq; aliæ præpositiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo uersu Homeri: Autumo. Au particula. *perinde

Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,
Καὶ ἄβρομοι αὐίαχοι.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est. Cap. IIII

IN sermonibus nuper fuit seniorum hominum & eruditorum, multos in uetere memoria altißimum dignitatis gradum ascendisse ignobilißimos prius homines, & despicatißimos. Nihil enim adeo tamen de quoquā tātæ admirationi fuit, quantæ fuerunt quæ de Vētidio

Basso scripta sunt. Eum picentem fuisse genere, & loco humili, & matrem eius Pompeio Strabone Pōpeij Magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse: mox triumphante Pompeio Strabone, eū quoque puerum inter cæteros ante currum imperatoris sinu matris uectum esse: post cum adoleuisset uictum sibi ægrè quesisse: eumq; sordide inuenisse, comparandis mulis & uehiculis magistratibus, qui sortiti prouincias forent, præbenda publicè conduxisse. In isto quæstu notum esse cœpisse. C. Cæsari, & cum eo profectum esse in Gallias. Tum quia in ea prouincia satis nauiter uersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraque impigrè & strenue fecisse, non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem peruenisse. Mox tribunum quoque plebis, ac deinde Prætorem creatum atque in eo tempore iudicatum esse à senatu hostem cū M. Antonio: Post uerò coniunctis partibus, non pristinam tātum dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatum quoq; adeptum esse eamq; rem tam intoleranter tulisse Pop. Rom. qui Ventidium Bassum meminerat curandis multis uictitasse, ut uulgò per uias urbis uersiculi proscriberentur:

Ventidius Bassus.

Concurrite omnes Augures, Aruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens:
Nam multos qui fricabat, consul factus est.

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositū esse à M. Antonio prouinciis orientalibus, Parthosq; in Syriam introrumpentes, tribus ab eo præliis fusos scribit: eūq; primū omniū de Parthis triūphasse, et morte obita

obita publico funere sepultum esse.

Verbum Profligo plerisque dici improprie insciteque.
Cap. V.

SIcut alia uerba pleraque ignoratione & inscitia improbè dicentium, quæ non intelligant, deflexa ac deprauata sunt à ratione recta, & consuetudine: ita hu ius quoq; uerbi, quod est Profligo, significatio uersa et corrupta est. Nam cùm ab affligendo, & ad perniciem interitumq; deducendo, inclinatum id tractumq; sit: sem per eo uerbo, qui diligenter locuti sunt, ita usi sint, ut profligare dicerent prodigere & deperdere, profligatasq; res quasi profl ictas & perditas appellarint: nunc audio ædificia & templa, & alia ferè multa, quæ propè absoluta affectaq; sunt, in profligato esse dici, ipsaq; esse iam profligata. Quapropter urbanissimè respondisse Prætorem non indoctum uirum barbatulo cuidã ex aduocatorum turba, Sulpicius Apollinaris in quadã epistola scriptum reliquit. Nã cùm ille, inquit rabula audaculus ita postulasset, uerbaq; ita fecisset: Omnia uir clarissimè negocia de quibus cogniturum esse hodie dixisti, diligentia & uelocitate tua profligata sunt: unum id solùm relictũ est, de quo rogo audias. Tũ Prætor satis ridiculè: An illa negocia, de quibus iam cognouisse me dicis, profligata sint, equidem nescio: hoc autẽ negocium quod in te incidit, proculdubio, siue id audiã siue non audiam, profligatum est. Quod significare autem uolunt qui profligatum dicunt, ii, qui Latinè locuti sunt, non profligatum, sed affectum dixerunt: sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de prouin-

Profligo.

Affectum.

ciis consularibus. Eius uerba hæc sunt bellum affectum uidemus & uere ut dicam, penè confectum. Item infra: Nam ipse Cæsar, quid est quòd in ea prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt perfecta Reipub. tradat? Idem Cicero in Oeconomico: Cùm uero affecta iam prope æstate, uuas à sole mitescere tempus est.

In libro M. Ciceronis de gloria secundo, manifeste esse erratum in ea parte, in qua scriptum est: super Hectore, & Aiace. Cap. VI.

Ciceronis error.

IN libro M. Tullij, qui est secundus de gloria, manifestus error est non magnæ rei. Quem errorem esse poßit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantum legerit Ὁμήρου Η. Quamobrem non tam id mirabamur errasse in eam rem M. Tullium, quã nõ esse animaduersum hoc postea, correctumq́; uel ab ipso, uel à Tirone liberto eius, diligentißimo homine, & librorũ patroni sui studiosißimo. Ita enim scriptum in eo libro est: Apud eundem poetam Aiax cum Hectore congrediens, depugnandi causa, agit ut sepeliatur, si sit fortè uictus: declaratq́; se uelle, ut suum tumulum multis etiam post seculis prætereuntes sic loquantur:

Hic situs est: uitæ iampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hoc aliquis, mea semper gloria uiuet.

Huius autem sententiæ uersus, quos Cicero in linguam Latinam uertit non Aiax Apud Homerum dicit, neque Aiax agit, ut sepeliatur: sed Hector dicit, & Hector de sepultura agit, prius quàm sciat, an secum depugnandi causa

causa congressurus sit Aiax:

Ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατὰ τεθνειῶτος
Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος ἕκτωρ.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει, τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.

Obseruatum esse in senibus, quod annum fere ætatis tertium & sexagesimum agant, aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem obseruatione exemplum appositum Epistolæ diui Augusti, ad Caiũ nepotem. *Cap. VII.*

OBseruatum in multa hominum memoria, expertũq; est in senioribus plerisq; omnibus, sexagesimum tertium uitæ annum cum periculo et clade aliqua uenire, aut corporis, morbiq; grauioris, aut uitæ interitus, aut animi ægritudinis. Propterea qui rerum uerborumq; istiusmodi studio tenentur, cum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoq; ista proxima superiore cum librum epistolarum D. Augusti, quas ad Caium nepotem suum scripsit, legeremus: duceremurq; elegantia orationis, neque morosa, neque anxia, sed facili hercle, & simplici: id ipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus. Eiusq; epistolæ exemplum hoc est: IX. Cal. Octobres: Aue mi Cai, meus ocellus iucundissimus, quem semper mediusfidius desidero, cùm à me abes: Sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem (ubicunque hoc die fuisti) spero lætum & bene ualentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meũ. Nam ut uides, κλιμακτῆρα cõmunem seniorum omnium tertiũ & sexagesimum annum euasimus.

Annus. lxiiii. climactericus i. scalarius.

Deos autem oro, ut mihi quantuncunque superest tēporis, id saluis nobis traducere liceat, in statu Reip. *felicißimo* ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.

Locus ex oratione Phauorini ueteris oratoris, de cœnarum atque luxuriæ exprobratione: qua usus est, cum legem Liciniam de sumptu minuendo suasit. Cap. VIII.

Phauorinus in luxum epularum.

CVm legeremus orationem ueterem Phauorini nō indiserti uiri: quam orationem totam, ut meminisse possemus, odio esse hercle istiusmodi sumptus, atque uictus perdidicimus. Verbaq; apposuimus Phauorini, quæ hæc sunt: Præfecti popinæ, atque luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi cum libentißime edis, tum auferatur, & alia esca melior atque amplior succenturietur. Is nunc flos cœnæ habeatur inter istos quibus sumptus & fastidium pro facetijs procedit. Qui negant ullam auem, præter ficedulam totam comesse oportere: cæterarum auium atque altilium nisi tantum apponatur, ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, conuiuium putant inopia sordere: superiorem partem auium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere. Si proportione crescit luxuria & debere epulas crescere. Videte qui relinquitur: nisi ut delibari sibi cœnas iubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argēto, purpura lectus amplior aliquot hominibus, quàm Dijs immortalibus adornatur.

Cluniculi.

Quod Cæcilius poeta frontem genere uirili, non poetice, sed cum probatione & cum analogia appellauit. Cap. IX.

VEre ac disertè Cæcilius hoc in subdititio scripsit.
Nam ij sunt inimici, pessumi, fronte hilaro,

Cor=

Corde tristi: quos neq; ut apprehendas, neq; ut mittas, scias. Hos ego uersus, cum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte iuuenum eruditorum dixi. Tum de grammaticorum uulgò quispiam nobiscum ibi aßistens, non sanè ignobilis: Quanta inquit, licentia audaciaq; Cæcilius hic fuit: cùm fronte hilaro, non fronte hilara dixit, & tam immanem solecismũ nihil ueritus est. Imò, inquàm, potius nos & quàm audaces, & quàm licentes sumus, qui frontem improbè indocteq; non uirili genere dicimus: cùm & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & ueterum auctoritas, non hãc, sed hunc frontẽ debere dici suadẽt. Quippe M. Cato in quinta Originum, ita scripsit: *Postridie signis collatis æquo frõte, peditatu equitibus, atq; aliis cùm hostium legionibus pugnauit.* Recto quoque frõte idem Cato, eodem in libro dicit. At ille semidoctus grãmaticus: Missas, inquit auctoritates facias, quas quidẽ ut habeas: posse fieri puto: sed rationem dic, quam non habes. Atque ego his eius uerbis, ut tum ferebat ætas, irritatior: Audi, inquam mi magister rationem, falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas: Omnia inquam, uocabula tribus literis finita, quibus frons finitur generis masculini sunt, si in genitiuo quoque casu eadẽ syllaba finiantur, ut mons, pons, frons. At ille contra renitens: Audi, inquit discipule plura alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebant ibi omnes, ut uel unum statim diceret. Sed cùm homo uultũ intorqueret, & non hisceret, coloresq; mutaret, tũ ego intercesi, & Vade inquam, nunc, & habeto ad requirẽ

dum XXX dies. Postquàm inueneris, repetes nos. Atq; ita hominem nulli rei ad indagandum uocabulum, quo rescinderet finitionem fictam, dimisimus

De uoluntario & admirando interitu uirginum Milesiarum Cap. X.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inscripsit, primo, cum de morbis dissereret in animos hominũ incidentibus, uirgines dixit Milesii nominis, ferme quot tum in ea ciuitate erant, repentè sine ulla euidẽti causa, uoluntatem cepisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas uitam suspendio amisisse. id cùm accideret in dies crebrius, neque animis earum mori preseuerantiũ medicina adhiberi quiret decreuisse Milesios, ut uirgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent ut eæ omnes, nudæ cum eodem laqueo, qui essent præuinctæ efferrentur. Post id decretum, uirgines uolũtariam mortem non petisse: pudore solo deterritas, tam inhonesti funeris.

Milesiæ uirgines.

Verba senatusconsulti, de exigendis urbe Roma philosophis, item uerba edicti Cen quo improbati & coerciti sunt, qui disciplinam rhetoricam instituere & exercere Romæ cœperant. Cap. XI.

CAio fannio Strabone, M. Valerio Messala COSS. senatusconsultum de Philosophis, et rhetoribus Latinis factum est. M. Põponius Præt. Senatũ consulit, quod uerba facta sunt de philosophis, & rhetoribus: De ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius Prætor animaduerteret, curaretq;(uti ei è Rep. fideq; sua uideretur) uti Romæ ne essent. Aliquot deinde annis

post id Senatusconsultum, Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus censores de coercendis rhetoribus Latinis ita edixerunt. Renũciatum est nobis esse homines, qui nouum genus disciplinæ instituerũt, ad quos iuuentus in ludum conueniat eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines adolescentulos dies totos desidere Maiores nostri qui liberos suos discere, et quos in ludos itare uellent, instituerunt. Hæc noua quæ præter consuetudinem, ac morem maiorum fiunt, neque placent, neq; recta uidentur. Qua propter, & ijs, qui eos ludos habent, & ijs qui eo uenire consueuerunt, uisum est faciendum, ut ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere. Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Græca doctrina expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi sunt, uerumetiam Domitiano imperãte senatusc. eiecti, atque urbe & Italia interdicti sunt. Qua tempestate Epictetus quoq; philosophus propter id senatusconsultum Nicopolim Roma decessit.

Philosophi rhetoresq; urbe eiecti

Epictetus philophus

Locus ex oratione Gracchi de Parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus. Cap. XII.

Gracchi parsimonia.

CAius Gracchus, cùm ex Sardinia rediit, orationem ad populum in cõcione habuit. ea uerba sunt hæc: Versatus sum inquit, in prouincia, quomodo ex usu uestro existimabam esse non quomodo ambitioni meæ cõducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neq; pueri eximia facie stabant: sed in conuiuio liberi uestri modestius erant, quàm apud principem. Pòst deinde hæc dicit: Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo posset uere dicere assem, aut eo plus in muneribus

me accepisse, aut mea opera quempiam sumptum fecisse. Biennium enim fui in prouincia. si ulla meretrix domum meam introiuit, aut cuiusquam seruulus propter me solicitatus est, omnium nationum postremissimũ nequissimumq; existimatote. Cùm à serui seorum tam caste me habuerim: inde poteritis cõsiderare: quomodo me putetis cum liberis uestris uixisse. atq; ibi ex interuallo: Itaque, inquit, Quirites, cùm Roma profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli eas ex prouincia inanes retuli. Alii uini amphoras, quas uini plenas tulerũt eas argento plenas domum reportauerunt.

De uerbis inopinatis, quæ utroque uersum dicuntur, & a grãmaticis communia uocantur. Cap. XIII.

Communia uerba multa.

VTor, & uereor, & hortor, & consolor, communia uerba sunt, ac dici utroque uersum possunt. uereor, te, & uereor abs te: idest, tu me uereris, utor te, & utor abs te, id est, tu me uteris: hortor te, & hortor abs te, id est, tu me hortaris: consolor te, cõsolor abs te, id est, tu me consolaris. Testor quoq; & interpretor, significatione reciproca dicuntur. Sunt autem uerba hæc omnia ex altera parte inusitata: & an dicta sunt in eam quoque partem, quæri solet. Afranius in Cõsolbrinis:

*hisce

Hem*istæ parentum est uitabilis liberis:
Vbi malunt metui quàm uereri se à suis.

Hic uereri ex ea parte dictum est, qua est nõ usitatior. Nouius in Ligararta Liciniaria, uerbũ, qđ est Vtitur ex cõtraria parte dicit: Quia suppellex multa, quæ nõ utitur, emitur tamen: id est, quæ usui nõ est. M. Cato in

quinta

quinta origine. Exercitum, inquit suum pransum, paratum, cohortatum eduxit foras, atque instruxit. Consolor quoque in partem alteram, dictum præterquàm dici solitum est, in epistola Q. Metelli quam cùm in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitius dedit: Ac cùm animum, inquit, uestrum erga me uideo uehementer consolor: & fides uirtusq; uestra mihi ante oculos uersatur. Testata itidem & Interpretata, eadē ratione dixit. M. Tullius, in primo libro de diuinatione: ut Testor, Interpretorq; uerba communia uideri debeant, Sallustius quoq; eodē modo, Dilargitis proscriptorum bonis, dicit, tanquam uerbum Largior sit ex uerbis communibus. Veritum autem, sicut Puditum, & Pigitum, nō personaliter per infinitum modum dictum esse, non à uetustioribus tantum uidemus, sed à M. quoque Tullio in secundo de Finibus. Primum, inquit, Aristippi Cyrenaicorumq; omnium, quos non est ueritum, in ea uoluptate, quæ maxima dulcedine sensum moueret, summū bonū ponere. Dignor quoq;, & Veneror, & Confiteor, et testor habita sūt in uerbis cōmunibus, sicut illa in Vergilio dicta sūt:

Veritum impersonaliter.

Coniugio Anchisa Veneris dignitate superbo. Et
Cursusq; dabit uenerata sacerdos.

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, XII. tabulis scriptum est his uerbis: Aeris cōfessi, rebusq; iudicatis XXX dies iusti sunto. Item ex iisdem tabulis id quoque est: Quæ si erit testatior, libripens ue fuerit, intestimonium feriatur, improbus intestabilisq; esto.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis nouam ex orationibus Græcis mutuatus est. Cap. XIIII.

APud Q.Metellum Numidicum, in lib. accusationis in Val.Messalam tertio: noue dictum esse annotauimus. uerba ex oratione eius hæc sunt: Cùm sese sciret in tantum crimen uenisse, atq; socios ad senatum quæstum flentes uenisse, sese maximas pecunias exactos esse. Pecunias se maximas exactos id nobis uidebatur Græca figura dictum. Græci enim dicũt εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Id significat, exegit me pecuniã. Quod si id dici potest, etiam exactus esse aliquis pecuniam, dici potest. Cæcilius quoq; eadem figura in Hypobolimeo Aeschino usus uidetur:

Exigor portoriũ.

Ego illud minus nihil exigor portorium.
Id est, nihilo minus exigitur, de me portorium.

Pasis uelis: & Pasis manibus dixisse ueteres: non a uerbo suo, quod est patior, sed ab alieno, quod est Pando. Cap. XV.

Passum a pando.

AB eo quod est Pando, Passum ueteres dixerunt, non Pansum, & cum præpositione. Expassum non Expansum. Cæcilius in Synaristusis:

Heri uero prospexisse eum se ex tegulis,
Hæc nunciasse, & flammeum expassum domi.

Capillo quoq; esse mulier passo dicitur, quasi porrecto & expanso. Et passis manibus, & Velis passis dicimus quod significat diductis atque distentis. Itaque Plautus in Milite glorioso, a, litera in e, mutata, per compositi uocabuli morem, Dispessis dicit, pro eo q̃ est dispassis:

Expassum

Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundem extra
Portam. dispessis manibus, patibulum cùm habebis.

De nouo genere interitus Crotoniensis Milonis.
Cap. *XVI.*

MIlo Crotoniensis, athleta illustris, quem in chronicis scriptum est, Olympiade prima coronatũ esse exitum habuit uitæ miserandum, et mirandũ. Cùm iam natu grandis artem athleticam desisset, iterq; faceret forte solus in locis Italiæ syluestribus, quercum uidit proximè uiam patulis in parte media ramis hiantem. Tum experiri (credo) etiam tunc uolens, an ullæ sibi reliquæ uires adeßet: immißis in cauernas arboris digitis, diducere, & rescindere quercum conatus est: ac mediam quidem partem discidit, diuellitq;. Quercus autẽ in duas diducta partes, cùm ille quasi perfecto, quod erat connixus, manus laxasset, cessante ui rediit in naturam: manibusq; eius retentis, inclusisq;, stricta denuo, & cohæsa, dilacerandum hominem feris præbuit.

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibiis canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent. *Cap. XVII.*

ALcibiades Atheniẽsis, cum apud auunculum Periclem puer artibus ac disciplinis liberalibus, erudiretur; & arcessi Pericles Antigenidam tibicinẽ iusfisset, ut eum canere tibiis (quod honestißimum tum uidebatur) doceret: traditas sibi tibias cùm ad os adhibuißet, inflassetq;: pudefactus oris deformitate, abiecit fregitq;. Ea res cùm percrebuisset omnium tum Atheniensium consensu disciplina tibiis canendi desita est. Scriptum hoc est in commentario Pamphilæ: nono & uigesimo.

Quòd

Quod pugna belli ciuilis, uictoriáque C. Cæsaris, quam uicit in Pharsalicis campis, nunciata prædictáque est per cuiusdam Cornelii sacerdotis uaticinium, eodem ipso die in Italia Patauii. Cap. XVIII.

* confecerunt

Cornelius sacerdos.

QVo C. Cæsar, & Cn Pompeius die ciuile bellũ signis collatis in Thessalia conflixerunt, res accidit Patauij, in transpadana Italia, memoria digna. Cornelius quidam sacerdos, & loco nobilis, & sacerdotij religionibus uenerandus, & castitate uitæ sanctus, repente mota mente, conspicere se procul dixit pugnam acerrimã pugnari: ac deinde alios cedere, alios urgere, cædem, fugam, tela uolantia, instaurationẽ pugnæ, impreßionẽ gemitus uulnera, perinde ut si ipse in prælio uersaretur, coram uidere sese uociferatus est: ac postea subito exclamauit, Cæsarem uicisse. At Cornelij sacerdotis ariolatio leuis tum quidem uisa est, & uecors, magnæ mox admirationi fuit: quod non modo pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est, neque prælij exitus qui erat prædictus, idem fuit, sed omnes quoque pugnandi reciprocæ uices, & ipsa exercituũ duorum conflictatio, uaticinantis motu atque uerbis repræsentata est.

Verba Marci Varronis memoria digna, ex satyra, quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων. Cap. XIX.

NOn paucißimi sunt: in quos potest conuenire id quod M. Varro dicit, in satyra, quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων. Verba hæc sunt: Si quantum operæ sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridem esses factus. Nunc illum qui norunt, uolunt emere millibus

bus centum: te qui nouit, nemo centusſis.

Notata quædam de Euripidis poetæ genere, uita, moribus déque eiuſdem fine uitæ. Cap. XX.

EVripidis poetæ matrem, Theopompus agreſtia holera uendentem uictum quæſiſſe dicit. Patri autem eius, nato illo, reſponſum eſt à Chaldeis, cum puerum cùm adoleuiſſet, uictorem in certaminibus fore. Id ei puero fatum eſſe pater interpretatus, athletam debere eſſe, roborato exercitatoq́; filii ſui corpore, Olympiam decertaturum cũ inter athletas pueros deduxit. Ac primo quidem in certamen, per ambiguam ætatem, receptus non eſt: pòſt Eluſinio, & Theſcio certamine pugnauit, & coronatus eſt. Mox à corporis cura ad excolendi animi ſtudium tranſgreſſus, auditor fuit phyſici Anaxagoræ, & rhetoris Prodici: in morali autẽ philoſophia, Socratis. Tragœdiam ſcribere, natus annos duodeuiginti: adortus eſt. Philochorus refert, in inſula Salamine ſpeluncam eſſe, tetram & horridam, quã nos uidimus, in qua Euripides tragœdias ſcriptitarit. Mulieres ferè omnes in maiorem modum exoſus fuiſſe dicitur, ſiue quòd natura abhorruit à mulierum cœtu: ſiue quòd ſimul duas uxores habuerat: cùm id, decreto ab Athenienſibus facto, ius eſſet, quarum matrimonii pertædebat. Eius odii in mulieres Ariſtophanes quoque meminit ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις, Euripidis genus. Prodicus rhetor. Teſmoforiæ eſta ceretia.

Νῦν οὖν ἅπασι παραινῶ, καὶ λέγω.
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ τινὰ ὦ γυναῖκες δρᾷ τε, ἐν ἀγρίοις
Τοῖς λαχάνοις αὐτὸς * ϛραφείς. τρεφείς.

DD *Alexan-*

Alexãder. Aetolus.

Alexander autem Aetolus hos de Euripide uersus composuit:

Ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου,
Στρυφνὸς μὲν ἔμοιγε ἔοικε προσειπεῖν
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν, οὐδὲ * πάροινον
Μεμαθηκώς,* ἄλλοτι γράψαι τοῦτ' ἂν,
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

*Fortasse παρ' οἶνον
*Fortasse ἀλλ' ὅ,τι

Is, cùm in Macedonia apud Archelaum regem esset, uteretur¿; eo rex familiariter, rediens nocte ab eius cœna canibus à quodam æmulo immißis dilaceratus est, & ex his uulneribus mors secuta est. Sepulchrum autem eius, & memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoq; loco prædicarent: οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὤλετό που: quod egregius poeta morte obita sepultus in eorum terra foret. Quamobrẽ cùm legati ad eos ab Atheniensibus mißi, petissent ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent trãsferri: maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

Quòd à poetis, Iouis filii prudentißimi, humanißimique: Neptuni autem, inhumanißimi, & ferocißimi traduntur. Cap. XXI.

Iouis filij.

PRæstantißimos uirtute, prudentia, uiribus, Iouis filios, poetæ appellauerunt, ut Aeacum, et Minoa, & Sarpedona: ferocißimos, & immanes, & alienos ab omni humanitate, tanquã è mari genitos, Neptuni filios dixerunt: Cyclopa, & Cercyona, & Lestrigonas.

Neptuni filij.

Historia de Sertorio duce, déque astu eius, commentitijsq; simulamentis, quibus, ad Barbaros milites continendos, conciliandosque sibi, utebatur. Cap. XXII.

Serto=

SErtorius, uir acer, egregiusq; dux, & utendi, regendiq; exercitus peritus fuit. Is in temporibus difficillimis mētiebatur ad milites, si mendacium prodesse & literas compositas, pro ueris legebat: & somnium simulabat, & falsas religiones cōferebat: si quid istæ res eum apud militiam animos adiutabāt. Illud adeò Sertorij nobile est: Cerua alba, eximiæ pulchritudinis, & uiuacißimæ celeritatis, à Lusitano ei quodam dono data est. Hanc sibi oblatam diuinitus, & instinctam Dianæ numine, colloqui secum, monereq; & docere quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit. Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret à cerua sese monitum tum prædicabat. Id cùm dixerat, uniuersi, tanquam si Deo, libentes parebant. Ea cerua quodam die, cùm incursio esset hostium nunciata, festinatione ac tumultu consternata, in fugam se *proruit, atque in palude proxima delituit: & postea requisita, perisse credita est: neque multis diebus pòst, inuentam esse ceruam Sertorio nunciatur. Tum qui nunciauerat, iußit tacere: ac ne cui palàm diceret, interminatus est: præcepitq; ut eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admißis deinde amicis postridie, uisum sibi esse ait inquiete, ceruam quæ perierat, ad se reuerti: & ut prius consueuerat, quod opus esset facto prædicare. Tum Sertorio quod imperauerat significante cerua emissa, in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio est: eaq; hominū Barbarorum credulitas, Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditū ē:

Astutia Sertorij.

* proripuit.

ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis prælijs superatus esset, neminem unquam ab eo desciuisse: quanquàm id genus hominum esset mobilißimum.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, & Thucydidis. Cap. XXIII.

Hellanicus. Herodotus Thucydides.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores, in iisdem temporibus ferè laude ingenti floruerunt: & non nimis longè distantibus fuerunt ætatibus. Nam Hellanicus in initio belli Peloponnesiaci, fuisse quinque & sexaginta annos natus uidetur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides, quadraginta. Scriptum hoc in lib. XI. Pamphilæ.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poetis scripsit, de comicis Latinis iudicarit. Cap. XXIIII.

Sedigitus. Comici Latini.

SEdigitus in librum quem scripsit de poetis, quid de iis sentiat, qui comœdias fecerunt, & quem præstare ex omnibus cæteris putet, ac deinceps quo quenque in loco, & honore ponat, his uersibus suis demonstrat:

Multos incertos certare hanc rem uidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant:
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi,
Vt contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo * de comico.
Plautus secundus facilè exuperat cæteros.
Dein Næuius qui feruet, precio in tertio est.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.

* dandam comico

Nouo

*Nono loco esse facilè facio * Luscium* *Lucetiũ
Adde decimum antiquitatis causa Ennium.

De uerbis quibusdam nouis, quæ in Cn. Matii Mimiambis offenderamus. Cap. XXV.

CNeus Matius, uir eruditißimus, in Mimiambis suis non absurdè, neque absone finxit, Recentatur: pro eo quod Græci dicunt, ἀνανεοῦται. Versus in quibus hoc uerbum est: hi sunt: Recẽtatur id est, denuo nascitur.

Iamiam albicaßit Phœbus, & recentatur
Commune lumen hominibus, uoluptasq;.

Idem Matius in isdem Mimiambis, Edulcare dicit, quod est dulcius reddere: in his uersibus: Edulcare.

Quapropter edulcare conuenit uitam,
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Quibus uerbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum, eiusque definitionis interpretamentum uerbis Latinis factum. Cap. XXVI.

ARistoteles quid syllogismus esset, his uerbis definiuit: λόγος ἐν ᾧ, τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, διὰ τῶν κειμένων. Eius definitionis non uidebatur habere incommodè interpretatio facta hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam, & concessis, aliud quid, quàm quæ concessa sunt, per ea, quæ concessa sunt, necessario conficitur. Syllogismus.

Quid sint comitia Calata, quid Curiata, quid Centuriata, quid Tributa, quid Consilium: atque inibi quædam eiusmodi. Cap. XXVII.

In li-

Comitia Calata.

IN libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo, scriptũ est: Labeonem scribere Calata comitia esse, quæ pro collegio Pontificum habentur, aut Regis sacrorum, aut Flaminum inaugurandorum causa: eorum autẽ alia esse Curiata, alia Centuriata. Curiata, per lictorem curiatim calari, id est, conuocari: Centuriata per cornicinem. Hisdem comitijs, quæ Calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant. Tria enim genera testamentorum fuisse accepimus. Vnum quod Calatis comitijs in concione populi fieret: Alterum in procinctu, cùm uiri ad prælium faciendum in aciem uocabãtur: Tertium per familiæ emancipationẽ, cui æs, & libra adhiberetur. In eodem Lælij Felicis libro hæc scripta sunt: Is, qui non uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed *cõsilium edicere debet: Tribuni autem, neque aduocant patricios, neque ad eos referre de re ulla possunt. Ita ne leges quidem propriè, sed plebiscita appellantur, quæ Trib. Pleb. ferentibus accepta sunt. Quibus rogationibus antè patricij non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo iure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerẽtur. Item in eodem libro hoc scriptum est: Cùm ex generibus omnium suffragium feratur, Curiata comitia esse: cùm ex censu & ætate Centuriata: cũ ex regionibus et locis, Tributa: Centuriata aũt comitia intra pomœriũ fieri nefas esse, quia exercitũ extra urbẽ imperari oporteat intra urbẽ imperari ius nõ sit: propterea Cẽturiata in cãpo Martio haberi, exercitũq; imperari præsidij causa solitũ: quoniã populus

Curiata. Cẽturiata.

Testamentorum tria genera.

*cõciliũ.

Plebiscita.

lus esset in suffragijs ferendis occupatus.

Quod errauit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres & uiginti annos natum, causam pro Sexto Roscio dixisse. Cap, XXVIII.

Cornelius Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maximè amicus familiarisq; fuit. Atq; is tamen in primo librorũ, quos de uita illius composuit, errasse uidetur: cùm eum scripsit tres & uiginti annos natum, primam causam iudicii publici egisse, Sextumq; Roscium parricidii reũ defendisse, Dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione, & Q. Serrano, quibus Cõsulibus, antè diem III. nonas ianuarij M. Cicero natus est, ad M. Tullium, & Cn. Dolabellam, quibus COS. causam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex & uiginti anni reperiuntur. Neque dubium est, quin post annũ quàm pro Quintio dixerat, Sextum Roscium reũ parricidii defenderit, annos iam septẽ & uiginti natus, L. Sylla Felice, et Q. Metello Pio cõsulibus. In qua re etiã Fenestellam errasse, Pædianus Asconius animaduertit: q, eum scripserit, sexto & uigesimo ætatis anno pro Sexto Roscio dixisse. Lõgior autẽ Nepotis quàm Fenestellæ, error est: nisi quis uult in animũ inducere, studio amoris et amicitiæ adductũ, amplificãdæ admirationis gratia, quadriẽniũ Nepotẽ suppressisse: ut M. Cice. oratione florentẽ dixisse pro Roscio, admodũ adolescẽs uideretur. Illud adeò ab utriusq; oratoris studiosis animaduersũ, et scriptũ ẽ, q, Demosthenes et Cicero pari ætate illustrißimas oratiões in causis dixerint. Alter vp

Cornelii Nepotis erratum.

ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους, septem & uiginti annos natus: alter anno minor, pro P. Quintio: septimo & uigesimo, pro Sexto Roscio. Vixerunt quoq; non nimis numerum annorum diuersum alter treis & sexaginta annos, Demosthenes sexaginta.

Quali figura orationis, & quàm noua L. Piso Annalium scriptor, usus sit. Cap. XXIX.

DVæ istæ in loquendo figuræ; notæ satis, usitatæq; sunt: Mihi nomen est Iulio, & mihi nomen est Iulij. Tertiam figurã nouam hercle reperi apud Pisonem, in secũdo Annalium. Verba Pisonis hæc sunt: L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere. Eumq; orat, uti sua uoluntate * Romam cõtendat: quia Tarquinium, inquit, nomen esset: Hæc perinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est Iuliũ.

* Roma concedat. *Mihi nomẽ est Iulium.*

Vehiculum, quod petoritum appellatur, cuiatis linguæ uocabulum sit, Græcæ an Gallicæ. Cap. XXX.

QVi ab alio genere uitæ detriti iam, & retorridi ad literarũ disciplinas serius adeũt: si forte iisdem garruli natura, & subargutuli sunt, oppidò quàm fiunt in literarum ostentatione inepti & friuoli. Quod genus profectò ille homo est, qui de Petoritis nuper argutissimas nugas dixit. Nam cùm quæreretur, Petoritum quali forma uehiculum, cuiatisq; linguæ uocabulum esset: & faciem uehiculi ementitus est, longè alienam falsamq;, & uocabulum Græcum esse dixit: atq; id significare uolucres rotas interpretatus est: Commutataq; una litera, petoritum esse dictum uolebat

Petoricum

bat

bat, quasi petorotum. Scriptum etiã hoc esse à Valerio Probo cõtendit. Ego, cum Probi multos admodum commentationum libros inquisierim: neque scriptum in his inueni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petoritum enim est non ex Græca dimidiatum: sed totũ transalpibus factum: nam est uox Gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimo quarto, Rerum diuinarum. Quo in loco Varro cùm de petorito dixisset, esse id uerbum Gallicum: lanceam quoque dixit non Latinum, sed Hispanicum uerbum esse. *Lancea.*

Quæ uerba legauerint Rhodii ad hostium ducem Demetriũ, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine. Cap. XXXI.

Rhodum insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumq; in ea pulcherrimum ornatissimũq; obsidebat, oppugnabatq; Demetrius, dux ætatis suæ inclytus: cui à peritia, disciplinaq; faciẽdi obsidij, machinarumq; solertia, ad capienda oppida repertarum, cognomẽtum πολιορκητὴς fuit. Tum ibi in obsidione illa, ædes quasdam publicè factas, quæ extra urbis muros cum paruo præsidio erant, aggredi & uastare, atq; absumere igni parabat. In his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi, Protogenis manu facta, illustris pictoris: cuius operis pulchritudinẽ præstantiamq;, ira percitus, Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij legatos ad Demetrium cum his uerbis: Quæ malum, inquiunt, ratio est, ut tum imaginem istam uelis incẽdio ædium facto, disperdere? nam si nos omnes superaueris, & oppidum hoc totum ceperis: imagine quòque illa integra, & incolumi, per

Demetrius dux. *Ialysus. Protogenes.*

uictoriam, potieris, sin uero nos uincere, obsidendo, nequiueris: petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios uincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse: Hoc *ubi ex legatis audiuit, oppugnatione desita, & imagini, & ciuitati pepercit.*

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM
LIBER XVI.

Verba Musonii philosophi Græcè, digna atque utilia audiri obseruariq;. Eiusdem utilitatis sententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta. *Cap. I.*

DOLESCENTVli *cùm etiam tũ in scholis essemus,* ἐνθυμημάτιον *hoc Græcum, quòd apposui, dictum esse à* Musonio *philosopho audiebamus: & quoniam uerè atq; luculente dictũ, uerbisq; est breuibus & rotundis uinctũ, pquàm libẽter memineramus:* ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει, ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. Postea *istã ipsam sen*

tentiam

tentiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ, apud equites, positã legimus. Quæ & si laxioribus paulò lõgioribusq; uerbis comprehensa est, perquàm illud Græcum quod diximus quoniam tamẽ *prior tempore antiquiorq; est, uenerabilior uideri debet. Verba ex oratione hæc sunt: Cogitate cum animis uestris, si quid uos per laborem rectè feceritis: labor ille à uobis citò recedet: bene factum à uobis, dum uiuetis, non abscedet. Sed si qua, per uoluptatẽ, nequiter feceritis: uoluptas citò abibit: nequiter factum illud apud uos semper manebit. * priore

Cuiusmodi sit lex apud Dialecticos percontandi disserendique & quæ sit eius legis reprehensio. Cap. II.

LEgem esse aiunt disciplinæ Dialecticæ, si de quapiam re quæratur, disputeturq;, atque ibi quod rogere ut respondeas: tum ne amplius quid dicas, quàm id solum, quod es rogatus aut aias, aut neges. Eamq; legem qui non seruent, & aut plus, aut aliter quàm sunt rogati respondeant: existimantur rudes indoctiq; esse, disputandiq; morem atque rationem non tenere. Hoc quidem quod dicunt in plerisque disputationibus proculdubio fieri oportet. Inde finitus nanque inexplicabilisq; sermo fiet, nisi interrogationibus responsionibusq; simplicibus fuerit determinatus. Sed enim esse quædam uidentur, in quibus si breuiter, & ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. Nam si quis his uerbis interroget, postulo ut respondeas: desieris ne facere adulterium an non? utcunque dialectica lege responderis, siue aias siue neges: hærebis in captione: tam si te dicas adulterum, quàm si neges. Sed quod minus est in Dialecticæ captiones.

interrogatione, id est addēdum. Nā qui facere aliquid non desinit, non id necessariò etiam fecit. Falsa igitur est species istius captionis: & nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludiq; possit, cum facere adulte rium, qui se negauerit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius quàm quod interrogati erunt, respōderint? Nā si ita ego istorum aliquem rogem: Quicquid nō perdidisti, habeas ne, an nō habeas? postulo ut aias, aut neges. Vtcunque breuiter responderit, capietur. Nam si non habere se negauerit, q, non perdidit: colligetur oculos eum non habere, quos nō perdidit. Sin uerò habere se dixerit, colligetur cū habere cornua quæ non pdidit. Rectius igitur cautiusq; ita respondebitur: Quicquid habui, id habeo, si id non perdidi. Sed huiuscemodi responsio non fit ex lege, quàm diximus. Plus enim, quàm quod rogatus est, respondet. Et propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit, & tolerari fames, uerbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta. Cap, III.

CVm Phauorino Romæ dies plerunque totos eramus, tenebatq; animos nostros homo ille fandi dulcißimus: atque eum quoquò iret, quasi ex lingua prorsum eius capti prosequebamur: ita sermonibus usquequaque amœnißimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cùm isset uisere, nosq; cum eo unà introissemus, multaq;

multaq; ad medicos, qui tum fortè istic erant ualetudinis eius gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum uideri debet, quod cùm antehac semper edundi fuerit appetens, nunc post imperatam inediam tridui, omnis eius appetitio pristina elanguerit. Nam quod Erasistratus scriptum reliquit, inquit, propemodũ uerum est: Esuritionem faciunt inanes patentesq; intestinorũ fibræ, & caua intus uentris & stomachi uacua biantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina cõtrahuntur, & conniuent: tunc loco, in quem cibus capitur, uel stipato uel adducto, uoluntas capiendi, eius desiderandiq; restinguitur. Scythas quoque ait eundem Erasistratum dicere, cùm sit usus, ut famem longius tolerent, fasciis uentrem strictißimè circumligare. Ea uentris cõpreßione esuritionem posse depelli creditũ est. Hæc tum Phauorinus, multaq; istiusmodi alia affabilißimè dicebat. Nos autẽ postea, cùm librum fortè Erasistrati legeremus διαιρέσεων primũ, idipsum in eo libro, quod Phauorinum audiebamus dicere, scriptũ offendimus. Verba Erasistrati ad eã rem pertinẽtia, hæc sunt: Ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν, καὶ γὰρ τοῖς ἑκουσίως πλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ, ὕστερον δ' οὐκέτι. *Deinde paulum infra,* εἰθισμένοι δ' εἰσὶ καὶ οἱ Σκύθαι ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζωνται ἀσιτεῖν, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης, σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ἦ διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶν

Esuritio.

Scytharũ mos.

διὰ

διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν, ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.

In eodem libro Erasistratus *uim quandã famis non tolerabilem, quam Græci* βούλιμον καὶ βούπειναν *appellant: in diebus frigidißimis multò facilius accidere, ait quàm cùm serenum atque placidum est.* Atque *eius rei causas, cur is morbus in eo plerunque tempore oriatur, nondum sibi esse compertas dicit.* Verba, *quibus id dicit, hæc sunt:* ἄτοπον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διότι ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.

Quo ritu, quibusque uerbis Fecialis pop. Rom. bellum indicere solitus sit, ijs quibus Po. Rom. bellum fieri iusserat, & item in quæ uerba conceptum fuerit iusiurandum, de furtis militaribus sanciendis, & uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarẽt, causis quibusdam exceptis, propter quas id iusiurandum remitti æquum esset. Cap. IIII.

CIncius in libro III. de re militari, Fecialem Populi Romani bellum indicẽtem hostibus, telumq; in agrum eorũ iaciẽtem, hisce uerbis uti scripsit: Quòd populus Hermundulus, hominesq; populi Hermunduli, aduersus populum Romanũ Bellum fecere, deliquereq; quodq; populus Romanus, cum populo Hermundulo, hominibusq; Hermundulis bellum iußit: Ob eam rem ego populusq; Romanus populo Hermundulo, hominibusq; Hermundulis bellum indico, facioq;. Item in libro

Hermundulus.

bro eiusdem Cincij de re militari quinto, ita scriptum est: Cùm delectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militaris adigebat: in uerba hæc: In magistratu C. Lælij C. filij COS. L. Cornelij P. filij COS. in exercitu, decemq; millia passuum prope, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei, in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, utrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustuleris'ue, quod tuum non erit, quòd pluris nummi argentei erit, uti tu ad C. Lælium C. filium COS. L. ue Cornelium P. filium COS. siue ad quem eorum *iusserit, proferas: aut profitebere in triduo proximo, quicquid inueneris, sustuleris'ue dolo malo aut domino suo, cuium id censebis esse, reddes, uti quòd rectè factum esse noles. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur, quo die adessent, & ut citati COS. responderent. Deinde ita concipiebatur iusiurandum, ut adessent, his additis exceptionibus, nisi *harunce aliqua causa erit: Funus familare: Feriæ uindemiales: Calendæq;, quæ non eius rei causa in eum diem collatæ sint: quo is eo die minus ibi esset. Morbus sonticus: Auspicium'ue, quod sine piaculo præterire non liceat: sacrificium'ue anniuersarium, quod rectè fieri non posset, nisi * ipsius eo die ibi sit ius, hostis'ue status condictus'ue dies cùm hoste: si cui eorum harunce, quæ causa erit, cùm se postridie quam per eas causas licebit, eo die uenturum, additurumq; eum qui eum pagum, uicum, oppidum'ue delegerit. Item in eodem libro uerba hæc sunt: Miles cùm

Iusiurandi militaris formula.

* ius erit

* harūce quæ causa

Morbus sonticus.

* ipsum

die qui prædictus est, aberat: neque excusatus erat: infrequens dabatur. Item in libro sexto hoc scriptum est: Alæ dictæ exercitus equitum ordines, quòd circum legiones dextra, sinistraq; tanquam alæ in auium corporibus locabantur. In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.

Alæ militares. *Legio.*

Vestibulum quid significet, déque eius uocabuli rationibus. Cap. V.

Macro. lib. 6. cap. 8.

PLeraque uocabula, quibus uulgò utimur, neque tamen liquidò scimus, quid ea propriè atque ueré significent: sed incompertam & uulgariam traditionem rei non exploratæ secuti, uidemur magis dicere, quod uolumus quàm dicimus. Sicuti est uestibulum, uerbum in sermonibus celebre atque obuium: non omnibus tamen qui illo facilè utuntur, satis spectatum. Animaduerti enim quosdam, haud quaquam indoctos uiros opinari, Vestibulum esse partem domus primorem, quam uulgus atrium uocat. *Cæcilius Gallus in lib. de significatione uerborum, quæ ad ius ciuile pertinent, secundo: Vestibulum esse dicit, non in ipsis ædibus, neque partem ædium sed locum ante ianuam domus uacuum, per quem à uia aditus accessusq; ad ædeis est: cùm dextra sinistraq; inter ianuam tectaq;, quæ sunt uiæ iuncta, spacium relinquitur: atque ipsa ianua procul à uia est area uacanti intersita. Quæ porrò huic uocabulo ratio sit, quæri multū solet. Sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda uisa sunt. Quod Sulpicium autem Apollinarē memini dicere, uirum eleganti scientia ornatum huiuscemodi est: Ve particula, sicuti quædam

Vestibulū. Atrium. **Aquilius Gallus* *Ve particula.*

*dum alia, tum intenſionem ſignificat, tum minutionem. Nam Vetus, & uehemens, alterum ab ætatis magnitudine compoſitum * eliſumq; eſt, alterum à mentis ui atque impetu dicitur. Veſcum autem, quod ex Ve particula & Eſca copulatum eſt, utriuſque diuerſæ ſignificationis uim capit. Aliter enim Lucretius Veſcum ſalem dicit, ex edendi intentione: aliter Lucilius Veſcum appellat, cum edendi faſtidio. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam relinquebant, qui inter fores domus & uiã medius eſſet. In eo loco qui dominum eius domus ſalutatum uenerant, priuſquam admitterentur cõſiſtebant: & neque in uia ſtabant, neque intra ædes erant. Ab illa ergo grandis loci conſtitutione, & quaſi quadam ſtabulatione ueſtibula appellata ſũt: ſpatia (ſicuti diximus) grandia ante fores ædiũ relicta in quibus ſtarent qui ueniſſent, prius quàm in domum intromitterẽtur. Meminiſſe autem debemus, id uocabulum non ſemper à ueteribus proprie, ſed per quaſdam tralationes eſſe dictum: quæ tamen ita ſunt factæ, ut ab iſta, de qua diximus, proprietate non longe deſciuerint: ſicut illud in VI. Vergil.*

Vetus. Vehemens. * eliciтumq; Veſcum.

Veſtibulum ante ipſum, primiſq; in faucibus Orci
Luctus, & ultrices poſuere cubilia Curæ.

Non enim Veſtibulum priorem partem domus infernæ eſſe dicit, quod obrepere põteſt, tanquam ſi ita dicatur: ſed loca duo demonſtrat extra orci fores, Veſtibulum, & Fauces: ex quibus & ueſtibulum appellat ante ipſam domum, & ante ipſa Orci penetralia: Fauces autẽ uocat iter anguſtum per quod ad ueſtibulum aditur.

Hostiæ, quæ dicuntur bidentes quid sint, & quam ob causam ita appellatæ sunt: super ea re P. Nigidii, & Iulii Higini sententiæ. Cap. VI.

REdeuntes è Græcia Brundusium nauem aduertimus. Ibi quispiam linguæ Latinæ literator, Roma à Brundusinis accersitus, experiundum sese uulgò dabat. Imus ad eum nos quoq; oblectamenti gratia. Erat enim fessus atque languens animus, de æstu maris. Legebat barbarè, insciteq; Vergilii VII. in quò libro hic uersus:

Centum lanigeras mactabat rite bibentes.

Et iubebat rogare se, si quis quid omnium rerum uellet dicere: Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus: Doces ne, inquam nos magister, cur Bidentes dicantur? Bidentes, inquit, oues appellatæ: idcircoq; lanigeras dixit, ut oues planius demonstraret. Posthac, inquam uidebimus, an oues solæ (ut tu ais) Bidentes dicantur: & an Pomponius Attellanarum poeta, in Gallis Transalpinis errauerit, cùm hoc scripsit: Pōponius.

Mars tibi uoueo facturum,
Si unquam redierit, bidenti uerre.

Sed nunc ego à te rogaui, ecquam scias esse huiusce uocabuli rationẽ. Atq; ille nihil contatus, sed nimiũ quantum audacter: Oues, inquit, bidentes dictæ, q̃ duos tantum dentes habeant. Vbi terrarum quæso te, inquã, duos solos per naturam dentes habere ouem uidisti? Ostẽtum enim est, & piaculis factis procurandum. Tũ ille p̄motus mihi, et irritatus: Quære, ĩquit, ea potius, quæ à Grammatico quærenda sunt: Nam de ouium dentibus Bidentes.

opi-

opiliones percōtantur. Facetias nebulonis hominis risi & reliqui. Publius autem Nigidius in libro, quem de extis composuit, Bidentes appellari ait, non oues solas sed omnes *bimas hostias: neq; tamē dixit apertius cur bidētes. Sed quod ultero existimabamus, id scriptum inuenimus in commentarijs quibusdam ad ius Pontif. pertinentibus: Bidennes primo dictas litera immissa, quasi biennes: tum longo usu loquendi corruptam esse uocem & ex Bidennibus Bidentes factum: quoniam id uidebatur esse dictu facilius. Higinus tamen Iulius, qui ius Pōtific. non uidetur ignorasse, in quarto librorum, quos de Vergilio fecit, Bidentes appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberēt. Verba illius ipsa posui: Quæ bidens est, inquit, hostia, oportet habeat dentes octo: sed ex his duo cæteris altiores, per quos apparet, ex minore ætate in maiorem transcendisse. Hæc Higini opinio an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari poterit.

*Ex Macrobio bimas bestias.

Quod Laberius uerba pleraq; licentius petulantiusq; finxit: & quod multis itē uerbis utitur, de quibus an sint Latina, quæri solet. Cap. VII

Laberius in Mimis, quos scriptitauit, oppido quā uerba finxit prælicenter. Nam & Mendicimonium dicit, & Mœchimonium, & Adulterionem, Adulteritatemq; pro Adulterio: & Depudicauit, pro Stuprauit: & Abluuium, pro Diluuio: & q, in Mimo pōnit, quem *Cophinū inscripsit, Manuatus est, pro furatus est. Et item in Fullone, Furē, Manuarium appellat.

Verba noua facta a Laberio.

*Theophinum

Manuarij, inquit, pudorem perdidisti.

Multaq; alia huiuſmodi nouat, neq; non obſoleta quoq; & maculantia ex ſordidiore uulgi uſu ponit quale eſt in Staminarijs.

* Catonium

*Coitior

Tolle: bona fide uos Orcus nudas in* Catomium.
Et Elutriare lintea, & Labandria dicit, quæ ad lauandum ſint data, & * Collicior, inquit, in Fullonicam.

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in Reſtione, Calabariunculos dicit, quos uulgus calabarriones. Item in compitalibus, Malas malaxaui. Item in Cacomennone,

Hic eſt, inquit ille Gurdus, quem ego
Me abbinc duos menſes ex Africa.
Venientem excepiſſe tibi narraui.

Item in Mimo, qui inſcribitur Nacca, L. Cippum dicit, & Obbam, & Camelliam, & Pictatium, et Capitium, Induis, inquit capitium tunicæ pictatium. Præterea in *Anna perranna. Gubernium pro Gubernatore, et Planum pro Sycophanta, & Nanum pro pumilione, dicit: quanquam Planum pro Sycophanta M. quoque Cicero in oratione ſcriptum reliquit, quam pro Cluētio dixit. Atque item in Mimo, qui Saturnalia inſcriptus eſt, Botulum pro farcimine appellat, & hominem * Lecnam pro leui. Item in Necromãtia Cocionem peruulgate dicit, quem ueteres Arulatorem dixerunt, Verba Laberii hæc ſunt: Duas uxores, hoc hercle plus negocij eſt, inquit Cocco, ſex ædiles uiderat. Sed enim in Mimo, quem inſcripſit Alexandream, eodem quidem modo quo uulgus, ſed probe, Latinæq; uſus eſt Græco uocabulo. Emplaſtrum enim dixit ἐμπλαστρὸν, non genere fœminino ut iſti

* alias manua pro annua

* Leucunam

Emplaſtrũ neutri generis.

isti nouitii semidocti. Verba ex eo Minimo apposui: Quid est iusiurandum? Emplastrum æris alieni.

Quid significet & quid a nostris appellatum sit ἀξίωμα quod dialectici dicunt, & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur. Cap. VIII.

CVm in disciplinas dialecticas induci, atq; imbui uellemus necessum fuit adire, atque cognoscere, quas uocant dialectici εἰσαγωγὰς tum in primo περὶ ἀξιωμάτων*discendum, quæ M. Varro alias profata, alias proloquia, appellat. Commentarium de proloquijs Lælij docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quæsiuimus: eumq; in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est. Fecisseq; uidetur eum librũ Lælius, sui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia. Rediuimus igitur necessariò ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his uerbis: λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Hoc ego supersedi uertere quia nouis, & inconditis uocibus utendum sit, quas pati aures, per insolentiam, uix possent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem IIII. & XX. expeditißime ita finit: Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur. Erit autem planius, quid istud sit, si exemplum eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur, siue id proloquium dicere placet, huiusmodi est: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit: Milo cædis damnatus est: Neque bonum est uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta uerborum sententia: ut id necesse sit

**Quidam non habent*

Proloquiũ.

aut uerum, aut falsum esse, id à dialecticis ἀξίωμα, id est, oratio uerum, aut falsum plenè significans, appellatum est: à M. Var. sicuti dixi, Proloquium: à M. autem Cicerone Pronunciatum. quo ille tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est: quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alij nostrorum Adiunctum: alij Connexum dixerunt. Id cōnexum tale est: si Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies est, Sol super terras est. Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos uel Coniunctum, uel Copulatū dicimus. quod est eiusdem modi: P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triumphauit, & Censura functus est, & collega in Censura L. Mumii fuit. In omni autem coniuncto si unum est mendacium, etiam si cætera uera sunt, totū esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero: & Annibalem in Africa superauit, quod est falsum: uniuersa quoque illa, quæ cōiunctè dicta sunt, propter hoc unum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur, uera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos Disiunctū proloquiū dicimus. Id huiuscemodi est: aut malū est uoluptas, aut bonum: aut neque bonum est neque malū. Omnia autem quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumq; opposita ἀντικείμενον Græci dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quòd si aut nihil omnium uerum, aut omnia, plura'ue quàm unum uera erunt, aut quæ disiuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum sunt, contraria

ria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον: sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: Aut curris, aut ambulas, aut stas. Nã ipsa quidẽ inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Poßis enim simul eodemq; tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit. Atque id solum addendum, admonendũq; est, quòd huius disciplinæ studium atque cognitio in principijs quidem terra, & aspernabilis, insuauisq; esse, & inciuilis uideri solet: sed ubi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis: Cui sane si modum non feceris, periculum nõ mediocre erit, ne ut plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris, atque mæandris, tanquam apud Syrenios scopulos consenescas. *Dialectica utilitas.*

Quid significet uerbum, in libris ueterum creberrime positum, Susque deque. Cap. IX.

Susq; deq; fero, aut susq; deq; habeo (bis enim * omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poematis quoq;, & in epistolis ueterum scriptũ plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita pleriq; nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, Susq; deq; **duobus* *Susque de q; fero &.*

 ferre

ferre, aequo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere, & contemnere: & propemodum id ualet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet
Sequos sextantis uerbis nefariis,

Vtitur M. Varo in Sisenna: uel de historia: Quòd si non horum omnium similia essent principia, susq; deq; esset.

Ludicius in III.

Verùm hic ludus, ibi susq; omnia deq; fuerunt.
Susq; & deq; fuere inquam, omnia ludus, iocusq;.
Illud opus durum, ut sentinum accessimus finem.
Ἐπὶ τὸ λοιπόν.
Vt aiunt montes Aetnae omnes atque asperi Athones.

Quid sint Proletarii; quid Capite censi: quid item sit in XII. tabulis Assiduus: quae ue eius uocabuli ratio sit. Cap. X.

Ocium erat quodam die Romae in foro à negocijs, & laeta quaedã celebritas feriarum: legebaturq; in consessu forte complurium Ennij liber ex annalibus tertius. In eodem libro uersus hi fuere;

Proletarius publicitus *scutisq;, ferroq;
Ornatur ferro muros, urbemq;, forumq;
Excubiis curat

* excubiis

Tum ibi quaeri coeptum est, quid esset proletarius. Atque ego aspiciens quempiam in eo circulo, ius ciuile callentem, familiarem meum, rogabam ut id uerbum nobis enarraret. Et cùm ille se iuris, non rei grãmaticae peritum

ritum esse respondisset: Eò maximè. inquã, te dicere hoc oportet, quãdo, ut prædicas, es iurisperitus. Nanq; Ennius uerbum hoc ex XII. tabulis uestris accepit: in quibus si rectè commemini, ita scriptum est: Aßiduo uindex aßiduus esto: Proletario ciui, quiuis uolet, uindex esto. Petimus igitur, ne annalem hunc Q. Ennij, sed XII. tabulas legi arbitrere: & quid sit in ea lege protelarius ciuis interpretere. Ego uero, inquit, dicere atque interpretari hoc deberem, si ius Faunorum, & Aboriginum didicissem. Sed enim cùm Proletarij, & Aßidui, & Sanates, & Vades, & Subuades, & Viginti quinque asses, & Taliones; Furtorumq; quæstiones cum Lance & Licio euanuerint: omnisq; illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium causarum lege Aebutia lata consopita sit: studium scientiamq; ego præstare debeo iuris, et legum uocumq; earum quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum, poetam memoriæ nostræ doctißimum præter euntẽ conspeximus. Is à nobis salutatur: rogatusq; uti de sententia deq; ratione istius uocabuli nos doceret: Qui in plebe (inquit) Romana tenuißimi pauperrimiq; erant, neque amplius quàm mille quingẽtum æris in censum deferebãt, Proletarij appellati sunt. Qui uerò nullo, aut perquàm paruo ære censebantur, Capite censi uocabantur, Extremus autem census Capitecensorum æris fuit CCCLXXV. Sed quoniã res, pecuniaq; familiaris, obsidis uice, pignorisq; esse apud Rempub. uidebatur: amorisq; in patriam fides quædam in ea firmamentumq; erat: neque Proletarij, neque Capite-

Lex Aebutia.

Proletarius

Capite cẽsus.

censi milites, nisi in tumultu maximo scribebãtur: quia familia his aut tenuis, aut nulla esset. Proletariorũ tamen ordo honesti or aliquanto, & re, & nomine quàm Capitecensorum fuit. Nam asperis Reipub. temporibus, cùm iuuentutis inopia esset, in militiam tumultuariam legebantur, armaq; iis sumptu publico præbebantur: & non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere, officioq; prolis edendæ, appellati sunt: quòd cùm re familiari parua minus possent Rempublicam iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Capitecensos autẽ primus C. Marius; ut quidã ferunt, bello Cimbrico difficillimis Reipublicæ tẽporibus: uel, potius, ut Sallustius ait, bello Iugurthino, milites scripsisse traditur: cùm id factũ antè in nulla memoria extaret. Aßiduus in XII. tabulis & pro locuplete & facilè, munus faciente: dictus ab aßibus, idest, ære dãdo, cùm id tempora reipublicæ postularẽt: aut à muneris pro familiari copia faciendi aßiduitate. Verba aũt Sallustii in historia Iugurthina, de C. Mario Consule, & de Capitecensis hæc sunt: Ipse intereà milites scribere, non more maiorum, nec ex claßibus sed ut libido cuiusque erat, Capitecensos plerosque. Id factum alii inopia bonorũ, alii per ambitionẽ Consulis memorabãt: quod ab eo genere celebratus, auctusq; erat: & homini potẽtiam quærenti, egentißimus quisq; opportunißimus.

Assiduus ab assibus.

Historia ex Herodoti libris sumpta de Phyllorum interitu, qui in syrtibus Africanis colebant. Cap XI.

Marsi.

GEns in Italia Marsorum, orta fertur esse à Circes filio Marso: propterea Marsis hominibus quo

*quorum duntaxat familiæ cùm externis cognationibus nondum etiam permistæ, corruptæq; sunt, ui quadã genitali datum, ut serpentium uirulentorum domitores sint: & *incãtationibus, herbarumq; succis faciant medelarum miracula. Hæc eadem ui præditos esse quosdã uidemus, qui Psylli uocantur: Quorũ nomine super et genere, cum in ueteribus literis quæsissé, in IIII. denique Herodoti lib. fabulam hanc de Psyllis inuenimus: Psyllos quondã fuisse in terra Africa, conterminos Nasamonibus: Austrumq; in finibus eorum quodam in tẽpore perquàm ualidum ac diutinum flauisse, eo flatu aquã omnem in locis, in quibus colebat: exaruisse. Psyllos re aquaria defectos, eam iniuriã grauiter Austro succensuisse: decretuq; fecisse, uti armis sumptis ad Austrum, perinde quasi ad hostem, iure belli res repetitũ proficiscerentur. Atque ita profectis, uentum Austrum magno spiritus agmine uenisse obuiã: * eoq; uniuersos cũ omnibus copijs, armisq;, *cumulis, mõtibusq; arenarũ supiectis operuisse: eo facto Psyllos ad unũ omneis interisse. Itaq; eorum fines à Nasamonibus occupatos.*

*incensionibus.

Psylli.

*eosque

*tumulis

De iis uocabulis, quæ Cloatius Verrius aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide: ad origenes linguæ Græcæ redegit. Cap. XII.

CLoaticus Verrius in libris, quos inscripsit, Verborum à Græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiosé, & sagaciter conquisita, neq; non tamẽ quædam futilia, & friuola. Errare, inquit, dictum est, ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν. Versumq; infert Homeri, in quo id uerbum est. ἔῤῥε κακὴ γλήνη. & illud:

Ἔῤῥε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Errare.

Item

Hallucinari. Elucus. Fascinare. Fœnerator. *ostēdāt.

Itē Hallucinari factū scripsit ex eo, quod dicitur Græcè ἀλύειν. unde Elucum quoque esse dictum putata, litera in e, conuersa, tarditatem quandam animi & stuporem, qui hallucinantibus plerunque usu uenit. Item Fascinum appellat quasi βασκάνιον, & Fascinare esse quasi βασκαίνειν. commode hæc sanè omnia, & condecenter: Sed in lib. IIII. Fœnerator, inquit appellatus est, quasi φανερότερον, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι εἶναι τὸ χρηστότερον: quoniam id genus hominū speciem *ostentent: humanitatis, & commodi esse uideantur inopibus nummos desiderantibus. Idq; dixisse ait Hipsicratem quempiam grammaticum, cuius libri sane nobiles sunt super ijs, quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc autem ipse Cloatius siue nescio quis alius nebulo effutiuit, nil potest dici insulsius. Fœnerator enim, sicut M. Varro in lib. III. de sermone Latino scripsit, à fœnore est nominatus. Fœnus autem dictum à fœtu, & quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis, atque increscentis: & idcirco & M. Catonem, & cæteros ætatis eius fœneratorem sine a, litera pronunciasse tradit: sicuti fœtus ipse, & fœcunditas appellata.

Fœnus.

Quid sit Municipium & quid a Colonia differat, & quid sint Municipes, quæque sit eius uocabuli ratio ac proprietas atque inib. quod D. Adrianus in senatu de iure, atque uocabulo municipium uerba fecit. Cap. XIII.

MVnicipes, & Municipia, uerba sunt dictu facilia, & usu obuia: & neutiquam reperias, qui hæc dicat, quin scire se planè putet, quid dicat. Sed profecto aliud est, aliud dicitur. Quotus enim fere nostrum

nostrum est, qui cùm ex colonia Pop. Rom. sit, nō & si municipem esse & populares suos municipes esse dicat quod est à ratione & à ueritate longe auersum? Sic adeò & municipia quid, & quo iure sint quantumq; a colonia differant, ignoramus: Existimamusq; meliore conditione esse Colonias, quam Municipia de cuius opinionis tam promistæ erroribus D. Adrianus in oratione, quàm de Italicensibus, unde ipse ortus fuit, in Senatu habuit, peritissimè disseruit: mirariq; se ostendit quod & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua in quibus Vticenses nominat, cùm suis moribus, legibusq; ut possent, in ius Coloniarum mutari gestiuerint. Prænestinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petisse, orasseq;, ut ex Colonia in Municipij statum redigerentur: Idq; illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipso oppido ex capitali morbo reualuisset. Municipes ergo sunt ciues Romani ex municipijs suo iure & legibus suis utentes: muneris tantum cum Po. Rom. honorarii participes, à quo munere capessendo appellati uidentur, nullis alijs necessitatibus, neque ulla Pop. Rom. lege astricti: cùm nunquam Pop. Rom. eorum fundus factus esset. Primos autem municipes, sine suffragij iure, & Cerites esse factos accepimus: concessumq; illis ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotijs tamē, atq; oneribus uacarēt, pro sacris bello Gallico receptis custoditisq;. Hinc tabulæ Cerites appellatæ uersa uice, in quas Censores referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant. Sed coloniarum alia

Municipes

Cerites.

necess-

necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura institutaq; omnia Pop. Rom. non sui arbitrii habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia, & minus libera, potior tamen et præstabilior existimatur: propter amplitudinem maiestatemq; Pop. Romani, cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ, simulacraq; esse quædam uidentur: & simul quia obscura obliterataq; sunt Municipiorum iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt.

Coloniæ.

Quod M. Cato differre dixit Properare & Festinare: & quàm commode Verrius Flaccus uerbum quod est Festinat, interpretatus sit. Cap. XIIII.

Propero. Festino.

FEstinare & properare, idem significare, atq; in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre existimat, eaq; hoc modo diuisa uerba sunt, ipsius ex oratione, quam de suis uirtutibus habuit: Aliud est Properare, aliud Festinare. Qui unum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit neque perficit, is festinat. Verrius Flaccus rationem uolens dicere differentiæ huius: Festinat, inquit, à Fando dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere possunt: plus uerborum quàm operæ habent. Sed id nimis coactum atque absurdum uidetur. Neque tanti momenti esse potest prima in utroque uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba, Festinare, & Fari, eadem uideri debeant. Commodius autem, propriusq; uisum est, festinare quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, & quid Theopompus, de leporibus. Cap. XV.

THeophrastus philosophorũ peritißimus, omnes in Paphlagonia Perdices bina corda habere dicit: Theopompus in Bisaltia Lepores bina iecora. Perdices. Lepores.

Agrippas, à partus ægri, & improsperi uitio appellatos: deque iis duobus Carmentibus quæ uocantur Prosa, & Postuerta. Cap. XVI

QVorum in nascendo non caput, sed pedes primi extiterãt (qui partus difficillimus, ægerrimusq; habetur) Agrippæ appellati: uocabulo, ab ægritudine & pedibus. Confixos esse autẽ pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos sursum pedibus elatis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nã pedes, cruraq;, arboris appellat ramos: caput stirpem atq; caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conuersi in pedes, brachijs plerunq; diductis retineri solẽt ægriusq; tunc mulieres enitũtur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postuerta nominata est. Prosa altera à recti, peruersiq; partus et potestate, et nomine. Agrippæ. Postuerta. Prosa.

Quæ ratio uocabuli sit agri Vaticani. Cap. XVII.

ET agrum Vaticanũ, & eiusdem agri Deum præsidem appellatum acceperamus à uaticiniis, quæ ui atq; instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Varro in libris diuinarũ aliam esse tradit istius nominis rationẽ. Nã sicut Aius, inquit, deus appellatus, araq; ei statuta est, quæ est in infima noua uia, quod in eo loco diuinitus uox edita Vaticanus ager. Aius.

erat

erat, ita Vnticanus deus nominatus, penes quem essent uocis humanæ initia: Quoniam pueri simulatq; parti sunt: eam primam uocem edunt, quæ prima in uaticano

Vagire. syllaba est. Idcirco uagire dicitur exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur. Et iterum alia quæ μετρικὴ. Et tertia itidem quæ dicitur κανονικὴ. Cap. XVIII

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur quæ ad oculos pertinet. Pars altera quæ ad aureis, κανονικὴ uocatur qua musici ut fundamento artis suæ utuntur. Vtraque harum spatij & interuallis linearum, & ratione numerorum constat. ὀπτικὴ facit multa demirāda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque uisiones fallant, ut quæ in aqua conspiciuntur maiora ad oculos fiant quæ procul ab oculis sunt minora. Κανονικὴ autem longitudines & altitudines uocis emetitur. Longior mensura uocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ, per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruens cum principiis, geometriæ, aurium mēsura examinatur. Sed hæc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quàm intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem

tem,inquit,uel utilitas talium disciplinarũ in post principijs uero ipsis ineptæ & insuaues uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. Cap. XIX

CEleri admodum & coibili oratione, uocumq; filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Vetus,inquit, & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatũmq; habuit artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas Siciliam atque Italiam uisere. Vbi eò uenit, auresq; omnium mentesq; in utriusque terræ urbibus demulsit. In quæstibus istic & uoluptatibus amoribusq; hominum fuit. Is tum postea grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amicioresq; sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauiq; in altum prouecta, prædæ pecuniæq; cupidos cepisse consilium de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniam cæteraq; sua ut haberent, dedisse: uitam modò sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precum eius harum commisertum esse illatenus, ut ei necem afferre per uim suis manibus temperarent: sed imperauisse, ut iam statim coram desileret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus spe omni uitæ perdita, id unum postea orauit, ut prius quam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile.

Arionis fabula.

FF Feros

Multaq; alia huiusmodi nouat, neq; non obsoleta quoq; & maculantia ex sordidiore uulgi usu ponit quale est in Staminarijs.

Tolle, bona fide uos Orcus nudas in * Catomium.

* Catonium

Et Elutriare lintea, & Labandria dicit, quæ ad lauandum sint data, & * Collicior, inquit, in Fullonicam.

* Coitior

Ecquid properas, ecquid præcurris Caldonia?

Item in Restione, Calabariunculos dicit, quos uulgus calabarriones. Item in compitalibus, Malas malaxaui. Item in Cacomennone,

Hic est, inquit ille Gurdus, quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa.
Venientem excepisse tibi narraui.

Item in Mimo, qui inscribitur Nacca, L. Cippum dicit, & Obbam, & Camelliam, & Pictatium, et Capitium, Induis, inquit capitium tunicæ pictatium. Præterea in * Anna perranna. Gubernium pro Gubernatore, et Planum pro Sycophanta, & Nanum pro pumilione, dicit: quanquam Planum pro Sycophanta M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluētio dixit. Atque item in Mimo, qui Saturnalia inscriptus est, Botulum pro farcimine appellat, & hominem * Lecnam pro leui. Item in Necromātia Cocionem peruulgate dicit, quem ueteres Arulatorem dixerunt, Verba Laberii hæc sunt: Duas uxores, hec hercle plus negocij est, inquit Cocco, sex ædiles uiderat. Sed enim in Mimo, quem inscripsit Alexandream, eodem quidem modo quo uulgus, sed probe, Latinæq; usus est Græco uocabulo. Emplastrum enim dixit οὐδετέρως, non genere fœminino ut isti

* alias manua pro annua

* Leucunam

Emplastrū neutri generis.

isti nouitii semidocti. Verba ex eo Mimo apposui: Quid est iusiurandum? Emplastrum æris alieni.

Quid significet & quid a nostris appellatum sit ἀξίωμα quod dialectici dicunt, & quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur. Cap. VIII.

Cum in disciplinas dialecticas induci, atque imbui uellemus necessum fuit adire, atque cognoscere, quas uocant dialectici εἰσαγωγάς tum in primo περὶ ἀξιωμάτων discendum, quæ M. Varro alias profata, alias proloquia, appellat. Commentarium de proloquijs Lælij docti hominis, qui magister Varronis fuit, studio sè quæsiuimus: eumq́; in Pacis bibliotheca repertum legimus. Sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanatè scriptum est. Fecisseq́; uidetur eum librū Lælius, sui magis admonendi, quàm aliorum docendi gratia. Rediuimus igitur necessariò ad Græcos libros, ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum esse his uerbis: λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. Hoc *ego supersedi uertere quia nouis, & inconditis uocibus utendum sit, quas pati aures, per insolentiam, uix possent. Sed M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem IIII. & XX. expeditissime ita finit: Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur. Erit autem planius, quid istud sit, si exemplum eius dixerimus. Ἀξίωμα igitur, siue id proloquium dicere placet, huiusmodi est: Annibal Pœnus fuit, Scipio Numantiam deleuit: Milo cædis damnatus est: Neque bonum est uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta uerborum sententia: ut id necesse sit*

Quidam non habent

Proloquiū.

aut uerum, aut falsum esse, id à dialecticis ἀξίωμα, id est, oratio uerum, aut falsum plenè significans, appellatum est: à M. Var. sicuti dixi, Proloquium: à M. autem Cicerone Pronunciatum. quo ille tamen uocabulo tantisper uti se attestatus est: quoad melius, inquit, inuenero. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alij nostrorum Adiunctum: alij Connexum dixerunt. Id cōnexum tale est: si Plato ambulat, Plato mouetur: Si dies est, Sol super terras est. Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos uel Coniunctum, uel Copulatū dicimus: quod est eiusdem modi: P. Scipio Pauli filius, & bis COS. fuit, & triumphauit, & Censura functus est, & collega in Censura L. Mumii fuit. In omni autem coniuncto si unum est mendacium, etiam si cætera uera sunt, totū esse mendacium dicitur. Nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo uera dixi, addidero: & Annibalem in Africa superauit, quod est falsum: uniuersa quoque illa, quæ cōiunctè dicta sunt, propter hoc unum, quod falsum accesserit, quia simul dicentur, uera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos Disiunctū proloquiū dicimus. Id huiuscemodi est: aut malū est uoluptas, aut bonum: aut neque bonum est neque malū. Omnia autem quæ disiunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumq; opposita ἀντικείμενον Græci dicunt: ea quoque ipsa inter sese aduersa esse. Ex omnibus, quæ disiunguntur, unum esse uerum debet, falsa cætera. Quòd si aut nihil omnium uerum, aut omnia, plura'ue quàm unum uera erunt, aut quæ disiuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum sunt, contraria

ria

ria inter sese non erunt: tunc id disiunctum mendacium est, & appellatur παραδιεζευγμένον: sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: Aut curris, aut ambulas, aut stas. Nã ipsa quidẽ inter se aduersa sunt, sed opposita eorum non repugnant. Non ambulare enim, & non stare, & non currere, contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul uera esse non queunt. Poßis enim simul eodemq; tempore, neque ambulare, neque stare, neque currere. Sed hoc iam breue ex dialectica libamentum dedisse, nunc satis erit. Atque id solum addendum, admonendũq; est, quòd huius disciplinæ studium atque cognitio in principijs quidem terra, & aspernabilis, insuauisq; esse, & inciuilis uideri solet: sed ubi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum eius in animo tuo dilucebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis: Cui sane si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne ut plerique alij, tu quoque in illis dialecticæ gyris, atque mæandris, tanquam apud Syrenios scopulos consenescas. Dialecticæ utilitas.

Quid significet uerbum, in libris ueterum creberrime positum, susque deque. Cap. IX.

SVsq; deq; fero, aut susq; deq; habeo (his enim *omnibus modis dicitur) uerbum est ex hominum doctorum sermonibus, in poematis quoq;, & in epistolis ueterum scriptũ plurifariam. Sed facilius reperias, qui id uerbum ostentent, quàm qui intelligant. Ita pleriq; nostrum quæ remotiora uerba inuenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem, Susq; deq; *duobus Susque deq; fero &.

ferre, æquo animo esse, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere, & contemnere: & propemodum id ualet, quod dicitur ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc tu lentus es, nunc tu susq; deq; fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet
Sequos sextantis uerbis nefariis,

Vtitur M. Varo in Sisenna: uel de historia: Quòd si non horum omnium similia essent principia, susq; deq; esset.

Ludicius in III.

Verùm hic ludus, ibi susq; omnia deq; fuerunt.
Susq; & deq; fuere inquam, omnia ludus, iocusq;.
Illud opus durum, ut sentinum accessimus finem.
Ἐπὶ τὸ λοιπόν.
Vt aiunt montes Aetnæ omnes atque asperi Athones.

Quid sint Proletarii, quid Capite censi: quid itē sit in XII. tabulis Assiduus: quæ ue eius uocabuli ratio sit. Cap. X.

Ocium erat quodam die Romæ in foro à negocijs, & læta quædā celebritas feriarum: legebaturq; in consessu forte complurium Ennij liber ex annalibus tertius. In eodem libro uersus hi fuere;

** excubiis*

*Proletarius publicitus *scutisq;, ferroq;*
Ornatur ferro muros, urbemq;, forumq;
Excubiis curat

Tum ibi quæri cœptum est, quid esset proletarius. Atque ego aspiciens quempiam in eo circulo, ius ciuile callentem, familiarem meum, rogabam ut id uerbum nobis enarraret. Et cùm ille se iuris, non rei grāmaticæ pe-

ritum esse respondisset: Eò maximè, inquã, te dicere hoc oportet, quãdo, ut prædicas, es iurisperitus. Nanq; Ennius uerbum hoc ex XII. tabulis uestris accepit: in quibus si rectè commemini, ita scriptum est: Aßiduo uindex aßiduus esto: Proletario ciui, quiuis uolet, uindex esto. Petimus igitur, ne annalem hunc Qu. Ennij, sed XII. tabulas legi arbitrere: & quid sit in ea lege protelarius ciuis interpretere. Ego uero, inquit, dicere atque interpretari hoc deberem, si ius Faunorum, & Aboriginum didicissem. Sed enim cùm Proletarij, & Aßidui, & Sanates, & Vades, & Subuades, & Viginti quinque asses, & Taliones; Furtorumq; quæstiones cum Lance & Licio euanuerint: omnisq; illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumuiralium causarum lege Aebutia lata consopita sit: studium scientiamq; ego præstare debeo iuris, et legum uocumq; earum quibus utimur. Tum forte quadam Iulium Paulum, poetam memoriæ nostræ doctißimum prætereuntẽ conspeximus. Is à nobis salutatur: rogatusq; uti de sententia deq; ratione istius uocabuli nos doceret: Qui in plebe (inquit) Romana tenuißimi pauperrimiq; erant, neque amplius quàm mille quingẽtum æris in censum deferebãt, Proletarij appellati sunt. Qui uerò nullo, aut perquàm paruo ære censebantur, Capitecensi uocabantur, Extremus autem census Capitecensorum æris fuit CCCLXXV. Sed quoniã res, pecuniaq; familiaris, obsidis uice, pignorisq; esse apud Rempub. uidebatur: amorisq; in patriam fides quædam in ea firmamentumq; erat: neque Proletarij, neque Capitecensi

Lex Aebutia.

Proletarius

Capite cẽsus.

*quorum duntaxat familiæ cùm externis cognationibus nondum etiam permistæ, corruptæq; sunt, ui quadã genitali datum, ut serpentium uirulentorum domitores sint: & *incãtationibus, herbarumq; succis faciant medelarum miracula. Hæc eadem ui præditos esse quosdã uidemus, qui Psylli uocantur: Quorũ nomine super et genere, cum in ueteribus literis quæsissé, in IIII. denique Herodoti lib. fabulam hanc de Psyllis inuenimus: Psyllos quondã fuisse in terra Africa, conterminos Nasamonibus: Austrumq; in finibus eorum quodam in tẽpore perquàm ualidum ac diutinum flauisse, eo flatu aquã omnem in locis, in quibus colebat: exaruisse. Psyllos re aquaria defectos, eam iniuriã grauiter Austro succensuisse: decretuq; fecisse, uti armis sumptis ad Austrum, perinde quasi ad hostem, iure belli res repetitũ proficiscerentur. Atque ita profectis, uentum Austrum magno spiritus agmine uenisse obuiã: * eoq; uniuersos cũ omnibus copijs, armisq;, *cumulis, mõtibusq; arenarũ supiectis operuisse: eo facto Psyllos ad unũ omneis interisse. Itaq; eorum fines à Nasamonibus occupatos.*

*incensionibus.

Psylli.

*eosque

*tumulis

De iis uocabulis, quæ Cloatius Verrius aut satis commode, aut nimis absurde, & illepide: ad origenes linguæ Grææ redegit. Cap. XII.

CLoaticus Verrius in libris, quos inscripsit, Verborum à Græcis tractorum, non pauca hercle dicit curiosé, & sagaciter cònquisita, neq; non tamẽ quædam futilia, & friuola. Errare, inquit, dictum est, ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. Versumq; infert Homeri, in quo id uerbum est. ἔρρε κακὴ γλήνη. & illud:

Errare.

Ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item

Itē Hallucinari factū scripsit ex eo, quod dicitur Græcè ἀλύειν. unde Elucum quoque esse dictum putata, litera in e, conuersa, tarditatem quandam animi & stuporem, qui hallucinantibus plerunque usu uenit. Item Fascinum appellat quasi βάσκανον, & Fascinare esse quasi βασκαίνειν. commode hæc sanè omnia, & condecenter. Sed in lib. IIII. Fœnerator, inquit appellatus est, quasi φαινοχρήστορον, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ὥστε χρηστότερον: quoniam id genus hominū speciem *ostentent: humanitatis, & commodi esse uideantur inopibus nummos desiderantibus. Idq; dixisse ait Hipsicratem quempiam grammaticum, cuius libri sane nobiles sunt super ijs, quæ à Græcis accepta sunt: siue hoc autem ipse Cloatius siue nescio quis alius nebulo effutiuit, nil potest dici insulsius. Fœnerator enim, sicut M. Varro in lib. III. de sermone Latino scripsit, à fœnore est nominatus. Fœnus autem dictum à fœtu, & quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis, atque increscentis: & idcirco & M. Catonem, & cæteros ætatis eius fœneratorem sine a, litera pronunciasse tradit: sicuti fœtus ipse, & fœcunditas appellata.

Hallucinari. Elucus. Fascinare. Fœnerator. *ostēdāt. Fœnus.

Quid sit Municipium & quid a Colonia differat, & quid sint Municipes, quæ que sit eius uocabuli ratio ac proprietas atque inib. quod D. Adrianus in senatu de iure, atque uocabulo municipium uerba fecit. Cap. XIII.

MVnicipes, & Municipia, uerba sunt dictu facilia, & usu obuia: & neutiquam reperias, qui hæc dicat, quin scire se planè putet, quid dicat. Sed profecto aliud est, aliud dicitur. Quotus enim fere nostrum

nostrum est, qui cùm ex colonia Pop. Rom. *sit, nō & si municipem esse & populares suos municipes esse dicat quod est à ratione & à ueritate longe auersum?* Sic *adeò & municipia quid, & quo iure sint quantumq; a colonia differant, ignoramus:* Existimamusq; *meliore conditione esse* Colonias, *quam* Municipia *de cuius opinionis tam promistæ erroribus* D. Adrianus *in oratione, quàm de* Italicensibus, *unde ipse ortus fuit, in* Senatu *habuit, peritißimè disseruit: mirariq; se ostendit quod & ipsi* Italicenses, *& quædam item alia municipia antiqua in quibus* Vticenses *nominat, cùm suis moribus, legibusq; ut possent, in ius* Coloniarum *mutari gestiuerint.* Prænestinos *autem refert maximo opere à* Tiberio *imperatore petisse, orasseq;, ut ex* Colonia *in* Municipij *statum redigerentur:* Idq; *illis* Tiberium *pro referenda gratia tribuisse, quòd in eorum finibus sub ipso oppido ex capitali morbo reualuisset.* Municipes *ergo sunt ciues* Romani *ex municipijs suo iure & legibus suis utentes: muneris tantum cum* Po. Rom. *honorarii participes, à quo munere capessendo appellati uidentur, nullis alijs necesßitatibus, neque ulla* Pop. Rom. *lege astricti: cùm nunquam* Pop. Rom. *eorum fundus factus esset.* Primos *autem municipes, sine suffragij iure; &* Cerites *esse factos accepimus: concessumq; illis ut ciuitatis* Romanæ *honorem quidem caperent, sed negotijs tamē, atq; oneribus uacarēt, pro sacris bello* Gallico *receptis custoditisq;.* Hinc *tabulæ* Cerites *appellatæ uersa uice, in quas* Censores *referri iubebant, quos notæ causa suffragijs priuabant.* Sed *coloniarum alia necess-*

Municipes

Cerites.

necessitudo est. Non enim ueniunt extrinsecus in ciuitatem, nec suis radicibus nituntur: sed ex ciuitate quasi propagatæ sunt, & iura institutaq; omnia Pop. Rom. non sui arbitrii habent. Quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia, & minus libera, potior tamen et præstabilior existimatur: propter amplitudinem maiestatemq; Pop. Romani, cuius istæ coloniæ, quasi effigies paruæ, simulacraq; esse quædam uidentur: & simul quia obscura obliterataq; sunt Municipiorum iura, quibus uti iam per ignorantiam non queunt.

Coloniæ.

Quod M. Cato differre dixit Properare & Festinare: & quã commode Verrius Flaccus uerbum quod est Festinat, interpretatus sit. Cap. XIIII.

Propero. Festino.

Festinare & properare, idem significare, atq; in eandem rem dici uidentur. Sed M. Cato id differre existimat, eaq; hoc modo diuisa uerba sunt, ipsius ex oratione, quam de suis uirtutibus habuit: Aliud est Properare, aliud Festinare. Qui unum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit neque perficit, is festinat. Verrius Flaccus rationem uolens dicere differentiæ huius: Festinat, inquit, à Fando dicitur: quoniam isti ignauiores, qui nihil perficere poßunt: plus uerborum quàm opere habent. Sed id nimis coactum atque absurdum uidetur. Neque tanti momenti esse potest prima in utroque uerbo litera, ut propter eam unam tam diuersa uerba, Festinare, & Fari, eadem uideri debeant. Commodius autem, propriusq; uisum est, festinare quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is iam non properat, sed festinat.

Quid

Quid Theophrastus mirum de perdicibus scriptum reliquerit, & quid Theopompus, de leporibus. Cap. XV.

Theophrastus philosophorũ peritißimus, omnes in Paphlagonia Perdices bina corda habere dicit: Theopompus in Bisaltia Lepores bina iecora. *Perdices. Lepores.*

Agrippas, à partus ægri, & improsperi uitio appellatos: deque iis duobus Carmentibus quæ uocantur Prosa, & Postuerta. Cap. XVI

Quorum in nascendo non caput, sed pedes primi extiterãt (qui partus difficillimus, ægerrimusq; habetur) Agrippæ appellati: uocabulo, ab ægritudine & pedibus. Confixos esse autẽ pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos sursum pedibus elatis, non ut hominis natura est, sed ut arboris. Nã pedes, cruraq;, arboris appellat ramos: caput stirpem atq; caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conuersi in pedes, brachijs plerunq; diductis retineri solẽt, ægriusq; tunc mulieres enitũtur. Huius periculi deprecandi gratia, aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Postuerta nominata est. Prosa altera à recti, peruersiq; partus et potestate, et nomine. *Agrippæ. Postuerta. Prosa.*

Quæ ratio uocabuli sit agri Vaticani. Cap. XVII.

Et agrum Vaticanũ, & eiusdem agri Deum præsidem appellatum acceperamus à uaticiniis, quæ ui atq; instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Varro in libris diuinarũ aliam esse tradit istius nominis rationẽ. Nã sicut Aius, inquit, deus appellatus, araq; ei statuta est, quæ est in infima noua uia, quod in eo loco diuinitus uox edita *Vaticanus ager. Aius.*

erat

erat, ita Vnticanus deus nominatus, penes quem essent uocis humanæ initia: Quoniam pueri simulatq; parti sunt: eam primam uocem edunt, quæ prima in uaticano syllaba est. Idcirco uagire dicitur exprimente uerbo sonum uocis recentis.

Vagire.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur. Et iterum alia quæ μετρικὴ. Et tertia itidem quæ dicitur κανονικὴ. Cap. XVIII

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur quæ ad oculos pertinet. Pars altera quæ ad aureis, κανονικὴ uocatur qua musici ut fundamento artis suæ utuntur. Vtraque harum spatij & interuallis linearum, & ratione numerorum constat. ὀπτικὴ facit multa demirãda, id genus, ut in speculo uno imagines unius rei plures appareant. Item ut speculum in loco certo positum, nihil imaginet, aliorsum translatum faciat imagines. Item si rectius speculum spectes imago fiat tua eiusmodi, ut caput deorsum uideatur, pedes sursum. Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque uisiones fallant, ut quæ in aqua conspiciuntur maiora ad oculos fiant quæ procul ab oculis sunt minora. Κανονικὴ autem longitudines & altitudines uocis emetitur. Longior mensura uocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Est & alia species κανονικῆς, quæ appellatur μετρικὴ, per quam syllabarum longarum, & breuium, & mediocrium iunctura, & modus congruens cum principiis, geometriæ, aurium mẽsura examinatur. Sed hæc, inquit M. Varro, aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quàm intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem

tem, inquit, uel utilitas talium disciplinarũ in post principijs uero ipsis ineptæ & insuaues uidentur.

Sumpta ex historia Herodoti libro primo super fidicine Arione. Cap. XIX

Celeri admodum & coibili oratione, uocumq́; filo tereti & candido fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione: Vetus, inquit, & nobilis Arion cantator fidibus fuit. Is loco & oppido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatũmq́; habuit artis gratia. Is inde à rege proficiscitur, terras inclytas Siciliam atque Italiam uisere. Vbi eò uenit, aureśq́; omnium menteśq́; in utriusque terræ urbibus demulsit. In quæstibus istic & uoluptatibus amoribusq́; hominum fuit. Is tum postea grandi pecunia & re bona multa copiosus, Corinthum instituit redire. Nauem igitur & nautas, ut notiores amicioresq́; sibi Corinthios delegit. Sed eo Corinthios homine accepto, nauiq́; in altum prouecta, prædæ pecuniæq́; cupidos cepisse consilium de necando Arione. Tum illum ibi pernicie intellecta, pecuniam cæteraq́; sua ut haberent, dedisse: uitam modò sibi ut parcerent, orauisse. Nautas precum eius harum commiseritum esse illatenus, ut ei necem afferre per uim suis manibus temperarent: sed imperauisse, ut iam statim coram desileret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus spe omni uitæ perdita, id unum postea orauit, ut prius quam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi indumenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sui consolabile. *Arionis fabula.*

Feros, & immanes nauitas prolubium tum audiendi subbit, Quod orauerat impetrat, Atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, & stansq; in summæ puppis foro, carmen quod orthium dicitur uoce sublatissima cantauit. Ad postrema cantus, cùm fidibus ornatuq; omni sicut stabat canebatq;, eiecit sese procul in profundum. Nautæ haudquaquam dubitantes quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt. Sed nouum & mirū, & pium facinus contigit: Delphinum repente inter undas adnauisse, & dorso super fluctus edito uectauisse: incolumiq; eum corpore & ornatu, Tænarum in terram Laconicam deuexisse. Tùm Arionem prorsus ex eo loco Corinthum petiuisse: talemq; periandro regi, qualis Delphino uectus fuerat, sese obtulisse: eiq; rem sicuti acciderat, narrauisse. Regem isthæc parū credidisse, Arionem quasi falleret custodiri iussisse. Nauitas requisitos ab legato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in ijs locis, unde uenissent, super Arionem. Eos dixisse, hominem cum inde irent, in terra Italia fuisse, eumq; illic bene agitare, & studiis delectationibusq; urbium florere, atque in gratia pecuniaq; magna fortunatum esse. Tum inter hæc eorum uerba, Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus se in salum eiaculauerat, extitisse. Nautas stupefactos conuictosq;, ire inficias non quisse, Eam fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atque esse fabulæ argumentum quod simulachra duo ahenea ad Tænarum uiserentur, Delphinus uehens, & homo insidens.

Orthiū canere

A. GEL-

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER XVII.

Quod Gallus Asinius, & Largius Licinius sententiam M. Ciceronis reprehenderunt, ex oratione quam dixit pro M. Cælio, & quid aduersus homines stolidissimos pro eadem sententia uere dignéque dici possit. Cap. I.

T quidam fuerũt mõstra hominum, qui de dijs immortalibus impias falsasq; opiniones prodiderunt, ita nõnulli tã prodigiosi tãq; uecordes extiterunt (in q͂bus sunt Gallus Asinius, et Largius Licinius, cuius liber etiam fertur infando titulo Ciceromastix) ut scribere ausi sint M. Ciceronẽ parum integre atq; impropriè, atq; inconsideratè locutũ. Atq; alia quidẽ quæ reprehẽderunt, neq; dictu neq; auditu digna sunt. Sed etenim hi in hoc, quo sibimetipsis præter cætera esse uisi sunt uerborum pensitatores subtilissimi, cedo, quale id sit consideremus. M. Cice. pro Mario Cælio ita scripsit: Nam q͆d obiectũ est de pudicitia, quodq; omniũ accusatorum nõ criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratũ est, id nunquã tã acerbe feret M. Cælius, ut eũ pœniteat nõ deformẽ esse natum. Non

Ciceromastix.

existimant uerbo proprio esse usum, quod ait pœniteat atque id prope ineptum etiam esse dicunt. Nam pœnitere, inquiunt, tum dicere solemus, cum quæ ipsi fecimus aut quæ de nostra uoluntate, nostroq; consilio facta sunt, nobis post incipiunt displicere, sententiamq; in ijs nostram demutamus. Neminem autem recte ita loqui pœnitere sese quod natus sit, aut pœnitere quod mortalis sit aut quod ex offenso forte uulneratoq; corpore dolorem sentiat: quando istiusmodi rerum nec consilium sit nostrum, nec arbitrium, sed ea ingratis in corporibus nostris, ui ac necessitate naturæ nobis accidant. Sicut hercle, inquiunt, non uoluntarium fuit M. Cælio quali forma nasceretur, cuius eum dixit non pœnitere: tanquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. Est hæc quidem, quam dicunt uerbi huiusce sententia, & pœnitet nisi in uoluntarijs rebus, non probe dicitur: tametsi antiquiores uerbo ipso alio quoque modo usitati sunt, & pœnitet ab eo, quod est pene, & à penuria dixerunt. Sed id aliorsum pertinet atque alio loco dicetur. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ uulgo nota est, non modo ineptum hoc non est quod M. Cicero dixit sed festiuissimum adeo, & facetissimũ est. Nam cum aduersarij & obtrectatores M. Cælij, quoniam erat pulchro corpore, formam eius & faciẽ in suspiciones impudicitiæ accerserent, illudẽs Cicero tam absurdam criminationem, quod formã quam natura fecerat, uitio darent, eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est, Et non pœnitet inquit, M. Cælium nõ deformẽ esse natum: ut uel hac ipsa re, qđ ita dicebat, opprobra

Pœnitere.

probraret aduersarijs, ac per facetias ostētaret facere eos deridiculum, quò perinde Cælio formam crimini darent, quasi arbitriū eius fuisset quali forma nasceretur.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata. Cap. II.

CVm librum ueteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriæ uegetandæ gratia indipisci animo ac recensere quæ in eo libro scripta essent, utrasque æstimationes laudis, aut culpæ adnotamentis digna. Eratq; hoc sanè quàm utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi uenisset usus, uerborum sententiarumq; elegantium recordationes. Velut hæc uerba ex Q. Claudij primo annali, quæ meminisse potui, notaui, quem librum legimus biduo proximo superiore: Arma, inquit, plerique abijciunt, atque inermi inlatebrant sese. Ibi inlatebrant uerbum poeticum uisum est, sed non absurdum neque asperum. Ea, inquit, dum fiunt, Latini subnixo animo, quasi sublimi, & supra nixo, uerbum penè significans & non fortuitum, demonstratq; animi fortitudinem, fiduciamq; quoniam quibus innitimur, ijs quasi erigimur attollimurq;. Domus, inquit, suas quenque ire iubet, & sua omnia, fruisci. Rarius quidem fuit in ætate M. Tulli, ac deinceps infra rarißimum dubitatumq; est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret non modo autem Latinum, sed iucundius amœniusq; etiam uerbū fruiscor factum est, quàm fruor: & ut fatiscor à fateor, ita fruiscor factum est à fruor. Qu. Metellus Numidicus, qui castè pureq; lingua usus Latina uidetur, in epistola quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: Illi

Inlatebrant.

Fatiscor à fateor, Fruiscor à fruor.

uero omni iure, atque honestate interdicti: Ego neque aqua, neque igni careo, & summa gloria fruiscor. Naeuius in Attellana, quae partus inscripta est, hoc uerbo ita utitur:

Quod magnopere quaesierunt id fruisci nō queunt.
Qui non parsit, apud se fruitus est.

Et Romani, inquit, multis armis & magno commeatu, praedaq; ingenti copiantur: Verbum castrense est, nec facile id reperias apud ciuilium causarum oratores: exq; eadem figura est, quod lignātur, & pabulātur, & aquātur. Sole, inquit, occaso: Sole occaso, non insuaui uenustate est, siquis aurem habet non sordidam, nec proculcatam. In XII, autem tabulis uerbum hoc ita scriptum est: Ante meridiem causam conscito, cum perorant ambo praesentes. Post meridiem praesenti litem addicito. Si ambo praesentes, sol occasus suprema tempestas esto. Nos, inquit, in medium relinquemus: Vulgus, in medio dicit, nam uitium istuc putant: & si dicas, In medium ponere, id quoque esse σόλοικον putant. Et tamen probabilius significantiusq; sic dici uidebitur, si quis ea uerba non incuriose introspiciat, Graecae quoque θεῖναι εἰς μέσον uitium id non est. Postquam nunciatum est, inquit, ut pugnatum esset in Gallos, id ciuitas grauiter tulit. In Gallos, mundius subtiliusq; est, quam cum Gallis, aut contra Gallos. Nam pinguiora haec obsoletioraq; sunt. Simul inquit, forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter praecellebat, ut facile intelligeretur magnum uiaticum. Magnū uiaticū pro magna facultate & paratu magno, noue positū est.

Copiari.
Lignor.
Pabulor.
Aquor.
Sole occaso.
In mediū relinquere.
Pugnatū in Gallos.
Magnum uiaticum.

Vide

Videturq́; Græcos secutus, qui ἐφόδιον sumptum uiæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt, ac sæpe ἐφόδιον pro eo dicunt, quod est, institue & instrue. Nam Mar. inquit, Manlius, quem Capitolium seruasse à Gallis supra ostendi, cuiusq́; operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cum prime fortem atq; exuperabilem Respub. sensit, is & genere, & ui, & uirtute bellica nemini concedebat: Apprime crebrius est, cum prime rarius, traductumq́; ex eo est quod cum primis dicebant pro eo quod est in primis. *Cum prime.* Nihil sibi, inquit, diuitias opus esse, Nos diuitijs dicimus, & uitium hoc orationis nullum est ac ne id quidem est, quod figura dici solet. Recta enim istec oratio est, & ueteres complusculi ita dixere: Nam ratio dici potest cur rectius sit diuitijs opus esse, quam diuitias, nisi qui Grammaticorum noua instituta, ut τεμενῶν ἱερὰ obseruant: Nam hæc inquit maxime uersatur Deorum iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores: neque optimum quempiam inter nos sinunt diurnare. Inusitate dixit diurnare, pro diu uiuere, sed ex ea figura est, qua dicimus perennare. *Diurnare* Cum his, inquit, consermonabatur. Sermonari, rusticius uidetur, sed rectius: Sermocinari crebrius est, sed corruptius. *Sermonari.* Sese, inquit, ne id quoque, quod tum suaderet, facturum esse. Ne id quoque, dixit pro ne id quidem, infrequens nunc in loquendo, sed in libris ueterum creberrimum, *Ne id quoque pro ne id quidem.* Tanta, inquit, sanctitudo fani est, ut nunquā quisquam uiolare sit ausus. Sanctitas quoque & sanctimonia non minus Latine dicuntur, sed nescio quid maioris dignitatis est uerbum sanctitudo: *Sanctitudo.* Sicuti Marcus *Duritudo.*

 Cato

Cato in L. Veturium, duritudinem, quam duritiem dicere grauius putauit. Qui illius, inquit, impudentiam norat & duritudinem. Cùm tantus inquit, arrabo pene Samnites Pop. Rom. esset: Arabonem dixit D C. obsides, & id maluit quam pignus dicere, quoniam uis huius uocabuli in ea sententia grauior acriorq; est. Sed nunc arrabo in sordidis uerbis haberi cœptus ac multò rectius uidetur arra. Quanquam arram quoque ueteres sæpe dixerint. Et compluries, inquit, in laboribus miserrimas uitas exegerunt. Et hic motus in otijs, inquit, consumptus. Elegantia utrobique ex multitudine numeri quæsita est. Cominius, inquit, quà ascenderat, descendit, atque uerba Gallis dedit. Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat. Neque enim eum Galli, qui Capitolium obsidebant, ascendētem aut descendentem uiderant. Sed uerba dedit, haud secus posuit quam si tu dicas latuit atque obrepsit. Conualles, inquit, & arboreta magna erant. Arboreta ignobilius uerbum est, arbusta celebratius. Putabant, inquit eos, qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes & consilia facere: Commutationes, idest, collationes communicationesq;, inusitate dixit, sed non hercle inscite, nec ineleganter. Hæc ego pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notaui in sermonibus forte quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus.

Arrabo. *Arra.* *Verba dedit* *Arboretū.* *Arbustum.* *Commentationes.*

Verba M. Varronis ex libro quinto, & XX. humanarū, quibus contra opinionem uulgarium interpretatus est Homeri uersum. Cap. III.

Adole-

ADolescens quispiam non indoctus, sparti quoque usum in terra Græcia diu incognitum fuisse dixit, multisq; post illum captum tempestatibus ex terra Hispania aduectum. Riserunt hoc ad illudendum, ex ijs qui ibi aderant unus atque alter, male homines literati: quod genus græci ἀγοραίους appellant: atque eum qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui uersus hic forte deesset:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorsum irritatus. Non, inquit, id eo libro uersus, sed uobis plane magister defuit, si creditis in eo uersu sparta id significare, quod nos spartum dicimus. Maiorem enimuerò illi risum subijciunt, neque in destiterunt, nisi liber ab eo prolatus esset Marci Varronis uicesimus quintus humanarum, in quo de isto Homeri uersu à Varrone ita scriptum est. Ego sparta apud Homerum nō plus spartum significare puto, quam σπάρτους qui dicuntur in agro Thebano nati. In Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania. Neque ea ipsa facultate usi Liburni, sed hi plerunque naues loris suebant. Greci magis cannabo & stupa cæterisq; satiuis rebus à quibus σπάρτα apellabant. Quod cum ita Varro dicat, dubito Hercle an posterior syllaba in eo uerbo, quod apud Homerum est, acuenda sit: nisi quia uoces huiuscemodi, cum ex cōmuni significatione in rei certæ proprietatem concedūt, diuersitate accentuum separantur.

Quid Menander poeta Philemoni poetæ dixerit, a quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est. Et quod sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poetis uictus est. Cap. IIII.

Philemon. MEnander à Philemone nequaquam pari scriptore in certaminib. comœdiarum, ambitu gratiaq́; & factionibus sæpenumero uincebatur. Eum cum forte habuisset obuiam, quæso, inquit, Philemon, bona uenia dic mihi, cū me uincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinq; & septuaginta tragœdias scripserit, in quinq; solis uicisse, cum ea uincerent aliquot poetæ ignauißimi, Menandrum autem alii centum & octo, partim centum & nouem comœdias, reliquisse ferunt. Sed Apollodori scriptoris celebratißimi, hos de Menandro uersus legimus in libro qui Chronica inscriptus est

Κηφισιεὺς ὢν, ἐκ Διοπείθου πατρὸς,
Πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ' ἐξ-
έλιπεν, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτοῖν.

Existis tamen centum et quinq; omnibus, solis cum octo uicisse idem Apollodorus in eodem libro scripsit.

Nequaquam esse uerum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus uideatur M. Cic. in libro quem de Amicitia scripsit, uitioso argumento usum ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου posuisse. Totúmque id consideratius tractatum exploratúmque. *Cap. V.*

CIcero in dialogo, cui titulus est Lælius, uel de Amicitia, docere uolens Amicitiam non spe expectationeq; utilitatis, neque prætii mercedisq́; causa colendam, sed quoque ipsa per sese plena uirtutis honestatisq́; sit expetendam diligendamq́; esse, etiam si nihil opis, nihilq́; emolumenti ex ea percipi queat, hac sententia, atque his uerbis usus est eaq́; dicere facit C. Læ-

lium

lium sapientem uirum, qui P. Africani fuerat amicißimus. Quid enim Africanus indigens mei? Ne ego quidem illius. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicißim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit: auxit beneuolentiam consuetudo. Sed quanquam utilitates multæ & magnæ consecutæ sunt, non sunt tamen ab earum spe causæ diligendi profectæ. Vt enim benefici, liberalesq; sumus, non ut exigamus gratiam (neq; enim beneficium fœneramur, sed natura propensi ad liberalitatem sumus) sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quod omnis eius fructus in ipso amore inest, expetendam putamus. Hoc cum legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam sophista utriusque linguæ callens, haud sane ignobilis: ex istis argutulis, & minutis doctoribus qui τεχνικοὶ appellantur, atque in differendo tamen non impiger usum esse existimabat argumento M. Tullium non probo, neque ἀποδεικτικῶς sed eiusdem quæstionis, cuius esset ea ipsa res, de qua quæreretur, uerbisq; id uitium Græcis appellabat, quod accepisset, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου. Nam beneficos, inquit: & liberales sumpsit ad confirmandum, id quod de amicitia dicebat: cum ipsum illud & soleat quæri & debeat, quisquis liberaliter & benigne facit, qua mente, quoue consilio, benignus liberalisq; sit: Vtrum quia mutuam gratiam speret, & eum, in quem benignus sit, ad parem curam sui prouocet: quod facere plerique omnes uidentur: An quia natura sit beneuolus: benignitasq; cum per sese ipsa & liberalitas delectet, sine ulla recipiendæ

Callens lingua.

gratiæ

gratiæ procuratione, quod est omnium fermè rarißimum. Argumenta autem censebat, aut probabilia esse debere aut perspicua, & minime controuersa. Idq; ἀπόδειξιν uocari dicebat, cùm ea, quæ dubia, aut obscura sunt, per ea quæ ambigua non sunt, illustrantur. Atque ut ostenderet beneficos liberalesq; ad id quod de amicitia quæreretur quasi argumentum exemplúmue sumi non oportere: eodem, inquit simulacro: & eadem rationis imagine, amicitia inuicem pro argumento sumi potest; si quis affirmet homines beneficos liberalesq; esse debere, non spe aliqua compendii, sed amore & studio honestatis. Poterit enim consimiliter ita dicere. Nanque ut amicitiam non spe utilitatis amplectimur, sic benefici liberalesq; non gratiæ recipiendæ studio esse debemus. Poterit sanè, inquit, ita dicere. Sed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdam uidebatur perite & scienter sed uidere licet eum uocabula rerum, uera ignorauisse. Nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent, non eum qui, ut ipse ait beneficia fœneratur, sed qui benigne facit nulla tacita ratione ad utilitates suas redundante. Non ergo obscuro, neque ambiguo argumento usus est, sed certo atque perspicuo. Siquidem qui uerè beneficus liberalisq; est qua mente bene aut liberaliter faciat, non quæritur. Aliis enim longè nominibus appellandus est, si cùm & talia facit, sui potius quàm alterius iuuandi causa facit. Processisset autem argutatori

Beneficus & liberalis.

tori

tori isti fortasse reprehensio, si Cicero ita dixisset: Vt enim benefice liberaliterq; facimus, non ut exigamus gratiam: uideretur enim benefice facere, etiam in non beneficium cadere posse, si per id aliquam circunstantiã fieret non per ipsam perpetuae benignitatis cõstantiam. Sed cùm beneficos liberalesq; dixerit, neque aliusmodi isti sunt, quàm cuius esse eos supra diximus, illotis (quod aiunt) pedibus, & uerbis reprehendit doctißimi hominis orationem.

Falsum esse quod Verius Flaccus in librorum secundo, quos de obscuris Marci Catonis composuit, de seruo receptitio scriptum reliquit. Cap. VI.

MArcus Cato Voconiam legem suadens, uerbis hisce usus est: Principio nobis mulier magnam dotem attulit. Tum magnam pecuniam recipit quam uiri potestate non committit, eam pecuniam uiro dat mutuam: postea ubi irata facta est, seruum receptitium sectari atque flagitare uirum iubet. Quaerebatur seruus receptitius quid esset. Libri statim quaesiti, allatiq; sunt Verrij Flacci de obscuris Catonis. in libro secundo scriptum inuentum est, receptitium seruum dici nequam, & nulli pretij: qui cum uenum esset datus, redhibitus ob aliquod uitiũ receptusq; sit. Propterea, inquit, seruus eiusmodi sectari maritum & flagitare pecuniam iubebatur, ut eo ipso dolor maior & contumelia grauior uiro fieret, quod eum seruus nihili, petendae pecuniae causa compellaret. Cum pace autem, cumq; uenia istorum, si qui sunt, qui Verrij Flacci auctoritate capiuntur, dictũ hoc sit. Receptitius enim seruus in ea re, quam dicit Ca- *Receptitius seruus.*

to, ali-

to aliud omnino est, quàm Verrius scripsit. atque id cuiuis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est: Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad uirum tramittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoque in uenditionibus quæ excipiuntur, neque ueneunt. Quo uerbo Plautus quoque in trinumo usus est, in hoc uersu:

Posticulum recepit, cum ædes uendidit.

Particulam quandam, quæ post eas ædeis erat, non uendidit, sed retinuit. Ipse etiam Cato mulierem demonstrare locupletem uolens: Mulier, inquit & magnam dotē dat, & magnam pecuniā recipit: hoc est, & magnā dotem dat, & magnam pecuniam retinet. Ex ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit pecuniam uiro mutuam dat. Eam pecuniam cum uiro forte irata repetere instituit, apponit flagitatorem seruum receptitium, hoc est proprium seruum suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti sed retinuerat. Non enim seruo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear supersedeo. Ipsa.n. sunt per sese euidentia, & quod à Verrio dicitur, & quod à nobis. Vtrum ergo uidebitur cuiq; uerius, eo utatur.

Seruus receptitius.

Verba hæc ex Atinia lege, quod subreptum erit, eius rei æterna auctoritas esto: P. Nigidio, & Q. Scæuolæ uisa esse non minus de præterito furto, quàm de futuro cauisso. Cap. VII.

Legis ueteris Atiniæ uerba sunt: Quod subreptum erit, eius rei æterna auctoritas esto. Quis aliud putet in hisce uerbis, quàm de tēpore tantum futuro le-

Atinia lex

gem

gem loqui? Sed Q. Scæuola patrem suum, & Brutum & Manilium uiros apprime doctos, quæsisse ait, dubitasseq́; utrum'ne in post facta modo furta lex ualeret, an etiam in ante facta: quoniam quod subreptum erit utrunque tempus uideretur ostendere, tam præteritum quàm futurum. Itaque P. Nigidius ciuitatis Romanæ doctissimus, super dubitatione hac eorum scripsit in XXIIII. Commentariorum Grammaticorum. Atque ipse quoque idem putat incertam esse temporis demonstrationem. Sed anguste, perquam & obscurè differit, ut signa rerum ponere uideas ad subsidium magis memoriæ suæ, quam ad legentium disciplinam. Videbatur tamen hoc dicere: Verbum Esse, & uerbum Erit, quãdo per sese ponuntur, habent atque retinent tempus suum. Cum uerò præterito iunguntur, uim temporis sui amittunt, & in præteritum*contendunt. Cùm enim dico, in campo est, in comitio est, tempus significo. Item cum dico, in cãpo erit, tempus futurum demonstro. At cum dico factum est, scriptum est, subreptũ est, quanquã Est uerbum tẽporis sit præsentis, confunditur tamen cum præterito, & præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, etiam istud qđ in lege est: si diuidas separesq́; duo uerba hæc, Subreptum & Erit, ut sic audias subreptum, tanquam certamen erit, aut sacrificium erit: tum uidebitur lex in post futurum loqui. Si uero copulate, permisteq́; dictũ intelligas, ut subreptum erit, non duo, sed unum uerbum sit, idq́; unica patiendi declinatione fit, tum hoc uerbo nõ minus præteritum tẽpus ostenditur, quàm futurum.

Esse, & Erit.

* concedunt

In sermonibus apud mensam Tauri Philosophi.

quæri

quæri agitarique eiusmodi solita: Cur oleum sæpe & facile, uina rarius congelascant, acetum haud fere unquam, & cur aquæ fluuiorum fontiúmque durētur, mare gelu non duretur, Cap. VIII.

Vesperauerat. PHilosophus Taurus accipiebat nos Athenis cœnæ plerunque, ad id diei ubi iam uesperauerat: id enim est tempus istic cœnandi frequens. Eius cœnæ fundus & fundamentum omne erat in olla una lentis Aegyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodam die, ubi paratis & expectantibus nobis allata, atque imposita mensæ est, puerum iubet Taurus oleum in ollam indere. Erat is puer genere Atticus, ad annos maxime natus octo, festiuißimus, ætatis & gentis argutijs scatens. Guttum. Guttum Samium ore tenus imprudens inanem, tanquam si inesset oleum, affert, conuertitq; eum: et (ut solitum est) circumegit per omnem partem ollæ manum, nullum inde ibat oleum. Aspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus, & concussum uehementius iterum in ollam uertit. Idq; cum omnes sensim atque summißim ridieremus, tum puer Græce, & id quidem perquam Attice, μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνι τοὔλαιον· ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται. Verbero inquit, ridens Taurus nonne is curriculo, atq; oleū petis? Sed cum puer foras emptum isset, nihil ipse ista more offensior, Olla, inquit, oleo indiget, & (ut uideo intolerandum feruit: cohibeamus manus, atque interea (quoniam puer nunc admonuit solere oleum congelascere) consideremus quidem, cur oleum sæpe & facile stet, uina rarenter congelascant, Atque aspicit me, & iubet,

& iubet, qui sentiam dicere. Tum ego respondi, coniectare me uinum idcirco minus citò coalescere, quòd semina quædam caloris in sese haberet, essetq; natura ignitius, ob eamq; rem dictum esse ab Homero, αἴθοπα οἶνον non (ut alij putarent) propter calorem. Est quidem (inquit Taurus) ita ut dicit: nam ferme conuenit, uinum ubi potum est, calefacere corpora. Sed non secus oleum quoq; calorificum est, neq; minorem uim in corporibus calefaciēdis habet. Ad hoc, si isthæc quæ calidiora sunt difficilius gelu coguntur, congruens est, ut quæ frigidiora sunt facilè cogantur. Acetum autem omnium maximè frigorificum est, atq; id nunquam tamen concrescit. Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in leuitate est? faciliora enim ad coeundum ideo uidentur, quæ leuatiora, leuioráq; sunt. Præterea id quoque ait quæri dignum, cur fluuiorum & fontiū aquæ gelu durētur, mare omne incongelabile sit. Tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omnium ferme, qui hæc quæsiuerunt, opinionem, scribit: mare Bosphoricū quòd Cimmerium appellatur, earumq; partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi, & consistere. Dum hæc Taurus, interea puer uenerat, & olla deferbuerat: tempusq; esse cœperat edendi, & tacendi. Macro. lib. 7. cap. 13.

De notis literarum, quæ in C. Cæsaris epistolis reperiuntur, déque alijs clandestinis literis ex ueteri historia petitis, & quid σκυτάλη sit Laconica. Cap. IX.

Libri sunt epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium & Balbum Cornelium, qui res eius absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inue-

niuntur literæ singulariæ, sine coagmentis syllabarum, quas tu putes positas incondite. Nam uerba ex his literis confici nulla possunt. Erat autem cõuentum inter eos clandestinum, de commutando situ literarum, ut inscriptio quidem alia aliæ locum & nomen teneret: sed in legendo locus cuiq; suus & potestas restitueretur. Quænam uero litera, pro qua subderetur, ante iis (sicuti dixi) complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeò Probi grammatici commentarius satis curiosè factus de occulta literarum significatione, epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonij autem ueteres, cùm dissimulare & occultare literas publicè ad Imperatores suos missas uolebant, ne si ab hostibus exceptæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant: Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, eiusdemq; longitudinis, derasi, atque *ornati consimiliter. Vnus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur: alterum domi magistratus cùm iure atque cum signo habebant. Quando usus uenerat literarum secretiorum: circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, uolumine rotundo & simplici: ita ut oræ adiunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur coirent. Literas deinde in eo loro per transuersas iuncturarum oras, uersibus à summo ad imum proficiscentibus inscribebant. Id lorum literis ita perscriptis reuolutum ex surculo. Imperatori commenti illius conscio mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat, membraq; earum & apices

Laconicus epistolæ.

*tornati.

in

in parteis diuersissimas spargebat. Propterea si id lorū in manus hostium inciderat, nibil quicquam coniectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille ad quem erat missum acceperat, surculo compari quem habebat, capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat: atque ita literæ, per ambitum eundem surculi coalescentes, rursum coibant, integramq; & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc genus epistolæ Lacedæmonij σκυτάλην appellant. Legebamus id quoq; in uetere historia rerū Punicarum, uirum indidē quempiā illustrem (siue ille Hasdrubal, siue quis alius est, non retineo) epistolam scriptam super rebus arcanis, hoc modo abscondisse: Pugillaria noua, nondum etiā cera illita accepisse: literas in lignum incidisse: postea tabulas (uti solitum est) cera colliuisse: easq; tabulas tanquam non scriptas, cui futurum id prædixerat, misisse: Eū deinde ceram derasisse, literasq; incolumes ligno incisas legisse. Est & alia in monumentis rerū Græcarū profunda quedā, et inopinabilis latebra, barbarico actu excogitata. Histieus nomine fuit, loco natus in terra Asia non ignobili. (Asiā tunc tenebat imperio rex Darius.) Is Histieus, cùm in Persis apud Dariū esset, Aristagoræ cuipiam res quasdā occultas nunciare furtiuo scripto uolebat. Comminiscitur opertū hoc literarum admirandum: Seruo suo diu oculos ægros habenti, capillū ex capite omni tanquā medendi gratia deradit: caputq; eius læue in literarū formas cōpingit. His literis, quæ uoluerat, perscripsit. Hominē posteà quoad capillus adolesceret domi continuit. Vbi id factū est, ire ad Aristagorā

Histieus capiti serui inscripsit literas.

iubet. Et cùm ad eum (inquit) ueneris, mandasse me dici to, ut caput tuum (sicut nuper egomet feci) deradat. Seruus, ut imperatum erat, ad Aristagoram uenit, mandatumq; domini affert. Atq; ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum fecit. Ita literæ perlatæ sunt.

Quid de uersibus Vergilij Phauorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia montis Aetnæ, Pindarũ poetam secutus est: collatáque ab eo super eadem re utriusque carmina & diiudicata. Cap. X.

PHauorinum philosophum, cum in hospitis sui Antiatem uillam æstu anni concessisset: nosq; ad eum uidẽdum Roma uenissemus, memini super Pindaro poeta, & Vergilio in hunc ferè modum disserere: Amici (inquit) familiaresq; P. Vergilij, in ijs quæ de ingenio moribusq; eius memoriæ tradiderunt, dicere eum solitũ ferunt, parere se uersus more atque ritu ursino. Nanq; ut illa bestia fœtum ederet ineffigiatum informemq;, lambendoq; id posteà quod ita edidisset, conformaret & fingeret: proinde ingenij quoque sui partus recentes rudi esse facie & imperfecta, sed deinceps tractando colendoq; reddere ijs se oris & uultus liniamenta. Hoc uirum iudicij subtilißimi ingenuè atque uerè dixisse, res (inquit) ipsa uerum indicium facit. Nam quæ reliquit perfecta expolitaq;, quibus imposuit sensus atque delectus sui supremam manum, omni poeticæ uenustatis laude florent. Sed quæ procrastinata sunt ab eo, ut pòst recenserentur, & absolui (quoniam mors preuerterat) nequiuerunt, nequaquam poetarum elegantißimi nomine atque iudicio digna sunt. Itaq; cum morbo oppressus, aduentare mortem uideret, petiuit &

rauitq; à suis amicißimis impensè, ut Aeneida, quàm nõ dum satis elimauisset, abolerent: In iis antè (inquit) quæ uidentur retractari, & corrigi debuisse, is maximè locus est, qui de mõte Aetna factus est. Nam cùm Pindari *ueteris poetæ carmen, quod de natura, atque flagrantia montis eius compositum est, æmulari uellet, eiusmodi sententiis, & uerba molitus est: ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opima pinguiq; esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorq; sit. Atq; uti nosmetipsos, inquit, eius quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari: quod est super monte Aetna, quantulum mihi memoriæ est. dicam:*

Pindarus in Pythiis Epodo. I. Specie prima.

Τᾶς, ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἀγνόταται
Εκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι, ῥόον καπνοῦ
Αἴθων. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ
Κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὺς, ἑρπετὸν
Δεινοτάτοισ' ἀναπέμ-
πει, τέρας μὲν θαυμάσιόν τι ἰδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ παρεόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc (inquit) Vergilij uersus, quos inchoasse eum uerius dixerim, quàm fecisse:

Portus ab accessu uentorum immotus, & ingens
Ipse, sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem

Turbine fumantem piceo, & candente fauilla.
Attollitq; globos flammarum, & sidera lambit.
Interdum scopulos, auulsaq; uiscera montis
Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exæstuat imo.

Iam principio (inquit) Pindarus ueritati magis obsecutus, id dixit, quod res erat, quodq; illic usu ueniebat, quodq; oculis uidebatur: interdiu fumare Aetnã, noctu flammigare. Vergilius autem, dum in strepitu sonituq; uerborum conquirendo laborat, utrunque tempus nulla discretione facta confundit. Atq; ille, Græcos quidem fontes imitatus, igneis eructare, & fluere amnes, fumi, & flammarum fulua & tortuosa uolumina in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos amnes, luculentè dixit. At hic noster, atram nubem turbine piceo & fauilla fumantem ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolēs, crassè & immodicè congessit. Globos quoque flãmarũ quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως transtulit. Item quòd ait, Sidera lambit uacanter hoc etiam (inquit) accumulauit & inaniter. Neque non id quoque inenarrabile esse ait, & propemodum insensibile, quòd Nubem atram fumare dixit turbine piceo, & fauilla candente. Non enim fumare (inquit) solent, neque atra esse, quæ sunt candentia: nisi si candente dixit peruulgate & impropriè, pro feruenti fauilla, non pro ignea
Candens. *& relucenti. Nam, candens scilicet est à candore dictum, non à calore. Quòd saxa autem scopulos eructari, & erigi, eosdemq; ipsos statim liquefieri & gemere, atque glomerari sub auras dixit: hoc (inquit) nec à*

Pindaro scriptum nec unquam fando auditum, & omnium quæ monstra dicuntur monstrosissimum est.

Quod Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu, atque natura stomachi, fistulæque eius, quæ τραχεῖα dicitur, aduersum Erasistratum medicũ tutatus est: authoritate adhibita antiqui medici Hipocratis, Cap. XI.

ET Plutarchus, & alij quidam docti uiri, reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere, quòd potum dixit defluere ad pulmonẽ: eoq; satis humectato, dimanare per eum quia sit rimosior: & confluere inde in uesicam: erroris q; istius fuisse Alcæum ducem, qui in poematis suis scriberet, τόν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. Ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdã, uel fistulas: easq; ab oris faucibus proficisci deorsum: per earumq; alteram deduci delabiq; in stomachum esculẽta omnia & poculenta: ex eoq; ferri in uentriculũ, qui Græcè appellatur ἡ κάτω κοιλία atque ibi subigi, digeriq;: ac deinde horridiora ex iis recremẽta in aluũ conuenire, quod Græcè κῶλον dicitur, humidiora autẽ per renes in uesicam. Per alteram autẽ fistulã, quæ Græcè nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, spiritum à summo ore in pulmonẽ, atq; inde rursum in os & in nareis cõmeare, perq; eandẽ*uiã uocis quoq; fieri meatũ. *alij, non habẽt, uiã
Ac ne potus, cibusq; aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore, laberetur q; in eãdẽ fistulã, p q̃ spiritus reciprocatur, eaq; offensione intercludere-

tur animæ uia: impositam esse arte quadam & ope naturæ, ἐπιγλωττίδα, quasi claustra quædam utriusque fistulæ mobilia, conniuentia uicißim & resurgentia. Eamq; ἐπιγλωττίδα inter edendum, bibendumq; operire, atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca, potu'ue incideret in illud quasi æstuantis animæ iter. Ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ communito. Hæc Erasistratus medicus aduersum Platonem. Sed Plutarchus in libro Symposiacorum, auctorem Platonis sentẽtiæ Hippocratem dicit fuisse, idemq; esse opinatos & Philistiona Locrum, et Dioxippum Hippocraticum, ueteres medicos & nobiles. Atque illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fouendo, rigandoq; necessarios humores uideri) sed appositam quasi moderatricem quandam, arbitramq; prohibendi * admiscendi'ue quod ex salutis usu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretq; in stomachum: potum autem partiretur inter stomachum & pulmonem. Et quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id, neq; uniuersum, sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum, sensim paulatimq; transmitteret, atq; omnem reliquum in alteram stomachi fistulam deriuaret.

*admittẽdi'ue

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant à Phauorino exercendi gratia disputatis. Cap. XII.

INfames materias, siue quis mauult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους καὶ ἀτόπους ὑποθέσεις

 appel-

appellant & ueteres adorti sunt: non sophistæ solùm, sed philosophi quoque: & noster Phauorinus oppido quàm libens in eas materias dicebat: uel ingenio expergificando ratus idoneas, uel exercendis argutis, uel edomandis usu difficultatibus: sicuti cùm Thersitæ laudes quæsiuit, & cùm febrim quartis diebus recurrentem laudauit. Lepida sanè multa, & non facilia inuentu in utraque causam dixit: eaq; scripta in libris reliquit. Sed in febris laudibus testem etiam Platonem produxit, quem scripsisse ait: Qui quartanam passus conualuerit, uiresq; integras recuperauerit: fidelius, constantiusq; postea ualiturum. Atque inibi in eiusdem laudibus non hercle hac sententiola inuenustè lusit: Versus, inquit, est longo hominum æuo probatus: *Febris encomion.*

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη ἄλλοτε μήτηρ.

Eo uersu significatur, non omni die bene esse posse, sed isto bene, atq; alio malè. Quod cùm ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene, aut male uice alterna sit, hæc biduo medio interuallata febris, quãto est fortunatior in qua μία μητρυιὰ, δύο μητέρες.

Quin particula, quot, qualesque uarietates significationis habeat. & quàm sepe in ueterum scriptis obscura sit.
Cap. XIIII.

QVin particula, quam grammatici cõiunctionem appellant, uarijs modis, sententijsq; connectere orationẽ uidetur. Aliter enim dici putatur, cùm quasi increpantes, uel interrogantes, uel exhortantes dicimus. Quin uenis? quin legis? quin fugis? Aliter cũ ita confirmamus. Non dubiũ est, quin M. Tullius omniũ sit *Quin particula.*

eloquentißimus: Aliter autẽ cùm sic componimus, quod quasi priori uidetur contrarium: Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse & honestũ existimarit. A quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis: Haud eos (inquit) eo postremum scribo quin populi, & boni, & strenui sint. In secunda quoque Origine M. Cato non longè secius hac particula usus est. Neque satis (inquit) habuit, quod eum in occulto uitiauerat, quin eius famam prostitueret. Præterea animaduertimus Quadrigarium in octauo annalium particula ista usum esse obscurißime. Ipsius uerba posuimus: Romam uenit: uix superat, quin triumphus decernatur. Itẽ in sexto annali eiusdem uerba hæc sunt: Penè factum est, quin castra relinquerent, atque cederent hosti. Non me autẽ præterit, dicere aliquẽ posse de summo pectore, nihil esse in his uerbis negocij. Nã quin utrobiq; positum prout, planißimumq; esse, si ita dicas: Romã uenit, uix superat, ut triumphus decernatur: item alio in loco: Penè factum est, ut castra relinquerent, atque cederent hosti. Sed utãtur sanè, qui tam expediti sunt, perfugijs commutationum in uerbis quæ non intelliguntur, utantur tamen, ubi id facere poterunt, uerecũdius. Hanc uerò particulam, de qua diximus, nisi quis didicerit compositã, copulatãq; esse, neque uim tantũ cõiungendi habere, sed certa quadã significatione factã: nunquam profectò rationes ac uarietates istius cõprehensurus est. Quod quia longioris dissertationis est: poterit cui ocium est, reperire hoc in P. Nigidij commentarijs, quos Grammaticos inscripsit.

Sen=

Sententiæ ex Publii Mimis selectæ lepidiores. Cap. XIIII.

Publius Mimos scriptitauit, dignusq; habitus est, qui super Laberio iudicaretur. C. autem Cæsarē ita Laberij maledicentia, & arrogantia offendebat: ut acceptiores, & probatiores sibi esse Publij, quàm Laberij Mimos prædicaret. Huius Publij sententiæ feruntur pleræq; lepidæ & ad communem sermonum ùsum commodatißimæ. Ex quibus sunt istæ singulis uersibus circunscriptæ, quas libitum hercle est adscribere: Macrobius lib. 1. ca. 7 Laberii arrogantia.

Malum consilium est, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Feras, non culpes, quod *uitari non potest, *mutari
Cui plus licet quam par est, plus uult, quàm licet.
Comes facundus in uia, pro uehiculo est.
Frugalitas miseria est rumoris boni.
Hæredis fletus, sub persona risus est.
Furor fit læsa sæpius patientia. Improbè
Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam.
Nunquàm periculum sine periculo uincitur.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficij est, quod petitur si * belle neges. *citò

Quòd Carneades Academicus helleboro stomachum purgauit scripturus aduersus Zenonis Stoici decreta: deque natura medelaque bellebori candidi, & nigri. Cap. XV.

Carneades Academicus scripturus aduersum Stoici Zenonis libros, superiora corporis helleboro can- Carneades

candido purgaui: ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usq; animi redundaret: & constantiam uigoremq; mentis labefaceret: tanta cura, tantoq; apparatu uir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id cùm in historia Græca legissem, quod helleboro candido scriptum erat, quid esset, quæsiui. Tum comperi duas species hellebori esse, discerniculo coloris insignes: candidi & nigri. Eos autẽ colores non in semine hellebori, neque in uirgultis, sed radice dignosci. Candido stomachum & uentrem superiorem uomitionibus purgari. nigra aluum, quæ inferior uocatur, dilui. Vtriusq; esse hanc uim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant. Esse autem periculum, ne inter causas morborum omni corporum uia patefacta, ea quoq; ipsa, in quibus causa uiuendi est, exinaniantur, amissoq; omni naturalis alimoniæ fundamento, homo exhaustus intereat. Sed helleborum sumi posse tutißimè in insula Anticyra, Plinius Secundus in libris naturalis historiæ scripsit. Propterea Liuiũ Drusum, qui tribunus plebis fuit, cùm morbum qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram nauigasse & in ea insula helleborum bibisse ait: atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in uenatibus tingere helleboro sagittas: quod iis ictæ exanimatæ feræ, teneriores ad epulas fiãt. Sed propter hellebori contagium, uulnera ex sagittis facta circuncidere latius dicuntur.

Hellebori uis.

Anates Ponticas uim habere uenenis digerendis potentem: atque inibi de Mithridatis regis in id genus medicamenti solertia, Cap. XVI.

Ana-

ANates Ponticas dicitur edundis uulgò uenenis uictitare. Scriptum etiam à Leneo Cn. Pompeij liberto, Mithridatem illum Ponti regem, * medicinæ rei & remediorum id genus solertem fuisse. solitumq; earum sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis uenenis ualent, eumq; sanguinem uel potentißimum esse in ea confectione: ipsum autem regem aßiduo taliũ medelarum usu à clandestinis epularum insidijs cauisse. Quin & scientem quoque ultro, & ostentandi gratia uenenum rapidum & uelox sæpenumero hausisse, atque id tamen sine noxa fuisse. Quamobrem postea cùm prælio populi Romani uictus, in ultima regni re fugisset, & mori decreuisset, & uenena uiolentißima festinandæ necis gratia frustra expertus esset, suo se ipse gladio transegit. Huius regis antidotus celebratißima est, quæ Mithridatios uocatur.

Anates Pōticæ ueneno uictitāt.

** medicæ rei*

Antidotus Mithridatios.

Mithridatem Ponti regem duarum & uiginti gẽtium linguis locutum: Quintúmque Ennium tria corda habẽre sese dixisse quod treis linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam. Cap. XVII.

QVintus Ennius tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè, & Oscè, & Latinè sciret. Mithridates autem Ponti atq; Bithyniæ rex inclytus, qui à Cn. Pompeio bello superatus est duarum & uiginti gentiũ, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumq; omnium gentium uiris, haud unquam per interpretem, locutus est: sed ut quenque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius,

Ennius tri cor. Soli. ui de cap. 5.

non

non minus scitè, quàm si gentis eius esset, locutus est.

Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, & loris cæsum, pecuniaque data dimissum. Cap. XVIII.

Sallustius loris cæsus

MArcus Varro in literis atque uita fide homo multa, & grauis, in libro quem inscripsit Pius, aut de pace, Caium Sallustium scriptorem seriæ illius & seueræ orationis, in cuius historia nationes censorias fieri atque exerceri uidemus, in adulterio deprehensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit: & cùm dedisset pecuniam, dimissum.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam & impuris, disciplinas philosophiæ studiose tractantibus, & quæ uerba obseruanda præceperit omnium rerum longe salubria. Cap. XIX.

Epictetus.

PHauorinum ego audiui dicere Epictetum philosophum dixisse: Plerosque istos qui philosophari uidentur, philosophos esse huiuscemodi, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: Id significat, factis procul, uerbis tenus. Iam illud est uehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare, in libris, quos de dissertationibus eius composuit, scriptum reliquit. Nā cùm (inquit) animaduerterat hominem pudori amisso, importuna industria, corruptis moribus audacem, confidentem lingua, cæteraq; omnia, præterquàm animum procurantem: istiusmodi (inquit) hominem cùm uiderat, studia quoque & disciplinas philosophiæ contrectare, & Physica

ſica adire, & meditari dialectica, multaq; id genus theoremata ſuſpicari, ſciſcitariq;: inclamabat, Deum atque hominū fidem, ac plerunque inter clamãdum his eū uerbis increpabat. ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, σκέψαι εἰ κα-θαρται τὸ ἀγγεῖον, ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο· ἢν σαπῇ, οὖρον ἢ ὄξος γένοιτο ἂν, τι τούτων χεῖρον. Nil profecto iis uerbis grauius, nil uerius: quibus declarabat maximus philoſophorum literas, atque doctrinas philoſophiæ, cùm in hominem falſum atque degenerem, tanquam in uas ſpurcum atque pollutū influxiſſent, uerti, mutari, corrumpi: & quod ipſe κυνικώτερον dixit, urinam fieri, aut ſi quid eſt urina ſpurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Phauorino audiuimus, ſolitus dicere eſt: duo eſſe uitia multò omnium grauiſſima ac teterrima, Intolerantiam, & incōtinentiam: cùm aut iniurias, quæ ſunt ferendæ, nō toleramus, neque ferimus: aut à quibus rebus, uoluptatibusq; nos tenere debemus, non tenemus. Itaque, inquit, ſi quis hæc duo uerba cordi habeat: eaq; ſibi imperando atque obſeruando curet, is erit plerunque impeccabilis, uitamq; uiuet tranquilliſſimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου

Intolerantia & incōtinētia mala.

Verba ſemper in ore habenda.

Ex Sympoſio Platonis ſumpta uerba, numeris, coagmentiſque uerborum ſcite, modulateque, & apte, exercendi gratia, in Latinam orationem uerſa. Cap. XX.

SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurū legebatur. Verba illa Pauſaniæ, inter conuiuas amorem

Sympoſiū Platonis.

rem uice ſua laudantis. Ea uerba ita prorſum amauimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. Sunt adeò, quæ meminimus, uerba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει· αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά. οἷον ὃ νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν, ἢ πίνειν, ἢ λαλεῖν, ἢ διαλέγεσθαι, οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη, καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον, καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ αἰσχρόν· οὕτω καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν. *Hæc uerba ubi lecta ſunt, atque ibi Taurus mihi,* Heus, *inquit, tu* ῥητορίσκε *(ſic enim me in principio, recens in diatribam acceptum, appellitabat: exiſtimans eloquentiæ unius exercendæ gratia* Athenas *ueniſſe)* Vides ne, *inquit,* ἐνθύμημα *crebrum, & coruſcum, & cõnexum, breuibusq; & rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione deuinctum?* Habes ne *nobis dicere in libris rhetorum ueſtrorum tam opte, tamq; modulatè compoſitam orationem? Sed hos, inquit, tamen numeros cenſeo uideas* οὐδὲ πάρεργον. *Ad ipſa enim* Platonis *penetralia, ipſarumq; rerum pondera & dignitates pergendum eſt, non ad uocularum eius amœnitatem, nec ad uerborum uenuſtates diuerſitandum.* Hæc *admonitio* Tauri *de orationis* Platonicæ *modulis, non modo non repreßit, ſed inſtruxit etiam nos ad elegantiam* Græcæ *orationis uerbis* Latinis *affectandam.* Atque *uti quædam animalium parua & uilia, ad imitandum ſunt, quas res cunq; audierint uiderint ue, petulantia, proinde nos ea, quæ in* Platonis *oratione demiraba*

Rhetoriſta. Diatriba.

mur

proinde nõ ea,quæ in Platonis oratione demirabamur, non æmulari quidem,sed lineas umbrasq; facere ausi fuimus,uelut ipsum hoc est,quod ex illis iisdem uerbis eius effinximus. Omne,inquit,omnino factum sic sese habet, neque turpe est quantum in eo est,neq; honestum:uelut quas nunc facimus ipsi res,bibere,cantare,disserere. Nihil nanque horum ipsum ex sese honestum est:quale cùm fieret modo factum est, tale extitit. Si rectè honesteq; factum est,tum honestum fit:sin parum rectè turpe fit. Sic amare, sic amor non honestus omnis, neque omnis laude dignus,sed qui facit,nos ut honestè amemus.

Factum omne neq; turpe neque honestum.

Quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres uiri floruerunt, ante secundum bellum Carthaginiensium. Cap. XXI.

VT conspectum quendam ætatum antiquißimarum,item uirorum illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus,nec in sermonibus fortè in conspectum aliquid super ætate atq; uita clarorum hominum temere diceremus: sicuti sophista ille ἀπαίδευτος qui publicè nuper disserens, Carneadem philosophum à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum,& Panætium Stoicum cum superiore Africano uixisse dixit:ut ab istiusmodi inquam tẽporum ætatumq; erroribus caueremus,excerpebamus ex libris,qui Chronici appellantur,quibus temporibus floruissent Græci, simulatq; Romani uiri,qui uel ingenio uel imperio nobiles insignesq; post conditam Romam fuissent ante secundum bellum Carthaginiensium, easq; nunc excerptiones nostras uarijs diuersisq; in locis factas, cur-

Chronici libri.

*ſim digeßimus. Neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atq; ſubtili cura excellentium in utraq; gente hominũ συγχρονισμοὺς cõponeremus: ſed ut noctes iſtæ quadantenus, his quoq; hiſtoriæ floſculis leuiter iniectis aſpergerentur. Satis autem uiſum eſt in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, aut difficilis coniectura fieri poſſet. Incipiemus enim à Solone claro: quoniam de Homero & Heſiodo inter omnes fere ſcriptores conſtitit, ætatem eos egiſſe, uel iiſdem ferè temporibus, uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrunque tamen ante Romam conditam uixiſſe, Siluijs Albæ regnantibus annis poſt bellum Troianum (ut Caßius in primo annalium de Homero, atq; Heſiodo ſcriptum reliquit) plus. C. atq; *XL. ante Romã autẽ conditã, ut Cornelius Nepos in primo chronicorum de Homero dixit, annis circiter* C. & LX. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero ſapientũ, leges ſcripſiſſe Athenienſiũ Tarquinio Priſco Romæ regnante anno regni eius XXXIII. Seruio autẽ Tullio regnante, Piſiſtratus Athenis tyrannus fuit Solone ante in exilium uoluntarium profecto, quoniam id ei prædicenti non creditum eſt. Poſtea Pythagoras Samius in Italiam Venit, Tarquinij filio regnum obtinente cui cognomentum Superbus fuit. Iiſdẽq; temporibus occiſus eſt Athenis ab Harmodio, & Ariſtogitone Hipparchus Piſiſtrati filius, Hippiæ tyranni frater Archilocum autem Nepos Cornelius tradit Tullo Hoſtilio Romæ regnante: iam tunc fuiſſe poematis clarũ &*

Solonis tẽpora.

Heſiodus. Homerus.

*LX

*. et L.

Piſiſtratus.

Pythagoras.

Archilocum Cicero in primo Tuſc. Romulo regnante claruiſſe tradit.

& nobilem. Ducentesimo deinde & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longe amplius, uictos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est, pugna illa inclyta Marathonia Milciade duce, qui post eam uictoriam damnatus à populo Atheniensi, in uinculis publicis mortem obiit. Tum Aeschylus Athenis tragœdiarum poeta celebris fuit. Romæ autem ferme istis temporibus Tribunos, & Aediles, tum primū per seditionem sibi plebes creauit. Ac nō diu post Cn. Martius Coriolanus exagitatus uexatusq; à Trib. pleb. ad Volscos, qui tū hostes erant, à Repub. desciuit, bellumq; pop. Rom. fecit post deinde paucis annis Xerxes rex ab Atheniensibus, & pleraq; Græcia, Themistocle duce, nauali prælio, quod ad Salamina factum est, uictus fugatusq; est. Atque inde anno ferè quarto, Menenio Agrippa, Marco Horatio Puluillo COSS. bello Veiente apud fluuium Cremeram, ab ijs sex & trecenti patricij Fabij cum familiis suis, uniuersi ab hostibus circumuenti perierunt. Iuxta ea tempora Empedocles Agrigētinus in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates decemuiros legibus scribūdis creatos constitit, tabulasq; ab ijs primo decem cō scriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mandauit, cœptum est, circa annum ferè post conditam Romam *trecentesimum uicesimumnonum, qua tempestate A. Posthumius Torquatus dictator Romæ fuit: qui filium suum, quod contra suum dictum in hostem pugnauerat, securi necauit. Hostes tum

Aeschylus.

Aediles.

Themistocles

Fabii.

Empedocles.

Decemuiri;

CCC XXIII.

Pop. Rom. fuerāt Fidenates. Itaque inter hæc tempora nobiles celebresq́; erant, Sophocles, ac deinde Euripides tragici poetæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philosophus: quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit, sed quibusdam temporibus iisdem uixerunt. Iam deinde Tribunis militaribus consulari imperio Remp. Romæ regentibus ad annum ferè conditæ urbis CCCXLVII. triginta illi tyranni propositi sunt à Lacedæmonijs Atheniensibus, & in Sicilia Dionysius superior tyrannidem tenuit: Paucisq́; annis pòst Socrates Athenis capitis damnatus est, & in carcere ueneno necatus. Ea ferè tempestate Romæ M. Furius Camillus dictator fuit, & Veios cepit. Ac pòst non longo tempore bellum Senonicum fuit. Tū Galli Romam præter Capitolium ceperunt. Neq; multo postea Eudoxus astrologus in terra Græcia nobilitatus est. Lacedæmonijq́; ab Atheniensibus apud Corinthum superati duce Phormione: & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolij obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando inisse: dānatusq́; capitis, è saxo Tarpeio (ut M. Varro ait) præceps datus est: ut, Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, uerberando necatus est. Eoq́; ipso anno, qui erat post recuperatam urbem septimus, Aristotelem philosophū natum esse, memoriæ mandatum est. Aliquot deinde annis post bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios duce Epaminunda apud Leuctra superauerunt. Ac breui post tempore, in urbe Roma lege Licinii Stolonis, COSS. creari etiam ex plebe cœpti, cum antea ius

Sophocles. Euripides Hippocra. Democrit. Socrates. Eudoxus. Aristoteles. Consules.

non esset, nisi ex patricijs gentibus fieri COSS. *Circa annum deinde urbis conditæ quadringentesimum, Philippus Amyntæ filius Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est, inq; eo tempore Alexander natus est. Paucisq; inde annis pòst, Plato philosophus ad Dionysium siciliæ tyrannum posteriorem profectus est. Pòst deinde aliquanto tempore, Philippus apud Cheroneam prælio magno Athenienses uicit. Tum Demosthenes orator ex eo prælio salutem fuga quæsiuit. Cumq; id ei, quod fugerat probrosè obijceretur, uersu illo notissimo illusit,* *Plato.* *Demosthenes.*

Ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

Postea Philippus ex insidijs occiditur, & Alexander regnum adeptus, ad subigendos Persas in Asiam atque in orientem trãsgressus est, Alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso fuit, in Italiam uenit, bellum Po. Ro. facturus. Iam enim fama uirtusq; felicitatis Romanæ apud exterus gentes enitescere incœptabat. Sed priusquam bellum faceret uita decesit. Eum Molossum cũ in Italiam transiret, dixisse accepimus. Se quidẽ ad Romanos ire quasi in ἀνδρωνῖτιν, *Macedonem isse ad Persas, quasi in* γυναικωνῖτιν. *Postea Macedo Alexander pleraque parte orientali subacta, cùm annos regnauisset undecim, obijt mortis diem. Neq; ita longe pòst, Aristoteles philosophus, & post aliquanto Demosthenes, uita functi sunt. Iisdemq; fermè tempestatibus Po. Ro. graui ac diutino Samnitum bello conflictatus est. Consulesq; T. Veturius, & Sp. Posthumius, in locis iniquis, apud Caudium à Samnitibus circũuallati ac sub iugũ missi,*

turpi fœdere facto discesserũt: ob eamq; causam popu-li iussu Samnitibus per feciales dediti recepti non sunt. Post annum deinde urbis conditæ CCCC. fere & LXX. bellum cum rege Pyrrho sumptum est. Ea tempesta-

Epicurus
Zeno.

te Epicurus Atheniensis, & Zeno Cittiensis philoso-phi celebres erant. Eodemq; tempore C. Fabritius Lucia-nus, & Q. Aemilius Papus censores Romæ fuerunt, & P. Cornelium Rufinum qui II. Consul & Dictator fue-rat, senatu mouerant. Causamq; isti notæ subscripsere, quòd eum comperissent argenti facti cœnæ gratia de-cem pondo habere. Anno deinde post Romam condi-tam CCCC. fermè et XC. Consulibus Appio Claudio cui cognomentum Caudex fuit, Appij illius Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco, bellum aduersum Pœnos primum

Callima-
chus.

cœptum est. Neque diu post Callimachus poeta Cyre-nensis, Alexandriæ apud Ptolæmeum regem celebra-tus est. Annis deinde postea paulo pluribus quàm uigin-ti, cum Pœnis pace facta, C O S. Cl. Centone Appii cæ-ci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium

L. Liuius.

L. Liuius poeta fabulas docere Romæ cœpit, post Sopho-clis & Euripidis mortem annis plus fere centum & se-xaginta pòst Menandri, annus circiter quinquaginta duobus Claudium & Tuditanum, consules sequntur Q.

Ennius.

Valerius & C. Manilius, quibus natum esse Q. Enniũ poetam M. Varro in primo de poetis libro scripsit: eumq;, cum septimum, & sexagesimum annum ageret, duodecimum annalem scripsisse: idq; ipsum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde post Romam condi-tam quingentesimo unde uicesimo, Sp. Caruilius Ruga,

primus

primus Romæ de amicorum sententia, diuortium cum uxore fecit, quod sterilis esset, iurassetq; apud Censores uxorem se liberorum quærendorum causa habere. Eodemq; anno C. Næuius poeta fabulas apud populum dedit. Quem M. Varro in libro de poetis primo stipendia fecisse ait bello Punico primo. Idq; ipsum Næuium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Porcium autem Licinium Seruius poeticam Romæ cœpisse dicit in hisce uersibus: Diuortiū primum. Næuius. Porcius Licinius.

Punico bello secunda Musa pennato gradu
Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.

Ac deinde annis ferè pòst quindecim, bellum aduersum Pœnos sumptum est. Atque non nimium longò M. Cato orator in ciuitate, & Plautus poeta in scena floruerunt. Iisdemq; temporibus Diogenes Stoicus, & Carneades Academicus, & Critolaus Peripateticus ab Athenienfibus ad Senatum Pop. q; Ro. negocij publici gratia legati sunt. Neque magno interuallo postea Q. Ennius, & iuxta Cæcilius, & Terentius, ac subinde Pacuuius, & Pacuuio iam sene Accius, clariorq; tunc in poematis eorum obtrectandis, Lucilius fuit. Sed progreßi longius sumus, cum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum. M Cato. Plautus. Diogenes. Carneades. Critolaus Cæcilius. Terētius. Pacuuius Accius. Lucilius.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER XVIII.

Disputationes à philosopho Stoico, & contra à Peripatetico arbitro Phauorino factæ quæsitúmque inter eos, quantum in perficiẽda uita beata, uirtus ualeret: quantúmq; esset in ijs, quæ dicuntur extranea. Cap. I.

AMILIARES Phauorini duo erant quidam non incelebres in urbe Roma philosophi. Eorũ fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ. Iis quondam ego acriter atque contentè pro suis utrinque decretis propugnantibus, cùm essemus unà Hostiæ omnes, cum Phauorino interfui. Ambulabamus autem in litore cùm iam aduesperasceret, æstate anni noui. Atque ibi Stoicus censebat, & uitam beatam hominum uirtute animi sola, & miseriam summam malitia sola posse effici: etiamsi cætera bona omnia quæ corporalia & externa appellarentur, uirtuti deessent, malitiæ adessent. Ille contra Peripateticus, miseram quidem uitam uitijs animi & malitia sola fieri concedebat: sed ad complendos omnes uitæ beatæ numeros, uirtutem so- *(margin: Vita bona, an in sola uirtute.)*

lam

lam nequaquam satis esse existimabat: quoniam & corporis integritas sanitasq;, & honestus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona æstimatio, cæteraq; omnia corporis & fortunæ bona necessaria uiderentur perficiendæ beatæ uitæ. Reclamabat hoc in loco Stoicus, & *tanquam ille duas res diuersas poneret, mirabatur: quòd cùm essent malitia & uirtus duo contraria, uita misera & beata quoque æque contraria, non seruaret in utrisque uim & naturam contrarij, & ad miseriam quidem uitæ conficiendam, satis ualere malitiam solam putaret: ad præstandam uerò uitam beatam, non satis solam esse uirtutem diceret.* Atque *id maximè dißidere, neque conuenire dicebat, quòd qui profiteretur uitam nullo pacto beatam effici posse, si uirtus sola abesset, idem contrà negaret beatam fieri uitam, cũ sola uirtus adesset: & quẽ daret haberetq; absenti uirtuti honorem, eundem patenti atq; præsenti adimeret.* Tum *peripateticus perquam hercle festiuè, rogo te, inquit, cũ bona uenia respondeas, an existimes esse uini amphoram cum abest ab eo unus congius?* Hæc *ubi accepit* Stoicus, *minimè, inquit, uini amphora dici potest, ex qua abest congius.* Hoc *ubi accepit* Peripateticus, *unus igitur cõgius amphoram facere dici debebit: quoniam cum deest ille unus, nõ fit uini amphora: & cũ acceßit, fit amphora.* Quòd *si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram, itidẽ absurdum est una sola uirtute uitam fieri beatam dicere: quoniam cũ uirtus abest, beata esse uita nunquã potest.* Tum *Phauorinus respiciẽs* Peripateticũ: Est *quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio uini usus es, exposita in*

libris: sed (ut scis) captio magis lepida, quàm probum, aut simile argumentum uideri debet. Congius enim cum deest, efficit quidem ne sit iustæ mensuræ amphora: sed cùm accedit & additur, non ille unus facit amphoram, sed supplet. Virtus autem (ut isti dicunt) non accessio, neque supplementũ, sed sola ipsa uitæ beatæ instar est, & propterea uitam beatam sola unà cum adest facit. Hæc atque alia quædam, minuta magis & nodosa, tanquam apud arbitrum Phauorinum, in suam uterque sententiam conferebant. Sed cum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent, prosecuti Phauorinũ in domum in quam diuertebat, discessimus.

Cuiusmodi quæstionum certaminibus Saturnalia ludicra Athenis agitare soliti sumus: atque inibi inspersa quædam sophismata & ænigmata oblectatoria. Cap. II.

Saturnalia. Remittere animũ.

SAturnalia Athenis agitabamus hilare prorsum ac modestè, non (ut dicitur) remittentes animum. Nam remittere (inquit Musonius) animum quasi amittere est: sed demulcentes eum paulum, atque laxantes iucundis honestisq; sermonum illectationibus. Conueniebamus autem ad eandem cœnam compluscùli, qui Romani in Græciam ueneramus, quiq; easdem auditiones, eosdemq; doctores colebamus. Tum qui cœnulam ordine suo curabat, præmium soluendæ quæstionis ponebat, librum ueteris scriptoris uel Græcum uel Latinũ, & coronam è lauro plexã: totidemq; res quærebat, quot homines istic eramus. Cumq; eas omneis exposuerat, rem

locumq;

locumq; dicendi sors dabat. Quaestione igitur soluta, corona & praemio donabatur: non soluta autem trasmittebatur ad eum qui sortito successerat. Idq; in orbem uice pari seruabatur. Si nemo dissoluebat quaestionis eius nodum, praemium ipsum & corona deo, cuius id festum erat, dicabatur. Quaerebantur autem res huiuscemodi, aut sententia poetae ueteris lapide obscura, non anxie: aut historiae antiquioris requisitio: aut decreti cuiuspiam ex philosophia perperam inuulgati purgatio, aut captionis sophisticae solutio, aut inopinati rariorisq; uerbi indagatio, aut tempus item in uerbo perspicuo obscurißimum. Itaq; nuper quaesita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum uersuum, qui sunt in satyris Q. Ennij, uno multifariam uerbo cõcinniter implicati quorum exemplum hoc est:

Nam qui lepide postulat alterum frustrari,
Quem frustratur, frustra eum dicit, frustra esse.
Nam qui sese frustrari, quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est: si nõ ille est frustra.

Frustrari.

Vxores communes

Secunda quaestio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in ciuitate, quam in libris suis τῆς πολιτείας fingebat, κοινὰς τὰς γυναῖκας esse censuit & praemia uiris fortibus summisq; bellatoribus posuit suauiationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quaesitũ est: In quibus uerbis captionũ istarũ fraus esset, & quo pacto distingui resoluiq; possent: Quod non perdidisti habes, cornua nõ perdidisti, habes igitur cornua. Item altera captio: Quod ego sum, id tu non es: homo ego sum, homo igitur tu non es: Quaesitum id

quoque ibi est quæ esset huius quoque sophismatis resolutio. Cùm mentior & mentiri me dico, mentior an uerũ dico? Postea quæstio ista hæc fuit: Quam ob causam patritij Megalensibus mutitare soliti sint, plebs Cerealibus? Secundum ea quæsitum hoc est: Verbum uerant, quod significat uera dicunt, quisnam ueterum poetarũ dixerit? Sexta quæstio fuit, Asphodelum cuiusmodi herba sit, quod Hesiodus in isto uersu posuerit:

Explicat Beroaldus in Annota.

Vero uerbum.

Asphodelũ

Νήπιοι ȣδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέων ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Dimidiũ, plus toto.

Et quia item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimidium plus esse toto dicit. Postrema quæstionum omnium hæc fuit: Scripserim, uenerim, legerim, cuius temporis uerba sint, præteriti, an futuri, an utriusque. Hæc ubi ordine quo dixi proposita, atque singulis sorte ductis disputata explanataq; sunt, libris coronisq; omnes donati sumus, nisi ob unam quæstionem, quæ fuit de uerbo uerãt. Nemo enim tum commeminerat dictum esse à Q. Ennio id uerbum in decimotertio annalium in isto uersu,

Satin' uates uerant ætate in agunda.

Corona igitur huius quæstionis deo feriarum istarum Saturno data est.

Quid Aeschines rhetor in oratione qua Timarchum de impudicitia accusauit Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatißima, quam improbatißimus homo dixisset. Cap. III.

AEschines uel acerrimus, prudentißimusq; oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt,

runt, in oratione illa ſæua, criminoſaq́; & uirulenta; qua Timarchum de impudicitia grauiter inſigniterq́; accuſauit, nobile & illuſtre conſilium Lacedæmoniis de diſſe dicit, uirum indidem ciuitatis eiuſdem principem, uirtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius, de ſumma *Rep. ſua quidnam eſſet utile & honeſtum deliberabat. Tum exurgit ſententiæ dicendæ gratia, homo quiſpiam turpitudine priſtinæ uitæ defamatiſsimus, ſed lingua tunc atque facundia nimium quantò præſtabilis. Conſilium quod dabat, quodq́; oportere fieri ſuadebat, acceptum ab uniuerſis, & complacitum eſt, futurumq́; erat ex eius ſententia populi decretum. Ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonij ætatis dignitatisq́; maieſtate tanquam arbitros & magiſtros diſciplinæ publicæ uerebantur, commoto iratoq́; animo exilit: Et quænam, inquit, Lacedæmonij ratio, aut quæ tandem ſpes erit urbem hanc, & hanc Rempub. ſaluam inexpugnabilemq́; eſſe diutius poſſe, ſi huiuſcemodi anteactæ uitæ hominibus conſiliarijs utemur? Quòd ſi proba iſtæc & honeſta ſententia eſt, quæſo uos, non ſinamus eandem dehoneſtari turpiſsimi auctoris contagione. Atque ubi hoc dixit, elegit uirum fortitudine atq; iuſtitia præter alios præſtantem, ſed inopi lingua & infacundum: iuſsitq́; eum conſenſu, petituq́; omnium, eandem illam ſententiam diſerti uiri cuiuſmodi poſſet uerbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, ſcitum atque decretum populi ex eius unius nomine fieret, qui ipſum denuò dixerat. Atque ita ut ſuaſerat prudentiſsimus ſenex, factum eſt. Sic bona ſen-

* Rep. ſuæ

Conſiliarij mali reiiciendi.

tentia mansit, turpis auctor mutatus est.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quendam a se se uno Sallustii historias intelligi illusit quæstione proposita, quid uerba ista apud Sallustium significarent, perincertum stolidior an uanior. *Cap. IIII.*

Cum iam adolescentuli Romæ prætextam & puerilem togam mutassemus, magistrosq; tunc nobismetipsis exploratiores quæreremus in Sandalario forte apud librarios fuimus: cum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, *uir in memoria nostra præter alios doctus, iactatorem quempiam & uenditatorem* Sallustianæ *lectionis irrisit illusitq; genere illo facetissimæ dissimulationis, qua* Socrates *ad sophistas utebatur.* Nam *cum ille se unum & unicum lectorē esse, enarratoremq;* Sallustij *diceret, neq; primā tantum cutem ac sententiarū speciem, sed sanguinem quoq; ipsum ac medullam uerborum eius eruere, atque introspicere penitus prædicaret: tum* Apollinaris *amplecti uenerariq; se doctrinas illius dicens:* Per, *inquit, magister optime exoptatus mihi nunc uenis cum sanguine & medulla* Sallustij *uerborum.* Hesterno *enim die quærebatur ex me, quidnam uerba eius hæc in quarto* Historiarum *libro de* Cn. Lentulo *scripta significent: de quo perincertum fuisse ait, stolidior ne esset an uanior.* Eaq; *ipsa uerba uti sunt à* Sallustio *scripta dixit:* At Cn. Lentulus *patriciæ gentis, collega eius cui cognomentum* Clodiano *fuit, perincertū stolidior an uanior legem de pecunia, quam* Sylla *emptoribus bonorum remiserat, exigenda promulgauit.* Quæsitum *ergo ex se* Apol-

Apollinaris, neque id se dissoluere potuisse asseuerabat, quid esset uanior, quid stolidior: quoniã Sallustius sic ea separasse atque opposuisse inter se uideretur, tan quam diuersa ac dissimilia, nec eiusdem utraq; uitii forent. Ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusque uocis, & origines. Tum ille, rictu oris labiorumq; ductu contemni à se ostendens & rem de qua quæreretur, & hominem ipsum qui quæreret: Priscorum, inquit & remotorum ego uerborum medullas & sanguinem (sicuti dixi) perspicere & elicere soleo non istorum quæ proculcata uulgo & protrita sunt. Ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est & uanior, qui ignorat, eiusdem stultitiæ esse uanitatem & stoliditatem. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonũ reliquit, & abire cœpit. Nos deinde eum tenebamus urgebamusq;, & cum primis Apollinaris: ut de uocabulorum istorum uel differentia, uel (si ei ita uideretur) similitudine plenius apertiusq; dissereret, & ut ne sibi inuideret discere uolentibus orabat. Atque ille se iam plane illudi ratus, negocium sibi esse causatur, & digreditur. Nos aũtẽ postea ex Apollinari didicimus, uanos proprie dici, non (ut uulgus diceret) desipientes aut hebetes, aut ineptos: sed ut ueterum doctissimi dixissent, mendaces & infidos, & leuia inaniaq; pro grauibus & ueris astutissime componentes. Stolidos autem uocari nõ tã stultos & excordes, quàm tetros & molestos & illepidos, quos Græci μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς dicerent. Et unamquanq; harum uocum & origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quas ego requisitos

Vani.

Stolidi.

&

& repertos cum primarum significationum exemplis, in commentarijs harum noctium*insererem, notaui: & intulisse iam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

*inferrē.

Quod Quintus Ennius in septimo Annali, quadrupes eques, ac non quadrupes equus, ut legunt multi, scriptum reliquit. Cap. V.

CVm Antonio Iuliano rhetore, uiro hercle bono & facundiæ florentis, complures adolescentuli familiares eius, Puteolis æstiuarum ludum & iocum, in literis amœnioribus et in uoluptatibus pudicis honestisq; agitabamus. Atq; ibi tunc Iuliano nunciatur, ἀναγνώστην quendam non indoctum hominem, uoce admodū scita & canora, Ennij Annales legere ad populum in theatro: Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam. Hoc enim se ille nomine appellari uolebat. Quē cum iam inter ingentes clamores legentem inuenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennij septimum) hos cùm primum uersus perperam pronunciantem audiuimus,

Ennianista

Denique ui magna quadrupes equus, atq; elephanti
Proijciunt sese.

Neque postea multis uersibus additis, celebrantibus eū laudantibusq; omnibus, discessit. Tum Iulianus egrediēs è theatro, quid uobis, inquit, de hoc ἀναγνώστῃ, & de quadrupede equo uidetur? Sic enim profectò legit:

Denique ui magna quadrupes equus, atque elephāti
Proijciunt sese.

Ecquid putatis, si magistrum prælectoremq; habuisset alicu-

alicuius æris, quadrupes equus dicturum fuisse, ac non quadrupes eques? quod ab Ennio ita scriptum relictũq; esse, nemo unus literarum ueterum diligens dubitauit. Cumq; aliquot eorum, qui aderant, quadrupes equus apud suum quisq; Grammaticum legisse se dicerent, & mirarentur quidnã esset quadrũpes eques: Vellem uos, inquit, optimi iuuenes tam accurate. Q. Ennium legisse q̃ P. Vergilius legerat, qui hunc eius uersum secutus, in Georgicis suis, equitem pro equo posuit in his uersibus:

Fræna Pelethronij Lapithæ gyrosq; dedere
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis *Eques pro equo.*
Insultare solo & gressus glomerare superbos.

In quo loco equitem, si quis modo non inscite inepteq; argutior sit, nihil potest accipi aliud nisi equum. Pleraque enim ueterum ætas, & hominem equo insidentem, & equum qui insideretur, equitem dixerunt. Propterea equitare etiam, quod uerbum e uocabulo equitis inclinatum est, & homo equo utens, & equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeo uir adprime linguæ Latinæ sciens, equum equitare dicit his uersibus:

Queis hinc currere equum, nos atq; equitare uidemus: *Equitare.*
His equitat, curritq;: oculis equitare uidemus. Et illud,
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit ego his non fui. Et ut nõ turbidæ fidei, nec ambiguæ, sed ut pure liquentiusq; esset, equus ne, an eques Ennius scriptum reliquisset, librum summæ, atque reuerendæ uetustatis, quem fere constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioq; multò unius uersus inspiciendi gratia conduxi: & Eques

non Equus scriptum in eo uersu inueni. Hæc tum nobis Iulianus, & multa alia erudite simul & affabiliter dixit. Sed eadem ipsa pòst etiam in peruulgatis commentarijs scripta offendimus.

Quod Helius Melissus in libro, cui titulum fecit de loquendi proprietate, quem cum ederet, Cornu esse copie dicebat, rem scripsit, neque dictu neque auditu dignam: cum differre Matronam & matremfamilias existimauit: differentia longe uanissima. Cap. VI.

Helius Melissus. *eius

HElius Melissus in nostra memoria fuit Romæ summi quidem loci inter Grammaticos,* & temporis, sed maiore in literis erat iactantia, σοφιστείᾳ quàm opera. Is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum uidebatur, cùm est editus, doctrinæ inclytæ. Ei libro titulus est, ingentis cuiusdam illecebræ ad legendum. Scriptus quippe est, de loquendi proprietate. Quis adeò existimet loqui se recte atque proprie posse, nisi illas Melißi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc uerba sunt: Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, Materfamilias: sicuti Sus, quæ semel peperit, Porcetra: quæ sæpius, Scrofa: Vtrum autem hoc de matrona ac de matrefamilias Melissus excogitauerit ipse, & cōiectauerit. an scriptum ab aliquo legerit, ariolis profectò est opus. Nam de porcetra habet sane auctorem Pomponium in Attellana, quæ hoc eodem uocabulo inscripta est. Sed Matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque Matremfamilias nisi quæ sæpius: nullius ueterum scriptorum auctoritatibus confirmare potest, Enimuero illud compendio

Porcetra. Scrofa.

dio probabilius est, quod idonei uocum antiquarum enarratores tradiderunt: Matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum uiro conuenisset, quoad in eo matrimonio maneret: etiam si sibi liberi nondum nati forent: dictamq; esse ita à matris nomine, non adepto iã, sed cum spe & omine mox adipiscendo: unde ipsum quoque matrimonium dicitur. Matrem autẽ familias appellatam esse eam solam, quæ esset in mariti manu mancipioq;, aut in eius, in cuius maritus manu mancipioq; esset: quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum uenisset.

Matrona.

Mater familias.

Quem in modum Phauorinus tractauerit intempestiuum quendam de uerborum ambiguitatibus quærentem: atq; ibi quot significationes capiat Concio. Cap. VII.

DOmitio homini docto, celebriq; in urbe Roma Grammatico, cui cognomentum Insano factum est: quoniam erat natura intractabilior & morosior: ei Domitio Phauorinus noster: cum forte apud fanum Carmentis obuiam uenisset, atque ego cum Phauorino essem: Quæso, inquit, te magister dicas mihi, num erraui, quòd cùm uellem δημηγορίας Latine dicere, Conciones dixi? dubito quippe & requiro, an ueterum eorum qui electius locuti sunt: pro uerbis & oratione, dixerit quis Concionem. Tum Domitius uoce atq; uult uatrocio re: Nulla, inquit prorsus bonæ salutis spes reliqua est cùm uos quoq; philosophorum illustrissimi, nihil iam aliud, q̃ uerba, auctoritatesq; uerborum cordi habeatis.

Domitius Insanus.

Mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. Ego enim Grammaticus uitæ iam, atque morum disciplinas quæro: uos philosophi mera estis (ut M. Cato ait) mortuaria glossaria. Nam qui collegisti, & lectitasti res tetras, & inanes, & friuolas, tanquam mulierum uoces præficarum. Atque utinam, inquit, muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumẽti haberet. Cumq; digressi essemus: Non tempestiue, inquit Phauorinus hunc hominem accessimus. Videtur enim mihi ἐπιμαίνεσθαι. Scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ μελαγχολία dicitur, non paruis, nec abiectis ingenijs accidere, ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωικὸν: & ueritates plerunque fortiter dicere: sed respectum non habere μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. Vel ipsum quale hoc existimatis, quod nunc de philosophis dixit? Non'ne & si Antisthenes, aut Dioneges dixisset, dignum memoria uisum esset? Misit autem paulò post Phauorino librum, quem promiserat. Verrij (opinor) Flacci erat. in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: Senatum dici, & pro loco, & pro hominibus: Ciuitatem, & pro loco, & pro oppido, & pro iure quoque omnium & pro hominum multitudine: Tribus quoque, & decurias dici, & pro loco, & pro iure, & pro hominibus: Concionem autem tria significare, locum, suggestumq; unde uerba fierent: Item significare cœtum populi assistentis: Item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur. Sicut M. Tullius in oratione, quæ inscripta est contra concionem Q. Metelli: Ascendi, inquit in concionem, concursus est populi factus

Mortuaria Glossaria.

Senatus.

Ciuitas.

Tribus.

Concio.

factus. Sicut idem M. Tullius in oratione ait: Conciones sæpe exclamare uidi, cùm aptu uerba cecidissent. Etenim expectant aures, ut ex uerbis colligetur sententia. Exempla eo libro scripta non erant: sed nos postea Phauorino desideranti harum omnium significationum monimenta, & apud Ciceronem, sicuti suprà scripsi, & apud elegantissimos ueterum reperta exhibuimus. Id autem, quod potißimum expetebat: Concionem esse dictum pro uerbis & oratione, docuit titulus Tulliani libri: qui à M. Cicerone inscriptus est: Contra concionem, Q. Metelli: quo nihil profectò significatur aliud, quam ipsa, quæ à Metello dicta est oratio.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse & puerilia, Lucilii quoque uersibus declarari. Cap. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraq; huiusmodi scitamēta, quæ isti ἀπειρόκαλοι, qui se Isocraticos uideri uolunt, in collocandis uerbis immodice faciunt, & rancidè quàm sint insipida, & inertia, & puerilia facetissime hercle significat in quinto Satyrarū Lucilius. Nam ubi est cum amico conquestus, quòd ad se ægrotum non uiseret, hæc ibidem addit festiuiter:

Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo.
Quando in eo numero mansi, quo in maxima nō est
Pars hominum, ut perijsse uelis, quem nolueris, cùm
Visere debueris, hoc nolueris, & debueris, te
Si minus delectat, quod ἄτεχνον Isocratium hoc est,

ὀχληρῶδες quæ simul totum. καὶ σὺμμειρακιώδης. Non operam perdo. Si tu hic.

Quid significet apud Marcum Catonem uerbum, Insecenda: quódque Insecenda potius legendum sit, quam quod plerique existimant, Insequenda. Cap. IX.

Secta Insecenda.

ET Sequor & item Secta, & Secutio, consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo & ratio utriusque una est. Doctores quoque & interpretes uocum Græcarum, ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα: & ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι dictum putant, quòd Latinè Insequi dicitur. Nanq; in altero n, geminum, in altero s, translatum dicunt. Sed etiam ipsum illud ἔπη quod significat uerba aut uersus, non aliunde esse dictum tradunt, quam ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes, sermonesq; insectiones appellitauerunt.

Insectiones.

Errare istos qui in exploranda febri pulsus uenarum per tentari putant, non arteriarum. Cap. X.

IN Herodis clarissimi uiri uillam, quæ in agro est Attico, loco, qui appellatur Cephisia, aquis et lucis & nemoribus frequentem, æstu anni medio concesseram. Ibi aluo mihi cita, & accedente febri rapida decubueram. Eò Caluisius Daurus philosophus, & alii quidam sectatores eius, cùm Athenis uisendi mei gratia uenissent: medicus, qui tum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis, quibusq; interuallis accederet febris, decederetq;. Tum in eo sermone cum iam me synceriore corpusculo factum diceret: Potes, inquit, Taure tu

re tu quoque idipsum comprehendere, ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβὸς Quod nostris uerbis profecto ita dicitur: Si attigeris uenam illius. Hanc loquendi imperitiam, quòd uenam pro arteria dixisset, cum in eo docti homines, qui cùm tauro erant, tanquam minime utili in medico offendissent, atque id murmure, & uultu ostenderent: tum ibi Taurus (ut mos eius fuit) satis leniter: Certi, inquit, sumus uir bone, non ignorare te, quid uena appelletur, & quid arteria: quod uenæ quidem suapte ui immobiles sint, & sanguinis tantum demittendi gratia explorentur: arteriæ autem motu, atque pulsu suo habitum, & modum febrium demonstrent. Sed ut uideo, peruulgate magis quam inscite locutus es. Non enim te solum, sed alios quoque itidem erranteis audiui Venam, pro Arteria dicere. Fac igitur, ut experiamur elegantiorem esset in medendo, quam in dicendo, & cùm Diis bene uolentibus, opera tua sistas hunc nobis sanum, atque ualidum quàm citissime. Hoc ego postea cùm in medico reprehensum esse meminissem, existimaui non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterq; institutis turpe esse, ne ea quidem cognouisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altius occultiusq; remota sunt: & quæ natura nobis tuendæ ualetudinis causa, & in promptu esse, & in propatulo uoluerit. Ac propterea quantum habui temporis subcisiui, medicinæ quoque disciplinæ libros attigi, quos arbitrabar esse idoneos ad docendum. Et ex his cum alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena, tum de uenis quoque & arte-

Venæ.
Arteriæ.

rijs didicisse uideor, ad hunc ferme modum: Vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici uocant, misti, confusiq; cum spiritu naturali: in quo plus sanguinis est minus spiritus. Arteria est conceptaculum spiritus naturalis misti confusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis. Σφυγμὸς autem est intensio motus, & remißio in corde, & in arteria naturalis, non arbitrarij. A medicis autem ueteribus oratione Græca ita definitus est: σφυγμός ἐστι διαστολὴ, καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας ἢ καρδίας. Vel. σφυγμός ἐστι παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβὸς, ἢ ἀρτηρίας.

Vena.

Arteria.

Σφυγμὸς

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscite a Cesellio uindice reprehensa: uersúsque ipsi, in quibus ea uerba sunt subscripti. Cap. XI.

NOn hercle idem sentio cum Cesellio Vindice, grãmatico (ut mea opinio est) haud quaquam inerudito. Verum hoc tamen petulanter insciteq;, quod Furium ueterem poetam dedecorasse linguam Latinam scripsit: huiuscemodi uocum fictionibus, quæ mihi quidem, neque abhorrere à poetica facultate uisæ sunt, neque dictu profatuq; ipso tetræ, aut insuaues esse: sicuti sunt quædam ab illustribus poetis ficta durè & rãncidè. Quæ reprehendit autem Cesellius, Furiana hæc sunt: quod terram in lutu uersam lutessere dixerit: & tenebras in noctis modum factas noctescere: & pristinas recuperare uires, uirescere: & quod uentus mare cæruleum crispicans nitescere facit, purpurat dixerit: & opulentum fieri, opulescere. Versus autem ipsos: ex poematis Furianis, in quibus hæc uerba sunt subdidi:

Furius poeta.

Lutescere.

Notescere

Virescere.

Purpurare.

Opulescere.

Sanguine diluitur tellus,caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi,uirescit uulnere uirtus.
Sicut fulica leuis,uolitat super æquora classis.
Spiritus Eurorum uirides cum purpurat undas,
Quo magis in patrijs poßint opulescere campis.

Morem istum ueteribus nostris fuisse,uerba patiendi mutare,ac uertere in agendi modum. Cap. XII.

ID quoq; habitum est in oratione facienda elegantiæ genus,ut pro uerbis habentibus patiendi figuram,agẽtia ponerent:ac deinde hac uice inter sese mutua uerterent. Terentius in comœdia: *Actiua pro passiuis.*

Pallium inquit face ut splendeat.

Non'ne hoc impendio uenustius,gratiusq; est,quam si diceret,Ne maculetur? Plautus etiam non dißimiliter:

Quid est hoc? rugat pallium.
Amictus non sum commode.

Itidem Plautus Pulueret dicit,nõ quod puluere impleat, sed quod ipsum pulueris plenum sit: *Pulueret.*

Exi tu Daue,age,
Sparge,mundum esse hocce uestibulum uolo.
Venus uẽtura est nostra:nolo hoc pulueret.

In Asinaria quoque contemples dicit,pro cõtempleris: *Contẽples*

Meũ caput contemples,si quidem è re consultas tua.

Cn. Velleius in annalibus:postquàm tempestas sedauit, Atherbal taurum immolauit. M. Cato in originibus: Eodem *nomine complures ex agro acceßitauere,eo res eorum Auxit. Varro in libris quos ad Marcellum de lingua Latina fecit:In priore uerbo graues prosodiæ, quæ *alias Eodem cõuertens complu.

fuerunt manent, reliquæ Mutant, inquit, elegantißime pro mutantur. Potest etiam id quoq; ab eodem Var. in VII. diuinarum similiter dictum uideri: Inter duas filias regum quid Mutet inter Antigonam, & Tulliam est enim aduertere. Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus ferme ueterum scriptis reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus: Muneror te, pro munero: & Significor, pro significo: & Sacrificor, pro sacrifico: & Assentior, pro assentio: & Fœneror pro Fœnero: & Pigneror, pro pignero: & alia istiusmodi pleraque, proinde ut in legendo fuerint obuia notabuntur.

Pasſiua pro actiuis.

Muneror te. Significor. Sacrificor, Assentior. Fœneror. Pigneror.

Quali talione Diogenes Philosophus usus sit pertentatus à dialectico quodam, sophismatico impudenti. Cap. XIII.

SAturnalibus Athenis alea quadam festiua, & honesta lusitabamus huiuscemodi. Vbi conueneramus complusculi eiusdem studii homines, ad leuandum tempus, captiones quæ sophismata appellantur, mente agitabamus: easq; quasi talos aut tesserulas in medium uice sua quisque iaciebamus. Captionis solutę, aut parum intellectę præmium pœna'ue erat, numus unus H S. Hoc ære collecto, quasi manuario cœnula curabatur omnibus qui eum lusum luseramus. Erant autem captiones ad hoc fere exemplum, tametsi Latina oratione non satis scitè ac penè etiam illepidè exponuntur: Quod nix est, hoc grando non est: nix autem alba est, grando igitur alba non est: nix autem alba est, grando igitur alba non est. Item aliud non dißimile: Quod homo est, hoc non est equus: homo autem animal est, equus

quus igitur animal nō est. Dicere ergo debebat q ad sophisma diluendum, ac refellendum ritu aleatorio uocatus erat: in qua parte, quoq; in uerbo captio foret: quid dari, concediq; non oporteret. nisi dixerat, numo singulo multabatur. Ea multa cœnam iuuabat. Libet autem dicere, quàm facete Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliã propositum remuneratus sit. Nam cum ita rogasset dialecticus: Quod ego sum id tu non es, & Diogenes annuisset, atq; ille addidisset: Homo autem ego sum, cùm id quoq; assensus esset, & contrà dialecticos ita conclusisset, Homo igitur tu non es, hoc quidem, inquit, Diogenes, falsum est: & si uerum id fieri uis, à me incipe. Diogenis responsio.

Quid sit numerus Hemiolios, quid Epitritos & quod uocabula ista non facile nostri ausi sunt uertere in linguam Latinam. Cap. XIIII.

Figuræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, uocabula in lingua latina non habent. Sed qui de numeris Latinè scripserunt, Græca ipsa dixerunt: fingere autem nostra (quoniam id absurde futurum erat) uoluerunt. Quale enim fieri nomen posset Hemiolio numero, aut Epitrito? Est autem hemiolios, qui numerum aliquem totum in se habet, dimidiumq; habet eius: ut tres, ad duo: quindecim, ad decem: triginta ad uiginti. Epitritos autem est, qui habet totum aliquem numerum, & eiusdem partem tertiam: ut quatuor, ad tres, duodecim, ad nouem: quadraginta, ad triginta. Hæc autem notare atque meminisse non ab re uisum est: quoniam uocabula ista numerorum nisi intel- Hemilios. Epitritos

intelliguntur rationes quædam subtilißimæ, in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt.

Quod M Varro in heroicis uersibus obseruauerit, rē nimis anxiæ & curiosæ obseruationis. Cap. XV.

Metrorum nimis curiosa obseruatio.

IN longis uersibus, qui hexametri uocātur, Item in senariis animaduerterūt metrici duos primos pedes, itē extremos duos habere singulas posse integras partes orationis, medios haud unquā posse: sed constare eos semper ex uerbis, aut diuisis, aut mistis atq; cōfusis. Marcus autē Varro in libris disciplinarū scripsit, obseruasse in uersu hexametro, quod omni modo quintus semipes uerbum finiret: & quod priores quinq; semipedes æque magnā uim haberēt in efficiēdo uersum, atq; alii posteriores septē. Idq; ipsum ratione quadā Geometrica fieri differit.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTARIORVM

LIBER XIX.

Responsio cuiusdam philosophi interrogati quam ob causā maris tempestate palluerat. Cap. I.

AVIGABAMVS à Cassiopeia ad Brundusium mare Ionium uiolentū, & uastum, & iactabundum. Nox deinde quæ diem primum secuta est, in ea fere tota uentus à latere sæuiens, nauim undis compleuerat. Tum postea complorantibus nostris omni-

omnibus, atque in sentina *satis agentibus dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, atque sæuitia remissum, quin turbines etiam crebriores & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας uocabant, impendere, imminereq́, ac depressuræ nauem uidebantur. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoueram non parua uirum auctoritate, satisq́; attentè discipulos iuuenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inq́; illo tumultu cœli marisq́; requirebam oculis scire cupiens, quonam statu animi, & an intrepidus, interritusq́; esset. Atque ibi hominem conspicimus impauidum, & extrilidum: ploratus quidem nullos, sicut cæteri omnes, nec ullas eiusmodi uoces cientem: sed coloris, & uultus turbatione non multum à cæteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagrauit: accedit ad Stoicum Græcus quispiam diues ex Asia, magno (ut uidebamus) cultu paratuq́; rerum, & familiæ: atque ipse erat multis corporis animiq́; delicijs diffluens. Is quasi illudens: Quid hoc est, inquit ò philosophe, quod cum in periculis essemus, timuisti tu & palluisti? ego neque timui nec pallui. Et philosophus aliquantulum cunctatus, an respondere ei conueniret? Siquid ego, inquit, in tanta uiolentia tempestatum uideor paulum pauefactus, non tu istius rei ratione audienda dignus es. Sed tibi sane Aristippus ille pro me responderit *qui cùm in simili tempore à simillimo tui homine interrogatus: Quare Philosophus timeret, cùm ille contra nihil metue-

*se agentibus.

Typhones

Extrilidus,

*qui in

metueret: non eandem esse causam sibi, atque ille respondit: quoniam is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis: ipsum autem pro Aristippi anima timere. His tunc uerbis Stoicus diuitem illum Asiaticum à sese amolitus est. Sed postea cum Brundusium aduentaremus, mollitiaq; essent uenti maris, percunctatus eum sum, quæ nam illa ratio esset pauoris sui, quam dicere ei supersedisset, à quo fuerat non satis digne compellatus. Atque ille mihi placide & comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto breui quidem, sed necessario, & naturali pauore maiores nostri conditores sectæ Stoicæ senserint uel potius, inquit, lege. Nam & facilius credideris, si legas: & memineris magis. Atque ibi coram ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum διαλέξεων, quas ab Arriano digestas congruere scriptis ζήνωνος & Chrysippi non dubium est in eo libro scilicet Græca oratione scriptum ad hanc sententiã legimus: Visiones animi, quas φαντασίας philosophi appellant quibus mens hominis prima statim specie accidentis ad animum rei pellitur: non uoluntatis sunt neque arbitrij: sed ui quadam sua inferunt sese hominibus Noscitandæ probationes autem quas συγκαταθέσεις uocant, quibus eadem uisa noscuntur, ac dijudicantur, uoluntariæ sunt, fiuntq; hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis, aut è cœlo, aut ex ruina, aut repentinus * nescius periculi nuncius, uel quid aliud eiusmodi factum est: sapientis quoque animum paulisper moueri, & contrahi, & pallescere

*nescio cuius

lescere, necessum est: non opinione alicuius mali praecepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconsultis, officium mentis atque rationis praeuertentibus. Mox tamen illa sapiens ibidem: τὰς τοιαύτας φαντασίας uisa ista haec animi sui terrifica non approbat, hoc est, οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει: sed abiicit, respuitq;: nec ei metuendum esse in his quicquam uidetur. Atque hoc inter insipientis, sapientisq; animum, differre dicunt: quod insipiens qualia sibi esse primo animi sui pulsu uisa sunt, saeua, & aspera, talia uere esse putat: & eadem incepta, tanquam si iure metuenda sint sua quoque assensione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει hoc enim uero Stoici, cùm super ista re disserunt, utuntur. Sapiens autem breuiter, & strictim colore atq; uultu motus est: οὐ συγκατατίθεται, sed statum, uigoremq; sententiae suae retinet, quam de huiuscemodi uisis semper habuit, ut de minime metuendis, sed fronte falsa, & formidine inani territantibus. Haec Epictetum Philosophum ex decretis Stoicorum sensisse, atque dixisse in eo quo dixi libro legimus: annotandaq; esse idcirco existimauimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi obortis, pauescere, sensim, & quasi albescere non insipientis esse hominis, neq; ignari putemus. Et in eo tamen breui motu naturali magis infirmitati cedamus, quàm quod esse ea, qualia uisa sunt, censeamus.

Ex quinque corporis sensibus, duos esse nobis cum beluis maxime communes. Cap. II.

QVinq; sũt hominũ sẽsus, quos Graeci αἰσθήσεις appellant: p̃ quos uoluptas animo: aut corpori.

quaeri

quæri uidetur, Gustus, Tactus, Odoratus, Visus, Auditus. Ex his omnibus quæ immodice uoluptas capitur: ea turpis, atque improba existimatur. Sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, ea uoluptas (sicuti sapientes uiri censuerunt) omnium rerum fœdissima est. Eosq; maxime, qui duabus istis beluinis uoluptatibus sese dediderunt, grauissimi uitijs uocabulis Græci appellant ἀκολάστους, uel ἀκρατεῖς. Nos eos uel incontinentes dicimus, uel intemperantes. Ἀκολάστους enim si interpretari coactius uelis, nimis id uerbum insolens erit. Istæ autem uoluptates duæ, Gustus atque Tactus, id est libidines in cibos, atque in uenerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestijs: & idcirco in pecudum ferorumq; animalium numero habetur quisquis est his ferinis uoluptatibus præuinctus. Cæteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum esse tantum propriæ uidentur. Verba super hac re Aristotelis philosophi adscripsi: ut uel auctoritas clari atque inclyti uiri tam infamibus nos uoluptatibus deterreret. Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι. οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδὺ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ ὁ Φιλόξενος γεράνου φάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι; ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἅτε οὖν οὔσας κοινὰς ἀτιμόταταί εἰσι, διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι, ὥστε τὸν

ὑπὸ

Gustus. Tactus. Macrob. li. 2. cap. ult.

ὑπὸ τούτων ἡττώμενον λέγομεν, καὶ ἀκρατῆ, καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε. τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνον τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας, ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. ὁρᾷ μὲν γὰρ ὁ ὄρων, ἢ ὀσφραινόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ. οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ, ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἡ τοῦ ταρίχους ὀσμὴ ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν ἡδεῖα. ἡ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδεῖα. *Quis igitur habens aliquid humani pudoris, uoluptatibus istis duabus coeundis atque comedendi, quæ sunt homini cum sue, atque asino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat, multos homines propterea uelle uiuere ut ederēt, & biberent: sese bibere, atque esse, ut uiueret. Hippocrates autem, diuina uir scientia, de coitu Venerio ita existimabat: partem esse quandam morbi teterrimi, quem nostri comitialem dixere. Nanque ipsius uerba hæc traduntur:* *Coitus Venerius.*

τὴν συνουσίαν, εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

Quod turpius est frigide laudari, quam acerbius uituperari. *Cap. III.*

TVrpius esse dicebat Phauorinus philosophus exiguè atque frigidè laudari quàm insectanter, & grauiter uituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & uituperat: quantò id acerbius facit, tam maxima mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerunque propterea fidem non capit. Sed qui infœcundè atque ieiunè laudat, destitui à causa uidetur: & amicus quidem creditur

eius, quem laudare uult, sed nihil posse reperire, quod iure laudet.

Quamobrem uenter repentino timore effluat: quare etiam ignis urinam lacessat. Cap. IIII.

ARistotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur, lepidissimi, & elegantiarum omne genus referti. In his quærit quam ob causam eueniat, ut quibus inuasit repentinus rei magnæ timor plerunq; aluo statim cita fiant. Item quærit cur accidat, ut cum qui propter ignem diutius stetit, libido urinæ lacessat. Ac de aluo quidem inter timendum prona atque præcipiti causam esse dicit: quod timor omnibus sit algificus, quem ille appellat ψυχροποιητικὴν quæ uis frigoris sanguinem, caldoremq; omnem de summa corporis cute cogat penitus & depellat: facitq; simul uti qui timent, sanguine ex ore decedente, pallescant. Is autem, inquit, sanguis, & caldor in ultima coactum, mouet plerunque aluum, & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, uerba hæc posuit: τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγός, ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.

Caldor.

Ex Aristotelis libris sumptum, quod niuis aqua potui pessima sit: & quod ex niue crystallus concrescat. Cap. V.

IN Tyburte rus concesseramus hominis amici diuitis, æstate anni flagrantissima, ego, & quidam alij æquales & familiares mei, eloquentiæ & philosophiæ sectatores. Erat nobiscum uir bonus, ex Peripatetica disciplina, bene doctus, & Aristotelis unicè studiosissimus. Is nos aquam multam ex diluta niue bibentes coercebat, seueriusq; increpabat. Adhibebat nobis auctoritates

Aqua niualis homini nociua.

ritates nobilium medicorum, & cum primis Aristotelis philosophi rei omnis humanæ peritissimi, qui aquam niualem frugibus sanè & arboribus fœcundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem esse: tabemq́; & morbos sensim atque in diem longam uisceribus inseminare. Hæc *quidem ille ad nos prudenter & beneuole, et assidue dictitabat. Sed cum bibendæ nimis pausa fieret nulla, promit è bibliotheca* Tyburti, *quæ tunc in* Hercu*lis templo satis commode instructa libris erat,* Aristo*telis librum, cumq́; ad nos adfert.* Et *huius saltem, inquit, uiri sapientissimi uerbis credite, ac desinite ualetudinem uestram profligare.* In *eo libro scriptum fuit, deterrimam esse potui aquam è niue.* Nanque *solidius latiusq́; concretam esse eam, quam* κρύσταλλον Græci *appellant.* Causaq́; *ibi adscripta est huiuscemodi.* Quoniam *cùm aqua frigore aeris duratur & coit, necessum est fieri uaporationem; & quandam quasi auram tenuissimam exprimi in ea, & emanare.* Id *autem, inquit, in ea leuissimum est, quod euaporatur: manet autem quod est grauius & sordidius, & insalubrius: atque id pulsu aeris uerberatum in modum coloremq́; spumæ candidæ oritur. Sed aliquantum quòd est salubrius, difflari atque euaporari ex niue, indicium illud est, quòd minor fit illa, quæ antè fuerat, quàm concresceret.* Verba *ipsa* Ari*stotelis ex eo libro pauca sumpsi, & adscripsi:* Διατὶ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται, ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἐπε-

λιπλυθότος ὖ τοῦ ὑγ{νοπάτου ἀνάγκη τὸ καταλειπό-μενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctißimo uiro habere Aristoteli. Atque ita postea ego bellum & odium niui indixi, alii inducias, cum ea uarie factitabant.

Quod pudor sanguinem ad extra diffundit, timor uero contrahit. Cap. VI.

IN problematis Aristotelis philosophi, ita scriptum est: Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι, ὠχριῶσι, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν. τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρ-
Macrob. li. 7. cap. 11. δίαν, ὥστ᾽ ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem, percontatusq; essem, quid de ratione ista reddita sentiret, Dixit quidem inquit, probe & uere quid accideret, diffuso sanguine, aut contracto: sed cur ita fieret non dixit. Adhuc enim quaeri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat, cum sit pudor species timoris, at-
Pudor. que ita definiatur: Pudor est timor iustae reprehẽsionis. Ita enim philosophi definiunt, αἰσχύνη ἐστὶ φόβος δικαίου ψόγου.

Quid sit Obesum, nonnullaq́ue alia prisca uocabula. Cap. VII.

Iulius Paulus. IN agro Vaticano Iulius Paulus poeta uir bonus, & rerum literarumq; ueterum impense doctus, praediolum tenue poßidebat. Eò saepe nos ad sese uocabat, & olusculis, pomisq; satis comiter copioseq; inuitabat. Atque

Atque ita molli quodam tempestatis autumnæ die, ego & Iulius Celsinus, cùm ad eum cœnassemus, & apud mensam eius audiuissemus legi Næuij Alcestin, redire=musq; in urbem, sole iam ferè occiduo, figuras habitusq; uerborum noue * aut insigniter dictorum in Næuiano illo carmine ruminabamur: & ut quæque uox indidem animaduertit digna subuenerat, qua nos quoq; possemus uti, memoriæ mandabamus. Erant autem uerba, quæ tūc suppetebant, huiuscemodi: *at

Corpore, inquit, pectoreq; undique obeso, Obesus.

Ac mente exsensa, tardigemulo senio oppressum.

Obesum hic notauimus, propriè magis, quàm usitatè dictum pro exili, atque gracilento, ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν, obesum pro pingui atque uberi dicit. Item notauimus, quòd Obliteram gentem pro obliterata dixit. Item quod hostes, qui fœdera frangerent, Fœdifragos, non Fœderifragos dicit. Item quod rubentem auroram, Pudoricolorem appellauit, & Memnonem Nocticolorem. Item quòd fortè dubitanter, & ab eo quod est Sileo, Silenta loca dixit, ut Puluerulenta & Pestilenta: & carendum tui est, pro te: quodq; magno Impete, pro Impetus. Item quòd Fortescere posuit pro fortem fieri: quodq; Dolentiam pro dolore, & Auens pro libens. Item curis Intolerantibus pro intolerandis: quodq; Manciolis, inquit, tene illis, pro manibus: & quiescam Siliceo. Item fiere, inquit, idest, impensè fieri incipit: quodq; Accipitret posuit pro iaceret. His nos inter uiam uerborum Næuianorum adnotatiunculis oblectabamus. Cætera enim, quæ uidebantur nimiū poe

Obliterus. Fœdifragus. Pudoricolor. Nocticolor Silenta. Pestilētia. Carēdūtui Impete. Fortescere Dolentia. Auens. Manciolæ. Fiere. Accipitret

Trisedise nex. *Dulciorilo quus.* *Multigrumis.* *Vituperones.*

tica, explosæ orationis usu alienora prætermisimus, ueluti fuit, quòd de Nestore ait, Triseclisenex, & Dulciorloquus. Item quòd tumidis magnisq; fluctibus, inquit, multigrumis, & flumina gelu concreta, tegmine esse Onychino dixit: & quæ multiplicia ludens composuit, quale illud est, quod Vituperones suos subducti supercilij carptores appellauit.

Quæstio, an arena, cælum, triticum pluralia inueniantur: atque inibi de quadrigis, inimicitiis, non nullis præterea uocabulis, an singulari numero comperiantur. Cap VIII.

Frontonis laus.

ADolescentulus Romæ priusquàm Athenas concederem, quando erat à magistris auditionibusq; obeundis ocium, ad Frontonem Cornelium uisendi gratia pergebam: sermonibus eius purißimis bonarumq; doctrinarum plenis fruebar. Nec unquam factum est, quoties eum uidimus, loquentemq; audiuimus, quin rediremus fere cultiores doctioresq;. Veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius leui quidem de re, sed à Latinæ tamen linguæ studio non abhorrens. Nam cùm quispiam familiaris eius, bene eruditus homo, & tum poeta illustris, liberatum se esse aquæ intercutis morbo diceret, quòd arenis calentibus esset usus: tum illudens Fronto: Morbo quidem inquit, cares, sed uerbi uitio non cares. Caius enim Cæsar ille perpetuus dictat. Cn. Pompeij socer, à quo familia & appellatio Cæsarum deinceps propagata est, uiri ingenij præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castißimi, in libris quos ad Marcum Ciceronem de Analogia conscripsit,

C. Cæsaris laus.

Are-

Arenas uitiosè dici existimabat, quòd Arena nunquam multitudinis numero appellanda sit: sicuti neque cœlum neque Triticum. Contrà autem Quadrigas, etiamsi currus unus equorum quatuor iunctorum agmen unum sit, pluratiuo semper numero dicendas putat: sicut Arma, & Mœnia, & Comitia, & Inimicitias: ni* quid contra ea dicis poetarum pulcherrimè, quo & te purges, & non esse id uitium demonstres. De Cœlo (inquit ille) & Tritico non inficias eo, quin singulo semper numero dicenda sint: neque de Armis, & Mœnijs, & Comitiis, quin figura multitudinis perpetua censeantur. Videbimus autem pòst de Inimicitijs & Quadrigis, ac fortasse an de Quadrigis ueterum auctoritati concessero. Inimicitiam tamen, sicut Inscitiam, & Impotentiam, & Iniuriam, quæ ratio est, quamobrem C. Cæsar uel dictam à esse ueteribus, uel dicendam à nobis non putat: quando Plautus linguæ Latinæ decus, Deliciam quoque uitiosè dixerit, pro Deliciis?

Arena. | Quadrigæ | * Vetus exemplar habet, Nūc quid. Alia nōnulla habent, Tu quid.

Mea, inquit, uoluptas, mea delicia.

Delicia.

Inimicitiam autem Quintus Ennius nullo memoratissimo libro dixit:

Eo inquit, ingenio natus sum, amicitiam
Atque inimicitiam in fronte promptam gero.

Inimicitia.

Sed enim Arenas parum Latinè dici quis (oro te) aut alius scripsit, aut dixit? Ac propterea peto, ut si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi iubeas: ut quam confidenter hoc dicat, æstimari à te poßit. Tum prolato libro de Analogia primo, uerba hæc ex eo pauca memoriæ mandaui. Nā cū supra dixisset, neq; Cœlum, Triticum'ue

neque Arenam multitudinis significationem pati: Num tu inquit, harum rerum natura accidere arbitraris, quòd unam Terram, & plures Terras, & Vrbem & Vrbes & Imperium, & Imperia, dicamus: neque Quadrigas in unam nominis figuram redigere, neque Arenā in multitudinis appellationem conuertere poßimus? His deinde uerbis lectis sibi Fronto ad illum poetam, Videtur'ne tibi, inquit, C. Cæsarem de statu uerbi contra te satis apertè, satis constanter pronunciasse? Tum permotus auctoritate libri poeta: Si à Cæsare, inquit, ius prouocandi foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro prouocassem. Sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit: nos te nunc rogamus, ut dicas, quàm esse causam uitij putes, & in Quadriga dicenda, & in Arenis. Tum Fronto ita respondit: Quadrigæ semper etsi multiiugæ non sunt, multitudinis tamen tenentur numero: quoniam quatuor simul equi iuncti, Quadrigæ quasi quadriiugæ uocantur. Neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem. Eandem quoque de arena rationem habendam sed in specie dispari. Nam cùm arena singulari numero dicta, multitudinem tamen, & copiam significet minimarum, ex quibus constat partium: indoctè & inscitè Arenæ dici uidentur: tanquam id uocabulum indigeat numeri amplitudine, cùm ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego, inquit, dixi, non ut huius sententiæ, legisq; fundus subscriptorq; fierem: sed ut ne Cæsaris, uiri docti, opinionem ἀπαραμύθητον destituerem. Nā cùm cœlū semper ἑνικῶς dicatur,

Cœlum.

tur, Mare & Terra non semper, Puluis, & Ventus, & Fumus non semper: cur Inducias, & Ceremonias scriptores ueteres nonnunquam singulari numero appellauerunt, Ferias, & Nundinas, & Inferias, & Exequias nunquam? Cur Mel & Vinum, atque id genus cætera, numerum multitudinis capiunt, Lac non capiat? Quæri, Lac. *inquam, ista omnia, & enucleari, excludi ab hominibus negociosis in ciuitate tam occupata non queunt quin his quoque ipsis, quæ iam dixi, demoratos uos esse uideo, alicui (opinor) negocio destinatos. Ite ergo nunc, & quando forte erit ocium, quærit an Quadrigam, & Arenas dixerit e cohorte illa duntaxat antiquiore uel oratorũ aliquis, uel poetarum, id est, claßicus, aßiduusq; aliquis* Claßicus scriptor. *scriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos iußit uocabula: non ea re (opinor) quòd scripta esse in ullis ueterum libris existimaret, sed ut nobis studium lectitandi, in quærendis rarioribus uerbis, exerceret. Quod unum ergo rarißimum uidebatur, inuenimus Quadrigam numero singulari dictam in libro satyrarũ Marci Varronis, qui inscriptus est Exdemetricus. Arenas autem* πληθυντικῶς *dictas minore studio quærimus, quia præter C. Cæsarem (quòd equidem meminerim) nemo hoc doctorum hominum dedit.*

Antonij Iuliani conuiuio ad quosdam Græcos lepidißima responsio. *Cap. IX.*

A*Dolescens e terra Asia, de equestri loco, lætæ indolis, moribusq; & fortuna bene ornatus, & ad rem musicam facili ingenio ac libenti cœnam dabat amicis ac magistris, in rusculo, celebrandæ lucis an-*

*nuae, quam sibi principem uitae habuerat. Venerat tum nobiscum ad eam coenam Antonius Iulianus rhetor, docendis publicè iuuenibus magister, Hispano ore, florentisq; homo facundiae, & rerum, literarumq; ueterum peritus. Is, ubi edulijs finis & poculis, * mox sermonibusq; tempus fuit: desiderauit exhiberi, quos habere eũ adolescentem sciebat, scitißimos utriusque sexus, qui canerent uoce, & qui psallerent. Ac postea quàm introducti pueri puellaeq; sunt, iucundum in modum ἀνακρεόντεια pleraque, & sapphica, & poetarum quoque recentium ἐλεγεῖα quaedam ἐρωτικὰ cecinerunt. Oblectati autem sumus praeter multa alia uersiculis lepidißimis Anacreontis senis, quos equidem scripsi, ut interea labor hic uigiliarum, & inquies suauitate paulisper uocum atque modulorum acquiesceret:*

Antonius Iulianus.

* *moxq; sermonibus*

Τὸν ἄργυρον τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον.
Πανοπλίαν μὲν οὐχὶ
Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον,
Καὶ μὴ ποίει κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα, μήτ' ἄμαξαν,
Τί Πλειάδων μέλει μοι,
Τί δ' ἀστέρος Βοώτεω
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῷ Λυαίῳ,

Ἔρωτα

Ἐρωτικῶ(ν) μελῶν(?)

Tum Græci plusculi, qui in eo conuiuio erant, homines amœni, & nostras quoque literas haud incuriosè docti, Iulianum rhetorem lacessere, insectariq; adorti sunt: tanquam prorsus Barbarum, & agrestem, qui ortus terra Hispania foret, clamatorq; tantum, & facundia rabida iurgiosaq; esset, eiusq; linguæ exercitationes doceret, quæ nullas uoluptates, nullamq; mulcedinem Veneris atque Musæ haberet. Sæpeq; eum percontabantur, quid de Anacreonte, cæterisq; id genus poetis sentiret: & ecquis nostrorum poetarum tam fluentes carminum delicias fecisset: nisi Catullus inquiunt, fortè pauca, & Caluus itidem pauca. Nam Næuius implicata, & Hortensius inuenusta, & Cinna illepida, & Memmius dura: ac deinceps omnes rudia fecerunt atq; absona. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus: Cedere equidem, inquit, uobis debui, ut in tali ἀσωτίᾳ artium nos uinceretis: & sicut in uoluptatibus cultus atque uictus ita in cantilenarum quoque multis * anteiretis. Sed ne nos, id est, nomen Latinum, tanquam * profectos quosdam, & insubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi quæso operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt. Et audite ac discite, nostros quoq; antiquiores ante eos quos nominastis, poetas amasios ac uenerios fuisse. Tum resupinus capite conuelato, uoce admodũ quàm suaui, uersus cecinit Valerij Aeditiui ueteris poetæ, item Porcij Licinij & Quinti Catulli: quibus, mundius, uenustius, limatius, pres-

* In antiquo scriptum erat multis par. Vnde suspicor scriptũ fuisse, multis parasangis.

* Profectos uastos.

Valerius Aedituus.

Porcius Licinius.

Q. Catulus

pressius, Græcum Latinum'ue nihil quicquam reperiri puto.

Versus Aeditui.

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis.
Quid mi abs te quæram? uerba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subitò mihi sudor,
Si tacitus: subidus, duplo ideo pereo.

Atq; item alios uersus eiusdem addidit, non hercle minus dulces, quàm priores:

Q. Catulli uersus.

Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis
Ibimus, hic lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est uis sæua extingueri uenti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est, quæ posit uis alia opprimere.

Item dixit Versus Porcij Licinij hosce:

Custodes ouium teneræq; propaginis agnum
Quæritis ignē? ite huc, quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero, incendam syluam simul omnem.
Omne pecus flamma est, omnia quæ uideo.

Q. Catulli uersus illi fuerunt:

Aufugit mi animus, credo (ut solet) ad Theotimum
Deuenit: sic est, perfugium illud habet.
Quid, si non interdixem, me illuc fugitiuum
Mitteret ad se intrò, sed magis eijceret?
Ibimus quæsitum, uerum ne ipsi teneamur,
Formido. quid ago? da Venus consilium.

Verba hæc, Præter propter, in usu uulgi prodita, etiam Ennij fuisse. *Cap. X.*

Memi

Memini me quondam, & Celsinum Iulianum Numidam ad frontonem Cornelium, pedes tunc grauiter ægrum uisere, atque ibi qui introducti sumus, offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi circumundiq; sedentibus multis, doctrina, aut genere. aut fortuna nobilibus uiris. Assistebant fabri ædium complures, balneis nouis moliendis adhibiti, ostendebantq; depictas in membranulis uarias species balnearum. Ex quibus cum elegisset unā formam speciēq; * ueris interrogauit quantus esset pecuniæ conspectus, ad id totum opus absoluendum. Cumq; Architectus dixisset necessaria uideri esse HS. ferme trecenta: unus ex amicis Frontonis, Et præterpropter, inquit, alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumptu instituerat, aspiciens ad eum amicum, qui dixerat, Quinquaginta esse alia præterpropter: atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc uerbum est, sed multorum hominum, quos loquentes id audias. Quid autem id uerbum significet, non ex me, sed ex grammaticū quærendum est: ac simul digito demonstrat grammatico haud incelebri nomine, Romæ docentem, sedentem. Tum grammaticus, usitati peruulgatiq; uerbi obscuritate motus: Quærimus, inquit, quòd honore quæstionis minimè dignum est. Nam nescio quid huc prænimis plebeium est, & in opificum sermonibus quàm notius. At enim Fronto, iam uoce atque uultu intentiore: Ita'ne, inquit, magister dehonestū tibi deculpatumq; hoc uerbum uidetur: quo & M. Cato, & M. Varro, & pleraque ætas superior, ut necessario, & Latine, usi sunt?

In scimpodio Græciensi.

* uerbis

Præterpropter.

Atque

sunt? Atque ibi Iulius Celsinus admonuit, in tragœdia quoque Q. Ennij, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum de quo quærebatur, scriptum esse, & à grammaticis contaminari magis solitum, quàm enarrari. Quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennij iubet. In eius tragœdiæ choro inscriptos esse hoc uersus legimus,

Ocio qui nescit uti, plus negocij habet,
Quàm cùm est negocium in negocio.
Nam cui quod agat, institutum est, nullo negocio
Id agit: studet ibi, mentem atq; animũ delectat suum.
Ociosa initio animus nescit quid uelit.
Hoc idẽ est, neq; domi nunc nos, nec, militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: cũ illuc uẽtũ est, ire illinc lubet.
Incertè errat animus, præterpropter uitã uiuitur.

Hoc ubi lectum est: tum deinde Fronto ad Grammaticũ iam labentem: Audisti'ne, inquit, magister optime, Ennium tum dixisse Præterpropter: & cum sententia quidem tali, quali seuerißimæ philosophorum esse obiurgationes solent? Petimus igitur dicas (quoniam de Enniano iam uerbo quæritur) qui sit notus huiusce uersus sensus:

Incertè errat animus, præterpropter uitam uiuitur.

Et Grammaticus sudans multùm, ac rubens multùm, cũ id plerique prolixius riderent, exurgit: & abiens: Tibi, inquit, Frõto posteà uni dicam, ne inscitiores audiant, ac discant. Atque ita omnes, relicta ibi quæstione uerbi, consurreximus.

Ponit uersus Platonis amatorios, quos admodum iuuenis lusit, dum tragœdiis contendit. Cap. XI.

Cele-

CElebrantur duo isti Græci uersiculi, multorumq; doctorum hominum memoria dignantur, quòd sint lepidißimi, & uenüstißimæ breuitatis. Neque adeò pauci sunt ueteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant: quibus ille adolescens luserit, cum tragœdijs quoque eodem tempore faciendis præluderet: Macro. lib. 1. cap. 2.

Τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων, ὡς διαβησομένη.

Amicus meus οὐκ ἄμουσος adolescens, in plureis uersiculos licentius liberiusq; uertit: qui quoniam mihi quidem uisi sunt non esse memoratu indigni, subdidi:

Dum semibulco suauio
Meum puellum suauior,
Dulcemq; florem spiritus
Duco ex aperto tramite,
Anima tunc ægra & saucia
Cucurrit ad labias mihi,
Orisq; rictu peruium
Et labra pueri mollia
Rimata itineri transitus
* Vbi transitet nititur. *Vt transiliret
Tum si moræ quid plusculæ
Fuisset in coitu osculi,
Amoris igni percita
Transisset, & me linqueret:
Et mira prorsum res foret,
Vt ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus ut uiuerem.

Dissertatio Herodis Attici super ui & natura doloris, suæq; opinio-

opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores praecidit. Cap. XII.

HErodem Atticum, consularem uirum, Athenis disserentem audiui Graeca oratione: in qua ferè omneis memoriae nostrae uniuersos grauitate atque copia, & elegantia uocum longè praestitit. Disseruit autem contra ἀπάθειαν Stoicorum: lacessitus à quodam Stoico, tanquam minus sapienter, & parum uiriliter dolorem ferret, ex morte pueri, quem amauerat. In ea dissertiones (quantulum memini) huiuscemodi sensus est, quod nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret, & saperet, affectionibus istis animi, quas πάθη appellabat, aegritudinis, cupiditatis, timoris, irae, uoluptatis, carere & uacare totis posset, & omnino non dolere, Atque si posset etiam obniti, ut totis careret, non ex re id esse melius: quoniam langueret animus & torperet affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio priuatus. Dicebat enim sensus istos motusq; animi, qui cum immoderatiores sunt, uitia fiunt, innexos implicatosq; esse uigoribus quibusdam mentium & alacritatibus. Ac propterea, si omnino omneis eos imperitius conuellamus, periculum esse, ne eis adhaerentes, bonas quoque & utiles animi indoles amittamus. Moderandos esse igitur, & scitè consideratéq; purgandos censebat: ut ea tantum, quae aliena sunt, contraq; naturam uiderentur, & cum pernicie agnata sunt, detrahantur, ne profectò id accidat, quod cuipiam Thracio insipienti & rudi in agro, quem emerat, procurādo, uenisse usu fabula est. Homo Thracius, inquit,

quit ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens, cum in terras cultiores humanioris uitæ cupidine commigrasset, fundum mercatus est, olea atque uite consitum: qui quia nihil admodum super uite aut arbore colenda sciret, uidet forte uicinum, rubos latè atque alte obortas excidentem, fraxinos ad summum prope uerticem deputantem, soboles uitium è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut in oleis proceros atque decerptos amputantem. Acceditq; prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percontatus est. Et uicinus ita respondit: Vt ager inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor atque uitis fœcundior. Discedit ille à uicino, gratias agens & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi ac securim capit, atque ibi homo miser imperitus uites suas sibi omnes, & oleas detruncat: comasq; arborum lætissimas uberrimosq; uitium palmites decidit: & fruteta atque uirgulta simul omnia, pomis frugibusq; gignendis felicia, cum sentibus & rubis purificandi agri gratia conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui uideri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles uolunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent: omnibus uehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignaue, & quasi eneruatæ uitæ consenescunt.

Rustici imprudentia

Apathiæ sectatores.

Quos Pumiliones dicimus Græce νάνυς appellari.

Cap. XIII.

STabant forte una in uestibulo palatii fabulantes.

Fronto Cornelius, & festus Posthumius, et Apollinaris Sulpicius. Atq; ego ibi aßistens cum quibusdam aliis sermones eorũ quos de literarum disciplinis habebãt curiosius captabã. Tũ Fronto Appollinari: Fac me, inquit oro magister, ut sim certus, an recte supersederim nanos dicere parua nimis statura homines: maluerimq; eos pumiliones appellare: quoniam hoc scriptũ esse in libris ueterum meminerã. Nanos autem sordidum esse uerbũ, & barbarũ credebã. Est quidẽ inquit hoc Apollinaris in cõsuetudine imperiti uulgi frequens, sed barbarum nõ est, censeturq; lingue Græcæ origine: νάνους enim Græci uocauerunt, breui, atq; humili corpore homines, paulum supra terram extantes. Idq; ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ, cum sententia uocabuli competente. Et si memoria, inquit, mihi non labat, scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est ὁλκάδες. Fuisset autem uerbum hoc à te ciuitate donatũ, aut in Latinã coloniam deductũ, si tu eo uti dignatus fores. Essetq; id impendio probabilius, quam quæ à Laberio ignobilia nimis & sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. Tũ Festus Posthumius Grãmatico cuipiam Latino Frõtonis familiari: Docuit, inquit, nos Apollinaris Nanos uerbũ Græcũ esse, tu nos doce in quo de multis aut equuleis humilioribus uulgò dicitur, an'ne Latinũ sit, & apud quẽ scriptũ reperiatur. Atq; ille Grãmaticus, homo sanè perquàm in noscendis ueteribus scriptis exercitus: Si piaculũ, inquit, non committitur, præsente Appollinare, quid de uoce illa Græca Latinà ue sentiam dicere, audeo tibi Feste quærenti respõdere, esse hoc uerbũ Latinũ scri-

Nani.

Pumiliones.

scriptúq; inueniri in poematis Heluii Cinnæ, non igno bilis, neq; indocti poetæ. Versúsq; eius ipsos dixit: quos, quoniam memoriæ mihi forte aderant, adscripsi:

At nunc me genii nana per salicta
Bigis rheda rapit citata nanis.

Contemporaneos fuisse Cæsari & Ciceroni M. Varronem, & P. Nigidiũ, ætatis suæ doctissimos Romanos, & quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem, subtilitatémque in uulgus non exeunt. Cap. XIIII.

AEtas M. Ciceronis, & C. Cæsaris præstanti facundia uiros paucos habuit: doctrinarum autem multiformium, uariarumq; artium quibus humanitas erudita est, culmina habuit M. Varronẽ, & P. Nigidiũ. Sed Varronis quidem monimenta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit, in propatulo, frequentiq; usu feruntur. Nigidianæ autem commentationes nõ proinde in uulgus exeunt, & obscuritas subtilitasq; earum tanquam parum utilis, derelicta est. Sicuti sunt quæ paulò ante legimus in comentarijs eius, quos Grammaticos inscripsit, ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumpsi. Nam cum de natura atque ordine literarum dissereret, quas Grammatici uocales appellant, uerba hæc scripsit: quæ reliquimus inenarrata, ad exercendam legentium intentionem: A, & O, semper principes sunt: I, & V, semper subditæ: E, & subit & præit: In Euripo, præit: subit in Aemilio. Si quis putat præire V, in his uerbis, Valerius, Vennonius, Volusius: aut I, in his, Iampridem, Iecur,

Nodi insoluti ex literis Nigidianis.

Iocum Iucundum, errabit: quod hæ literæ cum præeunt ne uocales quidem sunt. Item ex eodem libro uerba hæc sunt: Inter literam N, & G, & C, est alia uis, ut in nomine anguis, & Angaria, & ancora, & Increpat, & Incurrit, & Ingenuus. In omnibus enim his nō uerum N, sed adulterinum ponitur. Nam N, non esse, lingua indicio est. Nam si ea litera esset, lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco est scriptum. Græcos non tantæ inscitiæ arcesso, qui Ou, ex O, & Y scripserunt, quantæ qui ei, ex E, &, I. Illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.

A. GELLII NOCTIVM ATTICARVM COMMENTA IORVM

LIBER XX.

Disceptatio Sex. Cæcilii Iureconsulti, & Phauorini philosophi de legibus duodecim tabularum. Cap. I.

EXTVS Cæcilius in disciplina iuris, atque legibus populi Romani noscendis, interpretandisq; scientia, usu, auctoritateq; illustri fuit. Ad eum forte in area Palatina, cum salutationem Cæsaris opperiremur, Philosophus. Phauorinus accessit, collocutusq; est, nobis multisq; alijs præsen-

præsentibus. In his tunc eorum sermonibus orta mentio est legum decemuiralium, quas Decemuiri eius rei gratia à populo creati composuerunt, inq; duodecim tabulas conscripserunt. Eas leges cum Sextus Cæcilius inquisitis, exploratisq; multarum urbium legibus, eleganti atque absoluta breuitate uerborum scriptas diceret: Sit, inquit, hoc Phauorinus in pleraque earum legum parte, ita uti dicis. Non enim minus cupide tabulas istas duodecim legi, quàm illos decem libros Platonis de legibus. Sed quædam isthic animaduertuntur aut obscurißima, aut leuia: contrà dura nimis & remissa, aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia. Obscuritates (inquit Sextus Cæcilius) non aßignemus culpæ scribentium: sed inscitiæ non assequentium. quanquam ij quoque ipsi, qui quæ scripta sunt, minus percipiunt, culpa uacant. Nam longa ætas uerba atque mores ueteres obliterauit, quibus uerbis, moribusq; sententia legum cõprehensa est. Trecentesimo nanque anno post Romam conditam, tabulæ compositæ, scriptæq; sunt. A quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longe minus septingenti uidentur. Durè autem scriptum esse in istis legibus, quid existimari potest? Nisi duram esse legem putas, quæ iudicem, arbitrum ue iure datum: qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus est, capite punit: aut quæ furem manifestum ei, cui furtum factum est, in seruitutem tradit: nocturnum autem furem ius occidendi tribuit, Dic enim, quæso, dic uir sapientiæ studiosißime, an tu aut iudicis illius perfidiam, contra omnia iura diuina atque humana iusiurandum suum pecuniam uen-

xii. tabularum leges.

dentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris insidiosam uiolentiam non dignam esse capitis pœna existimes? Noli (inquit Phauorinus) ex me quærere, quid ego existimem. Scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo inquirere potius, quàm decernere. Sed non leuis æstimator, neque aspernabilis est populus Romanus, cui delicta quidem isthæc uindicanda, pœnæ tamen huiusmodi nimis duræ esse uisæ sunt. Passus est enim leges istas de tam immodico supplicio situ, atque senio emori. Sicut illud quoque non humaniter scriptum improbauit, quod si homo in ius uocatus, morbo aut ætate æger ad ingrediendũ inualidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur & iumento imponitur, atq; ex domo sua ad Prætorem in comitium noua funeris facie effertur. Quam enim ob causam morbo effectus, & ad respondendum pro sese non idoneus, iumento adhærens in ius aduersario deportatur? Quod uerò dixi uideri quædã esse impendio molliora: non'ne tibi quoq; uidetur esse dilutum, quod ita de iniuria puniẽda scriptum est? Si* iniuria alteri faxit, uigintiquinque æris pœnæ sunto. Quis enim erit tam inops, quem ab iniuria facienda uigintiquinq; asses deterreant? Itaque cùm eã legem Q. quoq; Labeo uester in libris, quos ad duodecim tabulas conscripsit, non probaret, inquit, Lucilius Neratius fuit egregie homo improbus, atque immani uecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma uerberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans: & quemcunq; depalmauerat, numerari statim, secundum duodecim

Arcera.

* iniuriã

Nerati petulantia.

tim tabulas quinq; & uiginti asses iubebat. Propterea, *inquit:* Prætores *postea hanc abolescere, & relinqui cẽ fuerunt: iniurijsq; æstimandis recuperatores se daturos edixerunt*. Nonnulla *autem in istis legibus nec consistere quidem (sicuti dixi) uisa sunt*. Velut *illa lex talionis cuius uerba (nisi memoria me fallit) hæc sunt*: Si *membrũ rupit meum, e pacto talio esto*. Præter *enim ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoq; executio iusta talionis, potest*. Nam *cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere per talionem uelit: quæro an efficere possit; rumpendi pariter membri æquilibrium?* In *qua re primum ea difficultas est inexplicabilis*. Quid *si membrum, inquit, alter imprudens reperit?* Quod *enim per imprudentiam factum est, retaliari per imprudentiam debet*. Ictus *quippe fortuitus & consultus, non cadunt sub eiusdem talionis similitudinem*. Quonam *igitur modo imprudentem poterat imitari, qui in exequenda talione non licentiæ ius habet, sed imprudentiæ?* Sed *& si prudens ruperit, nequaquam patietur, aut altius se lædi aut latius: quod cuiusmodi libra, atque mensura caueri poßit, non reperio*. Quin *etiã si quid plus erit, aliter ue commissum, res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adolescat infinita quædam reciprocatio talionum*. Nam *de immanitate illa secandi partiendiq; humani corporis, si unus ob pecuniam debitam adiudicatus, addictusq; sit pluribus, non libet meminisse, & piget dicere*. Quid *enim uideri potest efferatius, quid ab hominis ingenio diuersius: quàm quod membra, & artus inopis debitoris breuißimo laniatu di*

ſtrahantur, ſicut nunc bona uænum diſtrahuntur? Tum Sextus Cæcilius *amplexus utraque manu* Phauorinum: *Tu es, inquit, unus profecto in noſtra memoria, non* Græ*ciæ modò, ſed &* Romanæ *rei peritiſsimus. Quis enim philoſophorum diſciplinæ ſuæ leges tam ſcite atque doctè callet, quam leges tu noſtras decemuirales percalluiſti? Sed quæſo te, cum tamen digrediare pauliſper è curriculis iſtis diſputationum ueſtrarum* Academicis, *omiſſoq; ſtudio quicquid lubitum eſt arguendi, tuendiq; conſideres grauius, cuiuſmodi ſint ea, quæ reprehendiſti. Nec ideo contemnas legum iſtarum antiquitates: quod pleriſq; ipſis iam populus* Romanus *deſiuerit.* Non *enim profectò ignoras legum opportunitates, & medelas pro temporum moribus, & pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præſentium rationibus, proq; uitiorum quibus medendum eſt feruoribus, mutari, atque flecti, neque uno ſtatu conſiſtere, quin ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempeſtatibus uarientur. Quid ſalubrius uiſum eſt rogatione illa* Stolonis *de iugerum numero præfinito? quid utilius plebiſcito* Voconio, *de coercendis mulierum hæreditatibus? Quid tam neceſſarium exiſtimatum eſt propulſandæ ciuium luxuriæ, quàm lex* Licinia, Fannia, *aliæq; item leges ſumptuariæ? Omnia tamen hæc obliterata, & operta ſunt, ciuitatis opulentia, quaſi quibuſdam fluctibus exæſtuantis. Sed cur tibi eſſe uiſa eſt inhumana, omnium, mea quidem ſententia, humaniſsima, quæ iumentum dari iubet ægro, aut ſeni in ius uocato?* Verba *ſunt hæc de lege:* Si *in ius *uocat, ſi morbus, æuitas ue*

** uocato morbus*

tas ue uitium esset, qui in ius uocabit iumentũ dato: si nolet, arceram ne sternito. An tu forte morbum appellari hic putas ægrotationem grauem cum febri rapida, & quercera? Iumentumq; dici pecus aliquod unicum tergo uehens? Ac propterea minus fuisse humanum existimas, ægrotum domi suæ cubantẽ, iumẽto impositum in ius rapi? Hoc mi Phauorine nequaquam ita est. Nã morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium grauis: sed uitium aliquod imbecillitatis atq; inualentiæ demonstratur, non periculũ uitæ ostenditur. Cætero qui morbum uehementiorem uim grauiter nocendi habentem, legum istarũ scriptores alio in loco, nõ per se morbũ, sed morbum sonticum appellant. Iumentum quoque non id solũ significat, quod nunc dicitur: sed uectabulum etiam quod adiunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim nostri iumentum à iungendo dixerunt. Arcera autem uocabatur plostrum tectũ undiq;, & munitum quasi arca quædam magna uestimentis instrata, qua nimis ægri aut senes portari cubantes solebant. Quæ nam ibi igitur acerbitas esse uisa est, quod in ius uocato pauperrimo homini, uel inopi, qui aut pedibus forte ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plostrum esset dandum censuerunt neq; insterni tamen delicate arceram iusserunt quoniam satis esset inualido huiusmodi uectabulũ. Atq; id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam uacationem daret fidem detractantibus, iurisq; actiones declinantibus. Sed enim ipsum uide, quod in iniurias factas quinq; & uiginti aßibus sanxerunt: non omnino omnes mi Phauorine iniurias ære isto pauco diluerunt,

Morbus.

Morbus sõticus.

Iumentum.

Vectabulũ

Arcera.

tametsi hæc ipsa paucitas aßiũ, graue pondus æris fuit. Nã librarijs aßibus in eã tẽpestate pοpulus usus est. Sed iniurias atrociores, ut De osse fracto, non liberis modo uerumetiã seruis factas impensiore damno uendicauerũt. Quibusdam autem iniurijs talionẽ quoq; apposuerunt. Quã quidem tu talionẽ, uir optime, iniquius paulo insectatus es: ac ne consistere quidẽ dixisti, lepida quadã solertia uerborũ quoniã talioni par non sit talio: neq; rũpi membrum facile poßit, ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. Verum est, mi Phauorine talionem rarißimam fieri dificillime. Sed decemuiri minuere, atq; extinguere uolẽtes huiuscemodi uiolẽtiã pulsandi atq; lædẽdi talione, eo quoq; metu coercendos esse homines putauerunt. Neq; eius, qui membrum alteri rupisset, et pacisci tamẽ de talione redimenda nollet, tantam esse habendam rationẽ arbitrati sunt, ut an prudens, imprudens'ue rupisset, spectandum putarẽt, aut talionem in eo uel ad amußim æquipararent, uel in librili perpenderẽt, sed potius eundẽ animum, eundemq́; impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoq; casum exigi uoluerunt: quoniam modus uoluntatis præstari posset, casus ictus non posset. Quòd si ita est, ut dico, & ut ipse æquitatis habitus demõstrat, taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores profecto q̃ ueriores fuerunt. Sed quoniã acerbũ quoq; esset hoc genus pœnæ putas, quæ (obsecro te) ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præsertim cum habeas facultatem paciscẽdi, & non necesse sit pati talionem, nisi eã tu elegeris. Quod, edictum autem prætorium de æstimandis iniurijs, probabi-

Taliones reciprocæ

lius

lius esse his potest? Nolo hoc ignores, hanc quoque ipsam talionem ad æstimationem iudicis redegi necessario solitam. Nam si reus, qui depacisci noluerat, iudici talionem imperanti non parebat: æstimata lite, iudex hominē pecuniæ damnabat: atq; ita si reo & pactio grauis, et acerba talio uisa fuerat, seueritas legis ad pecuniæ multā redibat. Restat, ut ei, quod de sectione partitioneq; corporis immanißimum esse tibi uisum est, respondeam: Omnibus quidem uirtutum generibus exercendis colendisq;. Populus Romanus e parua origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit: sed omnium maximè atq; præcipue fidem coluit, sanctamq; habuit tam priuatim, quàm publicè. Sic Consules clarißimos uiros hostibus, cōfirmandæ fidei publicæ causa, dedit: sic clientem in fidem acceptū chariorem haberi, quàm propinquos, tuendumq; esse contra cognatos censuit. Neq; peius ullum facinus æstimatū est, quàm * si cui probaretur clientem derisui habuisse. *si quis Hanc autem fidem maiores nostri non modo in officiorum uicibus, sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt: maximeq; in pecuniæ mutuaticæ usu atque commercio. Adimi enim putauerunt subsidium hoc inopiæ tēporariæ, quo communis hominum uita indiget, si perfidia debitorum, sine graui pœna, eluderet. Confeßi igitur æris, ac debiti iudicatis triginta dies sunt dati, conquirēdæ pecuniæ causa, quam dissoluerent: eosq; dies Decemuiri Iustos appellauerūt: uelut quoddam iustitium, id est, iuris inter eos quasi interstitionem quandam & cessationem: quibus diebus nihil cùm his agi iure posset. Post deinde nisi dissoluerant, ad Prætorem uocabantur: & ab

eo, qui

eo quibus erant iudicati, addicebantur: Neruo quoque aut compedibus uinciebantur. Sic enim sunt, opinor uerba legis: Aeris confeßi, rebusq; iure iudicatis, triginta dies iusti sunto. Post deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum facit, aut qui pseudo eo in iure uim dicit, secũ ducito uincito aut neruo, aut cõpedibus quindecim pondo, ne minore: aut si uolet, maiore uincito. Si uolet, suo uiuito: Ni suo uiuit, qui eum uinctum habebit, libras farris in dies dato, si uolet plus, dato. Erat autem ius interea paciscendi: ac nisi pacti forent, habebantur in uinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorem in comitium producebantur, quãtæq; pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregre uenũ ibãt. Sed tã capitis pœnam sanciendæ sicuti dixi, fidei gratia, horrificã atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset iudicatus: secare si uellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt. Et quidem uerba ipsa legis dicam, ne existimes inuidiam me istam forte formidare: Tertijs, inquit, nundinis, parteis secanto si plus minus ue secuerunt, sine fraude esto. Nihil profecto immitius, nihil immanius, nisi (ut re ipsa apparet) eo consilio tanta immanitas pœnæ denunciata est, ne ad eam unquam perueniretur. Addici namque nunc, & uinciri multos uidemus, quia uinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neque audiui: quoniam sæuitia ista pœnæ contemni non quita est.

Non quita est contemni lex hominem dissecandi.

An

An putas, Phauorine, si non illa etiam ex duodecim tabulis, de testimonijs falsis pœna aboleuisset: et si nũc quoque, ut antea qui falsum testimonium dixisse cõuictus esset e saxo Tarpeio deijceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, q̃ uidemus? Acerbitas plerunq; ulciscendi maleficii, bene atq; caute uiuendi disciplina est. Historia de Metio Suffetio Albano, nobis quoq; non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactum atq; condictum cum rege populi Romani perfide ruperat, binis quadrigis uinctus in diuersa nitẽtibus laceratus est. Nouum atq; asperum supplicium quis negat? Sed quid elegantißimus poeta dicat, uide:

Metii Suffetii historia.

At tu dictis Albane maneres.

Hæc atq; alia ubi Sext. Cæcilius, omnibus q aderant, ipso quoq; Phauorino approbante, atq; laudante, disseruit nunciatũ est Cæsarem iam salutari, & separati sumus.

Vocabulum Siticinum in Marci Catonis oratione quid significet: & quam ob causam L. Accius poeta in pragmaticis Sicinnistas nebuloso nomine esse dixerit. Ca. II.

Siticines scriptum est in oratione Marci Catonis, quæ inscribitur ne imperium sit ueteri, ubi nouus uenerit. Siticines, inquit; & Liticines, & Tibicines. Sed Cæsellius Vindex in Comentariis lectionum antiquarũ scire quidem se ait, Liticines lituo cantare, & Tubicines tuba: quid isthuc autem sit, quod Siticines cantant, homo ingenuæ ueritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Attei Coniectaneis inuenimus Siticines appellatos, qui apud Sitos canere soliti essent: hoc est, uita functos,

Siticines.

Siticines.

functos, & sepultos. Eoq; habuisse proprium genus tubæ qua canerent, à cæterorum Tubicinum proprietate, differens: quos Sicinistas uulgus dicit, Qui rectius locuti sunt, Sicinnistas litera n, gemina dixerunt. Sicinnium enim genus ueteris saltationis fuit. Saltabundi autē canebant, quæ nunc stantes canūt. Posuit hoc uerbum Lucius Accius poeta in pragmaticis, appellariq; Sicinnistas ait nebuloso nomine: credo propterea nebuloso, quod Sicinnium, cur diceretur, ei obscurum esset.

Sicinnistæ
Sicinnium.

Artificum scenicorum studium amorémque inhonestum probrosúmque esse: & super ea re uerba Aristotelis philosophi adscripta. Cap. III.

COmœdos quispiam, & tragœdos, & tibicines, diues adolescens Tauri philosophi discipulus, liberos homines in delicijs, atque in delectamentis habebat. Id genus autem artifices Græce appellantur οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. Eum adolescentem Taurus à sodalitatibus, conuictuq; hominum scenicorum abducere uolens, misit ei uerba ex Aristotelis libro exscripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια inscriptus est. Iussitq; ut eà quotidie lectitaret: Διὰ τί οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν, ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι, διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι, καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσὶν, ὅτε δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

Exempla epistolarum Alexandri Regis, & Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita. Cap. IIII.

Com-

Commentationum suarum, artiumq́;, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur: Alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικὰ: aliaque appellabāt ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ dicebātur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, ciuiliumq́; rerum notitiam conducebant. Ἀκροαματικὰ autem uocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorq́; agitabatur: quæque ad naturæ contemplationes, disceptationesue dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ, quam dixi ἀκροαματικὴν, tempus exercendæ dabat in Licio matutinum. Nec ad eam quenquam temere admittebat, nisi quorum antè ingenium, & eruditionis elementa, atque in discendo studium, laboremq́; explorasset. Illas uero ἐξωτερικὰς eodem in loco uesperi faciebat: easq́; uulgò iuuenibus sine delectu dabat, atque eam δείλινον περίπατον appellabat: illam alteram supra ἑωθινόν. Vtroque enim tempore ambulans disserebat: librosq́; suos earum rerum omnium commentarios seorsum diuisit, ut alij ἐξωτερικοὶ dicerentur, partim ἀκροαματικοί. Quos quum in uulgus ab eo editos rex Alexander cognouisset, atque eâ tempestate armis, exercitu omnem prope Asiam teneret, Regemq́; ipsum Darium prælijs, et uictoriis urgeret: in illis tamen tantis negotijs literas ad Aristotelem misit, non eum rectè fecisse, quod disciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Nam quâ, inquit, alia re præstare cæteris poterimus, si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? Quippe ego

Aristotelicæ artes duplices.

doctrina anteire malim, quàm copijs, atque opulentijs. Rescripsit ei Aristoteles *ad hanc sententiam:* Ἀκροαματικοὺς *libros, quos editos quereris, & non perinde, ut arcana, absconditos, neque editos scito esse neque non editos, quoniam ijs solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt.* Exempla *utrarumque literarum sumpta ex* Andronici *philosophi libro subdidi.* Amaui *autem prorsus in utriusq; epistola breuitatis elegantißimæ filum tenuissimum.*

Alexandri magni epistola.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Aristotelis responsio.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν. Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους, ξυνετοί γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego uerbum ξυνετοὶ γάρ εἰσι, *quærens uno itidem uerbo dicere aliud non reperi, quàm quod est scriptum à* Marco Catone *in sexto* Originum: Itaque *ego, inquit, cognobiliorem cognitionem esse arbitror.*

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius dicere, Habeo curam Vestri, an Vestrum. *Cap. V.*

PErcontabar Apollinarem Sulpicium, *Cùm eum Romæ adolescentulus sectarer, qua ratione diceretur,* Habeo *curam* Vestri, *aut misereor* Vestri: *et iste*

Nostri. Vestri.

casus

rectum. Isthic mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me quòd mihi quoque est iandiu in perpetua quæstione. Videtur enim non Vestri oportere dici, sed Vestrum. sicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν: quo in loco ὑμῶν aptius uestrum dicitur, quàm uestri: & habet casum nominandi Vos, quem tu Rectum appellasti. Inuenio tamen, inquit, non paucis in locis, Nostri atque Vestri, dictum non Nostrum, aut Vestrum. L. Sylla rerum gestarum libro secundo: Quo si fieri potest, ut etiam nunc nostri nobis in mentē ueniat, nosq; magis dignos creditis, quibus ciuibus quàm hostibus utamini, quiq; pro uobis potius, quàm contra uos pugnemus: neque nostro, neque maiorum nostrorum merito nobis id continget. Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio sumus
Omnes nostri nosmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Nescio qui miseritus tandem deus.

Et Laberius in Necromantia:

Dum diutius detinetur, nostri oblitus est.

Dubium porrò, inquit, nō est, quin eodem hæc omnia casu dicantur, Nostri oblitus est, Nostri misertus est, quo dicitur Mei pœnitet, Mei miseritus est, Mei oblitus est. Mei autem casus interrogādi est, quem genitiuū Grammatici uocant: & ab eo declinatur, quod est Ego: huius deinde pluratiuum est nos. Tui æquè declinatur ab eo quod est Tu, huius itidem pluratiuum est Vos. Sic nanque Plautus declinauit in Pseudolo, in hisce uersibus:

Si ex te tacente fieri possem certior here,

Duorum labori ego hominum parsissem lubens:
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.

Mei enim Plautus hoc in loco non ab eo dixit, quod est meus, sed ab eo quod est Ego. Itaque si dicere uelis, patrem Mei pro patrem Meum, quo Graeci modo τὸν πατέρα μου dicunt, insolitè quidem, sed rectè profectò, eaq; ratione dices, qua Plautus dixit labori Mei, pro labori Meo. Haec autem ipsa ratio est in numero pluratiuo, qua Gracchus misereri Vestrum dixit, & quae M. Cicero contentio Vestrum, & contentio Nostrum dixit: quaq; item ratione Quadrigarius in annali xix. uerba haec posuit: Cai Mari, ecquando te nostrum, & Reip. miserebitur? Cur igitur Terentius, poenitet Nostri, & non Nostrum? & Afranius: Nostri miseritus est, non Nostrum? Nihil hercle, inquit, mihi de ista re in mentem uenit, nisi auctoritas quaedam uetustatis, non nimis anxiè neque superstitiosè loquentis. Nam sicuti multifariam scriptum est, Vestrorum pro Vestrum ut in Plauti Mustellaria in hoc uersu:

Verum illuc esse maxima pars uestrorum intelligit:

*(cùm uellet maxima pars dicere Vestrum) ita nonnunquam Vestri quoq; dictum est pro Vestrum. Sed procul dubio qui rectissimè loqui uolet, Vestrum potius dixerit quam Vestri: & idcirco importunissimè, inquit, fecerũt qui in plerisque Sallustij exemplaribus scripturam istã syncerissimam corruperunt. Nam cùm ita in Catilina scriptum esset, Saepe maiores Vestrũ miserti plebis Romanae: Vestrum * aboleuerunt, & uestri superscripserunt: ex quo in plureis libros mendae istius indoles inoleuit*

Vestrũ potius quam uestri.

**alias, obleuerunt,*

leuit

leuit. Hæc memini mihi Appollinarem dicere: eaq; tunc ipsa ita, ut dicta fuerant notaui.

Quam diuersæ Græcorum sententiæ, super numero Niobæ filiorum. Cap. VI.

Mira & propè adeò ridicula diuersitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur, super numero Niobæ filioru. Nam Homerus pueros, puellasq; eius senos dicit fuisse: Euripides, bis septenos: Sapho, bis nouenos: Bacchylides, & Pindarus, bis denos: quidam alij scriptores tres fuisse solos dixerunt. Niobes filij

De his quæ habere συμπάθειαι uidentur, cum luna augescente ac senescente. Cap. VII.

Annianus poeta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus uindemiam hilarè, atque amœniter. Ad eos dies me, & quosdam item alios familiares uocauit. Ibi tū cœnantib. nobis magnus ostrearum numerus Roma missus est: quæ cùm appositæ fuissent, & multæ quidē, sed inuberes, macræq; essent, Luna (inquit Annian.) nunc uidelicet senescit: ea re ostrea quoq; sicuti alia quædā, *tenuis exuctaq; est: cū quæreremus, quæ alia itē senescēte luna tabescerēt: Non ne Luciliū, inquit, nostrū meministis dicere: Luna alit ostrea, & implet echinos muribus fibras Et *pecu addit. Eadem autem ipsa, quæ crescente luna gliscunt, deficiente, contra luna deficiunt. Aelurorum quoque oculi ad easdem uices lunæ, aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiā, inquit, multo mirandum est, magis, quod apud Plutarc. in IIII. in Hesiodum commentario legi: Cæpe tum reuirescit & congerminat decedente luna: contrà autem inarescit & congerminat decedente luna: contra *tenuia exuctaq; sunt *pecui

sacerdotes Aegyptij, cur Pelusiotæ cæpe non edant, quia solum holerum omnium contra lunæ aucta atque damna, uices minuendi, & augendi habeat contrarias.

Qualibus uerbis delectari solitus sit Ant. Iulianus, positis, in Mimiambis, quos Cn. Matius, inscripsit, de adolescentia sua, cum ita dictitat, Nunquam uestimenta à populo posci. Cap. VIII.

DElectari mulceriq; aures suas dicebat Antonius Iulianus, figmentis uerborum nouis Cn. Matij hominis eruditi: qualia hæc quoque essent quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

Sinuq; amicam recipere frigidam caldo:
Columbatimq; labra conserens labris.

Item id quoque iucundè lepideq; fictum dictabat:

Iam tonsiles tapetes ebrij fuco,
Quos concha purpura imbuens uenenauit.

Quid uocabulum, Ex iure manu consertum significet. Cap. IX.

Ex iure manu consertum.

EX iure manu consertum, uerba sunt ex antiquis actionibus: quæ cùm lege agitur, & uindiciæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorem solent. Rogaui ego Romæ Grammaticum celebri hominem fama, & multo nomine, quid hæc uerba essent. Tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis. Rem enim doceo grammaticam, non ius respondeo. Si quid igitur ex Vergilio, Plauto, Ennio quærere habes, quæras licet. Ex Enniò, ego inquam, est magister, quod quæro. Ennius enim uerbis hisce usus est. Cumq; ille demiratus, aliena hæc esse à poetis, & haud usquam inueniri in car-

carminibus Ennij diceret, tum ego hos uersus ex octauo annali * absentes dixi. Nam forte eos tanquam insigniter præter alios factos, memineram. *assumptos

Pellitur e medio sapientia, ui geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis
Miscent inter sese in inimicitias agitantes.
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui.

Cùm hos uersus Ennianos dixissem, Credo, inquit, grammaticus, iam tibi. Sed tu uelim credas mihi. Q. Ennium didicisse hoc, non ex Poeticæ literis, sed ex iuris aliquo perito. Eas igitur tu quoque, inquit, & discas, unde Ennius didicit. Vsus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat, à quo discerem prætermonstrantis. Itaque id quod ex iuresconsultis, ex libris quoque eorum didici, inserendum his commentarijs existimaui: quoniam in medio rerum, & hominum uitam qui colunt, ignorare non oportet uerba actionũ ciuiliũ celebriora. Manum conserere est, de qua re disceptabatur in re præsenti, siue ager, siue quid aliud est, cùm aduersarium simul manu prenderet, in ea re omnibus uerbis uindicare: id est, uindicia correpta manu in re atque in loco præsenti, apud Prætorẽ ex duodecim tabulis fiebat. In quibus ita scriptum est: Si qui in iure manum conserunt. Sed postquam Prætores propagatis Italiæ finibus, datis iurisdictionibus, negocijs occupati, *pacisci uindiciarũ dicendarum causa longinquas res grauabantur, institutũ est cõtra duodecim tabulas tacito consensu: ut litigantes non ex

Manum cõserere.

*proficisci

iure apud Prætorem manum co ſererent, ſed ex iure ma nu conſertum uocarent: id eſt, aliter alterum ex iure ad conſerendam manum in rem, de qua ageretur, uocaret. Atque profecti ſimul in agrum de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, ut unam glebam, in ius in urbē ad prætorem deferrent: & in ea gleba tanquam in toto agro uindicarent. Idcirco Ennius ſignificare uolens bellum, non ut ad Prætorem ſolitum eſt, legitimis actionibus, neque ex iure manu conſertum, ſed bello ferroq́;, & uera ui atque ſolida: quod uidetur dixiſſe conferens uim illā ciuilem & feſtucariam, quæ uerbo diceretur, non quæ manu fieret cum ui bellica & cruenta.

Quid ſit Sculnæ, uerbum poſitum apud Marcum Varronem. Cap. X.

Sculna. *Publij Lauinij liber eſt non curioſè factus. Is inſcriptus eſt, De uerbis ſordidis. In eo ſcripſit Sculnam uulgò dici, quaſi ſeculnam: quem qui elegantius inquit, loquuntur, Sequeſtrem appellant. Vtrunque uocabulum à ſequendo factum eſt: quod eius, qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur. Sculnam autem ſcriptum eſſe in hiſtorico M. Varronis qui inſcribitur Catus, idē P. Lauinius admonet. Sed quod apud Sequeſtrem depoſitum erat, Sequeſtrò poſitum, per aduerbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum.* *Sequeſter.*

Per deos immortales nolite uos ſequeſtro ponere.

Auctoris de opere ſuo ſententia, déq́; aliorum operum titulis. Cap. XI.

At qui iucundiora alia reperiri queunt. Ipſe autē ad hoc ſcripſi ut liberis quoq́; meis paratæ iſtiuſmodi

*modi remißiones essent:quando animus eorum intersti-tione aliqua negotiorum data laxari indulgeriq; potuisset. Vsi autem sumus ordine rerum fortuito,quẽ antea in excerpendo feceramus. Nam * proinde ut librum quenquam in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum,uel quid memoratu dignum audierã: ita quæ libitũ erat:cuius generis cunq; erant, indistinctè atq; promiscuè annotabam,eaq; mihi ad subsidium memoriæ:quasi quoddã literarum penus recondebam:ut quando usus uenisset aut rei,aut uerbi,cuius me fortè repens obliuio tenuisset,& libri ex quibus eam sumpseram non adessent;facilè,inde nobis inuentu atque depromptu foret. Facta igitur est in his quoq; cõmentarijs eadem rerum disparilitas, quæ fuit in illis annotationibus pristinis, quas breuiter & indigestè & inconditè, annotationibus, tractationibus, lectionibusq; uarijs feceramus. Sed quoniam longinquis per hyemẽ noctibus in agro (sicuti dixi) terræ Atticæ cõmentationes hasce ludere,ac facere exorsi sumus:idcirco eas inscripsimus Noctiũ Atticarum,nihil imitati festiuitates inscriptionum, quas plerique alij utriusq; linguæ scriptores,in id genus libris fecerunt. Nam quia uariã, & miscellam,& quasi confusaneam doctrinam conquisiuerant:eò titulos quoq; ad eam sententiam exquisitißimos indiderunt. Nanq; alij Musarum inscripserunt alij Syluarũ:ille κηρίον,alius κέρας ἀμαλθείας:quidã lectionis suæ,alius antiquarũ lectionũ,atq; alius πινακίδιον,& itẽ alius ἐγχειρίδιον. Sunt etiã qui Pãdectas inscripserũt,sunt aũt qui διατριβάς. Sunt adeo qui de disciplina regia,et de philosophia,& de natura humana,et

*perinde

Noctes Atticæ.

Tituli uarij operũ.

epistolicarum quæstionum. Est qui memoriales titulos fecerit: est qui studiosorum, & de ridiculis, & πολὺ ποικίλας ἱστορίης. Est qui historiæ naturalis. Est qui βιβλιοθήκην. Est præterea qui pratum. Est item qui ἐπιτηδείων. Est qui scripsit συγγραφήν. Sunt itẽ multi, qui Coniectanea. Neque item desunt, qui indices libris suis fecerunt, aut epistolarum moralium, aut epistolicarum quæstionum, aut confusarum. Et quædam alia inscripta nimis lepida, multasq; prorsus concinnitates redolentia. Nos uerò (ut cœptus noster est) incuriosè & immediatè, ac propè etiam subrusticè, ex ipso loco ac tempore hybernarum uigiliarum, Atticas Noctes inscripsimus tantum cæteris omnibus in ipsius quoque inscriptionis laude cedentes, quantum cessimus in cura & elegantia scriptionis. Sed ne consilium quidem in excerpendis notandisq; rebus idem mihi, quod plerisque illis fuit. Nanque illi omnes, & eorum maximè Græci, multa & uaria lectitantes, in quas res cunque inciderent alba (ut dicitur) linea, sine cura discriminis, solam copiã sectati conuertebant: quibus in legendis, antè animus senio aut tædio languebit, quàm unum alterum'ue repererit, quod sit aut uoluptati legere, aut cultui legisse, aut usui meminisse. Ego uero cùm illud Heracleti Ephesii uiri summè nobilis uerbum cordi haberem; quod profectò ita est: Introite, nam & hic dij sunt: ipse quidem, uoluendis transeundisq; multis admodum uoluminibus, per omnia semper negociorum interualla, in quibus furari otium potui, exercitus, defessusq; sum. Sed modica ex ijs, eaq; sola accepi, quæ aut ingenia prompta expedi-

Adagium.

peditaq́; ad honestæ eruditionis cupidinem, utiliumq́; artium contemplationem, celeri faciliq́; compendio ducerent: aut homines alijs iam uitæ negocijs occupatos, à turpi certè agrestiq́; rerum atque uerborum imperitia uindicarent. Quæ *erunt autem in his commentarijs paucà quædam scrupulosa & anxia, uel ex grammatica, uel ex dialectica, uel etiam ex geometria: quæq́; erunt item paucula remotiora super augurio & iure pontificio: nõ oportet ea defugere, quasi aut cognitu nõ utilia, aut perceptu difficilia.* Non *enim fecimus altos nimis, & obscuros in his rebus quæstionum sinus: sed primitias quasdã & quasi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ uirum ciuiliter eruditum, neque audisse unquam, neque attigisse, si non inutile, at quidem certè indecorum est.* Ab *his igitur, sicuti fortè nõnunquam tẽpus uoluptasq́; erit, lucubratiunculas istas cognoscere, petitũ impetratumq́; uolumus, ut in legendo quæ pridem scierint, non aspernentur, quasi nota uulgataq́;.* Nam *& quid tam remotũ in literis est, quin id tamen complusculi sciant?* Et *satis hoc blandum est, non esse hæc neque in scholis decantata, neque in commentarijs protrita.* Quæ *porrò noua sibi ignotaq́; offenderint, æquũ esse puto, ut sine uano obtrectatu cõsiderent, an minutæ istæ admonitiones pauxillulæ, nequaquam tamẽ sint, uel ad alendum studiũ ineptæ, uel ad oblectandum frigidæ, fouendumq́; animũ: sed eius seminis, generisq́; sint, ex quo facilè adolescant, aut ingenia hominũ uegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio solertior, aut sermo incorruptior, aut delectatior motio, aut in ludo liberalior.* Quæ *autẽ parũ pla-*

na uidebuntur, aut minus plena, instructaq́; petimus in quam, ut ea non docendi magis, quam admonendi, gratia scripta existiment, & quasi demonstratione uestigiorum contenti persequantur ea pòst (si libebit) uel libris repertis uel magistris. Quæ uerò putauerint reprehendenda, his (si audebunt) succenseant, unde ea nos accepimus. Sed enim quæ aliter apud alium scripta legerint ne iam statim tempore obstrepant: sed tractationes rerum & auctoritates hominum pensitent, quos illi, quosq́; nos secuti sumus. Erit autem id longè optimum, ut qui in sectitando, scribendo, commentando, nunquam uoluptates, nunquàm labores ceperunt, nullas hoc genus uigilias uigilarunt: neque ullis inter eiusdem Musæ æmulos certationibus disceptationibusq́; climati sunt, sed intemperiarum, negociorumq́; pleni sunt, abeant percontando, scribendo à Noctibus his procul, atque alia sibi oblectamenta quærant. Vetus adagium est: Nihil cùm fidibus graculo: nihil cum amaricino sui. At etiam quò sit quorundam malè doctorum hominum sæuitas & inuidentia irritatior, mutuabor ex Aristophanis Coronopesta pauca. Et quam ille homo festiuißimus fabulæ suæ spectandæ legem dedit, eandem ego commentarijs his legendis dabo: ut ea ne attingat, ne'ue adeat profestum, & profanum uulgus, à ludo musico diuersum.

Versus legis datæ hi sunt:

Volumina commentariorum ad hunc diem uiginti iam facta sunt. Quantum autem uitæ mihi deinceps Deûm uoluntate erit, quantumq́; à cura publica & à re familiari, procurandoq́; cultu liberorum meorum dabi-

tur otium:ea omnia subcisiua & subsecundaria tempora ad colligendas huiuscemodi memoriarum disceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum (dijs bene iuuantibus) cum ipsius uitæ quantuli quique fuerint, progreßibus. Neq; longiora mihi dari spatia uiuendi uolo, quam ero ad hanc quoque facultatem scribendi, cōmentandiq; idoneus. Capita rerū, quæ cuiq; cōmentario in sunt, exposuimus hic uniuersa ut iam statim declaretur, * quid quo'ue in libro quæri inueniriq; poßit. * quoque

A. GEL. NOC. ATT. LIB. XX. FINIS.

Ad lectorem.

Capita rerum, quæ hisce Gellianis Noctibus habētur consultò omißimus, lector candide: tum quòd singula singulis præfixa sint commentarijs: tum quòd index his accesserit locupletißimus, in quo, quidquid notatu dignum est, inuenire licet.

QVONIAM in hisce Atticis Noctibus Græcæ dictiones multæ, & uersus ac loci complures Græci erant, ea omnia Latina seorsum hic subnectenda curauimus, quando Gellius ipse Græcè tantum citarat, nec Latina fecerat. Consuluimus autem cùm ipsi Gellio, quem integrum impollutumq; esse uoluimus, tum etiam studiosis omnibus, quando & emendati complures loci sunt, qui uitiati admodum erant.

QVAE IN LIBRO PRIMO.

Cap. 1. ὅπόση ψυχῶν. &c. Quāta sit animorū corporūq; inter homines differētia quoad ingeniū uirtutēq;.

Cap. 2. κυρτῶν, τὰς σκαζούσας θεωρίας. Laqueorum speculationes claudicantes.

ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος. Solutus, inuiolatus, minimè implicitus, liber, diues, felix.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν, καὶ κακῶν ἀκούεις.
Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος κικόνεσσι πέλασσεν.
De bonis cedo & malis, audis'ne illud?
Ad Ciconas Troia referens me uentus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, &c. *Rerũ quædam bona, quædã mala, quædam indifferentia sunt. Bona sanè, uirtutes, quæ uitij participant, mala. Indifferentia uerò illa, quæ horum intermedia sunt, opes, coniugiũ, uita, mors, uoluptas, labor: unde nosti, inquit? Sic Hellanicus in Aegyptiacis tradit. Quid enim magis refert, ita dicam, an Diogenem in moralibus, Chrysippum ue aut Cleanthem? Hoc itaque exquisiuisti, decretumq; fecisti tuum. Expone quonam modo tempestatem in naui feras: nunquid eius distinctionis memineris, ubi instrepit ac stridet uelum: & reclamabis si quis te ita alloquatur repete agè tu ea, quæ modò aiebas, num sit uitiũ naufragium facere? num particeps uitij sit, an non contra istum baculum moueas? heus homo, quid mecum tibi, nos perimus, & ipse accedens ludis. Cæsar quoque si te delatum accersiuerit, quid agas?*

Cap. 3. εἰ δεῖ βοηθεῖν, &c. *Nunquid oporteat contra iustitiam amico subuenire? & qua fini, & in cuiusmodi?* δεῖ με συμπλέκειν, &c. *Opus est me amicis opitulari sed usque ad Deos.*

Nõ si quid *Οὐκ οἶδ᾽ ὅπου τούτῳ τῷ γένει, &c. *Haud satis noui*

(margin: * οὐκ ἤπου)

ui ſi quid in hoc genere ſit nobilius: & an quæcunque pars ad quantamcunque alterius partem comparata, eligenda magis ſit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum ſit, & auri pars quælibet, portionis cuiuſlibet æris comparatione ſit pluris: uerùm nonnihil diſcriminis cùm numerus tum uerò magnitudo efficiet.

ἡ καλουμένη χάρις, &c. Quæ gratia apud homines uocatur, hoc quidē eſt iuris diligētioris loco & tēpore imminutio.

ποδὶ ψυχῆς. De anima.

Χείλων ὁ παλαιὸς ἀκούσας τινὸς λέγοντος, &c.

Chilo ſenior, cùm quempiam dicentem audiſſet, nullum ſe inimicum habere: an nullum etiam amicum haberet, interrogauit: amicitias inimicitiasq; inuicem conſequi cōiungiq; neceſſe eſſe arbitratus.

ſuo genere alio eſt nobilius, continuo quæuis quoque pars eius, partis cuiuſlibet alterius qua comparatur, collatione eligēda ſit potius.

Cap. 5. κόμψη χλαμὶς, καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.

Elegans ueſtis, & molles tuniculæ.

ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος.

Inelegans, agreſtis, inacceſſus.

Cap. 7. ποιήσειν ἔσεσθαι, λέξιν. Futurum dicturum.

εὐφωνία. Voculatio. ἐμμέλεια τῶν λέξεων.

Vocabulorum delectui diligenti.

Cap. 8. οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς.

Non uiri cuiuſque eſt Corinthum petere.

μυριὰς δραχμὰς, ἢ τάλαντον.

Decem drachmarum millia, uel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.

Non emo millibus x. drachmarum pœnitentiam.

Cap. 9. ἐφυσιογνωμόνει. Per naturæ indicia penſiculabat.

ἀκούσιοι.

ἀκουστικοί. auditores.
ἐχεμυθία. Taciturnitas.
μαθηματικοί. Disciplinis uacantes.
μαθήματα. Disciplinas.
φυσικοί. Naturales.
ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι.
A contemplatione geometrica penitus alieni.
κοινόβιον. Contubernium.

Cap. 11. καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν, &c. Post hæc congressum est: Argiui quidem socijq;, acriter ac cum impetu adorientes: Lacedæmonij contrà sub tibiarum præcentione pleno agmine maturantes, non adeò diuinæ rei gratia, uerùm ut æquabili numerosoq; sensim ingreßu conuenientes, pugnam capeßerent, nec suos ordines distrahi sinerent: quòd semper amplißimas copias agere ubi congrediendum est, decet.

οἱ δ᾽ ἄρ᾽ ἴσαν, &c.
Ast ibant taciti spirantes robur Achiui,
Inq; uicem auxilium cupida sibi mente ferebant.

διὰ τί ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, &c. Quamobrem ubi commissuri prælium sint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus honestè agentes iudicent.

Cap. 13. καθήκοντα. Officia.

Cap. 15. ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ὄπα τε, &c.
Ast ubi iam magnam fudit de pectore uocem,
Dentis Claustra tui uox qualis nata reliquit.

ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον. Loquētē sine iudicio & modo.
ἄκοσμα. Incompta.
ἀμετροεπὴς ἐκολῴα. Supra modū loquitās cōturbabat.

λαλεῖν

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνώτατος λέγειν. Blatterare optimus, dicere ineptißimus.
Γλώσσης τοι θησαυρὸς, &c.
Optimus est homini lingue thesaurus: & ingens
Gratia: quæ parcis mensurat singula uerbis.
οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.
Non idoneus ad dicendum, sed ad tacendum impos.
ἀχαλινῶν στομάτων, &c. Effrænioris & ex legis dementiæ extremum infelicitas occupat.
ἄνθρωπον, ἀγροιοτὶν, &c. Hominem agresti ferocia, ore temerario, effrænato prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fusum per uerborum congeriem ac fastum.
Cap. 20. ἀπλατές. Longitudo illatabilis.
Cap. 22. βιωφελῆ. Vitæ utilia.
ἀκυροτέρῳ. Minus proprio.
Cap. 25. ἐκεχειρίαν. Manibus temperationem.
ἐκεχειρίαν. Inducias. τύπους. Formas.
ὑπογραφάς. Descriptiones.
ὁρισμοὺς. Definitiones.
Cap. 26. περὶ ἀοργησίας.
De non irascendo, uel inirascibilitate.
ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν.
Inirascentiam, & indolentiam.
ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. Hebetem, ac stupentem.
QVAE IN LIBRO II.
Cap. 1. πολλάκις. Sæpenumero.
ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀτρεμέστερος τῶν πρέμνων.
De sole ad solem erectior stipitibus arborum steterat.
Cap. 3. ἰχθὺν ἴσον. Piscem pauperem.

Cap.6. πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον
Sæpe & holitor uir ualde opportunum dixit. (εἶπεν.
λῶσαι μάντις ἀμύμων. *Fari inculpabilis aruſpex.*
τῶδ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.
Illi haud inuiti uolarunt.
ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα, &c.
Tunc neq; cernere erat torpentem Agamemnona diuũ.
Nec pauidum, nec uolentem decernere ferro.
ὅρος τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις.
Hæc eſt definitio doloris detractio.
κατά. *Secundum.* στέρησιν. *Priuationem.*

Cap.7. ἀδιάφορα. *Indifferentia.*
μέσα. *Media.*
ὑγιὲς, νόμιμον, διεζευγμένοις.
Sanum, legitimum, diſiunctum.

Cap.8. ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, &c. *Mors nihil ad nos, nam diſſolutum non ſentit: quod autem non ſentit, nihil ad nos.*
ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις.
Mors animæ, & corporis diſſolutio.
ὁ θάνατος ψυχῆς, &c. *Mors animæ, corporisq; eſt diſſolutio, diſſolutum autem non ſentit, quod uerò non ſentit nihil ad nos.*

Cap.9. ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. *Definitio magnitudinis uoluptatum, omnis doloris ſublatio.*
παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος. *Omnis dolentis.*
παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ. *Omnis rei anxiæ & triſtis.*
λέξεις τηρεῖ. *Dictiones obſeruat.*

Cap. 17, συναιρέσει. Coagmentatione.

Cap. 18. δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην, &c.

Seruus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie pressus, charus eram superis.

Cap. 20. παραδείσοις. Hortos.

μελισσῶνας. *Apiaria, mellariaq;.*

ἀμπελῶνας. *Vineas.* δαφνῶνας. *Laureta.*

Cap. 22. ἰσονύκτιος. *Aequinoctialis.*

ἰσημερινός. *Aequidialis.* (berna.

θερινὰι τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. *Aestiua solstitia, & hy*

ἐτυμολογικοί. *Rationem originis uerbi interpretando* (indagantes:

ἕω ῥέων. *Ab oriente sole fluens.*

αἰθρηγενέτην. *Serenitatem facientem.*

ἀπὸ τῆς βοῆς. *A boatu.*

σὺν δ' Εὖρός τ' ἔπεσε &c.

Cumq; Euro incubuit, Zephyrusq;, Notusq; furentes,
Sudificusq; simul Boreas mala plurima uoluens.

κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ καικίας νέφος.

Mala ad se attrahens, ut Cæcias nubes.

ἀκρόασις ἐπιδεικτική. *Auscultatio sese ostentans.*

Cap. 23, ἐπ' ἀμφοτέρην ἵν' ἐπίκληρος, &c.

In aurem utranque, quandoquidem dotata est, cubet.
Re confecta, magnifica, & negocio inclyto,
Domo illam exturbat, cui malè uoluit maximè:
Vt omnes in Creobulæ faciem oculos conuerterent.
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoq; demoraretur in uultu, asinus inter simias fierem.
Quod autem hoc dictum? tacere uolo.
Noctem mali auctorem plurimi,

Me miserum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cuius superbia
Adeò intolerabilis est, Iouem Olympium,
Et Mineruam testor, non ancillulam potius officiosam,
dicto citius.
Præstò hanc quispiam abigat quæso, at illam referat.
ἔχω δ᾽ ἐπίκληρον λαμίαν, &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi,
Tum uerò domus, atque agrorum hæram,
Vniuersorumq; illius loco, hei quàm miserum & graue?
Difficillimum imò. At omnibus molesta est, nõ soli mihi,
Filio multò magis: filiæq; : prouinciam
Inexpugnabilem dicis certò scio.
ὢ τρὶς κακοδαίμων ὡς τις ὢν πένης γαμεῖ, &c.
Quã extremè infelix quisquis in egestate uxorẽ ducit,
Et quærit liberos, hei quantum est insciens sui.
Quiq; neque necessarium studium rerum gerit,
Nisi quantum aliquid iugiter in uita deterat:
Neque (licet res cogat) tectum præbere quit sibi,
Sed inops domo in ærumna uitam trahit,
Hyemem tolerans malè, miseriæ omnis socius,
Bonorumq; uniuersorum insors ac carens.
Vnum equidem cùm approbrans, cunctos monitos uolo.
Cap. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.
ἀνομαλίαν. Inæqualitatem.
ἀνωμαλία. Inæqualitas.
Cap. 26. ξανθὸς δὲ καὶ ἐρυθρός. καὶ πυῤῥὸς, καὶ φοινικοῦς.
Flauus autẽ, & ruber, et rubidus, & fuluus, et puniceus.
καὶ νίκην ἐπ᾽ ἀρετῇ ἀμφιέλισσον ἔθηκας.
Et

Et uirtute tua facta est uictoria nutans.

Cap. 27. ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον, &c.

Videbam etiam ipsum Philippum, quo cũ certemus, pro imperio principatusq; oculo effossum, humero fractum: manu crureq; oblæsum, omne denique corporis mẽbrum quod fortuna auferre uoluisset, id ultro offerentem, ut de cætero uitam cùm honore & gloria ageret.

πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος, &c. Omne deniq; corporis mẽbrũ qđ fortuna auferre uoluisset, id ultrò offerentẽ.

ἔνθα νότος πόντοιο λυθῶνα εἰς λᾶαν ὠθεῖ.

Auster ubi insanas urget sub saxa procellas.

καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Sudificusq; altos aquilo rotat impete fluctus.

λᾶαν ὠθεῖ. Lapidem propellit.

λᾶαν ἄνω ὠθεῖ. Lapidem sursùm propellit:

QVAE IN LIBRO III.

Cap. 10. ἑβδομάδα. Septimana.

Πλειάδας. Pleiadas. Πόλους. Polos.

κρικωτή. Pertusa.

τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν.

Per quartenariam consonantiam.

Cap. 11. ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ομήρου, Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφῶν, Σαλαμὶν, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri: Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos, Athenæ.

Cap. 13. τὴν περὶ ὠρώπου δίκην.

De Oropo causam dicentem.

Cap. 16. περὶ τροφῆς. De alimento.

πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κινήσεως χρόνος.

Quantum est hominum gestationis tempus.

γυνὴ κυεῖ δεκάμηνον. *Mulier decimestris parit,*

ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γένησις.

Est autem, & non est octimestris partus.

ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, &c.

Apparent quidem uelut animalia post abortum, sed nequaquā sunt, quippe quæ statim uita excedant. Itaq; esse quidem tantisper imaginantur, sed potentia non sunt.

Ὀδυσσεία. *Vlyssea.* ὄνοι λύρας. *Asini ad lyram.*

κατ' Ἀριστοτέλη. *Secundum Arestotelem.*

χαῖρε νῦν φιλότητι, &c.

Nunc gaude dilecta, ast cum se euoluerit annus,

Illustres (neque enim diuum cubilia uana)

Natos nixa dabis.

περιπλομένου ἐνιαυτοῦ. *Voluente anno.*

γίνεται δὲ ἐν τούτοις, &c.

In hisce uerò & plura fiunt, & ex toto, & per partes. Dicimus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.

Cap. 27. Τίμων. Timon. σίλλος. *Sillus.*

Τίμωνος. *Timonis.*

καὶ σὺ Πλάτων, &c.

Tuq; Plato, nam discipulum te dira Cupido

Abstulit. exiguum redimis grandi ære libellum,

Scribere per quem orsus prædoctus abinde fuisti.

Cap. 28. ἱπποκύων. *Equi catella.*

QVAE IN LIBRO IIII.

Cap. 2. περὶ νωδοῦ. *De edentulo.*

παλλακή. *Concubina.*

Cap. 5. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum malè consultori peßima res est.

Cap. 11. καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν, &c.

À fabuloq; manus tristante amouit edentes.

Hoc, *ut* Pythagoras *iusserat, ipse loquor.*

Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων &c.

Cùm dicat Pythagoras *in leguminibus, fabam præcipuè approbauit: motũ enim maxime excitat, & aluum ciet, quamobrem ea maximè utitur.*

δειλοὶ πάνδειλοι κυάμων ἄπο χεῖρας ἔλεσθαι.

Ah miseri à cyamo miseri subducite dextras.

εἰς τὸ κυεῖν δεινοί, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν.

In ferendo utero ualidi causæq; uteri ferendi.

Ἀριστοτέλης δὲ, μήτρας, &c.

Aristoteles à uulua, corde, & marina urtica, atque id genus quibusdam alijs abstinere Pythagoricos *dicit, cæterorum autem usum habuisse.*

Cap. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λογικῶν.

De pestibus, aut rationalium regula.

Cap. 15. δυσχερὲς, χαλεπόν. Difficile, & arduum.

QVAE IN LIBRO V.

Cap. 3. τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Causam inferiorem, superiorem efficere.

Cap. 9. ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον.

Heus homo ne occide Crœsum.

Cap. 10. ἀντιστρέφοντα. Reciproca.

Cap. 11. ἤτοι καλὴν ἕξεις, &c. *Aut pulchrã duces, aut deformẽ. Si pulchrã, habebis cõmunẽ: Sin turpẽ, habebis pœnã: neutrũ autẽ bonũ: non est igitur ducẽda uxor.* εἰ μὲν καλὴν ἕξω, etc. *Si formosam ducã: nõ habebo pœ*

nam: ſin deformem, non habeo communem: ducenda igitur uxor.
ἀντίστρεφον. Reciprocum. πρότασις. Propoſitio.
ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ &c. *Aut pulchram duces, aut turpẽ*
κοινή. Communis. ποινή. Pœna.
Cap. 12. στερητικὸν μόριον. *Priuantem particulam.*
Cap. 15. ἀσώματον. *Incorporeum.*
τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι.
Aut efficiens aut patiens corpus eſt.
τὸ τριχῇ διαστατόν. *Triplici dimenſione diſtans.*
οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστίν, &c. Non *ſimpliciter plaga aeris uox eſt, nam digitus contractus quoque aerẽ percutit, non ita tamen uocem facit, ſed quanta plaga, & uehemens tanta, ut audibilis fiat.*
ῥεῦμα λόγων. *Flumen uerborum.*
Cap. 18. ἐφημερίς. *Diarium.*
Cap. 20. βάρβαρον. *Barbarum.*
σολοικον. *Solœcum.*
QVAE IN LIBRO VI.
Cap. 1. περὶ προνοίας. *De prouidentia.*
εἰ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται.
An hominum morbi ſecundum naturam proueniant.
κατὰ παρακολούθησιν. *Per ſequelam.*
Cap. 2. εἱμαρμένη. *Fatum.*
φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων &c.
Naturalem quendam ordinem omnium rerum, ex æterno alijs ad alia conſequentibus, & incommutabili manente eiuſcemodi complicatione.
Διὸ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων οὕτως εἴρηται.
Γνώσῃ

Γνώσῃ δ' ἀνθρώπους, &c.
Quamobrem à Pythagoreis sic dicitur,
Nosces homines spontaneas haurire calamitates.
Quasi detrimenta singulis à seipsis fiant, & suo impetu delinquãt, & in incommoda ruant sua, & ex sua electione & intentione.
ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς, &c.
Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Esse aiunt etenim per nos mala, cùm tamen ipsis
Vecordi præter fatum sint mente dolores.
Cap. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri senes.
Cap. 6. Τύνη δ' οἰωνοῖσι, &c.
Me tu præpetibus parêre uolucribus ipsum
Mandas, quas equidem temnoq;, animoq; recuso.
Cap. 8. πολυΐστωρ. Multiscius.
Cap. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturã.
παρμενίδης. Parmenides.
τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον, &c. Repẽtè enim tale uidetur quippiam significare, quod in alterum transeat.
τραγήματα. Bellaria.
Cap. 14. νουθεσία. Commonitio.
κόλασις. Animaduersio scilicet & punitio.
παραίνεσις. Monitio. τιμωρίαν. Pœnam.
παράδειγμα. Exemplum.
προσήκει δὲ παντὶ, τῷ μὲν, &c. Id est autem conueniens, ut qui plectitur ab alio rectè puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris sit, quo uidentes alij malè affectum, præ metu reddantur meliores.
Cap. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuso.

Cap. 2. ῥαθυμότερον ῥαφῇ. *Desidiosius iunctura.*

Cap. 3. ἀναγκαίως. Duriter.

εἰ γὰρ σε ἔμελλεν, ὡς σὺ φῄς, &c. Nam si te occisurus *erat (ut tu ais) maritus, te quoque occisurum esse oportuit, ut quando tempus interponeretur.*

Cap. 6. αἰσθήσεις. *Sensus.*

ὄψιν. *Visum.* ἀκοήν. *Auditum.*

γεῦσιν. *Gustum.* ἁφήν. *Tactum.*

ὄσφρησιν. Odoratum.

περὶ μνήμης. De *memoria.*

τὴν δὲ ἁφὴν καὶ τὴν γεῦσιν, &c. *Tactum uerò & gustum omnia habent præter animantium imperfecta.*

Cap. 8. καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδεν περὶ δικαιαρχίαν, &c. *Et quidem nos uidimus apud* Puteolos Delphinum *amãtem mirè puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiã adnatans dorso puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, uelut uagina conderet, ne dilectum sibi corpus laceraret, receptumq; equitis modo insidentem per magnum æquor per ducenta stadia deferret.* Roma *igitur omnisq;* Italia *confluebat: ut piscem amoris causa uectorem pueri spectaret.*

Cap. 11. ἄσωτον. Prodigum.

ἢ ἀκόλαστον. *Vel libidinosum.*

ἢ ἀχρεῖον. *Vel inutilem.* ἢ ἄχρηστον. *Vel inutilẽ.*

ἢ κακόθροπον. *Vel improbum.*

ἢ μιαρόν. *Vel scelestum.*

Cap. 12. χειριδωτοῖς. *Tunicatis.*

χειριδωτούς. *Tunicatas.*

Cap.

Cap. 14. χαρακτῆρας. *Formas.*

ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. *Sublime, tenue, medium.*

Cap. 16. περὶ ἐδεσμάτων. *De edulijs.*

ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνων, &c. *Nam quid mortalibus sit usus, præter duo illa modo, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adsunt, ac nos queunt alere, quorum satias nunquam est, luxus autem sunt cætera rarum epularum indagines.*

Cap. 20. ἡ δ' ἑτέρη θέρει, &c.

Grandinis est similis, ruit æstate altera, uel iam
Progelidis niuibus, aut glaciei humore coactæ.

λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Saxum sursum impellebat ad cumulum.

CAP. VII. LIB. VIII.

περὶ τῆς μνήμης. *De memoria ac mente.*

QVAE IN LIBRO IX.

Cap. 1. ἐμποδὼν ἔχειν. *Incurrere aliquid.*

ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. *Aduertere atque depellere.*

Cap. 2. εἰς ἄρτους. *In panes.*

ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. *Dignus igitur est argento.*

Cap. 4. ἀνήκοος. *Qui non audierit.*

ἀνθρωποφάγοι. *Carne humana uescentes.*

Cap. 5. σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.

Corporis constantem habitum.

μανείην μᾶλλον, ἢ ἡσθείην.

Insanirem potius, quàm oblectarer.

ἡδονῆς τέλος πόρνης. &c. *Voluptatis finis meretricis decretũ est. tolle Venerẽ, nullum meretricis erit decretũ.*

Cap. 8. τὸν γὰρ μυρίων ἢ πεντακισχιλίων, &c.

Enimuerò qui x.millibus, & xv.millibus uestimentor ἐς egeat, is quò minus indigeat, fieri non potest. Cùm enim plus q̃ habeã, egeo, detrahẽs, ex ijs, quæ habeo, acquiesco.

Cap. 9. βάλλει καὶ μάλοισι, &c.
Me petit pomis caprarium Clearistæ filia.
Capras propellentem, suaue quid canit, insusurrat.
Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, &c.
Pasce adamate mihi pulchre heus Tityre capras,
Et potum ad fonteis age Tityre, sed coleatum
Hunc Afrum, rufumq; caue, ne cornua uibret.
οἵη δ' ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος, &c.
Montibus it qualis studiosa Diana pharetræ,
Aut per Taygeti spatiosa iuga, aut Erymanthi,
Et nunc gestit apro, nunc ceruo diua uolucri.
Stant circùm nymphæ agrestes Ioue cœlite natæ,
Inq; agris ludum, Latonæ pectore gaudent.
Fronte Dea ante omneis ceruice prominet alta,
Et pulchras omnes inter clarissima fulget.
Talibus in famulis uirgo intemerata decebat.
γέγηθε δέ τε φρένα λητώ.
Latonæ pectora gaudent.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Pulchras omneis inter clarissima fulget.

Cap. 10. παρθενικὴν ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμούς.
Virginem soluit cæstum legemq; cubilis.
Καὶ ἔργα φιλοτήσια. Et munus amoris.
Τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρητοῖσι κατεύνασαν ἐν λεχέεσσιν,
Inq; toris illi sculptis cepere soporem.

Cap. 15. ἄπορον. Dubium.

Quæ

QVAE IN LIBRO X.

Cap.1. τεῖτον καὶ τέταρτον. Tertium, & quartū.

Cap.4. Φύσει τὰ ὀνόματα ἢ θέσει.

Natura ne nomina sint an positu.

Cap.7. τὴν ἔσω θάλασσαν. Internum mare.

Cap.10. ἀνατομάς. Dissectiones.

Cap.11. σπεῦδε βραδέως. Festina tarde.

Cap.12. Ἀρχύτας ταραντῖνος φιλόσοφος, &c.

Archytas Tarentinus philosophus pariter & mechanicus uir, columbam ligneam fecit uolantem, quæ si unquā subsedisset, prætereà non exurgebat. Hactenus enim.

Cap.16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

Cap.17. ἀσωτίαν τε. Luxumq́;.

Ca.19. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, etc.

Verum ne dicas, sic esse actum sæpenumero, sed hoc fieri sic decere. Non enim si quid aliquando contrà leges actum iam est, tuq́; id secutus es, propterea iure queas euadere, quinimo eo magis idcirco in te debeat statui. Vt enim si prius in aliquē foret animaduersum, tu minimè hæc scriberes, ita si ipse in præsentia punieris, nequaquā deinceps alius scribet.

Cap. 22. φιλοσοφία γάρ, τοι ἐστὶν ὦ Σώκρατες, χαρίεν αἴτις αὐτῆς μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, &c.

Philosophia sanè ò Socrates, res est elegās, si modicè quispiam per ætatē attigerit: at si supra modū tēpus in ea contriuerit, hominum est corruptela. Nam si quis uel amœno sit acriq́; ingenio ultraq́; ætatem philosophetur, necessum est eum rerū omniū esse imperitum, quarū usu calleat oportet, quisquis honestus probusq́; est futurus.

Legum enim ciuilium peritia & orationis uacat: quibus in actionibus ac commercijs, cum hominibus, tum priuatim tum publicè uti consueuit. Voluptatum item atque cupiditatum humanarum, & morum euadunt prorsus insolentes. Cùm itaque in ullam quampiam incidunt priuatam publicamúe actionem, habentur deridiculi: perinde ac uiri ciuiles ipsi, ubi uestra adeunt studia & disputiones irridētur. Accidit ijs enim illud Euripidis: Qua in re clarus quisque est, ad eam properat: & diei partē illi plurimam impertit, in qua ipse se exuperet: contra, in qua stupidior ac nihil sit, inde effugit, eamq́; contemnit, alteram uerò sui beneuolentia cōmendat, arbitrans ita sese laudare. Sed præstat (sicut opinor) utriusq; esse participē philosophiæ inquam, quoad illius honestas sinit, disciplinæ gratia cōpotem fieri. Neq; turpe habetur adolescentē philosophari. At cū grandis iā natu philosophatur, ridicula res ô Socrates geritur. Atq; equidē ita penès philosophantes afficior, ueluti erga balbutientes ludentesq́. Cùm enim puerulum uideā, cui decorū adhuc est, sic lingua balbutientē ac ludentem demulceor, resq́; mihi quidē festiua & liberalis uidetur, puerilíq; ætati cōgruens: Quòd si uolubiliter puerulū loquentē audiā, acerba quæpiam res mihi oboritur, & aures meæ molestia afficiuntur, uideturq́; nescio quid esse seruile. At si quis utrum audierit balbutientē, aut ludentē uideat, res uidetur & deridenda & puerilis, & deniq; digna uerberibus. Ita equidē afficior sanè eorū qui philosophātur ratione. Vbi enim in adolescente philosophiam aspicio, oblector exosculorq́;, & id mihi uidetur perdecere: ingenuum

genuum quoq; ac liberalem hunc esse hominem iudico: é contrario, si non philosophatur, illiberalē, & sese nunquàm re ulla, dignum, uel honesta, uel ingenua arbitrantem. Verū cū seniorē iam hominē philosophantē adhuc, necdū facientem finē persentio, uerberibus egere cōmodū uir ille mihi uidetur. Quod.n. modò dixi, id homini isti accidit, ut si sit admodum ingeniosus, uilis atq; obiectus efficiatur, cùm mediam ciuitatē forumq; defugiat, in quo poeta inquit uiros excellere. Abdat se uerò, & uitæ reliquum cum adolescentulis tribus, aut quatuor degat, in angulorum aliquo cōmurmurans, ingenuum aut quicquā magnū dignum'ue haud unquā loquatur. Equidē ô Socrates, pro mea erga te beneuolentia, atq; humanitate, uideri mihi uideor affici in præsentia eodē modo, quo Zethus respectu Amphionis apud Euripidē, cuius modo mentionē feci. Etenim mihi quoq; eiusmodi quædā tecū ut fabuler in mentem uenit, qualia cū fratre ille. Neglectui habes ô Socrates ea quæ debes curare, animiq; naturam tui usqueadeo nobilē puerili quodam ornamento cōdecoras nec foro senatui'ue orationis quicquam rectè affers, neq; probabilē, aut consentientem ullā rationē inuenisti, neq; uerò pro alijs consilium integrū cepisti. Atqui amice Socrates, quod ægrè ne feras uelim (loquor enim tua causa summia cum beneuolentia) an tibi non turpe uideatur, ita te gerere, ut ego te habere existimo, & cæteros qui ultra iustum pergant philosophari? Nam si quis te nunc; aut alium eiusmodi quemlibet ad carcerem rapiat, iniuriam te quidē intulisse arguens, qui culpa omnino uaces, nosti'ne te minimè habiturum quonam te pacto tuea=

tuearis? Sed uertigine uexeris, ac consilij inops oscites quid dicas, quid agas. In iudicio item suggestum conscendens, si improbus admodum ac nequam aduersarius tuus sit, mori de facili queat, si te ille capitali deferat crimine. Verùm quonam pacto Socrates hoc sapientis sit, si qua ars aliquem præstantem ingenio uirum nacta, deteriorem illum effecerit? qui neq; sibiipsi auxilio esse possit, periculisq; extremis liberare, neq; se, nec alium quenquam, sed ab inimicis bonorum omnium facultate spoliari necesse sit, & palàm quidem infelicem degere. Liceat enim quanquam agrestius, uera dicere, si quis in genam te percusserit: pœnas non det. Sed heus uir bone, mihi obtempera, atque à redargutionibus istis te abstine, rerumq; elegantiam cole, & eam sanè unde rectè sentire uideare, alijs, missa faciens ista arguta, siue deliramenta, siue nugalia deceat appellare: quibus efficiatur, ut domos inanes habites: atque sequens non eos, qui exigua ista reprehendunt, sed illos potius à quibus & facultates, & gloria bona alia permulta poßidentur.

Cap. 24. εἰς πετάρτην, εἰς πέμπτην.
In quartam & in quintam.

QVAE IN LIBRO XI.

Cap. 1. ἰταλοί. Vituli.
κατ᾽ ἀντίφρασιν. Per contrariam dictionem.

Cap. 4. τὸ δὲ ἀξίωμα κἂν αὖ κακῶς λέγῃ τὸ σὸν, &c.
Auctoritas uerò, & si male dicat, tua.
Persuadebit: nam ab inexistimatis proficiscens oratio,
* ualet *Et ab existimatis, eadem haudquaquã tantundem* uacat*
ἀντὶ ἀδοξούντων. *Pro eo quod inexistimatis.*

ἀντὶ

αὐτὶ δοκηθῶων. Pro existimatis.
ἀδόξωσι. Inæstimati sunt. ἐνδόξωσι. Existimati sunt.
Cap. 5. σκεπτικοί. Commentantes.
οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως.
Haud magis sic se hoc quæ illo habet modo, aut q̃ neutro.
πυῤῥωνίων τρόπων. Pyrrhonicorum modorum
σκεπτικοί, ἐφεκτικοί, ἀπορητικοί.
Commentantes, obligantes, ambigentes.
τῶν πρός τι. Eorum quæ ad aliquid.
Cap. 7. ὀψιμαθίαν. Tardidiscentiam.
ἐν πωλουμένοις. In uendentibus.
ἀπειρόκαλος. Ineptus.
Cap. 9. συναγχεῖν. Anginam pati.
συνάγχην. Anginam.
ἀργυράγχην. Argentanginam.
Ca. 15. παραγωγάς. Deductiones & deriuationes.
εὐθιβόλως. Ingeniose & apte.
Cap. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. De curiositate.
πολυφιλίαν. Multorum amicitiam.
πολυτροπίαν. Multiplices ac uarios mores.
πολυσαρκίαν. Corpulentiam.
πολυπραγμοσύνην. Curiositatem.

QVAE IN LIBRO XII.

Cap. 1. Οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ, &c.
Non eques ipse pater fuerat tibi mehercule Peleus.
Non Thetis est genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aeriæq; rupes, mens quod tibi dura, ferox est.
Cap. 2. ἐνθυμήματι. Commentatione.
Cap. 5. χωλόν.

Laxum intestinum.
ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Indoctius rudiusq́; quodãmodo loquere, & apertius ac clarius fare.
τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. Primigenia.
ἀναλγησία. Indolentia. ἀπάθεια. Impaßibilitas.
Cap. 9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Peius esse iniuriam facere, quàm peccare.
Cap. 11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.
Nihil occulté, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia reuelabit dies.

QVAE IN LIBRO XIII.

Cap. 1. αὐθ' ἑνὸς ὑποκειμένου, πεπρωμένην καὶ φύσιν,
Pro uno subiecto, fatum, & naturam.
μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.
Ne ue obstante domum fatum penetrabis auerni.
περὶ στεφάνου. De corona.
ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι νομίζων μόνον γεγεννῆσθαι, &c. Nã qui parentibus tantum se natum putat, fatalem, atq; spõtis suæ mortem manãt. Qui uero etiã patriæ ob id, ne in seruitutẽ redactam illam uideat, occumbere præoptabit,
τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.
Fatalem, & spontis suæ mortem.
αὐτόματος θάνατος. Spontanea mors.
Cap. 5. ἥδιον ὁ Λέσβιος. Suauius Lesbium.
Cap. 6. προσῳδίας. Accentus.
Cap. 7. ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον, &c.
Cùm autem animalium acerrimum sit leæna & audacissimum, semel omnino in uita & unum parit. Enitendo enim cum fœtu pariter matricem proijcit. Rei uero huiusce

iusce causa est, quòd cùm in matrice manens motitari incipit catulus, motus ille unguiculis præmunitus ferarum longè omnium acutißimis matricem discerpit, tũ in maius continuò augescens, multò magis dilanians prodit. Instante uerò iam nixu, prorsum relinquitur eorum integrum & sanum nihil.

ἐπίκοινον. Promiscuum.

εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν, &c.
Vtq; leo in sylua stabat, sua pignora circum,
Cui manus occurset catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta uirum.

πυκνὰ μάλα στενάχων, ὥς τε λὶς ἠϋγένειος, &c.
Crebra gemens nimium, tanquam leo uiribus ingens
Faucibus, absenti uanator si catulum audax
Abripuit denso in saltu, dolet acre, sequensq;
Deinde nemus uersat, scrutans uestigia, si quo
Versa uiri inueniat, rapit illum bilis amara.

λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, &c. Leonem auersum coire, urinamq; retro reddere, dictum iam est. Coit, & parit, non omni tempore, singulis tamen annis uere parit, & magna ex parte geminos. Sed cùm plurimos, sex catulos, nonnunquam etiam unum. Quod de leæna fertur, uuluam cum partu omittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quòd rarum genus hoc animalis est: nec rationem, cur ita esset, comperire auctor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim est, nec multis nascitur locis, sed Europæ totius ea parte solum, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. Parit leæna quoque adeò paruos ut uix post secundum mensem incipiant ingredi. Leones

terræ Syriæ quinquies uita pariunt, primùm quinque, pòst uerò subinde pauciores, deinde steriles degunt. Caret leæna iuba, maris hæc propria est. Dentes eos tantummodo mutat, qui canini uocantur, quatuor: duos superius, totidem inferius, idq́; sexto mense ætatis fit.
Cap. 9. παν̃δέκτας. *Promiscua et omnimoda cõtinẽtes.*
οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à *suibus.* ὕειν. Plurere.
Cap. 10. ἐτύμῳ. *Veriloquio.*

Cap. 11. βιωφελῆ. *Vitæ utilitatibus conducentia.*
πέμμασιν. *Placentis, concoctione.*

Cap. 16. πέψει. *Panibus secundæ mensæ.*
παροιμιώδης. *Prouerbio tritus.*
πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρα.
Multa cadunt inter calicem supremaq́; labra.

Cap. 17. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.
Sapientes tyranni sunt congressu sapientum.
αἴας ὁ λοκρός. *Aiax Locrensis.*
γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ. *Senex senem*
Φιλοκτήτης. *Philoctetes.* (*ego teipsum erudiero.*
ἐν τῷ πυρφόρῳ προμηθεῖ. *In ignigero Prometheo,*
σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγων τὰ καίρια.
Tacensq́; ubi opus est, & opportuna loquens.
σιγῶν τε ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν ἀσφαλές.
Silere ubi opus est, & tutò loqui.

Cap. 19. εὐφωνία. *Vocalitas.*
ἀέρα βαθεῖαν. *Caliginem, & nebulam profundam.*
κολοιούς τε ψᾶράς τε. *Graculosq́;, sturnosq́;.*
ψηρῶν τε. *Sturnorum.*
τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.
Horum,

Horum, ut de sturnis it nubes, gracilis'ue.
Cap. 21. κρηπῖδας. Crepidulas. νηρεΐδας. Nereidas.
σκιαμαχία. Vmbratilis pugna.
κριομαχία. Arietum pugna.
Ca. 23. δὶς ταὐτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς αἰσχύλος, etc.
Bis idem nobis dixit sapiens Aeschylus.
Venio enim ad terram, inquit, & accedo postliminio:
Ast uenio idem est, quod accedo postliminio.
Ita per Iouem atque si quis uicino dixerit,
Accommoda tu mactram, uel si libet, arcam panariam.
μάκτρα καὶ κάρδοπος. Mactra, & arca panaria.
ἀπομνημονεύειν. Cōmemorare. ἕκτορα δ' ἐκ βελέων, etc.
Hectora de iaculis, puluere Iuppiter, & de
Cede uirûm abduxit, de sanguine, deq; tumultu.
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.
Prælia, conflictus, cædes, hominumq; necatus.
μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθον.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro,
μνηστῆρσιν δ' ἄρα τηλεμάχῳ θάνατόν τε, μόρον τε.
Telemachoq; proci lethum fatumq; profecto.
θάνατον καὶ μόρον. Lethum & fatum.
πολεμίζετε, καὶ μάχεσθον. Bellate, & pugnate.
βάσκ' ἴθι οὖλε ὄνειρε. καὶ, βάσκ' ἴθ' ἶρι ταχεῖα.
Vade, i somniū agens. & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.
Cap. 24. προσῳδίαν. Voculationem.
Cap. 25. γλαύκῳ, καὶ νηρεῖ, καὶ εἰναλίῳ μελικέρτῃ.
Glauco, Nereiq;, atque maris genio Melicertæ.
νεωτεριкώτερος, Audacior & iuuenilior:

ταῦρον δ᾽ ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ ποσειδάωνι.
Taurum autem Alpheo, Neptuno tum quoque taurum.
Cap. 27. ἐμφατικώτερον. Expreßius.
ἐν ὡῒ τῇ φακῇ μύρον. In lente unguentum.
Cap. 28. πρόσωπον. Personam.

QVAE IN LIBRO XIIII.

Cap. 1. παχυμερέστερον. Craßius, & pinguiori Mi
λογικὰ ζῶα. Rationalia animalia. (nerua
νευρόβατα. Neruis mouentia.
Cap. 3. παιδείας δ᾽ οὐκ ὀρθῶς ἥφθαι τὸ παράπαν.
Institutionem autem minime recte attigisse.
Cap. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honesto, & uolũtate.
Παρθένος δ᾽ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθο
ρος εἶναι. καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, etc.
Dicitur uirgo esse, indicio eam esse incorruptam impro
bis nunquam concedere, non orationem modestam,
non precationem, non adulationem, non deniq; quicquam
aliud pati. Quas ob res merito tristis etiam ac contra=
cta fronte pingitur, uultu graui, aspectu contento &
toruo, ut iniustis terrorem incutiat, iustis fiduciam prae
beat: quando huiuscemodi facies iustis grata, iniustis mo
lesta est.
Cap. 6. σειρῆνες. Sirenes. εὐρύκλεια. Euryclia.
ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.
κατὰ Ἀρίσταρχον. Iuxta Aristarchum.
ἐν τῇ ἔξω κατὰ κράτητα. In exteriore iuxta Cratetẽ.
ἰσόψηφοι. Pares. παράστιχις. Continua series.
ἠμαθία. Emathia. αἱμονία. Haemonia.
ποσειδώνειον. Neptunium, & locus Neptuni.

ὀναιόσου. Proficiat tibi. (gratia.
ταύτης τῆς πολυμαθίας. Huius multiuagæ disciplinæ
ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.
Aedibus in nostris quæ recta aut parua geruntur.

QVAE IN LIBRO XV.

Cap. 3. αἱ ἔρυξαν μὲν πρῶτα, &c.
Prima supinarunt, necuere, & exuta dedere
Pellibus, absque sono, & muti.

Cap. 6. ἀνδρὸς μὲν τόδε σῆμα, &c.
Ecce uiri tumulnm, qui pridem à lumine cessit,
Abstulit hunc factis præclarum splendidus Hector.
Quondam ita quis dicet, mea nunquam gloria cadet,
ἀνδραγαθούντων ὑμῶν, καὶ διαδεχομένων.
Fortiter ac uiriliter agentibus nobis, atque succedentibus, suscipientibusq; stationem meam.

Cap. 10. περὶ ψυχῆς. De anima. (gentum
Cap. 14. εἰσέπραξατό με ἀργύριον. Exigit à me ar.
Cap. 19. περὶ ἐδεσμάτων. De edulijs.
Cap. 20. ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.
In prioribus thesinophorijs.
νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ, καὶ λέγω, &c.
Omneis igitur nunc ad moneo & dico
Virum hunccine ulcisci, multis de causis.
Agrestia etenim quædam matronæ ágit, ut qui
In agrestibus, enutritus oleribus sit.
ὁ δὲ Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου, &c.
At Anaxagoræ alumnus ueteris ille
Durus quidem ad salutandum uidetur
Et ridendi exosus, & iocari ne ad uinum quidem

Consuetus. uerùm quicquid scripserit, id
A melle & Sirenibus profluit.
οὔποτε. σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὄλετό που.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.

Cap. 25. ἀνεχνεῦται. Reuiuiscit.

Cap. 26. λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, &c. Oratio, *in qua positis quibusdam, aliud à positis necessario consequitur per ea quæ posita sunt.*

Cap. 28. κατὰ ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ τιμοκράτους. In Androtionem, & in Timocratem.

Cap. 31. πολιορκητής. *Vrbium expugnator.*

QVAE IN LIBRO XVI.

Cap. 1. ἐνθυμημάτιον.

ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, &c. *Si cum labore honesti quippiam egeris, labor abit, honestum manet. Si cum uoluptate turpe feceris quippiam, quod suaue est, abit: quod turpe est, manet.*

Cap. 3. διαιρέσεων. Diuisionum.

ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν, &c. *Cogitabamus itaque propter nimiam uentris compressionẽ summam esse inediam: nã & ij qui sponte abstinent cibo, primis tẽporibus fame afficiuntur, pòst autẽ minus.* εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ Σκύθαι ὅταν διά τινα, &c. *Scythæ etiam consueuerunt, si quando cuiuspiam rei causa inediam ferre coguntur, latioribus fasciis uentrẽ cohibere, quasi ita fames minus eos infestet. Ventre autẽ ferè pleno, quia nulla in eo sit inanitas, fit ne esuriant. Dum autẽ uenter cõpressus admodum est, caret inanitate* ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, &c. *Dubiũ est*

indigensq; considerationis, tum in hoc, tum in cæteris fa melicis, quare in frigoribus magis huiuscemodi casus accidat, quam serenis temporibus.

Cap.7. οὐδέτερον. Neutro *scilicet.*

Cap.8. εἰσαγωγάς. Introductiones. περὶ ἀξιωμάτων. Pronunciatorum.

ἀξίωμα. Pronunciatum,

λεκτὸν αὐτοτελὲς, ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ.

Dicibile per se perfectum, enunciabile quantum ex semetipso

ἀξίωμα. Propositum.

συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronunciatum.

συμπεπλεγμένον. Copulatum.

παραδιεζευγμένον. Vitiosè disiunctum.

Cap. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens *esse.*

Cap. 12. ἀπὸ τοῦ ἔρρειν. *A pereundo.*

ἔρρε κακὴ γλήνη. *Pereas mala pupilla oculi.*

ἔρρε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Ocyus ò pereas uiuorum ex insula abusus.

βάσκανον. Inuidum. βασκαίνειν. Inuidere.

φανερώτερον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ὥσπερ χρηστότερον.

Facile apparens ab apparẽdo ad id, quod melius ac benignius est.

Cap. 18. ὀπτική. *Perspectiua.*

κανονική. Regularis. ῥυθμός. Modus, numerus.

μέλος Modulatio, cantus. κανονικῆς. Regularis.

μετρική. Dimensiua.

QVAE IN LIBRO XVII.

Cap.2. σόλοικον. *Solœcismi uitium.* θεῖναι εἰς μέσον. Ponere *medium.*

ἐφόδιον. Viaticum.

τεμενῶν ἱερά. *Templorum sacra.*

Cap.3. καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λέλυνται.

Et ligna eputrent ratium, & sparta in cariem sunt.

ἀπαρτοῖς. *Ex agris satos.*

Cap. 4. κηφισιεὺς ὤν, ἐκ διοπείθου πατρὸς, &c.
Cephisieus genere ex Diopete patre.
Quinque & centum cùm scripsisset fabulas.
Fato est defunctus, annos duos natus & quinquaginta.

τεχνικοί. *Artificiales.* ἀποδεικτικῷ. *Demonstratiuo.*

ἀμφισβητούμενον, ἀντὶ ὁμολογουμένου.
Dubium pro confesso & certo.

ἀπόδειξιν. *Expreßionem & demonstrationem.*

Cap. 8. μὴ γελᾶτε, ἔνι τ' οὔλαιον, &c. *Ne ridete, in est oleum: uerùm uos nescitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit, itaque gelu concretum est.*

αἴθοπα οἶνον. *Calidum uinum.*

Cap. 9. σκυτάλη. *Lorum quo epistolæ inuoluuntur.*

Cap. 10.. τοῖς ὀρθύγονται καὶ ἀπαλά. &c.
À qua sanè eructantur inacceßi ignis purißimi ex imis fontes. Flumina uerò interdiu quidem inundant fluctum feruentem fumi. At per noctes punicea proglomerata flamma ad profundum ponti ferunt solum, cum strepitu illa Vulcani fluenta, serpentia emittit sæuißima, monstrum profectò tum uisu, tum auditu mirabile.

ῥόον καπνοῦ αἴθωνα. *Fluxum fumi calidum.*

κρουνές. *Fluenta.*

ἀκύρως. *Impropriè.* τραχεῖα. *Dura.*

C. 11. τόν τε πνεύμονα οἴνῳ, τὸ δ' ἄκρον περιστέλλεται.
Pulmonem uino, summum enim contrahitur.

ἡ κάτω κοιλία. *Inferior uenter: & aluus.*

τραχεῖα ἀρτηρία. *Aspera arteria.*

ἐπιγλωττίς. *Apposita lingua.*
τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. *Asperam arteriam.*
Cap. 12. ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.
Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est.
μία μητρυιά, δύο μητέρες. *Vna nouerca, duæ matres.*
Cap. 19. ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν.
Sine ulla actione ad dicendum parati.
ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. *Homo ubi iam mittis, cōsidera nunquid purgatū uas sit. Nā si ad inanē opinionem ea inuergas, prorsum interierint. Sin cōputrescāt, in urinā aut acetū uertuntur, aut si quid ijs ipsis est deterius.*
κυνικώτερον. *Magis cynicum.*
ἀνέχου, καὶ ἀπέχου. *Patere, & abstine.* (τῆς, &c.
Cap. 20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει αὐτὴ ἐφ' ἑαυ-
Omnis enim actio sic sese habet. Nam ipsa quantum in semetipsa agitur, neque honesta, neque turpis est: quemadmodum sunt quæ nunc nos ipsi facimus, aut bibere, aut loqui, aut disputare. Non enim est horum honestum per seipsum quicquam, sed in actione, ut quidem est actum, eiusmodi euenit. Nam hoc recte gestum, & recte, honestum fit, contrà uerò turpe. Eodem pacto & amare ipsum, & amor, non omnis quidem honestus est, neque commendatione omnis dignus: uerùm is, qui amare honestè nos adhortatur. ἐνθύμημα. *Commentum.*
ὁδοῦ πάρεργον. *Superuacaneè, extra itineris propositum, quasi ex diuerticulo.*
Cap. 21. ἀπαίδευτος. *Ineruditus.*
συγχρονισμός. *Contemporationes.*
αἰὲν ὁ φθόνων καὶ πάλιν μαχέσεται

Vir fugiens & denuò pugnabit.

QVAE IN LIBRO XVIII.

Cap. 2. τῆς πολιτείας. *Reipublicæ.*

κοινὰς τὰς γυναῖκας. *Communes mulieres.*

νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,

οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε, καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Ignorant stolidi quàm toto sit medium plus:

Ac quanta utilitas in malua & asphodelo sit.

Cap. 4. μοχθηροὺς καὶ φορτικούς. *Improbos atque graues.*

Cap. 5. ἀναγνώστην. *Lectorem.*

Cap. 6. σοφιστεία. *Inani sapientia.*

Cap. 7. ἐπιμαίνεσθαι. *Furere, & insanire,*

μελαγχολίαι. *Atra bilis:*

ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωικόν.

Et affectionem ferè hanc heroicam esse.

μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου. *Neque temporis, neque modi.*

Cap. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα.

Similiter finientia, & similiter cadentia. (ὁπτωτά.

ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοι

Similiter finientia, & æqualiter desinentia, & comparia, & similiter cadentia. ἀπειρόκαλοι. *Inepti.*

Cap. 9. ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα. *Dic mihi musa uirum.*

ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι. *Pandite nunc Musæ mihi.*

ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι, καὶ εἰπεῖν. *Ab eo quòd est sequi dicere.*

C. 10. ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός. *Si attrectaris uenã eius.*

ἀγγεῖον. *Vas, & conceptaculum.* σφυγμός. *Pulsus.*

σφυγμός, ἐστι διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

Pulsus, est disparatio & contractio indiuisibilis arteriæ

riæ & cordis.

σφυγμός, ἐστὶ παλμὸς, ἢ ζέσις φλεβός. &c. Pulsus, est subsultatio, & palpitatio uel ebullitio uenæ & arteriæ.

QVAE IN LIBRO XIX.

Cap. 1. διαλέξεων. Disputationum.

ζήνωνος. Zenonis. συγκαταθέσεις. Assensiones.

Τὰς τοιαύτας φαντασίας. Eiusmodi imaginationes.

οὐ συγκατατίθεται οὐ δὲ προσεπιδοξάζει.

Non assentit, neque coopinatur.

καὶ προσεπιδοξάζει. Et coopinatur.

οὐ συγκατατίθεται. Non approbat.

Cap. 2. αἰσθήσεις. Sensus.

ἀκολάστους. Libidinosos, & intemperantes.

ἀκρατεῖς Incontinentes. ἀκολάστους. Incastigatos.

Διατί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως, &c. Cur incontinentes eos appellare solemus, qui uoluptate contrectandi aut gustandi exuperātur? Nam qui immodicè re utuntur uenerea, & qui luxu delectantur ciborum, incōtinentes uocamus. Ciborum tamen non eadē ratio est, sed partim linguam, partim gulam, sua mouet suauitate. Vnde Philoxenus gruis collū à Dijs immortalibus sibi dari optabat. At uerò qui in uidendo audiendòue modum excedunt non eodem uocabulo significamus, an quoniam uoluptates sensibus hisce accōmodatas communes cum cæteris animantibus habemus? Ergo ut communes spernimus & notamus, solasq; omniū, aut maximè probro damus. Itaq; hominē ijs deditum reprehendimus, & incontinentem intēperantemq; appellamus, q. uictus à teterrimo uoluptatū genere ducitur. Sed cùm sentiendi genera quinq; sint,

ſint, cætera animalia duobus tantum quæ modò dixi, uo luptatem ſibi acquirunt, cæteris uel nihil omnino delectantur, uel per accidens ita afficiuntur. Quod enim uidet, aut olfacit, tantiſper gaudet, quoad guſtus tactus ue fruiſcatur. Cumq; genus idipſum concupiſcendi expleuit, illorum quoque ſuauitas deſit: ut nobis ſalſamenti odor cũ indigemus, ſuauis eſt: ubi ſatiati repletiq; ſumus amplius ſuauis non eſt. Roſæ autem odor ſemp ſuauis eſt.
Τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.
Coitum eſſe paruum morbum comitialem.

Cap. 4. ψυχροποιητικήν. Frigus facientem.
τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ἥλιος τὴν χιόνα.
Ignis autem concretum reſoluit, et gelu conſtrictum ut niuem ſol.

Cap. 5. Διατί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων; &c.
Cur aquæ ex niue glacie ue liquatæ ſint uitioſæ? an quia cum aqua quæuis gelu concreſcit, pars tenuiſsima difflatur, & læniſsima euaporatur? Indicium illud eſt, quod deliquata fit minor quàm antea fuerit, deterius fit quod relinquitur neceſſe eſt.

Ca. 6. Διατί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, &c.
Quam ob cauſam erubeſcunt quos puduit, pallent qui metuunt, cùm iſtæ affectiones ſimiles inter ſe ſint? An quoniam pudefactis ſanguis de corde in oẽs corporis partes diffunditur, ita ut ſuperficiẽ occupet, metu uero perculſus contrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus defiat?
αἰσχύνη δέ ἐστι φόβος δικαίου ψόγου.
Pudor iuſtæ uituperationis eſt timor.

Cap. 7. ἀκύρως, ἢ κατὰ ἀντίφρασιν.

Impro-

Impropriè, uel per oblocutionem.

Cap. 8. ἑνικῶς. Singulariter.

ἀπαραμύθητον. Absque consolatione.

πληθυντικῶς. Pluratiuè.

Cap. 9. ἀνακρεόντεια.

Anacreontia, & Anacreontis uersus:

ἐλεγεῖα. Elegos, hoc est, lugubria carmina.

ἐρωτικά. Amatoria, dulcia & uenusta.

Τὸν ἀργυροῦν, &c. Argentum tornans

Fabrica Vulcane mihi,
Non hominem armatum.
Quid enim cum bellis mihi?
Sed cauum poculum cude,
Quantum uales maximè.
Inq; eo neque astra,
Neque plaustra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Bote mihi?
Vites fabrica quæso intus,
Et racemos pariter,
Aureosq; pulchrè calcantis.
Comites Lyæi,
Amoremq; excude simul.

ἀσωτία. Luxu, prodigalitate:

ἀναφροδισίας. Inuenustatis.

Cap. 11. τὴν ψυχὴν ἀγάθωνα φιλῶν, &c.

Suauia dans Agathoni animam ipsa in libra tenebam,
Aegra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. Non inelegans.

Cap. 12. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.

πάθη. Paßiones.

Cap. 13. ἀκλαής. Minime plorans.

QVAE IN LIBRO XX.

οἱ περὶ τὸν διόνυσον τεχνῖται. Liberi patris artifices.

προβλήματα ἐγκύκλια. Quæstiones circulares.

Διατὶ οἱ διονυσιακοὶ τεχνῖται, &c. Cur genus id hominum, quod Dionysiacos technitas, id est, artifices bacchanales appellamus, improbis esse moribus magna ex parte consueuerunt? an quia minimè sese studio sapientiæ dedunt? eo scilicet, quod in artibus necessarijs magnam partem ætatis suæ consumunt, uitam plurimum traducunt incontinēter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrunque uitia & gignit & auget.

Cap. 4. ἐξωτερικά. Extraria, uel extrinseca.

ἀκροαματικά. Auscultatoria.

ἀκροαματικήν. Auscultatoriam.

ἐξοτερικάς. Extrarias.

δειλινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.

ἑωθινόν. Dilucularia.

ἐξωτερικοί. Extrarij.

ἀκροαματικοί. Auscultatorij,

ἀκροαματικάς. Auscultatorias,

ἀκροαματικούς. Auscultatorios.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς, &c.

Alexander Aristoteli salutem.

Haud rectè fecisti, quod auscultatorios libros ediderís. In qua enim re à cæteris nos item præstabimus, si disciplinæ

pline in quibus eruditi sumus, omnium omnino sint communes? Equidem malim in rerum usu optimarum, quàm in facultatibus anteire.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν
Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν, &c.

Aristoteles regi Alexandro salutem.

Scripsisti ad me de libris auscultatorijs, inter arcana illos condi putans oportere. sed tu eos & esse editos, & minime editos scito. Cognobiles enim ijs tantum erunt, qui nos audiunt. Vale.

Cap. 5. ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, & κήδομαι ὑμῶν. *Habeo curam uestrum, & consulo rebus uestris.*

ὑμῶν. *Vestri.*

Cap. 6. συμπαθείαν *Consensum.*

Cap. 11. κηλίον. *Fauum.*

κέρας ἀμαλθείας. *Copiæ cornu.*

πινακίδιον. *Indicem.*

ἐγχειρίδιον. *Pugillarem, aut tabellam.*

διατριβάς. *Exercitationes, & studia.*

περὶ ποικίλας ἱστορίας. *De uaria historia.*

βιβλιοθήκην. *Librariam.*

ἐποπτειδῶν. *Spectaculorum.*

συγγραφήν. *Historiam.*

FINIS.

VENETIIS *apud Ioan. Gryphium.*
M D L V I.

